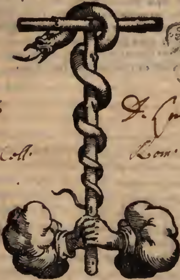
COMMENTARII
IN SEX GALENI LIBROS *DE MORBIS, ET SYMPTOMATIS.*

FRANCISCO VALLERIOLA

MEDICO AVTORE.

VENETIIS,

EX OFFICINA ERASMIANA.

M D XLVIII.

PETRI BACHETI BVRGIENSIS IN FRANcisci Valleriolæ illustris Medici commentarios ad Galenum Epigramma.

Omnibus ecce tibi numeris monumenta peracta,
Hæc precio quouis candide lector, eme.
Siue cupis nitida satiari ' bocidos unda,
Stoica seu mauis flumina cruda frui,
Dulcicula austeris admista, ingentia paruis,
Clara sub obscuris, mollibus aspra leges.
Sic decuit, multos liber unus ut usque iuuaret
Rhetoras, & uates, cum medicisq; Sophos.

CL. GALENO ANTONIVS GOVEANVS.

Si tibi multa senis debent ænigmata Chei,
Luce tua medio luculiora die,
Tu quoque debueris Francisco plurima nostrum.
Aspice quam scriptis depulit ille tuis.
Hactenus ignota tenebræ pro luce fuerunt.
Prodidit en tenebras Sole reuecta dies.

AD FRANCISCVM TVRNONIVM S. R. E. CARDINALEM DIGNISISMVM

Francisci Valleriolæ Medici de dedicatione suorum in Galenum Commentariorum Epistola.

PLATONIS illud est, Amplissime pater mortalium animus uniuersis scientiarum ueluti seminarium quoddam inesse, et planè thesauros eos, qui mirabiles concitent sui amores. Quod uel eo argumento deprehendere quique in nobis, & plane cognoscere possumus, dum secretiora naturæ peruestigantes, excellentia quadam ingenij & nobilitate, ea sæpe studio, animique contentione, nullo mostrante assequimur; quæ longius posita prætergredi naturam nostram multo maximè uideantur. Hinc tam multarum artium atque disciplinarum, in usus hominum inuentarum, excogitata ab hominibus ratio: ut nauigandi artem, nauis'ue conficiendæ alius: medendi, & uniuersi corporis constitutionis dignoscendæ alius rationem augusta ingenij, & plena diuinitatis natura inuenerit: ut meritò eum cæteris cunctis sui generis præstare credamus, qui his amplis suæ naturæ dotibus, & plura & maiora inquirere, quesitàque, & inuenta rationis, ac ueritatis robore firmare possit. Quæ quum magna sit hominis præstantia, aut naturæ potius in homine maiestas, nihil ego hominis proprium magis existimo, quàm ut improbo labore, & exercitatione ita seminarium hoc uirtutum, quod in se habet, excolat, & propaget, ut propagationis eius & cultus ratio ad omnes ex æquo perueniat. Nam si in caducis rebus & inanimis, quas modò aliquid uitæ mortalium prodesse posse speramus, tantum laboris & operæ ponimus, ut nos ipsos penè fructus cuiuspiam eliciendi, & communicandi amore conficiamus (unde alius hortum, agrum alius aut uinetum, mira & incredibili diligentia colit, assiduóque seminum iactu, stercoratione, fossione, irrigatione que letificat) multo certè amplius decet eò nos omnes tendere, atque conuiti, ut ferax hoc in no-

*his ſeminarium, plenùmque diuinitatis agrum ita diligenter
colamus. ut noſtri nos rationem habuiſſe ipſo culturæ fructu
atque prouentu intelligere omnes poſſint. Equidem quomoda
non turpe ſit, ac homine prorſus indigunm, ut quum terram
ipſam duro uomere mollitam, probêque ſubactam, ſuſceptum
ſemen multo cum fœnore reddere uideamus: nos, quæ à Deo
parente omnium accepimus diſciplinarum ſemina & ignicu-
los, negligentia, torpore, ignauia dilabi et perire ſinamus? Ma
net me certè maxime ipſa terræ uis, atque natura, quæ quum
ſparſum in ſe ſemen contineat, teporêque ſuo calfactum eli-
ciat, diffundat, cumulatêque tandem proferat, noſtri nos offi-
cij hoc ſuo ſeminis conceptu & partu admonere uidetur.
Quod quum prouidentia quadam Dei maxima fieri certum
ſit: illud item ſummo eiuſdem Dei conſilio in nobis factum exi-
ſtimare oportet, ut mente ac ratione præditi (quod nemini eſt
animantium alteri à natura tributum) intelligentiæ ſimus &
cognitionis affecti participes. Vnde meritò à ſummis ſemper
philoſophis præclara quadam conditione generatum eſſe ho-
minem affirmatum eſt: ob idque etiam animal prouidum, ſa-
gax, multiplex, acutum, memor, plenum conſilij & rationis di
ci uoluerunt. Quam ego ſummam Dei in nobis beneficentiam
mecum animo reputans, & ad aliquid proferendũ, quod uſui
rei medicæ ſtudioſis eſſe poſſit, occaſionem, otiûmque adeptus,
indignum me putaui facturum ſi non reliquum tempus, quod
mihi à publico medendi munere ſupereſt, in agnoſcendis ſum-
mi Dei beneficijs, & his ſtudijs recolendis, quæ mihi uolupta
tem olim maximam fructûmque uberrimum pepērere, omne
conſumerem. Nam & ſi me publicæ medendi curæ, et hæ occu
pationes quæ optimarũ diſciplinarũ ſtudioſiſſimum quemque
& amantiſſimum retinere, & in ſe prorſus totum conuertere
aſſueuerunt, ab hiſce cogitationibus meis plurimum reuoca-
rent: ſperabam tamẽ tẽpus mihi tandẽ aliquod, & otiũ dari,
quo me in ſtudia philoſophiæ inuoluere, ac uera ſtudiorum
uoluptate perfrui liceret. Quam ego quum non aliunde ube-
rius, quàm ex ipſa commentandi ratione prouenturum ſpera
rem, ad id me conuerti ſtudiorum genus, ex quo mihi ipſi in
primis, deinde cæteris omnibus, qui hæc modo ſibi aliquid pro
futura ſperant, aliqua ex meis ſtudijs utilitas pareretur.
Quæ ut cunctis (quantum quidem per me fieri poterit) abun-*

dantior

dantior uenire possit, ad meditanda atque explananda haec principis medicorum Galeni dogmata sum conuersus: ut è quibus, ceu purissimis fontibus, summi illi sapientiae medicae thesauri scatere perpetuo uideantur, unde quisque quantum studio ac diligentia adnixus fuerit, tantum ad cognitionem rei medicae & morborum, emolumenti poterit deriuare. Igitur quum superiore proximo anno commentarios hos in eam Galeni partem, quae de morbis & symptomatis est, confecissem: eósque iam satis maturuisse apud me extimans, euulgandos proposuissem, statui hos tibi, Pater amplissime, ueluti otij nostri primitias, primósque ingenij mei fœtus, multis ac maximis de causis deferre. Partim quòd paucorum dierum consuetudine, quibus tibi primum Valentiae Allobrogum cognitus, tecum summa tua humanitate & gratia familiarius agere coepi, ita sum ad te amandum, uenerandúmque inflammatus, ut aliquo tandem tempore sperarem singularis huius meae in te obseruantiae, atque amoris testimonium me aliquod praebiturum, unde tu intelligere posses me tibi omnia iure debere, qui me immerentem laudatissimo tuo ore, & plenè laudaueris, & digno tuis uirtutibus testimonio cohonestaris. Partim. quod quum in Galeno medicorum omniũ citra controuersiam principe, ingenij mei neruos exercere constituissem, conuenire maxime uidebatur, ut principis medicorum Galeni opus bonae frugis, eruditionisque plenum (quod ego nunc primum elucubrandum, explicandúmque suscepi) principi quoque uiro deferretur: ut qui ex his meis uigilijs fructum sunt aliquem percepturi, tibi totum bono iure adscribant: Et qui liuoris plenissimi calumniari omnia solent, tui nominis splendore deterriti, conuellere hos nostros labores desinant. Accipies igitur, Francisce Turnoni, pro summa & spectata humanitate tua, in bonam partem hoc obseruantiae in te meae qualecunque testimonium: ferésque aequo animo, ut hoc quicquid est operis sub tuo nomine in publicum prodiens, maiorem mihi à legentibus fauorem conciliet. Quod futurum certò spero si uni tibi probatissimo maximè probabitur. Quem nobis Deus Opt. Max. incolumem atque felicem quam diutissimè seruet, ut per te studiosorum ingenia foueri, ornaríque perpetuò cumulatissimè possint. Vale.

IN LIBROS GALENI DE MORBIS, ET SYMPTOMATIS PRAEFATIO AD REI MEDICAE STVDIOSOS,

EODEM FRANCISCO VALLERIOLA AVTORE.

CVM IPSE *mecum animo multumq; & diu cogitassem, quánam re possem prodesse quamplurimis; nequando intermitterem consulere opera mea atque industria publicæ hominum ac studiosorum utilitati, nulla maior ad id commodiorq; uisa est, quàm si me ei uitæ instituto addicerem, unde bonæ frugis plurimum ueri amatoribus prouenturum sperarem; cumq; multa uariaq; sint uitæ mortalium instituta ac genera, quibus sese homines tantò cæteris antecellere arbitrantur, quanto & uirtute, & animi nobilitate quadam, & in disciplinis excellentia cæteris præstare creduntur, nullum sanè ex omnibus censent sapientes uiri, nec maius omnino nec præstabilius esse, quàm aut literarum studij promouendis: aut ingenij uiribus exercendis manum ferre mortalibus & prodesse, suaq; & industria & cura rem literariam omnem iuuare: & pro sua quemque uirili promouere, augere. quod cum sedula opera multóq; ac iugi labore ab his sit factum qui præcellenti quodam ac propè diuino ingenio, uaria disciplinarum artiumq; genera & inuenerunt, & in usus hominum ut feli-*

ut felicißimè sic & summo quoque cum fructu prodidère non alij tamen de toto mortalium genere cumulatiùs mereri mihi uidentur, quam qui ueterum monumentis uel illustrandis, uel certe quodammodo explicandis, animi neruos intendunt, studiumq; omne col locant suum, quos iure optimo meritoq;, uetustatis omnis parentes ac principes, naturæ omnis seruatores, studiorum patronos, disciplinarum omnium uindices ac deos quosdam tutelares dicere poßis. quod officij eorum magnitudinem usumq; preßius expendenti exploratius fiet. Quippe oratores, philosophos, medicos, iurisperitos & omne adeò eruditorum hominum genus, non alio certè probes, quàm quòd uel dicendo hominum mentes, & animos, pro suo ductu flectant, reuocent, moueant, aut rerum naturæ archana, abditaq; mysteria referent & aperiant, aut hominum saluti consulant, aut deinde horum societates fœdera, ciuilemq; uitam omnem componant, regant, ac moderentur: præclara quidem ac summorum uirorum munia, sed quæ tamen obire rectè non poßis, ni probatißimorum quorunque autorum monumentis adiutus, in eorum fueris campo, unde benè quippiam exercendi præcepta emanant quam diutißime uersatus: quòd & ipsum, tametsi plurimum quemque adiuuat, & ad quoduis obeundum munus ueluti manuducit, nulla tamen nos re alia magis, siue ad contemplandum, siue ad agendum instructiores, & aptiores fieri posse, quàm commentatione, & bonorum explicatione autorum, diu à multis est existimatum. Hac certe uia Plato, *Aristoteles, Theophrastus, & ex* Medicis Galenus, Aetius, Paulus. Oribasius, Alexander, *& eius notæ ui-*

ri clari posteris, conspicuiq; , ac nobiles sunt effecti, dum Plato Socratis praeceptoris sui monumenta, Platonis Aristoteles, huius Theophrastus ac maiorum omnium & aetatis literarumq; dignitate antecedentium posteriores semper scripta illustrarunt, ac ueluti per manus alter alteri tradiderunt: qua re una nescio quid congruentius, aut utilius, quid appositum magis, & frugiferum, non unis tantum studiosis hominibus, sed & toti mortalium generi aut dici, aut excogitari posset. Quippe si in re quapiam exercitatio (quod ait Galenus) artifices nos reddere solet: in quo, quaeso, exerceri magis quempiam nostrum, quàm in ea meditatione conuenit, unde exercitationis omnis, & operis, & actionis praecepta nascuntur? Quae cum ab autorum monumentis cuncta sint potenda, in hanc nobis cogitationem est fortiter incumbendum, atque adeò in hac nostra omnis ratio & cura ponenda, ut quàm diligentißime priscorum monumenta & commentarios ne legamus quidem tantùm, sed & crebra & diligenti animaduersione intelligere, & expicare, & si qua abstrusiora fuerint, illustrare conemur: cùm (si modo Damasceno, non peßimo autori, creditur) hac cautione ad comparandum sapientiam nulla alia melior inueniri, excogitari ue poßit. Sed hoc unum maximopere studiosis duco cauendum, ne temerè, ne citra delectum, ne Andabatarum (ut aiũt) more occaecatis animis in quorumuis autorum scripta uel intelligenda, uel explicanda incidant: ne se illis temerè credant, ne praecipites ferantur, ne dum meliora sequi se cogitant, tota errent uia: quod his maximè, qui in barbarorum coeno diutius sunt uersati, usu uenire solet: quibus cùm nulla sit

8. de Al m.

lib. aphorіs. extu. 4.

là ſit bonarum literarum eruditio, nulla cognitio, nullus in diſcerendis autoribus delectus, obuijs quibuſque, ut ſors tulerit, ſeſe explent, animum inficiunt & obturbant, multaq; & erroris & falſitatis caligine implent, qui tamen & ipſi ita doctrinæ eruditionisq; titulo tument, ut digito ſe cœlum attingere credant, cum ſint tamen prorſus ὄνοι πρὸς λύραν, ut quorum ſcripta ſi contemplère, nihil eruditum, ſolidum, exactum, compoſitum, preſſum, at inutilia multa, hiantia, uana, temereq; congeſta reperias. Sed horum ignorantiam (quod ait Galenus) ne Mercurius quidem cum Muſis ſanauerit: nimirum quòd cum ſe & ſua neſciant, alienos, & aliena ſpeculantur. Quibus in ſuo errore dimiſsis, unde digreſsi ſumus feliciter redeamus: ad id inquam, ea quæ de commentando eſt ratione, non aliam ad hominis dignitatem illuſtrandam & amplificandam aptiorem reperi poſſe: quæ cum una res maximè ſtodioſis, ueriq; amatoribus, & frugem, & ornamentum, & nominis ſplendorem, ac gloriam, non ſine laude eſt allatura, mirari ſubit, cur è tam multis ſeu Græce, ſeu Latinè doctis hominibus medicinam profeſsis, uix unum aut alterum inuenias, qui huic ſcriptionis generi, hoc eſt autorum commentationi, ſit intentus: ſed omnes eouſque neglecto ueritatis ſtudio quæſtui, & populari auræ ſeruire, ut non ad ueri inquiſitionem, & animi cultum, ſed ad huius ſeculi blandimenta, opes, diuitias, dignitates, honores, & natos eſſe, & educatos cenſere meritò poſsis: cum interea nulli non hominum generi quantumuis eruditione & doctrina præſtantium ſeſe non longiſsimè anteponi uelint: mirè in hoc ſibi placentes, cum uulgò lau-

Mercurius cum Muſis.

Adagium ex Gal. 8. Metho.

dantur, cùm digito ostenduntur in turba, οὗτος ἐστιν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος .i. hic est grauis, & doctus ille: longißimè sanè hoc uitæ instituto à Galeni sententia discedentes, qui cùm tantis abundaret ipse, tamq; egregijs naturæ dotibus: ut cùm semper à laudatißimis quibusque certatim laudatus, adhuc tamen penè etiam illaudatus uideri poßit. Tanta tamen fuit rerum humanarum despicientia, atque contemptio, ut ne nomen quidem suum in tot commentariorum suorum centurijs scribi sit unquam passus: utpotè quem nulla unquam solicitarit ambitio, nulla honoris cupido prouexerit, nullum inanis gloriæ studium inflammarit, omnia uirtutis caussa, & ueritatis inquisiuerit, indagarit. An non eius rei plenißimi sunt illius commentarij? præsertim quos De *curandi ratione,* De *constitutione artis,* De *dignoscendis animorum affectibus, ut doctißimè sic lepidißimè quoque conscripsit?* Atque *hæc ego de Galeno eo consilio attigi, ut quanto nostræ ætatis medici ab eius uia & instituto discederent, dum potentum salutationibus, & urbis circuncursationibus occupati, meditationum munus & ueri inquisitionem negligunt, exploratum facerem atque compertum. Sed in me conuersus exercitationis huius meæ caussas iam propiùs omneis recensendas existimo.* Quod *igitur* Galenum *interpretari sim ausus, id fuit caussæ quòd cùm omnino ingenij mei uires, neruosq; omneis post diutinas lucubrationes & uigilias, in uno aliquo studiorum genere exercere, expeririq; proposuissem, quò uitales ne essent ingenij fœtus, an abortiui conspicerem, ex nullo autorum alio melius quod concupieram assequi me posse, quàm ex* Galeno *speraui: quòd is, &*

Galeni sinceritas.

doctrinæ

doctrinæ soliditate, & narrationis splendore, ac lumine quasi quodam, & dictionis grauitate, & sententiarum robore, & argumenti altitudine nullis non esset rei medicæ autoribus non longè anteferendus. Quamobrem, & cum ipsum mihi semper ita amplectendum, colendum, suspiciendumq; duxi, ut nunquam ab oculis, à manibus, ab ore denique & animo deponendum; sed diurna uersandum manu, uersandumq; nocturna iure optimo censuerim. ut per quem & à quo in re medica proficere uolenti, latißimus pateat solidæ ac multiplicis eruditionis campus. Quem ego autorem quum mihi ad imitandum proposuissem, in eius lectitandis lucubrationibus uisum est mihi non minimum operæpretium ponere, ut qui probè sciam, uel à Galeno edoctus, eum qui nosse quid supra uulgum desiderat, in ijs disciplinis & autoribus, sedulò uersari debere, qui & animum meliorem, & instructiorem mentem effingere, formareq; poßint. Quod cùm diu, multumq; fecissem, casus tum quidam mirificus interuenit, quasi uel sponsor laboris mei, uel potius mei officij admonitor, nempe salubritas anni multa, altißimumq; in literis otium: in qua certè tam salubri anni cœliq; constitutione cùm nec uisere ægros ex officio multos cogerer, nec, quod bona nunc medicorum pars facit, aut occupatis per urbem digreßionibus inaneis ducere dies (à quo maximè abhorreo) uellem, nihil sanè potius, quod quidem me dignum esset, quod agerem reperiebam. Itaque meditari quippiam, eaq; tum tractare, ac renouare studia cœpi, quæ dudum mihi uoluptatem plurimam, fructumq; uberrimum pepererat: quod eo à nobis effectum est, ne longo situ obtorpescerent 3. de Facul. natur.

pesceret animus: & mens suo pabulo fota uegetior, integriorq; redderetur. In quam sanè meditationem fortiter ut incumberem, ueritatis amor in primis (qua nihil homini gratius, iucundius nihil accidere potest) tum certè studiorum ipsa suauitas atque dulcedo, præsertim monumentorum Galeni illexit, ac ueluti calcaribus subditis est cohortata. Cui ego numeri si satis per otium uacare possem, & huic ipsi rei, & multis fortasse uberioribus atque maioribus operæ quantum uellem darem. Tametsi plurimum uereor, ne ad laboriosam illam medendi operam, qua nullos non cogimur in dies singulos deuorare labores, hæc dogmatum Galeni explicatio atque interpretatio, ceu auctarium adiungatur: quæ non tam mihi certè molesta est ob laborem, quàm quòd eo scriptionis genere metus sit, ne famam nomenq; meum in præcipiti ponam: quod nullum scribendi genus (uel autore Galeno) calumniam 3. de Crisi. *Theoninumq; dentem effugere poßit. Sed modo à doctis bonisq; omnibus (quæ mihi non leuis curatio fuit) probari merear, leuißimorum hominum & rabularum morsus prorsus nihili faciam, atque contemnã. Quamobrem hoc nobis ubique maximè curæ fuit, nequid improbum, ne quid à Galeni doctrina (ni meus me fallit animus) alienum, nihil non uerum, & quod uel ratione tueri, uel autoritate possemus, nihil denique non benè sonans (quantum per ingenij nostri mediocritatem licuit) ex probatißimorum quorumq; adytis in medium adferremus. Quod si uspiam in scrupulosiora quædam incidimus, mox nostro ingenio parum fisi, peritißimos quoque nostræ sortis homines, consulendos duxi, qui omnem mihi ab animo dubitationis locum adime-*

adimerent. Qua in re non leuiter HIERONIMVS LOPES *meus me iuuit, singulari uir ingenio, ac doctrina: quem ego hominem ob ingenuas animi ingeniiq; dotes uerè excelsas planeq; uiro dignas ob singularem literarũ & artium quũ Græcarum tum Latinarum (ac medicinæ in primis) cognitionem, nec nimis ualde unquam, nec nimis sæpe laudauerim: ut cuius & uita & actio tota consecuta mihi uideatur difficilimam illam societatem eruditionis cum probitate. Ad hanc igitur ego commentationem ita instructus accessi: ut tantos illos sapientiæ medicæ* GALENI *Thesauros, tam prægnans illud ac uerè diuinum opus, tot illa tamq; expressa multiformis eruditionis simulachra atque exempla, tam multa denique ad Therapeuticam methodum adminicula mihi compararem: nec cæcis, ut aiunt oculis, surdisq; auribus præterirem. Itaque sex hos, de Morbis & Symptomatis libros, bonæ frugis, eruditionisq; plenos (in quibus omnis rectè morbos) morborumq; causas & symptomata cognoscendi regula continetur,) simplici sermone, & humi repente, interpretari sum aggressus: ut meo priuato labore, ac industria qualicunque mea, omnium consulerem commodo, & utilitati. Quam si præstiti, abundè mihi satisfactum puto: sin minus, hoc saltem memineritis, in magnis & uoluisse sat est: & item, si deficiant uires, audacia certè laus erit, quam ego abundè magnam assequutam me esse confidam, si à uobis ueri studiosis & amatoribus, nostras has uigilias, primosq; ingenij mei fœtus maximè probari sensero. Quod certe futurum spero, id uobiscum animo reputaueritis, optima quæque me ex probatißimorum autorum penu ac*

nu ac promptuario mutuasse, multaq; de nostro addidisse. In quo nobis hæc maxima cautio fuit, ne (quod neoterici solent) aut difficultate orationis, aut quæstionum molibus, uestræ mentis aciem retunderem, alacremq; ingenij uestri cursum ijs, quasi spinosis sentibus, remorarer. Ac proinde dubitationes nec omneis, nec ubique aut interposuimus, aut omisimus: sed eas tantùm quæ & scitu dignissimæ, & ad explicandum Galenum maximè idoneæ uiderentur, aptissimo quanque posuimus loco: sic ut quàm commodissimè studiosorum exerceri ingenia, non fatigari possint. quòd sicubi erratum à nobis est (quod esse fortasse non magnum aut difficile fuerit, in tam uasta reconditarum rerum hæ rena uersanti) errati ueniam posco, petoq;, ut qui hæc sunt qualiacunque nostra lecturi, non Theonino dente, aut liuido ore carpant: sed bona (si qua sunt) æquo suscipiant animo: mala doctè, modesteq; ostendant: tanto cete maiorem apud me gratiam inituri, quanto candidius, & seueriori cum iudicio nostras has lucubrationes, & uigilias manibus petractauerint.

LIBRORVM SEX DE MORBIS
& Symptomatis utilitas ad Medendi Methodum pertinens.

l. 2. Methodi medendi.

CVM omnis medendi ratio à morbi natura, uel Galeni testimonio, proficiscatur, quòd principium methodi medendi, morbi sit cognitio, prima potissimaq; medico ea cautio esse debet, ut morbum, morbiq; causas ad seuerum un-

guen

guem omneis accuratè perpendat ac discat, à quibus & curandi indicationem, & præsidia sumere poßit: unde Galenus in primis ait: Quisnam sit morbus dignoscere oportet: deinde curationem ipsius ita aggredi. Et rursus: Methodici medici, inquit, morborum causas aßignant, & inuestigant, inde præsidiorum copiam coniectantes. In singulis itaque affectionibus uim & speciem considerari oportere uetustißimus Hippocrates prodidit. Vnde constat, haud prius curari affectum quempiam posse, quàm & illius natura, & causæ omnes exactè sint cognitæ: quod tum esse dicemus, cùm præcedentes omneis, & continentes causas corporeasq; ad plenum cognouerimus, sine quarum ademptione curari affectus certè nunquam poterunt: cùm (uel antore Gal.) affectus nullus sanari unquam poßit, manente ipsa, unde natus est, causa: adimi autem causæ nullatenus possunt, ni prius quæ, qualesq; sint, compertum sit nobis: cùm ad morbi rectam curationem causarum exacta sit habenda notio, ita asserente Galeno, quam & ipsam horum commentariorum doctrina nanciscemur, methodo in secundo libro tradita. Quod si symptomate uno, uel pluribus, æger prematur, tum ita de tota re tractandum erit, ut diuisionis artificio symptomatum eorum naturam noscamus: num scilicet in affectu aliquo, uel in actionum noxa, uel tandem in ijs, quæ ad hæc consequuntur (quæ tria sunt symptomatum speciatim dictorum genera) consistat: quo cognito, extemplo palàm fiet ex quo uel affectu uel pathemate ipsa nascantur: atque sic affectum ipsum, unde primum actio læditur, protinus discernemus: huncq; præcipuum morbum esse dicemus, cuius differentijs

1. de ratione uictus ac. co. 1. & therapeu. 7.
2. Thera.
2. de ratione uictus ac. textu 38.

7. Thera.

Lib. Introductorii.

Lib. 3. De sympt. diff. cap. 2.

rentijs causisq; ex primo & secundo libro cognitis (num inquam simplex sit, an compositus, paresq; habeat causas) cognitaq; affecta parte: quam si interna sit, nos de locis affectis libri docebunt: pronta expeditaq; tota curatio erit, adhibitis quæ ex methodo curatiua, & de simplicium libris ad morbum leuandum maximè idonea uisa erunt. Ex quibus sanè fit manifestum, quanta sit horum librorum utilitas: ut sine quorum præsidio & adiumento nec cognosci morbum quempiam, nec methodo posse curari, paulò sit antea à nobis monstratum. Cùm autem omnis, quæ præter naturam est, affectio aut morbus sit, aut morbi causa, aut symptoma morbi, morborum notionem discrimenq; omne primus liber demonstrat, causarum secundus, symptomatum rationem omnem tertius, causarum eorundem quartus, quintus & sextus rationem exactè suppeditant ut ad eam tractationem nihil addi posse uideatur. Hanc igitur tu, quicunque sacræ medicinæ nomen dedisti, paßis ulnis doctrinam complectere, hac mentem animumq; instrue, huic pleno pectore fide, qua munitus & ægris certam salutis uiam, & tibi non mediocre commodum, decusq; parabis.

Argumentum ex librorum de morbis.

CLAVDII GALENI PERGAMENI DE MORBORVM DIFFERENTIIS LIBER I.

GVILIELMO COPO BASILIENSI INTERPRETE.

CAPVT I.

Qvo dilucidius intelligantur ea, quæ in hoc opere explicare decreuimus, protinus ab initio, quid sit morbus, definiendum est: deinde quot in uniuersum sint primi simplicesq́; morbi, qui reliquorum ueluti elementa quædam statuuntur: postremò eos qui ex his componuntur aggrediemur.

De morbis tractaturus Galenus, deq́; omni morborum natura, origine ac causis, traditurusq́; omnem morborum omnium, eorumq́; causarum inueniendi methodum, rectißimè ab ipsius morbi explicanda natura definitioneq́; exorditur. quippe cum uel Aristotelis testimonio Ἀναλυτικῶν ὑστέρων, *β. quatuor potißimum sint quæ nos in cuiusque rei notitiam apprime ducant: quæq́; de re omni quærere solcamus, quia, propter quid, si est, & quid est, priora utique duo* *Quæ de omni re quærere soleamus.*

ſine poſteriorum cognitione haberi ſatis non poſſunt, ut qui fieri nequeat ut qualitatem aut cauſſam eius quod quærimus, prius quàm illius naturam ueramq; eſſentiam agnoſcamus. Ac *proinde cum morborum omnium ſit ijs libris uia quadam ac methodo cauſſas, multiplicesq; ac uarias ſpecies traditurus* Galenus, *omnium primum morbi naturam definitione explicandam rectiſſimè cenſuit: ratus nimirum omnem quæ à ratione de aliqua re ſuſcipitur inſtitutionem à defini tione proficiſci debere, ut intelligatur quid ſit id de quo diſputatur. in hoc ſanè ducem ſuum* Platonem *ſequutus: qui de nulla unquàm re prius diſceptari poſſe contendit, quàm quid ſit id de quo res tractanda ſuſcipitur, definitione cognitum habeamus.* Non *poſſe autem quicquam aliunde melius quàm ex ſuaipſius definitione cognoſci, tam peruium eſt ac manifeſtum ut probatione non egeat. Cùm ſit ea definitionis natura, uis, atque poteſtas, ut omnem eius quod finiendum ſuſcepit naturam ſubſtantiamq; aperiat: ac uelu ti proprijs finibus coherceat atque cancellis: unde dictam definitionem putant docti plerique omnes. non igitur aliunde melius aut congruentius, uniuerſam de morbis tractationem aggredi, quàm ex morbi explicatione poterat uia ulla* Galenus, *cum præſertim hanc ipſam quæ definitioni innititur doctrinam, cæteris omnibus non paulò plurimum: ad eorum quæ traduntur memoriam compendiumq; anteponat. ſuo igitur iure ac lege penè quadam doctrinæ præfari illi in hunc modum licuit.* Quò *dilucidius (inquit) intelligantur quæ in hoc opere explicare decreuimus: protinus ab initio quid ſit morbus definiendum eſt.* Appoſitè *certè*

Cicero 1. de Officiis.

Plato in Hippia minore, et in Alcibiade primo, & in Sophiſta: ſpeciatim uerò in Protagora.

Ex Boëtio libro de Diffinitionibus, & Themiſtio 2. poſteriorũ.

Vide Gal. in arte medicinali. De ea do-

certè (protinus) nam ignorato eo de quo quippiam tractandum suscipimus, mox tota corruit quæ de ipso est tractatio. In quod uitium ne incidamus, primùm explicatione tractandæ rei, ceu cautione ad id optima occurrendum statuit. qua certe uia Plato, Aristoteles, Theophrastusq́; processêre, ac cæteri penè omnes quicunque de re aliqua doctius tractauerunt. Præfato igitur ad intellectum eorum quæ sequuntur, morbi prius definitionem sciri debere, quasi id nosse non satis sit ei, qui generis alicuius naturam sit cogniturus: rectißimè subiungit à morbi definitione, id quoque uel in primis sciendum, quot in uniuersum sint primi simplicesq́; morbi, qui reliquorum ueluti elementa statuuntur, postremoq́; ex ijs compositos inueniri inuestigariq́; oportere, hæc inquàm duo sunt quæ de morbis tractaturo accuratius monstrari prædoceriq́; oportere Galenus insinuat: utique rei substantiam definitione comprehensam: ac ipsius diuisionem à simplicibus ad composita procedentem. quòd illa & ordine, & natura, & dignitate ijs sint tum longè priora, tum etiam potiora: quòdq́; natura sint ea ipsa compositis & confusis notiora, ita prodente in physicis Aristotele. Quamobrem cùm compositiuo pregressu (qui & naturæ dicitur, caussarumq́; ad effectus, & ab Aristotele, propter quid demonstratio nuncupatur) omnem de morbis tractationem aggredi proposuerit Galenus: ea sibi uia fuit incedendum, ut à simplicibus ad composita progrederetur. quippe cum demonstratiua penè quadam methodo (quoad eius fieri maxime potuit) Galenus morborum omnium naturam doceat (ratus nimirum hanc esse certam, & maximè effi-

ctrina quæ diffinitioni innititur.

2. Methodi medendi.

2. Resolut. posteriorum.

eãdem docendi uiam) à simplicißimis fuit illi necessa-
riò inchoandum. Quòd ex ijs ueluti elementis & pri-
mis principijs uniuersa procedat quæ de compositis
est tractatio: sic certißimos illos mathescon professo-
res de industria imitatus, qui à simplicißimis exorsi
compositorum theoremata multa contexunt. Adde
quòd quæ simplicia impermistaq; sint ob eorum
substantiæ puritatem & sinceritatem quandam, intel
lectui promptius sese produnt: ut cuius sit peculiare
munus, perfectißima quæque & maximè in natura
constantia (& quæ ueluti aliorum principia sunt) com
positiuo ordine præcognoscere, cum principiorum sit
Vbi suprà. intellectus ex Aristotelis doctrina: quanquam notio-
ne quæ illi à sensibus oritur (quam confusam & in-
distinctam uocant: nec illi peculiaris est) prius commu-
nia & composita noscat, exacta tamen notione rerum
principia compositis longè sunt intellectui notiora.
Quin cum & ipsa simplicia compositorum ueluti ele
menta sint, ac materiæ in ijs rationem subeant: fit
omnino, ut composita quæ sunt, cognosci minime
poßint incognitis ijs ex quibus fiunt elementis. Ac
proinde quæ in natura mista ac multiiuga sunt, haud
prius tenere se posse Aristoteles credidit, quàm primo
cum in ijs elementorum naturam omnem adamußim
expenderit, inquisiuerit, peneq; demonstrarit: quo cer
tè ordine ueluti ad docendum ualde accommodato,
quum in dialecticis, tum in naturalibus usum esse omni
bus in confesso est. quòd in illis à simplicibus ad com
plexa, à primis complexis ad magis complexa, hoc est
ad syllogismos sit progressus: in naturalibus uerò, à
principijs rerum naturæ & elementis, ad magis, ma-
gisq;

gisq; composita processit. quem etiam ordinem Auicennam in suo illo canone atque canticis seruasse nemini non est exploratum: & item Auerroën in eo libro cui Colliget titulum fecit, ab hoc (fortasse) procedendi ordine (ut refert Manardus) ita inscripto. Ad hunc sane modum Galenus Aristotelem imitatus, nec ipse quoque compositos morbos prius discernere se posse confidit, quàm simplicium naturam, potestatem quibusq; ex caussis fiant, & doctè & dilucidè demonstrarit. quod in hoc priore libro sese effecturum hoc quasi præludio ingenuè est professus, inquiens, morbi se prius definitionem, abhinc simplicium naturam, demum compositorum traditurum. Sit itaque hoc omne ueluti totius futuræ tractationis argumẽtum, ac prooemium quasi quoddam, quo, & narrationis propositum, & uia quoque ipsa ac methodus qua rem sit edocturus, ueluti in tabula expressa miro quodam ordine describuntur. In Cõment. ad artem paruam Galeni.

CAPVT II.

INCIPIENDVM autem uidetur ab eo principio quod nemo non probat, nempe quòd quiuis homo sanum se esse arbitratur, quum partium corporis adminiculo muniis ad uitam necessariis citra noxam fungi potest. At partem quæ munus suum obire nequit, ægrotam esse putat.

CVm in reliquis suis operibus (quæ ut multa sic & doctissima certè edidit) demonstratiua, quo ad eius fieri maxime potuit Galenus methodo usus sit, probè edoctus eam quæ demonstrationis uiribus inni-

titur doctrinam, certißimam atque ad docendum efficacißimam esse, in hoc etiam ipso opere eandem ipsum sequi uiam, principium hoc (quo ueluti reliquorum omnium quæ de morbis dicentur fundamento utitur) plane demonstrat, cum ab certo quodam axiomate à nemine non probato, totam de morbis narrationē aggrediatur. Habent enim disciplinæ eæ omnes quæ demonstrationum uiribus nituntur, qualia mathemata sunt, ut ab uno quopiam ab omnibus asserto cognitoq; principio, alijsq; nonnullis dignitatibus (ut uocant) ac postulatis, tractationis suæ telam exordiantur, à simplicißimis quibusque ad composita progressæ. sic geometer à puncto, linea, & superficie (simplicißimis eius disciplinæ principijs) ad solidorum molem magnitudinemq; tum metiendam, tum agnoscendam progreditur: sic arithmeticus, sic musicus, sic astronomus. Indeq; factum, ut solidam eorum omniū quæ tali Methodo traduntur peritiam, scientiamq; hauriamus: ob quod quæ id docēt disciplinæ meritò μαθήματα *dici meruerunt. Non abs re igitur ab tali quopiam principio uniuersam de morbis tractationem inchoare uelle Galenus est uisus.* Hoc *porrò principium* ἀξίωμα *quodAxiema quid. dam est, hoc est enunciatum seu dignitas ex se fidem faciens: nempe ut hæc:* Totum *est maius sua parte. in geometricis: itē:* Ex nihilo nihil gigni. In *naturalibus, principia quædam sunt, mox ex sese cognita, nec ullum probationis genus admittentia: ita & hoc quoque in medicina; quemuis se sanum esse putare, cum partium corporis adminiculo munijs ad uitam necessarijs citra noxam fungi potest. Quin & hoc quoque eiusdem generis axioma est:* Partem *quæ munus suum obire ne=*

re nequit, ægrotam esse: cum cuique non insano mox exploratum sit, eiusmodi partem quæ munere suo fungi non possit, uno aliquo morborum genere teneri (hoc siquidem est ægrotam esse) uti sanam, ritè & citra offensam munus suum obire posse. Inchoaturo itaque Galeno demonstratiuam de morbis methodum, ipsiusq; morbi definitionem traditurо, rectissimè ab manifestissimis hisce principijs inchoandum fuit. quibus assumptis, ad reliquum tractationis in hunc qui sequitur modum progreditur.

QVIBVS sic iactis fundamentis, in altera duarum rerum sanitas quærēda erit, aut in actionibus naturalibus, aut in constitutione instrumentorum quibus actio perficitur: unde colligitur morbum esse uel actionis uel constitutionis uitium. uerum quum quis uel dormit, uel in umbra & otio degit, uel discumbit: accidit interdum ut nulla ipsius corporis pars moueatur, neq; ulla res externa sensus ipsius afficiat, ipsum tamen sanum esse nemo negauerit. unde patet sanitatem non ab actione, sed à potentia potius esse definiendam. atqui agendi facultas à naturali constitutione dependet, atque in hac sanitas consistit, quæ actionis respectu, caussæ rationem obtinet. Proinde siue omnium corporis partium naturalem constitutionem, siue actionis caussam, sanitatem appellaueris: eadem erit utrobique sermonis ratio. quòd si hæc sanitas est: eius contrarium erit morbus, nempè uel con- Sanitas. Morbus.

 stitutio

stitutio præter naturam, uel uitiatæ functionis causa. At manifestum est quòd si affectum non naturalem dixeris, eadem erit significatio, & nomine usus fueris antiquo.

VOLENS *Galenus morbi naturam ea qua diximus methodo inuenire: ab illius inuentione exorditur quod morbo ipsi ex diametro est contrarium, id autem uel Aristotelis testimonio sanitatem esse abundè constat. ab huius igitur inuentione, suæ tractationis initium sumit, nempè quòd contrariorum eadem sit atque similis disciplina: eorumq; uno cognito extemplo & reliquum cognoscatur, ut Aristoteli ipsi uisum est. Cum autem sanitas ipsa uel in actione, uel in habitu quodam perquirenda sit, in utro horum congruentius reponi poßit, hoc loco sic demonstrat Galenus. Sed antequam argumenti eius uim explicem (quo in habitu, non in actione ipsam consistere docet) cognoscenda prius non nulla censeo, sine quorum animaduersione nihil eorum quæ hîc à Galeno traduntur, facilè explicari posse confido. ea porrò sunt, quid actio, quid naturalis item actio, quid instrumentorum constitutio, quid demum actionum ipsarum perfectio ac uitium, nosse. quibus cognitis, haud difficulter quod à Galeno dicitur notum fiet. Actio igitur ipsa Galeno definitur, motus esse partium factiuus. hoc est, transmutatio quædam aut operatio qua quiduis efficitur. qui enim ab efficiente motus prodit (siue is alterationis, siue ad locum sit) is inquam actio dicitur. ut in exemplo, qui à facultate concoctrice in alimentum fit motus, is sanè facultatis illius actio dicitur. Naturalis uero actio ea ipsa est quæ ui & impulsu*

In prædicamentis.

Aristo. 3. Metaph. cap. 2.

Actio quid. 1. de locis affectis: & item 1. de fa. na. et 3. de morb.

Naturalis actio quid.

pulsu facultatis nostrum corpus regentis nascitur. ea enim facultas in nobis, uel teste Galeno, natura dicitur. quae igitur ab hac potentia actio prodit, siue ea uoluntatis imperium sequatur, seu contra, naturalis actio rectè, & ad Galeni mentem nuncupabitur. in quem sanè modum caeterae cunctae nostri corporis functiones, nempe uitales, naturales, & animales sub uno naturalium operationum nomine comprehendi iure optimo possunt. Instrumentorum uero constitutio, est organica rum partium (quae & instrumentariae dicuntur) natiua structura & conformatio, qua probè in actiones suas exeunt. qualis quae oculi in cernendo, auris in audiẽdo, crurum in ingressu, manuũ in tactu. Instrumẽta autem, eae animalis partes à Galeno uocantur, quae perfectam edere actionem ipsae possunt, ut oculus uisionem, lingua loquelam. Actionum porrò perfectio, est earum in suo quaeque genere integritas: uitium, earundem in suo genere ab integritate lapsus atq; defectio. Visionem nempe (ut exemplo deducam) tum perfectam iure optimo dicimus, cum sincera, pura, exactaq; fuerit, hoc est, in multum uel remota uel minima potens: uitiatam uero, cum ab ijs deficit, quam & ipsam turbatam, hebetem, impuram, imbecillamq; nominamus. Quot modis autem functionum quamlibet uitiari contingat, non est huius loci, quum de hoc latius in sequentibus libris. Ex praedictis uero qualis sit ratiocinatio hoc loco Galeni colligere licet: est autem huiusmodi: Sanitas (inquit Gal.) uel in actionibus naturalibus est quaerẽda: aut in constitutione instrumentorum quibus actio perficitur: non in priore illo, igitur in hoc postremo. Equidem sanitatem non in actione consistere ex hoc uno deprehendas:

5. de Sympto cau. et 3. de tempe.

Quo pacto actiones oẽs naturales dici possint.

Instrumẽtorum cõstitutio.

1. Meth. me.

Actionum perfectio.

Argumentum à sufficienti partium enumeratione.

das: quòd ab omni penè actione, quæ partium corporis adminiculo fieri dicitur, absolutos, sanos tamen nihilo secius nos esse contingat. quippè uel decumbentibus nobis, & altum dormientibus, uel in umbra & otio degentibus, uel nihil omnino agentibus, integra tamen dicimur sanitate frui: actionibusq; obeundis planè sufficere. quod certe fieri non posset, si in ipsa naturali actione sanitas consisteret. Reliquum est igitur, ut in constitutione multo congruentius reponatur atque ab hac ipsa seu potentia seu constitutione (nihil enim refert ut cunque uocare uelis) sit sanitas definienda. Itaque erit nihil aliud certè sanitas, quàm omnium nostri corporis partium naturalis quædam constitutio, cuius ope functione secundum naturam edimus. quum enim quæ in nobis partes sunt, secundum naturam se habent: is sanè habitus, sanitas hoc loco à Galeno uocatur. Secundum naturam uero tum sese partes habere dicuntur, cum natiuam earum temperiem, situm, formam, consociationemq; quam ab initio habuerunt aut illi similem seruant, tumq; munijs proprijs obeundis maximè idoneæ & sunt & habentur. Hæc uero ipsa constitutio, quæ sanitas nuncupatur, quum in naturali quodam (ut mox dictum est) habitu consistat: is uero actionis caussa sit: fit itidem necessariò, ut sanitas quoque ipsa naturalium actionum efficiens sit caussa. Sanitatis igitur exacta ratione habita, facilimum est & morbi rationem naturamq; inuenire. quippè quum sit sanitas, seu actionis perfectæ caussa: siue naturalis partium constitutio, erit utique morbus, uel actionis uitiatæ caussa: uel partium ipsarum præter naturam constitutio: per omnia nempè morbus ex diametro sanitati oppo-

Sanitatis definitio ex 1. metho. me.

Secundũ naturam se habere partes quid.

Morbus quid.

ti opponitur. quare erunt amborum contrariæ rationes, contrariæq; naturæ, si modo prius utrunque sub eodem habitus uel caussæ genere collocauerimus.

IGITVR si quot modis corpora à naturali habitu recedant, naturalesq; actiones perficere nequeant, inueneris, simplicium morborum numerum in uniuersum deprehendes. Adducamus itaque hoc quoque in loco solidum principium, quod apud omneis homines in confesso est: nempè id quod naturale est, moderatum esse: quod uerò à naturali habitu recedit immoderatum, Proinde sanitas symmetria quædam erit: morbus uero à iusto modo declinatio. Sed quibus recedentibus morbus nascatur, posthac differemus.

A MORBI *definitione, ad morborum simplicium inuentionem Galenus proposito & seruato ab se ordine progreditur, & hic quoque rursus ab axiomate quodam totius negotij sumpto initio, uiam indicans qua simplicium morborum numerum in uniuersum deprehendamus. Ea porrò est si uarium ac multiplicem à naturali habitu recedendi modum cognouerimus: quot enim modis ab eo declinare contingit, tot sane modis ægrotare necesse est. Quum sit ægrotatio nihil penè aliud, quàm corporis à iusto modo declinatio. Cognoscendi uero methodum ab hoc principio sumit, nempè, id quod naturale est moderatum esse: quod à naturali habitu recedit, immoderatum. Enunciatum est hoc quidem indemonstrabile, ac cuiuis (qui modo mentis sit* *Aegrotatio quid.*

compos

compos (dicto citius manifestum. quod & ipsa quoque rei natura indicat. Nam *naturale quippiam ob id certè dicimus, quòd contemperatum sit ac cõmoderatum: uti, quod excessum unum aliquem admittit, non naturale. repugnare nanque uel ex ipsa rerum natura uidetur, ut quidpiam immoderatum sit, idem quoque & naturale. nam quantum quiduis excessus & immoderationis admisit: tãtum à naturali modo recedere est necesse.* Moderatio *uero hæc, qua id quod naturale est moderatum dicitur, nihil planè est aliud quàm iusta quædam corporis & conueniens habitudo, qua ipsum tum bene ualet, tum functionibus citra offensam obeundis est maximè idoneum.* Quam *quidem & ipsam temperamentum rectè dicere poßis, in quo maxime similarium partium sanitatem consistere uolunt, inquiente* Galeno: Similarium *partium sanitatem in calidi, frigidi, humidi, & sicci symmetria consistere.* Hoc enim *in nobis temperamentum, quod cuique aliud atque aliud pro suæ naturæ modo datum est, quandiu integrum, constans, nec ullo lapsus præter naturam genere uitiatum manet: tandiu certè bona ualetudine fruimur, ac munijs obeundis sufficimus: ubi uero labi declinareq́; cœperit, contrà omnino euenit.* Vnde *aptißimè inferre* Galenus *uidetur, sanitatem symmetriam quandam esse: morbum uero à iusto modo declinationem.*

Naturale quid dicatur.

Moderatio quid.

Primo de Sanita. tuen. & hoc ipso li. de morb. differ.

IAM manifestum est in eisdem rebus, quum à iusto modo recedunt, morbum consistere; in quibus quum modum seruant sanitas constituitur. Proinde si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à iusto modo declinatio

morbus

morbus erit. Si uero calidi & frigidi & humidi & sicci temperies, sanitas est: ipsius contrariũ morbum esse necesse est. haud aliter si in alio quopiam genere sanitas consistit; in eodem, si à modo deflectat, morbus erit.

MONSTRATO *quid sanitas, quid morbus sit: & quanam methodo morborum simplicium numerum in uniuersum inuenias: in quibus modo quum sanitas ipsa, tum morbus consistat: quæue sit utriusque materia atq; subiectum, dilucidè docet Gal. inquiens: Quibus in rebus quum modum seruant sanitas constituitur, in eisdem planè ipsis à iusto tamen modo dissidentibus, & morbum consistere. quod totum à natura contrariorum sumptum esse nemo doctus ambigit, quippe quum contraria apud philosophorum summum semper sub eodem genere sita sint: necessum est ut quo in genere eorum alterum reponitur, in eodem ipso & alterum reponatur. quo fit ut quibus in rebus unum eorum certa lege cõstitutum inuenias: in eisdem & oppositum. Album & nigrum contraria cum sint, ubi unum constituas ibi & alterum (utraque enim in colore) atque album cum color sit uisum dissipans, erit uti que nigrum color congregans uniensq; uisum. sic leue & graue, magnum & paruum, & quæcunque contrariorum subeunt legem. In quorum albo quum sanitas & morbus perpetuò sita sint: fit omnino ut eadem qua reliqua sui ordinis sint prædita facultate. Quod exemplo planissimè mox ostendit atque confirmat, conclusione quadam particulari ex priore illa uniuersali oborta (ubi unum contrariorum inuenias ibi & reliquum,*

quum, nempè si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à iusto modo declinatio morbus erit: sic si in qualitatum temperie aut excessu utrunq; statuas, necessarium hoc quidem, ut si in meatuum genere sanitatem reponas (Asclepiadem Democritumq; *sequutus) siue in qualitatum elementarium symmetria, ut peritißimi quique tum philosophi, tum medici sensere, in eodem & morbum constituas, si à iusto modo declinauerint.* In *meatibus uero ipsis,* Democritus *& suæ sectæ homines, sanitatem posuêre, quum ij quam à natura susceperunt constitutionem, deintegro seruant: qui si paulum ab hac deflectant (laxiores utique arctiores'ue redditi) prorsus morbum faciunt.* Tumq; *in ijs*

Meatus quid. *ægrotatio reponenda.* Meatus *porrò ipsi nihil aliud certe sunt, quàm tenuiores ac patentiores quædam corporis nostri partes per uniuersum diffusæ, totius difflationi ac perspiratui seruientes, quibus in uiscera liberior admittitur spiritus.* In *quibus sanitatem consistere, hoc indicio prisci illi adducti sunt, quòd hisce impeditis, aut alioqui stipatis, seu ab frigore admisso, seu ab adstringente quopiam medicamento, seu à siccitate nimia, seu ab infarctu multorum crassorumq; humorum, protinus laborare corpus maleq; affici cernebant, reseratis illis sanari. horum autem sensa refellere non est huius loci.*

Meatus à quibus impediantur.

CAETERVM efficaciori ratione rem contemplemur. Si detur corpus quàm simplicissimũ atque unum, ipsum neque intendi nec minui poterit: neq; in hoc genere alterum altero melius, deterius'ue inuenietur. at uero quia ex complu-

cum pluribus constitutum est, plurimi in ipso compositionis modi, alij alijs meliores peiores'ue conspiciuntur: atque hinc colligitur, ut eadem composita interim meliorem, interim deteriorem sortiantur conditionem. & id quod optime constitutum sit, inter illa quae ad eiusmodi genus spectant, optimum quoque euadat. unde patet animantium corpora (ut aiunt) maioris minorisq; rationem suscipere. quippe tanta inuenitur in ipsis uarietas, ut alia optimo sint habitu, alia simpliciter quidem bono, sed non optimo: quaedam quamuis sint sana, bono tamen habitu priuata sunt. ita quaedam sunt parum firma, quaedam etiamnum aegrotant. Ac horum aegrotatio interim leuis est, interim periculum minatur: idq; nonnunquam uehemens, nõnunquam mediocre. Neque enim omnia corpora, siue sana sint siue aegra, aequaliter affici credendum est. unde patet animantis corpus non esse unum, quemadmodum Epicuri atomus, aut Asclepiadis incompacta corpuscula: quamobrem compositum erit. Quod si ex atomis aut ex huiusmodi incompactis corpusculis quae pati non possunt, constaret: compositionis duntaxat qualitate maioris minorisq; rationẽ susciperet: ueluti domus quae ex lapidibus, qui nihil patiãtur, constructa sit: eorũ tamen inepta sit cõpositio. Quòd si lapides ipsi quomodolibet patiãtur, tũ domus haec multiformes habebit in maioris, minoris'ue susceptione modos.

IN QVO genere sint quum sanitas, tum morbus reponenda apud utriusque sectæ autores, in ijsdemq; rebus utrunque consistere, efficaciori ratione ostendere Galenus nititur, adductis in id utriusq; sectæ hypothesibus. Sed rationi huic suæ fundamentum quoddam præmittit, unde robur illi constet, nempe hoc: Si detur corpus quàm simplicißimum, atque unum, ipsum neque intendi, nec minui posse, neque eo in genere alterum altero melius, deterius'ue inueniri: quod quidem dictum hic ex Hippocratis libro de hominis natura mutuasse Galenum apertißime constat, cuius eo loco hæc sunt uerba: Si homo, inquit, una quapiam re constaret, bile, pituita, sanguine, aut alio quopiam uno, uti plerisque medicorum uisum est, nullo unquam morbi genere afficeretur: neque enim esset, unde doleret, cum unum tantummodo foret. Quod & ipsum totum hac parte Galenus in suam sententiam adfert: Si simplicißimum, inquam, & maxime unum corpus detur, nullius sanè nec actionis, nec paßionis esse capax posse, ac proinde nec intendi ipsum, nec minui: hoc enim ad actionem omnem requiri philosophi omnes asserunt: ut sit modò quod agat, item et in quod agatur, quod & ipsum actionis materiam subiectumq; nominant. Fieri autem nequit, ut cui horum alterum desit (uti simplicißimo deest) ut ipsum inquam, uel agere poßit quicquam (quum in quod agat non habet) uel pati poßit: quum à quo patiatur, nihil item habeat. Verißimum igitur erit, simplicißimum corpus nec intendi, nec minui posse. Cùm autem humanum corpus ex pluribus inter se plurimum dißidentibus constet, nempè spiritu, sanguine, humoribus, membris, quum similaribus & omiomeris, tum instrumentarijs

Ad actionem requisita.

Humani corporis compositio.

mentarijs & orgánicis, fit omnino, ut in ipso compositionis modi alij alijs meliores, deteriores'ue fiant, ut in quoque contingit, prima uocata elementa melius, deterius'ue misceri, ualidiora'que quemque habere generationis suæ principia. Itaque erunt alia optimo habitu, quæ ab ipso naturæ ortu optimam in simplicibus & primis particulis temperaturam, & cõmoderationem in instrumentarijs habent: alia simpliciter quidem bono, at non optimo: qualia quæ ut multum salubria à Galeno dicuntur: salubrem alia sibi habitum, à bono tamen dissidentem, nacta sunt, quæ ut nunc talia & parum firmà iure uocari solent. Eandem rursus in ijs, quæ ægrotant, corporibus differentiam est inuenire, quum alij leuius, ægrius nonnulli, uehementer multi, & cum uitæ discrimine laborent, ut in quibus magna quæpiam affectio unum aliquod princeps membrum ualidè occupauit. Ex quibus dilucidè constat, omnia quidem corpora siue sana sint, siue ægra, non uno nec simplici affici modo: ac proinde animantis corpus unum non esse, quale Epicurus sibi finxit, nempè atomum, nec ut Asclepiades, incompacta corpuscula, quæ & ipsa cùm impatibilia sint, & noxæ, offensionisq; expertia, corpus uero mille morborum generibus obnoxium, fieri nequit, ut unum aliquod istorum sit, quod etsi esset, maioris tamen minoris'ue rationem susciperet, æquè atque domus ex lapidibus temere cõgestis constructa, quãquam inepta sit huiusmodi cõpositio.

Gale. in arte medicinali.

Qui uehementer ægrotent.

IGITVR quum corpora nostra à primo ortu, ac suapte natura & pati, & alterari possint: non solùm in compositione, & partium

conformatione, uerùm etiam per se tota maioris, minorisque rationem suscipient: proinde tot morborum generibus, ijsque primis, ac simplicibus, & ueluti reliquorum elementis, infestabuntur, quot fuerint ea, quæ compositionem ipsam perficiũt. Verum quod per hæc uerba, Per se tota alterari, intelligimus, id elementis impatibilibus nequaquam accidere potest. quippè fieri non potest, ut insectile corpus (Græci atomum uocant) quicquam patiatur, quãuis ipsius seu cõpositionẽ, seu conformationem pati posse, non sit alienum.

VARIIS *morborum generibus corripi humanũ corpus, ex compositionis & conformationis suæ modo liquidò constat.* Nam *cùm uaria sit, ac multiplex nostri corporis partium coalitio, & structura, eaq; parum firma, fit, ut pro huius multiplici lapsu & à iusto modo declinatione, uaria item nascantur morborum genera: ac proinde tot lapsuum generibus, ijsq; primis, ac simplicibus affici humana corpora sit necesse, quot fuerint ea quæ compositionem ipsam perficiunt.* Quum *uerò quæ in nobis est partium conformatio, uel ab ipso protinus ortu à caussa quapiam, seu externa, seu interna, uitiari posßit (ut bellißimè in* De tuenda *sanitate libris docet* Galenus*) consequens est, ut suapte natura & pati, & alterari sint apta corpora nostra.* Quam *nostram infelicitatẽ* Plinius *miseratus:* Optimum, *ait, homini esse non nasci, aut quàm ocyßimè aboleri. cùm (ut idem inquit) friuola sit & fluxa animalium superbißimi (hoc est hominis) origo.* Nõ *solùm uerò in partium*

tium conformatione labi possunt, & alterari corpora humana, sed & ipsa etiam per se tota (alijs nimirum partibus in alias influxu quopiam contrario agentibus) male affici: ut si cui parum sit forma decens, compagoq; partium uitiata, ad hæc quæ in membris natiua subest temperies non secum concors sit, ut immodica scilicet cordis uel hepatis intemperies, reliquorum membrorum temperamentum uitiet: in huius quidem coagmentationis corpore, non solum erit in conformatione, sed & in primis particulis uitium, quòd per se tota hoc pacto contingat corpora alterari. Per quæ nimirum uerba, Per se tota, eos conuellere uidetur Galenus, qui ex atomis & insectilibus corpusculis animantis corpus constare dixerunt. Quum enim per se tota contingat corpora alterari, id autem insectilibus corpusculis (ut mox probatum est) accidere minimè poßit (nempè impatibilibus) necessarium fit omnino ex ijs humanum corpus constare non posse. Per se tota malè affici corpora.

CAPVT III.

ATQVI corpus animantis trifariam componitur, siue conformatur: in primis ex ijs partibus, quæ similares appellantur, ut sunt arteriæ, uenæ, nerui, ossa, cartilagines, ligamenta, membranæ, carnes: Deinde ex instrumentis, nempè cerebro, corde, pulmone, iocinore, uentre, liene, oculis & renibus: Tertius compositionis modus ad totum corpus pertinet. Porrò singula instrumenta ex alijs, quæ sensus iudicio simplicia uidentur, sunt consituta. hæc uerò ex pri

mis constāt elemētis. Igitur caro, quatenus caro est, à primis elementis obtinet suæ compositionis differentias. At quatenus instrumenti cuiuspiam pars est: pro sui tum figmento, tum magnitudine, efficit ut instrumentum quoque & figmenti & magnitudinis uarias differentias sortiatur.

Vt tandem uarias ægrotationis differētias, quænam, & quot sint, ostendere commodè posśit Galenus, multiplicem prius humani corporis compositionem recenset: ut nimirum à qua (cum iustum ipsa modum non seruauerit) multa homini mala eueniant, quod paulò pòst fiet manifestum. Corpus igitur nostrum trifariam componi & conformari, ipse constructionis in eo modus indicat. Constat enim in primis ex ijs partibus, quas similares uocant, uti sunt arteriæ, uenæ, nerui, ossa, &c. quæ prima est hominis compositio: Altera ex instrumentis est, nempe ijs, quæ ex simplicibus illis constant, corde, liene, cerebro, uentre, & eius generis. Ad totum corpus, postremum compositionis genus pertinet: est enim simplicium simul & instrumentariarum partium congrua & apta coalitio & coagmentatio, qua totum corpus munijs obeundis idoneum est. Verum paulò nobis penitius tota huius loci series expendenda est: siquidem non satis dilucida uidetur hoc dictionis ordine Galeni mens: quam ego sic explicatiorem fieri posse puto, ut dicatur, tres esse compositionis corporis modos. Constat enim primò ijs partibus, quæ simplices & similares dicuntur, quæ & ipsæ ex primis illis elementis, unde omnia constant,

calido,

calido, frigido, humido, ac ſicco compoſitæ ſunt: atque hic unus eſt compoſitionis corporis modus, nempe ſimilarium partium ex elementis. Alter organicarum ſeu inſtrumentariarum partium ex ſimplicibus. nam uti eæ ex elementis, ſic illæ ex ſimplicibus coalitæ ſunt. Poſtremus autem modus, ad totum corpus pertinet, quod uniuerſum ex inſtrumentis conſtat capite, corde, pulmone, iocinore, alijsq; eius generis membris: quam ego germanam Galeni fuiſſe mentem iure exiſtimo: etſi quæ prius à nobis hoc commentario dicta ſunt, uerißima ſint, haud æquè tamen ad Galeni mentem accedere, quàm quæ proximè poſita ſunt arbitramur. Aequus tamen lector ſenſa hæc noſtra pro ſui iudicij arbitrio æſtimabit: nam & ipſa Græca lectio, & uetus interpres hoc ipſum apertißime ſonare uidentur. Vt autem Galeni ſenſa hoc loco commodè explicare poßimus, hoc nobis animaduertendum eſt, ex ſemine & ſanguine menſtruo in nobis (primis utique ac præcipuis totius ſtructuræ elementis) duo gigni membrorum genera, alterum à ſemine, quod totum illius naturam ſapit, & ab hoc ipſo uenæ, arteriæ, nerui, tendones, oſſa, cartilagines, membranæ, ſolida omnia, denſa, ac ſemel diſſecta non per ſe, nec facilè ſanationem admittentia. Ex altero, caro ipſa ſola, quæ tamen & ipſa ex ſanguine genita multiformes in ſe recepit ſpecies: ut alia confuſa, qualis quæ adenarum, mammillarum ac teſtium: pura alia, ut gingiuarum & muſculorum: mollior aliqua & foraminulẽta, ut pulmonis: prædura alia ut cordis. Itaque quæ ex ſemine gignũtur, ſimilares, eædem & ſimplices, & Græce ὁμοιομερῆ, hoc eſt, unius rationis,

Gal. 1. de ſani. tu. & 1. de ſem.

tionis, dicuntur, quòd in partes alterius naturæ & rationis diuidi non poßint. quales quæ hîc à Galeno connumerantur, arteriæ, uenæ, nerui, & reliqua eius generis, quorum una est tum natura, tum ratio: quòd simplices sint, nec diuersitatem in se ullam rationis admittant: quòd quamcunque cuiusuis horum sumpseris partem, hæc toti & natura & ratione communicat: quælibet enim nerui pars, neruus est: quælibet oßis, os. Quanquam hic Galenus coordinatione hac sua scrupum nobis non minimum iniecisse uidetur, qui arterias & uenas inter simplicia & similaria membra reposuerit, quum idem ipse liber De inæquali intemperie, uenas & arterias à simplicium coordinatione membrorum summoueat: cuius eo loco hæc sunt uerba. Digitorum, inquit, particulæ, sunt ossa, cartilago, ligamentum, arteria, uena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, adeps: has autem diuisisse in aliam speciem non est, sed sunt similares, ac primæ: exceptis tamen arterijs & uenis, eæ nanque ex fibris & membranis sunt conditæ. Ex quibus utique uerbis liquidò constat, inter similares partes Galenum uenas & arterias non numerare uoluisse: cuius hîc contrarium asserit, ipsas inter similares connumerans. At paulo propius rem inspectanti fit manifestum, non uno simpliciter modo utrobique Galenum loquutum: nam hîc inter similares partes arterias & uenas statuens, ad sensum magis, quàm ad rei naturam spectasse uidetur: quòd & ipsum mox, sese explicans, planius ostendit, inquiens: Singula porrò instrumenta ex alijs, quæ sensus iudicio simplicia uidentur, sunt constituta. Et paulò pòst capite quarto Itaque,

que, ait, si uel ossium aliquod, uel caro, uel reliquorum corporum, quæ sensus iudicio simplicia esse uidentur, &c. per quæ Galenus nonnulla membrorum talia esse, ut uideantur ad sensum simplicia (& si re uera non sint) apertissimè uelle est uisus. quum sensus iudicio (ut est ipsum crassum, nec omnifariam exactum) simplices eæ partes appareant, quarum tamen si propius, & altiori indagine naturam perquiras, ex dissimilibus coalitas esse inuenies: quod adducto loco uoluisse Galenum nemini dubium esse debet: cùm idem manifestius idipsum etiam hoc ipso libro confirmet, inquiens. Etenim ex primorum instrumentorum numero sunt, musculus, uena, arteria, quum hæc immediatius ex primis simplicibusq; uocatis partibus coalescant: atque per hæc Galeni scrupum dilui, ipsumq; Galenum à repugnantia uindicari posse plane crediderim. Nec illi uitio uerti debet, quòd non idem de eadem re uarijs in locis & senserit, & scripserit: nam hoc grauissimorum quorumque autorum peculiare esse solet, ut pro uario scopo, quem sibi in re quapiam proposuêre, uaria itidem scribant: in libro enim De inæquali intemperie, dum à simplicium coordinatione uenas & arterias summouet, exactam rei naturam, ueramq; eorum membrorum essentiam est meditatus: hîc, sensus iudicium. Scio ego Hippocratem alicubi rationem sequutum, diuersa de re eadem pronuntiasse, dum uno loco rationi innixus, contrarium adstruat ei, quod per experientiam postea obseruauit. Mentiar, ni locum apertissimum ex eo citem. Locus est in primo de Popularibus morbis, historiam recensens eius quæ in Acte decumbebat mulieris, quam cùm trimestri fœtu grauida esset, ignis corripuit

puit(sic enim febrem appellare solet)non febris au- tem modò,sed & pessima uerendáq; symptomata ine- rant,conuulsio,sopor,delirium,uigiliæ, præcordiorum dolores,& cætera huius generis. Hanc *tamen libera- tam esse scribit, quòd,ut in eius partis commẽtario*

4.lib.tex.1. *adfert Galenus, trimestres & quadrimestres fœtus iniurijs tollerandis omnium maximè sint appositi, aptiq́;:cùm tamen in Aphorismis scriptum sit ab eo- dem Hippocrate,non tertium gestationis mensem,sed quartum,quintum,& sextum tollerandis prægnan- tium incõmodis aptiores esse:cuius caussa in ijs mensi- bus constitutas utero gerentes (si ita fieri expediat) purgare audet.* Vnde *liquidò constat,non eandem de tertio gestationis mense in Aphorismis,& in libro de Popularibus morbis Hippocratem sententiam protu lisse,neque item illius interpretem Galenum, quum in Epidemijs trimestre,& quadrimestre tempus reliquis gestationis temporibus prætulerint:in Aphorismis au tem,nulla trimestris facta mentione,reliquos,qui se- quuntur,ad septimum usque magis commendent.quòd in altero obseruationem & experimentum, nempe in Epidemiis,in altero rationis iudicium sunt sequuti.*

Ioannes Manardus. Lib.15. Epistola 1. Quam *rem cùm fusissimè* Ioannes *Manardus uir in re medica nunquam satis laudatus, nec unquam sine multa honoris præfatione nominandus,in suis medi- cinalibus epistolis pertractarit, non est quòd longius persequamur.* Itaque *ut in id redeat,unde digressa est oratio,prima hominis cõpositio ex similaribus parti- bus est,secunda ex instrumentis,quæ & ipsa membra*

1.Methodi me. *Galeno uocantur,quæ actionem edere perfectam pos- sunt,qualia quæ hic adnumerantur,quorum quodlibet*

pecu-

peculiarem ex se ac perfectam edere actionem potest. Tertius compositionis modus, ad totum pertinens corpus, coagmentatio quædam est, & congrua coalitio similarium cum organicis instrumentarijsq; partibus. Ex hac autem multiplici corporis compositione palàm postea fiet, quot sint prima & simplicissima morborum genera: quò sanè spectare uidentur, quæcunq; in hanc rem hactenus à Galeno prodita sunt. Rectè autem instrumenta singula ex alijs, quæ sensus indicio simplicia uidentur, constituta esse ait: quòd talia, cuiusmodi sunt oculus, cor, uenter, cerebrum & eius generis, ex uenis, arterijs, carne, neruisq; sint composita. At constat horum plurima non uerè simplicia, sed sensus tantùm iudicio talia esse, ut paulò antè à nobis est monstratũ. Quãobrem appositissimè ea ipsa simplicia uideri (quod totum ad fallax iudicium sensus referẽdum existimo) potius, quàm re uera esse, Galenus prodidit. Hæc autẽ simplicia membra prima sunt, ac præcipua in nobis elementa, ita tradente Galeno: quæ ipsa tamen ex primis illis, unde omnia constant, calido, frigido, humido, & sicco, constituuntur. Itaq; de carne (subdit Galenus) quatenus caro est, hoc est, uti ex primis illis constat simplicissimisq; corporibus, ab ijs obtinet suæ compositionis differentias, ut alia mollior, durior alia sit, neruosior aliqua, & plusculum coacta, rarior alia, & laxior, minusq; dura: quæ illi differentiæ ex uaria elementorum in ea commistione accedunt. At quatenus instrumenti cuiuspiam pars est, tum sanè pro sui figmento & magnitudine uarias creat in instrumento differentias: ut quod carne ampliori redundat, carnosum: cui deficit, ex carne ritè dici possit, ac membranosum.

Lib. 2. de Elemẽtis ad principium.

CAPVT IIII.

PRINCIPIO itaque prioris sectæ placita tractantes, quot numero morbi, & quales sint inquiramus: deinde ad eam sectam redituri, quæ corpora per totam substantiam alterari, & transmutari fatetur. Sunt autem morborum prima genera duo: unum patentibus latè meatibus, alterum cum clauduntur. Qui enim elementa impatibilia statuerũt, ĳ in sola compositione pathemata inuenient. Atqui compositionis differentiæ omnes iam dictæ sunt: igitur necesse est quamlibet similarium partium rectè ualere, si meatuum symmetriam seruauerit: hac enim corrupta, à naturali habitu deflectit. Symmetria duabus discriminatur differentĳs, nempè excessu & defectu. unde colligitur, simplicium partium primos morbos duobus constare generibus: altero quo patent meatus, altero quo clauduntur. Itaque si uel ossium aliquod, uel caro, uel reliquorum corporum (quæ sensus iudicio simplicia esse uidentur) aliqua, adeo fuerint uel astricta, uel rara, ut à mediocritate aberrent, ea malè affecta esse pronunciabimus. Quum uerò inter utrumque excessum medium obtinent, tunc ut ad functiones sunt accomodatissima, ita optima ualetudine frui dicentur. Atqui exiguæ utrinque ab exacta symmetria declinationes haudquaquam morborum nomine censen-

Morborum prima genera secũdum priorem sectam.

censentur, donec functioni cuipiam noxam, quæ sensu percipiatur, inferant. Sed in ĳs non parua maioris minorisq́ ratio habenda est. Quippè ametria, id est à iusto modo declinatio, quæ morbi nomine censeri queat, magno distat interuallo ab ea, quæ ad unguem salubris est symmetria. atque in hoc spatio consistunt sanorum differentiæ. At in eo quod ipsum sequitur, quod ad eam, quæ sensu percipi potest, pertinet, morbi collocantur, donec adeò à iusto modo fuerit aberratum, ut particulæ sequatur corruptio. Neque enim animantium corpora quomodolibet uel astringi, uel laxari suapte natura possint: habent enim in hac re terminum, ultra quem progredi citra dissolutionem, corruptionemq́ nequeant. Atque hæc est eorum, qui elementa nihil posse arbitratur, sententia.

SVNT *qui caput hoc quartum ab ea parte inchoënt: Sunt autem morborum genera duo. Mihi ab ea potius parte: Principio itaque, &c. inchoandum esse uisum est, quòd epilogum ea pars quasi quendam & argumentum totius futuræ tractationis contineat. Igitur secundum utriusque sectæ placita morborum numerũ & differentias uenari cõtendit* Galenus. *præmißis iam nonnullis ad eam rem pertinentibus, qualia quæ* De corporis *compositione,* De *instrumentorum ex simplicibus structura,* De *hominum tum sanorum tum ægrorum multiplici differentia: quæ sanè omnia eo spectare uidentur, ut demonstratione quasi quadam mor=*

*morborum numerum inueniat. quod mox ex utriusque sectæ hypothesibus est aggressurus, eorum in primis placita tractans, qui in insectilibus corpusculis hominis compositionem ponebant, uti Asclepiades, & *Epicurus. ad quorum mentem duo statuit* Galenus *morborum genera, nempe excessum, & defectum: nam aut patentibus latè meatibus, aut præter modum clausis, hominem contingit malè affici, si in horum symmetria sanitatem reponas. ijs nempè uel iusto plus reseratis, uel certè occasione aliqua stipatis, fit corporum à iusto modo declinatio, atque subindè ægrotatio.* Obdu-*ctionis uerò meatuum & stipationis eæ à* Galeno *causſæ traduntur.* Immodica *scilicet corporis densitas, facta à frigore conniuentia quasi quædam, & adstrictio: à crassis denique, glutinosis uel multis succis obstructio.* Vnde *& meatuum immodicè patentium causſæ per oppositum haberi facilè possunt: nimirum multa corporis uel ab ipso protinus ortu, uel à tempore acquisita raritas, meatuum ipsorum à calore laxitas & reseratio, succorum denique uel penuria uel tenuitas.* Hîc *uerò per meatus, non tam externos illos, qui per cutem passim sternuntur, quàm etiam inter nos & uasa metipsa, nempè uenas, arterias, utranque uesicam & intestina, intellexisse* Galenum *crediderim: ut quibus à iusto modo declinantibus malè affici corpus contingat.* Verùm *qui constructionis nostræ elementa impatibilia posuêre, in sola compositione morbos inueniant oportet, quòd insectilia illa corpuscula alterationis minimè sint capacia: quod enim diuisionem in se non recipit, idem nec alterationem suscipere potest: cùm alteratio, ut peritissimis* Philosophis *uisum est, secundum qua-*

*alias Democritus. — Aristoteles

qualitatem mutatio sit: quod autē insectile est, mutari nō potest, quare nec alterari. itaq; in sola cōstructione eius sectæ homines pathemata reponore est necesse. πάθος autem siue πάθημα motus est circa materiam ab efficiente procedens: sic infra Galenus lib. 3. uti in exemplo: Si à caussa calida immodicus calor in corpore concitetur, is sane motus quo corpori calor imprimitur, pathema seu pathos rectè uocatur. tum autem παθήματα in nobis oriri est necesse, cum à iusto modo fuerit declinatum. Ac proindè quæ inter utrunque excessum, nempe adstrictionis meatuum, & raritatis, medium obtinent locum, tum functionibus obeundis aptißima esse, tum optima sanitate frui dicentur. quòd mediocritas ad quiduis obeundum aptißima & commodißima semper sit habita, nimirum naturæ amica, & familiaris. Quod ijs uerbis nos bellißimè Hippocrates docuit: Labor, inquit, cibus, potus, uenus, omnia mediocria sunto. Itaque quæcunque hanc nacta sunt, optimo esse temperamento dicentur: ut abundè in Arte parua, atque De sanitate tuenda libris monstratur. Quæ parum autem ab exacta illa symmetria distant, si modò noxam non inferant sensui manifestam, ea sanè ad morbos referenda non sunt, quas & ipsas à iusto modo declinationes, uulgus & imperiti homines, si exiguæ sint, imbecillitates uocare solent: quod tum contingit, cùm pars quæpiam proprijs actionibus obeundis est parum apta. In ijs autem (quod ait Galenus) plurima est maioris minorisq; habenda ratio, cùm nonnullæ à iusto modo declinationes propius ad commoderationem & symmetriam accedant, ut quæ exiguæ sunt: lōgius aliæ recedant, ut quæ iam

prædicamētis cap. 15. Aristoteles 6. de Physico auditu, & primo de generatione, ca. 2.

Lib. 6. de Popularibus morbis.

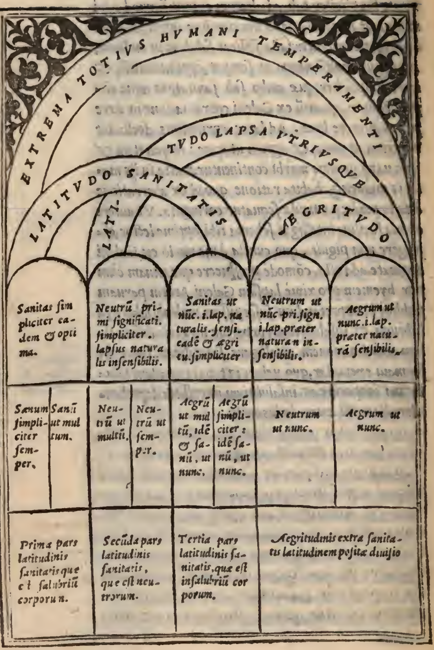
7. Meth. me.

iam in ægrotationem deflerunt, ac proinde rectißime id sequi uidetur, quòd proximè à Galeno subiungitur, eam ἀμετρίαν, quæ morbi nomine censetur, hoc est quæ functionibus apertè incommodat, magno distare interuallo ab ea, quæ ad unguem salubris est συμμετρία: in hoc autem spatio sanorum omnium consistere differentias. Quæ hac parte concisè dicuntur, latißimè in Arte parua explicantur: sed nos elucidationis maioris caussa nonnulla afferamus, idq; in primis: Operationum læsione uel integritate hæc abinuicem corpora diduci, atq; discerni, inquiente Galeno: Terminum utriusq; discretiuum (optimè, inquã sani et ægri) esse operationum læsionem sensibilem: itaq; longißimo certè distant interuallo, ut quæ cõtraria sint, & extrema: nempè σύμμετρον esse corpus quoddam, ei ex diametro opponitur, quod est ἄμετρον esse, id est, immoderatum, seu mauis, incõmensuratum: item perfectas: & ut Medici uocant, inculpatas edere actiones, et contrarium, quod est uitiatas, & imperfectas edere. Cùm sint igitur hæc extremè contraria, per δὶς διὰ πασῶν distare est necesse: quòd contraria secundum Aristotelem ab sese longißimè distent. Salubrium autem corporum cùm multiplex sit differentia (tota nimirum sanitatis latitudine in treis parteis diducta, nonnullaq; uni extremorem, reliqua alteri sint uicinio ra) fit omnino, ut in spatio eius declinationis, quæ mor bum facit, & alterius symmetriæ, quæ optimam ualetudinem parit, & saluberrimũ corpus constituit, multa incurrant salubrium corporum interualla: nempè ex ijs, quæ à Galeno in Arte parua dicuntur, liquidò constat, ab extremo optimæ constitutionis, hoc est, à sanitate

In arte parua.

5. Metaphisi. & in prædicamentis.

nitate simpliciter tali, ad alterum extremũ, quod ægritudinis, ut nunc à Galeno uocatur, hæc interesse salubriũ corporum interualla, scilicet, salubris ut multum, neutri ut multũ, neutri ut semper, ægri ut multũ, & ægri simpliciter: quæ ambo sub sanitate ut nunc cõprehēdũtur, quantũ ex Galeni coordinatione in Arte parua asserere licet. Ad latus ægritudinis declinant neutrum, ut nunc, & ægrum ut nunc: in quo item & ipso uarij generis morbi continentur, multa in ijs maioris minorisq; habita ratione quoad ex aberratione à iusto modo: particulæ sequatur corruptio. Vt autem omnia facilius intelligas, schema tibi, optime lector, effingere non piguit, quo cuncta à me modò ex Galeni dogmate adducta, cõmodè perspicere queas: nam cùm per hyemem pro ximè lapsam Galeni Artem paruam publicè interpretandam suscepissem, multoq; labore salubrium & insalubrium corporum inextricabilem illam coordinationem intelligere sategissem, hoc mihi formaui exemplar, quo ueluti in tabula quadam salubrium corporum & insalubrium interstitia deprehendere licet. Est autem huiusmodi:

EXTREMA TOTIVS HVMANI TEMPERAMENTI
LATITVDO LAPSA VTRIVSQVE
LATITVDO SANITATIS
LATI.
AEGRITVDO
Sanitas simpliciter eadem & optima.
Neutrũ primi significati. simpliciter. lapsus naturalis insensibilis.
Sanitas ut nũc. i. lap. naturalis. sensi. eadẽ & ægri tu. simpliciter
Neutrum ut nũc pri. sign. i. lap. præter naturam insensibilis.
Aegrum ut nunc. i. lap. præter naturã sensibilis.
Sanum simpliciter semper.
Sanũ ut multum.
Neutrũ ut multũ.
Neutrũ ut semper.
Aegrũ ut multũ, idẽ & sanũ, ut nunc.
Aegrũ simpliciter: idẽ sanũ, ut nunc.
Neutrum ut nunc.
Aegrum ut nunc.
Prima pars latitudinis sanitatis quę est salubriũ corporum.
Secũda pars latitudinis sanitatis, quę est neutrorum.
Tertia pars latitudinis sanitatis, quæ est insalubriũ corporum.
Aegritudinis extra sanitatis latitudinem positæ diuisio

EN TIBI optime lector excogitatum à nobis typum ad congruam dictorum Galeni quum hîc, tum in arte medicinali intelligentiam, unde facile & totius humani temperamenti extrema, longißimè distantia, tum uerò sanorum corporum interualla utrinq; reposita, perspicere citra laborem poßis. Adhæc sanitatis uniuersam latitudinem, atq; illius per partes diuisionem ad Galeni sensa: quæ si diligēter animaduerteris, ad ea, quæ de proposita re in arte medicinali traduntur, haud minimum momenti habere te intelliges: ac huius propositi exempli præsidio, nullo fermè negotio, Neotericorum ineptam coordinationem arguere poteris. Gentilis dico, ac Haly, Iacobiq; Forliuiensis, qui longißimè ab Galeni mente acutis suis interpretationibus recessère. Sed ne te diutius morer, ad institutum feliciter redeamus.

QVI uerò ipsa pati & in se inuicem efficere & tota cum totis misceri, attemperariq́ autumant: ĳ necessariò tot morbos esse fatebuntur, quot fuerint prima elementa. Agè igitur quatuor sint prima elemēta, calidum, frigidum, siccum, humidum: quibus inter se inuicem temperatis, sanum euadet animans, si moderatè misceantur, ægrorum uerò si immoderatè. Ac quatuor etiam erunt primi morbi: unus quidem calor à naturali symmetria deflectens. Alter frigiditas. Tertius humditas. Quartus siccitas. itaque secundum alterius sectè hypothesin, ĳ sūt in uniuersum morbi eorum corporum, quæ & similaria uocantur, Morborum prima genera secūdum alteram sectam.

& omnino uidentur esse simplicia: morbos uerò compositorum in nobis instrumentorum, utriusque sectæ autores habent communes.

EX ALTERIVS *sectæ placitis simplicium morborum numerum inquirit, peripateticorum dogma sequutus, qui & ipsi elementa in se agere inuicem, hoc est agendo nonnihil & ipsa pati, ac alterum alterius mutuò actionem excipere iure optimo censuêre, totaq́; cum totis misceri, quod totum in misti alicuius productione uidere licet: in quo calida frigidis, humida siccis ita inuicem contemperantur, ut neutrius horum supra alterum à iusto mistionis modo recedentem exuperantiam inuenire poßis. quæ omnia post* Galenum *pulchrè intellexisse* Arabs Auicenna *uisus est, complexionem (ut ipsi uocant) definiens, quam, qualitatem quandam esse ait, ex actione & paßione elemẽtarium qualitatum inuicem agentium & taliter commistarum ut cuiusque earum plurimum contingat plurimum alterius, quod sanè non est aliud, quàm ipsa tota cum totis misceri.* Qui *talia igitur asserunt (ut* Peripatetici *ferme omnes) tot morborum genera aßignent oportet, quot sunt prima in nobis elementa. ea autem, quatuor esse omnibus in confesso est.* Iis *itaque symmetriam suam seruantibus, sanum euadet animans, functionibusq́; obeundis maximè idoneum erit.* Declinantibus *uerò, tantò grauius ægrotare erit necesse, quantò longius ab exacta illa sua symmetria discesserint.* Calor *ergo exuperans unum morbi genus in primis & simplicibus particulis procreabit (febrem hunc nominant) frigiditas alium, humiditas & siccitas per seipsa duo*

Fen. prima, primi. doc. 3. ca. 1.

Vide Gal. lib. de elementis & de tempe ramentis.

sa duo alia item. hæc prima in simplicibus membris morborum genera, à quibus ad composita Galenus progreditur.

PERCVRRAMVS igitur & hos paucis, si prius ostenderimus quomodo sint communes. etenim quũ omne corpus sensus iudicio cõpositum (Græci ἀνομοιομερὲς: id est, dissimilare uocant) quò probè munere suo fungi possit, non ex quibuslibet, & ut sors tulit, particulis, neque simpliciter ex indecente numero uel magnitudine constitui, neque etiam pro fortunæ arbitrio compositionis modum habere debeat: colligitur in ijs quatuor generibus omnium instrumentorum morbos contineri.

COMPOSITVM corpus Græcis ἀνομοιομερὲς: Latinis dissimilare, hoc est, diuersarum partium, nec unius rationis dicitur. quo nomine sæpe usum fuisse in eo significato Aristotelem legimus. hoc itaque ipsum ut 1. de gene. ca 5. *functiones suas probè exerceat, partes habere necesse est ei obeundæ functioni maximè congruentes & idoneas. quod ipsa naturæ in pangendo corpore lineandisq; diuersimode membris solertia indicat: quæ cum miro quodam artificio cuique membro pro suæ functionis dignitate atque natura uarium conformationis modum præscripserit: id ad usum aliquem excogitasse naturam cum Galeno credendum censeo: alioqui uana sit oportet ex tam uarijs coalitio. nihil autem naturam frustra moliri, aut temerè facere, præter Ari*

Primo cœli. Galen. 1. de usu partium. stotelem Galenus ingenuè est professus. Itaque non ex quibuslibet ijsq; temerè congestis: sed ordine quodam & numero, forma, positu, decentiq; magnitudine, totum constabit corpus atq; in ijs ipsis à iusto modo declinantibus, tota consistet compositorum morborum colluuies: ut mox Galenus per singula horum genera ac differentias gradiens palàm faciet. Rectissimè autem non pro fortunæ arbitrio compositionis modum nos habere Galenus subiecit. Nam quod fortunæ arbitrio ducitur, plerunque incompositum, inordinatum, temerarium, fluxum, inconstans, mutabile, caducum ac momentaneum est: nec ullam seruans aut rationis aut constantiæ legem, cuius tamen in nos imperium etsi durum atque implacabile in dies experiamur (ut quæ corporibus nostris (quod Seneca ait) impotenter, contumeliosè, crudeliter abutatur, dum alios ignibus, alios in gurgite uasto nudos proijciat & incerta in littora iactet: plerosq; morborũ uarijs generibus tabefactos, diu inter uitã mortemq; detineat, ut uaria & libidinosa mancipiorumq; suorum negligens domina est) hanc tamen cæca mortalitas deam facit, cœloq; dignatur: eamq; toto mundo, & locis omnibus, omnibusq; horis, omniũ uocibus inuocari uidemus. Cũ una sola & rea agatur, & in sinistris euentibus accusetur, solaq; cõuitijs colatur: ut quæ (quod Plinius ait) à plerisq; uolubilis, cæca, uaga, incõstãs, incerta, uaria, indignorum fautrix merito nũcupetur, ita in tota ratione mortaliũ sola utranq; paginam facit. De qua pulcherrimum extat apud poëtarũ omniũ summũ epigrãma in hoc modũ:

Lib. de cõsol. ad Martiam.

2. naturalis histo. cap. 7.

Vergilius.

O' Fortuna potens * quàm uariabilis,
Tantum iuris atrox quæ tibi uendicas,

Euertisq; bonos, eligis improbos,
Nec seruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auget honoribus:
Fortuna innocuos cladibus afficit,
Iustos illa uiros pauperie grauat,
Indignos eadem diuitijs beat:
Hæc aufert iuuenes, & retinet senes
Iniusto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, transit ad impios:
Nec discrimen habet, rectaq; iudicat.
Inconstans, fragilis, perfida, lubrica:
Nec quos clarificat, perpetuò fouet.
Nec quos deseruit, perpetuò premit.

Hoc sane Epigrāma, *quod & elegantißimum sit, & ui uis penè coloribus fortunæ naturam omnē exprimat, proximeq; ad philosophorum omniū sensa accedere ui deatur: ad hūc* Galeni *locū accōmodare nō iniquū uisum est, ipsumq; hoc loci inserere: minimè ueritus, ne nō et doctis in hac parte satisfaciā, poëtæ lusus sacris medicinæ theorematis quasi condimentū quoddā inserēs, quū et hoc doctus plerisq; in locis* Galenus *fecerit, integros ex* Homero *referens uersus : idipsumq;* Plato, Aristoteles, *ac cæteri penè omnes quicūq; scripta sua amœnis et doctis narratiūculis illustrare didicerūt: pu tidulos uerò istos et laruas hominum (qui hæc fortasse damnabunt: & tanquā ab cōntentatione de re medica alienum indignumq; caussabuntur) nihil certè moror, nec metuo : ut quibus nihil sapere soleat, ni quod sit multo cœno feceq; barbariæ oblitum: cum iuxta uetus prouerbium,* Μήτε νεῖν γράμματα μήτε .i. *nec natare, nec literas norint.*

DIFFERENTIAE uerò per singula genera hoc modo accipiuntur. Primum(quod diximus)genus est, quum decens particulæ forma corrumpitur, aut figura, aut concauitas malè quadrat, aut etiam meatus, aut horum aliquod quod adesse debeat, deperditum est. Ad hoc genus pertinent asperitas quoque & leuitas, quando nō aptè inuicem inter se cōmutantur. In altero genere quod simplicium primarumq́; particularum numero continetur, duplex erit morborum differentia. aut enim deest aliquid, quod adesse oportebat: aut abundat quippiam, quod non erat necessarium. In tertio genere, quod ad magnitudinem spectat, itidem duplex inuenitur differētia. Quippè si ad nimiam magnitudinem attollatur id quod minus esse decebat, aut è diuerso extenuetur quod maiori mole oportebat esse præditum, uniuersum instrumentum non rectè se habere dicemus. Per reliquū morborum genus, differentiæ à compositione nascūtur: aut enim positus à naturali habitu euariat, aut partes inter sese nō benè cōsentiūt.

COMPOSITORVM *morborū per proprias differētias naturam omnem ac numerum Methodo quadā Galenus inuestigat. Diducuntur autē quatuor primis generibus: nēpe forma seu figura, numero, magnitudine, & positu. In primo itaq; genere erratum esse dicimus: cum natiua membri forma deperit, uel aliorsum quàm pro naturæ modo mutatur atque peruertitur, ut si*

ut si cauum non sit aut rotundum, rectum'ue aut inflexum; quod per naturam tale esse debet, tum sanè in figura lapsum esse iure æstimabimus, tum etiam si meatus aliquis uel latius pateat, uel preßius cogatur, aut leuius sit quod asperum esse debet (ut ima uentriculi pars & uteri) aut asperum, quod leue (uti in aspera uocata arteria) tum hercle uitium in figura subesse dicemus. In numero secundum genus situm est; cum deest quippiam quod adesse oportebat, uel cōtra adest, quod abesse erat necesse: idipsum in tertio genere, quod ad quantitatem spectat, usu uenit. Nam uel ad ampliorem molem quàm pro naturæ modo: uel ad minorem deflectit membrum: in utroque autem uitium: in positu uero, quum à naturali habitu euariat, ut quod sursum uel deorsum sisti debet, aliorsum feratur & situm sit: aut quum partes inter sese nō benè cohærent, quod uel laxitate, uel luxatione, uel subitario & inuoluntario motu (uti in deprauatis naturæ motibus) fieri consueuit.

PORRO quemadmodum primorum instrumentorum singula ex simplicibus corporibus uel rectam uel uitiatam compositionem sortiuntur, atque ex ipsis ut uel sana sint, uel ægra, obtinent: ita ex ijs ipsis primis instrumentis rursus secunda coalescunt. Etenim ex primorum instrumentorum numero sunt musculus, uena, arteria, sed digitus secundi est ordinis, at digito magis pes, atque hoc multò magis crus. Nam in uniuersum quæcunque ex similaribus coagmentatis unius functionis gratia creata sunt, in primo instrumen

torum ordine numerantur. Quæ uerò rursus ex ijs componuntur, tametsi quàm maximè uni totius instrumenti functioni deputata sunt, ad secundum ordinem reducuntur. Iidē tamen sunt, tum horum, tum primorum instrumentorum (quos diximus) morbi. Verum de instrumentorum differentia, in alio libro disputauimus: nempe quæ adamussim prima sint, moxq́ ab ijs secundo, & tertio, & quarto ordine sint collocanda: quippe sunt aliqua quæ ambiguas utrinque habent notas, ut uideantur, tum ad primum tum ad secundum ordinem pertinere: atqui in præsentia non opus est tam exquisito sermone. hoc unum consideres uelim, simplex'ne sit particula (quatenus sensus iudicat) an composita. Nam simplici accidere solent morbi, quos diximus ex primorum elementornm differentia distingui. Composito uero, reliqui qui utrique hypothesi sunt communes. Nullum tamen morbi genus est, neque in simplicibus neq; in compositis, quod sit utrisq; proprium: id enim haudquaquam fieri posse, ex diuidendi Methodo ostenditur.

TRIA statuit Galenus morborum genera: unum, ex simplicissimis unius functionis gratia coalitis constans. cuius generis, uena, arteria, caro, esse censentur. Vt enim in ijs quæ ipsa componunt fibræ, bonæ aut uitiatæ compositionis: atque ex ordine, uel sanitatis uel ægritudinis in compositione caussæ sunt, sic sane in digito

digito, pede, crure, ac manu (quæ & ipsa secundi sunt instrumentorum ordinis: quòd non proximè ex simplicißimis illis, sed immediatius ex uenis, arterijs, carne, primis scilicet instrumentis, coalescant) quæ inquam talia componunt partes, sanitatis & ægritudinis caussæ sunt. Tertium porrò instrumentorum genus, ex secundi ordinis instrumentis constat. quo in genere sunt thorax, caput, uenter imus, & cætera eius generis. De instrumentorum autem differentia cum alibi latius Galeno disputatum sit, nempe libris de Vsu partium & in Anatomicis administrationibus, non est quòd longius sermonem hic producamus. Sed hoc unum tamen nobis perpetuò memoria tenendũ rectißimè monuit, nempe, affecti membri naturam spectandam esse: quum simplici simplex: composito, compositus item soleat accidere morbus. Atque instrumentarijs quidem partibus ij accidunt qui utriq; hypothesi sunt communes nempe in figura, numero, magnitudine & situ: siue enim in meatuum symmetria, siue in primorum elementorum temperamento sanitatem statuas, fateâre necesse est, in primis illis quatuor generibus à iusto modo deflectentibus morbum consistere.

AT VERO unus est morbus omnibus corporibus tum simplicibus, tum compositis, communis: siue ea ex primo, siue ex secũdo, siue etiam tertio fuerint instrumentorum ordine. atq; de ipso iam iam differemus. Methodus itaque qua huiusmodi morbus inueniatur: in hoc uersari uidetur, sit'ne quippiam prædictis partibus omnibus commune. Si enim

enim quum in naturali sunt habitu, sit aliquid ipsis commune, quod animanti aut functionem, aut usum aliquē præstet, hoc profecto, si uitiatur, communis in ipsis morbus constituetur. Sed quid est hoc quod omnibus sit commune? partium utique singularum unitas: qua unumquodque corpus, si præditum fuerit, unum esse, & unam functionem, uel unum usum perficere dicitur. Quæ si ex aliqua occasione soluatur, ipsa illius partis morbus erit. Atqui quam in singulis partibus appellationem sortiatur hic morbus, paulò post dicemus, ubi iam dictorū generum differentias in suas partes dissecabimus.

DIXERAT proximè ex diuidendi Methodo fieri non posse, ut unus aliquis morbus utrisq; mēbris (nempe simplicibus & compositis) proprius esset. Quæ autem sit diuidendi Methodus, & quonam pacto ex ea id sequatur, paulò inferius ostendemus: nunc uerò morbum quendam utrisque communem inueniri posse demonstrat, & id quoque sumpto necessariò ad id principio, utpote, si quid inueniatur utrisque commune, in eo item inueniri morbum qui ambobus ex æquo correspondeat. Nempe si id quod commune est à natura sua euariet, idipsumq; tam simplicibus quàm instrumentarijs partibus sit commune, fit omnino, ut unus quispiam morbus utrisque sit communis. In eius sanè morbi inuentione Aristotelis Methodum imitatus: qui non prius (quid sit) inueniri posse demonstrat quàm (si est) cognitum habeamus. Quod & facit Galenus, prius inuesti-

2. posteriorū cap. 1.

gans

gans sit'ne quippiam utrisque membris commune: quàm quid sit morbus ille communis indicans. Esse autem quippiam utrisque commune, omnibus in confesso est, nempe, partium unitatem, qua quiduis unum maxime dicitur. Hac igitur dissoluta, in quacunque tandem id parte fiat, illius partis morbus erit: sumpta pro loci uarietate uaria item nomenclatura. quippe in carne ulcus, in osse fractura, in neruo ruptio, σπασμὸς dicta, in ligamēto ῥέγμα: sed hæc paulò pòst latius explicabuntur, quum horum ratio à Galeno reddetur, utiq; cap. x i. Nunc uerò id ostendamus, ex diuidendi methodo fieri non posse (quod ait Galenus) ut quippiam simplicibus membris & compositis sit proprium. quod nullatenus monstrari poterit: nisi prius quæ sit ea diuidendi Methodus, nobis cognitum sit atq; compertum. Hanc igitur nobis omnium primus Plato tradidit, quum in Philebo, tum in Sophista, sed præsertim in Ciuili de regno, quibus in locis exactissimè absolutam diuidendi uiam monstrauit. quem sequutus eius discipulus, summus semper in omni philosophia habitus Aristoteles, perfectam de diuidendi ratione in Analyticis posterioribus tradidit artem. ea autem est (ut etiam fidus interpres Boëtius tradit) ut primum eius quod diuiditur substantiam ueramq; essentiam noscamus: dein eas quæ per se sunt differentias sumamus, abiectis his quæ per accidens, item & quæ consequentes ac relinquentes uocantur: hoc est quæ ab eo quod diuiditur aut re aut ratione separari possunt. solæ enim quæ per se sunt differentiæ, ad diuidendi methodum pertinent: quòd eæ unius cuiusq; rei substantiam compleant. Deprehenduntur autem huiusmodi differentiæ ad hunc modum:

Ex Gal. 4. Metho. med.

Plato.

Aristoteles 2. posteriorū cap. 14.

Boëtius libro de diuisionibus.

nam si proposita differentia, omni posit & semper inesse subiecto: ea inquam uera, & per se differentia, ac propria dici merebitur, ut mortale ad animal. quòd si non posit, sed actu, uel ratione seiungatur, hæc à diuisione summouenda est, quòd uel de genere relinquentium sit (ut quæ actu & ratione à subiecto seiungitur, ueluti sedere hominis respectu) uel de genere consequentium, ut quæ ratione sola à subiecto separatur: ut glaucis oculis esse, ab homine ratione tantum seiungimus. Huiusmodi autem differentiæ omnes diuisioni ineptissimæ sunt: solæ autem per quas species consistit: ipsæ & in definitione speciei: & in generis eius diuisione, quod continet speciem, collocari iure optimo possunt, & ad diuisionem sunt appositissimæ. Sed non hoc tantùm sat est in diuisionis methodo, uerùm id etiam spectare oportet, quæ differentiæ à seinuicem aliqua oppositione differant: nam rationale & bipes, quanquam animalis differentiæ sint, tamen ad diuisionem sunt ineptissimæ, quòd sibijnuicem nullatenus opponantur. Quæcunq; igitur à se per oppositionem aliquam distant, eæ genus ipsum commodè diuidere possunt: ut quæ contrarietatis oppositione à se distinguuntur: ut rationale, & irrationale, uel quæ secundum habitum & priuationem distant: uti, uisus & cæcitas: uel quæ secundum contradictionem, ut, esse & non esse: uel tandem quæ secundum relationem, ut pater & filius, dominus & seruus. Hæc de diuidẽdi methodo ad præsens, ex qua illud constare arbitror, nihil differentijs seu speciebus, genus aliquod diuidentibus, proprium esse posse: nam quum has ipsas (uti mox dictum) contrarias aut aliquo modo oppositas esse oporteat, pro-

prium

prium autem omni & soli & semper insit: quod autem soli inest, iam illius contrario inesse non potest: ex eo fit, ut differentijs unum aliquod genus distinguentibus nihil proprium esse possit. Nam *si (exempli caussa) risibile rationali proprium sit, uti est, irrationali conuenire non potest: alioqui idem duobus contrarijs proprium erit quod uel ex ipsa rei natura repugnare uidetur. Rectissime igitur Galenus ex diuidendi methodo affirmauit, simplicibus & compositis membris, hoc est, differentijs subinuicem contrarijs, nihil posse proprium esse, commune tamen aliquid esse potest, ut paulò antea monstratum.*

CAPVT V.

AGGREDIAMVR itaque id quod proposuimus, rursus à priori hypothesi initium sumentes: hæc enim duos ponebat similarium partiũ morbos, in meatuum ametria (id est à iusto modo declinatione) consistentes: unum quum supra modum patent, alterum quum constipantur. Atque uterque horum bifariam diuiditur: quippe constipatio fit, aut quum totum corpus undique in sese contrahitur, aut quum meatus ipsi obstruuntur. At latitudo, ubi uel corpus ad omnem partem extenditur, uel meatus quodammodo expanduntur: quod fieri solet quum concidunt elementa, quæ propriè corpora appellantur, nempè prima simpliciaque. Nam quæ ex illis composita sunt, syncrimata (quasi concreta dixeris) uocant. Porrò altera

Constipatio quãdo fiat.

Latitudo meatuum.

tera

tera hypothesis, itidem duas habet morborum differentias: quippe similaria corpora interdum solis qualitatibus alterantur, interdum uerò substantia quædam iam dictis qualitatibus prædita, fluit ad ipsa. Atque hic secundus modus tumorem in corpore excitat, qui nullum medicorum latere potest. Etenim Erysipelata, phlegmone, œdemata, phymata, phygetla, strumæ, Elephantiasis, psora, lepra, uitiligines, tumores duri, huius sunt generis, & facilè deprehenduntur. At morbi qui in sola qualitatum intemperie consistunt, non ita facilè cognosci possunt, nisi pars ipsa plurimum à naturali habitu deflexerit: Tunc enim haud difficile fuerit eos cognoscere. Quippè

Febris q̃d. ubi calor totum corpus infestat, febris nominatur, qui & in partibus nonnunquam haud obscure apparet. Nam & crura, ijs qui uehementer & præter consuetudinem ambulauerint, & manus, si plurimum eas exercueris remigando, fodiendo, aut quippiam huiusmodi faciendo, calidiores manifeste uidentur, nō solum laborantibus ipsis, uerumetiam ijs qui extrinsecus eos tetigerint. Si enim magnus tumor in particula quapiam oriatur, ob affluentem aliquã substantiã calidã, is ad secũdam morborũ differētiã pertinebit. Verùm morbi quos iã diximus & affectus quoq; qui aut ab adurente sole, aut calfaciēte igne (incendium uocãt & ambustionē) uel in parte, uel in toto corpore relicti fuerint, ad primã sunt referēdi.

Prælon-

PRælongo hoc capite, ſimplicium morborum numerum ex utriuſque ſectæ placitis denuò recenſet, arguens interim eos qui morbi ſubſtantiam in actionis noxa non in habitu ponebant: oſtendens itidem quàm ſint ipſi uno ſymptomatis nomine malè uſi, hoc ipſum pro morbo, morbum uero pro ipſius cauſſa uſurpantes, atque tandem de imbecillitate per occaſionem nonnulla. hæc totius capitis ſumma. Morbos autem qui ſecundum priorem hypotheſim in meatuum ametria conſtant, recenſere non eſt operæpretium: cum de ijs abundè ſuperiori capite à nobis ſit dictum: alterius tantum hypotheſis morbos enumerabimus: quorum duas ſtatuunt eius ſectæ principes præcipuas differentias. primis nimirum corporibus, aut ſolis qualitatibus ſine humoris influxu extra temperiem ductis: aut interdum ſubſtantia quapiam ijſdem qualitatibus prædita confluente. primam uocant intemperiem nudam: alteram, intemperiem cum affluxu. has neoterici, materialem & immaterialem uocant, de quibus Auicenna primo ſuo canone non parum multa. Ad intemperiem uero cum influxu, omnia apoſtematum genera pertinent, Eryſipelata, phlegmones, œdemata, phymata, & eius ordinis multa, quæ & ipſa uitioſæ ſubſtantiæ in affecta parte confluxum indicant: fluente nanque bilioſo ſucco, eryſipelas naſcitur. cum ipſum uel teſte Galeno bilioſi humoris ſoboles ſit: uti phlegmone ſanguinis copioſioris & calidioris, œdemata autem pituitæ, ſcyrrhi, atræ bilis naturam ſequuntur. Miſcentur autem nonnunquam horum tumorum germina: quorum ſi alterum uincat & ſuperet alterum, dominantis nomen præponitur, unde hæ nomenclaturæ, phleg-

Intemperies nuda: & cũ affluxu.

Fen. 4. primi cap. 2.

2. Thera. ad Glau. & lib. De tumoribus contra naturam, & item 13. meth.

phlegmon Erysipelatodes, uel Erysipelas phlegmonodes & oedema phlegmonosum, uel ecōtra. Sunt et alij tumores nō pauci, qui licet sub uno aliquo dictorū generū cōprehēdantur, uarijs tamē ex causis diuersa sortiti sunt nomina, uti phygmata, phygethla, strumæ, & reliqua quæ hic Galeno numerantur: nā φύμα, quod à Celso Tuberculum dicitur, ab tenui succo & qui cito augeatur, & in suppurationē acceleret, ortū habere omnes asserūt. Φύγεθλον Græci uocāt inflāmationem erysipelatoden uel erysipelas cum inflammatione. Celsus definit tumorem nō altum sed latum, in quo quiddam pustulæ simile sit, quem dolor & distentio uehemens, interdum etiam febricula comitari soleat, & glandosarum partium peculiare sit: panum nostri dicunt. Strumæ sunt quas Græci χοιράδας nominant, uel à chæradibus petris per marinas aquas conspicuis, uel à suibus multiparis animalibus, eo morbo frequenter affectis, uulgus scrofulas uocat. Sunt autem adenis indurati à pituita crassa uehementerq; impacta. Ελεφαντίασις porro est quam uulgato nomine lepram dicimus, quæ & ipsa atrabilarij succi in totum propulsi soboles est. uti Galeno, Paulo, & Aëtio autoribus grauißimis uisum est: quam & ipsam fermè incurabilem omnes affirmant. Vnde constat errare eos tota uia, qui hanc, tumorem crurum uel pedum esse cum Auicenna existimant: & non potius cancrum toti corpori communem: à quo qui prehenduntur, tum curatu difficiles, tum satyris quamsimillimi euadunt. Sed quoniam de hoc ipso argumento satis à Fuchsio et Manardo tractatum est, non est quod in re iam doctis uulgatißima laborare amplius oporteat. Ψώρα autem & λέ-

Lib. 6. ca. 18. & ante lib. 5. cap. prop. 10.

Gal 2. thera. ad Glau. & lib. de tumo. Paul. lib. 4. cap. 1. Aëtius lib. sermonū. 13. cap. 120.

Ψώρα &

& λέπρα cutis uitia sunt, & affinitate quidem proxima: uti & uitiligo, quam Græci ἄλφων nominant. priora duo, cutis asperitudinem esse uolunt cum pruritu & corporis squallore: ab atra bili ut plurimum: hoc tamen differre, quòd λέπρα cum manifestis squamis cutem profundius depascatur, ψώρα autem summam tantum cutim afficiat, & ueluti furfuracea quædam remittat: Latini hanc scabiem nuncupant. Affectus porro ij omnes quum facilè deprehenduntur, nimirum sensibus expositi, tum uero secundum locum cui insident, aut humorem à quo oriuntur uariam sortiuntur appellationem. qui autem præter substantiæ influxum in sola qualitatum intemperie consistunt, non sic facile, quòd ij non æquè pateant, ni affecta pars plurimum (ut Galenus ait) à naturali habitu deflexerit. Ac proinde rectißimè dixisse Hippocrates uisus est, de occultis morbis opinione potius quàm arte iudicari: quòd interni morbi aut non omnino certas & euidentes, aut certè coniecturales notas habeant: propter quod non modo curatu difficiles, sed & ad præsagitionem incerti & sunt & habentur, præsertim si acuti sint. Quod nobis ijs uerbis Hippocrates testatum reliquit: Τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες, οὔτε τοῦ θανάτου οὔτε τῆς ὑγείης, id est, Acutorum morborum nõ omnino certæ sunt aut salutis prænunciationes aut mortis. Ex internis autẽ, qui totum corpus occupat calor functiones impediens, febris dicitur: si modo & præter naturã sit, & à corde procedat: qui uero in partibus labore aliquo fatigatis suscitatur ab spiritium nimirum & sanguinis confluxu, is sane febris nomen non meretur: quòd nec

λέπρα quid. ἄλφος. Scabies. Lib. De flatibus. Febris.

à corde in totũ corpus procedat(quod febri esse proprium ac peculiare uolunt omnes) nec actiones lædat. Itaque qui ab adurente sole, aut igne affectus creantur Ambustio. *(Græcis* καύματα καὶ πυρακτώσεις*, id est ambustiones & incendia uocari Gal. asserit, quanquam ambustionis nomen Copus angustioribus cancellis arctauerit, dum 11. lib. de Morb. causs. capitis solum calore extrinseco tentati incensionem significare ait: ita enim Galeni literam ipse uertit. Cæterum, inquit, qui in apricis diu morantur locis, si nudi sunt, tota interdum cutis calidior redditur: si uero uestiti, caput dũtaxat afficitur calore, atq; hic affectus Ambustio uocatur. Sunt autem qui hanc partem (atque hic affectus ambustio uocatur) non ad proximè præcedentem particulam (in qua de capitis tantum calore agit) sed ad ambas illas simul referant, ut sensus sit, non eum tantum affectum qui ex capite calfacto oritur, sed & eũ à quo tota cutis calidior redditur, ambustionẽ nominari. Quod ego uerissimũ esse existimo, et nominis significato cõgruere magis: nõ enim magis ambustio unius quàm alterius partis incensionem significat, sed omnium ex æquo.*

EIVS uero morbi, qui calido opponitur, nempè frigidi, affectus in extremis partibus, adeo subinde manifestus est, ut ipsas emortuas decidere nonnunquam contigerit. At huiusmodi affectus in uniuerso quoque corpore accidit ĳs qui sub uehementi frigore iter aggressi sunt. Horum enim aliĳ in ipso statim itinere mortem obierũt, aliĳ priusquã domũ reuerti potuissent, diuersoriũ nacti, semimortui,

Morbus frigidus.

tui, gelidiq; apparuerũt. Solet huiusmodi affectus accidere & apopleticis, & comitialibus morbis, & tremẽtibus, & cõuulsis. Porro eorũ qui in itinere frigoris inclementia perierũt, alij ἐμπροσθοτόνῳ, alij ὀπισθοτόνῳ, alij πετάσῳ, alij congelatione arrepti obriguerũt, alij apoplexiæ quippiam simile perpessi sunt.

HVIVS *loci facilis est explicatio: nam nulli nõ constat à uehementi frigore malè affici corpora nostra: tum præsertim corporis extrema, ut quæ à fonte caloris remotissima quum sint, & neruosi generis fibris contexta, frigus haud difficulter admittant.* Neruos*a autem omnia frigoris iniurias non ferre, omnium primus* Hippocrates *prodidit in hæc uerba*, τὸ ψυχρὸν πολέμιον ὀστέοισιν, ὀδοῦσι, νεύροις, ἐγκεφάλῳ, νωτιαίῳ μυελῷ. τὸ δὲ θερμὸν ὠφέλιμον: *id est, frigidũ inimicum ossibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali medullæ: calidum uerò, utile. Quin & illud exploratissimum est, apopleticis et comitialibus, trementibus item & cõuulsis idipsum accidere, quod per frigoris uehementiam peregre profectis. qui ut sunt ipsi præ nimia spirituum & sanguinis refrigeratione coarctationeq;, emortui, peneq; exanimes, sic sanè huiusmodi affectibus qui prehenduntur (præ uiarũ obstructione nequeuntibus se in partes animatas diffundere spiritibus) attoniti, immoti, ac functionibus inutiles manent. Cæterum multos ex cœli inclementia in media uia conuulsos fuisse ac perijsse tam est manifestum, ut ampliori fide non egeat.* Contingunt *autem ij affectus refrigerato neruorum principio, ut latius tertio de locis & quar-* 5. Aphoris.

to de Symptomatum caussis.

CAETERVM in omnibus ijs quibus sympto ma aliquod accesserit, ipsum nõnullorum intelligentiæ ita imponit, ut symptoma putent morbum esse: & morbum symptomatis causam. Quippè qui actionum noxas, morbos esse arbitrantur, ή non ab re conuulsionem, sentiendi uim abolitam, torporem, & id genus alia, morbos appellant. Sed nos ab initio de nominibus disputauimus, ut in ijs omnibus intelligas, non de rebus ipsis, sed de nominibus esse controuersiam. Quippè illi duntaxat reprehendendi uidentur, qui suam ipsorum hypothesim non obseruãtes, quanquam errant, putant tamen sapienter se quippiam agere. Quipp audire licet eos, quum distinguunt, dicẽtes: Si à phlegmone nascatur cõuulsio, ipsam esse phlegmonis ἐπιγένημα (perindè ac si dicas aduentitium germen, & symptoma.) Si uerò à sola intemperie prodierit, morbum esse aiunt. Similiter de febre quoque statuunt: quippè eam symptoma esse arbitrantur, quum sensibilem aliquem partis affectum sequitur, alioqui morbum & pathos appellant. Qui etsi reprehensione maximè digni sunt: tamen alienam confutationem non expectantes, ipsi seipsos irretire uidentur. Igitur qui uel functionum offensas morbos uocari statuerint, si hoc ipsum perpetuò, constanterq; defendant, uel alioqui hallucinantur,

Epiginema quid.

ή uc

ij ut in nominibus errare uidentur, ita in rebus ipsis nihil peccant. Sed medica nomina omnia, in alio uolumine accuratè persequuti sumus: proindè qui rectè ipsis uti uoluerit, eum tractatum percurrat. In præsentia uerò (quia res ipsas considerandas suscepimus) sequentes prædictum de nominibus pactum, ad reliqua nos accingamus.

Liber de medicis nominibus.

SYMPTOMATIS *nomen, plerosq; certè non indoctos modo sed & peritissimos quoque fefellit: putantes hoc ipsum morbum esse, morbum uerò, huius caussam. Nam si cui conuulsio accideret, hanc quidē, morbum putabant; intemperiem uerò à qua hæc oriebatur, non morbum, sed morbi causam existimabāt: cum contra omnino eueniat, ut quæ intemperies symptomatis alicuius causa sit, eam sanè morbum conueniat dici: quum ipsa per se primò functionem lædat, symptoma autem non per se, nisi quatenus huius proles est & generatio: sequitur enim symptoma morbum uelut umbra corpus. At de omni syptomatum natura sequentibus libris exactè dicetur.*

DE AFFECTIBVS itaque tum calidis, tum frigidis nulla affluente materia iam dictum est. neque diuersa ab ijs est humidorum, siccorumq; morborum generatio, quum tota corporum natura, nulla extrinsecus irruente substantia alteratur. Atque ut exiguas mutationes deprehēdere perdifficile est, ita magnæ haud obscurè cognoscuntur, præsertim ubi partes aliquæ iam emortuæ uidentur. nam

Morbus siccus. quædam harum exiccantur, perinde ac si sale conditæ sint: id uerò non ita crebrò euenire solet. Contrà, quædam adeo sunt muccidæ, molles, & laxæ, ut non solùm tangentibus, uerumetiam inspicientibus innotescant. Morbus humidus. quippe si particulas ipsarum manibus tractare tentaueris, ilico defluere & è digitis excidere uidebis, haud aliter quàm aquam. Sic ossium quoque marcidorum quædam in sabulum ferè resoluuntur, exẽplo lignorum quibus uetustas cariem induxit: quædam uerò ob immodicam humiditatis intemperiem, ueluti muccida demoriuntur. Cæterùm reliquę omnes partium intemperies, si exiguæ fuerint, ab indocta multitudine non percipiuntur: quamobrem eas uulgo imbecillitates uocant. Imbecillitas uulgo quid. Etenim si phlegmone, uel ulcus, uel aliquid huiusmodi, uentrem infestet, nullam aliã cruditatis caussam quęrunt: ubi uerò nihil horum apparet, tum uentriculi imbecillitatem in caussa esse dicunt, tanquam aliud dixerint ab eo quod manifestum est, puta cibos non probè concoqui. Quid enim aliud intelligere possis, quum imbecillitas eius dicitur, nisi functionis infirmitatẽ? uerum non hoc, sed quæ huius imbecillitatis caussa, id uerò quæritur. Quid enim obstat quominus uenter suo munere fungatur, ubi neque phlegmone, neque scirrus, neque ulcus, neque aliud quippiam huiusmodi ipsum infestat? neque enim sine caussa factum est, ut non probè concoquat.

Itaque

Itaque oportet omnino uel meatuum ametriam, uel intemperiem incusare. Hinc etiam manifestè patet, nullum ex primis morbis, qui ad similares partes propriè pertinent, eos posse uia & ratione curare, sine primorum elementorum contemplatione. Sed hos in alijs tractationibus, prout res expostulabat, confutauimus. Id uerò in præsentia scire oportet, omnem imbecillitatem siue uentriculi, siue uenæ, siue arteriæ, siue musculi, atque (ut simpliciter dicam) cuiuslibet instrumenti, tum uitalis, tum animalis, necessario, uel ob meatuum ametriã uel ob intemperiẽ euenire. uerum quibus notis huiusmodi affectus deprehendi possint, non est huius negotij: quippè qui non notas scribere, sed ipsos primos morbos enumerare proposuimus. Hactenus omnes similarium partium morbos recensuisse mihi uideor. Imbecillitatis omnis causa.

QVAE adeò exiguæ sunt intemperies ut actionibus ipsis haud magnopere incommodent, has sanè falso nomine uulgus imbecillitates uocat, hoc est, ab integra functione defectiones. Cũ enim parũ probè uẽtriculus concoquit, aut cerebrum non satis commodè sentiendi & mouendi uim membris impartitur, tum sanè imbecilla esse hæc membra rerum naturæ ignari dictitant, quasi infirma & suo muneri obeundo parum idonea dicas, præsertim si nullus effatu dignus in ijs affectus consistat, in quem reijcere huiusmodi uitiatæ functionis causam poßint, utpote ulcus, phlegmone,

 scirrus,

scirrus, aut quippiam tale. Quum uerò nihil horum apparet, & parum suo munere membra funguntur, tum imbecillia esse aiunt: quum tamen nihil nisi per se manifestum proferant. nam illud certè constat, non probè membrum suo munere fungi: sed qua caussa id fiat nō planè constat. Quare necessum est imbecillitatis omnis, aut intemperiem aliquam, aut meatuum ametriam in caussa esse. quibus uerò notis idipsum deprehendere queas, in libris De *affectorum locorum notitia abundè cognosces.*

CAPVT VI.

Consequens est ut eos qui ad instrumenta pertinent percurramus. Iam uerò aliàs demonstratum est, in ipsis esse unam aliquam partem quæ sit actionis caussa, reliquas uerò omnes, ut huic usum quendam præstent, fuisse creatas. Proindè totius instrumenti functio maximè ac præcipuè uitiabitur, ubi pars ipsa quæ functionis est caussa, ægrotauerit. Ac reliquarum partium omnium uehementiores affectus, actionem impediunt.

Instrumenti functio quādo potissimū uitiet.

De instrumentarijs morbis sermonem instituens Galenus, absoluto eo qui de simplicibus & primis particulis, omnium primum, singulis instrumentis unam inesse simplicem particulam, quæ actionis instrumenti præcipua sit caussa, nō ineptè præmittit, ut cuius particulæ læsione, totum instrumentum illius ue actio lædatur, extemplò cognosci possit. Dein, unde instru-

instrumentorum omnium morbi nascantur planum fecit, obiter ostendens naturæ in formandis instrumentis miram industriam, ut quæ nihil frustra, aut non uel maxime necessarium, uel commodum in ijs ipsis fecerit: ac demum quid morbi caussa, quid morbus dici in instrumentarijs partibus debeat. Hæc sane omnia nobis hoc capite explicantur. Esse autem in organicis partibus unam aliquam quæ functionis præcipua sit caussa, libris de usu partium est exactè à Galeno monstratum, nempè, quarto, octauo, & decimo. Quippè, ut in oculo instrumentaria parte, κρυσταλλοειδὴς uocata, uidendi functionis potissima est caussa, sic in musculo neruus, motionis quæ ab ipso fit, præcipuum organum esse censetur: quæ uerò in organo partes actionem non edunt, eæ sanè usum aliquem præstant. ut enim in oculo κερατοειδὴς à Græcis dicta item & coniunctiua cæteræq; tunicæ uisionem ipsæ non faciunt: sic certè ad eam ipsam non minimum adiumenti & præsidij ferunt. Nempè aliæ, uisionis species intrò ad crystalloidem deferunt, aliæ ipsam circumsepiunt ac ceu munimentum quoddam tutantur, alimentum aliæ subministrant, sicq; singulæ oculi partes usum quendam præstant & quasi coadiuuant. Quin & hoc animaduertendum, usum non eodem hîc modo sumi quo primo de locis affectis, ubi dicitur usum omnibus inesse partibus uel nihil agentibus: tũ enim usus, potentiã & facultatem membro propriam significat, qua ipsum actionem edere potest: hîc uerò, non facultatem, sed cooperationem & adiumentum quasi quoddam ad perficiendam functionem dicit. Itaq; si instrumenti cuiuspiam præcipua pars, cui uni functio adscribitur, noxam subeat, Vsus uaria acceptio.

uitiari

uitiari & totius quoque instrumenti actionem necesse est. Si uerò reliquarum partium quæ usum tantummodo præstant quæpiam uitietur, actionem ipsam non protinus lædi oportet, ni tam uehemens fuerit affectus, ut eius nonnihil ad principem functionis partē perueniat.

IGITVR qui non per seipsos, sed quatenus primo actionis instrumēto nocent, actionem impediunt, non morbi, sed morborum caussæ sunt. Vbi uerò nihil incōmodant primo functionis organo, possint tamen functionem impedire, iam huiuscemodi affectus, morbi sunt appellandi. Nascūtur uerò, ut iam diximus, ubi uel conformatio à naturali habitu euariat, uel particularum debitus numerus, uel decens singularum magnitudo non seruatur, uel non ut oportebat, inter se compositæ sunt. Quoniam igitur natura (ut iam demonstratum est) nullam harum frustra fecit, sed ad eum finem formauit omnes, ut quodlibet instrumentum, uel commodius uel tutius suo munere fungeretur, necesse omnino est earum noxas, quæ functionem uel in totum prohibent uel impediunt, in morborum numerum redigere. Quæ uero ad primæ partis, quæ functionem efficit noxam conferunt, eas morborum (ut nuper dictum est) caussas appellare oportet.

Morbi instrumentarii unde.

Natura partes frustra non fecit.

HIC certè *Galeni locus tam est ambiguus, ac explicatu difficilis, ut Delio aliquo natatore nobis opus esse uideatur,*

uideatur, qui in eruendo sensu sese nobis ducem praebeat. Nam si uerum est quod paulò antea ab eodem est proditum, nempè morbum uitiatae actionis esse caussam, qui fieri potest, ut quod actionis praecipuũ organum nullo pacto lędit, id morbus censeri debeat? quum fieri minime poßit ut partis cuiuspiam functio laedatur, illaesa quae ipsam efficit, parte. Itaque si quid actionis cuiuspiam effectricem partem non uitiat, id nec actionem quoque impedire posse dicetur, quare nec morbus dici. Ad huius igitur loci scrupulosi sanè ac non satis expositi, explicationem id nobis animaduertendum, morbo id propriè conuenire ut primò & per se, nulliusq; interuentu actioni incommodet: quòd ex sua ipsius definitione fit manifestum. Quodcunque igitur in parte quapiam instrumentaria consistens actionem uitiat (modò primum actionis organum non laedat) id morbum esse censendum est. Quòd si actionis praecipuam partem offendat, atque ea sola ratione functionem impediat, iam nõ morbus, sed morbifica caussa erit, eius inquam morbi qui ab tali affectu in parte actionis principe productus fuerit. Vt exempli caussa πτερύγιον in oculo (quam Vngulam Auicenna nominauit) instrumentarius eius partis morbus censendus est, nempè in numero addito: is itaque uidẽdi functionem impedit primò & per se, nihil crystalloidi incommodans, cùm nulla in eius substantia ex tali affectu sequatur noxa, nulla'ue laesio, sed solùm impedimentum, quo minus ipsa probè suo munere fungi poßit: ubi tamen ab ipso ungue uapor quispiam crassius, aut intemperies aliqua crystalloidi cõmunicetur eius essentiam uitians, unde uidendi functio impediatur, iam non morbus,

z de locis af.

Morbo quid propriè conueniat.

bus, sed morbi caussa erit, quòd non primò & per se lędat, sed quatenus crystalloidi, primo actionis instrumento incommodat: nam tum adempto ungue, nō tollitur morbus ab eo in crystalloide natus, cuius unguis effectrix fuit caussa. Nec huic dißimile est quod de pulmonis obstructione, à qua cordis functio uitiatur, adferri solet. Nam talis affectus ea tantum ratione nocet, qua cordi principi parti noxam infert. non autem per se, sed quatenus parti actionis opifici, nempe pulmoni incommodat. Verißimum est igitur eos affectus qui non per seipsos, sed quatenus primo actionis organo incommodant, functionem impediunt, morborum esse caussas, eorum scilicet qui in parte actionis principe ab ijs geniti sunt: qui uerò ei parti nihil incommodantes protinus actionem per semetipsos lędunt, ij certe morbi sunt. Quę rursus cuncta infrà capite octauo denuo recensentur, inquiente ad hunc modum Galeno: Quęcunque functionem impediunt in morborum ordinem collocari debere, quę uerò partem actionis opificem uel refrigerant uel non satis alimenti transmittunt, morborum caussas esse dicendas. quod in Gurgulione execto apertè demonstrat: eius enim partis quum sit pręcipuum propriumq; munus, & aërem respirationi seruientem attemperare, & uocem aëris repercussu moderari (ut libro de uoce, & VII. de usu partium plenè probatur) fit, ut eius exectione utraque functio malè procedat: quamobrem nec respirationis membra probè suo munere fungi poterunt, nec uox dearticulari. Exectus itaque Gurgulio, dearticulandę uocis respectu morbus erit, quòd hanc functionem primò & per se nulliusq; interuentu uitiet, respectu tamen

Vide hoc exēplum infrà capite. 8.

Gurgulionis munus.

men respirationis, caussa morbifica censebitur: quòd non hanc primò respirandi functionem uitiet, sed quatenus primo respirationis organo nocet, nempe pulmoni & septo transuerso; illa nimirum refrigerando, eatenus respirandi actionem impedire, caussæq; rationem habere iure dicetur. Quodcunque igitur parti functionis principi noxam infert, unde functio uitietur, illud uitiatæ functionis caussa morbifica erit. Quod autem sine huius partis læsione protinus per se actionem uitiabit, hoc certè morbus erit: uti in ungue, oculi affectu suprà ostendimus, qui nullam intemperiem, noxamue aliam crystalloidi inferens, uisionem turbat. Quam ego uerißimam esse hoc loco Galeni sententiam germanamq; mentem arbitror: ni quis acutius cernens nouum aliquem huic parti congruentiorem adferat intellectum. Nec obstat quæ in oppositum adducta est ratio, nempe: Etsi uerum est morbum uitiatæ actionis caussam esse, tamen ut quippiam in organicis partibus morbus dici debeat, non oportet principi functionis parti læsionem inferre, quum citra hanc impediri actio poßit. Sed abundè satis est totum organicum, cui actio tribuitur, ab eo affectu lædi. nam in ungue oculi, etsi crystallois, præcipua uisionis pars, non uitietur, totus tamen oculus noxam & alterationem sustinere dicetur, intemperatis nonnullis eius partibus uisioni usum præstantibus, nempe cornea & coniunctiua membrana, in quibus is affectus consistere traditur. Quamobrem inferri ex hoc non potest, partis cuiuspiam actionem lædi, illæsa quæ ipsam efficit parte, quum tota organica pars per eos affectus lædatur, quanquam non ea quæ functionis opifex esse dicitur.

Quid ad morbum in instrumentariis satis sit.

Quæ

Quæ ego obiectioni præadductæ sufficere posse confido. Ad reliqua modo capitis exponenda pergamus, hoc est, ad instrumentariorum morborum naturam explicandam: quos Galenus in conformationis uitio, uel particularum numero, aut magnitudine uitiatis, ad hæc in positu, consistere ait: de quibus latius secundo libro à nobis tractabitur. Naturā autem (quod proxime subdit) in formandis partibus huiuscemodi, nihil frustra temereq; fecisse, libris De usu partium fusissime est demonstratum: estq; is structuræ earum finis, ut commodius tutiusq; suo fungi munere possint. Cuius caussa, omnia in nobis sua ratione, ac plane diuina quadam naturæ lege, quàm optime constant, ut neque melius quàm sint, neque utilius fingi formariq; possint. unde merito cum Hippocrate & Galeno eruditam esse naturam, iustam, artificiosam, animalium prouidam, solicitamq; pronunciabimus: ut quæ unicuique membrorum quod pro eius dignitate sit, mira quadam industria condonarit, ac distribuerit. Quòd autem earum partium noxas quæ functionem uel prohibent, uel impediunt morbos censere oporteat, ex supra dictis manifestissimum est. A uehementissimis autem caussis solent membrorum operationes prohiberi, à debilioribus impediri: per quæ duo tanguntur uitiatæ actionis genera, nempe, abolitæ & impeditæ, de quibus tertio libro.

Structuræ partiū finis.

Lib. 5. de usu partium.

CAPVT VII.

Qvamobrem & uatiarum, & uarorum, & plācorum crura minus expedite suo munere funguntur, eò quòd ab idonea figura deflexerunt. Itidem quibus

quibus fracta ossa non rectè curata fuerunt, ne ipsi quidem huius membri officiũ probè perficiunt: neque non malè opus suum aggrediuntur crura, ubi ob uehementem articulorum dolorem luxatio sequitur, aut cum perfracto iuxta articulos supercilio, articulus exiliens promptè luxatur, aut ubi eminentior callus articulo innascitur, per huiusmodi affectus ob spatij angustiam totus articulus non facile poterit moueri. Atqui huiuscemodi figurarum uitia aduentitia sunt. Nam sunt quædam natiua, quæ in utero contrahuntur, prima statim conformatione peccante. hæc in quacunque corporis parte euenerint, ex eadem animal efficiunt ægrotum. Oportet enim cordis, pulmonis, uentris, cerebri, linguæ, lienis, renum, ac reliquarum partium omnium seruari figuram: quæ si uitio quopiam offenditur, totius instrumenti functionem deteriorem reddi necesse est.

Eorum morborum qui in deprauata formatione, seu figura, accidere consueuerunt, rationem toto hoc capite explicat Galenus, ostendens qui & quales nam sint, quæq; præcipuæ horum caussæ. Tum de ratione symptomatis breuiter nonnulla: quòd ipsum scilicet nonnunquam actionis sit uitium, quodq; symptomatis ipsius caussa morbus ipse sit, & quisnam affectus præcipue morbus dici mereatur. Horum sanè omnium hoc capite ratio redditur. Vatiæ autem, ua- Vatiæ Vari

ri, &

et planci. ri, & planci nomina sunt eorum, quibus ob uitiata gressus & localis motus organa, probè gradiendi munus procedere nequit. Vatiæ uerò dicuntur, quibus in exteriorem partem crura flectuntur: Vari, qui introrsum pedes uel crura obtorta gerunt: de quibus Galenus lib. 11. cap. v 11. Planci, qui supra modum pedibus plani sunt: eosq; ceu tabellas, quæ plancæ dicuntur, habent. De uatijs extat illud Varronis 11. de Re rust. de canibus scribentis: Cruribus, inquit, rectis sint generosi canes, ac potius uaris quàm uatijs. Hinc Vatiæ & Vatiennorum cognomina fluxere, quòd pedibus essent uatiosis: Hinc & illud Senecæ ad Lucilium scribentis: Seruilius, inquit, uatia latere sciebat: & Hieronymus in Eusebij chronicis: Vatienus nobilis Narbonensis orator habetur: cuius item meminit Martialis inquiens: Docti patria Narbo Vatiennij. De uaris est illud lyrici poëtæ in sermonibus: Hunc uarum distortis cruribus, &c. illud item Persij: Et nō fallit pede regula Varo. Plancorum Eusebius meminit, qui ab Planco quodam illustri Romano Comatam tum Galliam moderante, Lugduniq; inclytæ in Gallia ciuitatis cōditore, initium originemq; sumpsisse, ac nomen scribit. Sunt & ualgi uocati, qui in diuersum actas suras habent. De quibus Plautus in Milite: Maiorem partem uideas ualgis suauijs. & item in eodem: Ea mihi insignitos pueros pariat postea, aut uarum, aut ualgum, aut compernem, aut petum. Vatiæ igitur, inquit Galenus, uari, & planci, ob id progredi ūdi munere parum probè funguntur, quòd ab idonea figura deflexerint: item & ubi luxatio sequitur, quæ secundum Hippocratem, est artuum secundum naturam cōnexorum

Cap. 16.

Lib. 7. Epist. Epistola. 56.

Lugduni conditor.

Valgi.

Lib. de fractu ris.

Luxatio quid.

nexorum

nexorum uiolenta separatio, dum uel casu, aut ictu, compressuq; ac distentione nimia artus & ossa à se inuicem dissociari contigerit: quod per uehementes interdum dolores accidere nonnunquam consueuit. Luxata Græci ἐξαρθρήματα, & ἐξαρθρώσεις uocant, tũ & στρέμματα. Esse autem hæc ipsa in nobis uitia interdum aduenticia, interdum natiua, hoc est, à prima statim conformatione contracta, manifestius est, quàm ut probari oporteat: sed quæ natiua sunt, ægrum, & simpliciter quidem, animal efficiunt. Vnde Galenus in arte medicinali, uentriculum, uesicam, hepárq; in nonnullis ob innatum conformationis uitium malè suo munere fungi: eóq; morbosum reddere corpus, uti dixisse se testatur.

IAM tum magnitudo, tum multitudo, omnium concauitatum quæ partibus debentur si non seruetur, necessariò ipsárum occasione offendetur actio. Sed multiplices sunt huiusce morbi. Alij quia meatus coalescunt, alij quia ijdem à uiscidis, crassisq; humoribus obstruuntur, consistere solent. Rursus alij, quia exiccata sunt corpora, aut à uicina aliqua parte ingruente compressa constipantur. Atque corporum ipsorũ, quibus huiusmodi sunt meatus, essentia, interdum uel indurata, uel phlegmone prædita, uel tabescens, uel suppurata, uel inflata, aut aliàs aduenticia magnitudine turgẽs, deinde sua mole proprias concauitates occupans, meatus obturat. Verum huiusce meatus longo in-

teruallo differunt ab ijs,quos prioris sectæ principes ex primorum elementorum impatibilium concursu,ortum habere proposuerunt. Etenim intestinorum,uenarum, arteriarum, ac omnium huiuscemodi instrumentorū meatus,& lati sunt,& manifesti, quos nemo non uidet. Quod si aliqui adeo sint exigui,ut sensum subterfugiant, non tamen protinus huiuscemodi meatus eiusdem sunt generis cum ijs,quos prioris sectæ autores instituerunt. Atque per omnes eiusmodi affectus,in quibus corporum ipsorum in tumorem sublatorum meatus occludi, constiparíq; contingit,nonnunquam unus duntaxat est morbus,nempe obstructio,quæ functionem lædat,nonnunquam præter hunc alius quoque corporum affectus instat, qui obstructionem efficit. Quod si corpus quod in tumorem attollitur, nullam propriam habeat functionem, unus quidē erit morbus, puta obstructio: corporis uerò quod in tumorem attollitur affectus,non morbus, sed morbi ipsius causa censetur.

MORBORUM *qui ad meatus & cauitates pertinent, naturam omnem caussásq; in transcursu recenset. Quæ tota pars à proximè præcedente colligi uidetur. Nam si uerum est, partium omnium seruari figuram oportere,ut integra totius procedat functio,quod paulò antea dictum est,hoc itidem uerum erit,tum magnitudinem,tum multitudinem concauitatum omnium*

quæ

quæ partibus debentur seruari oportere, si incolumnis processura sit actio: alioqui, si uitio quopiam meatus ij offendantur, horum occasione & actionem quoque malè procedere erit necesse. Offendi autem meatus contingit uel conniuentia partium & coalitu, uel obstructione, uel exiccatione nimia, uel compressu, idq; corporibus ipsis quorum sunt, aut præter modum induratis, aut inflammatis, aut tabescentibus, suppuratis, inflatis ue. Horum autem omnium succincta à nobis reddetur ratio. Itaque aliud longe est coalescere meatus, aliud obstrui: coalescunt siquidem cum in se inuicem partes natura distantes colliguntur: quod fieri sæpe solet, aut siccitate nimia, aut tabescente parte & peculiari suo succo alimentoq; destituta, aut phlegmone obsessa, aut ingenito alio quopiam ex ijs quæ præter naturam sunt, callo, scyrro, myrmecide, polypo, & id genus similibus: à quibus coalescere meatus dicuntur, obstrui uero à crassis & uiscidis humoribus, ut hic Galenus, tum IX. Methodi, & in arte parua uoluisse uisus est. Indurantur autem meatus quum ipsorum mollior substantia dissoluitur: quod fit, uel motu, uel calore nimio, uel frigore densante, uel alio quopiam intendente & duritiam promouente. Quomodo autem phlegmone prehendãtur, quum XIII. Methodi, tum II. ad Glauconem, & de Tumoribus præter naturam exactè Galenus. Tabescunt uero quum proprium ipsorum alimentum deficit, quo absumpto sicciora euadere & ipsa, ac ueluti emortua, est necesse: Lib. de Tabe. Cum abscessus autem aliquis in meatibus consistens in eruptionem abijt, suppuratus tunc dicitur cui incumbit, locus: etsi scio suppuratos

Coalescere meatus & obstrui, diuersa esse.

Capite 94. ex uersione Leoniceni.

Indurari meatus.

Tabescere meatus.

Suppurati meatus.

eos propriè dici solere, quibus inter thoracem pulmonesq; puris copia continetur, communius tamen, quicunque pus obtinent intus in corpore uniuerso, siue conditum ante in parte affecta inflãmatione, siue etiam post eruptionem, purulentos tales & suppuratos rectè nominare licebit, si Galeno fides habenda. Inflari dicuntur uel ab humore quopiam insidente, uel à flatuoso quopiam spiritu, qui sanè tumor propriè magis inflatio dici consueuit. ut lib. VI. de Symptomatum caussis. Reliqua uerò partium incrementa naturalem statum superantia, Tumores appellare solet Galenus: quæ præsertim ab humorum confluxu fiunt, licet & qui à flatuosi copia oriuntur, tumores etiam nuncupentur. Ab ijs itaque omnibus uariè meatus obturari contingit. Ea uerò pars (Quod si corpus, &c.) maiorem habet difficultatem. Pro qua sciendum, eam propriam actionem Galeno dici, quæ à nulla alia parte ceu instrumento fit quàm ab ea cuius est: quo pacto uisio oculi, auris auditio propria esse actio dicitur. propria autem actione instrumentum quodq; præditum esse, cuiq; satis constat. Cùm uerò Galenus hic dixit: Si corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat functionem, non de hac intellexisse uidetur, quum id esse non possit, ut nullam talem habeat, quod actionis cuiuspiam gratia creatum est: sed de ea loquutus est, quæ ad indiuidui, uel speciei conseruationem facit: qua contingit pleraq; ex membris carere. Nam membrana, uenæ de qua Galenus in exemplo, ad alterutrius horum conseruationem nullum usum habet ad id primò ordinatum. Galeni autem exemplo, de uenæ tunica, abundè quod in calce huius partis adducitur

2. prædictionum ad Hippocratem comen. 60. noue uer.

Lib. de Tum. contra naturam.

2. de Locis affectis.

tur sit manifestum: quare in illius explicatione diutius non immorabimur.

SI ENIM, exempli causa, tunica uenæ quæ in sima iocinoris parte continetur, huiusmodi quempiam affectum sustinens, meatum cõstipet: per quem gibbi ipsius uasa sanguinem recipiunt, duo existimandi sunt morbi, alter ipsius uenæ affectus, alter obstructio meatus: quippe uenæ affectus obstat, quominus sanguis utilis generetur, obstructio uero ipsius per corpus digestionem impedit. Atqui harum functionem utraque animanti est necessaria. Etenim manifestum est, eos affectus qui primò functioni officiunt, morbos esse nominandos: ubi uero nihil patitur uena, crassi autẽ, & uiscidi humores meatibus infixi, digestionem per corpus remorantur, hic affectus, nempe obstructio, unicus erit uisceris morbus. Haud aliter in intestino, si sola fuerit obstructio, unicus erit morbus, at si phlegmone quoque infestetur, atq; ob hanc internum ipsius spatium claudatur, prohibeaturq; excrementorum transitus, tum duo erunt morbi: nam subinde morbus ex morbo nascitur, ueluti in ijs quos diximus uidere est. Quandoquidem phlegmonas erysipelata, herpetes, carbones & id genus reliquos, febris comitatur: nonnunquam enim id quod effectum est, cum functionis est uitium, oportet ipsum tum pathema, tum symptoma nominare.

Qui affectus morbi censendi.

Quos affectus febris comitetur.

minare. quippè symptomatis causa morbus appellatur: ueluti obstructio, ipsa enim in causa est, quo minus alimentum per corpus digeri possit. Quod uix autem quis sentiat, refrigeratio in causa est: atque hæc morbi nomine censetur, à quo huiusmodi symptoma, originem traxit. Itaque quum affectus ipse functioni primò incommodat, eius uero causa ipsam non lędit, effectum quidem morbum, id uero quod ipsum efficit causam morbi nominare oportet: id quod in succis crassis uiscidisq́ꝫ, atque obstructione facile deprehenditur: quippè obstructio ipsa morbus est, succi autem, causa sunt morbi.

EXPLICATIO *est eius quod in postrema superioris textus parte dictum est, eaq́ꝫ perfamiliaris, ut quæ exemplo doceat quod inibi crassiore Minerua traditum est. In exemplis autem quiduis discentes exercitari oportere, ex Galeni monumentis habemus: qui mos* Lib. 9. Meth. meden. *Galeno est perquam familiaris. Probat autem eorum corporum qui in tumorem feruntur, quorumq́ꝫ meatus occluduntur, nonnunquam unum duntaxat esse morbum qui functionem lædat, nonnunquam plures, uti in uena simæ iocinoris partis, ceu hypothesi quadam, manifestum facit. Quæ pars cum sibijpsi uice commentarij sit, hanc non explicabimus.* Hoc tantum adijciemus, ex axiomate illo in principio posito: Eam partem *quæ munus suum obire nequit ægram dici, id sequi, eos affectus qui primò functioni officiunt, morbos esse dicendos: nam ab ijs fit, ut pars affecta probè*

suo

suo munere fungi non poßit: morbos autem ex morbis sequi, phlegmonas. Erysipelata, carbones, & herpetes comitans febris palam facit. Quæ ob id hos affectus comitari solet, quòd calidæ fluxionis sint germina, ob idq; facile corpus accendant: siquidem Phlegmon calidioris sanguinis est confluxus, Erysipelas bilis, Herpes crassæ & deurentis cutem bilis, Carbo, feruentis craßiq; sanguinis, ut XIII. Metho. & II. ad Glauc. atque lib. de Tumoribus præter naturam, colligi potest. Illud item non magno negotio constat, id quod effectum est, interdum functionis uitium esse, nempè si cuiuspiam crus insigni phlegmone tentetur, à quo claudicatio fiat: iam quod à morbo effectum est, functionis est uitium. claudicatio enim quæ à phlegmone orta est, deprauata est cruris actio, hoc est, uitiatus incessus. De pathemate autem & symptomate infrà lib. tertio differemus.

Phlegmon. *Erysipelas.* *Herpes.* *Carbo.*

CAETERVM concauitatum morbi, siue obstruantur, siue immodicè pateant, omnes ad conformationis genus reducuntur: etenim in omnibus iis, naturalis conformatio impedita uidetur. Neque uero natura cum partes formaret, eas frustra uel leuigauit, uel exasperauit: hac enim occasione per singulas partes morbi nasci possunt: nempè exasperata ea parte, quæ suapte natura debuit esse leuis, leuigata uerò ea, quam oportuit asperam esse. In hoc genere euidentissimè Medicis innotescunt ossium tum leuitates, tum asperitates, neq; non faucium quoque asperitas, ob quam

Tusſis à quo excitari ſoleat. tusſis excitari ſolet. Ac ſcire in pręſentia oportet, ubi læſa eſt particulæ figura, ſimul cum ipſa uitiari meatum aliquem: id quod in naſo facile uidere eſt. Quum enim ob uiolentum ictum ſimus eſt factus, internum meatum adeo aſtringit, ut per ipſum uel nulla omnino, uel admodum difficilis fiat reſpiratio. Atqui neminem latet, in huiuſmodi affectibus meatus conſtipationem eſſe morbum, quippè qui primò reſpirationis functionem obturbat: cauſa autem quæ ipſum præcedit, eſt reſima naſi figura, quæ naturalis figuræ ipſius noxa eſt. Igitur parte quapiam in conformationis genere à naturali habitu aberrante, adeo ut functionis noxam ſubeat, prædictæ morborum differentiæ oboriuntur.

HAEC *pars explicationem non deſiderat: quare hic finem capiti huic faciamus.*

CAPVT VIII.

IN numero autem partium ſimplicium, ex quibus ſingula inſtrumenta conſtituuntur, duplices inueniuntur morborum differentiæ; aut enim deeſt, aut abũdat pars aliqua. Atq; in harum utraque, rurſus aliæ deprehenduntur differentiæ. Nam earum quæ abundant, aliæ ijs quæ naturali ſunt habitu adnumerantur: ut ſi cuipiam ſextus expullulet digitus, aut in oculo Πτερύγιον, id eſt, unguis, aut in naribus corpulentum

lentum tuberculũ, aut in alio quopiam meatu; id genus aliud. Sed horum aliqua inter morbos reputantur, ut Πτερύγιον: nam cum plurimum increuerit, & pupillam obscurauerit, uisum impediet. Alia uero causæ morborum sunt, ut tubercula quæ meatus obstruũt. In primis enim obstructio morbus est, quippè quæ primò functionem offendit. Πτερύγιον.

ABSOLVTO eo *sermone, qui morborum in conformatione naturam omnem explicat, ad eos affectus qui uitiato in numero cõsistunt, de industria Galenus progreditur, recensens longam eorum seriem, differentiasq; scitè, omnes explicans, interim edocens, qui eorum morbi rationem, qui causarum, qui item utriusque habeant: quæ cuncta hoc capite enarrantur.* Duæ au*tem potissimum ab omnibus censentur præcipuæ morborum in numero differentiæ, excessus & defectus. In utroque par uitium, nam siue abundet pars aliqua, siue deficiat, adeque sua membro uel peribit functio, uel certè secus quàm pro naturæ modo edetur, quum utrobiq; ametria. Pterygion autem, oculi uitium est quo uidendi functio ob innatum obstruentemq; unguem uitiosior redditur, & interdum tota perit.* Hunc non*nulli alam; Auicenna ungulam nominat: Paulus neruosam quondam circa tuniculam corneam exuperantiam ait esse, sub angulo quidẽ maiore orientem, sed ad exteriora oculi ita progredientem, ut magnitudine sua nonnunquam pupillam operiat. Celsus lib.* VII. *unguẽ uocat.* Diuersa *eius genera Paulo atque* Aëtio. Ex co*lore enim, albescentem aliam, rubram, ruffam, & fu-*

Sermone [illegible]

Pterygion.

Fen iii. 3. tra *cta ii. ca 21.*

Paulus lib. 3. cap. proprio.

Sermone 7. cap. 52.

scan

ſcam eſſe uolunt, ex tactu duram & mollem, ex annexione ad membranam, hærentem, & diuulſam. Ex modo ſubſtantiæ craſſam, tenuem, calloſam, uaricoſamq;. Corpulentum uero tuberculum nares obſtruens, Græcis pariter & Latinis polypus dicitur (aptū enim nomen huic reſpondens minime habent) eſt autem ſuperexcreſcens caro multos ueluti pedes inſtar animalis Polypi uocati, habens, ſubſtātiaq; proprietate, colore, & conſiſtentia, ut Aëtius ait, Polypo marino quàm ſimilimum, unde illi nomen. Hunc Paulus lib. III. Sarcoma uocat: quanquam ſarcoma idem Paulus polypi ſpeciem quandam eſſe ſtatuat, polypo propriè dicto congeneam, nonnihil tamen diuerſam: ut dici poßit duas Paulo ſtatui polyporum differentias ſecundum magis & minus ut dici ſolet, differentes. Quæ qui ſcire uolet, locum adeat lib. tertio, cap. XXIIII.

Polypus. *Sermone ſexto, cap. 91.* *Sarcoma.*

QVAEDAM uero toto genere præter naturā ſunt, ut lumbrici, aſcarides, lapis in ueſica, grando in oculo, ſuffuſio, pus itidem acrochordones meliceriðes, atheromata, ſteatomata, uitiligines, lepræ, calli, præterea quicquid in abſceſſibus depræhenditur. Ex ijs ea quæ primò functionem impediunt, morbos eſſe dicemus, ut ſuffuſionem, quæ uerò non ita, morborū cauſas: id uerò latere puto neminem. Earum uerò partiū quæ deſunt, quædam radicitus perierunt, quædam ueluti ex dimidio, & amputatæ ſunt & mutilatæ. Atqui manifeſtum eſt cuiq; huiuſmodi complura protinus à prima generatione depræhendi. At

di. At uerò ijs qui in lucē sunt æditi auferuntur subinde ossa integra ex digitis, membris, capite & lateribus, aufertur etiam nonnunquā digitus, pes, extrema manus, crus, cubitus, item uenæ uaricosæ, glandulæ induratæ, dentes exesi, atque eximitur etiam gurgulio, omentum, præputium, & pudendi pars aliqua, ac subinde totum pudendum, similiter & testes. Sic correptus quidam non ita pridem uehementi uniuersi corporis conuulsione, linguæ anteriorem partem mordicus amputauit: atque hic reualuit quidem à conuulsione: sed loqui, ut antea, haudquaquam potuit. Sub hoc genere continentur, labiorum, aurium, nariū (ut uocant) detruncationes. Sic partes quædam corpulētæ, aut uiolenter auulsæ aut putrefactæ, funditus excisæ sunt. Atq; per huiusmodi miserias, siue una pars, siue duę, siue plures desint, quæ uel omnino perierint, uel partim fuerint exemptæ, naturalis partium numerus erit imperfectus.

Abscissa & conuulsione lingua.

TOTO genere præter naturam ea dici solent, quæ nullo pacto homini secundum naturam habenti inesse possunt, quæq; ut primum constiterint, suapte natura lædere, ac membrorum functionibus incōmodare consueuerunt: cuiusmodi sunt lumbrici, calculus, grando, suffusio, & id genus reliqua à Galeno connumerata, quæ uniuersa actionem eius membri cui insunt, ex se lædunt: ac proinde præter naturam iure optimo esse dicuntur. Horum autem morborum uim naturamq;

Toto genere præter naturam quæ dicantur.

omnem qui scire uolet, librum de Tumoribus præter naturam diligenter perlegat. Itaque qui recensiti sunt morbi, ad auctum numerum pertinet, qui postea recensentur, ad deficientem. Porrò quibus à prima sui conformatione aliquid deest eorum quæ secundum naturam inesse oportet, hæc manca, mutila, detruncata dicuntur, (Græci κολοβώματα dicunt). Nonnullis uerò detruncationes hæ, non secundum naturam, sed arte fiunt, quoties morbi alicuius uel uitandi uel curandi causa membrum aliquod chirurgica actione adimimus, ut in gangræna & σφακέλῳ & eo item ulcere quod ἕρπης ἐσθιόμενος uocatur, facere sæpe solemus. In ijs itaque partium auulsionibus siue integræ sint, seu partim factæ, naturalis partium numerus uel peribit, uel non minimum uitiabitur. Huiuscemodi uero detruncationes rectissimè Galenus miserias nuncupauit: quum homini, alioqui certè nō minimis, nec parum multis infelicitatis titulis insigni, nihil maius ad illius infelicitatem addi possit, quàm, si ijs membris casu aliquo, uel morbi iniuria careat, quibus ad uitæ necessaria paranda, ceu fidelibus mancipijs utitur. Cui non quæso magis uel mors ipsa optanda, quàm eo miseriarum labi, ut manuum uel pedum ministerio carentes, uictui quærendo externa egeamus ope, alienaq; manus? Huic enim si ullum omnino illi pectus est, sexcenties præstat mori quàm talem uiuere uitam.

Quando detruncationes arte fiant.

IGITVR quæcunque harum functionem impediunt, eadem ratione in morborum ordine collocari debent. Quæ uero partem aliquam aliā actionis opificē, uel refrigerant, uel

uel ei nō satis alimēti transmittunt, morborum causæ dicendæ sunt. Quædam utroq; tum causæ, tū morbi nomine continentur: ut gurgulio, quū funditus fuerit exectus, et uocē obturbat, & pulmones, & pectus refrigerat.

QVVM *pleraq; ab Galeno recensita sint, quæ tum morborū in numero, tum causarū rationem obtineant, hoc modo docere pergit, quo discrimine alia ab alijs distent, inquiens: Ex ijs quæ paulò antea numerata sunt, ea quæ functionem impediunt, morbis adnumerari, quæ uerò unius alicuius intemperiei in parte actionis opifice occasionem præstant, refrigerationis inquam, uel calfactionis immodicæ; ea causarum rationem subire. Rectè quidem utraque Galenus: nempè ea est morbi natura, ut primò actioni officiat, tertio huius tractationis. Itaque hoc nomine Lumbrici, calculus, grando, suffusio, morbi meritò censebuntur: ab ijs enim primò membrorum actionibus noxa infertur. À quibus uero non statim actio læditur, sed intemperiei alicuius interuentu, hæc iam non morbi, sed morbificæ causæ sunt dicendæ. Quo pacto humor suffusionem generans morbifica causa erit, quòd aliquid pariat, cuius interuentu oculus à proprio munere deficit, nēpè suffusionem, quæ & ipsa morbus censeri debet. Non ea autem solummodo quæ intemperiem aliquam creant, causarum numero adscribi debent, sed & ea quoque quæ parti opifici nō satis alimenti transmittunt, quod in morbis ab inanitione promptum est uidere. Nam si cui atrophia laboranti intestina (exempli causa) parum probè suo munere fungantur, quòd alimentum suffi-* Morbi natura.

ciens ab iocinore non suscipiant, cuius penuria alimenti non satis possint pro naturæ modo excernere, symptomatis huius causa hepatis uitium erit, cuius occasione non satis alimēti partibus illis distribuitur: quāobrem eorum functiones lædi necessarium quidem est. Esse autē nonnulla quæ tum causæ, tum morbi rationē obtineant, Galenus hic planū facit in eo quod pro affectionis suæ modo ad uaria collatū, et causa, & morbus censeri possit: uti exectus gurgulio, quem et columnellam & uuam Latini, Græci γαργάρεον nominant, uocem obturbat, pulmonesq; refrigerat. unde & deprauari uocem, & respirationem parum probè procedere consequens est. Vitiatæ igitur respirationis causa exectus gurgulio erit: quà autem uocis dearticulationi quasi cuidam & aëris intromissi moderationi primò & per se incommodat, eò sanè morbi rationem habet. Mirum igitur non est idem ad uaria collatum, & morbi & morbificæ causæ rationem obtinere. Atq; de hoc ipso exactius à nobis suprà capite sexto dictum est.

Columnella uua.

QVVM enim ex eo libro, qui & functiones & usus ratiocinationem docet, didiceris omnium animātis partium, alias functionem aliquam toti animali utilem perficere, alias per se quidem nihil agere, sed usum quendam ijs quæ agunt præbere, proculdubio earum noxas, quæ actionem plane uitiant, morbos, eas uero quæ usum aliquem subtrahunt, morborū causas appellabis. Proinde partes quæ duplicem uel functionem, uel usum obtinent, ex unica quandoque noxa, duplicem habebunt

bunt uel morbi uel causæ rationem. Quod si pars aliqua utrunque posit præstare, nempe functionem & usum, ueluti gurgulio, eius abolitio una quidem ratione morbus est, altera uero morbi causa. Atqui manifestum est, ut ad reliquam partem, quæ adhuc manet & seruata est, morbus sit referendus, nõ ad eam quæ iam non est. Quippe non negaueris & uuam, & gurgulionem, ut nominant, particulam esse spatη in ore, in quo sita est ea pars, quæ nunc perpeti uidetur. Igitur cum abolita est, & spacium ipsum deseruit, totum id quod residuum est, morbũ sustinebit, eo constanter manente quod ab initio in confesso erat, nempe quamlibet functionem à morbo offendi. Quamobrem aut ostendere oportet, & inspirationem & uocem non esse functiones animantis: aut si id probari nequeat, manifestum fuerit abolitam uuam morbum in palato efficere posse. Vua seu gurgulio.

IN LIBRO *qui de Vsu partium inscribitur, omnium nostri corporis partiũ tum functiones, tum usus, mira quadam uia ac Methodo edocentur. Itaq; sunt ex partibus nostris nonnullæ, quæ functionem ipsæ edunt, aliæ quæ ad functionem perficiendam usum tantummodo præstant, actionem ipsæ non edunt. Prioris ordinis esse dicuntur, quæ proprio sibi & natiuo temperamento id perficiunt, quod ad cuiusque uitam, uel speciem conseruandam est necessariũ: cuiusmodi sunt cor, cerebrum, testes, hepar, uentriculus, & huius generis:*

pariunt

pariunt enim hæc spiritus in nobis uitales, animales, naturales, & generandi ui præditos, quorum admini-culo & uita & species in omnibus conseruatur, augetur, subsistit. Vsum præstant, quæcunq; horum membrorum functionibus uno aliquo modo subministrant, uel id præparando quod ad functionem necessariū est, uel id deferendo quod tali functione genitū est. In primo genere sunt pulmo, uentriculus, seminaria uasa: in secundo, uenæ, arteriæ, nerui. Cordis nanq; actioni (hoc est spiritus uitalis generationi) pulmones aërem præparando in hunc usum necessariū, probè subministrant: sanguinis generationi, uentriculus cibum cōficiens: testibus, seminaria uasa. Itaq; principes in nobis partes actionem toti animali utilem edunt: reliquæ, & quæ secundi sunt ordinis, nihil quidem ipsæ agunt, sed usum tantum præstant, hoc est, iuuamentum, ut neoterici loquuntur, & præsidium quasi quoddam: ut etiam Auicenna sentit: quod & ipsum duplex esse docti plæriq; omnes censent, adminiculans scilicet, & deferens. Adminiculans, quod functionem præcedit, & illi necessaria suggerit, quale uel pulmonis ad cor, uel uentriculi ad hepar: nunquam enim aut cor functionem propriam edet, ni pulmo adminiculetur, nec hepar suam, ni uentriculus. Deferens autem, principis membri actionem sequitur, & in uniuersi corporis commodum, quod susceptum est toti corpori elargitur, cuiusmodi neruorū, arteriarum, uenarumq; ministerium est: quæ & ipsæ spiritū sanguinemq; à principibus membris acceptum toti communicant. Sunt item in instrumentarijs partibus præcipuæ quædam, quæ actionem ipsæ efficiant: aliæ quæ actioni usum præstent, uti in oculo cristallois

Fen. j. 1. doc. 5. cap. primo.
Iuuamentum duplex.

uidendi actionis præcipua est pars: reliquæ in oculo actioni huic commodum quendam usum partes præbent. Quæ igitur noxæ, functionem protinus uitiant, hæ morbi sunt: quæ usum aliquem subtrahunt, morborum causæ, ut in exemplo: Si ab obstructione meatuum pulmonis, noxa cordi inferatur, quo minus gignēdo uitali spiritui sufficiat, ea quidem noxa cordi illata, siue ea intemperies sit, siue quid aliud, morbus erit, quòd protinus ab ea actio uitietur: obstructio uero usum pulmonis adimens morbifica causa, quòd ad eam noxa functione cordis uitians sit illata. Quam ego hoc loco Galeni esse mentem existimo. Quasdam uero in nobis partes non unicum tantum præstare usum, alias item multiplicem functionem habere, in cōfesso quidem est: quod in mox proposito exemplo Galenus confirmat: Gurgulio nempe multiplicem nobis sui præstat usum, quum aërem intromissum quadantenus temperando, tum uocem uelut plectrum tintinabuli, ut ait Galenus, dearticulando, tum fluxiones à cerebro, ne in pulmones labantur, sistendo. Venarum autem & arteriarum non unica tantum est functio, siquidem spiritum, & sanguinem non tantum in se recipiunt atque continent, sed & toti corpori ex æquo distribuunt. Quarum itaque partium duplex est uel functio, uel usus, ex unica interdum noxa duplicem sortiuntur uel morbi, uel causæ rationem, prout ab ea quæ infertur noxa, duplex illa functio uitiatur: tumq; morbi rationem subit: quòd si usus, causæ rationem subibit. Vasa etenim si secundum eorum ora uel stipentur, uel obstruantur, ab hac utique noxa duplex eorum functio uitiatur: nam neque sanguinem pro naturæ modo re-

Quarum partiū multiplex sit functio.

8. de usu partium.

cipere, neque receptum transmittere ualent. Sic uitiato gurgulione, qui ab eo prodeunt usus, uel immutantur, uel omnino pereunt. Quin cum & functionem nobis & usum Gurgulio præstet, functionem quidem gutturi, in cuius summa parte (ut uult Galenus) situs est, usum autem pectori ac pulmoni uocisq; modificationi, fit ut eius abolitio una quidem ratione morbus sit, qua inquàm gutturi noxam infert, altera, morbi causa, quatenus scilicet uocem obturbat, pulmonesq; refrigerat.

HAVD aliter dẽtis abolitio, oris morbus est, qui uel mãdendi munus offendit in parte quę dentem amisit, si is ex molarium numero fuerit, aut simul edendi loquẽdiq; munia impedit, si ex eorum numero fuerit qui cibos incidere solent: Græci τομεῖς uocant. Sic ubi linguæ dimidium abscissum est, reliqua pars mutilationem præter naturam sustinet: itidem & de omento & pudendo & reliquis omnibus ita affectis dicendum est. Quòd si quis huiusmodi non morbum, sed pathos aut pathema uoluerit appellare, is non de re, sed de nomine contendet. Id uerò facile intelligitur per omneis iam dictos morbos, nonnihil ex magnitudine minui, tum linguæ, tum omenti, tum etiam pudendi, tum deniq; omnium huiuscemodi instrumentorum. nõ tamen protinus animalis ipsius diminutionem adeò manifestam esse oportet, ut ob hoc mutilum esse uideatur: sed partium numerum quendam

amittit:

amittit: tametsi per huiusmodi affectus, & arteriæ & uenæ, & nerui, & cutis, interdum & adeps, & membranæ, & carnes eximuntur: Atqui gurgulione aut uaricibus incisis, numerus quidam partiū ab ipsis instrumentis aufertur. Atque omnia hæc ad immutatum partium numerum sunt referenda. Vbi uerò ab instrumento quopiam aliquid eximitur, sed non eximitur pars absoluta, huiusmodi affectus in utroque ferè genere cōprehenditur: deest enim animanti, tum simplicium particularum numerus, tum compositi instrumenti magnitudo: totū enim mutilatum est. Neq; ulli dubium est, quin uterque affectus, tum is qui ad numerum, tum is qui ad magnitudinem pertinet, in superiore prædicamenti genere, nempè quantitate, comprehendi posit. Quandoquidem Quantitas duas complectitur species, discretam, quæ propriè quantitas nominatur, & continuam quam Græci Pelicon uocant. uerum in præsentia, ut clarior esset doctrina, eas separatim distinguere uolentes, alteram ad numerū, alteram ad magnitudinem reduximus.

EADEM *hic quæ in execto gurgulione ratio est: nam & dentium quoque uti gurgulionis, non simplex est usus, non unica functio: alij nanque diuidendo cibo, mandendo alij seruiunt: hos, Molares, illos Græci τομεῖς uocant: quæ si Galeno creditur, propria est dentium functio, proprium munus: nō tantum autem atte-* 10. de usu partium.

rendo cibo, sed & locutioni quoque ac sermonis dearticulationi usum præstant. Vnde fit, ut exectus dens & morbi et causæ rationem habeat: morbi, quatenus mandendi uel diuidendi cibi functionem uitiat: causæ, prout sermonem impedit. Atque eadem planè est in lingua, omento, pudendoq; exectis ratio, reliquisq; omnibus quæ nonnihil à magnitudine defecerunt sua, & ad immutatum partium numerum sunt referenda. Cætera omnia patent.

CAPVT IX.

Posteaquam de morbis qui ad numerum spectant, iam dictum est eos qui in particularũ magnitudine consistunt (quomodocunque eos nominare placuerit) persequemur: qui quidẽ à iam dicto genere distingui uidentur. Si enim seruante particula figuram suam, magnitudo adeo uitietur, ut hanc ob causam actio impediatur, accidẽs ipsum particulæ morbus erit, ueluti si in prima statim conformatione, lingua uel ad tantam increscat magnitudinem, ut ad nullam oris partem sese deflectere possit, uel adeo sit exigua, ut non omnes partes eius attingat. Verũ qui post ortum iam perfecti uidentur, ijs non ita crebrò solent partes ad magnitudinẽ præter naturam attolli. Atqui minuuntur subinde, appellaturq; morbus hic alijs atrophia, id est, defectus cibi, alijs phthisis, id est, tabes ipsius partis.

QVI in magnitudine uitiata morbi cõsistunt, ab ijs qui in numero, speciatim distingui uidentur: quòd ij in quantitate discreta, in cõtinua illi cõgruè reponantur. Eoq; fit ut absoluta priorum tractatione ea sequatur quæ uitiatæ magnitudinis morbos pertractat: quæ tota capitis est series. Itaque præter eam quæ posita est differentiam, hoc rursus ij morbi à se inuicem distant, quòd qui ad numerum spectant, particulæ affectæ propriam natiuamq; figuram uitiant: quum uel ex diametro repugnet patris figuram illæsam manere, eandemq; partem uel ab eo quod secundum naturam, deficere, uel plusquam naturæ modo conueniat, abundare. Vt si cui quintus in manu digitus desit, huic iam secundum eam partem congrua figura perit: item si sextus additus sit. In morbis autem qui secundum magnitudinem, stat quidem manente figura, solam partis magnitudinem uitiari, atque subinde morbum fieri, uti in lingua, ceu familiari exemplo, planum nobis facit Galenus. Vnde illud rectè adiecisse uidetur, in morbis uitiatæ magnitudinis, seruare figuram particulam posse, manenteq; figura actionem impediri, aucta plus quàm naturæ modo conueniat membri magnitudine. Quæ & ipsa interdũ alimenti ad particulam delati insignẽ copiam & ipsius in mẽbri substantiam transitum quasi quendam sequitur, ualẽte ad id immutatrice quæ in nobis est, facultate, interdum congesto excrementicio quopiam inibiq; aggregato: nõ rarò etiam fluxione aliunde manante, perq; membri substantiam immersa. Vera autem de qua Galenus hîc loquitur, particulæ magnitudo, ea tantum esse creditur, quæ à prima harum causarum prouenit, nempe

Morborũ magnitudinis & numeri differentia.

Membrorum præter naturam magnitudo unde.

à reliquis, nō propriè magnitudo, sed tumor potius dici meretur: præsertim si particulæ actionē offendat: tūq; præter naturam iure dicetur. Quæ uerò incrementa partium, naturalem statum excedunt, hæc itidem, tumores rectè uocari possunt. Sed hæc de nomine contentio est: illud animaduersione dignum, accretionem apud Aristotelem esse magnitudinis quæ in quopiā inest incrementum: uti, decretionem, magnitudinis diminutionem. Quum autem non quibuslibet ad magnitudinem accidentibus incrementum fieri contingat (non enim incorporeis aut secundum speciem dissimilibus) sed ijs tantum unde maius reddi totum possit, eò fit, ut adueniente aliquo secundū formam & speciem incrementum fieri contingat: ac proinde augeri quippiam haud prius posse, quam quod aucturum est, ei quod suscepturum est incrementum simile fiat, & eius substantiam ampliore quàm antea mole adaugeat. Quod tum fiet, quum quæ accedunt partes, ijs quæ fluxerunt, ampliores fuerint. Nam quæ in nobis sunt partes, cū corporeæ sint, & materiæ naturam referant, in perpetuo esse fluxu oportet: materia enim, ut Arabs Auerrois sentit, in perpetuo semper est fluxu. Itaque quorū substantia ad hunc modum creuit, hæc iure aucta & ampliora facta esse dicentur: quæ uerò dissimili aliquo, & non secundū naturam immutato, hæc non propriè aucta ea de qua loquutus est Aristoteles accretione dici poterunt, sed potius tumidiora reddita. De utroque autem incrementi genere Galenum hîc fuisse locutum suaipsius exempla declarant. Nam Nicomachi corporis incrementum ad primum genus pertinet, mammarum & testium auctæ supra naturæ modum magnitudines,

Vide Galen. in De tumoribus præter naturam.

1. de Gene. cap. 5.

Accretio. Decretio.

Accretio quomodo fiat.

Materia, in perpetuo fluxu semper est.

1. de gene. com. 35.

nes,ad alterum. Quin & illud sciendum,nō ad immodicam tantum partium magnitudinem morbos, sequi, sed & ad imminutam: cum utrorumque contrariæ sint & causæ,& rationes. Sicut enim alimēti & excrementorum copia membrum augeri, sic & penuria imminui cernimus,atque consumi. Quam sanè consumptionem Galenus ἀτροφίαν, id est, cibi penuriam uocat, quæ tum maxime fit, quum immodico uitio languescentibus membris, deficientibusq; alimentum immutantibus facultatibus,corpus ali desinit, frugemq; ex nutrimento sentire. Quanquam uerò atrophian hic Galenus & phthisin pro eodem fermè partis affectæ uitio posuerit,maximo tamen inter se distare interuallo,neq; omnino similes suæ generationis causas habere, omnibus in confesso est: quum sit plerunque atrophia uocata, phthisis morbi propriè dicti ueluti symptoma quoddam: quum sit propriè phthisis,pulmonum exulceratio ad sanguinis corruptionem consequens: quam totius corporis marcor ac uehemens exsiccatio sequitur; ita definientibus Galeno,Paulo,& Aëtio. Communius tamen sumpto phthisis nomine, idem cum atrophia uocata quodammodo censeri potest.

Atrophia.

Phthisis.

Lib. de tabe & 5. methe. me. Paul lib. 3. cap. 32. Aë. Ser. 8. cap. 67.

PORRO immodica incremēta eueniunt,in ulceribus supercrescente carne, atque in eo morbo quem Priapismū uocant. Nicomachi uerò Smyrnæi corpus adeo immodicè auctū est,ut ne mouere quidem seipsum posset:atque hunc sanitati restituit Asclepiades. Vidimus etiam linguam cuiusdam mirum in modū auctam,idq; citra omnem sensum do-

loris ut neque ædema, neque scirrus, neque phlegmone, uideri posset: nam neque excauata est sub premente digito, neque sensum amisit, neque dolebat. Sed hic affectus incrementū quoddam erat partium, ita tamen, ut ipsa partis essentia ab omni noxa uideretur immunis. Sic testiculos quoq; & mammas, alijs utrosq; alijs alterū duntaxat, immodicè increuisse cōpertū habemus. Ad hoc genus pertinet & struma, ut uocant: quippe quæ immoderatius aucta, non parū functioni incommodat. Similiter oculorum quoq; anguli, ubi à iusto modo recesserint, siue immodicè fuerint aucti, siue diminuti: Græci alterum ἐγκάνθιδα, alterum ῥυάδα appellant. Atque huiusmodi sunt in hoc genere differentiæ morborum.

IN QVIBVS *morbis, partium incrementa eueniant indicat, primumq́; in ulceribus supercrescente carne: quæ tum sanè in ijs supercrescit, cū alimentum plus iusto copiosius ad ulceratam partem defertur, quumq́; facultas immutatrix ualida potensq́; fuerit. Siquidem ea est quæ ex copioso in ulceribus sanguine superuacuam carnē generat: tertio* Methodi. *In* Priapismo *item partis fit incrementum, quum, uel* Galeni, Pauli, *&* Aëtij *sententia colis fit in suis dimensionibus incrementum & intensio, nullo excitante ad libidinem appetitu: estq́; pudendi propria atque peculiaris affectio: uti gonorrhœa, uasorum seminarium. Appellationem autem à satyro* Priapo, *cui tale fuisse pudendum*

Caro in ulceribus quando supercrescat. *Gal 6. de locis. Pau. li. 3. cap. 57. Ae. ser. 11. cap. 32.* *Priapismi causa.*

dum, pictores poëtæq; fingunt, sumpsisse. Aëtius non pœnitendus autor testis est. Eius porrò affectionis causas præcipuas esse idem censet, aut dilatata in pudendo uenarum ora, aut uaporosum flatum intra fistulosum neruũ excitatũ: ab utroq; Galenus fieri existimat. Cætera patent: quare sicco à nobis pede transigentur. *Sermone 11. cap. 32.*

CAPVT X.

CAETERVM cõpositione à naturali habitu aberrante, morbi nascũtur, in positu quidem, ut sunt articulorum tum luxatio, tum commotio: item si uel intestinum, uel omentum in scrotũ deuoluitur: hoc ἐπλοκήλην: illud, ἐντεροκήλην Græci nominant. Vbi uerò uicinarum partium inter sese cõsensus à naturali ordine recesserit, ut si ligamentum uel laxum, uel intentum, uel abruptum fuerit, impediet in ea parte motum articulis debitum. Huius generis sunt, linguæ pudendorumq; immodica uincula: quippè quæ linguam in loquendi mandendiq; functione impediunt: pudenda uerò ob auersum meatum cohibent, quo minus semen genitale procul, rectoq; incessu, in fœminæ uterum inĳcere possint. Eiusdem notæ sunt labia, palpebræ, digiti, sedes atq; aliæ huiusmodi partes, quum ob ulcus præter naturam coalescunt. Atque hoc pacto colligere oportet morborum species, quæ à compositione proueniunt.

EORVM qui in instrumentis nascuntur morborum, quadruplicem suprà capite sexto posuerat Galenus differentiam. Nam uel in conformatione à naturali habitu peccatum erat, uel in particularum numero, uel congrua magnitudine, uel demum in mutuo partium consensu. Cumq; iam & uitiatæ partium figuræ morbos, & numeri quoq; ac magnitudinis percurrerit, ad ultimum progreditur, ostēdens, qualesnam morbi compositione à naturali habitu euariante proueniant. In positu autem atque uicinarū partium consensu affectus ij potissimum reponuntur. In priore utique genere sunt,

Luxatio. articulorum tum luxatio, tum cōmotio, omenti item intestinorumq; in scrotum lapsus. Ad consensum uerò partium pertinent ligamentorum laxitas, intentio, uel abruptio. Luxatio porrò tum, uel

Lib. de fractur. autore Hippocrate, esse creditur, cum quæ natura cohærent, ab sese inuicem motu quopiā uiolento diducuntur, extraq; naturalem locum abeunt: quod articulis proprie conuenire omnes asserunt.

Commotio. Commotio, cum non eousq; separantur, ut à proprio loco in totum abeant, sed tantum secundum unam partem diductio fiat: contorsionem nonnulli uocant. Quæ sanè cuncta ad morbos in positu sunt referenda. Ad quod item genus spectant, omēti intestinorūq; in scrotū deuolutiones, quas

Ramex. ramices Latini, Græci ἐπιπλοκήλλω, καὶ ἐντεροκήλλω, Arabes herniam & rupturam nominant. Est

Omentum. autem omentum Cornelio teste, membrana adiposa

Lib. 2. & 7. intestina & stomachi inferiorem partem conuestiens, ac cibi cōcoctionem ueluti stragulū, ut uult Alexander

Lib. 2. cap. 5. Benedictus, adiuuans. Hanc partem Græci ἐπίπλοον & ἐπίπλουν, Arabes zirbum dici uolunt. Cuius naturam

ram omnem & originis locum qui scire uolet, Galenum lib. VII. de Anatomicis administrationibus adeat. Scrotum uerò, idem Celsus membrum esse ait didimis commune, eorumq; amborum ueluti sinus, quem Græci ὄσχεον, *nostri scrotum uocant. Tendonum uerò laxitas, tensio, & ruptio ad consensum partiū potius pertinent: siue enim laxi sint qui membrum membro tendones colligant, siue intenti, siue abrupti, motum in ea parte articulis debitum, quanquam alio atque alio modo, impediunt. Laxi autem tendones fiunt, humiditate excrementicia eorum substantiam subeunte: tenduntur, siccitate frigoreq; uincentibus, aut alioqui partibus inflammatione affectis: abrumpuntur, uel præter modum distenti, uel gladio, alio'ue teli genere secti: tumq; maximè membris motum adimunt, & quam à natura cum cæteris consociationem habent, aut uitiant, aut certè tollunt. Reliqua ex se apertissima sunt: quare hic finis esto.*

Lib 7.
Scrotum.
Laxi tendones.
Tensi tendones.
Abrupti tendones.

CAPVT XI.

IAM AD reliquum, idq; quintū genus morborum transeamus, nempè unitatis solutionem, siue illa simplicibus, quæ similares uocantur, partibus adueniat, siue compositis: quippè cuius paulò antè inter communes utrisque partibus morbos mentionem iam fecimus. Quum enim uel ligamentum, uel arteria diuellitur, & totius instrumenti, & ipsius diuulsæ partis, cōmune erit pathema: nam utriusque soluitur unitas: totius quidem, quia neque partes sibijnuicem

bijnuicem cohærent, neq; in unum redigun- tur: partis uerò diuulsæ, quia nõ manet una: quippe quæ in duas dissecta sit. Quod si non tota, sed pars eius aliqua fuerit diuulsa, tum affectus hic non totius instrumenti morbus est, nisi ex accidente, quòd pars eius aliqua fuerit affecta, sed ad affectam duntaxat partem propriè insigniterq; pertinere uidetur. porrò continui solutio, in osse quidem fra- ctura nominatur, in carne uerò communiter ulcus. Ruptura uerò & cõuulsio ab eodẽ ge- nere manant: nisi quòd hæc neruis, illa uerò carni tribuitur. Diuelluntur autem neruorũ fibræ, aut sub uiolenta aliqua attritione, aut ubi de repente affatimq; intenduntur. At quæ ἀποσπάσματα, id est, auulsiones uocan- tur, instrumẽtorum duntaxat sunt pathema- ta. Habes iam omneis simplicium morbo- rum differentias.

QVVM morborum simpliciũ partium, atque organicarum naturam omnem ac differentias exactè pertractarit Galenus, ad alterum genus quod utrisque commune esse dixit, ex ordine progreditur, indicans qua ratione soluta unitas tum simplicis similarisq; partis, tum instrumentariæ pathema sit: quod in priori capitis parte facit: arteriam pro exemplo, ligamentum'ue diuulsum in medium adferens. Siquidem soluta arteria, non tam ipsiusmet continuitatem, quàm totius organici, cuius ipsa est pars, cohærentiam soluit: eoq; ambobus conuenit. Sic ligamen-

ligamentum, & ipsum in se diuisum iam unum non est: & diuulsæ quæ per id connectebatur, partis integritatem soluit. Soluta porrò unitas secundum uaria in quæ incidit membra, uariam item & ipsa sortitur nomenclaturam: ut quæ in osse fit fractura, in carne, ulcus dicatur, in neruo conuulsio. Primam Græci κάταγμα uel ἄγμα; alteram ἕλκος, postremam σπάσμα uocant. Ob id autem propriè fracturam ossibus accommodant, quòd ea rei duræ peculiaris sit; frangi nempe ea dicũtur quæ in magnas partes diuidi ac distrahi possunt, quæq; essentiam nec mollem nec uacuam, sed solidam & duram nacta sunt, ita asserente in Meteorologicis Aristotele, atque eius interprete Auerroë. Ossa uerò, cum talem sint sortita naturam, & multis præterea scateant foraminibus, fit, ut non frangibila tantum, sed & friabilia & comminuibilia sint: hoc enim altera ab alteris distare Aristoteles uoluit, quòd fractilia, longè porrecta foramina habeant: ob idq; non nisi in magna & longè seposita secari poßint: friabilia uerò, & multa & non directim posita foramina contineant: quamobrem & minutatim diuidere, & quasi frustillatim discerpere quis rectè poßit. Ad fracturam item duobus potißimum opus esse naturæ rerum peritißimi censent, ualido frangentis impetu, & rei frangendæ renixu: quæ causa est, quòd neque carnem, neque medullam, aut id genus mollium quidpiam frangi dicamus: quòd facilè cedant, mollitieq; sua frangentis impetum non sustineant: contundi potius, & atteri hæc potius dicentur, atque secari. Quare quæ in carne fit solutio rectè uulnus, seu ulcus, uocari consueuit: plagam Auicenna uocat si non

dum

Fractura. Vlcus. Conuulsio.

Frangi quæ dicantur.

Lib. 4. ca. 9. Auer. eodẽ loco cõ. 44.

Ossa cur frangibilia et friabilia sint.

Frangibilium & friabilium differentia.

Ad fracturã requisita.

Fen. 4. 3.

dum pus subsit, cum hoc uero, ulcus: Galenus perpetuò ulcus nominat. Ruptiones uocantur quæ in uasis musculisq; ex uiolēto ictu, uel graui casu; uel alio quopiam ualente motu excitantur solutiones, teste Galeno: has Græci ῥέγματα nuncupant: quibus nonnunquam ea affectio coniungitur quæ ἐγχύμωσις dicitur, id est, effusio & extrauasatio sanguinis à uehementi contusione & uasorum distensione oborta. Sed de ijs qui plura uolet, Galenum in medendi Methodo & Manardum in Epistolis legat.

4. metho. & in De cōsti. artis.

CAPVT XII.

CONSEQVENS est ut compositos quoq; persequamur. Igitur qui priorem hypothesin sequūtur, morbum quendam statuunt, ex meatuum laxitate constipationeq; compositum: non quòd singuli particulatim meatus utrunque sustineant, sed uicissim alij constipentur, alij dilatentur, ita tamen ut utrum magis accuses, latitudinem, an constipationem meatuum, in toto similari corpore haudquaquam inuenias: neque etiam sumere queas sensibilem eius partem, cui alterum duntaxat adsit; sed quamcunq; sumpseris, semper tota ab utrisq; afficietur. Alterius uerò hypotesis autores, solis qualitatibus à naturali habitu aberrantibus, per singula corpora similaria quatuor compositos morbos dinumerant, calidum simul & siccum, calidum simul & humidum, frigidum simul & siccum, frigidum simul & humidum:

dum: affluente autem ipsis essentia quapiam, itidem quatuor alij ex qualitatibus eodem modo coniugatis, nascentur morbi.

RECTE quidē Galenus ab enarratione simplicium, ad compositorum progreditur enarrationem: is nempè est naturæ ordo, ea uia ac ratio, ut ex simplicibus ad composita progressus fiat: sic enim in mistorum propagatione à minimo quoque & simplicißimo exorditur, nempè in plantis, brutis, ac reliquis omnibus, à semine semper, primo rerum omnium principio, ex quo compositum format, uel uegetale, uel animans. Quem Naturæ ordinem nunc imitatus Galenus, ab simplicium enarratione morborum, ad compositorum progreditur, idq; secundum utriusque sectæ placita, hoc est eorum qui in meatuum symmetria, uel ametria sanitatem morbumq; reponebant, & item eorum qui in qualitates istæc ipsa referebant. Prioris sectæ morbos, qui & qualesnam essent, suprà capite primo, quarto, & quinto recensuimus. Simplicium quidem apud eos morborum duo præcipua statuebantur genera, nempè, uel patentibus latè meatibus, uel coangustatis clausisq;. Et quidem hæc, ad simplicium naturam pertinebant: ad compositorum illa, cum scilicet utriusque generis pathemata, eisdem partibus conuenirent; ut ex meatibus alij claudantur, alij plus iusto pateant, ita ut in eodem similari corpore, meatuum alios patentes, coangustatos alios inuenias. Nam eundem simul meatum contrarijs ijs affici modis, fieri nullo pacto potest: quum ea sit contrariorum natura, ut eidem inesse subiecto minimè poßint: quare ubi laxitas, ibi adstrictio

Naturæ ordo.

ctio tum esse non poterit: nec econtra. Nullam tamen est inuenire similaris corporis sensibilem partem, in qua non utrunq; ex oppositis cōstans inueniatur: perinde atque in hepiala uocata febri, in qua simul & febricitant & rigent qui hac tenentur, eodemq; tempore in corpore toto utrumque sentiunt affectum. Sic & in meatuum uitijs suo modo contingere posse censendum est. Qui uerò in qualitatibus primis, morbos constituunt, ij quoque compositorum morborum quatuor faciunt differentias, quadrifariam nimirum qualitatibus coniugatis, atque à naturali symmetria aberrantibus: unde tot fieri morborum genera erit necesse, eaq;(si nullus subsit humor intemperiei coniunctus) sine confluxu uocare consueuerunt: affluente uero essentia quapiam, quatuor alia creabuntur, cum confluxu uocata. Hanc diductionem neoterici ijs uerbis exprimunt, ut sint alij quidem morbi sine materia (quos & immateriales uocant) alij, materia constantes seu materiales, quoties ad intemperiem humor aliquis accedit noxam inferens, ut si ad intemperiem partis calidam & siccam, bilis iungatur, uel ad frigidam & humidam pituita.

Hepialæ febris natura.

Morbi cum confluxu & sine cōfluxu.

QVIA uero continui solutio non solum instrumentis, sed simplicibus quoque corporibus accidere consueuit, iccirco connectitur ipsa nonnunquam iam dictis, iuxta utriusque sectæ sententiam, morbis compositis, neque non simplicibus quoque, quos statim in huius operis initio descripsimus. Fieri quippe potest ut pars aliqua sustineat ulcus, & simul uel

uel calore præter naturam afficiatur, aut etiã unà cum ulcere, simul & calore & humore infestetur. Igitur partes quas simul & ulcus & phlegmone afficiunt, trifariam à naturali habitu recedunt: etenim ob ulcus, partium suarum unitatem amittunt, ob phlegmonem uero, naturali sua temperie calidiores fiunt & humidiores. Denique, tumor in ipsis si ad tantam magnitudinem attollatur, ut ob hanc ipsam functio impediatur; morbus censeri debet; alioqui uel symptωma uel pathema duntaxat, quemadmodum & dolor. Igitur quæcunque pars unà cum phlegmone ulcere quoque infestatur, eam triplici morbo affici necesse est: quamuis nonnunquam quatuor sustinere possit.

VNITATIS *solutionem commune esse tum similarium, tùm instrumentorum uitium sæpißimè iam dictum est, ac proinde coniungi ipsa quidem potest, cum utrorumq; affectibus, ut hic bellè Galenus docet, & rursus Methodi medendi tertio & quarto. Qui uero in phlegmone subest tumor (quod mox subdit Gal.) si actionem per se ipse offendat; morbus certè erit, nempè qui uel ad figuram & confirmationem, uel ad consensum partium pertinet: quum ab eo illæc uitiari contingat. Si uerò actionem non lædat, phlegmones symptoma erit.*

Tumor quando morbus & quando symptoma.

PORRO phlegmonem in præsentia non nominamus pro ueteri more, partium ueluti Phlegmon.

inflammationem, sed rubentem renitẽtemq; tumorem, & qui dolorem inferat. Atque itidem in erysipelate nonnunquam usu uenit. Anthraces, id est carbones, aliter consistere haudquaquam possunt. Herpetes & cancri in his mediam naturam obtinent: nam magna ex parte ulceribus coniunguntur, interdum sine his consistere uidentur. Atque huiusmodi morbi compositi sunt, uel nullo comitante ulcere: principio, quòd omnes ex abundante nascuntur humore, erysipelas à flaua bile, cancer ab atra bile, phlegmone à sanguine, œdema à pituita: deinde, quòd omnes iam dicti humores, quanquam secundum speciem sint humidi, potentia tamen non omnes humidi sunt. Nam atra bilis sicca & frigida est, flaua bilis sicca est & calida, pituita humida & frigida, sanguis humidus & calidus est. Postremo, quòd omnes ij morbi sibi inuicem implectuntur, neque facile aliquis eorum syncerus inuenitur. Nam phlegmone magna ex parte miscetur aliquid, quod uel erysipelatis, uel œdematis, aut scirri naturam seruet, erysipelati autẽ, quod phlegmones, aut œdematis aut scirri speciem referat: ita similiter in reliquis omnibus perpende. Itaq; multiformis est huiusmodi morborum compositio. Dicemus autem de ipsis copiosius in libro quem de Morborum causis instituimus, atque in eo qui illum sequitur de Symptomatis, neque non in tractatu de Me-

dendi

dendi methodo, cuius gratia hos commentarios omnes conscripsimus.

VETERES *partium inflammationem & ardorem, phlegmonem communi nomine seu* Φλόγωσιν *uocabant, ut* Metho.me. XIII. *Gal. hic uero phlegmones nomen non in eo significato audire oportet, sed prout tumorem quendam significat, qui & dolorem infert, & cum rubore renixuq; ac pulsu partem afficit. cuius prouentum à copioso sanguine esse omnes uolunt: uti erysipelatis, à flaua bile, in quo & id quoque nonnunquam usu uenit, ut interdum cum ulcere & intemperie partem infestet, nonnunquam sine ulcere: sed quod ulceri coniunctum est, exquisitum esse non censent.* Nam *exquisitum id esse uult Galenus quod summam tantum cutem occupat, & ruborem ardoremq; uehementem sine ulcere infert.* Herpetes *uero & cancri interdum ulceribus coniunguntur, nonnunquam sine his partem obsident.* Nam *quum horum materia ut plurimum acris mordensq; sit, cutem sæpenumero exedunt, & ulcerant, si mitior, minime: carbones uero, quos* ἄνθρακας *Græci nominant, perpetuo & calor & inflammatio, & ulcus sæpenumero comitari solet: ut qui exedentem maxime, ac calidißimam habeant materiam, nempe sanguinem crassum uehementer calefactum, ut secundo ad* Glauc. *Galenus compositos uero esse omnes huiuscemodi morbos, ex suamet ipsorum natura constare cuiq; potest: quatenus enim ab redundante quopiam humore prædictorum singuli fiunt, eatenus secundum humoris morbum efficientis speciem, alium atque alium contingit compositionis esse modū:* 2. Thera. ad Glauc.

nempe erysipelas ab flaua bile, cancer ab atra ortum habet, phlegmone à sanguine, œdema à pituita. atque is unus est compositionis horum modus, quòd cum intemperie calida, frigida, humida, uel sicca unum aliquem sibi asciscunt humorem, qui intemperiei præter naturam coniunctus sit. Deinde quòd iam dicti humores potentia quidem non unam nec simplicem habent temperaturam, etsi secundũ speciem humidi quidem sint oẽs: nam atra bilis frigida est & sicca, flaua sicca & calida, sanguis, calidus humidusq;, pituita frigida & humida. Quo loco animaduertere est, Galenum rectè atram bilem frigidam siccamq; esse dixisse, non sic autem melancholiam: nam hæc sedimentum est ac ueluti fex sanguinis: quæ etsi ad ipsum collata frigida sit, & sicca, atræ bilis tamen respectu calidior est & humidior. Nam quæ atra bilis uocatur, ex sanguinis fece uehementer adusta (si Galeno creditur) ortum habet: ac proinde resolutis tenuioribus in ea partibus igneisq;, crassioribus relictis (quod per assationem immodicam illi contingit) frigidam siccamq; esse erit necesse, sed non omnino tamen caloris expertem, instar aceti aut cineris, quæ ambo, ut uult Galenus, etsi frigido sint temperamento, caloris tamen nõnihil retinent. Sed de his copiosius disserendi commodior libro sexto dabitur locus, ubi de atra bile & eius speciebus ex professo tractabitur. Tertius porrò compositionis modus ex humorum inuicem in uasis commistione oritur: siquidem quum, qui in uasis subsistunt succi, uix sinceri puriq; sint, sed in se misti, eo fit, ut ab alteroborum prodeuntes affectus proximi generis sibi iungant: quæ causa est, cur phlegmoni (quod ait Galenus) magna

Compositionis morborum uarij modi.

Lib. de atra bile.

Sexto de Symptom. cau.

magna ex parte miscetur aliquid, quod uel erysipelatis, uel scirri, uel œdematis naturam seruet: atque in alijs eodem modo, secundum tamen uincentis qualitatem, nomen affectui subijci est necesse. Atque hæc tertia est atque postrema prædictorum morborum compositio, de qua uberius lib. de Morbor. causs. atq; in Medendi methodo, libro scilicet XIII. *&* XIIII. *tractaturum se pollicetur.*

CAPVT VLTIMVM.

POSTQVAM compositionis modũ in simplicibus iam satis diximus, ad instrumentorum morbos transeamus, ostendentes quomodo ipsi quoque inter se connectantur: si prius admonuerimus eius, quod ab initio dictum est: nempè quòd alij sunt primorum similariumq; corporum morbi, alij uerò instrumentorum compositorumq;: etenim phlegmone ad prima corpora, luxatio uerò ad instrumẽta pertinet. Quũ itaque membrum aliquod simul & luxatur, & phlegmone afficitur: luxatio quidem totius instrumẽti primò morbus est, phlegmone autem neque primò neque propriè, sed per accidens: quia enim phlegmone singularum ipsius partiũ morbus est, erit utiq; totius quoq; instrumenti morbus, sed per accidens.

*Q*VI, *qualesq; sint in simplicibus, & primis particulis compositionis morborum modi, proximo capite satis dictũ est: ad eos nunc,*

 qui

qui instrumentarijs pi oprij peculiaresq; sunt, se conuertit: idipsum commonstrans, quod in morbis simplicium partium fecit. Itaque *phlegmone simplicium primò partium affectus est: non ob id tantum, quòd intemperiem creat (simplicibus particulis peculiarem propriumq; morbum) quàm quòd eas partes primùm obsidet: etsi ex accidenti totius quoque instrumenti morbus censeri poßit, quæ totius ab eo instrumēti actio uitiatur: quanquam id non primò & per se, sed mediante simplicium læsione contingat: ut in exemplo, si crus phlegmone laboret, tametsi progreßiuus motus (cruris utique functio) lædatur, non tamen primò & per se, nisi quatenus quæ crus constituunt partes phlegmone obsidentur: eoq; fit, ut uitiata simplicium actione, uitietur & ipsius instrumenti functio. Vnus itaq; cōpositionis mobor ū in instrumentarijs modus est, quum duo simul coniunguntur affectus, quorum alter simplicibus primò, alter instrumento competit: ut si membrum simul & luxetur, & phlegmone præbēdatur: nam luxatio primò instrumentariæ parti conuenit (luxatur enim crus, brachium, manus, non uena propriè, arteria, neruus) quanquam & hæc ipsa ex consequenti noxam sentiunt: phlegmone uerò (uti antea dictum) primis simplicibusq; conuenit magis.*

Phlegmone cur simplicium partium morbus sit.

Luxatio quibus partibus conueniat.

ITA DE oculis etiam, & Lippitudine dicendum est: est enim Lippitudo, membranæ quæ cæratoidi tunicæ adhæret phlegmone: quamuis ex accidenti oculi morbus esse uideatur. Atq; euenit nonnunquam, ceratoide tunica altum habente ulcus, ut ipsa tota exe-

Lippitudo.

sa, pro-

sa,procidat tunica quæ sub eâ ponitur,rhagoides Græcis appellata; & distorqueatur pupilla.Horum trium affectuũ quilibet oculi pathema putatur:quãuis & ulcus, & erosio ad solam certaoidem pertineant, lapsus ad rhagoidem, & distortio ad pupillam: sed ut nuper dictum est, similarium corporum morbi ex accidente ad totum instrumentum referuntur.Quòd si unum quodlibet ex ipsis compositus morbus infestauerit, is quoque ex accidenti ad totum instrumentum pertinebit:atq; ubi complures partes sunt affectæ, ita ut singulæ singulos sustineant morbos: tum sic quoque totum instrumentum composito morbo laborare putabimus. Igitur fac esse(si ita sors tulerit) ut id in oculo eueniat(neque enim imposibilis est hypothesis), nempe pterygion,id est,unguis,& lippitudo, & erosio ceratoidis,& exitus rhagoidis,incipiensq; apparere suffusio: hic non esse unum duntaxat & simplicem morbum, id uero latêre potest neminem. At non deerit quispiam,qui omneis huiusmodi affectus cõpositum oculi morbum uocabit:alius uerò non unum compositum, sed plures dicet esse in oculo morbos,in diuersis ipsius partibus cõsistentes: uerũ ob hoc haudquaquam uariabitur medendi indicatio, cuius gratia omnes huiusmodi quæstiones tractamus siue unus fuerit compositus morbus, siue plures, pugnantibus remediјs indigentes: sed de his in

opere de Medendi methodo amplius differemus. At hoc in loco satis fuerit ostendisse, probabilem utrosque fouêre sententiam: tum eos, qui plures esse morbos in oculo arbitrātur: tum eos, qui, ut unū est instrumētum affectū, ita unum quoque morbum cōpositum autumant: quamuis, ut iam dictum est, multæ sint in ipso partes affectæ.

OCVLORVM *ut uarij sunt ac multiplices morbi, sic eorundem non unica nec simplex natura, sed multiplex ac uaria essentia: ut alij quidem simplicibus primum partibus, ex consequenti autem & toti instrumento: nonnulli uerò toti primū organicæ parti conueniant.* Prioris generis sunt, *Lippitudo,* ὀφθαλμία *Græcis dicta: item &* χήμωσις, *id est, ualida fortisque inflāmatio: cæterique omnes, quicunque singillatim unam aliquam oculi partem obsidere consueuerunt: quales qui in ceratoide ac rhagoide tunicis fiunt affectus; de quibus exacte* Paulus *lib.* III. *&* Aëtius *sermone* VII. *tractauerunt.* Itaque Lippitudo, *phlegmone est eius oculi membranæ quæ ceratoidi adhæret, quam coniunctiuam nominant: cuius etiam & illud peculiare est uitium, quod* Græci ταραξις, *Auicenna conturbationem & uacillationem nominat.* Ad *alterum porrò genus pertinent, quicunque toti oculo priuatim conueniunt, uti oculi diminutio (*ἀτροφίαν, *Græci dicūt) eiusdem ulceratio, strabismus, resolutio, & id genus.* Prioris *ordinis morbi uni alicui parti primùm noxam inferunt, dein toti oculo: atque proindè ex accidenti, hoc est, non per se & primò, totius organici esse putantur.*

tantur. Sic & qui in ceratoide et rhagoide tunica consistunt affectus, de quibus à nobis exacte libro huius tractationis tertio tractabitur. Si uerò plures organici partes simul uarijs symptomatis præhendantur, iam tum alius erit compositionis morborum modus, uarijs nimirum affectibus idem membrum occupantibus: ut si in oculo (exempli causa) pterygion insit, id est, unguis, & lippitudo, & ceratoidis erosio, & rhagoidis exitus, & suffusio: iam pleræque partium oculi suis quæque symptomatis afficiuntur: totus uerò oculus, nō unum & simplicem; sed compositum potius morbum pati dicetur: uel non unum compositum (ut alij paulò curiosiores uelle uidentur) sed plures ac uarios in diuersis partibus consistentes. At siue plures dicantur morbi, seu unus, eadem erit cōmunis medēdi indicatio, nempe, eius quod lædit per contrarij admotionē ablatio. Nam hoc perpetuò uerum est, quod Hippocrates prodidit, Contrariorum cōtraria semper esse remedia. Lib. de flatib.

IGITVR quemadmodū simplicium morborum alius quidē primò totius instrumenti morbus erat, ueluti suffusio: alius uerò ex accidente, ut ulcus in ceratoide: ita compositorum quoque morborum, alij propriè ad totum instrumentum referuntur, nempe qui cōplures eius particulas simul infestant: alij uerò per accidēs, qui in una quapiam ipsius particula cōsistunt morbi cōpositi, ut lippitudo, quæ inhærentis membranæ phlegmone est: quippe phlegmonem compositū affectum esse, iam demonstratum est. Quòd si

præterea

bijnuicem cohærent,neq; in unum redigun-tur:partis uerò diuulsæ,quia nō manet una: quippe quæ in duas dissecta sit. Quod si non tota, sed pars eius aliqua fuerit diuulsa, tum affectus hic nòn totius instrumenti morbus est, nisi ex accidente, quòd pars eius aliqua fuerit affecta,sed ad affectam duntaxat partem propriè insigniterq; pertinere uidetur. porrò continui solutio, in osse quidem fractura nominatur, in carne uerò communiter ulcus. Ruptura uerò & cōuulsio ab eodē genere manant:nisi quòd hæc neruis, illa uerò carni tribuitur. Diuelluntur autem neruorū fibræ,aut sub uiolenta aliqua attritione,aut ubi de repente affatimq; intenduntur. At quæ ἀποσπάσματα,id est, auulsiones uocantur,instrumētorum duntaxat sunt pathemata. Habes iam omneis simplicium morborum differentias.

Q V V M *morborum simplicium partium, atque organicarum naturam omnem ac differentias exactè pertractarit Galenus,ad alterum genus quod utrisque commune esse dixit,ex ordine progreditur,indicans qua ratione soluta unitas tum simplicis similarisq; partis, tum instrumentariæ pathema sit:quod in priori capitis parte facit: arteriam pro exemplo,ligamentum'ue diuulsum in medium adferens. Siquidem soluta arteria, non tam ipsiusmet continuitatem, quàm totius organici, cuius ipsa est pars,cohærentiam soluit:eoq; ambobus conuenit. Sic*

ligamen-

ligamentum, & ipsum in se diuisum iam unum non est: & diuulsæ quæ per id connectebatur, partis integritatem soluit. Soluta porrò unitas secundum uaria in quæ incidit membra, uariam item & ipsa sortitur nomenclaturam: ut quæ in osse fit fractura, in carne, ulcus dicatur, in neruo conuulsio. Primam Græci κάταγμα uel ἄγμα; alteram ἕλκος, postremam σπάσμα uocant. Ob id autem propriè fracturam oßibus accommodant, quòd ea rei duræ peculiaris sit; frangi nempe ea dicũtur quæ in magnas partes diuidi ac distrahi poßunt, quæq; essentiam nec mollem nec uacuam, sed solidam & duram nacta sunt, ita asserente in Meteorologicis Aristotele, atque eius interprete Auerroë. Ossa uerò, cum talem sint sortita naturam, & multis præterea scateant foraminibus, fit, ut non frangibila tantum, sed & friabilia & comminuibilia sint: hoc enim altera ab alteris distare Aristoteles uoluit, quòd fractilia, longè porrecta foramina habeant: ob idq; non nisi in magna & longè seposita secari poßint: friabilia uerò, & multa & non directim posita foramina contineant: quamobrem & minutatim diuidere, & quasi frustillatim discerpere quis rectè poßit. Ad fracturam item duobus potißimum opus esse naturæ rerum peritißimi censent, ualido frangentis impetu, & rei frangendæ renixu: quæ causa est, quòd neque carnem, neque medullam, aut id genus mollium quidpiam frangi dicamus: quòd facilè cedant, mollitieq; sua frangentis impetum non sustineant: contundi potius, & atteri hæc potius dicentur, atque secari. Quare quæ in carne fit solutio rectè uulnus, seu ulcus, uocari consueuit: plagam Auicenna uocat si non

Fractura. Vlcus. Conuulsio.

Frangi quæ dicantur.

Lib. 4. ca. 9. Auer. eodē loco cō. 44.

Ossa cur frangibilia et friabilia sint.

Frangibilium & friabilium differentia.

Ad fracturā requisita.

Fen. 4. 3.

dum pus subsit, cum hoc uero, ulcus: Galenus perpetuò ulcus nominat. Ruptiones *uocantur quæ in uasis musculisq; ex uiolēto ictu, uel graui casu, uel alio quopiam ualente motu excitantur solutiones, teste Galeno: has Græci* ῥέγματα *nuncupant: quibus nonnunquam ea affectio coniungitur quæ* ἐγχύμωσις *dicitur, id est, effusio & extrauasatio sanguinis à uehementi contusione & uasorum distensione oborta.* Sed *de ijs qui plura uolet, Galenum in medendi* Methodo *& Manardum in* Epistolis *legat.*

4. metho. & in De cōsti. artis.

CAPVT XII.

CONSEQVENS est ut compositos quoq; persequamur. Igitur qui priorem hypothesin sequūtur, morbum quendam statuunt, ex meatuum laxitate con stipationeq; compositum: non quòd singuli particulatim meatus utrunque sustineant, sed uicissim alij constipentur, alij dilatentur, ita tamen ut utrum magis accuses, latitudinem, an constipationem meatuum, in toto similari corpore haudquaquam inuenias: neque etiam sumere queas sensibilem eius partem, cui alterum duntaxat adsit; sed quamcunq; sumpseris, semper tota ab utrisq; afficietur. Alterius uerò hypotesis autores, solis qualitatibus à naturali habitu aberrantibus, per singula corpora similaria quatuor compositos morbos dinumerant, calidum simul & siccum, calidum simul & humidum, frigidum simul & siccum, frigidum simul & humidum:

dum: affluente autem ipsis essentia quapiam, itidem quatuor alij ex qualitatibus eodem modo coniugatis, nascentur morbi.

RECTE quidē Galenus ab enarratione simplicium, ad compositorum progreditur enarrationem: is nempè est naturæ ordo, ea uia ac ratio, ut ex simplicibus ad composita progressus fiat: sic enim in mistorum propagatione à minimo quoque & simplicissimo exorditur, nempè in plantis, brutis, ac reliquis omnibus, à semine semper, primo rerum omnium principio, ex quo compositum format, uel uegetale, uel animans. Quem Naturæ *ordinem nunc imitatus Galenus, ab simplicium enarratione morborum, ad compositorum progreditur, idq; secundum utriusque sectæ placita, hoc est eorum qui in meatuum symmetria, uel ametria sanitatem morbumq; reponebant, & item eorum qui in qualitates istæc ipsa referebant.* Prioris *sectæ morbos, qui & qualesnam essent, suprà capite primo, quarto, & quinto recensuimus.* Simplicium *quidem apud eos morborum duo præcipua statuebantur genera, nempè, uel patentibus latè meatibus, uel coangustatis clausisq;. Et quidem hæc, ad simplicium naturam pertinebant: ad compositorum illa, cum scilicet utriusque generis pathemata, eisdem partibus conuenirent; ut ex meatibus alij claudantur, alij plus iusto pateant, ita ut in eodem similari corpore, meatuum alios patentes, coangustatos alios inuenias.* Nam *eundem simul meatum contrarijs ijs affici modis, fieri nullo pacto potest: quum ea sit contrariorum natura, ut eidem inesse subiecto minimè possint: quare ubi laxitas, ibi adstrictio* Naturæ ordo.

ctio tum esse non poterit: nec econtra. Nullam *tamen est inuenire similaris corporis sensibilem partem, in qua non utrunq; ex oppositis cōstans inueniatur: perinde atque in hepiala uocata febri, in qua simul & febricitant & rigent qui hac tenentur, eodemq; tempore in corpore toto utrumque sentiunt affectum. Sic & in meatuum uitijs suo modo contingere posse censendum est. Qui uerò in qualitatibus primis, morbos constituunt, ij quoque compositorum morborum quatuor faciunt differentias, quadrifariam nimirum qualitatibus coniugatis, atque à naturali symmetria aberrantibus: unde tot fieri morborum genera erit necesse, eaq; (si nullus subsit humor intemperiei coniunctus) sine confluxu uocare consueuerunt: affluente uero essentia quapiam, quatuor alia creabuntur, cum confluxu uocata. Hanc diductionem neoterici ijs uerbis exprimunt, ut sint alij quidem morbi sine materia (quos & immateriales uocant) alij, materia constantes seu materiales, quoties ad intemperiem humor aliquis accedit noxam inferens, ut si ad intemperiem partis calidam & siccam, bilis iungatur, uel ad frigidam & humidam pituita.*

Hepialæ febris natura.

Morbi cum confluxu & sine cōfluxu.

QVIA uero continui solutio non solum instrumentis, sed simplicibus quoque corporibus accidere consueuit, iccirco connectitur ipsa nonnunquam iam dictis, iuxta utriusque sectæ sententiam, morbis compositis, neque non simplicibus quoque, quos statim in huius operis initio descripsimus. Fieri quippe potest ut pars aliqua sustineat ulcus, & simul

uel

uel calore præter naturam afficiatur, aut etiã unà cum ulcere, simul & calore & humore infestetur. Igitur partes quas simul & ulcus & phlegmone afficiunt, trifariam à naturali habitu recedunt: etenim ob ulcus, partium suarum unitatem amittunt, ob phlegmonem uero, naturali sua temperie calidiores fiunt & humidiores. Denique, tumor in ipsis si ad tantam magnitudinem attollatur, ut ob hanc ipsam functio impediatur; morbus censeri debet; alioqui uel symptωma uel pathema duntaxat, quemadmodum & dolor. Igitur quæcunque pars unà cum phlegmone ulcere quoque infestatur, eam triplici morbo affici necesse est: quamuis nonnunquam quatuor sustinere posit.

VNITATIS *solutionem commune esse tum similarium, tùm instrumentorum uitium sæpißimè iam dictum est, ac proinde coniungi ipsa quidem potest, cum utrorumq; affectibus, ut hic bellè Galenus docet, & rursus Methodi medendi tertio & quarto. Qui uero in phlegmone subest tumor (quod mox subdit Gal.) si actionem per se ipse offendat; morbus certè erit, nempè qui uel ad figuram & confirmationem, uel ad consensum partium pertinet: quum ab eo illæc uitiari contingat. Si uerò actionem non lædat, phlegmones symptoma erit.* *Tumor quando morbus & quando symptoma.*

PORRO phlegmonem in præsentia non nominamus pro ueteri more, partium ueluti *Phlegmon.*

h inflam-

inflammationem, sed rubentem renitẽtemq; tumorem, & qui dolorem inferat. Atque itidem in erysipelate nonnunquam usu uenit. Anthraces, id est carbones, aliter consistere haudquaquam possunt. Herpetes & cancri in his mediam naturam obtinent: nam magna ex parte ulceribus coniunguntur, interdum sine his consistere uidentur. Atque huiusmodi morbi compositi sunt, uel nullo comitante ulcere: principio, quòd omnes ex abundante nascuntur humore, erysipelas à flaua bile, cancer ab atra bile, phlegmone à sanguine, œdema à pituita: deinde, quòd omnes iam dicti humores, quanquam secundum speciem sint humidi, potentia tamen non omnes humidi sunt. Nam atra bilis sicca & frigida est, flaua bilis sicca est & calida, pituita humida & frigida, sanguis humidus & calidus est. Postremo, quòd omnes ij morbi sibiinuicem implectuntur, neque facile aliquis eorum syncerus inuenitur. Nam phlegmone magna ex parte miscetur aliquid, quod uel erysipelatis, uel œdematis, aut scirri naturam seruet, erysipelati autẽ, quod phlegmones, aut œdematis aut scirri speciem referat: ita similiter in reliquis omnibus perpende. Itaq; multiformis est huiusmodi morborum compositio. Dicemus autem de ipsis copiosius in libro quem de Morborum causis instituimus, atque in eo qui illum sequitur de Symptomatis, neque non in tractatu de Medendi

dendi methodo, cuius gratia hos commentarios omnes conscripsimus.

VETERES partium inflammationem & ardorem, phlegmonem communi nomine seu φλόγωσιν *uocabant, ut* Metho. me. XIII. Gal. *hic uerò phlegmones nomen non in eo significato audire oportet, sed prout tumorem quendam significat, qui & dolorem infert, & cum rubore renixuq́; ac pulsu partem afficit. cuius prouentum à copioso sanguine esse omnes uolunt: uti erysipelatis, à flaua bile, in quo & id quoque nonnunquam usu uenit, ut interdum cum ulcere & intemperie partem infestet, nonnunquam sine ulcere: sed quod ulceri coniunctum est, exquisitum esse non censent.* Nam *exquisitum id esse uult* Galenus *quod summam tantùm cutem occupat, & ruborem ardoreq́; uehementem sine ulcere infert.* Herpetes *uerò & cancri interdum ulceribus coniunguntur, nonnunquam sine his partem obsident.* Nam *quum horum materia ut plurimum acris mordensq́; sit, cutem sæpenumero exedunt, & ulcerant, si mitior, minimè: carbones uero, quos* ἄνθρακας *Græci nominant, perpetuò & calor & inflammatio, & ulcus sæpenumero comitari solet: ut qui exedentem maximè, ac calidißimam habeant materiam, nempè sanguinem crassum uehemẽter calefactum, ut secundo ad* Glauc. *Galenus compositos uerò esse omnes huiuscemodi morbos, ex suamet ipsorum natura constare cuiq́; potest: quatenus enim ab redundante quopiam humore prædictorum singuli fiunt, eatenus secundum humoris morbum efficientis speciem, alium atque alium contingit compositionis esse modũ:* 2. Thera. ad Glauc.

h ij nempè

nempe erysipelas ab flaua bile, cancer ab atra ortum habet, phlegmone à sanguine, œdema à pituita. atque

Compositionis morborum uarij modi.

is unus est compositionis horum modus, quòd cum intemperie calida, frigida, humida, uel sicca unum aliquem sibi asciscunt humorem, qui intemperiei præter naturam coniunctus sit. Deinde quòd iam dicti humores potentia quidem non unam nec simplicem habent temperaturam, etsi secundũ speciem humidi quidem sint oẽs: nam atra bilis frigida est & sicca, flaua sicca & calida, sanguis, calidus humidusq;, pituita frigida & humida. Quo loco animaduertere est, Galenum rectè atram bilem frigidam siccamq; esse dixisse, non sic autem melancholiam: nam hæc sedimentum est ac ueluti fex sanguinis: quæ etsi ad ipsum collata frigida sit, & sicca, atræ bilis tamen respectu calidior est & humidior. Nam quæ atra bilis uocatur, ex sanguinis fece uehementer adusta (si Galeno creditur) ortum

Lib. de atra bile.

habet: ac proinde resolutis tenuioribus in ea partibus igneisq;, craßioribus relictis (quod per assationem immodicam illi contingit) frigidam siccamq; esse erit necesse, sed non omnino tamen caloris expertem, instar

Sexto de Symptom. cau.

aceti aut cineris, quæ ambo, ut uult Galenus, etsi frigido sint temperamento, caloris tamen nõnihil retinent. Sed de his copiosius disserendi commodior libro sexto dabitur locus, ubi de atra bile & eius speciebus ex professo tractabitur. Tertius porrò compositionis modus ex humorum inuicem in uasis commistione oritur: siquidem quum, qui in uasis subsistunt succi, uix sinceri puriq; sint, sed in se misti, eo fit, ut ab altero horum prodeuntes affectus proximi generis sibi iungant: quæ causa est, cur phlegmoni (quod ait Galenus)

magna ex parte misceatur aliquid, quod uel erysipelatis, uel scirri, uel œdematis naturam seruet: atque in alijs eodem modo, secundum tamen uincentis qualitatem, nomen affectui subijci est necesse. Atque hæc tertia est atque postrema prædictorum morborum compositio, de qua uberius lib. de Morbor. causs. atq; in Medendi methodo, libro scilicet XIII. *&* XIIII. *tractaturum se pollicetur.*

CAPVT VLTIMVM.

POSTQVAM compositionis modũ in simplicibus iam satis diximus, ad instrumentorum morbos transeamus, ostendentes quomodo ipsi quoque inter se connectantur: si prius admonuerimus eius, quod ab initio dictum est: nempè quòd alij sunt primorum similariumq; corporum morbi, alij uerò instrumentorum compositorumq; etenim phlegmone ad prima corpora, luxatio uerò ad instrumẽta pertinet. Quũ itaque membrum aliquod simul & luxatur, & phlegmone afficitur: luxatio quidem totius instrumẽti primò morbus est, phlegmone autem neque primò neque propriè, sed per accidens: quia enim phlegmone singularum ipsius partiũ morbus est, erit utiq; totius quoq; instrumenti morbus, sed per accidens.

QVI, qualesq; sint in simplicibus, & primis particulis compositionis morborum modi, proximo capite satis dictũ est: ad eos nunc,

qui instrumentarijs pro prij peculiaresq; sunt, se conuertit: idipsum commonstrans, quod in morbis simplicium partium fecit. Itaque phlegmone simplicium primò partium affectus est: non ob id tantùm, quòd intemperiem creat (simplicibus particulis peculiarem propriumq; morbum) quàm quòd eas partes primùm obsidet: etsi ex accidenti totius quoque instrumenti morbus censeri possit, qua totius ab eo instrumēti actio uitiatur: quanquam id non primò & per se, sed mediante simplicium læsione contingat: ut in exemplo, si crus phlegmone laboret, tametsi progreßiuus motus (cruris utique functio) lædatur, non tamen primò & per se, ni quatenus quæ crus constituunt partes phlegmone obsidentur: eoq; fit, ut uitiata simplicium actione, uitietur & ipsius instrumenti functio. Vnus itaq; cōpositionis moborū in instrumentarijs modus est, quùm duo simul coniunguntur affectus, quorum alter simplicibus primò, alter instrumento competit: ut si membrum simul & luxetur, & phlegmone præbēdatur: nam luxatio primò instrumentariæ parti conuenit (luxatur enim crus, brachium, manus, non uena propriè, arteria, neruus) quanquam & hæc ipsa ex consequenti noxam sentiunt: phlegmone uerò (uti antea dictum) primis simplicibusq; conuenit magis.

Phlegmone cur simplicium partium morbus sit.

Luxatio quibus partibus conueniat.

ITA DE oculis etiam, & Lippitudine dicendum est: est enim Lippitudo, membranæ quæ cæratoidi tunicæ adhæret phlegmone: quamuis ex accidenti oculi morbus esse uideatur. Atq; euenit nonnunquam, ceratoide tunica altum habente ulcus, ut ipsa tota exe-

Lippitudo.

sa, pro-

sa, procidat tunica quæ sub ea ponitur, rhagoides Græcis appellata; & distorqueatur pupilla. Horum trium affectuũ quilibet oculi pathema putatur: quãuis & ulcus, & erosio ad solam ceratoidem pertineant, lapsus ad rhagoidem, & distortio ad pupillam: sed ut nuper dictum est, similarium corporum morbi ex accidente ad totum instrumentum referuntur. Quòd si unum quodlibet ex ipsis compositus morbus infestauerit, is quoque ex accidenti ad totum instrumentum pertinebit: atq; ubi complures partes sunt affectæ, ita ut singulæ singulos sustineant morbos: tum sic quoque totum instrumentum composito morbo laborare putabimus. Igitur fac esse (si ita sors tulerit) ut id in oculo eueniat (neque enim impossibilis est hypothesis) nempe pterygion, id est, unguis, & lippitudo, & erosio ceratoidis, & exitus rhagoidis, incipiensq; apparere suffusio: hic non esse unum duntaxat & simplicem morbum, id uero latêre potest neminem. At non deerit quispiam, qui omneis huiusmodi affectus cõpositum oculi morbum uocabit: alius uerò non unum compositum, sed plures dicet esse in oculo morbos, in diuersis ipsius partibus cõsistentes: uerũ ob hoc haudquaquam uariabitur medendi indicatio, cuius gratia omnes huiusmodi quæstiones tractamus, siue unus fuerit compositus morbus, siue plures, pugnantibus remedijs indigentes: sed de his in

tantur: Sic & qui in ceratöide et rhagoide tunica consistunt affectus, de quibus à nobis exacte libro huius tractationis tertio tractabitur. Si uerò plures organici partes simul uarijs symptomatis prehendantur, iam tum alius erit compositionis morborum modus, uarijs nimirum affectibus idem membrum occupantibus: ut si in oculo (exempli causa) pterygion insit, id est, unguis, & lippitudo; & ceratoidis erosio, & rhagoidis exitus, & suffusio: iam pleræque partium oculi suis quæque symptomatis afficiuntur: totus uerò oculus, nõ unum & simplicem; sed compositum potius morbum pati dicetur: uel non unum compositum (ut alij paulò curiosiores uelle uidentur) sed plures ac uarios in diuersis partibus consistentes. At siue plures dicantur morbi, seu unus, eadem erit cõmunis medẽdi indicatio, nempe, eius quod lædit per contrarij admotionẽ ablatio. Nam hoc perpetuò uerum est, quod Hippocrates prodidit, Contrariorum cõtraria semper esse remedia. *Lib. de flatib.*

IGITVR quemadmodũ simplicium morborum alius quidẽ primò totius instrumenti morbus erat, ueluti suffusio; alius uerò ex accidente, ut ulcus in ceratoide: ita compositorum quoque morborum, alij propriè ad totum instrumentum referuntur, nempe qui cõplures eius particulas simul infestant: alij uerò per accidẽs, qui in una quapiam ipsius particula cõsistunt morbi cõpositi, ut lippitudo, quæ inhærentis membranæ phlegmone est: quippe phlegmonem compositũ affectum esse, iam demonstratum est. Quòd si

præterea ulcus in membrana suboriatur, sic profectò multo magis compositum morbũ particula ipsa sustinebit: at nihilo minus totus ipse oculus composito morbo laborare dicendus est. Atq; huiusmodi sunt, qui ex accidenti ad totum referuntur instrumentũ, morbi cõpositi. At uerò ĩj, per quos eodem tempore multæ partes afficiuntur, ipsorum instrumentorum primò cõpositi morbi sunt: præsertim si particulatim quiuis simplicium, non ex accidenti, sed primò, totius instrumenti morbus fuerit, ut in oculo pterygion, id est, unguis, suffusio, rhoeas. horum quilibet proprius est oculi morbus: at quum simul concurrunt, compositum, propriumq; oculi morbum constituunt. Igitur si hac uia & ratione processeris, facilè omnes compositos instrumentorum morbos deprehendes: nam omnes & persequi, & componere, superuacaneum mihi uidetur. Si enim simplices morbos omnes cognoueris, deinde quo pacto inter sese componantur didiceris, satis idoneus eris qui in reliquis particulatim te exerceas. Proinde si semel duntaxat ea, quæ in hoc opere cõscripsimus, perlegeris: nihil utilitatis reportabis, nisi exacta diligẽtia crebro in ipsis te exercere studueris.

Simplices morbi.

EX MORBIS *ij simplices dicũtur, qui nullũ in se alterius generis sustinent, ut intẽperies, suffusio, & eius generis: quæ cùm suapte natura sincera impermistaq;*

sint,

sint, iure simplicia censeri debent: nec ob id simplicia dici debere (quod nonnulli uolunt) censuerim, quòd simplicibus tantum membris & omiomeris conueniant: quippe tum suffusio simplex morbus non esset, cum instrumenti & organi (nempè oculi) morbus sit. Inter simplicia tamen morborum genera enumerari, ipsa Galeni hoc loco series docet. Ex his igitur quidam toti instrumento primò & per se conueniunt, ut suffusio, quæ teste Galeno IIII. De locis affectis, totius oculi, non unius alicuius partis oculum constituentis pathema est. Alij non primò & per se, sed quatenus uni alicui insunt parti: ut ulcus ceratoidis primò ipsius membranæ, secundo totius oculi morbus censetur. Compositi uerò ij sunt, qui ex uarijs coalescunt, & diuersi generis morbos admittunt: uti Lippitudo, quæ & intemperiem, & compositionis uitium, & solutam unitatem secum perpetuò adfert: eoq; compositus dicitur, uti & reliqua omnia apostematum genera. Compositi morbi. Atque horum etiam morborum nonnulli toti primum instrumento noxam inferunt, ut qui ἀνθράκωσις, Græcis dicitur, Oculi carbunculum Celsus nominat, & eius notæ similes. Ex compositis porrò nonnulli per accidens toti cõueniunt, nempe uni alicui parti organicum constituenti primò, dein per eam toti instrumento: ut Lippitudo, quæ non totius oculi per se uitium est, sed primò inhærentis membranæ, coniunctiuæ uocatæ. Quòd si plures instrumenti eodem tempore partes affici contingat, idq; morbis toti instrumento conuenientibus, tum ij ad instrumentum propriè pertinere dicentur: ut si & suffusio, & unguis, & angulorũ imminutio (ῥυάδα Græci uocant) simul oculum infestent,

 compofito

composito tum sanè morbo oculus primò laborare censebitur: quòd & qui insunt morbi, uarij sint, & non unius generis, & nullam sibi (ut hic uult Galenus) propriam in oculo partem uendicent: quamobrem totius oculi proprios iure optimo censuit. Methodum autem compositorum in instrumentis morborũ naturam inueniendi, ex simplicium ad composita progressu inuenire nos docet Galenus: nam simplicium natura habita, & horum compositionis modo, quonam pacto alter alteri copuletur, protinus & compositionis ipsorum modus constabit. Si enim dixeris calidum, frigidum, humidum, & siccum, primos esse simplicesq; morbos, hosq; quatuor modis coniungi posse, nempe calidũ humido, calidum sicco, frigidum humido, frigidum sicco, iam unum habes compositionis modum. At quoniam & ij ipsi unà cum substantiæ influxu coire quatuor illis modis possunt, aliam tum habebis compositionis speciem. Sed & rursus quòd hos morbos & phlegmoni, & uitiatæ partium structuræ, & ulceribus coniungi nonnunquam uidemus (fieri enim potest, ut pars quæpiam & præter modum calida sit, & phlegmone atque ulcere obsessa, corruptamq; habeat conformationem) hoc sanè modo aliam erit intueri compositionis imaginem: atque sic in singulis tali semper Methodo seruata, ut primum simplicissimi quique morbi adamussim perquirantur omnes, dehinc uarios cõpositionis ipsorum modos contemplemur, quibus inquam copulari poßint, quibus minime: totq; ea ratione nanciscemur compositionis modos, quot fuerint ea quibus consociari congruè possunt. Quæ Galenus tanquam longè utilissima non semel legenda proposuit, quasi non satis sit

rem

rem feriam usuiq; futuram semel legisse, sed & millies id fecisse præstabit: nam decies (ut ille inquit) repetita placebunt, fietq; ex crebra lectione quum animus ad intelligendum promptior, tum ipsa rerum lectarũ memoria firmior. Quo loco nos Galenus & diligentiæ, & strenuè nauandæ operæ bellè admonet. Nam qui cursim, & ueluti per transennam hæc legerit, nullum certe à lectione fructum reportabit: qui seriò, is ad quiduis percipiendum animo promptus paratusq; erit. Proinde uos, quicunque Galeno nomen dedistis, hortor ac moneo, ut diuina tanti autoris dogmata nocturna uersetis manu (ut Flaccus ait) uersetisq; diurna: ut bona fruge instructi, miseris mortalibus usui ac cõmodo eẽ poßitis.

FINIS PRIMI LIBRI.

CLAVDII GALENI DE MORBORVM CAVSIS, LIBER SECVNDVS, CVM FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI COMMENTARIIS:

CAPVT PRIMVM.

OMNES iam morbos quot, qualesq; sint, & specie & genere discriminatos, tum simplices, tum cõpositos, superiore uolumine declarauimus: consequens est, ut singulorum causas persequamur,

quantur, sumpto initio ab iis animantis partibus, quæ & simplices, & similares nominantur: mox ad compositas, & instrumenta rursus transibimus.

INVENTO quid sit, de quo futura tractatio Galeno erat, eoq; in suas species singulatim diducto, quod priore libro factum est, proxime ad eorum quæ diuisione inuenta sunt inquirēdas causas progreditur. Itaque & hic rursus à primis, simplicibusq; in homine particulis exorsus, totam de Morb. causis tractationem eo ipso ordine, quo morbi naturam & species inuestigauit, aggreditur.

POSTEAQVAM igitur demonstratum est (si eorum sententiam sequimur, qui substantiam generationi corruptelæq; obnoxiam in unum redigi, alterariq; arbitrantur) omnem simlaris simplicisq; ad sēsum corporis morbum, uel intemperiem quandam esse, uel partium, quæ inter sese cohærere debent, diuisionem: aut (si alterius sectæ placita recipimus, quæ partes non in unum coalescere, sed uacuum quoddam spatium in omni corporis cōcretione intextum putat) meatuum ametriam, id est, à iusto modo declinationem: aut partium, quæ sibi inuicem ad sensum cohærere debebant, solutio. Incipiamus igitur nunc singulorum morborum causas considerare: prioris sectæ hypothesi (quam ueram esse credimus) innitentes. Erant autem

tem(ni fallor) quatuor simplices morbi, & quatuor compositi, increscente nimirum immodicè uel calore duntaxat, uel frigore, aut in altera oppositione, uel siccitate uel humiditate. Accidit uerò nonnunquam ut coniugatæ simul qualitates augeantur, oriaturq́; morbus, uel calidus simul & siccus, uel frigidus & siccus, uel calidus & humimidus, uel frigidus & humidus.

DVAS olim summorum fuisse præcipuas de sanitate & morbo, tum philosophorum tum medicorum sententias, in cōfesso est. Alij nanq; sanitatem in partium tum similarium, tum instrumentariarum temperie, commoderatione, unitateq; posuêre. Quo in genere ex philosophis, Plato, Aristoteles ac eius sectæ homines: ex medicis Hippocrates, Galenus, Paulus, Aëtius, Alexanderq; fuêre. Morbum contrà, intemperiem quandam, uel incommoderationem, aut partium diuisionem esse uoluerunt. alij in meatuum ametria morbum, in symmetria sanitatem collocauêre. utique ij, qui non in unum coalescere partes, sed uacui cuiusdam inclusione interseri putauerunt. In quorum albo Democritus, Mnesiteus, Asclepiades & eius farinæ autores reponi iure posse creduntur. Galenus uerò prioris sectæ (quam uerissimam, uti est, putat) hypothesim sequutus, atque ab ea exorsus, tum simplicium, tum compositorum morborum causas Methodo perquirit. memoria repetens quæ priore libro fusissimè dixit: enumeransq́; tum simplices tum compositos morbos, quæ tota est capitis series.

CAPVT

CAPVT II.

VIDEAMVS itaque à quibus causis singuli dictorum morborum nascã-tur, incipientes ab eo morbo, qui in immodici caloris intemperie consistit. Atq; reliqua corpora omnia quæ plus satis incalescunt, ita uidentur affici, uel ob motum aliquem, aucto calore, uel ob putredinem uel quia calidiori cuipiam corpori uicina sunt, uel quia constipantur, uel quia cibũ sumunt, qui suapte natura calorem excitare possit.

Morbi calidi causæ.

SIMPLICIVM in primis morborũ enarraturus causas Galenus, ab eo exorditur qui & qualitate & potestate sua cæteris omnibus præstat. Is autem est *qui ab calore immodice aucto proficiscitur.* Nam ut in*ter qualitates quæ elementares dicuntur, caliditas omnium est efficacißima, uel Galeni & Aristotelis testimonio, sic certe qui ab ipsa prouenit morbus, omniũ est perniciosißimus, multoq; maximam inferens noxam. cuius quinque Galenus præcipuas hoc loco statuit causas, nempe motum, putredinem, calidioris alicuius corporis uiciniam, stipationem, calidorũ tum ciborum ac potuum: tum medicamentorum usum. hæc calidos morbos in totum gignere dicuntur. de quibus mox Galenus.*

1. de cõstitut artis. 4. meteor. & 2. de generat.

DE MOTV satis apparet, tũ in his qui exercitantur, tum in lapidibus aut lignis, quum inter se mutuò confricantur. Deniq; in flam-

Motus.

ma

ma uētilata ex putredine calefiunt, tum reliqua corpora omnia, tum maxime semina, aut stercora. Equidē uidi columbarum stercora ob putredinē accensa arsisse. Quod uerò ob calidiorum uicinitatem proxima quęque corpora calescant, satis patêre puto ijs, qui balnearum, solis æstiui, & flammæ cuiuslibet uim fuerint experti. Iam si brumæ tempore succendas ignem in amplo cubiculo, oblinens omnia ipsius spiramenta, uehementem colliges ibi calorem. At nisi spiramenta claudas, nihil sanè profeceris. Atque eandē ob causam & balneæ & camini, adaucto interno calore æstuant. Ex quibus satis patet, constipationem nōnunquam adaucti caloris causam esse. Quòd materia autem augere calorem possit, uel hoc argumento planè intelliges: nam stipulæ aridæ facile maximam flammam præbent, cui si lignorum uiridium magnum cumulum inieceris: in primis quidem aliquandiu flammam, tum grauant, tum suffocant, tandem uerò eam augere uidentur. Putredo. Vicinitas. Constipatio. Materia.

QVAE in exemplis fit, exercitationem, omnium optimam esse idem Galenus in medendi Methodo prodidit. ac proinde nullo magis artis præcepta, quàm exemplorū ueritate constare, Galeni hoc loco doctrina manifestum facit. Nam motum, caloris in nobis esse causam, tribus maximè familiaribus comprobat exemplis. exercitio, lapidum mutuo collisu, flamma denique Lib. 9.

uentilata.quæ exercentur corpora, seipsis calidiora fiunt, sanguine spirituq; per totum diffusis, unde maior nobis succrescit calor. Siquidem uel ipsius Galeni testimonio, sanguis, caloris natiui in nobis fomes est. Atque ab eo calor perseuerantiam habet. Collisi autem lapides eò fiunt seipsis calidiores (ita tradēte in problematis Alexandro) quòd qui intercipitur aër, ex attritu magnopere attenuatur: attenuatusq; ac uehementer calfactus, in ignem uertitur. at non omnium attritu lapidum (ut idem inquit) ignis excutitur. Nam plerique leues, laxis meatibus, cedentesq; ictui nimium sunt, à quibus ignis non exit. Flammam porrò uentilatam nobis calidiorem uideri, experimento quidem constat, cur ita fiat: non sic perinde. Nam si ob id tantum, quòd mota sollicitataq; flamma uicinum nobis aërem excalfacit, isq; calidior factus uehementius quoque calfaciat, eadem sanè ratione motus diuerberatusq; aër calfacere amplius nos deberet. Cuius tamen oppositum cernimus, refrigerat enim solicitatus aër (ut idem Alexander etiam tradit) nisi fuerit, quòd motus aër, eum qui nobis iam familiaris effectus fuerat, atq; quodammodo calfactus, à se transmittens, alterum subinde nouum nondum excalfactum introducit, qui nobis frigidior eo qui discesit uideatur: concitata uerò flamma, quæ in ea partes igneæ sunt, difflantur magis, sibiq; mutuo occurrunt, sicq; uehementius calfacere ipsæ possunt. Quod & ipsum in calida aqua usu quoque uenit, quæ mota quàm quiescens calidior nobis apparet. Cuius causam qui scire uolet. Aphrodiseum in Problematis adeat. atque hæc de motu. Ex putredine uerò calfieri corpora nouum non est: id

Lib. de sanguinis missione.

Proble. 58.

Proble. 13.

Proble. 128

est: id quidem in ijs, qui putridis febribus, aut ulceribus corripiuntur, manifestò cernimus. id rursus (quod Galenus ait) in animantum stercoribus promptum est uidere, quæ putrescentia multum in se concipiũt ignem. uti primo de febrium differẽtijs. Calidora autem, quæ sic putrent corpora, ob id certe fiunt quòd extraneus inductus calor uniuersum occupet corporis habitum: nam putredo, mutatio est totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam à calido externo, ex Galeni & Aristotelis sententia. De calido ob uicinitatem manifestius est, quàm ut probari oporteat. Calorem ab stipatione augeri, ea maxime indicant, quæ in Germania ac rigentibus locis uaporaria fiunt, quæ & hypocausta uocant: ubi enim mediocris accensus fuerit ignis, lociq; spiramẽta adamussim omnia stipata, necubi frigidus permeet aër, maximum protinus in loco excitari calorem uideas, non ob aliud certe, quàm caloris in semet reflexu, eo inquam in se coacto, fortioreq; reddito, cum ab stipatione difflari prohibeatur, unde roborari & uires suscipere nessarium quidem est: sed hoc ipsum stipatio non per se & primò, sed per accidens facit, caloris, uti dictum est, repercussu. Extremũ locum materia obtinet, quæ ad quiduis suscipiendum (si idonea fuerit) maximum semper momentum habet, uel Aristotelis testimonio. Vnumquodq; autem id maxime efficere natura aptum est, quale ipsum fuerit. Calidum itaque alimentum uel medicamentum calfafacere natum erit, frigidum refrigerare, sicq; cætera in suo genere cuncta.

Putrescentia cur calidiora.

11. libera. 4. meteororum.

Vaporaria germanica.

SED QVO pacto perficiuntur hæc in ani-

mantis corpore? Certè si ab exercitatione quispiam fuerit fatigatus, is immodicū sustinere calorem dicetur: maiorē inquam, quàm pro naturali habitu, tum in musculis, tum in articulis: quippe ad hos in primis mouendi munus pertinet. Quòd si calor non ultra progrediatur, sed priusquam per totum animantis corpus fuerit sparsus, soluatur, affectus ita genitus, Lassitudo duntaxat fuerit. Si uerò in totum extendatur corpus, morbus ipse, Febris nominari debet: quippe quæ totius animantis calor immodicus est. Itidem Ira quoque, quæ caloris, qui circa cor est, feruor quidam est idq; ob immodicum motum: atque hic interdum per totum corpus dispersus febrim accendit. Iam ea quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quendam immodicum in ijs partibus, in quibus putrent, efficere possunt. id quod in erysipelate, herpete, carbunculo, phlegmone, & phygetlo, facile uidere est. Si uerò simul uniuersum corpus calfaciant, febrim quoque excitare solent. Porrò quonam pacto tertia causa in animantibus immodicum calorem excitet, ex iam dictis satis manifestum arbitror: atque ex ijs quoque, quas ambustiones uocant. Quippe in bubone, phlegmone, erysipelate & omnibus adeo calidis morbis, pars ipsis proxima continuaq; in primis calore afficitur, quem deinde uicinæ parti tradit. Atque hæc rursus illi quæ ipsam sequitur: ita perueniente intemperie

Lassitudo.
Febris.
Ira.

intemperie ad fontem insiti caloris, non ita multo pòst totum corpus principij pathema percipit. Cęterum qui in apricis diu morantur locis, si nudi sunt, tota interdum cutis calidior redditur: si uerò uestiti, caput duntaxat afficitur calore, atque hic affectus Ambustio uocatur. Calor uerò totũ corpus occupans, Febris est. Quartum genus eorum quæ insitum calorem accendere possunt, in constipatione consistit: nam si immodico algore corruptus quispiam fuerit, aut in aqua, quæ uel aluminis naturam, uel aliam huiusmodi facultatem seruet, natauerit, constipabitur densiorq; reddetur cutis. Atq; sic uapores, quominus transpirent prohibẽtur. Quòd si forte fortuna fuliginis speciem referant, ea quæ ibi cumulata sunt, febrim succendunt. Inter illa quæ immodicum calorem inducere possunt, quintum locum obtinent, alimentorum qualitates acres & calidæ: eiusmodi sunt alia, porri, cepæ, & reliqua id genus: nam qui ijs immodicè utuntur, febre nonnunquam laborant. Eiusdẽ generis sunt potiones calidæ, ut uinum uetus & acre, si imbecillo corpori liberalius ingeratur. item medicamẽta acria, qualia sunt & amuleta, & uenena: quippe quæ febrim excitare possunt. Ambustio.

HAS omnes morborum effectrices causas, per se & absolutè nouisse, Philosopho quidem sat est, medico non satis: ut qui, quæ ad naturalis scictiæ contem- Medici cõsideratio qualis.

plationem pertinent omnia, non prout se in re habent, at quatenus ad unum hominem accommodari possunt, sic omnia contemplatur. Galenus *autem & Philosophi, & Medici hoc loco munere functus, utriusque partes egit: Philosophi, dum quo pacto quæque causarũ calorem incitaret, ostendit: Medici uerò, quando hæc ipsa quomodo calidos in animantis corpore excitent morbos demonstrat.* Itaque *motus si immodicus fit, fatigationem laboremq; excitat, ac lassitudinem ut plurimum tensiuam: si nõ uehemens fuerit motus, corpusq; ipsum non sic perinde excrementosum, nonnunquam uel phlegmonosam si multis succis refertum, uel ulcerosam, si calidis & acribus redundans: ut est* Galeni *III. de Sanitate tuend. sententia:* Ex *eo autem exercitatos immodicum sustinere calorem deprehendimus, quòd ijs & pulsus, & spirationes maiores sunt, uelociores, interdumq; crebriores: tum & externa ad tactum calidiora, ac quæ circa faciem & oculos rubentia, tumida, ac ignem quasi spirantia: quæ sanè ex motu affectio si in totum non diffundatur corpus,* Lassitudo, *si totum offendat;* Febris *dicitur: quæ, ut uult* Galenus, *nihil est aliud, quàm totius animantis immodicus calor: hoc est, ut ego quidem sentio, natiuus calor in igneum mutatus, actionibus incommodans: quæ* Galeni *est primo* Aphoris. *com.* XIIII. *&* XVI. *sententia.* Sic *quoque &* Ira *immodicus calor est, nempè feruor eius qui circa cor consistit caloris, id est, sanguinis & spirituum: quam & ipsam aliter* Philosophi, Medici *aliter diffiniunt.* Hi *feruorem quendam sanguinis cordi proximi, illi, uel cupiditatem reponendi doloris, uel concitationem animi ad uindictam, uo-*

Motus.

Lassitudo.
Febris.

Ira.

luntatis

luntatis imperio procedentis. sic enim Seneca. Ex ira uerò tum in febrim incidimus, quum quæ iram concitauit causa uehemens est, & magna, ac humorũ in nobis uel spirituum symmetriam euertere potens: ut tetigisse, uisus est Arabs Auicenna, febris ex professo naturam tractans. Quæ uerò putrescunt omnia, ea & calorem pari modo excitant, uti in erysipelate, carbone, & eius generis reliquis, in quibus secundum affectam sedem putredo subest: sed acrior in erysipelate, herpete, & carbone, quòd uitiosi, & maxime calidi excremẽti germina sint: mitior in phlegmone, phygetloq́; quòd à benigniore succo prodeant. Ex quibus sanè & illud constat, sæpenumero à uicinis partibus affectum quempiam sustinẽtibus, in proximas morbũ deriuari: quum à bubone secundum inguina consistente, nonnunquam calor in totum procedat, febrim excitans: quod & ipsum in ambustionibus uocatis usu accidere solet: eas porrò uocant, membri cuiuspiam aut totius etiamnũ corporis à calore externo, sole, igne'ue incensiones, ac ueluti inflammationes, quibus affecta pars penè uri uidetur: quod ijs non rarò accidit, qui nudo corpore calido se committunt cœlo, tumq́; totum corpus ex æquo afficitur. Si uerò reliqua operti, capite nudi per æstum longißimè incedant, tum caput solum ambustione tentatur, quod ego non semel pluribus contigisse obseruaui: præsertim in præstanti, eximiaq́; probitate uiro Tullensi episcopo, cui sub caniculam longius progredienti, tantus est in capite excitatus calor, ut ardere sibi cerebrum, ac quæ caput circunstant omnia, planè arbitraretur: quem nos summa, uti par erat, diligẽtia, quiete, humectante ac refrigerante

Lib. de ira.

Fen. 1. 4. cap. 1.

Ambustiones.

Episcopi Tullensis affectus.

gerante uictu, bilis modica uacuatione, perfusionibus refrigerantibus cõmodè curauimus. Ab stipatione accendi calorem, quod proximũ est huic genus, tum hîc, tum methodi octauo planum facit Galenus: nam qui in abulis lauâtum abierat, ob id febri correptus est, quòd ab aluminosa aqua stipata cutis, intro caloris uaporumq; copiam reuocauit, difflationeq; humorum prohibita, succensam febrim oportuit. Cibos autem potusq; pro sui quemque natura uariè corpus afficere, in de alimentis, atque de euchimia libris abunde monstratur, & hoc item, uinum uetus, nouo calidius esse & acrius, quum XI. de sani. fa. tum & in commentario ad tertium Hippocratis *librum de ratione uictus in morbis acutis. Quod etsi uerum est, non semper tamen liberalius ingestum noxam infert: nisi & imbecillum sit corpus, & crebræ potationi insuetum: alioqui cur Germanis omnium bibacissimis multa meri potio non noceat? ob id certè, quòd & ualentissima corpora habent, & multæ potioni assueta, eoq; læsionem non sentiunt, nam ex longo tempore consueta (autore* Hippocrate*) et si deteriora sunt, insuetis minus afficere solet.*

Vinum uetus nouo calidius.

2. Aff. text. 52.

CVR igitur nõ semper, inquiunt, ob quãlibet dictarum causarum succenditur febris? Tum quia effectricis causæ quantitas inæqualis est, tum etiam quia affectus quem ipsa corpori infert, magnã in maioris minorisq; ratione suscipit differentiam: præterea animantium corpora, alia aliis longè sunt uel promptiora, uel contumaciora, ad hoc ut à naturali habitu deflectant. Igitur ut nõ dubitas,

bitas, quamobrem non quiuis motus lassitudinem inducat, quippe qui planè intelligis, neq; musculos neq; articulos unquam fatigari, nisi ipsorũ natura à multo & forti motu uincatur. ita perpẽdere oportebat, nisi lassitudo tum magnitudinem, tum moram notatu dignam habuerit, eam totum curpus uitiare non posse. Exiguus motus lassitudinem efficere non potest, num exigua lassitudo succendet febrim? aut motus, efficiendi uim ad aliquid relatam habebit, lassitudo nõ habebit? Quòd uerò athletarum corpora uehementes motus, diu citra fatigationem sustinere possunt, & nos priuati, si paulo ultra consuetudinem laborauerimus, ægrè feramus, nemo adeò rudis est, quin intelligat. Proinde nihil mirum uideri debet, si fatigatus aliquis haudquaquã febricitauerit: aut enim leuis fuit labor, aut non ita diu durauit, aut minor quàm pro corporis robore, uel etiam exercitatio ipsa breuis fuit & remissa, atque imbecillior quàm pro exercitata natura. Id uerò in igne, re omnium efficacissima, uidere est: neque enim refrigeratos calfacere potest nisi & tempus habeat & robur. Etenim redeuntes aliquando ab aëre gelido, indolenter per maximam flammam ducimus manus. Neque etiam quamlibet materiam ilico accendit: nam stipulæ aridæ, primo protinus occursu accenduntur: at ligna humida, uiridiaq; ut accendantur, longiori tempore,

fortioreq;

fortioreq́ flamma indigent. Atqui quum nihil horum in igne mirum tibi uideatur, miraris tamen ut lassitudo inducatur, opus esse & magnitudine, & tempore, & corpore quod facile queat accēdi. Verùm satius fuerit te ob huiusmodi res nihil mirari, sed quęnam animantium corpora suapte natura facile, quæ uerò non ita facile calfieri possint, cōsiderare. Sed de ijs posthac audies. In præsentia autem haudquaquam mirabile tibi uideatur, si quod facturum quidpiam est, indiget & tempore, & magnitudine: præterea, ut proxima sit ei res, quæ suapte natura promptè affici possit. Sine his ne ignis quidem quicquam accendere, nec gladius secare potest: neq; aliud quidpiam uel efficacissimum agit, si uel res, in quam agendum erat, sit illo ualidior, uel nō suppetat tempus notatu dignum. Neque enim lucernæ flammam confertim perfundes oleo, nedum aqua: neque gladio lapides secabis, tantum abest, ut adamantem aggrediaris. Tamen laborem, calorem, & frigus, & reliqua id genus, semper febrem posse accendere putabis? etiam si exigua fuerint, & pauco immorentur tempore, siue uniuersum quoque corpus ad suscipiendum calorem ineptum sit. Quod enim iam calidum est, magis pronum est, ut immodicè calescat, quemadmodum frigidum, ut refrigeretur immoderatius. Quod uerò econtrario se habet, ineptum est: adeò stupida,

Ad actionē requisita.

ru disq;

rudisq; est eorum, qui huiusmodi scrutantur, quæstio.

TACITE *obiectioni occurrit hoc loco Galenus: quum enim ab his enarratis proximè causis calfieri corpus asseuerarit, cur ab ijsdem id perpetuò non fiat, longa ac dilucida enarratione explicat: in causa esse indicans uel effectricis causæ impotentiam, ac imbecillitatem, uel suscipientis corporis ineptitudinem: si quidem è Peripateticorum scholis hæc sunt à proportione minoris inæqualitatis (ut proprijs ipsorum uerbis utar) fieri actionem non posse: item, efficientium causarum motus, subiecti (ut uocant) peculiarem quandam dispositionem postulare: & illud, ad actionem omnem, & tempore, & congrua agentis ad materiam applicatione, ac mora opus esse. Inde fit, ut non semper caloris immodici effectrices causæ calorem excitent: quod exēplis appositißimis probare hic Gale. nititur.*

SVNT uerò alij nihil dubitantes, qui prōpte, proteruéq; pronunciant nihil eorū quæ iam dicta sunt, unquam posse febrim excitare. Horum stupiditas quidem miseratione͂, contentio uerò odium meretur: uerum huiusmodi sophismata soluta sunt in eo uolumine, quod causis procatarcticis, id est, euidentibus, separatim dicauimus. Neque nunc errores confutare, sed uera duntaxat docere instituimus. Redeamus igitur ad id, quod propositum nobis erat, nempe, ut singularū simplicium morborum causas explicemus,

tum præcedentes, tum procatarcticas, id est, euidentes: neque fuerit absurdum lucidioris doctrinæ gratia, eas huiusmodi nominibus distinguere; Eas igitur quæ in animali ipso consistunt, siue affectus sint, siue motiones præter naturam: causas nominant morbum præcedentes. Quæ uerò extrinsecus adueniunt, si uehemẽter alterant, immutantq; corpora: eas interim Procatarchontas, interim Procatarcticas causas appellant. Calidi morbi causas in uniuersum diximus.

Causarum genera.

In indoctos.

VVLGARE *quidẽ illud est, lippis atq; tonsoribus notum prouerbiũ, Qui nihil scit, nihil dubitat: quod genus hominum factiosum, arrogans, temerariumq; plerunque, ac impudens esse solet. Sic enim natura comparatum est, ut cui bonæ artes, ac perspicuitas ingenij, & acrimonia desint, huic ad se ostentandum, ad insciriam uno aliquo uirtutum specimine uelandam & reparandam, plurimi subsint fuci, technæ multo maximæ. unde fit, ut qui imperitiores sunt, & solidæ doctrinæ minus hauserunt, ij sint omniũ longè ad se uenditandũ appositißimi. Quamobrem de omnibus (quod uerè Galenus testatur) promptè, proterueq; pronunciant, quiq; nuda adferentes uerba plus sibi credi postulant, quàm qui demonstrationum uiribus loquuntur. Sed non alios tamen uideas sui confidentiores, non ditiores alios, non loquaciores, ut qui hisce malis artibus & popularem auram, & regum etiam ac potẽtum (si dijs placet) gratiam uenari student. Quorum hercle stupiditas (ut ait Galenus) miserationem, contentio,*

odium

odium meretur. Quos & ipsos si cum uno aliquo inferioris notæ uiro commissos spectes, ut primum ptissanam, pituitam, excrementum dicere norunt, ut primum unum, aut alterum Galeni locum adferre, Cumanos leones, aut corniculas Aesopicas esse dicas: tam cristas erigunt, tam illis sua placent, & aliena putent. uerum hos si nasutus quispiam, & bene doctus homo excutiat, magis mutos quàm pisces inueniet, stupidos, inscientes, ineptos. Sed horum insaniam ne Mercurius quidem cum Musis sanauerit. Nos uerò ad propositum redeuntes causarum catalogum cum Galeno texamus; quarum sunt in uniuersum duo tantum genera, alterum earum quæ in animali consistunt, & præcedentes uocantur, seu corporeæ: alterum, earum quæ extrinsecus adueniunt, quas & externas, & præincipientes, & Græcè προκαταρκτικὰς nominant. An uerò in earum albo, quæ in animali consistunt, & corporeæ sunt, coniunctæ causæ adnumerari secundum Galenum debeant, etsi hanc rem exactißimè Fuchsius capite primo secundi Paradoxorum libri, sit persequutus (quod prius fecerat, sed paulo crassiore Minerua, in eo libro quem Errata medicorum inscripsit) nos tamen credimus ex corporeis causis, & internis, unam aliquam inueniri, quæ affectui ipsi functiones lædenti proxima sit, & immediata: quam & cõiunctam rectè nominare liceat, nec id Galeni doctißimis sensis repugnare. Quod nos in uno tantum exemplo apertè, ni fallor, docebimus. In omni inflammatione, id perpetuò uerum est, ex amplioribus, atque maioribus uasis; ad minora semper, atque ab ijs, in uacua tandem membrorum spatia fluxionem desinere, quoad insigniter consistens, locumq;

An sit causam coniunctam dare.

Lib. de Inæ. intem. & x. Metho. & 14. cumq; opplens, membri functioni incommodet: quod millies in mille locis Galenus testatur. Sequi ex hoc uidetur, in huius generis morbis subesse quippiam, quod causæ coniunctæ naturam obtineat: is nanq; humor qui propius locum obsceßit, & à quo protinus affectus sequitur functiones lædens, is sane coniuncta illius causa dici merito debet. in pleuritide (exempli causa) uitiosus succus membranæ costas uestienti inhærens, pleuritidis contentiua, seu continens causa merito dici poterit. Si quidem quum præter naturam sit, aut morbum esse oportet, aut morbi causam, aut symptoma morbi. Morbum autem esse nemo, nisi insanus, dixerit: quum non ab eo humore primò membri functio lædatur, sed ab affectu potius, quē is concitauit humor, nempe oborta inflammatione. Item, quum affectus ipse, seu morbus, qualitas quædam sit (uti in Prædicamentis Aristoteles) humor autem morbum inferens, substantia, probè consequitur, unum, alterum non esse. Sed neque rursus symptoma erit, quum hoc, uel suapte natura, affectui succedere soleat, atque illum sequi, uelut umbra corpus: qui uerò inflammationem facit humor, ipsam præcedere, non sequi consueuit, ad id perpetuò repugnante natura, quæ huic ordinem rebus præstituit, ut causæ suos effectus naturà præcedant. Superest igitur ut morbi effectrix causa impactus in membrana humor censeri debeat. Sed quum nullà affectui prior sit, quid uetat hanc rectè continentem, seu coniunctam dicere, quasi immediatius morbum continentem, ob quod id nominis meruit? sic enim Galenus proximas quasque causas continentes appellare solet. Nam Aphorismorum VII flatuosum spiritum, spumosæ pituitæ

Capite de Qualitate.

Causæ suis effectibus natura priores.

Com. XXX.

tuitæ quæ in uentris profluuijs excernitur, continentem, seu cõtentiuam causam esse asserit. Quod & Fuchsius ingenuè confitetur, Galenum scilicet inibi causæ quidẽ coniunctæ mentionem facere, at non ut morbificæ, sed ut spumosæ pituitæ. Quod etsi uerum est, negari tamen minimè potest, ipsum etiam Galenum in morbis causam ut uocant, coniunctam statuisse. Quod uel ex primo de Pulsuum causis probari apertissimè potest, ubi ea de re ad hunc modum Galenus loquitur: Causæ, inquit, quæ pulsus uariant, partim generationis eorum sunt, partim tantum alterationis. Generationis tam usus, cuius gratia fiunt: quàm facultas absqua: tum instrumenta per quæ distenduntur. Alterationis cæteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur, & quæ his succedunt, externæ. Nam tertium quidem est causarum genus non in pulsibus modò, sed in alijs cunctis, unum quod primum est, & præcipuum, quod quidem continens appellant: cuius inde appellatio deducta est, quòd illorum essentiam cõtineat: quæ ut modo diximus, generationis est causa. Hæc Galenus. Vnde constat non in pulsibus modo, sed & in cunctis alijs generationis causas habentibus, quod Galeni uerba apertissimè sonant, causas inueniri continentes, & primas, quibus eius quod fit, generatio adscribatur. Si itaque in cunctis penè alijs, cur non & in morbis tales erit assignare causas? præsertim quum morbus, unum sit eorũ quæ generantur, latius sumpto (uti Medici solent) generationis nomine. Quo pacto & pulsuum esse generationem quandam Galenus asseuerat: quum pulsus in se, non substantia sit, & per se subsistens ens (ut Philosophorum more loquar) sed actio quædam, et motus

tus uitalis in nobis facultatis. Quamobrem pulsuum generatio propriè esse non potest, si Aristotelis sensa sequimur. Primo de Generatione, cap. 3. & 4. *Non dubium igitur quin eorũ quae generantur omnium, hoc est, quae quodamodo fiunt, causas primas, & continuas Galenus assignet: quod et in morbosis ipsum aliquando symptomatis effecisse, mox ostensuri sumus. Locus est in commentarijs ad secundum praesagiorum Hippocratis, commento, ni fallor, 43. hoc est, nouae uersionis capite octauo, de Screatione. Ibi enim facilis, & promptae Screationis, item & difficilis, causas reddens, uacuationis eiusmodi duplicem adfert, primam, & continuam causam; materiae scilicet uitium, & facultatem thoracis motricem. ubi namq; tenuior, & aquosior fuerit impactus in pulmone humor, aut plus iusto crassior, & tenacior, facultasq; mouens imbecilla, tum difficilem reddi screationem est necesse, ubi contrà, facilem. Itaq; quoties thorax ualidè suo fungitur officio, & humor in fistulis pulmonis conditus modicè crassus fuerit, facilè screatur. Si uero neutrum existat, difficilè, aegreq;. An non & hic Galenus continuae, et coniunctae causae in morboso hoc symptomate meminit? Nempe (ait) si materia admodum tenuis sit, & aquosa, uix screatur: ut quae circiter in pulmone circunfluat. Haec enim prima causa uacuationis est, quam etiam continuam nominant. Sed rursus 2. Methodi curatiuae non'ne illius meminit ad hunc modum? Proponatur (inquit) iam quemadmodum uentriculus malè concoquens: nobis sit corrigendus. Verba autem faciemus non solum contra Methodicos, sed etiam contra eos rationalium, qui non cognita ipsius actionis prima causa, quam continentem etiam nominare*

nare

rare sunt soliti, methodo quadam, ac ratione constitui posse artem putant. Hæc Galenus. *unde apertissime constat ipsum non semel coniunctæ causæ non tam ex sua, quàm aliorũ sententia meminisse. Quod si in facili, difficili'ue spiratione coniunctam est dare causam, symptomatis essentiam continentem, cur non idipsum liceat in affectibus ipsis, quorũ sunt isthæc symptomata? nempe si symptomatum essentia morbum sequitur, habentq; suæ generationis primas, & continentes causas, cur non magis qui uerè morbi sunt, peculiares, ac proprias sunt habituri, quibus morbi essentia tribuatur? quum præsertim axioma sit medicum*, Nihil sine *causa fieri*. *Quod idem est, ac si dixeris*, Nihil *esse in humano corpore, cuius non iustam sit, ac legitimam dare causam, cui effectum præcipuè adscribas*. Alioqui, *si talem non sit dare, nihil unquam fiet, immutabitur nihil, nullius rei generatio fiet*. Nam *quæ externæ sunt, & præcedentes causæ, etsi ad cuiusque rei productionem non minimũ operẽtur, eius tamen quod fit, propriæ, & adæquatæ causæ non sunt: cum productæ rei essentiam non contineant; quod coniunctæ causæ proprium, ac peculiare esse uult* Galenus: *uti ex primo de* Pulsuum *causis paulò antea monstratum*. Hæc *mea de coniuncta, ut uocant, causa sententia: quam & ipsam quum latius in libro* Enarrationum *medicinalium simus explicaturi, eam hoc fine claudere uisum est*. Nec *est quod nasutus aliquis me isthæc in* Fuchsij, *uiri nũquam satis laudati, & de re medica optimè meriti, odium parasse existimet, neque ut illi aduersus in sententia irem*. Nam *ut illius eruditionem, atque in* Græcis *pariter ac* Latinis *uariam lectionem, ingenij*

dexteritatem, animiq; candorem unicè probo: sic cultis illius laboribus, ac fructuosis, & impendiò delector, & ubi res poscit, utor: tantum abest, ut liuore, aut inuidentia ei obstrepere uelim, cui ex animo faueo. Sed ut in re seria, & animaduersione digna meam & ipse pro ueritate, ut puto, sententiam dicerem, hæc qualiacunq; parare, & in publicum proferre constitui, sperans fore, ut qui melius sentient, meliora & ipsi docebunt: qui meliora nõ habuerint, ijs pro obsonio fortasse utentur.

CAPVT III.

TRANSEAMVS itaq; ad frigidum: cuius multæ sunt numero causæ: ut frigidorum uicinitas, cibi, potusq;, tum quãtitas, tum qualitas, item constipatio, & raritas, prçterea, & otium, & motus immodicus: ab huiusmodi enim occasionibus, ignis quoq; extinguitur. Nam si exiguæ prunæ niuem plurimam, aut glaciem adhibeas, aut frigidam aquam infundas, ipsam ilico extingues. Item si aër nos ambiens summo frigore afficiatur, quale potissimum apud Istrum horis brumalibus grassari solet, uidebis non solum lucernam sub dio expositam, uerum etiam omnem ignem exiguum protinus extingui. Atq; sic uincit ignem rerum præfrigidarum uicinitas.

EADEM *Methodo frigidorũ hoc capite morborum causas, qua calidorum superiore, inuestigat: ostendens quæ, quotuplicesq; sint in uniuersum, eorum*

eorum causæ. exempla adamußim proponens, quibus quod dictũ est, probari ceu manuductione quadam, insinuariq; poßit. Frigidorum *itaque morborum causæ sunt, frigidorum uicinitas corporum, cibi, potusq; tum quantitas, tum qualitas, constipatio, raritas, otium, & motus, si immodica fuerint.* Horum *porro nonnulla, propria ui refrigerando, & alterando frigidos creant morbos: ut uicinitas, cibi, potusq; naturà frigidi.* Nonnulla *idipsum non primò, & per se, at innatum calidum præfocando, ipsiusq; & uasorum difflationem probibendo, ut ciborum nimia ingesta quantitas, constipatio, et eius generis reliqua: raritas uerò, plus æquo fundendo, ac digerendo: eademq; ratione otium, & motus si modum excesserint.* Ignem *uerò & aërem ex frigidorum uicinitate à sua ipsorum natura immutari, manifestum ob id facit, ut per simile, quippiam tale in nobis fieri intelligamus.* Aëris *porro frigidioris tanta est, ut asserit Galenus, uis, atque potentia, ut quæ sub eo lucernæ accenduntur, aut mox uictæ extinguãtur, aut certè imbecilles, ac uixdum lucem, caloremq; mittentes, ueluti egelidæ permaneant.* Quod *apud Istrũ celebrem* Germaniæ *fluuium, cui &* Danubio *nomen, fieri* Galenus *comprobat.* Quod *si hæc frigidorum uicinia igne, & aëre tantum potest, simplicißimis utique corporibus, & non maxime patibilibus, quid in nobis nulli non pathematum generi expositis posse credendum est?*

Frigidorum morborum causæ.

De Istro uide Plin. lib. 4. nat. hist. cap. 12. & Soly. cap. 23. & Stra. lib. 2.

ALIMENTORVM autem uel abundantia, uel defectus, aut aliena qualitas, ad hunc illi modum officit: magna quidem lignorum

 strues,

strues, si confertim exiguæ flammæ injiciatur, ob immodicæ quantitatis excessum, eam suffocabit. At si nulla penitus, aut pauca admodum ligna suppeditaueris, tabescere flammam uidebis: idq; ob alimenti uel defectum, uel paucitatem. Sic lucernę flammam & minui, & ferè extingui uidemus: ubi proprium ipsius alimentum à iusto modo aberrauerit. siue enim nimis parçe oleum adhibeas, siue affatim plurimum infundas, noxam non uitabis. At si liberaliter quidem materiã adhibueris, sed quæ suapte natura uel accendi non possit, uel uix accendatur; ilicò minorem reddes flammam: ut si oleum aquæ mixtum, in ignem effundas. Porro autem si aërē, qui flãmam circundat, incluseris, ac immodicè rarum effeceris, uidebis flammam & diminui, & penè extingui. Atqui clauditur uel sub medica cucurbitula, uel uaporatorio cubiculo, uel alio quopiam id genus instrumento, uel etiam camino: si ipsius foramina obstruxeris. Quòd si in loco aprico, sole uehementer æstuante, ignem accendas, uel fortiore ipsum flamma circundes, uidebis tum imbecilliorem flammam tabescere: quippe quæ ab externa flamma, utpote fortiore, & laxior, fit, & uehementer dissipatur. Neque non perspicuum est, si eam uentilaueris, hoc est moueris, augebis: si quidem modicè id feceris: nam immodica uentilatio dissoluit, dissipatq;. Ita uentos, à quibus usus aliquis

expectatur, oportet flammæ semper pro portione respōdere: nam maiores quàm pro ipsius ratione, ipsam discutiunt, non uentilant. Hinc manifestum est flammam aduentitio motu indigere, ut increscat, modo is non sit immodicus. Nam quæ omnino non uentilatur, tabescit. Quæ uerò ab externo motu immoderatius irruente agitatur, ea dissipatur, & discutitur.

QVODCVNQVE modum non seruat, naturam temperiemq; nostram haud parum certe immutat: quum excessus omnis naturæ sit, uel maximè contrarius, si Hippocrati Galenoq; creditur. Omnis itaq; cibi seu abundantia, seu defectus, adæquè hominem alterat, eademq; sed alio, atq; alio modo, incommoda parit. Abundantia quidem (ceu paulo anteà dictū) uasa coangustando, subindeq; innati calidi difflatione prohibendo, atq; ob id, qui ad summum bonitatis habitus peruenerunt, summo in discrimine uersantur, si in extremo constiterint, uti primo Aphor. Hippocrates: defectus certe, alimentum adimendo, succos consumendo, attenuando, calidi natiui robur exoluendo refrigerat. Nec mirum contraria in eodem idem efficere: quum non utraque unum eodem pariter modo faciant, sed alterum per se, & primò, alterum per accidens, & obliquè. Cuius generis pleraque in rerum natura inuenire licet. nam uinum & calfacit, idem & refrigerat: sed primum per se, alterum per accidens, utique si immodicè sumatur. Motus item commoderatus totum corporis habitum calfacit, immodicus refrigerat. Hoc autem ipsum to-

2. apho. textu 4. et 51. et eorundem commentis, & in arte parua cap. 89.

causas numerantur: cuiusmodi sunt papauer, mandragora, hyoscyamum, cicuta, atque ij præ nimio frigore mortem quoque inducũt.

PHILOSOPHICO *more de frigidorum morborum causis hactenus tractauit: quæ nunc pro medici officio, in hominem conuertere uolens, proposito suo accomodat: indicans quo pacto quis à frigidorũ uicinitate noxam sentiat. sentiunt autẽ, quicunq; per niuosa, imbribusq; referta loca diutius ambulantes, torpidi, segnes, conuulsi, emortui tandem domum reuerterunt. Ciborum autem immodica copia, ad expositum antea modum, attonitum morbum, quem apoplexiam dicunt, comitialem, resolutionemq; creare sæpenumero solet. Qui enim nullam aut uictus, aut concoctionis rationem habendam censent, ij protinus ab immodica ciborum copia crudorum aceruant succorum multitudinem, unde frigidi oriuntur morbi, idq; maxime si ad hanc ciborum ingluuiem, temulentiæ, & bibacitatis accedat licentia, quæ quantum in exitialibus creandis morbis momẽti habeat, ij probe norunt, qui in euoluendis medicorum scrinijs plusculum operæ posuerũt. Quippe Galenus millies in mille locis testatur immodicè haustum uinũ apoplexiam, resolutionem, tetanum, conuulsiones, commata, comitialesq; creare. Hoc ipsum Aëtius, Paulus, & inter Arabes non pœnitendus autor Haliabbas, omnes uno denique ore fatentur. Quin & Plinius extremo capite libri XIIII. Naturalis historiæ ebrietatis insignes prouentus referens, extremum homini malum esse testatur: ut à quo & pallor, & genæ pendulæ, & oculorum ulcera, & tre-*

Gal. 2. de Morb. causs. & 5. item 3. de tempe. & 5. Aph. cõ. 5. pluriesque alibi.

Aët. lib. 6. cap. 27. & 43.

Pau. lib. 1. cap 95. Hal. 5. theo. ca. 30.

mulæ manus, & furiales somni, & inquies nocturna, & summum tandem ebrietatis premium, libido portentosa, & ex ore halitus fœtidi, & mors tandem sequatur. An non eximia hæc sunt intemperantiæ, gulæq; premia? Sed ut hæc uinum facit immodice sumptum, sic certè modice, eximium præstat corpori alimentum, maximeq; familiare, uel omnium autorum sententia.

CAETERVM, maxima cõstipatio (hãc enim in tertio causarum, quæ frigidos morbos pariunt, ordine statuimus) & graues sopores, & ueternum, & apoplexiam afferre solet. Atq; hoc est quod Hippocrates ait: Si de repente quis obmutuerit, uenarum interceptiones corpori molestiam inferunt, utraque sanguinis uasa, quemadmodum & maiores, uenas nominans. Quanquam recentiores, alterum duntaxat genus, nempe id quod non pulsat, uenas appellant: quãdoquidem arteriæ quoque in animante intercipiuntur, id est adeò implentur sanguine, ut nullum in ipsis supersit uacuum spatium, in quod inter dilatandum externum aërem illicere queant. Atque ob id intimus calor tum præfocatur extinguiturq;, & eorum qui sic afficiuntur corpora, subito mouendi sentiendiq; uiribus priuantur. Iam in libro de Pulsuum usu demonstrauimus, ideo pulsare arterias, ut seruetur in omnibus animantis partibus caloris temperies. Item in opere de Vsu respirationis,

tionis, quòd ipsa quoque caloris, qui in corde continetur, seruat temperiem. Igitur quemadmodum externa flamma ilico perit, si ambiens aër arceatur, quominus illi communicet, ut cum in uaporatorio cubiculo, aut cucurbitula, aut in alio huiusmodi uase includitur, ita animantis quoque calor ocysimè peribit, si ipsum cohibeas, ac includas, ut nullam posit cum circũfuso aëre habere communicationem. Igitur cordis calor ambienti nos aëri per gutturis meatum communicat: hunc si occluseris, ilico præfocabis, interimesq; animantem. At calor, qui per uniuersum corpus in arterijs continetur, tum per cor ipsum, quatenus faucibus communicat, tum per uniuersam cutem, in abientem nos aërem respirat: ac uentilatur quidem, cùm attolluntur arteriæ, purgatur uerò à fuligine, cum contrahuntur. Atqui utroque horum naturalis ipsius modus seruatur. Nam quum arteriæ constipãtur, aut à plurimo sanguine, ut nuper diximus, aut obstructis earum osculis, ut haudquaquam transpirare posint, necesse est calorem quidem extingui, corpus uero ipsum emori.

QVAE *ab externo aëre, aut alioqui quocunque alio medicamento constipare potente fit stipatio, si uehemens sit, & cerebrum pertingat, soporem, Lethargum, apoplexiam inferre solet: quòd hæc omnia stipatorum meatuum pathemata sint, uti in de* Locis *affectis*

affectis apertè monstratur: inquiente nimirum Hippocrate, uocis derepente interceptæ causam esse, uenarum constipationem. Sic enim libro de Sacro morbo: Quum uenæ (inquit) pituita clausæ, spiritum aëra ue non suscipiunt, mutum, non sentientemq; hominem reddunt. Rursusq; quarto, de Ratione uictus acutorū: Si repentè quis obmutuerit, ait, is uenarū conclusione molestatur, textu xx. Vasorū itaq; stipatio intimū in nobis calorem præfocat, extinguitq;, si ualida sit, nullo tum relicto uacuo spatio, in quod sese uenæ, difflatione calidi innati attollere queant. Quibus suo ipsarum officio priuatis, necesse est calidum extingui. In hoc enim creatas esse, ut caloris natiui in nobis temperies seruetur, libris de Pulsuum, & Respirationis usu exactè monstratum est. quod & ipsum appositissimo de flamma exemplo probare contendit Galenus. Etenim qua ratione externa flamma extinguitur excluso, cui communicet, aëre, aut angustiore effecto, sic certè caloris, qui in corde est, temperies, exemplo tota perit. si nullam posit cum circunfuso aëre communicationem habere. Cum is sit respirationis in nobis usus, & utilitas, ut frigidi aëris ingressu, calidi natiui temperies seruetur. Quod & ipsum spirandi munus, tum oris, tum narium adminiculo atq; arteriarum obimus: fitq; intromißi aëris per asperam arteriam cordi communicatio. Nam quæ per totum fit aëris ad cor transmißio, ea propriè transpiratio, non sic autem respiratio dicitur: quæ est Galeni pluribus in locis sententia. Ventilatur itaque calor arteriarū elatione, quem motum Græci διαστολὴν uocant, purgatur à fuligine corpus ijsdem coarctatis: quod contractionis genus

Vocis interceptæ causa.

Respirationis utilitas.

21. thera. & lib. de plenit. Vide Gal. 4. de usu part. cap. 15. ad finem.

genus εὐσολὴν nominari uolunt. Hoc igitur arteriarum, uenarumq; munere, caloris natiui fouetur substantia, hoc cordis calor temperatur, hoc uitales reparantur spiritus: & in summa, hoc uigente, uitam seruari, pereunte, extingui uitæ fontem, corpusq; contabescere, est necesse. *Venarum & arteriarũ munus quid faciat.*

QVOD si modica fuerit cõstipatio, natiuus calor ob ipsam non necessario afficietur. Quumq; in animantis corpore ueluti fuliginosa quædam, aut fumosa excrementa continentur, tum aliud natiui caloris pathema consistet, aliud uero, si uaporis suauis, utilisq; naturam referat. Horum uero utrunque bifariam discriminatur. Etenim optimus in corpore sanguis, nullius uitiosi excrementi permixtione turbatus, quum calefactus est, uaporem reddit optimum, qui nihil secum ferat igneum, neque acre, huiusmodi corpus si modicè constipetur, breui uel plethoricum, id est, oppletum, uel calidius quàm pro naturali habitu, reddetur: plethoricum quidem, quum per ignauiam exercitationem neglexerit: ita enim retinentur in corpore ea, quæ per motum excerni oportebat. Calidius uero, quum exercitatur: ut pote aucto ad motum natiuo calore, qui ob corporis cõstipationem non transpirat. At si corpus fumoso excremento refertum, constipetur, tum, aut febris excitabitur, ob clausum intus fuliginosum uaporem, aut præfocabitur, extin- *Plethoricũ corpus.*

gueturq́ calor natiuus. Atque utrunque horum consequitur & excrementi multitudinem, & constipationis fortitudinem. Nam si plurimũ fuerit fumidum excrementũ, quod indigebat uacuatione, & constipatio uehemens, ne sub excremento præfocetur, extinguaturq́ insitus calor, periculum est. Si uerò paucum sit excrementũ, & non ita uehemẽs constipatio, febris accendetur. Atque hinc perspicuum est, quòd & naturales, & aduenticios corporis affectus, per quos uel fuliginosum, uel fumidum, uel uapore refertum sit id quod transpirat, nosse oportet. Sed hæc in tractatu de Medendi methodo persequemur: nunc ad institutum redeamus.

Febris quando accendatur.

NON *ad omnem omnino stipationem refrigerari immodicè corpus, extinguiq́; animans, longa hìc serie testatur* Galenus. *Alia tamen, atque alia ad exiguam constipationem symptomata sequi, pro excremẽtorum intus redundantium uaria natura, atque temperamento, planum facit. Siquidem quæ in uasis, & uaculis corporis meatibus subsunt excrementa, si mitia sint, non nidorosa, acuta, fuliginosaq́; transpirare tamen ob uasorum constipationem nequeant, corpus quidem plethoricum reddent, hoc est, succis refertum: nam* Plethoran, *succorum æqualiter se habentium exuperantiam esse* Galenus *uult.* Exuperare *autem succos tum maximè necesse est, quum difflari prohibentur: quod tum maximè fit, quum stipatis uenis suo ipsarum munere fungi non possunt. Quamobrem uerißimum illud est,*

Plethora.

3. & 6. de sanit. tu. & 4. Meth. & lib. de pleu.

est; stipatis uasis plethoran sequi, uel si exerementa acria sint, & biliosa, febrem, putredinemq́; accendi. In ijs enim quæ non diflantur corporibus, extraneus succendi calor, putredoq́; oriri solet: primo de febrium differentijs, & item xi. Methodi.

IGITVR ut constipatio refrigerationis subinde causa est, ueluti iam diximus, ita raritas quoq́, si modũ non seruat, discutiẽdo, dissipandoq́; natiuũ calorem, corpus frigidius reddit. Atq́; hæc, nẽpe cõstipatio, raritudoq́; interim in uniuerso animali, interim in singulis partibus, similiter euenire possunt. Cõstipatio. Raritas. Etenim per arteriarũ tum obstructionẽ, tum plenitudinem, si qualis fuerit totius corporis affectus, talis sit in parte quapiã, ob arterias in ipsa sola affectas, necesse erit partẽ itidem ut totum, morbo laborare. Atq́; ea quæ extrinsecus adhibentur, tum medicamẽta, tum aquæ medica ui præditæ, ac frigidę, item aẽr nos ambiẽs, partem ipsam immodicè uel raram, uel constipatam reddere possunt. Præterea uincula nonnunquam uiolẽter uel ipsi particulæ iniecta, uel superioribus circumligata, & uita partem priuant, & eam refrigerant: quippe quæ eam priuant ea communicatione, qua principi animalis parti consentit, quæ & natiuum illi calorem, & facultatem arterias mouentem transmittit.

FRIGIDORVM *morborum extrema superest*

causa,

causa, raritas: quæ & ipsa si immodica sit, corpus refrigerat, calidum utique dißipando. Quamobrem, quod Côment. 15. *Galenus primo Aphor. ait, æstate ad sibi similem protensa innata caliditate, eius substantiam id temporis dissolui, ac dißipari contingit. Vnde fit, ut neque coctiones, neque sanguificationes (sic enim nostri loquuntur) neque nutritiones æque uti hyeme procedant; ab nimia scilicet raritate dißipato calido natiuo, horum operũ omniũ artifice, atq; effectore. Rarefaciũt autem* Dissipantia calidum innatum. *immodicè & calorem dißipant, labor nimius, immodica Venus, aëris constitutio calidior, intempestiua studia, curæ animi & perturbationes reliquæ si uim animo inferant, cibi potionesq; discutiendi ui prædita & medicamentorum soluentium creber usus. A quibus omnino, si immodica fuerint, frigidi expectandi sunt morbi, ac demum animantis interitus.*

CAPVT IIII.

DE MORBIS tum calidis, tum frigidis, satis dictum est: de siccis deinceps differamus. Igitur si aliquis plurimum quidem transpiret, sed parcè nutricetur, idq; alimentis quibus siccandi facultas est; is facile ad siccum morbum perducetur: idq; maximè si solicitudine, uigiliisq; torqueatur. Itidem aëris nos ambientis siccę constitutiones, animantium corpora aridiora reddere solent. Sic etiam aquæ uel nitri, uel sulphuris, uel aluminis, uel bituminis, aut alterius id genus qualitatis naturam seruantes, si quis in ipsis natauerit: item medicamenta quæ

ta quæ exiccandi potentiã habent, siue deuorentur ad interna, siue extrinsecus adhibeantur, ipsa quoque exiccant. Atqui de his amplius dictum est in opere de medicamentis. Hæ quidem sunt siccorum morborũ causæ.

QVAE SINT *morborum tum calidorum, tum frigidorum causæ, abunde iam dictum est: siccorum nunc recensendæ causæ. Igitur si uel labore multo, uehementiq; corporis agitatu, uel rariore secundũ naturam habitu, uel calidiore cœli, aërisq; cõstitutione, uel immodica Venere quis plurimum transpiret, hoc est, succos effluere cogat (nam hæc, effluxus humorum, transpiratusq; proximæ statuuntur causæ) accedat autem alimenti penuria, iam tum quod effluit, eo quod assumitur multò est amplius, unde siccari quidem corpus est necesse: idq; potissimum si cibis siccandi facultate præditis utatur, quales sunt crustaceus panis, cibarius & siligineus, salsa omnia, acuta, amara & ex leguminibus pleraq;; uina uinosa, & uetustate acriora reddita.* Nam & *quæ nimium calfaciunt, exiccandi quoq; uim habent: uti Galeno uisum est.* Ex *fructibus, quicunque adstringentis & siccantis sunt facultatis.* Ex *carnibus leporinæ, & syluestres penè omnes, quæq; in saltibus, nemorosisq; locis degunt.* Ex *causis item ualidè siccãtibus sunt, sollicitudo, mœror, uigiliæ, metus & id genus animi pathemata, quæ corporis statum à naturali symmetria nõ minimum immutant, & alterant, uel Galeni testimonio. Aëris uerò siccæ, Aquilonaresq; constitutiones idipsum faciunt: quomodo enim affectus est aër, ita corpora*

Exiccantes cibi.

5. de sanit. tuen.

In arte parua.

pora

3. Af. 2. de crisibus. & in cõmentar. ad pri. epidimi. Hip.

Morbus siccus.

pora affici nostra est necesse, ex Hippocratis, & Galeni sententia: & in uniuersum, medicamenta potionesq; eius generis, & balnea sulphurea, nitrosa, aluminosa, ferrea, similem creduntur facultatem habere. Morbum porro siccum eum dicimus, quo corporis succi, humidiorq; substantia in dies absumitur, ac uniuersi per eum corporis habitus in tabem delabitur.

CAPVT V.

QVIBVS humidorum morborũ causæ omnes opponuntur ecõtrario: ut sunt alimẽtorum quibus humectandi uis est, copia, potus plurimus, mollis educatio, animi tranquillitas, crebra in balneis dulcium aquarum conuersatio, præsertim à cibo, uita otiosa, & ignaua, imbres plurimi, temporum constitutio humida, & medicamenta quæ humectare possunt.

HVMIDORVM morborum causæ in promptu sunt, si quis siccorum causas præcedenti capite habitas ritè animaduerterit: nam oppositorum opposite sunt & causæ, & rationes. Humectabunt igitur quæcunque corporis succos reficere, augere, membrorumq; natiuum humorem ampliorẽ reddere poterunt. De quibus exactè Galenus in litera.

CAPVT VI.

IAM SATIS manifestum arbitror compositorũ morborum compositas quoq; causas esse. Nam si ca-

lida

lida causa simul cū siccā conueniat, calidum, simul & siccum morbum oriri necesse est: si calida, & humida, calidus quoque, & humidus prodibit morbus. Ita in reliquis duabus coniugationibus perpende, nempe frigida, & humida, ac frigida, & sicca.

COMPOSITORVM morborum cōpositas esse causas, uti simplicium simplices æquè omnibus in confesso est. Ex *axiomatum enim medicinalium numero unum hoc esse putant, simplicium simplices, compositorum compositas esse causas: ac proinde nullum in se probationis genus admittere, sed sua ipsius abundè fide constare, plerique omnes existimant. Causa igitur quæ calidum, simul & siccum inferet morbum, ea calida, siccaq; erit: quæ frigidum, & humidum, ea ad eum modum frigida quoque, ac humida: sicq; de reliquis.* *Axioma medicum.*

CAETERVM dicamus & id quoq;, quod ad hunc sermonem necessario addi, ac definiri oportet: nempe quòd corpus subinde alteratur, omnibus causis conformi inter sese concordia conuenientibus, subinde uerò ob contrarias facultates inter sese discrepantibus. Atque interim uincunt illæ quæ sunt uel numero plures, uel tempore diuturniores, uel robore potentiores: interim ab utrisque ex æquo corpus noxam suscipit. Accidit autem (licet fieri non posse uideatur) ut idem corpus simul & calidius, & frigidius, aut simul & humidius, & siccius, quàm pro

naturali habitu, reddatur. Vocatur autem hæc intemperies inæqualis: idq; non ab re. De qua separatim in alio uolumine, prout res ipsa postulabat, differuimus: uerum non est nobis in his diutius immorandum.

Intēperies inæqualis.

AD PRAESENTEM *de morborum causis tractationē illud addi, definiriq; oportebat, uariè corpus alterari posse, extraq; propriam duci naturam. Interdum nanque, quæ unum aliquod morbi genus pariunt causæ, omnes concidunt, communiq; consensu ualidè corpus immutant. Nam si & motus immodicus, & putredo, & calidi uicinitas, & stipatio, & calfacientium usus, unà conueniant eidemq; corpori negotium faciant, iam ab ijs in unum coeuntibus caußis immodicè ad calidum alterabitur corpus. Ac quanto plures coierint causæ, eo maior à iusto temperamenti modo in humano corpore euersio fiet, tumq; conformi (quod Galenus ait) concordia alterare dicuntur: quòd omnes simul causæ ad unam tantum intemperiem corpus ducant, calidam scilicet, aut frigidam, siccam, aut humidam, pro causarum utique uarietate. Euenit autem non raro, ut contrarijs inter se qualitatibus pugnantibus causis, malè corpora afficiantur: ut quæ inæquali intemperie laborare dicuntur. Quæ & ipsa calida sæpenumero, simul & frigida est inuenire, prout altera qualitatum in quibusdam membris, altera in alijs uim suam exercet: ut quibus hepiala uocata febris uniuersum corporis habitum occupauit. In harum autem causarum complexu hoc ferè semper usu uenit, ut uincant quæ sunt uel numero plures, uel tempore diuturniores,*

diuturniores, uel robore potentiores. Fieri autem posse (quod proximè Galenus adfert) ut idem corpus frigidum simul & calidum euadat (quod est contrariarum simul qualitatum uim sentire) hæ maximè febres demonstrant, quæ Græcis, atque nobis hepialæ dicuntur. In quibus quod afficitur corpus, & calidum, simul & frigidum, tum ab interno, tum in exiguis etiam particulis sentire uidetur. Etenim in tenuißimis corporis portiunculis in eius generis affectibus, & calidū simul & frigidum est inclusum: nempe pituitosus succus, qui frigidus est, & idem putrescens, qui calidus est. eo fit, ut nullam sensilem alterius portiunculam desumas, in qua non & alterum sit comprehensum: sed ita tamen, ut non ob id contraria in eodē se mutuo pati statuere poßis, cum non adæquato & indiuisibili utraque loco, sed sensibili tātum consistant. Ac proindè fit, ut sensus iudicio (quod sæpe fallax incertumq; est) contraria eadem in parte sentiri uideantur, etsi reuera eadem in parte non sint. Quod sanè intemperamenti genus, inæquale rectè à Galeno uocatur: quòd ita affecti corporis partes omnes non æqualiter alterentur. Sed non ita tamen id hoc loco accipi uelim, ut sola ea intemperies, in qua contraria simul sentiuntur, inæqualis sit æstimanda, quando & aliæ multæ, in quibus contrariorum uis non sentitur, inæquales à Galeno statuantur: ut quæ in anasarca uocata, & febribus putridis, in toto intemperies fiunt: & quæ item in cancro, phlegmone, erysipelate, gangræna, secundum uarias corporis partes contingunt. Duo itaq; statuenda censeo ex Galeno inæqualis intemperiei in uniuersum genera, alterum, in quo unius tantum qua-

Idem corpus calidū simul, et frigidū simul esse posse.

Sensus iudicium fallax.

Inæqualis intemperies cur sic dicta.

Lib. de inæquali intemperie.

Duo inæqualis intemperaturæ genera.

litatis duarum'ue ſeſe admittentium uis ſentitur, idq́; non raro cum ſubſtantiæ alicuius influxu, interdum ſine eo: de quo genere fuſiſſimè Galenus *in* De *inæquali intemperie libro.* Alterum, *cum contrariarum ſimul qualitatum miſtio corpori noxam infert: quo de genere hìc per occaſionem nonnulla.* Hoc *autem communiter ambobus uſu uenit, ut inæqualiter affecti corporis partes alterentur.* Qua *ratione has ipſas & ab æqualibus intemperantijs diſtare, & inæqualium nomenclaturam eſſe ſortitas,* Galenus *in* De *inæquali intemperie libro planè confirmauit.*

Inæquali intẽperies quo ab æqualibus diſtent.

PROPEREMVS igitur ad reliqua morborũ genera, ipſorum cauſas tractaturi: ſi prius admonuerimus eorum, quæ in libro De morborum differentia iam dicta ſunt, quòd corpora interdum à naturali habitu recedunt, lapſis duntaxat quatuor qualitatibus, nulla alia extrinſecus affluente ſubſtantia, interdum uerò fluxione implentur, humida illa quidem omnino, ſi ſpeciem, non humida uerò, ſi potentiam ipſius conſideres. De hac potentia ueteres tum medici tum philoſophi diſſeruerunt: oſtendimus & nos ipſam, quum in alijs quibuſdam commentarijs, tum in ijs quos de Medicamentis conſcripſimus. Dicemus uerò & nunc ea, quæ in præſentia nobis utilitatẽ afferre poſſint. Nempe quòd flaua bilis, poteſtate calida eſt, & ſicca: atra uerò, ſicca, & frigida: ſanguis, humidus, & calidus: pituita, frigida, & humida. Item, quòd nonnunquam

Lapſus purus. Lapſus cũ confluxu.

Humorum temperamenta.

nonnunquam horum humorum singuli influunt synceri, nõnunquam sibĳnuicē misti. Et quòd partium, quæ uel œdemate, uel sciro, uel phlegmone laborant; affectus, hanc ob causam plerunq; uariantur. Nam & carbunculus, & cancer, & herpes, & erysipelas, & gangræna, & phigetlon, & phagedæna, & satyriasis, hoc genere continentur. Præterea alphi, id est, uitiligines, atheromata, achores, melicerides, ganglia, steatomata, morbi sunt à fluxionibus orti. Differunt autem inter sese tum hi, tum omnes alĳ quos prædiximus, quòd alius ex pituita, alius ex sanguine, alius ex flaua bile, alius ex atra, alius ex alio quodam humore, qui non omnino à naturali habitu deciderit, ortum habet. Verum quisquis fuerit huiusmodi humor, omnino ad prædictorum generũ aliquod reducitur. Fieri enim haudquaquã potest, ut neq; sit calidus, & siccus, neq; calidus, & humidus, neq; frigidus, & siccus, neq; frigidus, & humidus. At quatenus admodũ crassus est, ac frigidus, uidetur quidē à naturalis pituitæ forma excidere, atque alius humor esse, toto genere præter naturam. Sed huic opinioni ueritas ipsa reclamat: nam quoad ei frigida, humidaq; fuerit facultas, sub pituitæ cõtinebitur genere. Eadem ratione quicunq; siccus, & calidus fuerit, ad bilis genus reducetur. uerũ de his aliàs amplius dictum est: quamobrem in præsentia breuitati studebimus, de his omnibus co-

plose in opere de Medendi methodo dispu-taturi.

OSTENSVRVS *Galenus reliquas morborũ similarium in simplicibus particulis causas; digressione utitur ad rem suam ualde accommoda, repetẽs obiter quæ suprà priore libro, capite* XII. *de nuda qualitatum intemperie, deq́; intemperie cum substantiæ alicuius influxu dicta sunt: nam hoc ipsum ad probandas reliquorum, qui in simplicibus eueniunt, morborum causas meminisse, operæpretium erat.* Conuenit *igitur inter omneis non sola qualitatum intemperie tantum, sed & affluente nõnunquam substantia quapiam uitiosa, euerti, immutariq́; corpus posse: quod in phlegmone, erysipelate, carbone, scirro & eius generis reliquis, fit manifestum.* Hæc *autem ipsa quæ influit, substantia, etsi secundum formam & speciem, ut* Galenus *uocat, omnis humida est, potentia tamen, & facultate non omnis talis: cum sit alia potestate calida, frigida alia, quædam sicca, humida reliqua.* De ea uerò *potentia, seu facultate, qua quiduis quippiam operatur, etsi uariè plerique tum philosophi, tum medici sint locuti, nos tamen omissa ad præsens philosophorum de ea re disputatione ad medicorum sententiam propius accedemus.* Galenus *igitur hanc esse uoluit peculiarem quandam, ac propriam causam unius alicuius effectricem.* Operis *enim cuiusuis & actionis, potentia ipsa, seu facultas causa est: primo de* Naturalibus *facult.* Duplicem *uerò eam esse rectè* Galenus *asserit: alteram,* ἐνεργείᾳ *seu actu talem, alteram in futuro, ut ipse uocat, tempore.* Ignis *nanque facultas actualis est, pyretri uerò,*

1. de Simplicium facul.

Potentia seu facultas apud medicos quid, et quotuplex.

tri uerò, euphorbij, & in uniuersum medicamentorum omnium, in futuro tẽpore: quòd non protinus ut ignis, sed ui natiui caloris, suoq; ipsorũ in uiscera ductu operentur. Quæ autem de humorum temperamento sequuntur, deq; apostematum ab Galeno nominatorum natura, quum exacte pene cuncta capite XII. primi dicta sint, ne & eandem nos telam retexere uideamur, sicco pede transibimus. Quòd luce meridiana clarius sit, morbos ipsos pro humorum, ex quibus fiunt, uaria natura, atque temperamento, uariam & ipsos quoque sortiri naturam, rursusq; aliam, atque aliam nomenclaturam: quæ interdum ab affectis locis, nonnunquam ab humore morbum faciente est petenda.

IAM AD id propriè quod ad hanc tractationẽ pertinet, redeamus. Igitur omnes eiusmodi morbi nascuntur, depellente semper natura id, quod abundat, in partes imbecilliores. Id quod complures ex maioribus nostris licet iam antè dixerint, transmissionis tamen modum nõ declarauerunt. Atqui naturam ratione præditam dicere uidebimur, si ita simpliciter eam, quicquid inutile est, ex robustis ad infirma depellere pronunciauerimus. Sed in morbis qui feliciter iudicantur huiusmodi quandam facultatem haud obscure deprehendimus. Quis uerò sit huius facultatis modus, ut maiores nostri non satis accurate explicauerunt, ita ne potentias quidem naturales (quas nos in alijs commentarijs persecuti sumus) adamussim demonstrare po-

Abscessuum omnium ortus.

re potuerunt; nimirum quot, qualesue sint, & quæ sint singularum munia. Verum haud difficile fuerit de omnibus his differere, ei qui hypothesin, quam in dictis cōmentariis præscripsimus, ad hunc usum accommodauerit. Etenim quum quatuor sunt potentiæ, quibus quælibet pars tum animalis, tum plantæ prædita est (nam alia familiare sibi alimentum attrahit, alia retinet, alia alterat, alia id quod redundat, excernit) quum etiam duplex sit excrementi genus, aut enim quantitate offendit, aut qualitate: quum denique omniū corporis partium non æquale sit robur (quippe principes partes statim ab initio, rerum natura maiori robore dotauit) rationi consentaneum uidetur, ut in corporibus impuris, & quæ excrementis abundant, aliquid defluat in partes imbecilliores. Quum enim excrementum à robustiore quaq; parte sic expellatur, ut nusquam consistere possit, in partem dilabitur omnium maxime imbecillam. At uaria est huius partis ratio: aut enim ilico quum formaretur animal, noxam subiit, aut postea læsa fuit, aut etiam suapte natura talis esse debuit, ut cutis. Hæc enim quū nullius actionis, sed usus duntaxat gratia sit creata, non ab reiis quæ functiones perficiunt, facta est imbecillior. Est enim ueluti operculum quoddam, ac natiuum animalis tegumentum: quippe quæ nō coctionem, non cibi digestionem per corpus, non

Potētiæ naturales.

Pars quot modis imbecilla fiat.

Cutis partium omniū imbecillima.

ſanguinis generationem, nõ pulſum, non reſpirationem, non motum uoluntarium animali præbet: & ut ſummatim dicam, nullo penitus munere fungitur. Præterea quum ſit omniũ partium extrema, haudquaquam abſurdum uideri debet, quòd uniuerſi corporis ſuſcipiat exremẽta. Etenim natura protinus ab initio multa fabricata eſt inſtrumenta, quibus excrementa purgarentur: atque hæc ſola ad bonam ualetudinem ſeruandam abunde ſatis faciunt, ubi neque ex ambiente nos aëre animali noxa infertur, neque ob errorem in uictus ratione, totum corpus immodicè excrementis redundat. Accidẽte autem huiuſmodi aliquo peccato, tum naturalia inſtrumenta ſola, ad excrementi multitudinem expurgandam non ſufficiunt: proinde fluxiones à potentioribus partibus depulſæ, in imbecilliores irruunt. Atq; euenit interdum, cõſtipatis meatibus, per quos excerni conſueuerant: ut ad partes alias deriuentur. Ab huiuſmodi exordijs omnes iam dicti morbi naſcuntur. Augetur uerò uitium in mẽbris, quum infixa ipſis excrementa putreſcunt, ac ita deteriora fiunt: quamobrem affluentem poſtea humorem, uel utilem, ſimul corrumpunt. Vitia in mẽbris qui augeantur.

QVO pacto prædicti omnes à fluxione morbi naſcantur, oſtendere aggreditur, ut eo cognito, quæ, qualesq; ſint horum cauſæ, liquidò conſtet. Naſcuntur au-

tem à fluxione omnes, pellente utique natura in infirmiores partes id, quod redundat: quod XIII. & XIIII. Methodi, & II. Therapeu. ad Glau. & alijs in locis à Galeno dictum est. Impulsionis uerò huius in imbecillas partes, causa est, quum principum partium robur, quicquid alienum est, à sese pellentium, tum excrementi ipsius uel aucta supra naturæ modum copia, uel naturæ molesta ipsius qualitas, uel utrunq;. Quam noxam nostri corporis rectrix, facultas ceu mēte prædita, sentiens, necessario in infirmiores partes quod molestiam infert, protrudit, eo leuari cupiens, quo ueluti sarcina premitur. Itaq; consistens alicubi excrementum, & in uacuas partes lapsum, sui generis morbum facit alium, atque alium, pro redundantis excrementi natura. Quod & ipsum etsi priscis utcunq; cognitum fuerit, transmißionis tamen modum silentio prætereuntes, ignorasse sunt uisi. At quoniã quæ corpus nostrum regit natura, mente, rationeq; carere dicitur, quòd non consilio uoluntatisq; ductu, non animali sensu, qui per cognitionem fit: sed natiuo quodam & insito, cuncta ad uitæ, nutritionisq; munus spectantia operetur (quod nobis cum plantis commune esse Plato in Timeo uoluit) eam tamen ratione quasi quadã præditam esse Galeni sermo hic confiteri uidetur, quòd inutilia excernere, ad uiliores partes redundantiam mittere, usui futura seruare, superioris cuiusdam, ac mente præditæ facultatis opera esse uideantur. Quæ quum à natura fieri, quum hoc loco, tum II. de Febriũ differentijs, & in de Crisibus Galenus uerißime prodiderit, insinuare uelle uidetur naturam ratione, menteq; præditam esse. Cuius tamen operandi modum, & substantiam

Pulsionis ad imbecillas partes causa.

Naturã mente rationeq; carere.

Cap. 5.

Vide Hippo-

stantiam si ad medicorum sensa paulò presśius expendamus, eam his dotibus carere iure optimo censebimus. Nã ea (si Galeno creditur) nihil planè est aliud, quàm ex primis quatuor elementis conflata temperies: uel facultas quædam uniuersi corporis rectrix. Vnde liquidò cõstat mente eam, rationeq́; carere. Nulla nanque uis quatuor illorum principiorum naturam, unde oritur, referens, consilij, rationisq́; capax esse potest. Cum eam tantum naturam philosophi omnes mente, rationeq́; præditam esse asserant, quæ longè ab elementorum omnium contagione seposita, nihil prorsus cum illis commune habeat, quam & ipsam minime de potentia materiæ (ut ipsi uocant) nasci, oririq́; uolunt. Liceat mihi nunc duriora tractanti inusitatis Latinæ loquentibus uerbis interdum uti, modo philosophis ac medicis sint recepta. Proinde summus semper in omni philosophia habitus Aristoteles cum quatuor nota illa genera principiorum esset complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam cẽsuit esse, è qua sit mens, & ratio, unde nobis, & cogitatio, & prouidentia, & disciplina, & tam multarum rerum inuentio, & memoria, & futurorum prædictio, & intellectus. Quæ & horum similia, quum in nullo prædictorum quatuor generum insint, quintum quoddam genus rectè adiecisse Aristoteles est uisus, quod ἐντελέχειαν nouo nomine appellauit: quasi quandam continuatam motionem, & perennem dicas. Priorem igitur illam naturam ex notis illis generibus ortam mente, rationeq́; non uti satis constat, quam cum plantis, & terræ nascentibus communem (ut Plato uult) habeamus. Quæ cuncta, etsi uerisśima semper à melioris notæ philosophis

cra.lib. de natu.hu. 3. de tẽpera. & 5. de Morbo. & 2. Apho. cõm. 34. & 3. Apho. cõm. 2.

Vide Aristo. 3. de Anima & libris de Gene. & cor.

In Timeo.

phis

phis sunt existimata, præclaris tamen à summo rerum omnium opifice Deo naturam esse ornatam dotibus, adeo crediderunt, ut tanquam peritissimam, ac sapientissimam hymnis celebrandam rectè censuerint. Quod *Galenus unus omnium penitißimè cōtemplatus, ex diuini* Hippocratis *oraculis, naturam ceu peritißimam, sapientissimam, iustam, artificiosam, maximè prouidam, & solicitam 5. de Vsu partium miro encomio celebrauit: ut quæ nihil frustra operetur, nihil ad hominis incommodum, nihil ad perniciem sit molita, ad decorem autem, & ornatum, ad salutem, & conuenientem usum, omnia.* Nam *quis non quæso illius in lineandis, pangendisq; tam uarijs corporis membris prouidentiam, sagacitatemq; admiretur? quis non & illius in conceptibus, muliebribusq; locis sapientiam laudet? aut quis non ordinatam, ac multiplicem membranarum, fillorum, fibrarum in utero nexum, consociationem, usum, ordinemq; summè commendet?* An *non hæc sapientißimæ naturæ sunt opera? fœtus æditio, uteri à conceptu adstrictio, membrorum conformatio, alimenti in utero modus, ac distributio, infantis connexio, alui tempore partus naturæ modum superans diductio, secundarum expulsio, menstrua purgatio, rursusq; in iam editis, adultisq; incrementi in omneis parteis ratio, cibi concoctio, eiusdem in sanguinem mutatio, mira sanguinis per abditos quasi recessus in omne corpus digestio?* Sed *& in morbis non ne his maiora, admirandaq; magis conspiciuntur, cum morbo intenta natura, miris hominem agitet modis, ut moribundum planè tum existimes, cum saluti suæ, futuræq; incolumitati proximus est.* Ita *in morbi decretorio sæpenumero conuulsum,*

Naturæ encomium.

In morborum decretorijs

frigidum,

frigidum, exanimem, trementem, sudantem, collacrymantem uideas. At *ualida paulo pòst excretione ui naturæ oborta, uel sudore, uel soluta aluo, uel sanguinis reiectione, hominem ab orci faucibus reuocatum, ac restitutũ extemplo uidere licet.* An *hæc sine numine, arcanoq́; quodam naturæ consilio fieri censemus?* Non *peßimè coniectare mihi sunt uisi, quicunque mentem naturæ nostræ, atq; rationis uestigium quasi quoddam inesse uoluerunt: etsi nos rectè antea ex Galeni dogmate eam ratione carere, neq; consilio uti probauerimus, sed ita tamen agere, dispensareq́; cuncta, ut non melius, si ratione uteretur, efficere illam posse iure optimo sit censendũ.* Proinde *Galenus in ijs morbis qui feliciter decernunt, talem nos conspicari facultatem hîc apertè testatur: cum ea semper quod melius, quod commodius sit operetur.* Decernunt *autem feliciter ij morbi, quicunque uel ualidam, robustamq́; ægrotantis naturam sunt nacti: quiq́; excretione morbo propria post coctionis signa hominem liberant: uel qui ab modico, tenuiq́; excremento, nec à bonis succis ualde alieno, ortum traxêre; laborantiq́; non magnum inferunt negotium: qui contrà, infeliciter iudicari dicuntur.* Nam *ut illi & breui tempore, et perfectè ægrum uindicant, ita & ij uel in perniciem, uel in prolixum languorem, quauis etiã morte duriorem, hominẽ dedunt.* De *potentijs aũt naturalibus quæ hîc dicũtur, multo fusißimè in tribus illis ei rei dicatis libris, alijsq́; locis.* De *cute uero parte omniũ extrema, atq; imbecillima, abũde in de Partiũ usu.* Ipsam *uero nullius in corpore actionis esse opificem, ipsa actionis natura demonstrat, quæ cũ motus cuiuspiã sit effectiuus teste Galeno, cutis uero nullius*

que contingant.

Morborũ, qui feliciter, qui contra decernant.

Primo de locis, & 17. de usu partium.

lius sit motionis in corpore causa, ut probe hic Galenus deducit, liquidò constat nullius actionis gratia esse creatam, sed usus tantum cuiuspiam. hoc est commoditatis, & bonæ opportunitatis: quam Græco nomine 27. de usu partium. *Galenus* ἐυχρηστίαν *nominari dicit. Quæ uero hoc loco à me de naturæ nostræ substantia, ex Galeni, medicorumq; omnium dogmate dicta sunt, non ita accipi uelim, quasi à Pythio Apolline, certa ut sint, & fixa boni existiment: sed ut homunculus unus, à multis probabilia, coniectura ductus attuli: ultra enim quo progrediar, quàm ut uerisimilia dicam, non habeo: certa dicent ij, qui & penitus percipi ea posse dicunt, & se* Plato in Timeo. *sapientes esse profitentur. Plato certe unus omnium sapientissimus, in ijs non amplius se posse, quàm ut uerisimilia afferat, ingenuè est confessus.*

CAPVT VII.

HACTENVS similarium corporũ proprios morbos explicauimus: reliquum est, ut de instrumẽtorum quoque morbis differamus, incipientes ab eo qui primus in genere est, ac in conformatione consistit. Fit autem hic morbus interdum figura à naturali habitu euariante, interdum uel asperitate, uel leuitate, uel meatu aliquo uitium subeunte. Causarum autem ob quas naturalis figura permutatur, una est, si fœtus, quum adhuc in utero clausus est, male conformatur, impedito naturali spermatis motu, uel ob materiæ multitudinem, uel non idoneam qualitatem. Altera causa est, si uel

Morborũ in conformatione causæ.

inter

inter pariendū, uel dum fascijs infans inuoluitur, committatur error. Quum enim nuper genitorum puellorū corpora mollia sint, & propè dixerim, fluxibilia, facile contorquētur: aut dum nascuntur, si obstetrices eos non rectè suscipiunt, aut posteaquam nati sunt, ineptè fascijs inuoluunt, aut ubi nutrices eos temere uel erigūt, uel reponūt, uel lac exhibent, uel lauant, uel fascijs inuoluunt. In his omnibus nisi appositè quis eos tractauerit, singulorum membrorum figura & inuertitur, & deprauatur. Præterea, si postea in uniuersum per reliquam educationem committitur error, uel ob immodicam plenitudinem, uel motum incompositum, uel ubi ante tempus ipsis standi, ambulandiq; permittitur libertas, itidem si uehementius moueantur, multorum membrorum figura distorqueri potest. Quippe plenitudo functionibus naturalibus officit: importunus uero, & uehemēs motus, aliorsum atq; decet, membra uertit, distrahitq;. Siquidē crura ob incumbentium eis corporum pondus, interim in exteriorem, nonnunquam ad interiorem partem distorquentur: idq; pro natiua ipsorum inclinatione. Nam quibus rectiora sunt, quàm ordo naturæ expetat, hi magna parte uatiæ efficiuntur: quibus uero magis sinuosa, uari redduntur. uoco autem uatiam cui in exteriorem partem crus flectitur, uarum autem, econtrario.

Plenitudo functionibus officit.

Vatiæ. Vari.

MORBORVM, *qui in instrumentarijs partibus consistunt, primus in conformatione esse perhibetur: quòd membrorum organicorum actioni figura in primis maxime necessaria sit. Quamobrem ab eo, ceu omnium primo, non ab re Galenus inchoasse uidetur. Huius itaque morbi causa, eaq; uel præcipua est, figuræ à naturali habitu recessus. Fit autem euersio, uel asperitate membrum plus nimio contrahente, uel lenitate flectente, uel meatibus ipsis (hoc est cauitatibus) non secundum naturam se habentibus. uitiatæ uerò figuræ in totum causa est, uel mala fœtus in utero conformatio, quod & ipsum uel facultatis formatricis culpa, uel uteri uitio quopiam, uel genituræ tandem impedimento euenit: uel item mala geniti infantis, & iam editi ab nutricibus, & obstetricibus educatio, quin & inordinati membrorum motus in causa item esse perhibentur: quæ rursus libro de Sanitate tuenda primo Galenus recensuit. Quum igitur nutricum culpa incommoda multa pueris obueniat, summam in nutricum delectu curam, summamq; rationem parentes habere oportere censeo: ut quæ, si non satis peritæ, usuq; edoctæ sint, multam, atque immedicabilem puerulis noxam adferant, dum uel nimium tenera ipsorum membra, cruraq; arctius uinciunt, uel laxiora dimittunt, uel ad motum temporius quàm par sit, inuitant, uel in cunis non rectè disponunt, temere uel erigendo, uel reponendo, uel immoderatius agitando. Ex quibus quum membrorum inuerti figuram bellè Galenus hic doceat, an non & hoc ipsum apertißimè significasse uidetur, quæ infantibus admouentur nutrices, usu peritas, tractabiles, accõmodatasq; esse oportere.*

Nutricũ culpa incommoda multa pueris contingere.

Nutricum delectus.

tere? Sed quæ(malum) amentia est (continere nanque me diutius nequeo, quin in corruptissimos matrum nostri seculi mores stilum acuam) quæ inquam insania, diuinum opus, hominem, felicibus, ac omne miraculum superantibus primordijs inchoatum, degenere, & adscititio alimento lactis alieni corrumpere? præsertim, quum quæ ad præbendum lac adhibetur, ut plerunque solet, externa est, atque ignota, & plerunq; etiam improba, impudica, temulenta, iracunda, intemperans. Ingenuis ego id parentum animis minimè ferendum duco, ut ex proba, & generosa muliere susceptos liberos, alieno & perniotioso externi lactis contagio infici sinãt, neúe generoso alioqui futuro, improbi corporis, & animi simul cum lacte spiritum haurire permittamus. Summa quippe ratione id à plerisque doctis creditum est, ad fingendas animi, atque corporis dotes, non tam naturam seminis, quàm lactis, & alimenti ualere: non in hominibus solum, sed & in pecudibus, ac arboribus etiam & frugibus id animaduersum: quum in his non minus ualeat aquarum, atque terrarum quæ alunt, quàm ipsius quod iacitur, seminis potestas. Vxoribus itaque suis uiros omnes suadere consulo, ut quæ pueros perperêre, eædem & ipsos proprijs uberibus, proprio lacte, alimento scilicet puerulis quos gestarunt, maximè familiari, alant, ac foueant: & quæ gestando matres fuêre, eædem alendo, educando, molliter tractando (quod nutricibus ipsæ, si modo uelint, accuratius perficient) sese integras præbeant matres. Nam, ut apud Gellium Phauorinus philosophus acutè disputat, publicà penè detestatione, communiq; odio dignum est, iam perfectum, iam edi-

In delicatulas mulieres inuectiua.

Libro 12. cap. 1.

tum;iam filium factum,iam matris officia implorantem ab sese abiecisse,proprijq; , ac consueti sanguinis alimonia priuare:præsertim,si iuuenis sit mater,si bene habita,si integris uiribus,si copioso & probato lacte abunde, si denique sufferendis laboribus apta. An non hanc puero & matrem, & nutricem adhibuisse præstiterit,quàm uel quamcunque aliam,quæ nec mater erit,& fortasse etiam improba nutrix? In qua sanè(si opus sit)deligẽda Galenum,Paulum,& Aëtium præcipuè sequi te oportebit. Aiunt enim huiusmodi esse debere,ut neque natu grandior sit,nec uiginti annis minor. Latiore insuper pectore, corpore procero atque quadrato,colore suaui,& rosco,muidoq; , mediocribus mammis & minimè rugosis, papillis neque conniuentibus,nec curuitate auersis,hilarem præterea, & bene habitã(nam bonũ habitũ boni quoq; mores sequũtur)esse oportere uolũt. Quæ talis est,pueris apta & maximè opportuna ab omnibus æstimatur. Sed hæc auis (ut est in prouerbio) Phœnice rarior. Quid sint autẽ uatiæ,& uari,suprà lib. 1. capite septimo,uisum.

Gal. 1. de Sanit. tuen. Pau. lib. 1. cap 2. Aë. lib. 4. cap. 4.

Gal. li. cui titulus quòd boni mores, corporis temperaturam sequantur.

ATQVE pectoris mẽbra subinde uitiantur, ubi in prima educatione nutrices extrinsecus ipsa supra modum stringunt: id quod apud nos præcipuè,ac continenter uidere licet in uirginibus. Nutrices enim, quo partes quæ circa coxas sunt,& ilia,magnopere augeantur, fascijs thoracem circumligare solent,uehemẽter stringẽtes tum scapulas,tum reliquas omnes thoracis partes. Quum uero plærunque non omnes fasciæ partes æqualiter

ter tēdantur, accidit, ut uel pectus ad anteriora promineat, uel ea ſpinæ pars, quæ illi opponitur, gibberoſa reddatur, ac interdum dorſum, ueluti præfractum, in obliquum ſeducitur, adeo, ut altera ſcapularum diminuta, parua, ac contracta, altera uero eminens, tumida ac omnino maior appareat. Atque omnia huiuſmodi figuræ uitia thoraci adueniunt, ob nutricum errorem ac imperitiam, utpote ignorantiũ quo pacto deligare oporteat. Sic medici quoq; haud probe deligantes, conformantesq; fracta membra, figuram ipſorum inuerterunt: quemadmodum & ægrotus citra medici curantis peccatum, ſi membrum ad uſum accõmodet, priuſquam firmus conſtiterit callus, ipſe ſibi inuerſionis autor putandus eſt. Sed & colliſæ partes; ut naſus, & confractæ, ut in coxæ ſinu partes extremæ, interdum oſſa exciſa, aut plurima caro quæ poſtea non æqualiter ſuccreſcit, naturalem figuram deprauare conſueuerunt.

EODEM *ſanè modo & pectoris membra, uti extrema, uitiari ſolent, ſi ea plus æquo circumligentur: quod in uirginum educatione plerunque contingere teſtatum facit Galenus. Nempe in ijs nutrices, quo ſcapulas, pectusq; attenuent, ilia uero, & coxas obeſiores reddant (quam formam pulchriorem, uenuſtioremq; eſſe putant) uniuerſum thoracem faſcijs uehementius ligant: ſic alimenti ad eas partes diſtributionem adimendo, unde tenuiora & arctiora fie-* *Quæ in uirgĩnibus forma uenuſtior.*

 ri eſt

ri est necesse. Sed interea, dum se tali fuco commendare satagunt, formosæq; uideri, non raro deformes ipsæ fiunt, fascijs inæqualiter positis: unde plerunque gibberæ, distortæ ac inæquali compage redduntur, dum se hoc fuco procis uendibiliores fieri contendunt. In quas illud Prudentij poëtæ celeberrimi dici posse uidetur, quod in se ornantes fœminas pulchrè cecinit his uersibus,

Prudētius in amartigenia.

Nec enim contenta decôre
Ingenito, externam mentitur fœmina formam.
Hæc sexus malè fortis agit. Et Propertius,

Proper. li. 1.

Quid iuuat ornato procedere uita capillo?
Et tenues Choa ueste mouere sinus?
Aut quid Oronthea crines perfundere myrrha?
Teq; peregrinis uendere muneribus?
Naturæq; decus mercato perdere cultu?
Nec sinere in proprijs membra nitere bonis?
Et idem libro secundo,
Vt natura dedit, sic omnis recta figura.

Desinant igitur puellæ omnes naturæ habitum fucis corrumpere, & ut diuus inquit Hieronymus, uestimenta sine ruga, astrictasq; habere manicas desuescant: ne sub uirginitatis nomine uendibilius pereant. Nam, uel teste Augustino, summa amentia est effigiem mutare, & naturæ nouam formam quærere. Sed ad institutum redeuntes, unus hic est uitiatæ figuræ modus, quum arctioribus uinculis membra, uel ab nutricibus ipsis puellas educantibus, uel ab ipsismet puellis ad formæ gratiam, uinciuntur. Alter modus, alteraq; causa, in incongrua luxatorum membrorum à medico repositione consistit, aut fractorum inepta ligatura, intempestiuo'ue

In Epistola ad Demetriadem, de Virginitate seruanda.

Augustinus lib. de Sermone domini.

uo ue ægroti motu, dum se motioni committit, antequã firmus consistat callus.

ALTER uero modus, quo figura deprauatur, qui ad plenitudinem pertinet, aut defectum, ut in ijs qui nimis obesi, aut admodum colliquati sunt, uel in una conspicitur parte uel in toto corpore. Nam morbus, qui elephas nominatur, planè formam immutat, itidem & tabes. Etenim nasus simus, labra crassa, aures acuminatæ in elephantiasi uidentur: atq; in totum qui sic laborant, Satyris similes sunt. At nares acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, in phthisicis deprehenduntur: quibus scapulæ quoque, & brachia, in alarum modum porrigi uidẽtur. Atqui in his omnibus figura, primaria ratione deprauatur. Verum per accidens uitiari uidetur in ijs, quos uel neruorum resolutio, uel cõuulsio, aut phlegmone, aut scirrus infestant: quibus ue nerui, aut tendones dissecti sunt, aut quibus prædura cicatrix inducta est. In omnibus huiusmodi affectibus pars à naturali figura deflectit, idq; aliàs aliam ob causam. Ipsa enim in ijs qui altera parte resoluti sunt, trahitur à musculis actionem facientibus: at in ijs, quos in altera parte conuulsio occupat, à musculis conuulsis. Haud aliter phlegmone, scirrus, cicatrix dura, & reliqua in uniuersum huiusmodi pathemata, partem proximam ad sese intendendo trahunt,

Elephas morbus.

Phthisici.

hunt, atque sic figuram peruertunt. In neruis autem & tendonibus dissectis, quemadmodum in resolutis, oppositorum, & naturaliter se habentium actio, partem ad se attrahit. Itaque omnes hæ quatuor causæ sub una comprehendi possunt, nempe tentione partem in diuersum, inclinante. Atque de figuris à naturali habitu deflectentibus hæc dixisse sufficiat.

QVAE dicta sunt, ad externas fermè causas omnia sunt referenda: quæ sequuntur, ad internas. Nam & plenitudo nimia, & defectus, quæ inter corporeas, internasq; causas iure adnumerari debent, uitiatæ sæpenumero figuræ in causa sunt. Etenim qui elephas morbus dicitur, ob plenitudinem, tabes ob defectum figuram uitiant. Constat nempe in elephantiasi, teterrimo utique morbo, ut qui cancer sit uniuersæ corporeæ molis, & narium, & labiorum, & auriũ inuerti figuram: quòd nasus simus fiat, crasso scilicet impacto humore, & acrimonia sua excedente, copia uero, & craßitie premente, unde simum reddi nasum, hoc est pressum, & nonnunquam etiam exedi, atque corrumpi est necesse: ob quam etiam causam & labra crassa, & aures acuminatæ fiunt. Ex quibus *sanè indicijs, ac potius symptomatis, liquidò constare puto Græcorum elephantiasin cum* Arabum *minime conuenire, ac potius toto genere diuersam, atq; omnino aliam esse: quum* Arabes *tumorem quendam præter naturam extremarum in homine partium, elephãtiasin esse existimẽt: ut* ex XXII. *fen.* III. *tract. primo, cap.* XVI. *ab Aui-*

Ex Paulo Aegineta lib. 4. cap. 1.

Simus nasus.

Elephãtiasis Græcorum & Arabum.

ab Auicenna colligi apertißimè potest. In quo sanè morbo quum nec nasi, nec labiorum, aut aurium inuerti figuram cernamus, in Græcorum elephantiasi maximè, certò conijciendum hanc, illam non esse. Quod uel maximè ex rei natura definitione explicata affirmare licet. Quippe elephantiasin Galenus secundo ad Glauc. definit esse sanguinis turbidi, ac craßi, in uenis contenti ad cutim uniuersam expulsionem. Paulus, uniuersi corporis cancrum existimat. Aëtius, grauem morbum et propè ex eorum numero qui incurabiles sunt, esse censet. Octauius Oratianus, & Theodorus Priscianus, morbum crebris, & nigris maculis omne corpus cum horrore infestantem esse dixerunt. Gariopontus uetustißimus autor, à magnitudine, & insigni malicia nomen sumpsisse, similitudine ab elephantis ducta, unde morbus nomẽ sortitur, ingenuè est professus. Esse uero Græcorum elephantiasin, quam Arabes lepram dixère, Ioannes Manardus & Leonardus Fuchsius, uiri nunquam satis laudati, nec à doctis unquam sine multa honoris præfatione nominandi, suis monumentis apertißimum omnibus effecere: alter, libro Epistolarum medicinalium septimo, Epistola secunda: alter, Paradoxorum secundo, capite decimo sexto. Quã rem ipsi quum fusißimè, atq; apertißimis testimonijs pertractarint, non est quod in ea amplius mihi sit elaborandum. Quæ uero de immutata in phthisicis figura huc adducuntur, oculata fide constant. Nam ob alimenti penuriam, & uirium imbecillitatem à sua ipsorum figura desciscere membra est necesse, continuoq; extenuari. Fiuntq; in huiusmodi affectibus ex figuræ membrorum inuersiones, per se & primò; hoc

Pau. lib. 4. cap. 1. Aëtius sermone 13. cap. 120. Octa. lib. 1. cap. 32. Theod. lib. 1. cap. 37. Gariop lib. 5. cap. eodem.

Ioan. Manardus Leon. Fuchsius.

est, merito affectionis, cuius occasione figura deprauatur: idq; ut Galenus ait, primaria ratione. At quæ in partium inflammationibus, in conuulsione, resolutioneq; contingunt, per accidens fieri dicuntur, quòd non per se, propriumq; affectum in parte consistentem (contingit enim in his affectibus plerunque, ut partis sanæ figura corrumpatur, nullo in ea existente affectu, qui eius deprauationis sit causa: ut in faciei tortura, quam Græci κυνικὸν σπασμὸν, *Celsus, oris distentionem nominat, ostensuri sumus) sed per consensum ad affectam partem distorqueri ipsa labefactariq; membra contingat. Nam qui ex neruorum in altera faciei parte resolutione torturam, seu oris distentionem patiuntur, ij faciei, & oris figuram deprauatam maximè habent: sed ita, ut resolutione dextram faciei partem exempli gratia occupante, in sinistra figuræ uitium deprehendatur. Resolutis nanque quæ partem affectam mouent, musculis, atq; ob id functioni non sufficientibus, à musculis oppositæ; & sanæ partis, utpote nullo morbo implicitis, & actionem edere potentibus, trahi est necesse. Quæ causa est cur figuræ deprauatio in ea monstretur, tractis nimirum ægræ partis musculis. Si uerò ab conuulsione oris distentio proueniat, contra omnino accidet. Nam pars ægra sanam ad se trahet, contractis nimirum in sese ægra partis musculis, ad quorum retractionem, oppositæ partis, hoc est, sanæ, musculos unà trahi est necesse: cum illis sanæ partis musculi consentiant, ut hic bellè Galenus, atque tertio de locis affectis, capite decimo, & quarto item libro, capite eodem. Vnde constat, falsum omnino esse quod à Principe Auicenna de hac*

Lib. 4. cap. 2.

Tortura à resolutione.

Fen. ij. 3. cap. 15.

Auicenna erroris guitur.

hac re proditum est. In ea inquam tortura quæ à resolutione fit, trahi eum ægra parte sanam, ægramq́; partem, sanam (ut eius ipsius uerbis utar) mollificare. Quæ ne finxisse uidear, ad uerbum illius sententiam subnectemus. A mollificatione (inquit) facta est, quoniam cum declinat ad partem, trahitur cum ea pars secunda, & mollificat eam, & mutat eam à forma sua, si fuerit fortis; & si debilis, mollificatur sola. Hæc Arabis uerba: In quibus, quum per partem secūdam, sanam intellexerit, ut eius interpres Gentilis ineptè exponit, manifestè apparet hoc eum sensisse, trahi cū ægra parte sanam. Quod hercle, si Galeno, atque adeo ueritati ipsi fides habetur, falsissimum esse comperiemus. Nam si sit, exempli causa, resoluta pars dextra, eoq́; eius partis musculi obeundæ actioni idonei non sint, qui fieri potest, ut ab his mouere non potentibus, pars sana trahatur, si modò per secundā partem, ut uult Gentilis, sanam intellexerit princeps? An non hoc & Galeno, & ueritati repugnat? sed contrà potius euenit, ut rectè sensit Galenus. Nam quum eius partis musculi, quæ noxam non subijt, ad actionem ualidi sint, partis uerò affectæ, minime, horum fiet ab illis attractus: sicq́; pars sana ægram, non ægra sanam attrahet. Falsum & illud quoque, ægram partem sanam mollificare, ut præfato loco Princeps apertè, uel ex ipsa uerborū serie, sensisse uidetur. Nam etsi ægra pars ad sanam flectatur, non ob id tamen resolutione afficit: quum resolutionis morbifica causa, in ea quæ trahitur parte, & in se ipsam concidit, non in ea quæ trahit, & sana est, consistat. Sed quod temerè paulò pòst ab eodem autore scribitur, ferendum non est. Nam is tacitè Galenum, supresso

Galenus à calumnia uindicatur.

ſuppreſſo tamen nomine, arguere uolens, ſic falsò calumniatur. Quidam *uerò (inquit) dixerunt, quòd latus ægrum eſt in tortura, latus quod ſanum uidetur, quãuis cauſa ſit in ipſo, & latus ſanum miniſtrat attractionem ipſi, & æquat: hoc autem (ſubdit) non eſt uerum.* Quid *à ueritate alienius à quoquam unquã dici potuit? quid* Galeno *repugnantius? quid rationi aduerſum magis?* Galenus *certe optimus ueritatis indagator, ægram eam partem in hoc affectionis genere cenſuit in quã reſolutio conſiſtit, & quæ ad oppoſitam trahitur.* Sic enim *tertio de locis affectis, cap. x. ſcribit:* Videtur *(inquit) huiuſmodi reſolutionum aliquæ faciem quoque infeſtare: ſed tum reſolutum latus ad alteram faciei partẽ trahitur.* Et *rurſus eadem lib.* III. *cap. eodẽ.* Quum *autem reſolutum latus id ſit quod morbum patitur, ipſumq; ob concidentiam in ſeipſum, minime tortum appareat, non'ne, ut uult* Galenus, *quod latus ægrũ eſt, nempe reſolutum, id ſanũ ad ſenſum, quod ad figuram, ſitumq; pertinet, apparebit? Sed non'ne etiam latus ſanum, ægrum attrahet, quum illius muſculi obeundæ actioni idonei ſint, & pars ipſa affecta ad illam, ut*
4. de locis. cap. 4. *uult* Galenus, *deflectatur?* Mirari *igitur ſubit, cur* Princeps Auicenna *Galenum, cuius ſe ipſe gloriatur interpretem, falſo calumniari ſit auſus,* Paulumq; *fidum* Galeni *ſectatorem erroris arguere: quum is tamen pro rei dignitate, atque natura, rem omnem iuxta* Galeni *ſenſa pertractarit, uti lib.* III. *cap. proprio eſt uidere.* Atque *in* Auicennam *non eo conſilio iſtæc attulimus, ut calumniari illum uelle uideremur, aut illius monumentis notam inurere, ſed ut pro ueritate pugnantes aduerſus illum pro* Galeno *in acie ſtaremus:*

Quem

Quem ego ueri studiosos tanquam ducem optimũ sequendum semper, atque imitandum suadeo: consuloq́; ne praua dogmata sectantes animũ errore, caligineq́; inficiant, & de purißimo potius fonte quàm sordidis riuulis haurire malint. At ne Tragici, aut Declamatoris personam potius, quàm interpretis sumpsisse uidear: ad institutum redeuntes, quod superest feliciter explicemus. In resolutione igitur ad hunc modum figura corrumpitur, atque item in dissectis neruis tendonibusq́;. in conuulsione, ægra pars, noxa carentem attrahit. Itaque ut compendio uitiatæ figuræ ex tentione epilogum texamus, hanc, quatuor potißimũ causæ immutant, resolutio, conuulsio, abscessus, neruorum, ac tendonum dissectio: quæ omnia tentione partem in diuersam inclinante figuram uitiant.

Exhortatio ad ueri studiosos.

CONCAVITATES autem partiũ, ac meatus earum, aut omnino pereunt, aut læduntur, idq́; ob causas sequentes. Aut enim coalescunt, aut constipantur, aut obstruuntur, aut constringuntur, aut in sese residunt, aut ipsarum oscula aperiuntur. Quippe euenit interdũ exulcerata interna meatus facie, ut coalescant inter sese partes exulceratę, atq; corrumpatur naturalis conformatio. Interdum ubi caruncula oritur, uel aliud aliquod tuberculum, aut scirrus, aut phlegmone, aut abscessus in ipsis instrumentorum corporibus, deinde cõprehendat tumor præter naturam, internam concauitatem, fit ut meatus constipetur. Atque ubi ob crassos uiscososq́;

Cauitatum deprauationes.

fosq; humores, aut callos aliquos, aut grumos, facta est obstructio, ipsa ad eundem ducet concauitates affectum. Item si quid extrinsecus incidens ualde comprimat, necesse est corpora concauitatem continentia simul ad interna ipsius impelli. Quod si corpora in seipsa resederint, ut quum ab adstringentibus coguntur, aut à frigore constringuntur, aut ab exiccantibus exarescunt, accidit, ut constipentur; præcipue quidem meatus, deinde ipsi quoq; uentres. Meatuum uerò oscula, non solum cõstipantur sub huiusmodi affectibus, uerumetiam omnino obcæcantur. Atque ea facultas quam retentricẽ nominamus, quum immodicè mouetur, ad extremũ cogens ac cõstringens meatuum oscula, ipsa quoque cõstipationis causa redditur. Quemadmodum raritudinis laxitatisq; nonnunquam causa fit, expultricis facultatis motus immoderatus. Idem sępenumero efficere solet & retentricis imbecillitas, ita & medicamenta, & aquæ, quæ aperiendi oscula uim obtinent, ac ubi immodice laxa fiunt instrumenta. præterea si aëris nos ambientis temperatura ad calorem, humoremq; permutetur. Itaque affectuum qui tum meatus, tum uentres infestant, hæ sunt causæ. Ex iam dictis dilucide patet, quas causas putent esse morborum, qui in similaribus consistunt, ij qui ipsa ex tumidis aceruis, & meatibus fabricata existimant. Hos ego silentio præterire de-

Laxitatis meatuum causæ.

re decreui, quandoquidem falso penitus innituntur fundamento. Verũ ad id quod propositum erat redeuntes, explicemus reliquorum morborum causas. Incipiamusq; rursus à conformationis genere, in quo duplicem adhuc morborum modum enarrare oportet: alterum quum instrumenta præter naturam asperantur, alterũ quum læuigantur. Asperantur quæ antea fuerunt læuia, & læuigantur, quæ prius erant aspera: illa quidem ob acres humores, aut medicamenta abstergentia, hæc uerò ob pinguem humorem, aut uiscositatem. Huiusmodi uitia maxime in ossibus euenire haud obscure uidentur: interdum quia medici perperàm ipsa curauerunt, interdum etiam ob humorũ in animante contentorum naturam. Oculi uerò, & fauces asperantur, non solum ob iam dictas causas, uerum etiam ob acres uapores, puluerem & fumum. Sic etiam gula, uentriculus, intestina, & ob excrementa in ipsis genita, & ob ciborum, potionumq; qualitatem, quibus uenena quoq; adnumerantur. Id uerò perspicuum est, singulas exasperantium causarum, quum fuerint ualentiores, in carne ulcus, aut erosionẽ, in ossibus cariem inducere. Atque huiusmodi sunt primi generis, quod in conformatione consistit, morborum causæ.

Asperitatis & læuitatis causæ.

AD FIGVRAM *quoque, meatuum, & cauitatum corporis*

corporis ratio pertinet: quas & ipsas tum uitiari contingit, cum uel coaluerint, uel constipatæ fuerint, uel constrictæ, uel nimium patentes. Ad hoc item conformationis genus, instrumentorum læuitas, & asperitas pertinent. Exasperantur uerò partes, uel humorum acrimonia, uel detergentium uellicatu, uel nimia siccitate. Quæ causa est, quòd à graui, acutoq; morbo resurgentium cutis uniuersa asperior, rugosiorq; appareat. Læuigantur uerò contrarijs causis, lentore, pinguitudine, humoreq; multo. Quin & ex membris nonnulla ab externis quoque causis asperiora reddi solent: ut oculi, & fauces à puluere, fumo, uento. Nonnulla præter hæc, & ab internis: ut uentriculus, intestina, uesica, quæ nonnunquam ab acutis, & erodentibus succis uellicari, exasperariq; solent. Quæ mordicatio si uehemens fuerit, in carnosa parte ulcus, & erosionem, in osse cariem, quam Græci σφάκελον nominant, parit. Hæc igitur sunt quæcunque figuram, conformationemq; euertere, membrorumq; cauitates, ac meatus à naturali habitu immutare possunt. Quorum omnium quum facilima, & apposita adferat Galenus exempla, ne lucernam in meridie accendere uelle uideamur, longiori commentatione non prosequemur. Atque hic capitis finis esto.

Cur à morbo resurgentium cutis asperior.

CAPVT VIII.

Numeri uitiati causæ.

IN ALTERO autem ipsius genere, quod ad numerum pertinet, si perierit pars aliqua, quæ iuxta naturę ordinem adesse debuit, necesse est eam uel resectam fuisse, uel ustam, uel putrefactam, uel nimis refrigeratam. Sed

refrigerationis

refrigerationis causas iam diximus. Putredinem uerò inducunt, aut medicamenta quæ suapte natura putrefacere possunt, aut excrementa in ipso animali genita: item ea, quæ transpirationem impediunt. Atque prohibitæ transpirationis causas suprà proposuimus. At si quippiam oriatur in corpore, quod numerum à natura institutum excedat, id quoque ad morbum, qui in numero partium consistit, referri debet. Quòd si id quod supercreuit, naturali sit specie, causam eius existima fuisse materiæ utilis multitudinem. Si uerò à naturali specie euariat, materiæ quoque qualitatem præter naturam fuisse necesse est. Atqui uires utrobique ualidas esse oportebat: alioqui neque cõformari potuisset, quod utile, neque extrudi, quod erat uitiosum. Igitur natura conformat quidem in fœtu, quum uel sextum digitum, uel quippiam aliud huiusmodi molitur. In his autem qui iã in lucem editi sunt, ac perfecti uidẽtur, quum supercrescentem carnem in ulcerata parte producit, aut pterygion, id est, unguem, in oculis. Deponit uerò id quod redundat in ganglio, meliceride, steatomate, atheromate, & reliquis huiusmodi omnibus.

Deficiẽtis numeri causæ.

SECVNDVM *morborum in instrumentarijs genus ad numerum pertinet.* In quo bifariam uitiari membra contingit, *defectu uidelicet, & excessu: amborum causæ compendiò hoc capite recensentur.* Deficientis

cientis igitur partis, quæ secundum naturam inesse debuit, causam esse, uel sectionem, uel ustionem, aut putredinem, aut corruptionem, aut immodicam refrigerationem Galenus asserit: ab his enim in totum instrumenta deficere contingit. Quæcunque igitur secare, & confringere possunt, ut omnia fermè telorum genera, quæcunque item urere, qualia ignitum ferrum (cauterium nostri uocant) et eius generis medicamenta, quæ caustica dicuntur, ea inquam deficientis partium numeri, causæ esse possunt. Putredo uero, & refrigeratio, membri substantiam corrumpendo: ut in gangræna, & elephantiasi est non raro uidere. Refrigerationis uerò causas, suprà cap. III. recensuimus. De putredinem inducentibus medicamentis, quæ, & qualia esse oporteat, Galenum quinto de simplicium fa. consulito: quam & ipsam, excrementa acuta, nidorosa, fuliginisq; speciē referentia (si non liberè difflentur) inferre possunt, ut in Medendi methodo, & in de Febrium differentijs abundè monstratur. Stipationis uerò, ac prohibitæ transpirationis causæ, suprà capite secundo propositæ sunt. Atque de uitiato, quo ad defectum, numero hæc. Excessus porrò, & aucti supra quàm decet, numeri causæ sunt, aut utilis materiæ in fœtus formatione copia, aut inutilis, & supercrescentis in corpore carnis generatio: quod in ulceratis sæpenumero partibus usu uenit: tum & in eo affectu, qui Grecè πτερύγιον, Latinè unguis dicitur: est enim neruosa quædam, & membranosa in oculo adnata substantia uisum impediens. Huius item generis sunt uocata à Græcis, γάγγλια, glandulas Auicenna nonunat, item & qui in corpore gignuntur nodi: quorum

Numeri excedentis causæ.

Vnguis quid.

rum ut uariæ ſunt ſpecies; ita & diuerſa nomina, στεάτωμα uocant, in quo quod continetur ueluti adeps ſit, noſtri, adipinum nodum dicunt: μελικηρίδα, ubi intus quaſi mel contentum eſt: melleum nodum uocitant: ubi puls continetur, ἀθήρωμα appellant.

CAPVT IX.

PARTIVM uerò magnitudo augetur, uel ob utilis materiæ multitudinem, uel quia ualida eſt potentia. Minuitur uerò à cauſis contrarijs. Et quoties inſtrumenti cuiuſpiam pars, uel reſecta, uel uſta, uel putrefacta, uel ſub nimio frigore demortua, ita perit, ut ea quæ reliqua fuerit mutila, mancaq́ꝫ reddatur.

IN IISDEM penè huius generis morborũ cauſæ cõſtitui uidẽtur, in quibus uitiati numeri: nam utrobiq́ꝫ exceſſu, & defectu laboratur. Quare qui uitiati numeri cauſas præcedẽti capite explicatas rectè tenuerit, is, & uitiatæ magnitudinis cãs probè tenere ſe putet: quod ſub eodẽ quãtitatis genere ambo ſint cõſtituta.

CAPVT X.

MORBORVM autem qui ad compoſitionis genus pertinent, aliquos ſubitarij, uehemẽtesq́ꝫ motus inducunt, alios humiditatis in articulis intẽperies efficit, quippe quæ ligamenta & humectat, & laxat, ac ob uiſcoſitatem totũ articulum lubricũ labilemq́ꝫ reddit. Sunt nõnulli, quibus inco-

xarum sinu supercilia confracta, occasio fuerunt, ut prompte mēbrorum capita sedibus suis exciderēt. Sunt nōnulli quibus protinus ab initio cotylæ, id est, coxarum sinus supinæ, incontinentes & omnino in superficie prominere uidentur. Atque hæc omnia inter luxationum causas numerantur. Porrò per eos morbos, quos ἐντεροκήλω, & ἐπιπλοκήλω nominat, accidit ut laxetur, uel disrumpatur omnino meatus ille, qui à peritoneo ad testiculos procedit. Sic deinde uel in ipsum meatū, uel in eam tunicā quæ Græcis ἐρυθροίδης uocatur, interim omentum, interim intestinorū aliquod delabitur. Recedunt etiam à propria sede intestina, quando dissecto peritoneo procedūt. Sic pulmonis fibra, uulnerato pectore, subinde procidere uidetur. Et erosa ceratoide, rhagoides tunica immodice laxatur. Præterea si uisceris cuiuspiam fibra, ob uehementem casum, uel afflictionem contorqueatur, erit illius quoque morbus positionis, simul & figuræ mutatio, à causis iam dictis dependens. Vicinarū uerò partium consensus deprauatur, si partes inter sese inepte coalescant, si appendiculum quodpiam, aut ligamentum laxetur, aut abrumpatur. Sed singulorū causas enumerare, quia manifestæ sunt, haudquaquā oportet.

Morborum in positu causæ.

IN POSITV, *& consociatione, postremum morborum genus qui ad compositionem pertinent, consistit.*

ſiſtit. Horum *igitur cauſas* Galenus *hoc capite tradit. Quarũ ſunt aliæ quidẽ externæ, internæ aliæ:prioris generis ſunt, ſubitarij, uehementesq́; motus mẽbrum à poſitu ſuo,natiuaq́; ſtructura deducentes, & quæcunq; luxationem inferre poſſunt:ut lucta, ſaltus, pugillaris pugna,præceps è ſublimi caſus,offenſio,compreßio,& eius generis.* Corporeæ *uerò cauſæ ſunt, quæcunq; hoc ipſum ab intra, quod prædicta foris, efficere poſſunt: ut nimia artuum humiditas,humorum repentinus conſluxus,& cætera articulum facile mobilem,lubricumq́; reddentia : quod non rarò facit, ſuperciliorum coxæ confractio.* Vnde *luxari membrorum capita & à ſedibus ſuis excidere ſæpe contingit.* Sunt *autem hoc loco ſupercilia,eæ cruris partes,quæ in coxa ſuperiores, ac prominentiores ſunt.* Nam *ſupremæ, & eminentiores membrorum partes ſupercilia à doctis uocari conſueuerunt:uti & extrema frontis pars pilis ueſtita.* Porrò *qui fracto,uel producto peritoneo,in ſcroto contingunt morbi,membrorũ item ſtructuram uitiant.* Fiunt *autem,quum uel peritoneum, uel omentum,inteſtini ue portio aliqua,aut humor quiſpiam lentus,ac flatuoſus in ſcrotum deſcenderit : quod laxato eo meatu, qui à peritoneo in didimos procedit, euenire aſſerũt rei medicæ peritißimi quique.* Itaque *ſi labatur peritoneum, & cum eo inteſtina,*ἐντὸροκήλην Græci,Latini *inteſtinorum ramicem,* Auicenna *rupturam,& herniam nominat:ſi omentum,*ἐπιπλοκήλην,*hoc eſt omenti ramicem dicunt* (Auicenna *zirbi ramicem) ſi humor lentus,* ὑδροκήλην,*hoc eſt,aquæ ramicem.* Si *uerò non in ſcrotum iſthæc deſcendant, ſed in inguine conſiſtentia tumorem faciant,* βουβωνοκήλην *nominari uo*-

Luxationem quæ faciant.

Supercilia quid.

Morborum in ſcroto cauſæ.

Pau. lib. 3. cap. 53. Aët. lib. 14. ca. 21. 22. 23. Cel. lib. 7. cap. 18.

lunt: Latini inguinis ramicem: uti apud Paulum & Aëtium ex Græcis, atq; Celsum ex Latinis est uidere. Quæ sequuntur, ex se sunt exposita, ac manifesta.

CAPVT VLTIMVM.

RELIQVVM est, ut unius adhuc morborum generis, quod omnibus partibus commune est, siue similares, & simplices, siue compositæ sint, causas explicemus. Equidem uniuersum hoc genus nominare consueui, unitatis solutionem, aut continuitatis corruptelam, uel quomodolibet aliter, prout sperauerim sermonem auditoribus esse perspicuum. Quippe maiores nostri nullum ei nomen, quod sciam, indiderunt, quamuis ipsius species quasdam suis nomenclaturis denotauerint. Fractionem enim, aut cariem uocant, in osse solutam continuitatem, in carne autem, ulcus, aut uulnus: ad capitis ossa, complura instituta sunt nomina. Nam quæ in aliis ossibus fractura dicitur, in his tum ῥωγμή, tum ruptio appellatur. Si uerò ab acuto aliquo ipsis irruente & incidente soluantur, ἐκκοπή, καὶ διακοπή, id est, incisio, & ἕδρα, id est, sedes uocatur. Nomen autem teredon, id est, caries, ε litera abundare uidetur: quippe quod à tremate, id est, foramine deriuatum creditur, perinde ac si tredo quædam, id est, foratio sit, oritur autem ubi acres humores ossa erodunt. Subiicitur autem hæc species ab ini-

Solutæ unitatis causæ.

Fractura.

Vulnus.

Ruptio.

tio

tio quidem alteri morborum generi, ut aspe-ritas potius ossis, quàm caries, aut foratio nòminetur: procedente autem perforatione, adeo, ut foramen quoddam iam appareat, tum teredon, id est, caries nominatur. Huius generis est θλᾶσμα quoque, id est, collisio, id magna ex parte accidit in carne: quanquàm nonnunquam & in osse uidetur euenire, idq; maxime in pueris. Oportet enim ut in sese cogatur omnino id, quod colliditur, atque ita fit molle, ut absolutam duritiem nõ asse-quatur. Proinde uel carò erit, uel ossium ali-quod molle, quod colliditur sub irruente extrinsecus aliquo uiolento, ualido, & duro corpore. Igitur si partis ita affectæ externa facies integra permaneat, & in profundo sint multæ, & paruæ diuisiones, huiusmodi mor bus θλᾶσμα, & θλᾶσις, id est, collisio appel-labitur. Quod si concauitas aliqua à colliden tis corporis ictu inducta, appareat, huiusmo-di affectus ἐνθλᾶσις, id est, illisio nominari debet. Vt necessarium autem est collisam par tem sub ictu in sese compelli, & concauam fieri, alioqui non collideretur, ita seruari cõ-cauitatem, feriente remoto necessarium est: mollia enim corpora omnia, separata re per-cutiente, ad priorem habitũ redire solent. Si uerò non solum ad interiora recesserit os ca-pitis, sed etiam ruptura quædam in exterio-ri facie accedat, compositus erit huiusmodi morbus, neque ullum habet à priscis autori-

Caries.

Collisio.

Illisio.

 bus,

bus nomen institutũ. Quamobrem oratione potius explicandus est, quàm nominibus extreme barbaris, qualia à recentioribus medicis plurima iam sunt usurpata. Porro ad cõtinuitatis solutionẽ pertinet & ruptio, Græcè ῥῆγμα, & conuulsio Græcè σπάσμα, hæc in neruis, illa uerò in carne cõsistẽs: quę causam suæ generationis habẽt, repentinũ, inæqualem, & ualidum motum, in corporibus pręcipue, quæ priusquã perfricta, & ad æqualitatẽ reducta, atq; calfacta fuerint, ad motũ inducuntur. Nam per huiusmodi affectus, complures in ipsis partes diuelluntur. Atque ut summatim dicam, omnes huiusmodi morborum causæ, aut extrinsecus irruunt, aut ex ipso corpore oriuntur. Extrinsecus adueniunt, quæ uulnerare, aut collidere possunt: à corpore prodeunt immoderati, & incõpositi motus animalis, & humores quidam deprauati, qui erodẽdi uim habẽt. Atq; hæ sunt causæ morbi, qui cõmunis est omnibus partibus, tum simplicibus & primis, quæ & similares, tum compositis ex his, quę instrumenta nominantur. Compositorum uerò morborũ causæ sunt inuentu faciles, quippe quæ ex iam dictis componuntur: itaq; quicunque eas congerere non grauabitur, is copiosam sibi causarũ cõpositarũ suppellectilem haud difficulter parabit. Sed tempus est, ut huic libro finem imponamus, symptomatum differentias deinceps explicaturi.

Nominibus barbaris nõ utendum.

QVVM

QVVM tria sint in uniuersum morborum genera, alterũ, quod primis, simplicißimisq; partibus peculiare sit, quam intemperiem uocant: alterum, quod instrumentarijs & organicis, quod communi nomine uitiatam compositionem nominant: tertium, utrisque commune, nempe unitatis solutio, duorumq; priorum dictæ iam abũde causæ omnes sint, postremi nunc morborum generis causæ ad operis exactam absolutionem explicandæ supersunt. Quod bellè hoc capite facit Galenus, exponẽs eorum affectuum Græca nomina, quæ solutæ membrorum continuitati propriè conueniunt, sua cuiq; propria indens nomina, ut à priscis obseruatũ inuenit. Fracturam igitur oßibus ob id præcipuè conuenire uolunt, quòd quæ franguntur omnia, dura & solida esse oporteat ex Aristotelis doctrina. Qualia cũ sint ossa, meritò frangibilia dicentur. Caro non sic propriè frangi, sed uulnerari potius iure dicetur. Quum quæ uulnus suscipiunt, mollia sunt, cedentia, ictumq; molliter excipientia: ut quæ non admodum ob mollitiem ictui contranitantur. Ob hæc igitur in oßibus eueniens unitatis solutio rectè fractura, in carne uulnus dicitur. At quoniam de his abunde nos suprà cap. x 1. primi, quantum res ipsa poscebat, disseruimus, & quæ hic dicuntur, mira sint dictionis facilitate, longaq; serie explicata, totaq; ipsa res ad nominum rationem pertinere uideatur, de qua & ipsa in eodem hoc argumento locupletißime Ioannes Manardus in Epistola secunda, libri septimi, est locutus, finem huic ipsi de causis tractationi feliciter imponemus, ad eam quæ symptomatum est, transeuntes.

Tria in totũ morborum genera.

4. meth. cap. 9.

FINIS SECVNDI LIBRI.

CLAVDII GALENI DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIIS LIBER III.

CVM FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI COMMENTARIIS.

CAPVT PRIMVM.

QVID SIT morbus, & quot eius tum species, tum genera, similiter qui simplices, qui'ue compositi morbi, & à quibus causis singuli proueniant, in alijs commentarijs iam perscripsimus. Reliquum est, ut de Symptomatis disseramus: ut nihil desit, quominus sermo de omnibus affectionibus preter naturam, perfectus reddatur. Sanè, omnis corporis affectus à naturali constitutione recedens, aut morbus est, aut causa morbi, aut simptωma morbi: quod nonnulli medicorum ἐπιγίνημα, id est succedens, uocant: quanquam hoc nomen Graecis parum est in usu, sed symptωma, & pathema, & pathos creberrime sunt ipsis in ore. Atque haec omnia quae diximus nomina, nō idem omnino significant. Equidē ut in praesentia de omnibus ipsis ordine inter sese dispositis distinguam, hunc in modum rem ipsam aggredior.

Rerum praeter naturam diuisio.

QVVM

QVVM tria sint in uniuersum, quæ præter naturam homini accidere soleant, morbus, morbi causa, & symptoma morbi: morborum autem atq; causarum omniū natura, differentiæ omnes, ac genera, abunde duobus præcedentibus commentarijs sint explicata, superesse tantum ad exactam de morbis tractationem uidetur, ut symptomatū omnium natura, causæq; explicētur ordine omnes. Quam & ipsam de symptomatis tractationem eadem penè methodo qua morborum differentias, aggreditur, idq; à diuisione inchoans eorum, quæ præter naturam homini insunt. Qui quidem modus, quidpiam methodo aggredi uolentibus, maximè, si Platoni creditur, est congruens, ac familiaris. Nam qui rectum diuidendi modum tenuerit, diuisionisq; membra inuicem diducere nouerit, is iam perfectam docendi uiam callere credendus est. Cum itaque & morbus, & morbi causa, & symptoma morbi præter naturam sint, postremi huius est inquirenda natura, priorum iam quidem satis cognita: Quod Græci quidem ἐπιγίνημα, Latini rectè succedens nominant, quòd morbo semper symptoma succedere soleat: sequitur nanque morbum, uelut umbra corpus. Quod nomen quanquam naturæ rei maximè conueniat, quia tamen Græcis in usu nō est, maluit Galenus consuetudini, ac patrio mori nonnihil, quàm proprietati linguæ tribuere. Vnde symptoma ipsum non epiginema, ut Græcorum aliqui solent, uocandum censuit: probè nos edocens tritis, ac maximè receptis nominibus, non obsoletis nec uetustate desitis, esse utendum: contra quàm plerique hodie è nostris facere soleant. Sed de his aliàs, ad cætera modo.

In ciuili de regno.

Qui perfectā docendi uiam calleat.

Receptis nominibus utendum.

Morbus quid.

MORBVS quidē dicitur constitutio quædam præter naturam, à qua actio primò uitiatur: quin si affectū dixerimus, à quo actio uitiatur, idem nos dixisse cōstat. Nam quicquid est, id aliquo modo afficitur: siue sanū fuerit, siue ægrum, siue neutrum. Atqui nomen διάθεσις, id est affectus, à διατίθεσθαι, id est affici, quodammodo deriuatur. Neque philosophis duntaxat, uerū etiam reliquis Græcis omnibus, in hunc usum receptum est. Etenim affectus generatim ad omnes pertinet tum sanos, tum ægros, tum neutros: insuper & cantum, & harmoniam, & orationem, & dictionem affici dicunt Græci.

Affectus unde deriuetur.

OSTENSVRVS *symptomatum differētias omneis Galenus, rectissime à morbi definitione totam de ea re tractationem ingreditur. Nam quum symptomatis natura à morbo penè tota pendeat, sitq́; hoc illius ueluti umbra quædam, fit ut illius omnino natura rite agnosci non possit, non exacte prius morbi natura cognita. Morbum autem, constitutionem quandam esse præter naturam Gal. statuit, seu etiam affectum, à quo actio uitiatur. Recte autem affectum etiam, morbum quis dixerit: quòd quicquid est, affici quodammodo dicitur, si modo quippiam ab altero patiatur, siue id sanum sit, siue ægrum, siue neutrum. Quamobrem quum & inanimis etiam rebus affectus nomen conueniat, orationi, concentui, dictioni (unde orationem fucatam, & abstrusioribus quibusdam uerbis expressam, rectè affectatam, uti nunc loqui plærique consueuerunt, uocare*

Affectata oratio.

care solemus: item & dictionem quæ duriusculis sit, & uetustate desitis uerbis quasi contexta) fit ut etiam morbo ipsi affectus nomen haud malè conueniat: quòd ab eo afficiamur. Quæ sensus uero expertia sunt, & animæ, uti concentus, dictio, oratio, ea, etsi quodammodo affici dicuntur, haud satis propriè tamen, sed per accommodationem quasi quandam, & tralationem. Nam ea affici propriè tantum dicuntur, quæ quod patiuntur sentiunt: est enim affici quodammodo pati. Vt paulò pòst Galenus, Pati autem nihil uerè potest, quod sensus omnino sit expers. Quamobrem etsi Græcis in usu est orationem, cantum, & harmoniam affici dicere, id non ex nominis proprietate, sed similitudine quadam conuenire putant. *Quæ affici propriè dicantur.* *Affici.*

PORRO sanitati morbus contrarius est, ac ab utroque differt, id quod Pathos, & pathema nominant: ut etiam Plato ipsum definiés dixerit: Quicquid aliquis perpessus fuerit, id pathos appellandum est. unde, ni fallor, & sensuum alterationes, pathemata nominauit: in uisu, eas quæ ab albo, aut nigro, aut flauo, aut alio quouis colore proueniunt: in tactu, eas quæ à calido, frigido, sicco, humido, molli, duro, ac reliquis huiusmodi omnibus: similiter & in reliquis sensibus. Vocat etiam & uoluptatem pathema, atque in totum, omnem motum quicunque procedit ab altero in alterum: efficientis enim motus actio dicitur, Motus uero rei quæ afficitur, pathema, & pathos uocatur. Quanquam Pathos. Actio. Pathos.

enim

enim affici quodammodo idem est, quod pati, motione tamen pathos, ab affectu discriminatur. Quum enim quieuerit alterans, alteratio permanens in re quæ perpessa est, eiusdem rei affectus esse censetur. Itaque pathos est dum quidpiam conuertitur, mutatur, alteratur, mouetur. Affectus uero in subiecto corpore, & permanet, & seruatur. Nihilominus Græci permanentem quoque affectum, uocant pathos, quemadmodum id quod egit, desijt uerò agere, causam nominant. Verum neque hoc simpliciter causa, neque permanens affectus simpliciter pathos dici debet. Nam si quis accurate loqui uoluerit, permanentem affectum, factum pathos appellabit: quum reuera non sit pathos.

Affectus.

Pathematis & affectus differentia.

SANITATI *morbum contrarium esse, ex Aristotelis doctrina est omnibus persuasum. Cæterũ à sanitate, & morbo, id quod pathos & pathema dicitur, differre, Plato exacte monstrauit. Est enim πάθος eodem autore in Timeo, motus rei quæ afficitur, ac in uniuersum, motus omnis, quicunque ab altero procedit in alterum. Quicquid enim aliquo modo cõuertitur, alteratur, mutatur, id pathos esse dicitur, dum in actu, motioneq́; ipsa quod patitur subsistit. Pathos igitur in motione, affectus omnis permanens est, fluxum illud, mobile, & interfectum, ac ueluti ad affictum uia, hoc fixum, stabile perfectum, ac illius finis. Differunt itaque tanquam finis à medio, tanquam temporarium ab stabili, tanquam perfectum ab imperfecto.*

In prædicamentis.

At quoniam non omnis motus pathos censendum est, ob id rectè Galenus, qui qualisq; motus pathos dici debeat, ostendit. Nam qui efficientis motus est, is non pathos, sed actio iure censetur. Agens enim quodcunque, efficere nequicquam, nisi motione potest, siue ea alteratio sit, siue localis motus. Quamobrē quum necesse sit agens omne agendo moueri, is motus quo ad actionem progreditur, actio erit: quumq; sine patiente corpore motus hic perfici nequeat, qui ab ipso, ut patiatur, fit motus, hic pathos, & pathema uocatur, hoc est, non agentis, sed patientis corporis motus: quo & ipso, ab affectu pathos distinguitur. Nō enim prius censeri affectus quippiam potest, quàm quum permanserit in subiecto corpore alteratio. Verum magna nobis inde pugna ex hoc loco oriri uidetur. Nam si uerum est, affectum id esse, cum quieuerit alterans, & iam agere desijt (uti uerborum Galeni hic series apertißimè sonat, sic inquientis: Quum quieuerit alterans, alteratio permanens in re quæ perpessa est, eiusdem rei affectus esse censetur) sequi omnino oportet, nullum eorum quæ fouentem, uel efficientem causam habent, affectus censeri debere, sed tantùm pathos dici. Vnde neque febris ipsa, quæ ab humorum putredine orta sit, neque phlegmone, aut scirrus, aut aliquod huiusmodi, in quibus causa perseuerat, morbi, aut affectus iure censebuntur: quòd in ijs alterans non quiescat, sed perpetuò agat. Quare non fientes morbi (ut medicorum more loquar) sed solum qui facti sunt, & non iam in fieri essentiam suam poßident, ij morbi dici merebuntur: ut ephemera uocata febris, ut hectica, Tabes, & reliqua omnino uitia, quæ cessante ea,

Actio quid.

Pathos quid.

Motione Pathos ab affectu distinguitur.

unde

unde nata sunt, causa permanent: sic enim hic Galenus sentire uidetur. Sed quum id Galeno, atque adeo ueritati ipsi repugnet, nempe putridam febrem, phlegmonem, & huiusmodi, morbos non esse, nec nominari, quod tamen ex hoc loco sequi uidetur, concilianda nobis modis omnibus hæc controuersia erit, dandaq; opera, ut distinctis primum, & rectè rebus ipsis de quibus disputaturi sumus, appositis nominibus, de tota re disseramus: quod Plato in Philebo, Galenus in Medendi methodo amplissimè docent. Tota igitur disceptatio in hoc sita est: An qui morbi causam uel fouentem uel efficientem habent, quos & ipsos recepto medicis nomine fientes appellamus, morbi, & affectus uerè sint, an pathemata nominandi. Quod dubium ut diluamus, nominum prius nobis erit ratio disquirenda.

Morbi fientes an morbi sint an pathemata dicendi.

Morbus quid.

Morbum itaque Galenus, & omnes, constitutionem esse quandam uolunt, seu dispositionē præter naturam, à qua functionum primò læsio sequitur: quæ receptissima morbi est explicatio: quæ illud in se includit, ut de genere permanentium, & consistentium morbum faciat: quòd constitutio sit corporis, & dispositio secundum quam malè corpus afficitur. Vnde non immerito Galenus primo Locorum affectorum in hunc modum loquitur: Quum duo sint motus genera, alterationis, & lationis, ubi ad permanentem dispositionem alteratio peruenerit, sitq; scilicet dispositio præter naturam, morbus appellatur. Vbi ego Galenum permanentem eam dispositionem uocare crediderim, non quæ diu multumq; maneat tempus (nā ut ipsemet II. Therap. Metho. ait, siue diuturna sit dispositio, seu breuis, seu momento duret, morbus tamen nihilo secius erit)

Morbus, de genere est permanentium.

Permanens dispositio apud Gal. quid.

erit)sed eam,quæ sublata ea unde nata est,causa,permanere,& persistere poßit. Vnde constat uerum esse quod à neotericis,& barbarolatinis medicis dicitur, morbum id esse quod à causa pro nostro arbitrio remouibili non dependeat:sic enim loquuntur. Quod ex hoc loco excerptum facile crediderim : nam quæ ab tali causa affectio prodit, ea permanens non est, sed causa sublata,abit:ut si cuipiam ex uinculis,aut compedibus,gradiendi functio uitietur, id nemo prorsus morbum esse dixerit:quam rursus sententiam, quòd permanens sit morbus, 2. Metho. confirmauit. Hunc igitur morbum, triplicem esse claßici medici post Galenum omnes uolunt,eum qui fit scilicet,factum, & futurum. Qui fit, morbus is est,qui causam sui productricem,& ad huc operantem habet, à qua uel fiat,uel foueatur. Quam fientis, ut Barbari uocant, nomenclaturam ob id credo sortitus est,quòd à productrice causa pendeat,& eius altera pars facta sit, altera futura fieri. Sic enim in ijs quæ fiunt omnibus usu uenit, ut altera pars eius quod fit, absoluta sit,& perfecta,altera fieri parata: hoc nanque communi sermone fieri quippiam omnes dicunt. Quem loquendi modũ Galenus primo de locis aff. Soretem,id est acerualem nominat. Qui huiusmodi est,ut stabilitatem totius eius rei exprimat,quæ nondum est, tanquam si foret:uti quum dicimus dommum fieri,turrim,propugnaculum,& huiusmodi talium aliquid. Domus enim interim dum fit, domus non est,sed quum facta est tota:nos uero nihilominus rectè domum,etiã quum fit,quadantenus esse dicimus, cum eam fieri pronunciamus. Ad hunc igitur modum eum qui fit, morbum

Vide apud Gale in arte medicinali, cap. 88. nouæ uersionis.

Fiens morbus.

Sermo Sorites.

morbum intelligere oportet, ut etiam si nondum totus sit factus, morbus tamen sermone aceruali censeatur. Factum morbum (quomodo Medici loquuntur) eum dici existimant, qui seipso subsistat, & cuius effectrix causa iam agere desijt, manente eo qui ab tali causa excitatus est affectu: sed ita manente, ut à sua causa uel in fieri, uel in conseruari nullatenus pendeat: ac proinde morbi facti nullam partem esse futuram omnes asseuerant: quòd effectrix nulla subsit causa. Sed hic maximopere cauendum ne nos morbi facti multiplicitas, uariaq; apud medicos acceptio fallat, atque in errorem præcipites ducat. Nam, morbum factum duplicem esse statuunt: alterum, qui modo dictus est, à causa nullatenus pendentem, quo pacto ephemeram febrem, hecticam, & huius generis uerè factos morbos Galenus, & omnes appellant, & in uniuersum quicunque in solidis particulis consistentes, ab humorum uitio non pendent, quæ Auerrois fuit sententia: quem morbum Galenus æqualem intemperiem uocare solet. Est & alter morbus itidem factus, qui totam suam essentiam, & naturam iam obtineat, etsi adhuc causam habeat fouentem, quo pacto abscessum iam productum, & putridam etiam febrem dum actu urit, & afficit, factam dicimus. Nec refert si non tota iam facta sit, modo quod ipsius factum est, febris naturam habeat. In quem usum, Factum esse, usurpant latius philosophi, & usurpauit quandoque Galenus, dum de morbis philosophicè loquitur. Nam primo de Locis affectis uult non perinde in morbis qui fiunt, atque in domo quæ fit, euenire: quòd in ea, uti in cæteris omnibus, quæ uaria constant forma, essentia generatione sit po-

Factus morbus.

Morbus factus duplex.

2 colliget.

Lib. de Inæqua intem.

Factum esse.

sit posterior: prius nanque est fieri domum, quàm esse domum. In morbis uerò secus: nam siue calidus sit, aut frigidus, humidus aut siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ, quæ bonæ ualetudini debetur, limites excesserit, eandem sibijpsi naturam habet (hæc Galeni eo loco uerba sunt) ex quibus constat omnem morbum seu fientem, seu factum, ut uulgo nostri loquuntur (latiore facti acceptione) factum dici posse, hoc est, ita productum, ut suijpsius naturam obtineat: quod effici non potest, ni iam eius aliquid factum sit. Nam tales morbi, propter id quod de ipsis factum iam est, non per id quod futurum est, suā ipsorum naturam tenere dicuntur. Quæ eò à me adducta sunt, ut ostendam etiam Galenum de morbis nonnunquam philosophicè, non medicè loqui solere. Quo modo loquendo, non dixisset huiusmodi morbos incipientes fore morbos: quum, ut alibi dixit, incipiēs uel ophiasis, uel elephantiasis, non sit morbus, ad medicorum sensa loquendo: quòd non sensibiliter lædant. Hæc de morbo facto. Futurus porro fieri is censetur, cuius effectrix quidem causa, ut ipsum producat, parata est, nondum tamen eius aliquid factum est: qui & ipse in causa sua, ut in semine concepto futurus homo, esse dicitur. In quod morbi genus proni sunt, qui uel plenitudine nimia, uel humorum uitio laborant. Pathema uerò, seu πάθος aliter philosophi, medici aliter accipiunt. Philosophi (ita tradente in Tusculanis Tullio) ut sit motus quicunque in animo turbidus. Nam Græci omnem animi perturbationem uulgato, & recepto nomine πάθος appellant, & ad animum transferunt: Medici etsi omnes ad corpus (nam motio-

Libro decem Tractatuum primo.

Morbus futurus fieri.

Pathema & πάθος quid.

Varia pathematis apud medicos acceptio.

affectu, atque pathemate tractasse, uoluisseq; inter pathema, & morbum utrisque propriè sumptis, id interesse, quòd morbus omnis de genere permanentium sit, atq; constantium, pathema uero de succedentium, hoc est eorum quorum nullam est dare manentem, & stabilem partem: qualia, uox, sonus, motus, actio, & huius generis multa. Itaque quum quiescit alterans, siue externum sit, seu internum, quod ab eo productum, & natum est, rectè affectus, ut Galenus ait, appellabitur: quòd pro eius natura uariè afficiamur, & quod relinquitur permanens sit, siue breui, siue multo tempore, siue etiam momento duret. Ea uero alteratio quæ in motione ipsa atque adeo fieri quodam, & mutari consistit, ea inquam, iure pathema, seu Græcè πάθος censebitur. Quem locum explicans Nicolus *Florentinus, inter classicos medicos non contemnendus, ait, Galenum per hanc sententiam(*Nos uero omnem alterationem quæ adhuc fit, pathos nominamus*) non aliud uoluisse, quàm omnem alterationem à causa externa prodeuntem, & ab ipsa in fieri pendentem, pathos dici debere, non eam quæ ab interna causa fiat: quum alioqui (ut colligit idem, sed non satis argutè) putrida febris pathos esset dicenda, quòd à causa interna & corporea fiat: quod falsum esse omnibus in confesso est.* Ego uero *non tam de ea quæ ab externa, quàm quæ ab interna causa in fieri pendet,* Ga*lenum intellexisse contendo.* Nam *ut pathema quid dicatur apud* Galenum*, abunde est in motione ipsa, & mutatione consistere, siue ea mutatio ab interno, seu ab externo fiat, quanquam proprius ab externo.* Nam *ut 11.* Methodi *scribitur, ueteres de omni extrinsecus*

Succedentia quæ.

Nicolus Florentinus sermone primo, cap. 12.

motu πάθος dici uoluerunt. Nec ex hoc sequitur putridam febrem πάθος dici debere. Nam etsi causam corpoream habeat, & ab ea fieri dicatur, essentiam tamen suam non in ipso fieri, & mutari, quod ad pathematis naturam requiritur, sed in facto iam, & permanente habet: quum eius aliquid iam factum sit, nec amplius causam habens à qua pendeat: quod ad effectus essentiam satis esse uult Galenus. Eius uero febris id, quod in motu, & fieri ipso subsistit, uerè pathos dici debet: quum sit alteratio non in termino (ut philosophi dicunt) sed in uia, & quæ adhuc fiat, nec quiescat alterans respectu eius partis, quæ in motu est, & alterari. Non tamen ob id putrida febris πάθος, simul & morbus dicetur: quum horum sint contrariæ rationes: sed potius morbus, quod & illi morbi definitio conueniat, & à perfectiori semper sit denominatio sumenda. Morbi uero eius qui fit (qualis febris est putrida) perfectior ea pars est, quæ iam facta est, & ab ea uenit nomenclatura sumenda. Vt igitur ex hac nominum explicatione ad quæsiti dilutionem accedam, constare puto ex his quæ in hac ipsa digressione, de affectu, & pathemate dicta à nobis sunt, morbũ omnẽ, cuius causa subsit, uel effectrix, uel cõseruans, uerè morbũ Galeno, non etiam pathema, seu πάθος dici debere. Nam etsi in eo alterans non quiescat, sed continuo agat, cuius merito affectus dici nõ deberet, sed pathos, ad id tamen collatum quod iam factum est, à quo protinus functionum læsio sequitur, iam alterans agere desijt, nec amplius quod effectum est, in motu, & alteratione, sed in dispositione, & permanentia quasi quadam consistit: quamobrem & morbus iure censebitur.

Morbi fientis, quæ pars perfectior.

Quæsiti explicatio.

Quam

Quam meam de morbo qui fit, sententiam ne nudam, & quasi testiū inopem in iudiciū abiecisse uidear, doctis eam Galeni assertionibus muniemus. Is *nanq; primo de* Locis *affectis, ubi ex professo rem tractat, ad hunc modum loquitur:* Nonnunquam *(inquit) à causa quapiam oritur affectus, sed ita oritur, ut separata causa haudquaquam permanentem habeat dispositionem: interdum autem partim iam factus est, partim etiam dum fit.* An *non hîc apertißimè morbum qui fit, hoc est, cuius aliquid iam factum est, aliquid futurum, quo pacto fieri ipsum hoc loco audire oportet, morbum esse statuit, quum eius aliquid iam factum esse asseuerat, & rursus, cùm domus quæ fit exemplum affert?* An *uero (subdit) de quolibet morbo dum fit, sed nondum factus est, eodem modo dicendū sit, atq; de domo, dum fit dictum est, haud abs re quæritur.* Neque *enim omnium quæ fiunt: eadem est ratio.* Nam *res similares, nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dißimilares uero, & quibus uaria est forma, essentiam generatione posteriorem habere possunt.* Neque *enim quum domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulæ, ianuæ, fenestræ: ex quibus omnibus quodammodo compositis, atque in unam formam redactis, domus ipsius essentia composita est.* Morbus *uero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cū primum corpus temperaturæ quæ bonæ ualetudini debetur, limites excesserit, eandem sibijpsi naturam habet.* Quid *quæso his Galeni uerbis ad meam sententiam roborandam aptius fingi potest? nempè quum non omnium quæ fiunt (ut uult Galenus) eadem sit ratio, sed*

aliqua etiam dum fiunt, suam ipsorum essentiam obtinent, ut similares partes, usu uenit, ut morbus etiam qui fit, quum suam essentiam, & naturam protinus ab initio habeat, ut tradit Galenus, & morbus merito debeat dici. Idipsum quoque in arte parua monstratur, ubi eius morbi curatiua Methodus edocetur. Vnde quum solius morbi sit curatio, ut quarto & duodecimo Methodo, fit ut morbus fiens (liceat enim mihi hunc modo barbaro uocabulo appellare) quum illum curari debere Galenus doceat, morbus iure optimo censeatur: quod & ipsum quarto item Therapeutices Methodo explicatius confirmauit. Nec huic meæ sententiæ Fuchsius medicorum nostri seculi decus repugnat, etiam si ultro asseueret morbum qui fit, morbum non esse: nam ita eum intellexisse existimo, idipsum quod in fieri, & alterari adhuc consistit, morbum nõ esse: quod ego item proiecta hasta confiteor. Sed non ob id tamen negauerit Fuchsius febrem (exempli causa) morbũ non esse, quum hoc ipsum idemmet in ea enarratione fateatur. Nos igitur disceptationem hanc totam cum Galeno cõcludentes, asseramus morbum id tantum dici, qui contrarius sit sanitati affectus, & actionem lædat, siue diutinus hic sit, seu breuis, seu etiam momento duret: modo permanens aliquid habeat: secus quàm motus, uox, actio, sonus: quorum nullo temporis spatio pars ipsorum ulla stare potest. Πάθος, motum esse quẽdam corporis quo ad patiendum mouetur, Causam id quod procedit, symptoma, quod sequitur. Vocet modo hæc quis ut uelit, modo de rebus ipsis nihil planè immutet: uel si propriè, & accuratè loqui uelit, alterumq; docere, nominibus ipsis pro rebus utatur: et ab imaginatio-

Cap 88. nouæ uersionis.

Lib. Paradoxorũ 2. ca. 1.

Morbus.

Πάθος.

Causa.

Symptoma.

ne, quam nomina præbent, fugiens, ad rerum essentiam se conuertat: ita utens nominibus, ut in eorum usu claritatem quasi metam spectet, & quæque sic nominare studeat, ut qui discit, quæ dicũtur clarissime intelligat. Tum enim se boni præceptoris officio functũ esse quis existimet, quum hæc perfecerit. Hoc *doctum* Galeni *consilium, hæc recta docendi ratio.* 2. Thera. Me.

CAETERVM quod Græci has uoculas ad huiusmodi usum accommodare consueuerint, in libro de Medicis nominibus ostendimus: Atque meminisse oportet eius quod semper dicere solemus, ut quòd ad nomina pertinet, celerrime mutuam pacem componamus: atque ad res ipsas festinantes, in ipsis uersemur, ac diu persistamus. Verum inueniuntur complures, etiam eruditionis titulo sese uenditantes, qui omnia peruertunt: omnem enim uitam de nominibus altercando, conterunt, adeo, ut nunquam posint ad artis finem peruenire. Quid igitur faciet uir ueritatis studio æstuans? Principio ostendere debet res, quæ suapte natura inter sese similes sunt, atque ob hoc neglectę, deinde imponere eis nomina, maxime (quoad eius fieri potest) usitata, & à patrio sermone non aliena: quòd si hæc ignorat, fingat sibi propria: idq; summopere curet, ut singulis rebus singula adhibeat nomina, ne ob homonymiam sermo reddatur obscurior, ne'ue sophismatis perturbetur, neque etiam res aliqua omit- Nominibus quatenus utendum.

 tatur.

tatur. Cæterum siue rectè, siue perperam, siue propriè, siue impropriè, nomen fuerit institutum, multo otio considerandum est. idq; si prius res ipsas didicerimus: non enim in nominibus, sed in rerum notitia, rectum officium uersari uidetur. Nos uerò, ut diximus, patrijs utimur nominibus: & res inter sese uicinas definimus, permittentes alijs pro arbitrio nomina imponere, sed res ipsas præterire concedimus minime.

Rectum officiũ in quo uersetur.

GRAECAM *linguam uerborum, dictionumq; ad exprimendos conceptus, locupletißimam esse, ac maxime diuitem, non modo è Græcis doctißimi quiq;, sed è Latinis præcipui testantur.* Nam Cicero ad Qu. Fratrem *Græcam linguam in uerborum copia ac delectu, eorumq; ad res significatas adaptatione, cæteris antecellere omnibus scribit. Proinde minime mirũ (quod hîc Galenus ait) Græcos singulis sua nomina rebus maxime congruentia posuisse: quòd illorum copia abundent. At quum eo sint rebus imposita nomina, ut nobis rerũ cõceptus significataq; explicentur, in rebus ipsis uersari, atq; persistere, nõ in nominũ anxia inuẽtione, aut usu, medico magis præstat. Abũde certè illi est, et receptis, & usitatis in arte nominibus uti, eaq; nosse rebus significatis (quoad eius fieri maxime potest) propriè adaptare, quod ubi nactus est, reliquam omnem nominum curam ijs relinquat, quibus omnis in nominum contentione uita inutiliter perit. Sed neque tamen ita nominum negligentem esse uolo, ut non ad seuerum (ut dicitur) unguem, multoq; otio disquirat, quæ quibus nomina re-*

Idem 2. Tusculanarum quæstionũ.

Cur Rebus imposita nomina.

nã rebus adaptet, num proprie id fecerit, an secus. Quod animaduersionis genus ad homonymiam tollendam certè plurimum facit, ad exactam uero rerum, de quibus tractandum est, intelligentiam, in totum conducit, præsertim, si patrijs, hoc est, receptis, & maxime consuetis nominibus utatur: consuetudo nanq;, & usus, perspicuitatem certe maximam rebus adaugent. Itaque si uel inter Latinos cuipiam sit de ijs disserendum, quæ non satis apposite nostra lingua, congruentius uerò Græca exprimantur, sitq; receptum Græcis ijs uocibus uti, probauerim maxime in usum esse sumenda, atque ijs pro Latinis utendum. Cũ enim multa sint Græca, quæ nisi Græcè, satis significanter exprimere nequeas, qualia sunt Rigor, Melancholia, Symptoma, & huius generis non pauca, fit ut ijs pro Latinis non raro sit nobis utendum: ut quæ si Latina facere tentes, apta, respondentiaq; illis nomina haud inuenias; ut Manardus in Marcellum libro octauo epistolarum medicinaliũ, & doctus Linacer in sua ad libros de sanitate tuenda præfatiuncula, exactißime docent. Patrijs itaque, & receptis (ut Galenus monet) nominibus quisque utatur: sic ad rerum, quas scrutatur, naturam perueniens, ut suo functus officio uideatur. Sic Cicero Aërem, & Aethera, Græca quidem illa, pro Latinis usurpauit, nec inuenit ad id exprimendum quod aëre significatur seipso melius. Sic Galenus sese patrio semper usui accommodat, ut ad eum nomina sæpe transferat: ut in Symptomatis nomine, & Pathematis suprà monstratum est. Quæ omnia cò à me dicta uelim lector existimes, ut nonnullorum acutam nimis solertiam retunderem: qui nisi omnia ad bene Latina (ut ipsi uocant) nomina

Cõsuetudo & usus perspicuitatem adaugent.

Lib. 1. de Natu. deorum.

nomina conuerterint, scelus se maximum commisisse existiment, ac eos qui Græca interdum (quanquam receptißima) usurpant, carpunt ac lancinant. Nam (quæso) si tibi de rigore eo qui in febribus accidit, si de mania, melancholiáue, si de symptomatis sit loquendum, quibus tu Latinis nominibus horum uice uteris nisi impropriè pro rigore horrorem (quod Celsus sæpißime facit) pro mania, furorem, pro symptomate, accidens dixeris? Sed quàm hæc parum Græcis illis nominibus respondeant, docet abundè Manardus, quo suprà citauimus, loco.

IGITVR in ijs quæ nunc nobis proposita sunt, hoc quidem fit, dum corpus uel cõuertitur, uel transmutatur, uel quomodolibet alteratur, alterum uerò factũ est, & permanens. Porrò eius quod factum est, aliud quidem naturalem actionem facere potest, aliud uerò eam uitiare. Itaque id quod adhuc fit, nec est nisi dum fit, actionem, aut pathos nominauimus: id uerò quod per tempus aliquod permanere potest, sanitatem, aut morbum. Actio, & pathos differunt, quemadmodum id quod facit, & id quod fit. Morbus uerò à sanitate distinguitur, quòd hæc secundum naturam est, ille contra naturam.

Actio. Pathos.

IN OMNI *transmutatione duo omnino esse oportet, quæ actionem compleant, fieri, & factũ esse. Prius namque est in uia esse quicquam, quàm, quo, ceu ad finem, peruenturum est: media nanq; in opere ipsa priora sem-*

In transmutatione necessaria.

ra semper sunt suo fine, ut uolunt philosophi. Fieri itaque id dicitur, quod in motu ipso, atque adeò in actione subsistit: ut quoad uel alteratur, uel conuertitur, tandiu idipsum fieri dicatur. Factum uerò, quum ad finem, ad quem actio ducit, uentum est. Porrò eius quod fit, partes unà esse non possunt, ut potè de succedentium numero: id uerò quod factum est, permanens, fixum, stabileq; manet. In priore itaque illo actio reponitur, quæ & ipsa motus quidam est agentis; atque in fieri ipso suam habet essentiam: in postremo uerò, habitus, & dispositio. Quamobrem quum & sanitas, & morbus, permanentes sint in homine constitutiones, meritò in eorum, quæ facta sunt, genere collocabuntur. Quum autem & actio, & pathos, ambo quidem in fieri consistant, eo tantum differunt, quòd pathos, affecti corporis est motus, actio agentis. Morbus à sanitate, quòd hæc secundũ naturã cõstitutio sit, morbus contra naturam: hic functiones uitiat, sanitas perficit.

Fieri. *Factum.* *Actionis & pathematis discrimen.* *Sanitatis & morbi discrimen.*

RVRSVS de ijs integrum sermonẽ instaurantes, omnia ordine prosequamur. Igitur Sanitas est affectus secundum naturam, ad faciendam actionẽ idoneus. Porro nihil refert utrum dixeris, constitutio, an affectus: similiter, siue ad faciendam actionẽ idoneus, siue causam actionis dixerimus. Neq; refert etiam si secundum naturam, omiseris: intelligitur enim in reliquo sermone. Sic, Morbus est constitutio corporis præter naturã; aut causa, ob quam uitiata est actio: aut breuiori compendio sic, Morbus est affectus præter naturam

Sanitas. **Morbus.**

Pathos. naturam impediens actionē. Pathos est motus circa materiam ab efficiente procedens: Actio. ipse uerò efficientis motus, actio est.

A DEFINITIONE eorum sine quibus symptomatum natura probè cognosci non potest, denuò quod reliquum est, exorditur. Ea porrò sunt, sanitas, morbus, pathos, & actio: quæ omnia, ut symptomatum naturam omnem agnoscamus, scitu sunt necessaria: quum sint symptomata affectuum quorum sunt, ueluti umbræ quædam. Quamobrem quum neque sine sanitate morbus, nec pathos sine actione rite cognosci queat, quòd sint sibijnuicem quasi quadam consociatione supposita, horum quatuor erat prius definitione explicanda natura. Est itaque sanitas, secundum naturam constitutio ad faciendam actionem idonea. Morbus contrà, præter naturam itidem constitutio actionem uitians. Pathos, motus eius, quod patitur, corporis. Actio, efficientis motus. Quæ rursus omnia, secundo Metho. & primò de Locis aff. latius explicantur, & à nobis fusissime suprà in digreßione de morbo, & pathemate, sunt tractata.

ID VERO quod suapte natura inducere potest ei quod fit, aliquam suæ generationis Causa. partem, ipsum illius causa dicitur. Cuius com Causarum genera. plura sunt genera, nempe materia, utilitas, scopus, instrumentum, & unde principium motus: horum enim quodlibet, nonnihil ad perfectionem eius quod fit, conducere potest. Quæ uerò nihil inferunt, sed inferentes

causas

causas impellunt, ea causæ sine qua non, rationem obtinent. His ita se habentibus, potest ordo quidam causarum, quę crebro sese inuicem suscipiant, institui: ueluti pluribus inter se calculis ordine dispositis, si quis primum moueat, primus uero secundum, atque hic tertiũ, & sic deinceps quilibet se sequentem. In quibus omnibus nisi quis distinguat id quod per accidens facere dicitur, ab eo quod per seipsum, multa, & absurda cõmittet in suis disceptationibus peccata. Significat autem Per se idem quod Primò: quamuis nonnulli Attice loquentium hoc uocabulum non seruent: Per accidẽs autem, idem quod Secundo. Igitur qui primo calculo digitum applicat, primò quidem hunc mouet, sequentem uerò per accidens, & secundò; itidem reliquos quoq; omnes. Sic etiam primus per se mouet secundum, tertium uerò, & deinceps reliquos, per accidens. Atque eadem ratione secundus mouet tertiũ quidem primò, quartum uerò, & quintum, & alios deinceps, secundò. Quod si accuratius distinguere uolueris (id enim ad exquisitam rerum noticiam utilius uidetur) quilibet calculus primò mouet eum qui sibi contiguus est, secundò autem eum qui hunc sequitur: ita tertius mouet illum qui se sequitur, & quartus eum qui deinceps est. His ita se habentibus ac definitis, quum morbus affectus quidam sit præter naturam, lædens actionẽ, fieriq;

Per se.

Per accidens.

fieriq́ posſit, ut morbum ipſum alter præcedat affectus, qui & ipſe quidem ſit præter naturam, neque tamen ſuapte ratione, neque per ſe, ſed interueniente morbo lædat actionem, hunc affectum non morbum, ſed

Cauſa præcedens. cauſam quæ morbum pręcedit, uocabimus. Quod ſi accurate mentem adhibueris, hunc affectũ cauſam uocare potes, eo quòd actionem uitiat: uerum non per ſe, neque primò, ſed uel per accidens, uel ſecundo, & impediri, & lædi per ipſum dixeris actionem, at à morbo ipſo ſuĩpſius ratione, & primò. Itaque dicẽdo morbum eſſe corporis affectum qui impedit functionem, ĩis qui ſubaudiunt, & primo, & per ſe, ſat isfacit oratio. Verum ob rudiores, & rixoſos, addendum eſt, primò, ut huiuſmodi reddatur ſermo.

Morbus. Morbus eſt affectus corporis, actionem aliquam impediens primò. Affectus uerò qui hunc pręcedunt, non appellantur morbi. Quod ſi alĩj quidam affectus ſuperuenerint, ſequẽtes uelut umbra, ne hos quidem morbos uocabimus ſed ſymptomata.

Symptomata. Itaque non quicquid in corpore præter naturam fuerit, id protinus morbus nominari debet. Sed quod primò lædit actionem, morbus: id uero quod

Cauſa. præcedit, morbi cauſa, non morbus appellabitur. Si uerò alius quiſpiam affectus in corpore morbum ſequatur, ipſe ſymptoma duntaxat nominandus eſt: quamuis functionis quoq́ noxa, ſymptoma ſit animantis: Nam quicquid

quicquid animanti quomodolibet euenerit præter naturam, symptoma est. Atq; nominum usus apud Græcos sic se habet. Atqui licebit ea tibi pro arbitrio mutare, modo obserues (quod dictum est) ut res ipsæ permaneant. Vt, exempli causa, si nolueris uocare symptoma, sed epiginema, id est succedens, ut symptoma sit omne id quod animanti utcunque acciderit: Epiginema uerò, non omne, sed id duntaxat, quod morbos necessario sequitur. Nos uerò (ut dictum est) omnem alterationem quæ adhuc fit, pathos: omnia autem quæ in corpore sunt præter naturam, symptomata nominamus. Pathos.

CVM nihil sine causa fieri, ex axiomatis medicis, uel teste Galeno, unum sit, sanitatem autem & morbum, facta esse, ac permanentia dixerit, pathos uerò, & actionem, motionem quandam in fieri, à quibus cuncta hæc fieri dicantur, medico quidem scire operæpretium censuit Galenus: ac proinde quid causa sit, sibi proposuit definiendum. Est itaque medicis causa, id quod ei quod fit, aliquam suæ genarationis partem suapte natura inducere potest, ut in exemplo, Sol (si ita sors tulerit) nos calfaciens, aut aëris frigigidioris constitutio refrigerans, si actionis suæ uim imprimant, causæ meritò dicentur: ut quæ actione sua nos alterare & immutare sufficiant. Quæcunq; enim una aliqua nos qualitate afficere possunt, hæc, causæ meritò censebuntur: id enim quo tangente afficimur, & quo separato, cessat affectus, causam esse omnibus in 1. Metho. Causa.

bus in confesso est. Præfata uerò causæ definitio, etsi congruè omni causarum generi adaptari posit, quum & materia, & utilitas, & scopus, & unde principium motus, ei quod fit haud parum, quodq; per se, conferat, & omne quod fit, hæc necessario poscat, tamen præcipuè effectrici causæ conuenire uidetur: quòd ea præ cæteris suæ generationis portionem ei quod fit, impartiatur, tum quòd eam medicus in primis considerat. Cuius quum sit munus, affectus qui lædunt auferre, & curare, hoc præstare nō potest, ni effectricem causam & cognouerit, & methodo quadam abstulerit: sanari quippe nullus affectus potest, manente, quæ ipsum excitauit, causa. VII. Metho. *Quæ causa est, cur Galenus in Arte medicinali effectricium tantum, et conseruantium (quæ sub eodem genere reponuntur) meminerit: aliarum nanque causarum dignotio uel parum est medico utilis, uel si quid conferat, ad effectricem id causam præcipuè referri debet.* Harum uerò *ipsarum quadruplex esse genus non tam rerum naturæ periti, quàm etiam medici, ut hic Galenus, uolunt. Quum enim quodcunque actione quapiam efficitur, idipsum & ab aliquo, & alicuius gratia, & ex aliquo, & aliquid immutet (alioqui constare actio non posset, quæ ijs ueluti suis partibus constat) necessum est ex ijs quatuor illa præcipua causarum genera oriri, nempe materiā quæ & ipsa duplex est, in qua & ex qua, formam, quæ semper alia, atque alia introducitur, finem, quem utilitatis nomine hic Galenus significat, & unde principium, hoc est effectricem, quam & ipsam uel solam ad curationis modum dignoscendum satis esse Galenus in de* Respirationis *causis ingenuè est pro=*

Medici munus.

Causarum genera.

Actio quibus constet.

Causam effectricem solā ad curatiōnē sufficere.

est professus: quòd ab hac semper actio pendeat. Est & alìud causæ genus, quod ipsum per se quidem nihil cooperatur, inferentes tamen causas impellit, uocaturq; Causa sine qua non. Instrumentaria uerò causa ex effectricium genere ipsa est. Scopum uerò, quem hic Galenus quasi distinctum quoddam à cæteris causæ genus posuisse uidetur, etsi ad finalis genus causæ non inepte referri potest, quòd finis quasi quispiam sit eorum quæ fiunt, à fine tamen ipsum differre idemmet Galenus lib. de Sectis testis est. Ad hunc enim modum de eo loquitur: Medicæ artis scopus, ait, sanitas est: finis ipsius, sanitatis possessio. Et rursus in introductorio, siue eius libri autor Galenus, siue quiuis alius fuerit. Quousque (inquit) finem suum non assequitur medicus, non finis eius sed scopus dicitur. Ex quibus locis liquidò constat aliud esse à fine scopum, eaq; tanquam longo interuallo discreta Galenum posuisse, nec immeritò: differunt enim, tanquam propositum à propositi fine. Siquidem proprie σκόπος Græcè propositum denotat, speculationem, & animaduersionem. unde & σκοπέω uerbum, quod idem esse uolunt atque considero, animaduerto, speculor: ac proinde scopum ab speculando dictum, per tralationem quasi quandam, ad locum accommodant prominentem, in quem tela sagittarij dirigunt, in illum speculantes, & intenti, ut apud Suetonium de Domitiano legitur in hæc uerba: Nonnunquam (inquit) in pueri procul stantis, præbentisq; pro scopo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omneis per interualla digitorum innocuæ euaderent. Esse uerò propositum, quod Græci

Scopus, ad quod causæ genus referri debeat.

Scopum non esse finem.

Scopus.

Suetonius.

Macrobius. σκόπον uocant, Macrobius locupletißimus testis est. lib. primo in Somnium Scipionis cap. IIII. Est igitur Scopus, præmeditatus finis, & in artificis mente conceptus: habet enim quiuis artifex unum aliquid, quod primum in mentem ueniat, cuius gratia munia artis obit. Hoc itaque propositum, hic scopus medico sanitas est: nam huc intentus omnia facit, quibus potest præsidijs uel præsentem seruans, uel deperditam restituens. Differt itaque tanquam quid in potentia, ad id quod in actu: nam scopus in potētia quadam est, & mentis conceptu, finis uerò in actu. Equidem siue auxilijs adhibitis fine potiatur suo, siue non, nihilosecius tamen sanitate pro scopo utetur medicus: æquè ac sagittarius designato loco, etiam si non semper eò sagittas dirigat. Tum uerò finem esse adeptum dicemus, quum congruis auxilijs sanitatem pepererit, reꝗ; ipsa conuenientem naturæ statum induxerit. Sed placet in exemplis planiora hæc cuncta facere (quum optimam esse, quæ in exemplis fit, exercitationem Galenus prædixerit) idq; una quapiam in nobis proposita actione, quæ causis ijs & perficiatur, & constet. Subijciatur itaque sanguinis è cibis generatio. Huius sanè effectricem causam Iocinoris facultatem esse nemo non dixerit: ut cui, uel teste Galeno, hoc à natura propriè dicatū sit munus: materia uerò, cibi sunt, & potus: Forma ea est quæ in mutato succo noua induitur, nempe sanguinis: Finis porrò actionis, & utilitas, corporis nutricatio: instrumentum quo actio perficitur, spiritus est, quo facultas ceu organo, utitur, uel membrum ipsum, cuius adminiculo ea editur functio, quod iecur esse censent: causa sine qua non, ciborum in den-

Scopus quid.

9. Metho.

4. de usu partium cap. 3. & 12.

tibus molitio, atque præmansio, quæ quum sanguinis generationi nihil per se ipsa conferat, propiores tamen, & immediatas causas quodammodo pellit, cibum utique præparando. Quæ autem de causarum serie subdit Galenus, planiora sunt, quàm ut explicatione egeant. Illud tantum admonebimus significati uerborum Per *se, &* Per *accidés meminisse perpetuò oportere, necubi nos peruersa eorum acceptio fallat.* Per *se igitur quicquam facere dicitur, quum ex natura sua, sponte, primò nulliusq; interuentu facit:* Per *accidens contrà, quum non ex se, non immediatè, sed secundò. Scammonium (uerbi gratia) bilim per se uacuare dicitur: quòd primò, & per sui naturam id faciat: per accidens uerò, quum alios humores, tum uerò corpus refrigerare, quod secundò, & ex cõsequentia quasi quadam id præstet: uacuatio nimirum eo humore à quo corpus calidius reddebatur. Similitudinis uerò causarum ad calculorum rationem, catalogum, eò huc à Galeno adductum crediderim, ut morbi ipsius ad suas causas, & quæ ab eo gignuntur symptomata series, nexusq; intelligantur. Nam qui affectus præter naturam morbum præcedunt, illius causæ iuris censentur: quæ uerò morbum sequuntur, illius symptomata sunt. Itaque ut in calculis (quod ait Galenus) sic & in præter naturam affectibus usu uenit. Nam morbi quidem causa morbũ ipsum per se, & primò facit: morbus, symptoma item per se: morbi autem causa, symptoma parit, non primò, nec per se, sed per accidens, & secundo. Sic causa rursus actionem uitiat, at nòn primò sed morbi interuentu, à quo per se actio uitiatur ipsa. Si enim ad oculum defluens humor uidendi*

Per se.

Per accidés.

functionem uitiet, ipsa quidem oculi uel intemperies, uel mala constructio, uel soluta denique unitas, quæ ab lædente humore prouenit, actionem primò uitiat, ac ideo morbus censetur: quæ autem hanc intemperiem creauit materia, siue ea humor sit, seu flatuosus spiritus, aut quiduis aliud, ea sanè causa est, quæ intemperiei medio actionem lædit. Quæ uerò sequuntur symptomata, dolor, tumor, renixus, rubor, & eius generis reliqua, morbi scaturigines, ac riui quasi quidam sunt morbum uelut umbra sequentes: quæ & ipsa etsi propriè symptomata appellentur, latius tamen symptomatis nomen patet, ut pro omni eo interdum sumatur, quod præter naturam homini euenit: quo pacto & morbum, & morbi causam rectè symptoma, ut mox Galenus, dicere possis. At si nominis usum suis finibus, ac quasi cancellis, cogere uolueris, id tantum symptoma erit quod morbos necessariò sequitur, illisq; succedit.

Symptoma generatim.

ACCIDIT autem nonnunquam, ut eadem res & pathos, & symptoma nominetur, ubi utrunque significatum ei affuerit, quamuis alia, atque alia ratione. ut, exempli causa, membrum tremens pati dicitur: nam accidit ei, ut contra proprium usum, & alteretur, & moueatur: proinde tremor & pathema, & pathos est. Atque huiusmodi motus, alteratio simul, & symptoma est: quippe qui motus fit præter naturam. Si uerò alteratio duntaxat esset, ut cum uidemus, audimus, odoramus, gustamus, tangimus, tum pathos duntaxat

taxat nominaretur, symptoma uerò haudquaquam: huiusmodi enim symptomatis proprium, hoc est, ut sit præter naturam. Proinde quæcunque naturalis habitus differentia permutetur, siue figura naturalis, siue color, siue magnitudo, siue actio, siue pathema corrumpatur, ipsum accidere potest. Atque hæc est eius maxime propria ratio, nẽpe, A' naturali habitu mutatio. Quid autẽ dicemus? nũ morbus quoq; mutatio est à naturali habitu? Atqui non simpliciter mutatio, quanq; mutatio quædã est. Symptoma uerò simpliciter est mutatio. Quippe iam ostẽdimus morbum in affectu à naturali habitu permutato, lædenteq; actionem, cõsistere. Vt enim sit morbus duo hæc necessariò requiruntur, ut sit in genere affectus, & lædat actionem. At neutrum horum necessario adest symptomati: neque enim quòd affectus sit, neq; quòd lædat actionem, definitur symptoma: sed hoc solum, quòd sit præter naturam, ad ipsum definiendum sufficit. Atque hac ratione differt à morbo. A' pathemate autẽ, quòd hoc & in perpetuo sit motu, & nõnunquam à naturali habitu non deflectat. Symptoma uero non solum in motu, sed etiam in habitu quodam est, & omnino contra naturam. Est igitur pathos alterationis circa materiam motus qui adhuc fit. Affectus constans, & permanens est: Symptoma autem est, quicquid animanti præter naturam accidit. Itaq;

Symptomatis generatiĳ dicti propria ratio.

Symptomatis à morbo differentia.

Symptomatis à pathemate differentia.

Pathos.

Affectus.

 morbus

Symptoma. morbus ad symptomatis generatim dicti appellationem reducitur. Nam & ipse morbus quodammodo symptoma est. Præterea, causæ quæ morbos præcedunt, in animãtis corpore constitutæ, sub symptomatis generatim dicti significatione comprehenduntur.

QVAE *sit symptomatis generatim dicti à morbo, & pathemate differentia, quatenusq́; conueniant, hoc loco monstratur: Conueniunt autem in hoc, quòd utraque præter naturam sunt: Symptomatis enim generatim dicti ea peculiaris ratio est, ut sit præter naturam. Quæ item ratio quum & morbo, & pathemati itidem conueniat, fit ut in hoc communicẽt. Quæ enim in aliquo uno sibi consentiunt, congeneaq́; sunt, ea (etsi alioqui differunt) eidem generi subijci possunt. ut in præsentia symptoma, & pathos, tametsi eo differant, quòd pathos in fieri, perpetuoq́; motu, atque interdum à naturali habitu minimè deflectente, Symptoma uero, non in motu solum, sed & in habitu consistere poßit, & eo quidem contra naturam, fieri tamen rectè potest, ut idem, pathos, atque symptoma & sit, & dicatur. Tremens nanque membrum, qua quidem ratione contra naturam mouetur, alteratur, & uim patitur, iam pathos is motus est. Quatenus uero neruosi generis præter naturam affectus sequitur, iam illorum collatione symptoma erit. À morbo autem hoc interest, quòd & morbus omnis permanens est, & functionem uitiat, Symptoma uerò, neque perpetuo affectus est, neque semper actionem lædit. Sunt enim ex his nonnulla, quæ in fieri ipso, atque adeo motu,*

Symptomatis à pathemate discrimen.

Symptomatis à morbo discrimen.

motu, ſuam ipſorum naturam poßideant, ut mox in tremore monſtratum, quæ & ipſa de ſuccedentium genere eſſe intelliguntur: cuius ordinis quæ ſunt, à morbi omnino natura ſecluduntur: quod hic de permanentium, & conſtantium ſit genere. Sunt & alia quædam, quæ & ſi in habitu quodam ſita ſunt, tamen functionem minime lædunt, ut quæ coloris uel figuræ inueterata uitia ſequuntur: ut corporis nigrities, & huius generis multa. Ex *quibus conſtare puto, quæ ſit ſymptomatis generatim dicti à morbo, & rurſus, eiuſdem à pathemate differentia, quatenus coincidant, & qua item ratione idem & ſymptoma & pathos dici queat, quæ item ſit ſymptomatis generatim dicti maxime propria ratio. Quæ quum dilucide Galenus cuncta explicet, nosq; de ijs, partim ſuprà in digreßione de morbo qui ſit, loquuti ſimus, partim uero quod ſupereſt in ſequentibus ſumus tractaturi, finem huic capiti feliciter imponemus.* *Epilogus.*

CAPVT II.

ATQVAE de his tãtum dixiſſe abunde ſit ſatis. Nam de ſymptomatis, quæ ſpeciatim dicuntur, in hoc opere diſſerere propoſitum eſt. Ea trifariam diſtinguũtur. Alia enim corporis noſtri ſunt affectus, alia functionum noxæ, alia ad utraq; conſequuntur, ut ſunt, excrementorum immodicæ tum excretiones tum ſuppresſiones, ſimiliter ſtrepitus, qui in animante ipſo excitantur, atque reliquæ ſenſibiles differentiæ omnes. Quum noxam dico, priuationem

etiam intelligas, uelim. Neque enim uel mouendi, uel sentiendi duntaxat difficultas, functionum noxæ quædam sunt, uerum etiam & sensus priuatio, & immobilitas: Itidem non solum concoquendi difficultas, uerum etiam apepsia, id est cruditas. Atque hæc sunt symptomatum genera; quorum differentias particulatim considerare oportet.

Symptoma speciatim & illius differentiæ.

QVAENAM *sit symptomatis generatim dicti natura, quod ipsius à morbo, & pathemate discrimen, abunde superiori capite est monstratum. De speciatim dicto omnis deinceps* Galeno *futurus est sermo. Quam & ipsam tractationem, more suo, à diuisione aggreditur, prima, præcipuaque symptomatum speciatim dictorum genera diuisionis methodo colligens. Aut enim habitus quidam sunt, & stabilitatem quandam in corpore habēt, aut in fieri ipso, atque adeo motu subsistunt, aut ad utraque hæc tandem sequuntur. Quæ prioris sunt ordinis, affectus omnia censeri debent, quòd de genere permanentium, & constantium sint, neque amplius in fieri suam ipsorum essentiam possideant: cuius generis deprauati seu immutati colores esse creduntur. Nā quæ in morbo regio, in uitiligine, gangræna, & elephantiasi colorum fiunt euersiones, eorum morborum symptomata quædam sunt, sed in habitus uel dispositionis genere consistentia, quòd maneant, & quandoque etiam difficulter amoueantur. Ad secundum genus referri debent, quæ in functionibus ipsis noxæ contingunt. Cuius generis sunt, in sensilibus quidem*

functio nibus

functionibus deprauata uisio, auditio, tactus: in naturalibus, uitiatæ coctiones, & huius generis multa. Tertij ordinis symptomata promiscua sunt, ut quæ modo ad affectus, quorum sunt, consequantur, modo ad functionum uitia: ut excrementorum immodicæ uel excretiones, uel suppreßiones, quæ & ipsæ interdum uel ad intemperies quasdam præter naturam, uel ad functionum noxas sequuntur. Immodica nanque excretio (ut in exemplo) uel facultatis retentricis infirmitatem in suo munere obeundo. sequitur, uel uiscerum intemperiem aliquam. Sed de his V I. *lib. latius.*

NEC AB re fuerit singula deinceps oratione persequi, si prius admonuerimns id, quod in commentarijs de Morborum differentia diximus. Nempe quòd ij qui non corporis affectum, per quam agimus, sed ipsas actiones sanitatem esse putauerunt, ad morbos referent ea, quæ nos modo inter symptomata, de actionum noxa docemus, in nominibus duntaxat à nobis dissidentes: si scilicet in rebus ipsis nullum admittant errorem. Porrò quicquid erroris in huiusmodi docendi genere committitur, id ferè (ut sæpe diximus) ob derelictam aliquam differentiam euenire solet. Igitur si omnes persequantur, & eas non symptomatum, sed morborum dicant esse differentias, non de rebus, sed de nomine solum à nobis discrepabunt. Iam ad sermonis principium redeuntes ipsas differētias explicemus.

Quoniam

Symptoma generatim. Quoniam symptoma generatim quidem appellatur, quicquid animanti præter naturam accidit, ut & morbi, & eorum causæ (eas dico quæ intra corpus consistunt, non procatarcticas, id est euidentes & externas) symptomata esse censeantur. In altera uero significatione, & magis speciatim, quicquid præter naturam se habet (excipiẽdo & morbos & causas) symptoma uocatur. Atque de huiusmodi in præsentia loqui instituimus.

Symptoma speciatim.

QVI IN *actione ipsa sanitatem, & morbum, non in habitu collocant, recte actionum noxas (quæ Galenus hic symptomata uocat) morborum ipsi differẽtias appellabunt, solo tantum nomine à Galeni sententia dissidentes. Sed quum in actione, neque sanitatem, neque morbum consistere posse, ipsemet Galenus primo huius tractationis libro exacte docuerit, præstiterit certè magis functionũ uitia nõ morborum differẽtias, sed symptomata potius appellare. liberum tamen esto pro suo cuique uoto, & arbitratu hæc nominare, modo ex hac ipsa uaria nuncupatione, in rebus ipsis nihil caliginis, & erroris suboriatur: qui tum certè nasci solet, quum ignoratis rerum, de quibus disserimus differentijs, ad ipsarum rerum tractationem temere progredimur, differentias interim haud parum multas omittentes, quæ omnis tractationis, cognitionisq; rerũ scopum remorentur. Ac proinde rectißime suprà à Galeno dictum est, diuisionis artificio ad morborũ omnium inuentionem perueniri posse: nec iniuria: nam ea est diuisionis uis, atq; potestas, ut diductione quadam uniuersas*

Errores unde nasci soleant.

Diuisionis uis & potestas.

uersas rei differentias colligat, ex quibus rei propositæ notionem, ueramq; naturam nanciscamur. De qua diuidendi methodo, quum exactè sit à nobis, libro primo, cap. IIII. tractatum, nihil amplius ad id modo adijciendum censuimus.

CAPVT III.

PRINCIPIO meminisse oportet triplicẽ esse symptomatum naturam, & sic deinceps omnia diuidere, ab actione læsa auspicantes. Atque hanc in duo prima genera secabimus, quippe functionum ipsarum duæ sunt primæ differentiæ. Alię ad animam, alię ad naturam, pertinere dicuntur: proinde illæ animales, hæ naturales appellantur. Rursus animalium actionum genus trifariam distinguitur, in sensibiles, motrices, & principes facultates: nec ab re fuerit, facilioris doctrinæ gratia, huiusmodi uocabulis uti: deinde quãlibet earum quæ dictæ sunt, per suas differentias distinguamus. Nam sentiẽdi animę functio, quinque omnino modis explicatur. Est enim uidendi, odorandi, gustandi, audiendi, atque tangẽdi functio. At mouendi functio, ut unum, idq; certum sibi instrumentum uendicat, ita & motionis modum ipsum habet unum (ita enim iam demonstratum est, in eo opere quod de Musculorum motu conscripsimus) sed particulatim in uarijs instrumentis adeo uariatur, ut multiformis esse uideri posfit. Porro reliqua animæ functio, quæ à

Hic hallucinatus est interpres, nec fideliter uertit, diuidens actiones animales in principes facultates. quum Græcus Galeni codex longe aliter habeat, ut hic subnectetur seorsim.

principe

principe potẽtia prodit, per imaginationem, cogitationem, & memoriam diuiditur. Igitur sentiẽdi functiones, noxas subeunt: quarum communes quidem omnibus sunt sensus priuatio, & sentiẽdi difficultas (uoco autem in pręsentia sentiendi difficultatem, omnem malam sensionem) particulares uero, in singulorum sensuum functionibus deprehenduntur: ut in oculis cæcitas, uisus hebes, deprauata uisio: In auribus surditas, grauis auditio, deprauata auditio. Ita & de lingua, & naribus, & tactu, ad portionem horũ dicendum est: quanquam propria nomina nõ obtinent. Aut enim propria sensibilia omnino nõ sentiunt, aut male sentiunt. Male autem bifariam dicitur: uel enim idem quod debiliter, uel idem quod deprauate significat.

Male bifariam dici.

Recte quidem Galenus hoc nobis primum memoria tenendum præcepit, tria esse prima, præcipuaq́; symptomatum genera superiori iam capite explicata: quòd præfatæ diuisionis symptomatũ membra sigillatim sit pertractaturus, quæq́; in unoquoque generum differentiæ inueniantur, methodo peruestigaturus. Quam sane tripartitam symptomatum naturam nisi quis recte tenuerit, nihil eorum quæ mox dicentur, est intellecturus. Ac proinde ad sequentia nõ minimum momenti habituram præcedentium dogmatum memoriam Galenus candidè monet. Quum itaque & in affectu, & in actione læsa, et in his quæ ad utraque sequuntur, symptomata omnia sint locata, ub uitiata

tiata actione rem omnem ingreditur, functionum in primis differentijs præcipuis constitutis: nam sic oportet diuidendi methodo incedentem progredi. Illarum igitur aliæ ad animam, ad naturam aliæ pertinent. Animales illæ: hæ naturales uocantur. At quoniam haud satis hic interpres suo interpretandi muneri satisfecisse mihi est uisus, quòd animalium functionem genus in sensiles, motrices, & principes facultates diduxerit, quod stare nullo prorsus pacto potest, quũ sit facultas uel Galeni testimonio functionis causa, in quã actio ipsa diuidi minime potest, eam ob rẽ Galeni græcam ad uerbũ seriem subnectere non piguit: quò doctus lector intelligere possit, non calumniandi studio, sed proferendæ potius ueritatis causa, nos in hæc diuertisse. Itaq; Galeni græca lectio ad hunc modũ habet, τῶν ἐνεργειῶν δύο εἰσὶν αἱ πρῶται διαφοραί: αἱ μὲν γὰρ ψυχῆς, αἱ δὲ φύσεως εἰσί: καὶ καλοῦνται διὰ τοῦτο ψυχικαὶ μὲν αἱ πρότεραι. φυσικαὶ δ' αἱ δεύτεραι. Αὖθις οὖν τὰς προτέρας τέμνοντες εἴς τε τὰς αἰσθητικὰς, καὶ τὰς κινητικὰς, καὶ τρίτας τὰς ἡγεμονικάς. *Quod est, Actionum ipsarum duæ sunt primæ differentiæ, Aliæ quidem animæ, aliæ naturæ sunt. Quapropter priores quidem animales, posteriores naturales dicuntur. Priores igitur animales rursus in sensitiuas, motricesq;, & tertias principes diuidimus. Verum posteaquam eo loci incidimus, ut de animæ, naturæq; actionibus, & symptomatis, sit nobis locupletius differendum, ad huius sane loci plenam, pro sui dignitate, explicationem conuenire uideretur, ut de animæ essentia, à qua animales functiones dicuntur, & de natura item, à qua naturales, exactius loqueremur.*

quæremur. Sic enim & commentatio hæc nostra tot & uberior, prægnantiorq; redderetur, & Galeni sensa lucidiora fierent. Sed quum earum rerum tractatio ad philosophum, quàm medicum, potius spectet (nam animæ essentiam definire uelle, quum in omni alia tractatione audax, ut inquit Galenus, facinus sit, in medica certe præter audaciam superuacuum etiam) & argumentum hoc omne ad quintũ huius tractationis librum pertineat: ad eum locũ isthæc enarranda seruare præstiterit magis. id tantùm hoc loco candidè admonemus, Galenum hîc de anima, & natura, tanquam re, & ratione diuersis tractasse: nec iniuria: cum alia sit animæ, naturæ alia, atque diuersa ratio. Animam eam esse in nobis substantiam Plato rectißimè censuit, qua mouemur, sentimus, & animantes sumus: quæ maxime propria est ipsius ratio. Naturam uero, eam potẽtiam uocare solet Galenus, quæ regendo corpori præficitur: quam & ipsam Hippocrates commoderationem esse quandam elementorũ plena fide existimauit. Quæ igitur in nobis facultas uitæ necessaria subministrat, nutritionisq; in uniuersum munia obit, & in totũ, corpus ipsum tutandum suscepit, ea certe natura iure dicitur: quæ sensum, & motum atque quiddam his etiam diuinius, nempe cogitationem, memoriam, intellectum præstat, hanc Animæ uocabulo dignamur: quòd ijs functionibus & animantes dicamur, & brutorum naturam quàm longißime superemus. Ab hac igitur prodeuntes actiones, animales, ab illa naturales dicuntur. Postremi huius ordinis sunt, cibi concoctio, eiusdem distributio, nutricatio, excrementorum pulsio, generatio, & huiusmodi alia, quæ ut fiant, corporeis organis

5. de sympt. causs.

5. de sympt. causs. Lib. de nat. hu. & 2. Aphoris. textu 24. et iij. item aphor. tex. 2. & Gal. 3. de temper.

egent,

egent, & à natura (ut medici tradunt) fieri dicuntur. Prioris hæc, ſenſatio, motio, cogitatio, memoria, intellectus, ratiocinatio, & quæcunque diuinioris illius auræ, atque naturæ uim ſpirantia ſine ullo, uel ſaltem quamminimo corporis adminiculo ſeſe proferunt, & quam lōgiſsimè pandunt. Quæ nemo à noſtra ipſorum natura (ut quam cum brutis, & terræ naſcentibus cōmuniem) ut Plato uult (habeamus) ſed ab anima potius diuiniore parte fieri dicet. Sed de his aliàs abunde. Ad inſtitutum uero redeuntes, ſymptomatum eorum quæ in actionum læſione conſiſtunt, naturam omnem cum Galeno pertractemus, à ſenſilibus exorſi: quòd hæc nobis magis pateant, et eorum pathemata facilius agnoſcantur. Itaque & in uiſu, & in auditu, atque cæteris ſenſuum inſtrumentis tria contingunt ſymptomatum genera, nempe priuatio, imbecillitas, hoc eſt diminuta actio, et deprauata. ut in uiſu (exempli cauſa) cæcitas, actionis eſt priuatio: hebes, obtuſaq; uiſio, functio eſt diminuta: obliquus ſtrabusq; contuitus, deprauata. Fit autem priuatio à uehementiſsima quapiam cauſa: imbecilla à parua, & non ualde moleſta: corrupta, & deprauata à mediocri: quæ neque tam uehemens fuit ut priuationem inferre, neque rurſus ita imbecilla, ut ſolam protulerit infirmitatem, ſed ſupra hanc, actionis quoque corruptelam. Atque ita in ſingulis ſenſorijs exēplo deducere potes. Nam uel omnino propria obiecta non ſentiunt, uel male, difficulterq; ſentiunt. Male autem bifariam dicitur, nēpe debiliter, et deprauate: quæ enim alterutro fiunt modo, ea malè fieri dicuntur. *Male bifariam dici.*

TACTVS autem in ſua functione præter

reliquas sensiones, proprium, & insigne symptoma obtinet, nempe dolorem. Qui licet cæteros sensus ob externa, eademq; propria sensilia obturbet, hunc tamen sensum nō solum ob externa sensilia, sed multo magis ob intimos corporis affectus discruciat: idq; interdum adeo uehementer, ut laborantes doloris grauitate uicti, seipsos interimere cogantur. Atque oculos identidem dolor inuadit ob lucis splendorem. Similiter aures, ob uehementem, & asperum strepitum. In olfactu quoque, & gustu, aliæ quædam molestię eueniunt, prout quilibet horum à proprio sensili dolenter fuerit affectus. Maximi uero dolores in sensu tactus percipiuntur. Etenim uehemens dolor, quo in auribus ob phlegmonem, aut alium quempiam affectum torquemur, non ad sensum auditus, sed ad tactū propriè pertinet: quippe qui omnium sensuum instrumētis communis est: quum aliorum quatuor quilibet, suo duntaxat instrumento contētus sit. Ita in oculis subinde uehemētes dolores excitantur, sensu tactus in ipsis laborāte. Huius generis symptomatum sunt, & dentium, & crassioris intestini (Græci colon uocant) dolor itidem, & pruritus. Sed non oportet te solicitum esse, ut circa quālibet particulā propriū nomen inuenias, quale est cephalalgia, id est capitis dolor: otalgia, id est auris dolor: cardialgia, id est cordis dolor: quippe nō inuenies instituta nomina.

Sed

Sed satis fuerit, ut huiusmodi omnia oratione interpreteris, dicẽdo uesicæ dolor, itidem & renum, & lienis, & genu, & pedis, atq; sic reliquorum omnium. Atque hæc sunt functionum, quæ ad sensus pertinent, symptomata. Quibus præterea duo, non mediocris notæ, addi debẽt: nempe uigilia, & ueternus: quæ in primo omnium sensu, qui communis quoque dicitur, consistunt.

TACTVS *in homine quum sit (uel Aristotelis testimonio) sensuum omnium externorum perfectißimus (quòd & eo sensu omnium animalium prudentißimum censeatur, & eo ipso animalia cætera cuncta superet, quum nos illa alijs sensorijs, multis numeris superent, ut linx uisu, aper auditu, canis odoratu) cò oportet quæ in ipso fiunt symptomata, tanto cæteris magnitudine, ac uehemẽtia præstare, quãto tactus ipse reliquos in homine sensus superat.* Præcipuum *igitur illius symptoma dolor est, hoc est, tristis ille sensus affatim, uiolenterq; incidens: sic enim* Plato *dolorem definit.* Rectè *autem dolor, tactus symptoma esse à* Galeno *ponitur, quòd quum tactus ipsius plures sint sensiones (ut præter* Galenum *hic, summus etiam philosophorum* Aristoteles *sensit: percipit nanque tactus qualitates primas uocatas omnes, item & secundas, mollitiem, duritiem, grauitatem, leuitatem, asperitatem, leuorem) inter has ipsas tamen tactus sensiones, iure dolorem reposuisse* Galenum *censendum est: quum sit planè nihil aliud dolor, quàm rei contristantis, & in contrarium naturæ habitum mutantis repentina perceptio.*

2. de anima. tex. com. 94.

Dolor quid.

2. de anima textu cõmen. 107. & 108.

Dolor.

q perceptio.

perceptio. Vnde 11. de locis describitur esse dolor, tristis quispiam sensus, qui & ipse quum in nullum reliquorum sensuum congrue referri poßit (habent enim reliqui externi sensus omnes, peculiares sibi, ac proprias sensiones, & obiecta, ut uisus uisionem, coloremq;, auditus sonorum perceptionem, gustus saporum, odoratus odorum: cuiuslibet autem horum unica est functio, unum obiectum quod peculiariter sensui conueniat, ita tradente Aristotele) fit, ut ad solum tactum sit referendus: ut cuius nimirum sit actio quædam corrupta, uti uoluptas, conueniens, & perfecta. Quod uel ex hoc loco monstrari quàm apertißime potest: quum inter reliquas tactus sensiones, dolorem Galenus tanquã ex præcipuis unam, reposuerit: & merito quidem. Nã reliqua omnia quæ à tactu percipiuntur, calor, frigiditas, mollities, asperitas, & huius generis talia, per se ipsa quidem non offendunt, ni ualde excellentia sint (excellens nanque sensibile omne corrumpit sensum) dolor uero, uel minimus etiam, offendit: & si pluscu-lum augeatur, in totum corrumpit: quòd sui uehementia & ualido occursu magnam inferat læsionem: unde rectißimè Hippocrates, ab ijs quæ naturam mutant, & corrumpunt, dolores excitari scripsit. Ob id autem in hoc ipso sensu maximos percipi dolores Galenus hic asserit, quòd is in nobis sensus præ cæteris exactißimus sit, maximeq; perfectus: ut Aristotelis testimonio confirmatur. Quamobrem necesse est, ut quæ in ipso pathemata fiunt, tanto cæteris sint ualidiora, quantò hic sensus reliquos omnes perfectione superat, & bonitate. Quin quum & ipse sensus tactus in medio quodam qualitatum tangibilium temperamento

2. de anima pluribus cap.

2. de Anima.

2. de anima textu, com. 123.

2. de anima textu, cõ. 94.

2. de temperamentis.

mento positus sit (quòd uel Galeni testimonio, ipsum qualitatum, & rerum sensibilium actu talium iudicem esse oporteat, eoq; sit cutis hominis, præsertim manus, omnium extremorum uerè media) fit, ut quæ hanc symmetriam euertant, potentissima sint, & maximam uim inferentia. Bene nanque temperata, morbosis causis, uel Galeni sententia, amplius reniti solent. Nihil mirum igitur si maximos in tactu dolores oriri Galenus scripserit. Oriūtur certè, ac tales nonnunquam, ut ad mortem sæpissime cogant: quum sit nimirum tristis res dolor, aspera, amara, inimica naturæ, ad patiendum, tolerandumq; difficilis: ut quæ sæpe etiam fortissimos quosque ad desperationem compulerit. Testis est Philocteta ille fortissimus heros mortem dolore nimio, magno eiulatu subiens: In arte medicinali cap. 8. nouæ uersi. Ex. 2. Tuscu.

Quum è uiperino morsu uenæ uiscerum
Veneno imbutæ tetros cruciatus cierent:
Clamat enim,
Heu? quis salsis fluctibus mandet
Me ex sublimi uertice saxi?
Iamiam absumor, conficit animam
Vis uulneris, ulceris æstus.

Fortissimum igitur atque ad uires prosternendas omnes, mortemq; ciendam ualidissimum symptoma dolor est, uel Hippocratis, & Galeni testimonio, nisi quis & uiribus abundet, & firma sit compage præditus, atq; ita se ad ferendum dolorem animi magnitudine comparet, ut eum & constantia, & firmitate superare contendat. Nam (ut Seneca inquit) si grauis est dolor, non leuis est gloria: Si leuis, leuis & patientia quoque. Quis igitur modo dolorem non sentiri proferre au- Primo prædictionum commen. 38. An dolor sentiatur.

 deat,

deat quum molesto suo, grauiq; sensu mortem sæpenumero intulisse multorum sit probatum exemplis. Quod etsi in dubium reuocari à multis (dolorem dico ad tactum sentiri) Apponensis conciliator ostenderit, ueritas tamen ipsa, atque Galeni sensa, dolorem externo etiam sensu percipi abūde declarant: quum IIII. de Symptom. cauß. & hoc ipso loco, dolorem ex functionibus uitiatis tactus unam quidem, atque præcipuam esse tradiderit. Nempe cum omnium sensuum organis commune hoc sit, ut & uoluptate & dolore affici poßint, idq; patiantur non tanquam uisionis, auditionis, odoratus, aut gustus organa: fit ut tanquam tactu prædita uim doloris sentiant. Quæ ratio maximè facit ut dolorem tactu percipi credam. Quamobrem etsi à reliquorum sensuum functionibus haud perinde afficiamur, etiam si depravatæ sint (quòd fermè, ut philosophi tradunt, immateriales sint) Tactus tamen actiones corruptas præsertim ob id certe sentimus, quòd corporeæ quum sint, & affatim incidant, molestam uim inferunt, & eius generis interdum, ut ad nullam qualitatum tangibilium communium referri poßit: cuiusmodi dolor is erat, quem se in scapulis sensisse, quum de his scriberet, Conciliator testatur. Porrò & hoc ipsum argumento est, unum aliquod sensibilium ad tactum, esse dolorem, quòd tristis quispiam, ac molestus sit sensus. Quæ sanè molesta sensatio, quum ad animam non pertineat, ut quæ hisce pathematis minime afficiatur (non enim anima dolet, non angitur, non lætatur, ut Aristoteles uult) fit ut ad corpus ea omnino sensatio pertineat: quumq; nulli reliquorum sensuum sit propria (non enim uisui, audi-
tui,

tui, odoratui, aut gustui, ut ex se constat) relinquitur ut ad tactum omnifariam pertineat, atque ab eo sentiatur. Adde, quòd quum à Galeno dictum sit, dolorem, sensum tactus ob internos quosdam affectus uehementer discruciare (discruciare autem nequit ni per molestam quandam, & tristem sensationem uim tactui inferentem) fit igitur ut tactus ipse dolorem sentiat, ut à quo uehementissimè sæpenumero crucietur. Alioqui si dolorem non sentit tactus, quorsum attinet (quod hic dicit Galenus) maximos in sensu tactus percipi dolores? An uerò dolor morbus sit, an pathema, & quæ sint illius causæ, ad quartum huius tractationis librum disserenda reijciemus, ubi ex professo de hisce tractabimus. In ijs uerò quæ ad sensus pertinent symptomatis, duo supersunt sensui communi uocato peculiaria, & maxime propria, uigilia, & ueternus quem & soporem nominant. Somnus enim uel Aristotelis testimonio primi sensorij pathema est: oppleto nanq; primo cerebri uentre, uaporibusq; distento, somnus animali conciliatur: sed hic secundum naturam, ueternus omnino contra naturam. Fit autem, ut Hippocrates *ait, temporum musculis affectis: sequiturq; cerebri, ut plurimum, intemperiem frigidam, frigidorumq; excrementorum in eo copiam. Vigilia autem immodicam siccitatem, uel nitrosorum, salsorumq; succorum redundantiam. Hæc de sensuum symptomatis.* *Lib de somno & uigilia.*

AT FVNCTIONVM, à quibus motus excitatur, prima symptomata sunt immobilitas, & ad motum difficultas. Sed difficultas est, uel imbecillus & infirmus motus, uel depra-

 uatus.

Deprauati motus.

uatus. Deprauati motus exēpla sunt, tremor, palpitatio, concuſsio. Quorum ſymptomatum nonnulla, quum totū corpus occupant, diuerſas ſortiuntur appellationes, ut emproſthotonos, opiſthotonos, & tetanos. Si uerò non ſolum totū corpus conuellitur, ſed principes quoq; functiones detinētur, hoc ſymptoma morbus comitialis appellatur. Quemadmodum & apoplexia, qua ſimul & totum corpus reſoluitur, & principes functiones occupantur. Atque hæ ſunt noxæ, quibus actiones quæ ad motum pertinent, impediuntur. Quarū ſi quæpiam inueniatur, cui proprium, inſigneq; nomen non fuerit inditū, ob hoc nemo decipiatur, ut putet præteritum nobis eſſe aliquod ſymptoma: quemadmodum neque apnœan, id eſt ſpirandi defectū, aut iſchurian, id eſt, urinæ detentionem, aut dyſurian, id eſt, urinæ difficultatem, aut aphonian, id eſt, uocis uitium. Verum medici officium fuerit, ut huiuſmodi omnia poſsit inuenire per ſingulas functiones animales, neque non cuiuslibet horum differentias, ueluti (ſi ita euenerit) ſpirandi difficultas (quum ſit unum animalis functionis ſymptoma, nempe ſpirationis) quot habeat in uniuerſum differentias: id quod in libro de Dyſpnœa iam nobis demonſtratum eſt. Aut uocis uitium quibus particulatim diſtinguatur differentijs: id uero in libello de Voce diſſeruimus. Ac fieri poteſt identidem, ut hæſitet aliquis, ad quod

genus

genus referendum sit symptoma, ut pandiculatio, oscitatio, sternutamentum, tussis. Sed de his omnibus in sequenti libro, quum symptomatum causas attigerimus, latius dicemus.

IN MOTV *quoque totidem symptomatum genera, quot in sensu euenire consueuerunt: hoc est, motionem ipsam tot in uniuersum modis quot sensationem, lædi posse: nempe si uel in totum auferatur, uel mali edatur. Ad deprauatam itaque motionem pertinent, tremor, palpitatio, concußio & huius generis: nam aliorsùm, quàm pro naturæ modo, istæc omnia fiunt.* Tremor *siquidem, uel teste Galeno, ex duobus* Tremor.
contrarijs motibus constat, nimirum membri grauitate 5. de Sympt. caus.
deorsum pellente, & facultate sursum tollente. Palpi- Palpitatio.
tatio uero, immodica est musculorum præter naturam distentio, et dilatatio: fitq; semper à flatuosa quapiam, aëreaq; substantia, spatium, in quo continetur, quoad explosa sit, ui, et impetu attollente. Hi porrò deprauati *motus secundum uaria, in quæ incidunt membra, uaria & ipsi Græcis nomina sortiuntur.* Ὀπισθότονον Ὀπισθό-
uocant, quum caput quodam rigore neruorum scapulis quasi adnectitur, & in syluestrem ac posteriorem τονος.
sui partem, ceu rigidum torquetur. Ἐμπροσθότονον, Ἐμπρο-
quum mentum pectori fermè affigitur, inq; anteriorem σθότο-
sui partem caput rigens inclinatur. Τέτανον *nuncu-* νος.
pant, quum intenta, & immobilis quaqueuersum, cer- Τέτα-
uix manet: tumq; in omnem partem rigentia, & infle- νος.
xa membra manent. Latini *una, & communi uoce om-* Fen. 2. 3, c. 8
nia tetanum, Auicēna cuzen, seu alcuzen, Celsus rigo- Cel. lib 4. cap. 3.

 rem.

rem. Comitialis quoque morbus ex horum genere est, deprauatorum inquam motuum: qui tum fit, quum noxa ad principes cerebri facultates peruenit, earumq; functiones detinentur. Tumq; præter conuulsionem, mentis, internorumq; sensuum oblæsiones contingunt: quo à deprauatis illis motibus comitialem distingui Galenus in de Locis affect. asserit. In apoplexia uero totum corpus resoluitur, uti in comitiali conuellitur, & principes item functiones occupantur omnes, nimirum cogitatiua, ratiocinatrix, & memoria. Id
3. de. loc. aff. enim apoplexiam esse Galenus uoluit, quum omnes pariter nerui quum sentiendi, tum mouendi uim amiserunt, tumq; homo ad uitæ functiones inutilis redditur. Cæterum quoniam pandiculatio, oscitatio, sternutamentum, tussis, symptomata quædam sunt, dubitet iure aliquis, in quonam generum reponenda sint, num in eo quod ad animam, an in eo quod ad naturam pertinet. Quem scrupum etsi in sequentem librum Galenus regerit, nos tamen lucidioris doctrinæ gratia, ad animæ functionum genus ea pertinere dicemus. Nam uitiati quidam sunt motus membrorum id quod lædit ui, & impulsu abigere conantium. Quanquam enim naturæ sint hæc adiumenta, & præsidia quasi quædam, in id membris attributa, ut natiuo quodam impetu noxia à se pellant, tamen cum causas præter naturam habeant ad huiusmodi motus cogentes, iure & ipsa symptomatis adnumerantur, atque his præsertim, quæ in motuum differentijs contingunt. Nam & pandiculatio, & tussis, & singultus, & sternutamentum motus quidam sunt, ad id quod musculis nocet, pulmonibus, uentriculo, cerebroq;, multo cum impetu pellendum.

CONSEQVENS

CONSEQVENS est,ut earum actionũ,quę à principe facultate prodeunt,noxas prosequamur, incipientes ab imaginatione. Eius noxa nonnunquã ueluti paralysis,id est,resolutio quędã est,& caros,id est,sopor,aut catalepsis nominatur. Nõnunquam ueluti errans aliquis,& deprauatus motus,qui deliriũ uocatur:interdũ ueluti deficiens quispiã motus, & infirmus, ut in ueterno, & lethargo. Atq; in cogitandi functione,dementia,quasi resolutio quædam est. Stultitia,siue fatuitas,ueluti imperfectus est,ac deficiens motus. Delirium uerò uocatur motus ueluti aberrans, & deprauatus. Porrò accidit plerunque, ut ambas actiones obturbet delirium: ut neque benè procedat imaginatio, neque debita fiat ratiocinatio. Interdum una duntaxat læditur: id quod Theophilo medico ægrotanti euenit. Qui, quum alioqui prudenter dissereret,atque eos qui tum præsentes erant exactè nosceret,tibicines tamen quosdam arbitrabatur esse in angulo cubiculi, in quo decumbebat, eosq; tibia canere, atque pulsare, & se illos uidere putabat,alios quidẽ stantes, alios autẽ illic sedentes, atq; ita cõtinenter canentes,ut neq; noctu,neq; interdiu quicquam remitterent,aut quiescerẽt,ne minimo quidẽ temporis momẽto. Proinde assidue clamans, iussit eos à cubiculo expelli. Atque hanc habuit ille delirij speciem. Is ubi conualuit, abeunte morbo,quicquid singuli eorum qui ipsum

Imaginationis noxæ.

Cogitationis noxæ.

Teophilus medicus.

ipsum uisitabant, uel dixissent, uel egissent, narrabat. Denique uisa (Græci phantasmata uocant) quæ de cãtoribus apparuerant, memoriter recitabat. Sunt alij quibus nulla apparent uisa, sed non rectè ratiocinantur, cogitandi facultate in ipsis affecta. ut phrenitico illi contigit, qui obseratis intus ianuis, protulit per fenestras singula uasa, interrogans prætereuntes, iuberent'ne ea proijcere. Hic singula uasa suis nomenclaturis probè nominauit. Vnde intelligere licebat, neque imaginandi functionem circa illa esse læsam, neque nominum memoriam deletam. At quam ob rem ipse decreuisset ea ab alto deijcere, & ita frangere, id uerò coniectura assequi nemo poterat: quanquam ex ipso opere satis constabat eum insanire. Iam memorandi animæ facultati posse accidere symptomata, tum in ægrotantibus, tum in his, quorum iam finiti sunt morbi, uel Thucididis testimonio discere licet: qui nonnullos è pestilentia seruatos, adeo omniũ quę antea nouerant, fuisse oblitos cõmemorat, ut non solum suos familiares non agnoscerent, sed ne seipsos quidem.

Cogitatiuã facultatem ratiocinatricẽ Galeno esse hinc uideto: secus apud Aristotelem.

Memoriæ læsio.

QVI *principium cerebri facultatũ noxas tractare ingreditur, hoc sibi proœmio ad rem aptißimo inchoandum proponat:* Impeditum opus *dicere aggredior, & facundiæ minime capax: quo* Pomponium *in orbis situs enarratione usum fuisse legimus.* Quid *enim quæso inexplicabile magis, quid ad enarrandũ promptum*

ptum minus, ac expeditum, quàm animæ & superiorum in nobis facultatum uires, actiones, actionisq; modum, non animo tantum, meditationeq; complecti, sed de scripto tradere, edocere, monstrare? Nos tamen idipsum, etsi non pro rei magnitudine, & dignitate (esset enim id uiri ingenio, doctrinaq; præstantis, & in omni genere disciplinarũ excellentis) pro ingenij tamen nostri modo, ex Aristotelis & Galeni potissimum fontibus tractanda assumemus, cuiusq; cerebri facultatum actiones enarrantes, earumq; noxas percurrentes: sic enim inuẽtionis symptomatum in ijs uia feliciter procedet. Animalium itaq; facultatũ, item & functionum duo prima, præcipuaq; genera esse tradunt quum philosophi, ac rerum naturæ periti, tum medici quoque omnes. Primum genus ad sensum omnem, motionemq; pertinet, alterum ad animum: hoc mentis, intellectus, & rationis, illud inferioris cuiusdam potentiæ, quæ nobis cum brutis est communis. Porrò genus illud primum, ad sensationem pertinens, in quinque rursus differentias diuidunt, nempe uisionem, auditionem, odoratum, gustum, & tactum, horumq; singulis peculiaria esse à natura tributa instrumenta, quibus functiones suas obeant, uisioni oculos, auditioni aures, odoratui nares, gustui linguam, tactui subditos cuti uniuersæ neruos. Horum autem sensuum functiones ut patentia habent, sensuiq; exposita membra, ita sunt & ipsæ exploratissimæ, ac cognitæ nobis. Postremum uerò genus, quod principum animæ facultatum esse traditur, ut abstrusum magis & in naturæ uisceribus quasi reconditum latet, sic sanè multam in se habet difficultatem, & quæ diu, multumq; torsit quum philosophos, tum medi- (Sensuum differentiæ.)

cos

cos fermè omnes. Nam *neque insectione ipsa generis in suas species, neque in functionum differentijs, neque in ipso denique operandi modo conuenêre, quicunque de ea re longos texuerunt sermones.* Quæ nos, *ne plus quàm par sit, longiores simus, consultò præteribimus, ea tantùm ex Aristotelis* & Galeni *promptuario recensentes, quæ ad hunc* Galeni *locum explicandum satis esse uidebuntur*. *Aristoteles igitur*, Theophrastus, Themistius *ac* Peripatetici *penè omnes internas cerebri facultates quatuor in totum esse prodiderunt, sensum communem uocatum, imaginatiuam, ratiocinatricem, quam* & *cogitatiuam uocant medici, memoratiuam postremam.* Harum *porrò ut uariæ sunt actiones, ita* &

Sensus communis cur sic uocatus.

uariæ in cerebro sedes. Sensum *itaque hunc, cõmunem ob id iure appellant, quòd percipiendis omnibus omnium externorum sensuum functionibus sese ex æquo accommodet, illorumq; omnium solus ipse sensata percipiat : quod nemini externorum sensuum conuenire*

3. de ani. cap 2.

posse Aristoteles *prodidit*. Est *autem interna quædam cerebri uis, qua externorum sensuum omnium sensata comprehenduntur, atque etiam abinuicem distinguuntur.* Quum *enim album à dulci in lacte, flauitiem rursus à dulcedine in melle internoscamus, planè necesse*

3. de ani. cap 7.

est sensum esse aliquẽ (ut Themistius *ait) qui hæc dijudicet : propterea, quòd sensilium differentias sentiri, perpendiq; non alia ui, quàm sensibili conuenit*. Est *igitur sensualis quæpiam uis, in quam functiones diuersissimas omnium sensuum finiri oporteat. unde constat sensum hunc, duplici esse ratione in homine positum,*

Sensus cõmunis duplex ratio.

altera, ut esset quod externorum sensuum functiones perciperet (nam neque uisus uisionem, neque auditionem

tionem auditus, neque rursus auditionem uisus, aut uisionem auditus comprehendere potest, sed & ab oculo uisionem, & ab aure, ceu instrumento, auditum perfici, solus sensus communis indicat) altera, ut contrarias, & maximè diuersas sensilium qualitates distingueret, & item coactas in se, atque coniunctas externorum sensuum ideas simul et reciperet, & quasi æquus iudex, de ambabus iudicium ac sententiam ferret. Quamobrem is ipse aliud esse colorem, aliud sonum, aliud saporem discernit : ac proinde ex sensu perceptis, hoc album, dulce illud, aut idem utraque esse nouit: quod nemini externorum sensuum est à natura tributũ: quum neque colorem auditus, nec sonum uisus, nec odorem gustus percipiat. Quamobrẽ appositè Aristoteles sensum hunc puncto, centroq; circuli respondere, ac quadantenus similem esse uoluit. Nam ut ad centrum, ceu ad finem quendam omnibus unum, cunctæ ab extima circunferentia ductæ lineæ finiuntur, sic ad hunc sensum in nobis internum reliquorum sensuum functiones, tanquam ad iudicem, deferuntur. Vnde rectißime Themistius sensum hunc primum, ac principem uocandum meritò censuit, quòd externis sensibus ceu famulatu multiplici, ac uario, utatur: ipseq; instar regis, ac iudicis, tanquam pro tribunali sedens, & spiritu illo curruli adiutus, de omnibus, quæ quinque illi sensus suis quique officijs perfuncti annunciarunt, pronunciat, censet ac iudicat. Ac proinde re quidem ipsa, unum, & simplicem functione, multiplicem, ac uarium esse uolunt, unum quidem, ut iudicem, ut receptorem, multifidum: quæ Auerroys fuit sententia. Sensum communem proximè sequitur imaginatiua, Græcis Φανταστικὴ

3. de anima ubi suprà.

3. de anima cōmen. 149.

dicta:

dicta: quòd uisa (quæ illi φαντάσματα uocant) nobis ab ea proueniunt. Hanc autem Aristoteles, & eius paraphrastes Themistius potentiam quandam esse animæ uolunt à sensibus ortam, quæ formas, & imagines rerum quas præbent, & renunciant sensus, retineat, & consignet in se: ita, ut uel digreßis ijs, quæ sensus ciebant, illorum tamen uestigia, & effigies diutius hæreant, & cunctentur in nobis. Ac proinde huius facultatis motionem, sensus in actu positus (ut Themistius tradit) creare solet: cùm sensus ipsi à sensilibus exterioribus commoti, & laceßiti, primum simulachra ab ijs missa recipiunt, deinde hanc animæ uim, quã phantasiam, & imaginationem uocamus, impellunt, ipsaq; ab spectris, & simulachris excitata, in actum ducitur. Cuius functio quum penè tota ab ijs quasi rerum umbris, pendeat, fit, ut imaginari quæ uolumus, in nostra sit potestate. unde illud euenit ut ea nobis sæpenumero effingamus, quæ nullatenus esse possunt, ut tricipites, & alatos homines, hyppocentaurum, charybdim & scyllam, chimæram, & huiusmodi uana. Nam ut Aristoteles, & philosophi omnes uolunt, facultas hæc sensatarum seorsim rerum simulachra confundit, miscet, format, atque coniungit, nullo tamen ad hæc sequente iudicio, nullo'ue aßensu, aut dißensu. Nam hoc altioris est potentiæ, nempe cogitatiuæ, & ratiocinatricis: unde fit, ut neque à uisis aut iucundis, aut horrendis (quæ nobis in somno plurima occurrunt) aut noxam subeamus, aut ualde immutemur, nisi magna, uehementiaq; sint: neque item quum nobis etiam uigilantibus horrendos terræmotus, clades, pestes, mortes proponimus, ulla sequatur uel consternatio, uel affectio. Quòd quemadmodum

3. de anima cap. eodem.

3. de anima cap. 15.

Imaginationis uis.

quemadmodum picta non deterrent, ita nec uisa illa, atque figmenta, quæ ipsi arbitratu nostro confundimus, & permiscemus. Hæc enim assensus non sequitur ullus, ac proinde uana esse putantes haud magnopere afficimur. Potentiæ huius sedem cum sensu cõmuni eandem plærique esse uoluerunt, in primo utique cerebri uentre locantes: sed non prorsus eadem in parte, neque eodem temperamento functiones edere suas rerum naturæ periti asseuerant. Sensus nanque communis humido, imaginatiua sicco magis operatur: in humido enim apprehensio facilior, in sicco conseruatio. Cogitatiua porrò altera est principum facultatũ, eaq; medicis uel præcipua, quam ratiocinatricem Galenus hic nominat. Huius est conceptus animo species sub censum, ac iudicium reuocare, atque rerum imagines de potentia (ut philosophi loquuntur) abstrahere, hoc est, è crassis, corporeis, ac materia constantibus, incorporeas, nulliq; materiæ subiectas reddere: ac proinde de singulis ratiocinari, differere, iudicare, uel Galeni testimonio, potest. Quæ sane potentia dum in altissimis illis, ac nulli animantium alteri, præter quàm homini accessibilibus naturæ recessibus, adytisq; uersatur (uti dum uniuersalia, dum separatas uocatas substantias, dum astrorum inexplicabiles motus, dum indiuisibilia, & quæ de succedentium genere sunt, meditatur, inquirit, naturamq; omnem rimatur) tum planè intellectus, mensq; uocatur, nullis corporis repagulis districta, nullis uinculis adligata, corporeo organo nõ utens, soluta sed ipsa, libera, uaga, momento summa, imaq; peruolans, quò uult fertur: uerum inuenire, falsum dignoscere, ex quibus quæ sequantur, quæ quibus rupugnẽt, distinguere,

Imaginatiua sedes.

Galenus hanc potẽtiã, principem uocat animæ facultatem. 8. de usu partium cap. 6.

Intellectus.

Mens.

distinguere, segregareq́; nouit. Cogitatiuæ porrò sedem, altißimum capitis locum mediumq́; cerebri uentrem, ceu arcem tutißimam, medici posuêre. Extremã, memoriam esse uolunt: quæ quòd à prioribus cerebri facultatibus, suis cuiusq́; functionibus, elaboratum est, atque receptum, hæc, ceu fidißima tutrix, ipsa conseruat, fouet ac ueluti in horreum condit: & quæ firma contentione seruauit, in usus tum expromit, quum cæteræ suo iam amplius munere non funguntur. Quorsum enim attinet tam multa, eaq́; uaria animo concepisse simulachra rerum, ni illa aliquo, tanquam recondita, asseruentur? Eò fit, ut ad obliuionem, ignorationemq́; rerum, hoc quasi semper promptum, paratumq́; præsidium habeamus memoriæ adminiculo, de apprehensis ratiocinantes, & quæ uolumus reminiscentes. Huius porrò domicilium, postremam cerebri partem (ut quæ sit omnium siccißima, aptißimaq́; ad rerum sensatarũ imagines conseruandas) uno omnes ore confitentur. Atque hæc ferme sunt, quæ ad præsentem Galeni locum pro sui dignitate explicandum ex Aristotelis potißimum castris mutuanda mihi sunt uisa. Nunc ad Galenum reuertor. In priore itaque principum potentia, nempè imaginatiua, uti in reliquis tria contingunt noxarum in functionibus genera. Nam aut omnino nihil agit, aut male agit. Nihil prorsus in ea affectione agere dicitur, quæ illius ueluti paralysis quædam, & resolutio est: uocaturq́; κάρος, id est, sopor: estq́; id symptoma abolitæ imaginariæ facultatis actio. Nam ut in neruorum resolutione motus membris omnis, atque interdum etiam sensus adimitur, sic sopore actio simulachra rerum continendi: & apprehendendi

κάρος.

(quæ

(quæ peculiaris est imaginatiuæ functio) aufertur omnis. instrumentis nimirum, quibus hæc perficitur actio, ualde ab hoc pathemate uitiatis. Quod tum fieri dicitur, cum multus, crassusq; humor, aut huiusmodi aliquid, eius facultatis sedem (nempe priorem cerebri uentrem) compleuerit. unde necessum est intemperato eo organo actionem male, aut omnino nõ procedere. Estq; ex hoc Galeni loco luce meridiana clarius, imaginatiuam uocatam potentiam, priore in uentriculo cerebri suam edere actionem, alioqui sopor (primi in cerebro uentris pathema) illius facultatis actioni minime incommodaret, ni & ipsa id domicilium, tanquam sedem sibi propriam, haberet. Deprauata porrò *eius facultatis functio delirium est. nam qui ad hunc modum laborant, quæ cõcipiunt singula, deprauatè, corrupteq; apprehendunt, atque aliter, quàm pro suæ naturæ modo habeant.* Infirmi *autem, & quasi deficientes huius facultatis motus in ueterno, & lethargo apparent.* Nam *ut in his pathematis nonnihil ea operatur facultas, siquidem rerum sensatarum imagines qui sic afficiuntur, continent, sic certe id debiliter faciunt, quòd ut plurimum occupata sint uitioso quopiam excremento illius instrumenta: sed non ita tamen ut omnem illi agendi uim adimant.* Eadem *& in cogitandi facultate eueniunt. Si quidem dementia, qui extremus est insaniæ, & stultitiæ, supremusq; gradus, huius facultatis quasi abolitio quædam, ac resolutio est. Quod tum fit, cùm de apprehensis nequicquam ratiocinari, non ex præcedentibus sequentia elicere, nihil formare, distinguere nihil nouerunt, aut mala uitare, aut prosequi bona. Atque qui in hoc genere sunt, tum amentes, tum*

Delirium.

Dementia.

Dementes. Stultitia. dementes, id est, sine mente, & ratione dicuntur. Stultitia autem, deficiens est huius facultatis, infirmusq; motus: hanc & fatuitatem nominant. Delirium uerò, id est, errans illa ratiocinatio, corrupta est eius facultatis actio, interdum ambarum quidem facultatum, ut quum imaginandi, & ratiocinandi motus deprauantur, interdum alterius tantum, ut subiecta nobis hìc à Galeno exempla declarant. Nam Theophilo medico cogitandi quidem uis incolumis perstabat, læsa tantum imaginatiua: quum falsò tibicines coram pulsare crederet, ob idq; è cubiculo pellendos iuberet. Iudicium quidem in eo optimum, & rectum, quòd eos pellendos censeret qui sibi molesti essent: conceptus uerò, & apprehensio deprauata, quòd eos adesse putaret, qui aberant, quòd sonos, & tibias quæ nusquam essent, sibi in animo effinxisset. Ei uero qui uasa proijciebat, oppositum accidit, nam imaginandi functio rectè quidem procedebat, singula suo quæque nomine appellans: cogitandi uerò, & intelligendi, corrupta, ut qui sine delectu, aut ratione usui futura uasa proijceret, & frustillatim effringeret. Vtriusque autem generis pathematis affectos non paucos ipse uidi. Nam puellam

Historia. uirginem, forma, moribusq; insignem, & amabilem, priore symptomate malè affectam, curandamq; à me haud ita pridem antea rexi. Quæ & ipsa ex metu, mœroreq; graui in ualidum delirium transiuit, huiusmodi, ut omnes se inuisentes & probè cognosceret, & quicquid eorum quique in uita fecissent, uel quæ ipsa uidisset, aut ab alijs accepisset omnia rectè recenseret, sed laruas, umbras, funera coram se multa, pollinctores, pullatos tediferos, mortuum fratrem (qui haud ita

multum

multum antea fatis concesserat) adesse ita existimabat, ut ab ea meditatione auelli nulla ratione potuerit. Procedente *tandem affectu, moraq́; seniore reddito, utræq; facultates & cogitandi, & imaginandi læsionem subière: tumq́; fatuitas illa prior, in furorem uersa est, ac delirium acre: ita, ut & uinculis, & plagis ad moderandam insaniam fuerit opus.* Hanc *nos superûm benigno fauore, nostraq́; qualicunque industria, methodo curauimus, & in curatione profecimus, misso sanguine, præsidijsq́; multis ad atram bilem maximè appositis.* Delirantes *etiam multos quum per febrium incrementa & status, tum per melancholicos affectus non raro est uidere.* Thucididis *autem autoritas testimonio esse potest non aspernando, eadem memoriæ ipsi quæ reliquis facultatibus accidere posse.* Cuius *& ij rursus indubiam fidem faciunt, qui à comitiali uel histericis symptomatis leuati nihil eorum quæ per accessionem gesta sunt, quæq́; ab ipsis dicta, meminerunt.* Atque *hæc de facultatum animæ symptomatis dixisse sit satis.*

CAPVT IIII.

POSTQVAM de symptomatis, quæ principem Animi potentiam offendere solent, dictum est, transeũdum iam uidetur ad aliud functionũ genus, quas naturales uocant. Atque harum singulis eueniunt symptomata, aut quia non fiunt, aut quia male fiunt. Eiusmodi sunt symptomata, quę appetendi facultatem comitantur, nempe abolita appetentia, difficilis appetentia, & immodica ciborum cupiditas. Atque in Naturalium functionum sympto-mata.

 conco-

concoquendi potentia, ἀπεψία, id est, cruditas, & tarda concoctio, & difficilis concoctio. Similiter circa digestionem quoque cibi per corpus. At circa sanguinis generationem, quum aut non fit, aut malè fit, nascuntur symptomata: ad hoc symptomatum genus reducitur aqua intercus. Porrò circa nutricationis actionem, si scopum non attigerit, ἀτροφία, id est, quum sumpto cibo corpus non alitur, & φθίσις, id est, tabes, accidũt. Vitiatam uero nutricationem sequuntur, λευκὴ, id est, uitiligo, ophiasis, alopecia, & reliqua id genus symptomata. Cæterum abolitio pulsationis, & mala pulsatio functionis, quæ in pulsibus attenditur, symptomata sunt. Itidem in expellendi functione siue omnino nõ fiat, siue nõ probè fiat, symptomata consistunt: quorum alia quidem propria appellatione carent ueluti id quod atram bilem sequitur, alia nomen habent consuetum, ut icteros, id est morbus regius.

EORVM, *in quibus cadere symptomata antè Galenus dixerat, ad animam unum, ad naturam alterum spectare præcedente capite dictum est.* Ac *quæ in priore illo, qualiaq; contingerent symptomata, & id quoque monstratum.* Ad *alterum nunc transire genus, quod in naturalium functionum noxa contingit, uel ipso sermonis progressu, necessarium Galeno uisum est.* Ob *id autem naturale hoc totũ uocant genus, quòd ciborũ, potuumq; confectioni, digestioni, ac in uniuersum omni quæ in*

quæ in nobis fit nutritioni,dicatũ ſit. Quã ſanè actionem propriè naturalem cõmuni nomine uocant, quòd ab ea fiat in nobis potẽtia, quæ regendo corpori præficitur: quam naturã uocare ſolet Galenus. *Quæ igitur ab hac functiones proueniunt, iure naturales uocantur: eaq́; etiam inſtrumenta quæ actioni huic adminiculantur, naturalia nuncupare medici ſolent. Quo de genere toto, deq́; euenientibus in eo ſymptomatis, omnis poſthac* Galeno *futurus eſt ſermo*. *In naturalibus itaque functionibus eadem contingunt, quæ in animalibus noxarum genera: nam uel aufertur in totum, uel infirmè, uel deprauatè fit actio. Ac proinde quæcunque in appetentia, concoctione, digeſtione, ſanguinis generatione, alimenti aſsimilatione, noxæ contingunt, ad hoc genus ſunt referẽda: item & quæ in pulſuum uſu læſiones obueniunt. Nam huius unius adminiculo calidi innati in nobis robur, & eſſentia conſeruatur. Huc item ſpectant quæcunque ad facultates illas in alimenti tranſmutationem operantes præcipuè pertinẽt. Quas & ipſas iure optimo Arabs Auicenna miniſtrantes appellauit, quòd primoribus alijs facultatibus (nempe nutritoriæ, & generatrici atque etiam formatrici) quaſi miniſtræ ſubſeruiant. Hæ ſunt attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix: quarum functiones tribus modis lædi contingit: quòd aut non fiãt, aut male fiant, hoc eſt uel debiliter, uel deprauate. De quibus omnibus quum longa oratione, & facilì ſit tractaturus* Galenus, *abunde fuerit adnotatiunculis quibuſdam totum hunc locum tranſigere, abſtruſiores quaſdam uoces tantùm explicantes. Ἀπεπσίαμ igitur quam* Græci *dicunt*, Latini *cruditatem nominant:*

Naturales functiones cur sic dictæ.

Natura quid Galeno.

Naturalia instrumenta.

Pulſum uſus.

Fen. prima primi doct. 6.

Miniſtrantes facultates.

Cruditas.

quæ tum certè fit, quum uentriculus, coctionis instrumentum, nullatenus suo fungi munere potest: tumq́; ingestus cibus, crudus manere dicitur, quòd illum uentriculus ne minimum quidem elaborarit. Quod in nobis pathema, tanti esse momenti Galenus censuit, ut affectuum fermè, quibus per totam uitam discruciamur, omnium, causam esse in de Artis medicæ constitutione iure optimo statuerit. Quo prudentißimè commonefactos nos esse à Galeno censeo, ut qui uitam, ualetudinemq́; seruare uolumus, ijdem multam, maximamq́; de rectè conficiendo cibo curam adhibeamus, ac proinde ita cibos, quod Plutarchus sapientißime monet, prudentes ingeramus, ut ex his fructum potius quàm uoluptatem expetamus. Qua in re sic nobis prouidendum idem autor consuluit, ut è cibarijs simplicißima quæque, optimaq́; deligamus, & quæ ingesta non multum negotij inferant. Sic Plato in Timeo, sic Dissarius apud Macrobium, sic peritißimi quique tum philosophi, tum medici censuêre. At de ijs latius in sequentibus.

Conficiendi cibi quantum curæ habendum.

Lib. de Tuenda ualetudine.

Aqua intercus.

2. præsagiorum, com. 1.

(AQVA INTERCVS) pathema est iocinoris parum probè suo munere functi. Nam ni Iecur afficiatur (quod tradit Galenus) aqua intercus fieri non potest. Est autem uitiata hepatis functio, quum gignendo sanguini parum ualet. Vnde in alienam quandam substantiam mutato succo, alendo corpori usui esse non potest, atque sic reiecto, in uastum tumorem attolli corpus est necesse, præsertim secundum uentrem, & uiscera: nonnunquam etiam extrema ipsa ita flaccido, pituitosoq́; succo madent, ut in altam magnitudinem attollantur, ut in ea aquæ intercutis specie, quã Græci λευκοφλεγματίαν, uel ὑποσάρκα nominant.

minant.(Ἀτροφία) Latini cibi penuriam uocant. Est autem tabis, ut Celsus tradit, species quædam, qua corpus ali desinit: tumq́; semper aliquibus decētibus partibus, nullis uero in eorum locum subeuntibus, summa macies oritur, & nisi prouide occurratur, auferre hominem solet. Eo *pathemate qui laborant, exangues, imbecilli, siccißimiq́; redduntur, ac parum munijs ualentes. uirium enim robur (ut doctè* Galenus *sentit) solido tum cibo, tum potione seruari solet & augeri: sic contrà, non assumpto cibo, uel nō rectè in usus naturæ trāslato, perire solet, aut inualidus reddi.* Tum *enim fructum ex cibo non sentit corpus, atque sic in tabem decidit, hoc est, exactam ex siccitate consumptionem: hæc enim propriè tabes* Galeno *dicitur: etsi etiam alterius generis affectus sequi solet, nempe pulmonum ulcera, quod genus* Φθίσιν *nominant.* Quæ *uero in nutricationis functione deprauatio contingit, ea quidem cutaneos uarij generis affectus, seu mauis pathemata, creat, nempè uitiliginē,* ὀφίασιν, *alopeciam, lepram, & id genus.* Est *autem uitiligo (si toto genere definiatur) summæ in toto corpore cutis maculosa quædam deformatio ex malo partis habitu proueniens, nutrimentum rectè aßimilare non potentis.* Eius *porro tres in totū constituunt differētias,* ἀλφόν, λευκὴν, καὶ μέλαν. In *alpho color albus est, subasper, neque in cute perpetuus, sed loco distinctis maculis uariè respersus:* Auicenna *morpheam nominat:* Melas *huic contrarius, colore. ab hoc priore differt, nam niger est, & crebriores in eo maculæ.* Leuce *quiddam simile alpho habet: sed candicantior in eo color, & altius descendit, in eaq́; albi pili sunt lanugini non dißimiles:*

Atrophia. *Lib. 3. ca. 22.* *11. Meth.* *Lib. de tabe.* *Tabes & phthysis.* *Vitiligo & eius species.* *Morphea apud Auicennam Fen. 7. 4. tract. 2. cap. 9.*

hanc Auicenna Albaras uocandam censuit. In hoc omnes conueniunt, quòd & serpendo, fermeq; exedendo, cutem depopulãtur, & à malo corporis habitu, ut Celsus tradit, hoc est, ut hic Galenus, à deprauata nutricatione oriũtur. Alopecia, & ophiasis, areæ genera sunt Celso: alteram à uulpe, cuius nomen refert, à serpente alteram dici uolunt: in utraq; emortua summa pellicula pili decidunt. Sed hoc interest, quòd quæ ab ὄφι serpente nomen traxit, ut multò deterior est, sic certè ab occipitio, ut Paulus, Celsusq; tradunt, inchoans, & ad aures duobus capitibus progrediens cutem cum carne inficit, & uix duorum digitorum latitudinem excedit: mitior est alopecia, & alias ab occipitio partes occupans. Sunt tamen ambo capillorum lapsus & defluuia, à uitiosis succis oborta: hocq; à caluitio uocato differunt, quòd in hoc non à malignitate, sed ab indigentia humoris capilli decidunt: hos affectus Auicenna Alopiciam, & Tiriam nuncupauit.

Alopecia. *Ophiasis.* *Caluitium.* *Fen. 7. 4. tract. 1. ca. 5.*

METHODVS autem, id est, uia, & ratio, qua hoc in loco omnia possint inueniri, est, ut naturales facultates cognoscamus, quas in opere ipsis dicato, quatuor esse diximus in qualibet corporis parte, nempe attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. Atq; circa ipsarum singulas, duplex est symptomatum species: altera quum male procedit actio, altera quum omnino non fit. Proinde in quouis naturali instrumẽto octo erunt in uniuersum symptomata. Igitur si ex auatomice, id est, secandi arte, cognoueris, quot

Naturales facultates.

quot sint animantis partes ; facile inuenies omnium symptomatum multitudinẽ. Quippe quæ naturæ duntaxat fuerint instrumenta, octo duntaxat symptomatis infestabuntur. Quæ uero ad animam quoq; pertinent, ijs prætere a alia duo accedent. Nuper enim demonstratum est, per singulas animalium functionum duplicem inueniri symptomatum speciem. Nam uel omnino non fiunt, uel male fiunt. Neque non dictum est, malè bifariam dici: aut enim idem quod obscurè, debiliterq; significat, aut idem quod deprauatè. Ita rursus in qualibet tum actione, tum facultate, non duo dixeris esse symptomata, sed in totum tria, nimirum alterum duorum in duo secans. Itaq; in quolibet naturali instrumento duodecim orientur symptomata, in animatis uero instrumentis quindecim. Si uero primis duabus differentijs diuidendo contentus fueris, octo quidem in naturalibus, in animalibus uero decem deprehendes symptomatum species. Quòd si animale instrumentum, duplici sit facultate præditum, ut simul & sentiendi, & mouendi uires obtineat, secundum alteram quidem diuisionem, duodeuiginti symptomatum formas habere potest, secũdum priorem autem, duodecim. Ostendamus igitur in una, aut altera parte, ea quæ iam diximus: ut si quispiam in numerum cogere symptomata uoluerit, id in omnibus faciat, quod nos in his fecisse deprehendet.

Male bifariam.

prehendet. Sed non in nominum inuestigatione hæreat:non enim ubique inueniet usitata nomina:abunde enim satis fuerit, rerum naturam contemplari.

EX NATVRALIBVS *uocatis facultatibus, quas numero quatuor esse in proprio ad id dicato libro ostẽsum est, symptomatum numerum in naturalibus instrumentis inuenire quis rectè potest, si quot in earum qualibet symptomata euenire possunt, didicerit. Cum uero tria secundum quamq; naturalium facultatum contingant noxarũ in functionibus genera, abolita nimirum, deprauata, aut deficiẽte cuiusq; actione: ipsæq; facultates, quatuor in totum sint, fit, ut duodecim contingant in quoque naturalium instrumentorum symptomatum genera.* Instrumentis *autem animalium facultatum, præter hæc ipsa, quæ ut naturalibus instrumentis accidunt, alia tria obueniunt, quæ ipsis non ut naturalibus, sed ut animalibus instrumentis contingũt: nempe in sensus actione, tria, sciliet deperdita, deprauata, & infirma sensatio. Quod si non sentiendi tantum, sed & mouendi quoque functio ab eodem instrumento proficiscatur, iam duodeuiginiti erunt, quæ huic instrumento inesse possunt, symptomatum genera, duodecim tanquam naturali instrumento, tria tanquam sensus, totidemq; tanquam motionis organo. Quæ omnia si uoles per ordinem expressa, facilime digerere potes, atq; formulam, ceu tabulam quandam contexere, qua planiora hæc, & oculis exposita fieri poßint, diuisionis artificio singula dinumerans. Quod uero in hac ipsa disquisitione, nomina non anxiè quæri, res* *Nominibus*
ipsas

ipsas spectari oportere, exacteq; contemplari Galenus monuit, Platonis in primis institutum, ut ferè aliàs semper, sequitur. Sunt enim nomina ueluti instrumenta quædam explicandis rerum naturis, ut in Cratylo Plato tradit, aptissima. quatenus utendum.

IGITVR esto uenter concoctionis instrumentum, trahens ad sese (ut ostendimus) familiare alimentum, & excernens quicquid alienum est, item retinens id quod attraxit, & alterans id quod retinuit. Cui si acciderit, ut uel nihil omnino trahat, uel malè trahat, duo hæc trahentis facultatis symptomata esse perpende. Deinde alterum ipsorum bifariam diuidas, nempe quod malè, tametsi non sint tibi nomina, quibus ea manifestè explices: neque enim ullum ipsis nomen impositum est. Quapropter oratione ea interpretari tentandum est, ut mala attractio partim sit imbecilla, partim ueluti deprauata: imbecilla quidē, cum uix, & difficulter, & multo tempore attrahit: Deprauata uero, quum inter trahendum ueluti palpitat, aut tremit, aut concutitur, aut cōuellitur. Alteratrix autem facultas in uentre tunc omnino abolita censetur, quum cibus secundum omnes qualitates, talis permanet, qualis assumptus est. Imbecilla alteratio proprium nomen obtinuit βραδυπεψία, id est tarda concoctio. Deprauata autem alteratio est, quum in alienam qualitatem cibi permutantur. Itaq; tria in uni-

Ventriculi symptomata.

Attractricis symptomata.

Alteratricis symptomata.

in uniuerſum eunt ſymptomata, unica functione à ſcopo aberrante. Porro functio ipſa nominatur concoctio, quū cibus in qualitatem animanti familiarem permutatur: Bradypepſia uero, quum in eandem qualitatem, ſed longiori tempore, & uix permutatur. Alteratio autem in alienam qualitatem, quæ non fit ſecundum naturam, ἀπεψία, id eſt cruditas nominatur. Huic homonymos cognominatur & actionis priuatio. Quanquam maior erat perſpicuitas, ſi hæc ſola uocaretur apepſia: deinde dyſpepſia, ea quæ deprauata eſt: bradypepſia autem ubi imbecilla eſt alteratio. Atqui (ut Plato dicebat) multi res ipſas non cognoſcentes, alijs nullum omnino nomen impoſuerunt, alijs uero inepta indiderunt nomina. Itaq; ne nomina nobis imponant caueamus, & rerum ipſarum eſſentiam diligenter intueamur. Id ſi fecerimus, inueniemus ſimiliter retentricis potentiæ functionem, naturalem quidem, quum concoctionis tempori æquatur, & ab omni parte cibos exacte conſtringit. Priuationem actionis in uniuerſum dicimus, quū omnino non comprehendit: id quod in lienteria, id eſt, leuitate inteſtinorum fieri ſolet. Imbecillitatem uocamus, quando uentriculus non probè amplectitur: aut amplectitur quidem, ſed non tantiſper, donec concoctio fuerit perfecta: aut ubi ambo ſimul eueniunt. Quum igitur in his duabus rebus cōſiſtat retentricis

Concoctio quid.

Nominum neglectus.

Retentricis ſymptomata.

tentricis potētiæ functio, una, ut nullum relinquatur inter uentrem, & cibos spatium uacuum, altera, ut æquali tempore agant, tum comprehensionis, tum concoctionis facultas, fieri potest, ut uel in altera duntaxat, uel in ambabus, committatur peccatum. Debilem enim complexum, hæc sequūtur symptomata, nempe fluctuationes, & inflationes: eum uero qui breuiori quàm satis est, tempore durat, festina deiectio, & ciborum in uentre inferiori corruptela. Atque hic diligenter animaduertas uelim, quòd sæpenumero symptomatum alterum, sequitur ad alterum. Nam ad imbecillum complexum, interim fluctuationes, interim inflationes sequuntur. Eum uero qui non satis temporis habuerit, omnino concoctio sequitur imperfecta. Deinde uel cibi celeriter deijciuntur, aut corrumpuntur in inferiori uentre. Atqui celeris deiectionis inseparabilia symptomata sunt, excrementorum humiditas, & cibi per corpus deficiens digestio. Corruptelam uero necessario sequitur quidem, excrementorum fœtor, non necessario uero mordicatio, aut inflatio. Quippe accidit interdum, ut neutrum consequatur, interdum ut alterum, nonnunquam ut utrunque. At uero quamobrem horum, atq; illorum, quorum antea meminimus, alia necessario, alia non necessario sequantur, in sequenti libro docebimus, ubi symptomatum causas persequemur.

Symptomatum alterū ad alterum sequi.

quemur. Nam in præsentia ad reliquā symptomatum, quæ retētrici potentiæ eueniunt, differentiam, transeundū uidetur. Itaque uētre cibos amplectente, idque cū quodam saltu, aut quasi conuulsione, uel tremore, uel cōcussione, deprauatam esse huiusmodi cōprehēdentis facultatis functionem, cēsendum est. Saltum, haud obscurè sensu percipimus, neque non conuulsionem. Nam huiusmodi symptoma, singultus appellatur. At pathema, quod ueluti tremor est, non adeò clarè percipitur: tamen si diligenter animaduertas, ne ipsum quidem difficile fuerit deprehendere. Si enim posteaquam cibum sumpsisti, neque fluctuatione, neque inflatione, neque saltu, neque singultu discruciaris, sed uenter prēter consuetudinem, dubiam quandam molestiā sentit, ac ueluti grauatur & laborat, cupitque celeriter onus uel per supernas, uel per infernas partes abijcere, ac ructus emittit, sequiturque respiratio molesta ac difficilis, & quæ uix tolerari possit, tum existima uentrem amplecti quidem cibos, sed quasi tremulè. At motus ueluti concutiens, per febrium rigores potissimum apparet, uniuersas animantis partes occupans. Sed de his in libris sequentibus amplius disseremus. Iam quartam aggrediamur uentris facultatem, quam & expultricem, & propultricem nominamus. Huius priuatio in quibusdam ilei, id est uolouli, speciebus deprehenditur. Imbecillitas uero

Expultricis Symptomata.

creberrime

creberrime apparet in tardiusculis quibusdã excrementorum deiectionibus. Motus uero quasi deprauatus est, quum uel properat ad actionem, anteaquam perfecta sit concoctio, uel tardat, uel cessat etiã perfecta cõcoctione. Aut cum iam dictorum symptomatum quopiam, aut cum alia quadam fit inæqualitate, aut ueluti immoderatè irruit in cibos uẽter, ut nequeat motionis impetum moderari, eorum exemplo, qui per decliuem locum currentes, sistere gradum non possunt. Igitur uentris, quatenus concoctionis instrumẽtum est, symptomata iam dicta sunt.

VENTRICVLI symptomata enarrãs Galenus, ipsum quidem uentrem, ceu concoctionis instrumentum aptè effinxit, ut quæ illi symptomata, tanquam concoctionis organo accidunt, aptè exprimere poßit. Quæ omnia Galenus, quum pro more suo exactè dilucideq; tractet, satis nobis uisum est breuibus tantum adnotationibus totam hanc longam seriem, ubi opportunum fuerit explicare. Ab alteratrice facultate ordiamur: cuius tum maximè abolita functio censetur, quum cibus in uentrem ingestus talis omnino permanet, qualis est assumptus: id certè indicat nullam prorsus in eo esse factam mutationem, pereunte nimirum alteratricis circa eum facultatis actione. Tumq; uentriculi uis resoluta iure optimo esse dicitur, uti in intestinorum leuitate, quam & ipsam Galenus coctionis carẽtiam esse dixit: cum neq; secundũ consistentiam, neq; secundũ colorem, uel odorẽ, uel ullam omnino qualitatẽ in uentriculo 6. Aphor. com. 1.

culo

culo facta fuerit mutatio ciborũ. Cui proximum pathema cœliacam affectionẽ Aëtius esse censet, hoc est, leuium, & humidorum excrementorum citam deiectionem, uentre præ imbecillitate cibos concoquere non potente. Sed tamen hoc, à deprauata uentriculi actione cibos corrumpente, illud, ab omnino abolita prouenit. Functio autem, à cuius uitio hæc pathemata oriuntur, concoctio est, hoc est, exacta cibi elaboratio, qua in qualitatem animanti familiarem, et idoneam fit transmutatio. Concoctum enim tum alimentũ dicimus, quum in eam naturam fuerit conuersum qua usui esse, animantisq; substantiam naturæ affinitate, & similitudine augere poßit. Ad quem fermè modum fructus, & cætera quæque, natiui caloris uim sentientia concocta esse censemus, quum exactè fuerint ui caloris elaborata: tumq; esui esse poßunt. Sed de concoctionis noxa hæc ad præsens. Retentricis uero facultatis eam esse secundum naturam functionem censet Galenus, quum quod confici debet, tandiu retinet, quoad exacte sit elaboratum, ac proinde oportet actionis suæ tempus, coctionis tempori semper æquari. Nam si præoccupet, crudum deiici cibum erit necesse: uti in leuitate intestinorum fieri cernimus. Si uero inter cibum, uentriculumq; spatium uacuum relinquatur, indicio est debilem fuisse retentricis potentiæ, in ualidè cõplectendo cibo, actionem: quẽ sanè debilẽ complexũ, cibi introrsum fluctuatio & inflatio sequi cõsueuerunt. Quum enim nõ undiq; cibus ab uentriculi partibus uniuersus cingitur, ac coarctatur, tum sanè in quem se diffundat locum, patefacto aditu, habens, latè expatiatur, instarq; excitati in pelago flatus, fluctuationem & ipse mouet, hoc est inun-

Sermone 9. cap. 37.
Cœliaca affectio.
Concoctio.
Retentricis functio.
Fluctuatio.

est inundationi similimum, & persterpentem in uentriculo motum. Inflationem uero, quum sine strepitu, & murmurillo: sed sola partium uentriculi diductione, uentriculum attollit. Vtraque uero (inflatio inquam, & fluctuatio) imbecillum complexum (hoc est infirmam retentricis potentiæ actionem) ut plurimum sequuntur: inflatio quidem, quum paulò solidior & plenior fuerit cibus: fluctuatio, quum uel flatuosior, uel qualitate humectior, uel immoderatior fuerit, uel denique parcior, quàm naturæ sumentis respondeat. Sed de his latius in sequentibus. Deprauata porro eiusdem facultatis actio est, ciborum cum saltu, aut tremore quodam apprehensio. *Saltum uero, inæqualem esse, atque inordinatum motum uolunt, hoc ipso à pulsu distinctũ, quòd in hoc ordinata est membri secundum dilatationem, & constrictionem commotio: in illo, inæqualis, et nullo neque tempore, neque ordine circumscripta, sed uaga, & intercisa, pro lædẽtis rei copia, et qualitate. A quibus autem caussis hæc in uentriculo pathemata oriantur, ad sequentem reseruabimus librum, quo de caussis agetur.* Expultricis autem illud est, excremẽta, *quæ ex coctione supersunt, in loca ei muneri dicata protrudere.* Eius tum perit actio, *quum nihil omnino excernitur: ut in uoluulo, quem ileon nominãt, in quo per ualidam intestinorum obstructionem uehemens fit excrementorum contentio, pereunte, quæ circa expulsionem operatur, facultate. Quæ interdum tam pertinax est, ut nonnullis alui retrimenta ore reiecta sint, clysteresq; uomitione reiecti, ita attestante* Galeno.

Inflatio.

Expultricis munus.

Voluulus.

6. de sympto. cau.

QVATENVS ipsum nutriri oportet,

f & tra-

& trahere ad sese alimentum, & retinere tantisper, dum alteretur, & quod redundat excernatur, alterum, eundemq; æqualem symptomatum numerum obtinebit, nimirum ut corpus similare. Ac fortasse non ab re fuerit, omnia, quæ ad nutricationis functionẽ symptomata pertinent, persequi, nempe ea, quæ uentri, ac reliquis partibus omnibus sunt cõmunia: ita.n. facilior erit lectori sermo, & clarius explicabitur id, quod nuper dicebamus, symptoma symptomatis esse cām. Nã atrophian, siue uniuerso animantis corpori acciderit, siue unicam aliquam partem occupet, licet unicum sit symptoma, complura præcedunt symptomata. Quũ itaque id, quod probe nutriri debet, oporteat trahere ad sese peculiare, propriumq; alimentum, deinde retinere ipsum quousque alteratum sibi assimilet, denique excernere, quod redundat, excrementum. Sed quum duplex sit excrementi genus, uel enim quãtitate redundat, uel qualitate, necesse est omnino partem, quæ non alitur, aut in uno eorũ, quæ dicta sunt, peccare, aut pluribus. Siue enim debiliter, siue nihil omnino, siue deprauate trahat, nõ nutrietur pars, etiã ingesto cibo tũ quantitate, tũ qualitate modũ seruãte. Symptoma uerò, quod retẽtrici facultati accidit, proportione respõdet ijs, quæ de uentriculo diximus, itidemq; atrophian inducere potest. Si uerò iam dictę facultates probe suo munere funguntur, errauerit

Nutritionis symptomata.

Ad nutritionẽ requisita.

Atrophiæ causæ.

rauerit uerò expultrix, plusquam oportet, excernēs, ne sic quidem pars ipsa atrophian, maciemq́; effugiet. Alteratricis, autē facultatis symptomatum, unū ueluti priuatio est, quam apepsian, id est, cruditatem nominari diximus. Atqui ob hāc corpus emaciari planè manifestum est. Alterum quasi imbecillitas quædam est, quam bradypepsian uocamus: hæc multo tempore indiget, neque dubium est, quin aliquando maciem inducat. Tertium autem symptoma, quod dyspepsiæ proportione respondet, non atrophian, aut maciem affert, sed particulę ideam, id est, formam, transmutat: quemadmodum in leuce, id est, uitiligine, & elephantiasi uidetur. Sed hîc animaduertere, & distinguere oportet, utrum ob humorem aliquem affluentem, an ob solidarum partium affectum, color mutatus sit. Nam si ob humores id euenerit, non ad alteratricem facultatem refereudus est error, sed ad aliud genus symptoma reducendum est. Si uerò tota pars similiter in uniuersum fuerit decolorata, nō oportet hoc alteratrici potentiæ, quæ in ipsa est, attribuere errorem. Etenim per morbum regium naturalis color mutatur, sed hoc symptoma ad expultricem pertinet functionem: quāquam nonnunquam uenis ipsis affectis accidere potest. Sed tunc ad alteratricem referri debet. Porrò coloris uitiū, quod propriè in singulis partibus deprehenditur, nisi ob humorem

extrinsecus affluentem euenerit, ueluti dyspepsia quędam, id est, difficilis cōcoctio est, cum alteratricis, tum cōcoctricis, in ipsa parte facultatis. Sed relicta huiusmodi atrophię specie, quæ potius cacotrophia quædam est, ad eam atrophian, qua corpus nutricatione priuatur, redeamus: admonētes quòd & ipsa symptoma est, & aliàs ad alia symptomata sequitur, quæ uel attractrici, uel retentrici, uel expultrici facultati, uel etiam alteratrici accidere possunt. Cæterum horum symptomatum omniū causas, morbos esse constat. Itaque fac esse, ut non satis efficaciter pars quæpiam trahat ad se alimentum, & hanc ob causam non nutriatur, necesse est, ut inefficacem hunc, delinquentemq́ue attractum, morbus præcedat. Siue enim imbecillior pars ad sese cibum alliciat, ipsa omnino intēperata erit, morbus autem intemperies. Siue temperata sit particula, sed obstructio fuerit in instrumentis, per quæ cibus digeritur, & digestionem ipsam corpus impediat, obstructio ipsa morbus erit, symptoma autem noxa digestionis per corpus. Sed non solum discurrendo per singula symptomata, quæ ab offensa functione nascuntur, disces quòd omnino morbus ipsa præcedit, uerum etiam ex ipsa rerum essentia, citra inductionem ratiocinari licet. Etenim sanitatem functionis causam esse statuimus, Morbum autem causam, ob quam functio læditur: Sym-

Sanitas. Morbus. Symptoma.

ptomata

ptomata uerò, de quibus in præsentia disseimus, noxas functionum esse dicimus. Ex his propositis colligitur, huiusmodi symptomatum generis causas, morbos esse.

QVAE hìc Galenus de nutritionis symptomatis, & atrophiæ causis latè explicat, et si ipsa sibi commentarij uice esse possunt, nos tamen uberioris commẽtationis causa, de ijs nonnulla, idq́; in primus, nutritionis in nobis functionem, uti maxime necessaria est, & sine qua consistere animans nequit, ita ut rectè procedat multa, & maxima postulare: ut cum nimirum cæterarum in nobis facultatum naturalium actionis famulentur, ac ueluti ministræ sint: eoq́; fit, ut una quapiam ex his aberrante, nutritio rectè procedere non posit. siue enim attractrix, siue retentrix, aut etiam explutrix parum probè suo munere functæ sunt, nutritionis functionem extemplo uitiari oportet: quum nutritio, eius substantiæ, quæ diffluit, repletio sit, deperditiq́; reparatio, ita asserente Galeno. Multa quidem, ut id assequatur facultas, interesse oportet: nempe cibi ad eas partes, quæ refici debent, attractum, eiusdem inibi tanto tẽpore moram, quoad alteratrix membri facultas attractum cibum immutarit. Quod ubi effectum est, expultrix tum sui muneris haud oblita, excrementa nulli usui futura expellit. Demum quum id, quod nutrit, ei quod nutritur aßimilari oporteat (quæ actio propriè Galeno nutritio dicitur) agglutinationem, siue adhærentiam præcedere omnino oportet: quam & ipsam appositio uocata præcedit. Postquam enim succus is, qui omnem animalis particulam nutri-

Nutritio, quæ postulet.

Nutritio quid. 1. apho. cõm. 15

1. de facul. natu.

turus est, à uasis exciderit, in totam eam partem primum dispergitur, mox adiungitur, deinde agglutinatur, demum adsimilatur, ac tum probe nutrit: uti contra, si adhæreat quidem, & non asimiletur, improbe alit: quod in utiligine, & elephantiasi facile est uidere. Item si adiungatur quidem, sed non agglutinetur (quod monstrat illud hydropis genus, quod ἀνασάρκα uocant) quo in genere apponitur quidem quadantenus alimentum, sed non adhæret, propterea quòd aquosius adhuc est, nec ad siccum sufficienter redactum, nec lenticiam, glutinisq; consistentiam (quæ naturalis caloris ope prouenit) consecutum. Id uerò in uniuersum attendere oportet, uitiata nutritione, atrophia laborare animans oportere, tandemq; in interitum ire. Symptomata autem alia ab alijs nasci, præsens Galeni de atrophia locus indicat: quum ea interdum ad imbecillam, uel abolitam attractionem, interdum ad retentionem, nonnunquam expulsionem, & etiam alterationem sequatur. Vnde & illud constat, huiusmodi symptomatũ causas, morbos esse: quòd semper uitiatas has actiones (quæ symptomata esse ponuntur) aliquid præcedat, quod ipsis primo incommodet, uitijq; causa sit, quum ab aliquo huiusmodi inferri uitium oporteat. Quod autem infert, ei, cui infertur, causam esse, uel ex causæ ipsius definitione, necessarium quidem est: Quod & amplius ex ipsius morbi explicatione fit manifestum. Qui quum positus sit esse uitiatæ actionis causa, functionis autem uitiũ, ad id præter naturam sequatur, uti effectus causam, fit ut morbum, symptomatis esse causam oporteat. Morbus uerò hic aut intemperies est aliqua præter naturam, aut obstructio, ut bellè Galenus

Symptomata alia ab alijs nasci.

Symptomatum causas, morbos esse.

3. de Sympto. differ.

nus docet. Quod quis in una quapiam actione exemplo deducere potest, sicq; ostendere, & morbum symptomatis esse causam, & symptomatum alterum ad alterum sequi: quæ capitis huius est sententia.

CVPVT V.

QVOD uerò reliqua duo genera præcedant morbi, ac causæ rationem ab ipsa obtineant, paulò pòst osten demus, posteaquam integrum de ipsis sermonem absoluerimus, incipientes ab eo symptomatum genere, quod in corporis affecti bus consistit. Sunt autem eorum quatuor differentiæ, quippe alia ad uisum, alia ad olfactum, alia ad gustum, alia ad tactum pertinent. uisibilia sunt colores præter naturam, uel uniuersum corpus, uel partes aliquas occupantes. Totum corpus ut in morbo regio, & in ijs morbis, quos tum hepaticos, tum splenicos nominant, ac in quibusdam aquæ intercutis speciebus, unam partem, quemadmodum sola lingua interdum uidetur insigniter decolorata. Neque non partes aliquæ ob abscessus uel nigricant, uel liuẽt. Itidẽ in carbone, erysipelate, herpete, & gan græna, naturalis color mutari uidetur. Similiter in uitiligine (Græci ἀλφοὺς & λεύκας uocant) & elephãte, & alijs eiusmodi, color na turalis in prauũ colorẽ degenerat. Porrò euenit interdũ, ut multę partes simul per multos morbos decolorẽtur; nẽpe uel crura magis,

Symptomatũ quæ in effectibus consistunt differentię.

uel facies, aut tota superior corporis pars, aut tota pars inferior. At uisiles differentias hoc pacto contemplari oportet.

Symptomatum genera tria.

QVVM *tria in uniuersum Galeno cõstituta sint symptomatum genera, ostensumq́; sit præcedente capite, eorum symptomatum, quæ in functionis uitio consisterent, morbos causas esse, idipsum hoc capite, reliquis quæ supersunt symptomatum generibus euenire nos bellè Galenus docet.* Est *itaque alterum genus symptomatum in effectibus situm, alterum in ijs, quæ ad affectum sequuntur.* De *priore est hoc toto capite tractaturus. Cuius quatuor ponit præcipuas differentias, ad uisum scilicet, olfactum, gustũ, tactumq́; pertinentes.* In *colore quæ accidunt euersiones, ad uisum pertinent: ad quod sanè genus, totius, uel partium corporis decolorationes, referri debent: quales in arquato morbo, & hepaticis, tum etiam splenicis affectibus contingunt.* Hepaticos *uerò eos affectus nominant, quos eius uisceris imbecillitas parit, sicuti & splenicos, qui ab splenis imbecillitate proueniunt: eosq́; qui sic afficiuntur, à morbi natura, hepaticos, & splenicos uocare solet Galenus.* In *morbo autem regio ob id ad pallidum, citrinumq́; coloris in toto fit euersio, quòd talis sit morbificæ causæ calor: à bili nanq́; per uniuersum corpus diffusa, id symptoma prouenire omnes efferũt: color autem (ut ait Galenus) succorum corporis certißima est nota.* Etenim *pro sui natura aliorum, atque aliorum in nobis succorum redundantiam monstrat, pallidus bilim, rubens sanguinem, albus pituitam, liuens, & obscurus atram bilim.*

Hepatici morbi & splenici.

6. de sympto. cau.

4. de sani. tuen.

Vnde

Vnde fit, ut ex apparente extrorsum colore, de succis intus dominantibus æquam ferre censuram possimus. Atq; hæc in præsentia de colorum uitijs. Ex quibus & illud intelligi perquam facilime potest, cur in carbonibus, erysipelate, gangræna, herpete, elephantiasi, & id genus similibus partium decolorationes fiant: quòd scilicet, pro influentis succi natura, partis colorem immutari oporteat. Quamobrem pars in carbone nigricat, uel cum obscuro rubore liuet, quòd crassus, & sufficienter assatus sit, qui influit, sanguis. In erysipelate citrinior, in reliquis nigrior redditur color. Sed iam ad olfactus symptomata, & reliquorum sensuum properemus. Color quid indicet.

EA VERO, quæ ad olfactum pertinent, in respiratione, & transpiratione præcipue deprehenduntur: respirationem appello, cum ambiens nos aer per guttur attrahitur, & rursus foras mittitur: transpirationem autē uoco, aeris secundum totum corpus & introitum, & exitum. Nam fœtores præter naturam in ipsis percepti, ad hoc symptomatum genus reducuntur, mox aurium, narium, axillarum, & partium, quæ ob affectum aliquem putrescunt, fœtores. Similiter ructus, hoc quoque symptomatum genere continetur: si uel fumosus, uel acidus, uel uirosus sit, aut pisciū fœtorē, aut aliam aliquā huiusmodi graueolētiam referat. Symptomatum, quæ ad gustum pertinēt differentias, ægrotus ipse coniectura assequi potest. Sunt enim

Olfactus symptomata.

Respiratio, & transpiratio.

Gustus symptomata.

qui aliquando sudorē gustauerunt, ipso interdum in os defluente: ac saliuæ, quæ circa linguam continetur, saporē inficiente, quēadmodum nonnulli sanguinem quoque gustant, qui illum quomodolibet per os reijciunt. Nam alij exquisitè dulcē, alij salsum, alij amarum saporem percipiunt. Ita etiam fit ubi ex pulmonibus quippiā reijcitur, aut ex uentriculo uomitione expellitur. Vnde alij acido, alij salso, uel amaro, uel dulci, uel etiā austero sapore imbuuntur. Iam nō pauci sunt inuenti medicorum, qui nō solùm sudores gustari iusserunt, sed & auriū sordes, quippe ab his quoque nonnihil coniecturæ accipiendum autumant. Sed neque tactiles symptomatum differentias silentio præterire oportet: quandoquidem & ipsæ naturalis habitus metas excedunt: ut pellis dura, aut intenta, item laxa, & arida, et rugosa, aut aliā quampiam huiusmodi habens differentiam. Igitur ex ijs, quæ iam dicta sunt, haud obscurè colligitur, totum hoc symptomatum genus à morbis nasci. Siquidem colorum, odorum, & saporū, in solidis corporibus discrimina, à temperaturis ortum habere, ex naturalibus rationibus didicimus. Similiter & eas, quæ tactu discernūtur, differentias, etiam prædictis multomagis, quippe quas cum effectricibus qualitatibus cognationem habere diximus, quòd ad eiusdem sensus iudiciū referantur. Etenim mollities, duritiesq́ꝫ, tactu

Tactus symptomata.

iudicātur,

iudicātur,haud aliter quàm effectrices qualitates ipsis cognatæ. Proinde quicquid in eis præter naturam deprehenditur,id totum intemperantiæ acceptum referri debet: sicut econtrario,quod secundum naturam est,tēperamenti soboles esse censetur. Igitur cum omnis intemperantia sit morbus, colligitur morbum ad huiusmodi symptomata,causæ rationē obtinere.Ea uerò symptomata,quæ partibus ob affluentem aliquem humorem accidunt,eiusdem cum prædictis sunt generis:quippe alia obturationem,aut astrictionem sequuntur, alia uerò, quum uel attractrix;uel expultrix facultas,malè suo munere fungitur, eueniunt. Quamobrem necesse est ipsa quoque à morbis,ueluti ex fontibus scaturire. Etenim quæ in iocinore fit obturatio,quum sit morbus compositi corporis, & instrumenti,causa est coloris,qui in regio morbo apparet. Intemperies uerò, quæ in singulis partibus similaribus est, quum ipsa quoque huiusmodi partium sit morbus,aliàs aliam ipsorū impedit facultatem, aut attractricem,aut expultricem, aut aliam quampiam:ob quas inæqualiter,& sine ordine,humores per corpus fluentes,modo hanc,modo illam alterant partē,& in colore,& odore, & sapore,atque in tactilibus differentijs omnibus.Præterea quicquid reliquorū symptomatum est, siue uoces, siue strepitus in animante sint, atque ea,quæ à corpore excernuntur,

cernuntur,& quæ detinentur in ipso,omnia perinde quasi soboles à morbis originem trahunt, idq; planè à morbis. uel interuenientibus quibusdam symptomatis. Porrò in uocibus,oris,& faucium, & asperæ arteriæ, & pulmonum, & thoracis morbi, pariunt symptomata: quippe uocem reddunt clãgentem,turbidam,tremulam,& raucam. In aliis autem animãtis Partibus, soni,murmurilla, stridores,& id genus reliqua accidere solent, partim ob instrumentorũ angustiam,& motum errabundum,partim ob spiritus inflantis abundantiam, uel quibusdam ex his, uel omnibus simul concurrentibus. Sed de ipsis in libro, qui de symptomatum causis inscriptus est,latius dicetur.

Olfactus symptomata quã deprehendas.

NARRATIS *uisus symptomatis, ad reliquorum sensuum enarranda symptomata progreditur, ea in primis pertractans,quæ ad olfactum, uisui proximum sensum pertinent.* Deprehenduntur *uerò quæ in ipso symptomata cadũt, aëris externi per nares, gutturq; intromißione. Quam sanè actionem quum hic, tum* XI.*Methodi, & in commento ad librum de Salubri ratione uictus* Polybi, *respirationem uocari dixit,ute transpirationem,eam,quæ toto fit corpore, aëris susceptionem. Merito autem fœtores olfactus symptomata,ad hunc modũ deprehendi censuit,quòd cũ odor omnis, uel teste* Aristotele, *fumosa quædam exhalatio sit,& ignea, oportet omnino,ut percipiatur, in odoratus sensorium ferri. Quod in homine fieri nullo pacto*

** Lib.de sen. & sensa capit. 2. Odor quid.*

pacto potest, ni respirationis munere, odorabilis rei species ad cerebrum deferatur, inquiente eodē etiam Aristotele,*odorem sine respiratione nō sentiri, proprium hominis esse.* Nam *etsi animalium pleraq; respirationis usu carentia, qualia insecta sunt, odoribus moueantur: ut apes, quæ ut grauium odorum suffitu, bituminis inquam, aut sulphuris, bubuli'ue fimi fugantur, sic longißimè ad suaues odores excurrunt, inde pabula melli conficiendo idonea sumentes, tamen odores ipsos, non aëris attractu, sed sola odorabilis rei ad sensorium præsentia percipiunt: quòd in illis apertum sit, & odorabili expositum odorandi organum: persimileq; duris quorundam animalium oculis, qui, ut nullo sunt operculo, nulloq; tegumento muniti, sic semper colores apertos, & occurrentes habent.* Homo *autem, quum odorandi sensorium opertum, & reconditum habeat, mām illaribusq; quibusdam caruunculis circunseptum, odores nequicquam percipere potest, ni introrsum ducto spiritu aperiet meatus, uiamq; fumidæ euaporationi faciat: quod omniū optime respiratione efficitur.* Ob *id uero fœtorem, pathema huius sensorij esse præter naturam iure optimo creditum est, quòd, ut ait* Plato,*molesta sit sensatio ex putredine, ut plurimum, orta, & naturalem sensus habitum inimico quodam, contrarioq; ingressu euertens, unde uim quandam, & molestum infert sensum.* Eundem *autem sensum & benè olentis, & malè olentis (ut* Aristoteles *tradit) esse, est necessarium.* Atq; *hæc de olfactu.* De *gustu uerò, & tactu quæ hic à* Galeno *dicuntur, apertißima sunt.* Ex *quibus omnibus rectè id colligit, totum hoc symptomatum genus,* *quod*

2. de anima textu cōmen. 98. ex Argyropilo.

Insecta, quomodo odorent.

Fœtor unde.

In Timeo.

quod ab odoribus, saporibus, tractilibusq; differentijs prouenit, à morbis omnino nasci. Nam quum uniuersa qualitatum elementarium germina quædam sint, earumq; exuperantiam quandam indicent, fit omnino, ut à morbis hæc symptomata nasci oporteat. Enimuero quæ in coloribus deprauationes contingunt, aut superantem caliditatem, aut frigiditatem demonstrant. Rubens enim, croceusq; color, luteus item, ac pallidus caliditatem, liuens, plumbeus, albus, frigiditatē ut plurimum monstrant. In odoribus item, saporibusq;, quæ uitia fiunt, excessum item in qualitatibus illis primis indicant, amaritudo calorem, aciditas frigiditatem. Quamobrem quum qualitatum intemperantia morbus sit, ab hac autem symptomata hæc prouenire ostensum sit, relinquitur omnino quod propositum fuerat, à morbis inquam isthæc symptomata nasci. Sapores uerò, odores, coloresq;, & eorum discrimina à temperaturis ortū habere: quòd hic ait Galenus apud Platonem in Timeo, & Aristotelem in de sensu, & de anima libris est uidere. Quod uerò de iocinoris obstructione sequitur, ipsam quidem regij morbi causam esse, non ita accipiendum, ut omnis in eo uiscere facta obturatio, regij morbi causa sit. Nam experimēto didicimus, non ad omnem huiusmodi obturationem, symptoma hoc sequi: sed tum fieri, quum bilis in folliculum suum ferri prohibita, in uniuersum corpus unà cum reliquo sanguine delabitur. Quod tum fit, quum ij meatus, qui ex iocinore ad fellis uesicam protenduntur, obstructione laborant. unde genita in hepate bilis, & in folliculum suum ferri prohibita, eò, unde progressa est, remeans, in uniuersum corpus defertur.

À morbis omnia symptomata nasci.

Colores quid indicent.

Regius morbus quando fiat.

tur. Quanquam sunt & huius symptomatis multæ quoque aliæ causæ, de quibus libro sequenti. Quæ uerò de uocibus, & sonis corruptis hîc adducuntur, ex se patent: quare iam commentationi huic finem facere uisum est.

CAPVT VI.

AT EA, quæ preter naturam uel excernuntur à corpore, uel detinẽtur, per tres differentias prima sectione diuidũtur: uel enim tota substantia, uel qualitate, uel quantitate, à naturali habitu recedunt. Atqui hæc omnino sequuntur morbos ipsos, idq; uel statim citra alterius affectus interuentum, uel interuenientibus medijs quibusdã symptomatis. Hæmorrhagia quidem, id est, sanguinis eruptio, quòd ad excretam substantiam pertinet, toto genere præter naturam est. Euenit autem, aut aperto uasis osculo, aut rupto uase, aut eroso. Atqui uulnus, ruptura, erosio, proprij similarium partium morbi sunt: apertio uerò osculorum, ad instrumenta pertinet. Accidit autem interdum ob retẽtricis facultatis infirmitatem, interdum quia expultrix immodice mouet, nonnunquam ob utriusque noxam. Ita muliebre profluuium fit, aut ob iã dictarum functionum symptomata, aut quia totus in ea sanguis factus est tenuis, & seri substantiam referens. Atqui hoc quoq; symptoma est, sed multiformis est eius generatio.

Excretorũ & retẽtorũ symptomata.

Hæmorrhagia.

Discretiua facultas.

tio. Nam sanguis fit tenuis, & serosus, uel ea facultate, quæ sanguinem parit, uel ea, quæ discernit, uel ea quæ excernit, errante: quanquam nonnunquam fieri potest, ob retentricem immodicè munere suo fungẽtem: fit etiam densata cute, & renibus constipatis.

QVVM tria symptomatis, speciatim dicti, genera sint à Galeno constituta, alterum in affectibus, in functionum noxa secundum, tertium in ijs quæ ad utraque consequuntur, atque de prioribus illis abundè præcedentibus capitibus sit pertractatum, superest postremi huius exactam tradere naturam: quod ultimo hoc capite facit Galenus. Quod & ipsum totum genus, quum ad eorum, quæ excernuntur, uel retinentur, speciem pertineat, eorum omnium, diuisionis artificio, tractat hoc loco Galenus differentias. Id in primis statuit, ea, quæ excernuntur, aut tota substantia, aut qualitate, aut quantitate denique sua naturæ modum excedere. Excretorum uerò, ea maximè à tota substantia aliena esse dicuntur, quæ nullo pacto secundum naturam inesse homini possunt, ut calculus, lumbrici, & id genus cætera: qualitate uerò, à naturali habitu recedunt, quum uel iusto calidiora, mordentia, ac uellicantia magis expelluntur: uel iusto etiam frigidiora, humidiora, aut sicciora: quantitate, quum pro assumptorum ratione, ampliora, pauciora ue redduntur. Hæc autem omnia eius generis esse tradit Galenus, ut morbos uel protinus sequantur, uel interuenientibus etiam symptomatis quibusdam. Sanguinis nanque eruptio

A tota substantia aliena.

(αἱμοῤῥοΐαν

(αἱμοῤῥοσταγίαν Graeci uocant)uasis in quo continetur rupturam,uulnus,erosionem'ue sequitur: quorum quodlibet morbum esse constat:sequitur autem ad haec nullius interuentu. At saepenumero etiam functionum noxas excretiones sequuntur:quippe quae in difficultatibus intestinorum,in leuitate eorundem excernuntur,aut retentricis infirmitatem,aut alterius cuiuspiã facultatis noxam sequuuntur. Quas sanè noxas,intemperiem aliquam omnino praecedere oportet,aut instrumentarium quempiam morbum,aut solutam unitatem,à quibus(ceu immediatis causis) functionem noxae proueniant. Constat igitur excretorum nonnulla morbos protinus sequi,alia symptomatum quorundã interuentu. Quòd uero haemorragia,excretio sit toto genere praeter naturam,eo constat; quòd per eam id excernatur,quod secundum naturam consistere,ac in uasis contineri debebat, quodq; maximo naturae usui esset. Triplicem uero excreti sanguinis causam esse rectè Galenus statuit. Nam qui in uasis cõtinetur sanguis,aut aperto,aut rupto; aut eroso uase erumpit. Apertionem uasis Graeci ἀναστόμωσιν,rupturam seu ruptionem,διαπήδησιν,erosionem,ἀνάβρωσιν, uocare solent. Apertio,uel nimia sanguinis copia,uel uasorum infirmitate prouenit: Ruptio nonnunquam abũdantiam sequitur, non raro acrimoniam sanguinis: Erosiò, putredinem aut uitiosam quampiam qualitatem. In uniuersum uero,excretiones omnes praeter naturam,aut retẽtricis infirmitatem,aut expultricis immodicum motum sequuntur. Secundum quem modum muliebre profluuium non raro mulieribus exhibere molestiam solet: uti etiam si sanguis tenuior, serosiorq;

Excreti sanguinis causae.
ἀναστόμωσις.
διαπήδησις.
ἀνάβρωσις.

ſiorq́; fiat, atque ad motum concitatior. Fit autem huiuſmodi ſanguis, quum epatis facultas à ſuo munere deficit: tum enim crudum & aquoſum manere ſanguinem neceſſe eſt: & tum item, quum diſcretiua uocata facultas, quod in ſanguine ſeroſum eſt, ſecernere nequit: quod præcipuum eſt eius facultatis munus, uel teſte Auerroë. qui ut hoc appoſitiſſime dixit, ſic illud ineptiſſime, Galenum hanc ignoraſſe: quum uel ex hoc loco manifeſtiſſimum ſit, huius meminiſſe Galenum, eiq́; tribuiſſe, ut eius uitio ſeroſus nonnunquam fiat ſanguis. Itaque ſi ab huiuſmodi cauſis muliebre profluuium, negotium inferat, ſymptoma eſſe nemo dubitauerit: uti ſi ſtato tempore, per menſtruas uices recurrat, & modum ſeruet, ſecundum naturam eſſe exiſtimandum eſt: ſic enim ſexto de Symptomatum cauſis Galenus cenſet. Nihil enim quod in tempore expellitur, præter naturam dici debet, uel Galeni ſententia.

Sanguis ſeroſus unde.

2. colliget. cap. 15. In Auerroëm.

ITA SVDORES quoq; uel excernuntur immodicè, uel indebitè retinentur: idq́; neceſſario, uel ob cutis affectum, uel ob dictarum facultatum aliquam, uel ob humorum ipſorum naturam. Vides autem nos in eiuſmodi ſermonibus, diſiunctiuis coniunctionibus uſos: nam in ſingulis iam dictis ſymptomatis omnino unus aliquis eſt cauſæ modus: tametſi nihil obſtat, quominus, tum duæ, tum tres, tum deniq; omnes ſimul conueniant. Manifeſtum quoq; eſt, ſub hoc ſymptomatum genere contineri & dyſurian, id eſt, uri-

Dyſuria.

est, urinæ difficultatem, & ischurian, id est, urinæ suppresſionem, & ſtranguriam, id eſt, urinæ ſtillicidium, & aquam intercutem ad matellam uocatam, quam alij diabeten, alij urinæ fluorem nominant. Porrò quòd excrementorum tum colores, tum odores, præter naturam neceſſario ſequantur morbos, demonſtratione haudquaquā indiget: quandoquidem nihil huiuſmodi citra intemperiē naſci poteſt. Conſtat igitur nos haud obſcure demōſtraſſe id quod propoſitum erat, quippe omnem ſymptomatum naturam, ut morbi præcedant neceſſe eſt: utq; ſæpenumero ſymptomata inter ſeſe deinceps in ordinem quendam redigantur, ita ut primum ſymptoma morbum ſequatur, deinde à primo dependeat ſecundum, rurſus ab hoc tertium, mox ab hoc quartum. Sed hîc diligēter animaduertere oportet, accurateq; diſtinguere à functionibus ſymptomata. Nam ſubinde tantam inter ſe habent ſimilitudinē, ut functionem putes eſſe ſymptoma, & ſymptoma functionem. Ac niſi ſummo quis iudicio præditus ſit, ſermonem calumniabitur, quum ipſe uerſetur in errore. Quippe ſi excrementorum naturalium (ita enim uocant ea quæ à ſanis expelluntur) aut quātitatem, aut qualitatem, aut totum ipſum genus ſubſtantiæ, ſcopum quis ſtatuat, deinde ad hunc reſpiciens, iudicet ſymptomata: ſubinde errabit. Nam accidit nonnunquam, ut ſudor,

Iſchuria.
Stranguria.
Diabetes.
Excremēta naturalia.

aut alui excrementa, aut urina, in ægrotantibus multipliciter excedant quantitatem sanis competentem: non quòd ulla functio sit læsa, sed quòd robustæ sint uires, & animantis præmeditatione ita factũ sit. Quamuis enim quædam excrementa toto genere præter naturam esse censeantur, ut sanguis è naribus erumpens, aut uomitione reiectus, aut sanguinis ab aluo deiectio, aut eiusdem per ora uenarum (Græci αἱμοῤῥοΐδας uocant) profluuium, aut aliud quippiam huiuscemodi: non tamen præter naturam dici debent, si in tempore expelluntur. Patet autem in tempore dici, perinde ac si diceres, id quod molestum est expurgari. Manente igitur eo quod à principio in confesso esse diximus, nempe quòd actionum noxæ symptomata sunt, nihil quod usui sit, sub hoc symptomatum genere collocabitur: quippe quòd horũ quodlibet, naturæ sit opus: tantum abest, ut noxa esse uideatur. Quanquam omnia quæ huiusmodi sunt, ad alterum symptomatum genus, nempe ad affectum præter naturam, reduci possunt. Etenim si in aliqua corporis parte ita dissecetur uena, aut eius osculum tanto hiatu pateat, ut profundat ea quæ antea cõtinebat, huiusmodi affectum haudquaquam secundum naturam esse dicemus, tametsi in præsentia alui fluorem, aut lotij multitudinem, sequi omnino ad affectus præter naturam, ostendere non possis. Quod si dixeris

In tempore expelli.

& san-

& sanguinis eruptionem, & uomitum, toto genere præter naturam esse, non protinus tamen uel per aluum, uel per uesicam, uel per uterum excretio, præter naturam erit. Quamuis de sudore non ab re addubitari possit, sit'ne ipsius expulsio naturalis. In hac quæstione, Diocles magnopere laborauit, cuius dogma & durum omnino, & inefficax esse uidetur: quamuis quoad eius fieri potest, maxime probabilibus fulciatur argumentis. Sed de his fortasfis dabitur olim amplior scribendi facultas, nam ex omnibus pauca admodum in contentionem uenerunt. Igitur de omni reliquorum symptomatum multitudine iam satis demonstratum est, proinde finē huic operi imponamus oportet. Quisquis enim exercitatus fuerit, in his quæ in confesso sunt, facilè iudicabit ea, quæ in disceptatione constituuntur.

NON PRO *naturæ modo procedere sudorem, hoc est, indebite uel excerni, uel retineri, cutis nimiæ densitati, si retineatur, uel si nimium profluat raritati, ac meatuum latitudini adscribendum est, tum etiam facultatum uitijs aut humorum naturæ.* Nam *immodici in corpore, tenuesq; succi, retentricis imbecillitas, uel expultricis, nimius motus sudores pariunt multos.* Sudoris copiosi causæ. *Quod uel in eo pathemate fit manifestum, quo immodicis sudoribus languente uentriculo, totum corpus digeritur: hunc, uel Celsi testimonio, Greci* καρδιακόν *uocant. Hic enim & totius rectrix facultas corporis,* Cardiacus affectus.

 imbecilla

imbecilla est, ut succos suis finibus continere non possit, & succi calidi, tenuesq; sunt, atque laxi meatus: unde multum in corpore oriri sudorem necesse est: qui sanè nihil est aliud quàm tenuis serosiq; excrementi per cutaneos meatus expulsio. Auicenna definiuit aquositatem esse sanguinis (ut eius ipsius uerbis utar) cui pus cholericum est admistum. Tenue autem hoc excrementum, inutile quiddam est eius, quæ in membris fit, concoctionis. A qua quum diuersi generis superflua nascantur, crassum scilicet, à crassiore itidem alimenti parte deductum, & ab hoc sordes uocatæ fiunt, tenue, à quo sudor, oportuit omnino excrementa hæc, ceu nullo, usui futura, ab dulcissima, leuissimaq; alimēti parte corpus nutritura secernere, & in aptos expulsioni meatus traducere. Quæ pars igitur deorsum in uesicam collabitur, urina, quæ in corporis summa emersit, sudor appellatur. Sic de hac re Aristoteles. Tum uero copiosiorem manare contingit, quum tenuis huius, aquosiq; excrementi, unà cum corporis raritate plusculum redundauerit. Quæ causa est, quòd æstate plus iusto profluat sudor: nam & ambientis qualitas cutem plus nimio laxat, meatusq; aperit, & succi calidiores, tenuioresq; sunt, & ad motum proni, & contentiua facultas imbecilla, & multa per id temporis concoctionis alimēti infelicitas. Vnde multam oportet tenuium excrementorum copiam reddi, multumq; manare sudorem: hyeme ob contrarias omnino causas: contraria euenirent. quæ Aristotelis est sententia. Sed cur æstate à potu frigidiore ingesto, protinus sudor oriatur, idq; maxime, si & copiosior sit, & cibo non permistus, non adhuc satis explicatum scio.

2. Cano. cap. 657. Sudor quid.

Vrina. 2. probl. part. proble. 4.

Aestate cur amplior profluat sudor.

Vbi supra proble. ultimo.

A potu frigido cur sudor oriatur.

ſcio. Cuius ego hanc potiſsimam eſſe cauſam crediderim, quòd cum per id tempus plurimus ſecundum externas partes ſubſit uapor, multaq; introrſum ſiccitas; fit, ut frigidus adueniens potus, ceu præſentaneum quoddam humectandis membris, atque refrigerandis auxilium, quàm celerrime in uaſa feratur: trahitur nempe potus ab ipſis in corpore calefactis, celeri quodam motu, ut ab ſe conceptam caliditatem ſiccitatemq; auferant: unde qui in externis iam cutis meatibus ſubſederat uapor, ab recenti potionis frigiditate coactus (quæ nimirum in apertos aëris caliditate meatus ſeſe liberè fundit) in ſudorem conuertitur. Si uerò potus cibo permiſceatur, iam ſublato humido, & à cibo, tanquam ſpongia, ebibito, minui omnino ſudorem neceſſe eſt: à cibo nanq; ingeſto apprehendi meatus, & ſudoris impetum retorqueri Ariſtoteles cenſet. Atque hæc de Sudore: de Vrina illa, poſſe tot modis in ea, quot in ſudore ſymptomata cadere, quum uel omnino ſupprimitur, uel difficulter prodit, primum iſchurian, alterū dyſſuriam, uti urinæ ſtillicidium ſtrangurian uocant, ſicuti etiam quum immodicè fluit, diabeten. Hæc igitur ſunt excretionum, quæ in reddenda urina contingunt, uitia: quanquam neoterici fermè omnes hæc quæ propoſuimus modo nomina multum ipſi confundant, his promiſcue, ac ſine delectu utentes. Sed de nominibus mutuam pacem celeriter, ut inquit Galenus, componere oportet, modo probè rerum naturam, & intelligentiam teneamus. Illud uero attentione dignißimū, ſymptomata à functionibus diſcernere poſſe. Quod ut difficillimum quandoque eſt, ſic certe eius, qui & iudicio polleat, & in artis operibus ſit exercitatus, pro-

2. probl. part. proble. 25.

Symptomata ab actionibus quo discernantur.

prium uult esse Galenus. Discernuntur autē, in ijs quæ ad excernendi modum pertinent, si in excrementis naturalibus non quantitatem, substantiamue, aut qualitatem tantum spectauerimus, sed excernendi modum, si in tempore expellantur, hoc est, si molesta congruè uacuentur, si bene toleret æger, sic conferat uacuatio, si denique leuitas, & à morbo leuatio sequantur. Tum enim (etiam si maior quàm pro naturæ modo sit excretio) naturæ actionem in tempore expellentis, non symptoma esse dicemus, si contra eueniat, symptoma, uti quæ ante concoctiones, & decretoria, in morbis uacuationes contingunt: quòd non in tempore, non naturæ ui, sed morbi impetu fiant. Decretoriæ igitur excretiones, siue sudoribus siue soluta aluò, aut uomitu, seu sanguinis manatione proueniant, si uerè talia sint, & morbum ui naturæ finientia, præter naturam dici non debent: quòd in tempore fiant. Quanquam de sudore uehementer à plerisque sit dubitatum, sit'ne sudor excretio secundum naturam, an præter. Quam sanè dubitationem, etsi intactam hic Galenus, ceu alibi tractandam, reliquerit, nos tamen à rei qua de agitur natura initio sumpto, ita de tota re differemus, ut quàm proximè ad utri sententiam, Galeniq; mentem, quoad eius fieri maximè poterit, accedamus. Principiò, excretionem quampiam secundū naturam esse, est inutilia excrementa secundum naturæ consuetum modum, perq; ad id conuenientia loca excerni, nullo uitio subeunte, nulloq; morboso pathemate ad expulsionem cogente: quo pacto quæ aluo, uesicaq; nobis rectè ualētibus expelluntur, secundum naturam esse dicimus. Quæ igitur hoc pacto expelluntur, secundum naturam expelli,

Decretoriæ excretiones, secundum naturam.

Sudor an sit secundum naturam.

Excretionem esse secūdun naturā quid.

quæ

quæ alio quouis modo, contra naturam. Illud item animaduertendum; de eo sudore nobis nunc potißimum sermonem esse, qui sanis, & alioqui bene habentibus, prouenit. Nam qui sudores in morbis contingunt, non omnes secundum naturam excerni dicuntur: ut qui ante concoctionem ui, & impetu morbi, potius quàm naturæ, expellantur. Igitur ex his quæ mox diximus, cõstare puto, ad mentem Galeni, sudorem, excretionem secundum naturam dici debere: quòd per eam utiliter excrementũ inutile expultricis facultatis opera propellatur: quod est in tempore expelli, hoc est, molestum congruè expurgari. Quin & in decretorijs qui per morbi summos uigores exeunt, si uerè decretorij sudores sint, secundum naturam esse, quòd in tempore expellantur, ex Galeno censendi sunt: inquiente nimirum Hippocrate: Sudores fabricitanti si cœperint, bonos esse qui tertio, quinto, septimo, undecimo, & decimoquarto eueniant. Bonos autem nunquam dixisset, si præter naturam esse iudicasset: quales illi sunt qui morbi impetu fiunt. De quibus illud rectè dictum est: Sudores, qui febres non finiunt, mali sunt: & item: Sudores frigidi in acuta febre facti mortem significant. Quamobrem & quæ in sanis per sudorem excretiones fiunt, & quæ per morborum decretoria, secundum naturam esse censendum est: nihil enim quod in tempore expellitur, apud Galenum præter naturam dici potest. unde ea Dioclis opinio refelli nõ immeritò potest, qui referente Galeno, Sudorem excretionem esse præter naturam uoluit: quòd bene ualente corpore, & nutrimento ritè subacto, sensibilem humorem excerni non contingat: quod omnifariam uerum non est. Nam

Marginal notes: 4. Aphor. (beside "Hippocrate: Sudores fabricitanti…"); 4. Aphor. (beside "Sudores frigidi…"); Primo Apho. cõm. 15. (beside "potest. unde ea Dioclis…")

æstate,

æstate, etiam si quàm optime pro temporis natura cibi concoctio procedat, sudorem tamen elici uidemus, attenuatis nimirum corporis succis, & in ambitum corporis deductis, sano etiam degente corpore, & intra temperamenti sui latitudinem posito. Sed de his aliàs latius. Quare & nos huic iam libro cum Galeno finem faciamus.

FINIS TERTII LIBRI.

CLAVDII

CLAVDII GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS, LIBER QVARTVS;

CVM FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI COMMENTARIIS:

CAPVT PRIMVM.

IN hoc libro Symptomatum causas cõsiderabimus, eodem seruato ordine quo ipsorum differentias iam antea tractauimus. Quum itaq; tria sint symptomatum genera, in primis de illo disseruimus, quod in actionis offendiculo consistere dicebamus: in quo intelligi uolumus eam quoque actionem, quæ omnino perĳt. Sed quum bifariam diuidatur functionum genus, quippe aliæ Animales, aliæ Naturales appellantur, ab animalibus auspicati sumus, ac ipsas quoq; trifariam distinguentes, alias sensiles, alias motrices, alias principes nominauimus. Igitur in sensili actione, triplex symptomatum genus deprehenditur, unũ quum primum sensus instrumẽtum quippiam perpessum est, alterum quum sentiendi potentia, tertium quum ministrantium primo sensus instrumento, partium aliqua fuerit affecta.

Sentiendi actio trifariam lædi-tur.

Boni interpretis munus.

BONI *interpretis esse tradunt, rerum de quibus tractaturus est, argumentum protinus ipso dicendi initio proponere, remq; ipsam totam Methodo, ac ordine quodam aggredi: sic enim & felicius tota procedit tractatio, & legentis animus ad percipiendum aptior efficitur. Quod quum cæteri multi in suo quisq; genere efficere tentarint, unus omnium tamen Galenus in ea re palmam meruisse iure uidetur, qui & miro quodam diuisionis artificio singula quæque generatim primò, ac demum per differentias tractat, ut nihil ad eam tractationem addi posse uideatur: sic rursus eorum quæ dicturus est, mox in ipso orationis limine materiam omnem proponit, ut iam ipso ingressu de tota re non leuem censuram facere possis. Quod uel ex huius libri primo capite uidere licet: in quo ita futuræ tractationis argumentum, & præteritæ epilogum strictim attingit, ut et huius memoriã, et illius sensum, gustumq; quasi quendam præsentire possis. Nam & de quo tractaturus est exponit, de Symptomatum inquam causis: et quæ superiori dicta sunt libro, subinde in memoriam reuocat. A sensili igitur actione exorsus, quot in ea symptomatum genera deprehendantur, ostendit, triplex esse eorum genus indicans, quorum omnium postea causas est redditurus. Dictum quidem suprà abunde est capite sexto primi, uniuscuiusque instrumenti partem quampiam esse, quæ actionis sit opifex, reliquis omnibus partibus ad actionem usum quendam præstantibus. unum itaq; symptomatum genus in sensili actione, id est, quum hæc ipsa pars nonnihil patitur: alterum, quum sentiendi facultas à qua actio prodit: tertium, quum ministrantium primo actionis instrumento pars*

to pars aliqua fuerit affecta. Quæ omnia in oculo, ceu familiari exemplo, apposite declarantur.

CAPVT II.

VELVTI in oculo primum sentiendi instrumentum est crystalloides: iam enim demonstratum est, ipsum solum à coloribus alterari. Vis autem sentiendi est quæ à cerebro per neruum in ipsum descendentem procedit. Ad illius uerò seruitium creatæ sunt reliquæ omnes oculi partes. Quicquid ex ijs quę iam enumerauimus, fuerit læsum, animal uel malè, uel nihil omnino uidebit. Iam crystalloidis morbi per octo intempcries distinguuntur: facultas autem offenditur, uel neruo affecto, uel cerebro. Atq; utriusq; horum octo sunt morbi, ipsis ut similaribus accidentes, atque alij ut instrumentis, nempè obstructio, constipatio, ac tumores præter naturam, quos affluentes humores pepererunt. At continui solutio non solum neruo, aut cerebro accidere potest, sed omnibus iam dictis, tum similaribus partibus, tum instrumentis communis est, ut in crystalloide quoque euenire uideatur.

NON TEMERE symptomatum causas in sensili actione ab oculo Galenus aggreditur: quòd, uel ipsiusmet iudicio, maxima sit oculorum ope humano generi concessa deorum munere utilitas: quòd nobis scilicet multarum rerum differentias monstrent, ita tradente

Primo Mete. Lib. 8. de usu partium. tradente Aristotele: unde non immeritò horum causa caput in nobis constitutum esse Galenus credidit. Huius porrò sensorij præcipuam eam esse partem omnes uolunt, quæ Græcis κρυσταλλοειδής, nobis per circunlocutionem crystallinus humor dicitur, quòd crystallum referat: de quo satis miror nihil esse à Galeno uspiam tractatum. Hac igitur parte aliquid omnino perpessa, oculi uitiari functionem necesse est, læsa utique uisionis opifice parte, uti etiam, si sentiendi uis, quæ oculis ab cerebro per opticos uocatos neruos influit, quoquo pacto lædatur. Nam etsi instrumẽtis sua cuique actio debeatur, ea tamẽ potentia quæ functionis esse causa traditur, non in ipso instrumento, sed à principe quapiam in nobis parte, ad ipsum prouenit: quòd in oculo facit Galenus hic manifestum. Cui etsi uidendi functio propriè adscribatur, facultas tamen, oculi propria nõ est, sed cerebri, uim suam oculis neruorum adminiculo transmittentis. Quamobrem appositè Arabs Auerrois 2. colliget ca. 11. & 20. hoc dixisse est uisus, uisiuam oculi potentiam in oculo, auditiuam in aure non esse. Quod sanè dictum ita accipiendum censeo, ut quæ facultas uisionem efficit, ea propriè in oculo, ceu principe sui productrice parte non sit. Nam oculus, uidẽdi facultatem non parit ipse, suscipit tamen ab alio, nempe cerebro sensificæ omnis facultatis principe parte, ut uult Galenus. 8. de usu par. & 7. de placitis Hippoc. & Pla. Cuius rei id est maximum argumentum, quòd læso uehementer cerebro, protinus noxa in sentiendi functione sequatur, nullo in ipsis instrumentis uitio consistente: uti in de Lib. 3. Placitis Hippocratis, & Platonis probare sategit Galenus. Quod quanquam ita se habeat, uidendi tamen Visiua potentia quomodo facultatem, in oculo, ceu instrumento ad functionem aptissimo,

aptißimo, inesse negandum non est. Erit igitur & in cerebro, & in oculo, in illo quidem ceu principe parte, in hoc, ceu instrumento. Vt enim in regni administratione potestas regia in rege ipso, tum etiã in ministris elucet (nẽpe quã prætor Vrbis, Præses'ue prouinciæ exactißimam habet ius dicendi, imperandiq; facultatem, eam non à se, sed à rege suscepit) sic quam habent sensuum organa facultatem, non à seipsis, sed à cerebro, ceu principe parte, acceperunt: quæ Galeni est ubique sententia. Facultate igitur læsa, functionem malè procedere est necesse: uti etiam si reliquarum partium quæpiam, quæ ad uisionis perfectionem nonnihil adiumenti præbent, fuerit affecta. Quibus uerò modis partes has omnes lædi contingat, quibus item facultatem ipsam, exploratius est, quàm ut dici conueniat. Sed illud tamen animaduersione dignißimum, an cerebro ipsi, continui solutio, quod hîc uult Galenus, æque ac neruo accidere poßit. Quod quanquam sine mortis interuentu fieri non posse pleriq; è doctis existiment, Galeni tamen fide digno testimonio constat, id citra uitæ iacturam contingere posse: uti adolescenti illi in Smyrna secundum anteriorem cerebri uentrem uulnerato, accidit: quem Galenus sanatum se uidisse testatur. Quin etsi plerunque læthalis esse in cerebrò unitatis solutio consueuit, quòd non tantum cerebrum læsum, sed & illius membranæ uulneratæ, atque adeo ossa in eo disfracta mortis sæpenumero periculum adferant, uel Hippocrate teste, tamen non necessario ob hæc mortem inferri homini oportere multis euentibus comprobatur. Ego nanque iuuenem quendam domus paternæ famulum ac ministrum, secundum occiput, ad cerebrum

sit in oculo & quatenus non sit.

An cerebrũ continui solutionem pati posit.

8. de usu par.

Lib. de capitis uulneribus.

Historia de iuuene & muliere in capi-

te ad cerebrũ usque uulneratis & persanatis.

cerebrum usque uulneratum ex præcipiti casu, in paternis ædibus & læsum, & persanatum me uidisse plenè testari possum. Rursusq; mulierem quandam iam annosam secundum summum capitis uerticem, utrisque membranis dissectis, Auenione curatam mea, & chirurgorum opera profiteri queo. Quæ exempla in id à me adducta sunt, ut ostēderem, id uerissimum esse quod à quodam dictum est, contingere monstra in ægritudinibus. Nam etsi plerunque ac fermè semper, lethalia esse soleant cerebri uulnera, non id tamen perpetuò consequi præfatis est exemplis monstratum.

Cerebri uulnera non semper lethalia.

CVI ETIAM interdum accidit ut à sua sede dimoueatur, transferaturq́;. Atqui is quoque affectus, instrumentorum morbis connumerandus est. Porrò si ad alterum angulorum, uel maiorem, uel minorem conuertatur, haud ita notatu digna noxa succedet. Si uero uel ad superiora, uel ad inferiora declinet, tum quicquid cernitur, id duplum esse uidetur. Huiusmodi morbis tum primum uisus instrumentum obnoxium redditur, tum etiam instrumenta alia, quæ illi potentiam suppeditare possunt.

Crystalloidis mutatio quid faciat.

QVAE *symptomata crystalloidis à sua sede dimotionem sequantur, plenè hìc edocetur. Cum uero ab sua sede moueri eam non unicè contingat, quippe & in angulos, & in sublime imamq; oculi partem flecti potest, quæ, qualiaq; ex uario positu symptomata eueniant, hoc loco monstratur. Crystalloidis igitur ad ima, summáue*

summa'ue oculi declinatio, dupla uidere facit, quæ conspiciuntur, ob id inquam, quòd quæ intrò suspiciũtur rerum imagines, quum antea collectæ, & in unum redactæ, in idem corpus earundẽ receptaculum sese funderent, nempè crystalloiden, fit ut ea à loco suo diuulsa, sursumq́; lata, pars rhagoidis tunicæ, à qua crystallois deflexit, crystalloiden, in partes duas secet. In quarum qualibet cum se sensatarũ rerũ species proferant, corruptæ uisionis causa fiunt, atq; etiam eius, ut quæ simpla sint, dupla appareant: ut enim qui per multangula specilla, uel dissecta specula quippiam intuentur, in re uisa falluntur, tantupla esse credentes, quantupla apparent (conspiciuntur autem tam multa, quàm multæ sunt speculi sectiones) sic etiam qui per dimotam à sede sua crystalloiden intuẽtur, hoc ipsum, quod illi, patiuntur, eandemq́; ob causam. Cur uero in latus, et angulos uersus deflexa crystalloide id minimè sequatur, atque sursum mota, causam reddit Aristoteles, quòd conspiciendi principium, nempè crystallois ipsa, eadem in linea manet: quare rem rectè apprehendit: sursum uero lata aliũ iam sitũ obtinẽs, facit ut duo appareant: quæ unum sunt, mutata scilicet, & diuulsa rei uisæ imagine. Quanquam & huius ipsius symptomatis multæ sunt aliæ causæ, nẽpe oculorum in uarias partes distractio. Cum enim oculi utriusque radius nõ ad idem rei uisæ punctum sese applicat, id geminũ se inspexisse animus existimat, quod diuersis radijs, et in diuersa se rapiẽtibus uisum fuit. Quamobrem & quæ celerrimè mouentur, multiplicia nobis apparent, nõ ob id tantum, sed etiam, quòd ex inordinato, uagoq́; sui motu, multiplices sensui ostẽtent imagines, spiritibus

Cur simpla dupla appareant.

31. proble. sectione, proble. 17.

Ex Aristotele, ubi supra proble. 11.

Cur celeriter mota, multiplicia appareant.

quidem uiſorijs eas temere ſuſcipientibus. Quæ res facit, ut ignitus baculus uelociter circum rotatus, circulus appareat, uel in longum protenſus, linea uideatur. Huius item ſymptomatis, alterius oculi ſuppreſsio cauſa eſſe ab Ariſtotele ſcribitur. Omitto cætera multa quæ in hanc rem commode adferri poſſent (ne longior ſim) quæ qui ſcire uolet, Galenum & Ariſtotelem adeat, item & Vitellionem, qui Mathematicis hæc rationibus demonſtrauit.

Vbi ſupra profle. 7. 10. de Vſu partium.

Vitellio.

AT EARVM partium, quæ uſum aliquem præbent, morbi ſunt, ſi in rhagoidis foramine, aut inter hanc tunicam, & cryſtalloiden, humor continetur, aut ſpiritus, tantus nimirum, ut primum uiſionis inſtrumētum, quo minus res ſenſibiles dinoſcat, impedire poſſit. Ad hunc modum ceratoidis ea pars quæ pubillæ præpoſita eſt, uiſionem impedit, ſiue propria ipſius ratione, ſiue alio quouis pacto à naturali habitu aberrauerit.

QVAECVNQVE *reliquæ partes oculi ſtructuram complent, eæ functioni uſum aliquem præſtant. Nam præter cryſtalloiden (uiſionis principem partem) membranæ multæ, oculum conſtituentes, uiſionem non minimùm iuuant: aliæ oculum capiti connectendo, aliæ ſplendore ſuo, & claritate rerum uiſibilium ſpecies recipiendo, aliæ uiſorium ſpiritum fouendo, & ne à lumine externo lædatur prohibendo, aliæ nutrimentum conueniens ſuggerendo. Harum porrò membranarum omnium prima poſitu coniunctiua eſt, etſi Alexander, & Mundinus*

Membranæ oculi, quæ & quibus nominibus uocitentur, & quæ earum munia.

Alexander Benedictus.

& Mundinus ceratoiden primam esse uelint. Quod nō ita accipiendum censeo, ut situ priorem esse eam dixerint, quum id apertißime falsum sit, sed quòd inter tunicas oculi, prima prominet, & totum oculum ambit, quod coniunctiua non facit: ob id puto primam posuêre. Itaque harum partium affectus quicunque sint, si modo primo uisionis instrumēto ita officiāt, ut quo minus ad se delatas rerum uisibilium species recipat, prohibere poßint, deprauatæ ablatæue uisionis causa erunt. Quamobrem & inflāmationem, & conturbationē, & chemosin, adnatæ membranæ uitia: & uaria corneæ ulcera, item & uueæ dilatationem, constrictionemq; iusto ampliorum, & quæcunque alia uisionem impedire possunt, in hunc ordinem merito referre oportet. Mundinus.

IGITVR foramen ipsum quatuor modis à propria natura permutatur, nempe auctum, imminutum, diuulsum, ruptum'ue. At qui incrementum nunquam nō lædit uisum, siue id ab utero protinus, siue postea contigerit. Imminutio uero, si in utero contracta est, acutissimam efficit uisionem: quæ uero postea accidit, praua est. Reliquorum neutrum (siue à primis unguiculis, siue posteaquam quis genitus est acciderit) uisioni incommodum notatu dignum inferre potest. Equidem sæpenumero uidi, ubi parumper rhagoides procidisset, inducta in distortam pupillam cicatrice, hominem quominus cerneret, haudquaquam fuisse impeditum, mo- Foraminis rhagoidis euersio Problema de foraminis amplitudine, & coāgustatiōe.

do pars illa ceratoidis, quæ ei obiecta erat, absoluta perspicuitate luceret. Sed ijs, quę diximus, experientia quoque astipulatur. Verum quam ob causam foraminis amplitudo bonæ uisioni semper incommodet, angustia non semper, id uero discusione dignum uidetur. Ea (ut mihi uidetur) referenda est ad neruum, qui à cerebro ad oculum defertur, quem Herophilus uiam nominat, quippe qui solus manifestũ habet foramen, quod sensilis spiritus sit uia. Proinde quum alterum oculum claudimus, accidit ut alterius pupilla dilatetur, quòd spiritus antea ambobus particulatim distributus, uniuersus in unum deriuetur. Ex hoc maxime signo (per suffusiones claudendo oculum) conijcere licet, num admota acu, posit recuperari uisus nec'ne. Quibus enim altero oculorũ clauso pupilla clarior apparet, ij sperare debent fore, ut facta perforatione uisum recuperent: quibus uero non dilatatur, ij ab omni spe recuperandi uisus exciderunt, etiam si & iucundissime, & perquam probè tractentur. Ex ijs omnibus facile constat spiritum aliquem animalem à cerebro ad oculos demitti, & in humorem ipsum crystalloiden, & in totum illi obiectum spatium, cui rhagoidis foramen terminum præscribit. Quum itaque pupilla, siue in prima protinus cõformatione, siue postea, amplior fuerit, uniuersus ipsam spiritus implere non sufficit. Vnde ipsum

Suffusionis sanabilis signũ.

Spiritus animales.

sum diffundi, dissiparique necesse est. Contrà, si fuerit minor, cogitur ac cõstringitur, & den sior sit spiritus. Atqui in libris de Vsu par- Lib. 10.
tium iam demonstratum est spiritum coa- ctum, constrictumque ad facilem sensum plu- rimum conferre, e diuerso dissolutum, dissi- patumque sentiendi difficultatem inducere.

INTER *cætera omnia, quæ in oculi constructio- ne admiratione digna Galeno uisa sunt, rhagoidis tu- nicæ foramen in primis fuit: & meritò quidem, ut quo omisso perire omnia necesse erat, circa quæ natura tantopere laborasset. Rhagois igitur proxime post ceratoiden sita, ob id quà se crystalloidi obijci, perfo rata appositißime fuit: ut nulla membrana alia inter crystalloiden, & ceratoidẽ media intercederet, sed per ipsam, ueluti per subtile admodum, & lucidum cornu, splendoris interni cum externo fieret communio. Ne autem per hoc foramen tangeret aliquando cornea tunica crystallinum humorẽ, prouidit Creator noster. Quoniam simul plurimum foras abduxit eius loci partem corneæ, simul autem humorem quendam te- nuem, & purum, qualis in ouis reperitur, crystallino circunfudit, atque etiam præter hæc, aëreo spiritu, & splendido, totam pupillæ regionem impleuit. Quam & ipsam, etsi Anatomici pariter, & Neoterici omnes foramen hoc esse censent, ego uero ex Galeno, non tam foramen ipsius, quàm totum crystalloidi obie- ctum spatium, quod hoc ipso rhagoidis foramine ter- minatur, esse crediderim: ad hunc scilicet modum di- cente Galeno, quo loco de hoc foramine ex professo*

10. de Vsu par tium.

Rhagois tunica perforata.

Ex Gal. 10. de Vsu part.

Pupilla quid.

10. de Vsu par. & hoc ipso loco.

 tractat:

tractat: Adhuc autem, inquit, magis est admirandum foramen huius tunicæ, quod est in pupilla. An non hic apertissimè uoluit aliud à foramine esse pupillam? quum foramen in ea esse, tanquam pars in toto esse solet, dixerit? Sed rursus hoc loco: Quibus, ait, altero oculorũ clauso, pupilla clarior apparet, ij sperare debent fore, ut facta perforatione uisum recuperẽt: quibus uero non dilatatur, ij ab omni spe recuperãdi uisus exciderũt. Et mox, quasi quid pupillæ nomine intellexisset, explicans: Ex ijs omnibus, subdit, facile cõstat spiritum aliquem animalem à cerebro ad oculos demitti, & in humorem ipsum crystalloiden, & in totum illi obiectum spatium, cui rhagoidis foramen terminum præscribit. Quid his uerbis clarius ad id quod propositũ asserendum, fingi potest? Quod enim à cornea tunica ad crystalloiden rectà spatij interest, humore albugineo tenui, & spiritu plenum, hoc pupillam esse, cui terminum faciat rhagoidis formen, Galenus censuit. Quæ eo in mediũ adferre uolui, ut ostenderem Neotericos nostros omnes, non satis rectè, nec ad Galeni mentem de pupilla tractasse, dum foramen solum esse existimant. Cuius sanè foraminis à naturali loco permutatio, multam in crystalloide illi conterminа, permutationem facit, noxam scilicet functioni suæ inferendo. ut bellè hic deducit Galenus. Cur uerò foraminis amplitudo uidendi functioni noceat, id nobis disquirendum nunc est. Galenus certe demissum à cerebro in pupillam animalem spiritum, in causa esse uult. Pupilla nanq; paulò ampliore reddita, quum eam implere nequeat animalis spiritus, fit, ut diffusus, dissipatusq; infirmiorem reddat uisionem.

Pupilla quid Galeno.

Foraminis pupillæ permutatio quid faciat.

Nam

Nam si philosophorum principi Aristoteli creditur, cõstans, coactaq; uirtus perfectius operatur, dißipata, minus. Non tam autem ob hoc ipsum infirmari uisionē ipse crediderim, quàm quòd non recte in dilatata pupilla rerum species excipiantur: dispersis utique, & confusis secundum pupillæ magnitudinem, nec se in conum exactè cogentibus. Vnde fit ut talibus minora appareant, quàm sint, quæ cernuntur omnia: quæ fuit Auicennæ sententia. Hisce nanque id euenit, quod obtusè uidentibus: qui, cum sint ad uisum imbecillimi, sicut quippiam uideant, contrahere genas solent, ne distractus, dißipatusq; à lumine externo eorum aspectus hebescat: adductis uerò, et cõniuentibus oculis, acutius quidem cernũt, conseruato utique uidendi robore, nec à lumine dißipato, uerum minorem angulum faciunt, sub quo receptæ rerum species minora faciunt uideri omnia. Quæ etiam causa est: cur ij minutas, & paruas literas scribere soleant: quòd scribentes obducere palpebras consueuerint, factoq; minori angulo literas omnino exiguas scribi sit necessarium, ut tradit Aristoteles. Hoc ipsum in uidendi actione pupillas latas habentibus euenit, qui quum uisum imbecillimum habeant, conniuentibus fermè oculis omnia intuentur, ne eorum uisorij spiritus à lumine intenso dißipentur. Quamobrem consequens quidem est minora illis apparere omnia. Atque hæc est noxa, quam in uidendi functione pupillæ amplitudo facit, siue ea natiua fuerit, siue contra. Omitto cætera multa, quæ ab Neotericis de hac re dicuntur, ne eorum ineptias recensendo longe ab scopo recedam.

Fen 3. tertij tractā. 4. cap. 12.

31. proble. par. proble. 8.

Pupillas latas habentibus, cur omnia minora appareant.

Problemma de imminuta pupilla.

CVR igitur imminuta pupilla, idq; nõ suapte natura, sed ob morbum, cẽsensetur mediocri deterior. An quia prauos affectus sequitur, ob quos oculus ita patiens necessario deterius cernit, non quia exigua sit pupilla? Sed qui sunt huiusmodi affectus? nam & hoc discutiendum relinquebatur. unus ad tunicam ipsam rhagoiden duntaxat spectat, alter ad humorem tenuem effusum, qui inter crystalloiden, & rhagoiden medius cõsistit. Itaq; affectus ad solam tunicã spectans, extẽsio quædam est, & laxitas, qualis in externis subinde partibus accidit, quum in articulis ligamẽta redundante humore fuerint imbuta. Affectus uero ad humorẽ spectans, est defectus, ob quem uacuato interno spatio, rhagoides in sese concidens, contrahitur, rugaturq;: quapropter pupilla quoque minor redditur. Igitur quum per huiusmodi affectus quis aut deterius, aut nihil omnino cernit, id nõ ob pupillæ paruitatem, sed ob humoris defectum accidit. Quippe iam demonstratum est in sermonibus de Visu, quos & in tractatu de Partium usu, & in eo quem de Hippocratis, Platonisq; placitis conscripsimus, humorem crystalloiden semper propugnaculo quodam egere, quo citra offensam, externum splendorem sustineat. Atqui iam dictus humor inter ipsius propugnacula numeratur: præterea crystalloidis quoque essentiam nonnihil iuuare uidetur.

Deficiente itaque hoc humore, crystalloides quodammodo arescit, eò quòd non satis liberaliter humore imbuatur. Deinde rhagoides super ipsum decidēs, spatium, quod medium erat inter hanc tunicam, & crystalloiden, breuius reddit: ita externi aëris splendorem per exiguum medium, crystalloidi occurrere necesse est. unde similiter afficitur, ut ij, qui inconuenientibus oculis solem intuentur, quorum ut aliqui obcæcantur, ita omnes noxam subeūt: utpote qui uix unquam pristinam recuperare posint cernendi facultatem. Iam enim ostendimus, uisionis instrumentum, splendorem citra molestiam tolerare non posse. Quamobrem rhagoides tunica ei obiecta est, nigra simul & cærulea: quippe ijs potissimum coloribus recreatur oculus, quem splendor fatigauit. Atque hæc uidetur esse causa, cur imminutus circa pupillam humor, & deteriorem faciat uisionē, & exiguū reddat rhagoidis foramē: ob hoc etiam perquam difficile est, huiusmodi morbū ad sanitatem reducere. Porro alter affectus, quo pupilla ob humiditatem minor apparet, non est adeò periculosus: quum longè dificilius sit, similarem instrumenti in corpore partem exiccatam humectare, quàm humidam exiccare. Sed hæc ad medendi quodammodo methodum accedunt.

Hinc facile uidere est Galenū per hoc spatiū, quod medium est inter rhagoiden & crystalloidē, pupillā intellexisse, quod p rhagoidis decidentiā breuius fieri testatur: quod quidē spatiū paulo antè nomine pupillæ indicauit in principio huius textus.

Rhagoides tunica cur nigra aut cærulea.

PVPILLAE *imminutio, si natiua sit, uisioni aptißima*

aptißima esse censetur: contrà uero, si morbos sequatur, multo peßima. sed id non per se, uerum ex accidenti: quòd scilicet morborum iniuria, ad quos sequitur, id ei eueniat, non suapte natura. Ex quo enim peßimi ij morbi sunt, qui pupillæ imminutionem faciunt, tanto deteriorem hanc esse oportet, quanto fuerint præfati morbi deteriores. Quos & ipsos duorum generum esse testatur Galenus: ad tunicam rhagoiden unum, ad humorem effusum alterum genus spectat. Ad tunicam spectans laxatio quædam est, & extensio, quæ tum fit, quum ipsamet tunica mollior, & quasi solutior reddita, laxatur: unde ipsam in se collabi est necesse. Qua decidente foramen quoque ipsum minus fieri, & coangustari oportet. Quamobrem pupillæ imminutionem, laxitatem quidem tunicæ consequi ex his apparet. uti enim quæ in articulis sunt cauitates, si humore impleantur, minores fieri cernimus, sic certe distenta ab redundante quopiam succo rhagoide tunica, impleri quidem ipsam, foramen uero angustius effici est necesse. sed ita tamen, si modo impletio in ea tunicæ parte fit, quæ ad foramen finitur: tum enim necessariò pupillam cogit. Verum si à lateribus, extremísq; tunicæ partibus, ea tensio oriatur, quà scilicet rhagois, Secundinæ uocatæ tunicæ coniungitur, tum dilatationis, potiusquàm constrictionis causa erit: quòd distentis extremis tunicæ partibus, ad eas trahi, quæ circa foramen sunt, sit necesse. Quem sanè tractum dilatatio sequitur, quæ Herculani, inter Neotericos non aspernãdi autoris, in hac re non minus docta, quàm uera est sententia. Constat igitur, huius tunicæ laxitatem imminutionis pupillæ causam esse. Quod quanquam

Quando rhagoidis tensio pupillæ coangustationẽ: & quãdo dilatationẽ faciat.

Herculanus.

quanquam uerißimum sit, Galeniq; autoritate firmatum, quod unum ad amplißimam dicto fidem faciendam satis esset, Rasium tamen non puduit contrarium opinari, Galenumq; omnium nobis bonorum autorem, & ducem errati, falsiq; arguere. Is nempe 2. sui continentis libro, pupillæ quidem coangustationem, non rhagoidis laxitati (ut uult Galenus) sed eiusdem exiccationi tantum tribuit. Eius enim quo diximus, loco, hæc sunt uerba: Dilatatio pupillæ (ait) secundum meam opinionem, est cum accidit uuæ mollificatio. Sed mollificatio accidit ab humiditate, non à siccitate. Hæc ille. Huius autem sententiæ, ut postrema pars uera est, sic certè prima longè à ueritatis scopo aliena, mollificationem inquam uueæ, ut ipse uocat, dilatationis pupillæ esse causam. Quis enim non uel apertißime nouit, laxatam hanc tunicam in se collabi, & decidere oportere? Quæ enim mollificātur omnia (ut Arabum, & Barbarorum uerbis utar) ea quidem in se concidunt, & laxiora fiunt. Exemplo sunt madida coria, membranæ, neruosi generis cuncta, lyræ, timpanorumq; chordæ. Quæ quoties externo quopiam lentore madent, ipsa in se concidunt, fiuntq; secundum eorum foramina (si qua sint) arctiora. Secūdum quem etiam modum, pupillæ foramen angustius fieri laxata tunica, est necesse. Quæ utique laxitas, quum ut plurimùm ab humore nimio fiat, ipsam laxante ac resoluente, sequitur laxitatem tunicæ, non dilatationem, ut uult Rasius, sed constrictionem, ut Galenus, facere. Si tamen humor quispiam subsit crassus, extremas tunicæ partes distrahens, & quasi conuellens, tunc certe tensio ea, dilatationis foraminis causa erit: sed tum Rasium.

tunica

Laxata tunica quando dicatur, itē & tensa.

tunica ipsa tensa potius, quàm laxata dici debet. Atq; *hæc de affectu ad tunicam spectante, cuius causa minui pupillam oportet*. De eo nunc, *qui ad humorem pertinet differendum*. Is *porrò, defectus est eius humoris, qui medius inter rhagoiden, & crystalloiden situs est*. Quo *et ipso deficiente, internū quidem spatium, antea hoc humore plenum, inaniri; rhagoiden uero cōtrahi, & rugari, est necesse, sicq; pupillam minui*. Verum *quum ad siccitatem omnino affectus hic pertineat, ut à quo totam tunicæ substantiam ad siccum conuerti sit necesse, arescente utique tum membrana ipsa, tum crystalloide, eò quòd non satis liberaliter humore imbuantur, uidetur dilatatio pupillæ ad ipsum, potius quàm constrictionem sequi debere*. Nam *quum siccitatis sit contrahere, & densare, oportet eius tunicæ partes uacuato humore finiores reddi, atque ob id etiam densiores: quibus utique densatis, ut tractus foramen amplius reddi est necesse*. Quamobrem *humoris præfati uacuatio, pupillæ imminutionem minime pariet, ut uult* Galenus, *sed ut suadet ratio, dilatationem*. Id *enim tunicæ ad hunc modum exiccatæ, quod exiccatis ad solem, ignem'ue, membranis accidit*. Iis *enim, si foraminulentæ sint, & igni proxima fiant, quæ ante minuta foramina erant, maiora exiccatis membranis apparebunt: contractis nimirum earum partibus igne ualidè assante: distrahuntur nempe uicinæ foraminibus partes, inq; remotiores per siccitatem aguntur, atque hoc pacto ampliora foramina fiunt*. Cui *obiectioni ut satis fiat, dicendum, non omnifariam uerum esse, quod assumebatur, nempe tunicam ipsam omnino finciorem reddi uacuato intermedio*

Obiectio.

Obiectionis dilutio.

medio humore, sed tamen rugosiorem, & in sese concidentem fieri, externi humoris defectu: quæ concidentia facit, ut breuius sit inter ipsam, & cryſtalloiden ſpatium. Nam & ſi quadantenus exiccetur, non ita tamen, ut quod illius ſubſtantiam complet humidum, finiatur, ſed ſolum quod illi circumpoſitum eſt. unde illius partes ob id denſari non oportet, ſed tantum in ſeſe concidere. Neque etiam adducta ſimilitudo procedit. Nam ſi tanta ſit membranarum exiccatio, ut earum innatum humidum abſumatur, rugari quidem ipſarum partes, foramina uero minora reddi, eſt neceſſe. Itaque ſi huius tunicæ ſubſtantia ita exiccetur, ut natiui in ea humoris uehemens reſolutio fiat, idq; per totum, arctari pupillam erit neceſſe, æque, ac ſi ſola ea tunicæ pars corrugetur, quæ foramini proxima eſt. Si uero extremas tunicæ partes occupet, tum partes foraminis contrahendo dilatationis pupillæ cauſa erit. Nec repugnare uidetur, idem ſecundum uarias partes, inq; diuerſo gradu, cõtraria facere poſſe: quod in præſentia ſiccitas remiſſa, aut uehemens in extremis tunicæ partibus, uel in foramine ſita, facit. Sed ad Galenum conuerſi, id ſtatuamus, deterioris uiſionis cauſam, in ijs qui ſic ſunt affecti, uacuationem tenuis humoris eſſe. Qui, ut ſui præſentia cryſtalloiden ab externi ſplendoris iniuria uindicat, ne intemperata, & affatim occurrente luce offendatur, ſic certe eo conſumpto, noxam ab externo lumine cryſtallois ſuſtinet maximam, deficiente eo, quo ceu propugnaculo tutabatur. Quamobrem idipſum fermè eos pati conuenit, quod qui aduerſum Solem inconniuentibus oculis ſpectant: quorum ut plurimi obcæcantur,

Idem quãdoque contraria facere poſſe.

Humoris albuginei utilitas.

cantur, affatim nimirum dissoluto oculorum, uisuæq; facultatis temperamento, sic certe bona pars talem sentiunt noxam, ut uix unquam in melius proficere poßint, cæcutientes, imbecillim'q; in cernendo effecti: quòd scilicet, pro Aristotelis sententia, excellens omne sensile sensum corrumpat. Quæ causa est, cur uisionis organum splendorem citra molestiam ferre non potest. Cuius rei probè conscius Dionysius ille tot, tantisq; facinoribus apud Siculos nobilitatus tyrannus, domũ longè splendidißimam calce illitam, & incrustatam supra tenebrosum carcerem construxisse dicitur: ut longis tenebris diu asseruatos proferens, in summamq; lucem emittens, miserè excæcaret. Quæ quidem libro de Partium usu decimo scitè ab Galeno referuntur, sicuti & illud: Crystallioden propugnaculo egere, huncq; humorem inter illius propugnacula numerari? quæ rursus lib. de Hippocratis & Platonis placitis septimo recensentur. Quamobrem prouidentißime crystalloidi natura consuluisse uidetur, cæruleam, nigram'ue obijciens tunicam, ut quam nimius splendor fatigare posset, ijs coloribus prohibeatur, lucem obiectu suo quasi repellentibus, aut saltem commoderantibus. Quæ res facit, ut eo imminuto humore, rhagoideq; decidente, deterior uisio fiat: quòd obiecta sit nimio splendori crystalleis, nullo posito obice. tum etiam, quòd foramine angustiore reddito, imbecillam fieri uisionem oporteat, pupilla ad id per morbum uitiosiore effecta.

2. de anima tex. con. 123.

Dionysius Tyrannus.

DICAMVS itaq; id, quod ab initio proponebatur. Molesta quidem est pupilla præter na-

ter naturā exigua: quæ uero ſuapte natura talis eſt, utilis eſſe cenſetur. Rurſus amplitudo, natiua quidem uitioſa eſt, neq; uitio caret non naturalis. ſed in hoc ab anguſtia uincitur. Quippe cōtinēs cauſa (ut ita dixerim) quæ ipſam inducit, rhagoidis tunicæ tētio eſt: cuius laxitas pupillam reddit minorem. Quum itaque bifariam tendatur, quando propria ipſius ratione afficitur, aut exiccata, ut ſimilaris, aut humectata, ut inſtrumentum. Siccitatis quidem curatio difficilis eſt, humiditatis uero nō difficilis. Etenim Phlegmone, ſcirrus, abſceſſus, ac alij huiuſmodi morbi, ad inſtrumenta pertinent, à redundantibus geniti humoribus: quiſquis horum in rhagoide conſtiterit, à perito medico facilè uincitur. Verum tentio in rhagoide tunica nōnunquam euenit ex accidēti: quum à ſubiectis humoribus ortū habuit. Impleta enim, ueluti uter, aut ueſica extenditur, & ultro, citroq; diſtrahitur, ipſis in medio ſpatio aceruatis inter ipſam, & cryſtalloiden. Quoniam uero non ſolum foraminis, quod in rhagoide eſt, morbos percurrimus, ſed ipſius quoque rhagoidis, ac tenuis humoris, nonnullos tractauimus, conſequens eſt, ut reliquos, ipſorū morbos explicemus, ob quos uiſio uel impeditur, uel omnino aboletur. Igitur ex morbis qui in rhagoide tunica conſiſtunt, uiſioniq; incommodant, unus adhuc ſupereſt communis, tum ſimilaribus

partibus,

Vulnus. Vicus. partibus, tum instrumentis, nempe unitatis solutio. Quæ quidem in hac parte, tum uulnus, tum ulcus est: id si ad tantam perueniat magnitudinē, ut nō ita parum disrumpatur rhagoides, ac tenuis humor ad exteriora prolapsus, è tunica effundatur, adeo ut ceratoiden attingat, duo absurda inde accidere necesse est, nempe ut rhagoides tunica decidat in crystalloiden, ac spiritus, qui à cerebro descendere consueuerat, iam non perueniat ad pupillam, utpote per uulnus effluens. Verum quòd hæc uisionem offendant, non solum ubi ambo conueniunt, sed etiam si alterum duntaxat eorum inciderit, satis persuasum arbitror ijs, qui non oscitanter ea, quæ nuper diximus, audierunt.

QVAE *hic de amplitudine, & angustia pupillæ adferuntur, notißima sunt, & exactè à nobis præcedēti cōmentario explicata. Vnum id tātum adijciemus, quod ex hoc Galeni loco deduci quàm apertißime posſit, nempe non omnem pupillæ diminutionem quauis amplitudine esse deteriorē. Quæ enim pupillæ amplitudo, rhagoidis à siccitate tentionē sequitur, ea pupillæ coangustatione deterior cēsetur, quæ ab eiusdē tunicæ laxitate prouenit: quū hæc ab humore nimio laxāte, illa ab siccitate tendente originem ducat: est autem longè facilius laxitati, & humectationi immodicæ, quàm siccitati mederi, uel Galeni testimonio. Verum hoc Galeno minime repugnat, dicenti, pupillæ coangustationem, quæ morbos sequitur, amplitudinē deteriorem esse.*

rem esse. Quod tum constans, & perpetuum erit, si æqualitas in causis horũ pathematum effectiuis seruabitur. Quum enim à siccitate corrugante, quum scilicet tenuis humor effusus rhagoidis corrugationem facit, imminui pupillam contingat, & item à siccitate tendente eandem dilatari, ut hîc uult Galenus, manifestißime constat tendentem siccitatem corrugante curatu fore faciliorem, quòd hæc incurabilis sit, consumpto scilicet natiuo eius humore, altera curationem quanquam difficilem, admittat. Sic & laxitatem illi, ut similari parti aduenientem, à qua angustia prouenit, curare difficilius est, quàm eiusdem tunicæ tentionem ab humore impacto, & tumorem inferente: quod uitium illi ut instrumento accidit. Quo sanè modo si accipiatur Galeni dictũ, perpetuò quidem uerum erit, coangustationem dilatatione deteriorem esse. In quem sensum accipiendum censeo, ni malumus Galeni dogma calumniari. Sed de hoc hactenus. Illud uero animaduersione dignißimum, amplificationis pupillæ continentem causam Galenum hîc posuisse: nempe (ut ipse ait) rhagoidis tentionem: quocunque nanque modo tendatur, siue exiccata ut similaris, siue humectata ut instrumẽtum, statim pupillæ amplitudinem facit. Id enim quo posito, necessario alterum ponitur, & remoto remouetur, continentem illius esse causam censendum est. ita enim Galenus 1. de Locis aff. causam coniunctam definiuisse est uisus, dum inquit: Axioma id esse, quo tangente afficimur, & quo separato quiescit affectus, causam id esse omnes confiteri solere. Quod de hoc genere causæ esse dictum, inficiari nemo potest: præcedenti nempe, & corporeæ causæ minime certe conuenit, ut

Dicti Galeni de angustia, & amplitudine pupillæ explicatio.

Causa continens dilatationis pupillæ.

Causæ continentis diffinitio ex Galeno.

nit, ut remotis ipsis remoueantur affectus. Remota *nanque putredine(exempli causa) non protinus remouetur & febris inde suborta? Sed tentione rhagoidis sublata, auferri quoque & pupillæ amplitudinem oportet. quamobrem merito Galenus continentem causam eam nuncupauit. Vnde id planè sequi uidetur, etiam in morbis, præsertim qui ad constructionem pertinent, causam continentem excogitasse Galenum. Quod & ipsum minime negaturum* Leonardum Fuchsium *uirum doctißimum crediderim. Quem ego alioquin oculatißimum, maxime miror hunc locum uel non animaduertisse (quod tamen de tanto uiro suspicari minime licet) uel saltem cõniuentibus oculis præterijsse, ipsomet præsertim in* Montuum *asserente, nusquam à* Galeno *libro 1. de Sympto. causis factam esse continentis causæ mentionem: quum tamen hîc, de ea apertißime meminerit. Quæ ut planius monstrem, totã loci huius è Græco seriem subnectere non pigebit: habet autẽ in hunc modũ:* λέγωμεν δὲ, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς προὔκειτο, χαλεπὴ μὲν ἡ παρὰ φύσιν τῆς κόρης σμικρότης, ἀγαθὴ δὲ ἡ σύμφυτος. ἡ δὲ εὐρύτης, οὐκ ἀγαθὴ μὲν ἡ σύμφυτος, ἡ δ' παρὰ φύσιν, οὐδ' αὐτὴ μὲν ἀγαθὴ, μικρότερον δ' ἐστὶ τῆς στενότητος κακόν. ἡ μὲν γὰρ, ὡς ὂν εἴποις, αἰτία συνεκτικὴ τῆς γενέσεως αὐτῆς, τάσις ἐστὶ τοῦ ῥαγοειδοῦς χιτῶνος, ὥσπερ αὖ τῆς σμικρότητος ἡ χάλασις. Quod *est fideliter, & ad uerbum magis, quàm purè, &* Latinè *uersum. Dicamus autem quod ab initio proponebatur. difficilis quidem, quæ præter naturam, pupillæ paruitas: bona autem, quæ innata.* Amplitudo *autem, non bona quidem innata: quæ autem præter naturam,* neq;

Leonardus Fuchsius.

neq; ipsa quidē bona: minus autem est coangustata malū. Nam, ut quispiam dixerit, causa cōtinens generationis ipsius, Tentio est rhagoidis tunicæ, quemadmodum rursus paruitatis laxitas. Hæc Galenus. Ad quæ suspicor ita Fuchsium satisfacturum, ut non omnino uoluerit Galenus continentem causam pupillæ amplitudinis, rhagoidis tentionem ponere, quod per ea uerba notatur: Vt quispiam dixerit, quasi id significasse nobis sit uisus, rhagoidis tensionem quodammodo dilatationis pupillæ coniunctam dici causam posse, uere talem tamen non esse. Quod nullatenus dari Fuchsio debet, si hunc Galeni locum ita intelligēdum putat. Nam quum amplitudini pupillæ quæ à rhagoidis tentione nata est, causæ coniunctæ ratio maxime conueniat, consequitur non licentius, & secundum latam quandam loquendi formam, sed propriè, & significanter, huic affectui continentem causam, Galenum tribuisse. Ei uerò congruere coniunctæ causæ rationem, communis illa, quæ ab omnibus adhibetur, definitio indicat, qua ita finiūt, ut ea præsente, præsens sit morbus, sublata, auferatur. Quod quum proposito à nobis affectui ex rhagoidis tentione eueniat, ut qua distenta protinus dilatetur pupilla, & ea amota, pupillæ tollatur affectus, fit, ut huic, causæ coniunctæ ratio maxime quadret. Neque rursus dici hîc ab aduersario potest, pupillæ amplitudinem, etsi causam habeat continentem, morbum tamen non esse, sed symptoma, aut pathos. Nam illud in confesso est, affectum permanentem esse, à quo uidendi actio primo, nulliusq; interuentu, uitietur: est enim in structura morbus, eius scilicet generis, quod in magnitudine uitiata positùm est. Quamobrem quum & mor-

bus sit, ut mox à nobis monstratum, & causam continentem, ut uult Galenus, habeat, illud fit, ut in morbis causam etiam coniunctā statuisse Galenū demonstrauerimus. Qui uerò à Fuchsio cap. primo secundi Paradoxorum libri adducuntur pro se ex Galeno loci, huic meæ sententiæ minime repugnare uidentur. Nam etsi lib. primo Therapeutice Meth. & 2. de Mor. causis antecedentium tantum, & primitiuarum causarum Galenus meminerit, nō ob id tamen continentem prætermisse concludendum est. ut quæ nimirum sub antecedentis nomine intelligi quadantenus posit. Est enim continens causa inter antecedētes, & corporeas etiam numeranda, hoc tantum ab ijs quæ peculiari nomine antecedentes uocantur, distans, quòd hæc & propinquior affectui est, & affectum ipsum ita continet, ut ab eo seiungi minime posit: illæ & remotiores, & non usque affectui, quem crearunt, consociatæ, ut non auferri perseuerante etiam ipso morbo posint. Quod coniectura quadam ex illis Galeni uerbis deprehendi potest, cum lib. de Mor. cau. plures in animali posuerit corporeas causas, quas antecedentium nomine appellandas censuit: id nobis subindicans, ex corporeis quidem causis, non unius generis esse omneis: ut sint aliæ alijs affectui uiciniores, omnes tamen antecedentes uocari: quòd morbum antecedant, quanquam id non paribus terminis. Locus uero ille ex Arte medicinali cap. 88. adductus, quem Fuchsius adamantini uim argumenti uult habere, non ad id quod assumptum est confirmandum, nempe in morbis causam non dari coniunctam, tam efficax mihi uidetur, non ut facile in sensā nostra conuerti, atque Galeni eo loco mens explicari

commode

commode poßit. Nam quum eius morbi, qui adhuc fit, curationem tractans Galenus, prohiberi eum dicit sublato eo affectu, à quo fieri natura aptus est, quem & ipsum causam antecedentem nominat, non ex eo tamen concludendum morbis continentem causam non conuenire. Si quidem uerißimum illud est, futuros affectus prohiberi ne fiant, amota ea causa, à qua, ceu effectrice, nasci poterant. Atque ij quidem morbi, qui nondum sunt, ut eueniant tamen paratam habent in corpore dispositionem: unde oriri possunt, causam nequeunt continentem habere: ut qui præsentes non sint sed futuri, quod ad causæ continentis rationem propriè, uel ex sua ipsius definitione, pertinet: quæ huiusmodi est, ut ea præsente, præsens sit morbus, absente absit & ipse: quod futuro morbo, nondum constituto, aut facto, conuenire minime potest. At si factus sit morbus, nec iam futurus, curabitur quidem certè, ut uult Galenus, soluto eo affectu à quo primum, quæ secundum naturam est, actio uitiatur, quem & ipsum rectè morbi essentiam esse idem autor censuit. Verum solutio ea affectus actionem lædẽtis haud prius fiet, quàm quæ ipsum continet causa, sublata fuerit, inquiente 7. Metho. Galeno, fieri non posse, ut affectus quispiam curetur, manente, quæ ipsum excitauit, causa: quod dictum haud sanè de alia, quàm continente intelligi recte potest. Nam ad antecedentis, aut procatarcticæ causæ amotionẽ, ut omnibus in cõfesso est, nõ protinus remouetur affectus, sed causa continente sublata, auferri affectum est omnino necesse. Quare non aliud ex hoc Galeni loco in Arte medicinali colligi posse uideo, quàm futuri morbi nondum præsentis causam tantùm

antecedentem, non etiam coniunctam dari. Quod ego lubens confiteor, & ultro aduersario dono. Quēadmodum & hoc ipsum in morbis quidem absolute factis, quorum scilicet nihil fit, futurumue est: quales & hectica febris, & ephemera à nostris statuuntur: causam item continentem dari minime posse, quòd nullam habeant, à qua uel fiant, uel foueantur, sed tota iam facta sunt. Illud uero minime concedendū: morbos qui fiunt, quorum inquàm aliquid factum est, aliquid futurum, id genus causæ non habere. Nam etsi quod eius factum est, effectricem propriè causam non habeat, quòd iam agere causa desierit, habet tamen fouentem, seu conseruantem causam, ut omnes uolunt, quæ & ipsa effectrix quodammodo dici potest: siquidem conseruantes causas Galenus in arte medicinali effectricibus annumerat. Quamobrem quum quæ affectum fouet causa ita eum contineat, ut & proxima sit, & secum à se genitum, uel seruatum affectum prorsus tollat, continentem merito dici posse existimo: Etenim in putridis febribus sublata, quæ corpus inuasit, fuligine putrida, quam ego continentem excitati in huiusmodi febribus caloris causam esse iure existimo, mox cessabit præter naturam in corpore excitatus calor, nec refrigeratione alia opus erit. Quam etsi Galenus post sublatā putredinem auferri iubeat, in id facit, ut quæ adhuc à putredine manet fuligo, per uniuersum corporis habitum diffusa, alteretur: quæ si omnis adempta esset, minime esset ea refrigeratione opus. Quin etiam quod modo probandum assumpsimus, altero exemplo si poterimus cuincemus. Nempe negare is minime poterit in suffusione crassum illum, & uiscidum humorem, qui crystalloidi

stalloidi ante stat, & uisioni officit, causam continentem non esse? Nam eius obstructionis, quæ actioni incommodat, continens certè erit causa: obstructio nanque morbus est, huius proxima, et immediata causa, crassus, lentusque humor, qui cum perpetuò obstructionem comitetur, & eo posito obstructio sequatur, remotoque auferatur, quid prohibet humorem illum continentem causam dicere, præsertim quum & morbum præcedat, & præter naturam sit? Vnde illud constat, ipsum symptoma non esse, quòd morbum præcedat, nec item morbum, quòd non primò lædat, sed obstructionis interuentu. Erit igitur causa, quæ quum & proxima sit, & affectum, cuius est, perpetuò comitetur, continentem censeri debere iure credendum est. Quæ ego non in id certe attuli, ut pro Montuo stans, arma in Fuchsium sumerem, quem ego ut doctißimum, & ueritatis amantißimum suspicio, & amo, sed ut ingenuè quid de ea re sentirem, exponerem: Sed ea lege tamen, ut meam hanc sententiam optimi, & oculatißimi cuiusque iudicio seuerius examinandam proponam: eò certe lubentius palinodiā recantaturus, quo me exactius de statione deiecerint. Non enim tam lubens ipse docebo, quàm doceri me patiar, si modo id candidè, & modestè fiat: quod de optimis quibusque, tum præcipue de Fuchsio sperare licebit. At de ijs hactenus. Quæ uero de soluta rhagoidis unitate dicuntur, facillima sunt. Id tantū admonebimus, haud sine causa in litera hæc duo adiecta esse, tum uulnus, tum ulcus huius tunicæ, uisioni noxam inferre. Nam uulnus, teste ipsomet Galeno, continuitatis in carne solutio est, ulcus uero, quæ ab erosione prouenit unitatis solutio: quæ in osse, τερηδὼν, id est, Lib. de constitutione artis Medicæ.

caries, in reliquis uero partibus omnibus, ulcus uocatur. Sic enim hæc duo inuicem in de Constitutione Artis discriminauit Galenus: quamquam poßit quis promiscuè his uocibus pro arbitrio uti. Si tamen proprietatem seruare uelit, ita distinguet.

IGITVR tempus est, ut transeamus ad tenuem humorem, de quo iam quodammodo suprà diximus, saltem hoc quòd uisioni officit, siue increscat, siue diminuatur. Id uero quod nondum dictum est, nempe ubi crassior fuerit eius substãtia, aut color ipsius abalienatus, quòd tum cernendi functionem lædat, iam dicere aggrediamur. Quum igitur crasitudine seipsum uicerit hic humor, exactam cernendi aciem obtusiorem reddet, & quod ad distantiam pertinet, efficit, ut neque ea quæ porro absunt, uideantur, neque propinqua, exactè cerni posint. Quod si plurimum aucta fuerit crasitudo, qualis in suffusione fieri solet, uisum prohibebit.

QVAE *in tenui uocato humore symptomata eueniunt, ea iam quidem in parte dicta sunt: nempè quà sui imminutione, & augmento crystalloidi nocet.* Nunc *uero ad eius alterationem substantiæ, & coloris mutationem ex ordine progreditur, indicans, quid horum quodque ad uisionis læsionem poßit. Craßior itaque reddita eius humoris substantia, tanto cernendi acutam retundet aciem, quanto craßitudine supra naturæ modum aucta seipsum uicerit, idq; maxima ratione*

Crassa albuginei substantia quid faciat.

tione. Nam quum ſit is humor, ueluti medium quoddam delationis imaginum, eorum quæ uidentur, tenue, ac lucidum eſſe oportet: tale enim eſt uiſionis, ſi Ariſtoteli creditur, aptiſſimum medium. Ad craßitudinem igitur uerſa eius ſubſtantia, id efficiet, ut obtuſè conſpiciantur, quæ ſeſe obtutubus noſtris offerunt, tenebricoſo nimirum perducta medio, craßoq́; unde & illud quoque ſequitur, ut quæ procul poſita ſunt, minime uideantur, quæ propè, exactè cerni non poßint. Pro quorum utique pleniore intellectu, id nobis ſciendum, Exactam eam uiſionem dici, quæ acuta ſit, & in remotiſsima potens, quæq́; rei uiſibilis diſtinctè cuncta diſcernat, partes, formam, quantitatem, colorem, & cætera id genus. Quibus nanque abſoluta eſt cernendi facultas, hos ne minimum quidem uiſibile latêre poteſt, ita paulò pòſt aſſerente Galeno. Hanc porro perfici tradunt, cum ſpirituum copia, tenuitate, & ſplendore, tum aëris puritate, & oculi totius bona habitudine. Ex quo intelligi quidem poteſt, quid ſit obtuſa uiſio, & quæ illius cauſæ. Ea autem eſt, qua uiſibilis rei nec diſtincta, nec ad remotam diſtantiam fit apprehenſio. Cauſæ, uel ſpirituum inopia, craßities, opacitas, uel aëris impuritas, & plenior natura, uel denique mala oculi habitudo. Non bene igitur remota uideri, craſſo exiſtente humore albugineo, in cauſa eſt, cum interni medij ineptitudo, tum ſpirituum uiſionem efficientium impuritas & craßities. Etenim quum ad exactam illam uiſionem, qua ſenſilia longinquè poſita cernimus, multum circa cryſtalloiden animalium ſpirituum concurſum fieri oporteat, ij autem, ob humoris craßitiem, à ſua ipſorum natura facilè degenerent,

2. de Anima cap. 7.

Exacta uiſio quid.

Exactam uiſionem quæ perficiant.

Obtuſa uiſio, & illius cauſæ.

Remota cur probè non uideantur.

nerent, & crassiores reddantur, fit omnino, ut in remota uisio ferri non possit. Visilium autem spirituum copiam ad exactam uisionem requiri, functionis ipsius in primis monstrat natura. Longinquius enim positæ rei speciem, quum multi, lucidiq́; aëris interuentu oculo præsentari oporteat, quòd & medium distans sit, & ualida immutatione sit opus, quod sine multo, & lucido aëre haud satis probè perfici potest, necessum quidem est ad eam perficiendam uisionem, multos colligi in unum spiritus, ne, si pauci collecti sint, à multo, & lucido aëre dissipari facilè possint. Quod ne fiat, multam, optimeq́; dispositam spirituum copiam confluere oportet: alioqui, in remota uisio, à paucis, uel nulla omnino, uel imbecillima fiet. Quod & ipsum rursus ex eo quod nos ipsi, ut acutius cernamus, efficimus, monstrari quàmapertissime potest. intētius enim & ad remota dum intueri uolumus, tum, uel altero oculorum clauso, quò in alterum maior spirituum copia influat, quod facere sæpe sagittarij solent, uel ambobus apertis opacum quippiam opponimus, ne, quæ in oculos confluxit spirituum copia, à multo, lucidoq́; aëre dissipetur. Quinetiam quum à rei distantioris simulachro, fortem & ualidum in oculo motum fieri oporteat, multos, item & ualidos hunc motum sustinere spiritus est necesse. Crassiore uero humore reddito, quum is fieri in oculo motus prohibeatur, ob impeditum spirituum transitum, humoris crassitie id prohibente, fit omnino ut distantem rem uidere minime ualeamus. Cur uero proximius posita, ut uult Galenus, exactè non discernantur, in causa est, non medij externi longinquitas, sed humoris interni crassities.

Cur intentius uidentes alterũ oculũ claudunt uel opacum quid oculis obtēdunt.

Cur proximius posita non discer-

Quum

Quum enim per albugineum, ceu internum medium, species ad crystalloiden ferri oporteat, craßo imperuioq́; eo existente, debiliter immutari ipsum à rerum sensatarum imaginibus est necesse: unde ex consequenti, & crystalloiden quoq; ipsam ita affici oportet. Eo *autem usque progredi huius humoris craßitiem posse Galenus contendit, ut suffusionis instar uisionem omnino auferat. Est autem suffusio, Galeno & Paulo testibus, effusio humorum lentorum inter corneam, & crystalloiden, congelatorum, & obstructione uisionem impedientium: quem affectum* Græci ὑπόχυμα *uocant.*

Suffusio quid. *10. de Vsu part. Paul. lib. 3.*

SI uerò foramen non totũ, à contento ibi crasso corpore obtenebratur, sed relinquitur aliqua particula pura, uidere licebit per illam res externas, idq́ nihilo deterius, quàm antea, sed unam quamlibet solam. Neque enim eodem tempore multas similiter intueri datur, ob uisionis conum, qui seipso factus est angustior. Si uero in pupillæ centro exigua consistat suffusio, maneantq́ partes quæ in circuitu sunt, puræ, qui ita affecti sunt, quicquid aspiciunt, id ueluti fenestratum esse putant: quippe id quod in medio non uidetur, excissum esse arbitrantur.

EX VARIO *craßi corporis circa pupillã positu, quæ symptomata oriantur, explicat, inquiens:* Obte*nebratam unam quampiam pupillæ partem, reliqua peruia manente, id euenire, ut uideantur quidem oculo obiecta,*

lo obiecta, sed plura tamen uno obtutu uideri non possint, at singula quæq; seorsim: eiusq; causam esse uult, uisionis conum angustiorem redditum. Nam quum rerum uisiones, quod Optici omnes tradunt, per pyramides radiosas fiant, singulæq; res singulas, in oculo pyramides effigient, quarum basis, res ipsa uisa est, conus uero, finita ad oculum rei uisæ imago, fit, ut quò plures in oculo pyramides simul conueniunt, eò plura uno intuitu cernamus, quò pauciores, eò & pauciora. Igitur crasso quopiam corpore pupillam in parte obtenebrante, ea tantum pupillæ pars, quæ crassi huius corporis iniuriam nõ sentit, ad pyramidum receptionem erit idonea. Quæ quum exigua sit, & conum angustiorem faciat, plurium simul rerum species comprehendere minime poterit: sed singulatim singula quæque, non plura uno obtutu, uidebuntur. At si in pupillæ centro exigua maneat suffusio, sintq; cæteræ pupillæ partes noxa immunes, tum, quæ aspiciuntur, ueluti fenestrata, & diuulsa apparebunt: quòd qui sic laborant, opinione sua longè fallantur, putantes eam uisibilis rei partem, quæ non uidetur, excisam esse. Cuius item facilis est redditio causæ. Nam quum in centro pupillæ suffusione obtenebrato, rei uisibilis simulachrum nullum prorsus consistre possit, ab ea quidem obiecti parte, nulla fieri in uisu immutatio potest: quòd ea perspici non possit, impediente, quæ in centro est, suffusione: ab alijs uero obiectæ rei partibus, quæ non centro, sed lateralibus pupillæ partibus respondent, immutatio fiet. Quamobrem quum & media obiecti pars non cernatur, reliquæ uerò sensum immutẽt, fenestratum omnino, & diuulsum uideri oportet, quod

Rerum uisiones quomodo fiant.

Cur fenestrata appareant quandoque uisa.

tet, quod in hunc modum cernitur,

QVOD si iuxta iam dictum humorem, crassa corpuscula, diuulsa, & inter sese non continua appareant, sic affectis, uisa quędam obuersabuntur, perinde ac si in exteriore aëre culices circunferri uiderent. Ac sæpenumero ueluti simulachra quædam apparere imaginantur, ob crassiorum humorum copiam: huiusmodi uero simulachra maximè apparent ijs, qui à somno expergiscuntur, præcipuè pueris, & ijs qui plurimo uino madent, aut alio quouis modo caput repleuerunt. Quum uero humor inter crystalloiden, & rhagoiden medius colorem mutauerit, siquidem ad fuscum declinat, arbitrabitur quis, uel per nebulam, uel per fumum se uidere. Si uero alio quouis colore inficiatur, huius quoque imaginem referent ea quæ spectantur. Si uero inæqualiter, uel per colorem, uel per substantiam, à naturali habitu recesserit, quæcunque pars ipsius sic affecta, ad pupillæ regionem peruenerit, efficit, ut simile sibi uisum, in rebus quæ spectantur, appareat: sic enim affecti, & colorem, & substantiam, ac figuram ipsius, extrinsecus se uidere existimant.

TENVIS *humor qui inter rhagoiden, & crystalloiden medius est, à uarijs secum mistis corpusculis immutari solet. Quæ sanè immutatio, uaria in oculo pathe-*

lo pathemata creat, quorum hoc loco reddit rationem Galenus. Quum igitur crassa quædam corpuscula, hoc est, crassi uapores, hunc locum obsederint, uisa quædam ijs, quæ in suffusione apparent, nō dissimilia cernuntur, quòd sic affecti, culices, muscas, inaneis umbras, aut quid simile se uidere existimant, ac si in aëre medio uerè consisterent. Cuius deprauatæ uisionis causam Galenus quum hîc, tum 4. de Locis affec. locupletissime adfert, nempe crassorum uaporum copiam. Ob id uero uino madentibus huiusmodi uisa apparent, quòd uini potentia plurimus, & abunde calidus sursum feratur uapor: unde qui ebrij fiunt, uanis sæpe imaginibus tentantur. Quæ causa est quòd illis omnia in gyrum uerti, & unum plura esse uideantur. Nam à calore uini commotum, & agitatum uidendi instrumentum, illusoriam, ut tradit Aristoteles, efficit uisionem. Pueris uero id ab ætate omnino, & sua ipsorum natura euenit. Nam quum & calidissimi sint, & maxime humidi, cruditatibusq;, ac somnis longissimis obnoxij, fit, ut multum congerant, crassumq; uaporem, qui à somno plurimus circum sensuum organa diffusus, efficit, ut uana plurima illis ob oculos oberrare uideantur. Sed quum uisio omnis (quod Philosophi, pariter ac Optici omnes uno ore confitentur) aëris externi lucidi adminiculo fiat, interstitiumq; quoddam postulet, quo perspecta res sensum immutare possit, fieri non posse uidetur, ut qui uapor intus in oculo manet, cerni ullo pacto possit: ob id enim sensile supra sensum positum percipi non posse tradit Aristoteles, quòd nullum intersit medium. Quamobrem quum & uapor ille, uidendi organo insideat, & nullum sit externum

Cur uino madentibus uisa appareant.

3. proble. par. pro. 9. & 10.

Obiectio.

Ad visionē requisita.

2. de Anima ca. 9. 11. tex. cō. 98. & 116.

ternum medium, quo perspici poßit, non posse sensum immutare rationi omnino consonum uidetur: quum tamen qui sic sunt affecti, pro redundantis uaporis figura, & substantia aliud, atque aliud uidere se existiment. Quod quum à Galeno tacitum sit, eius tandem ego problematis rationem (præter opinionem, quæ sua cuique coniectanti esse potest) adferam hanc. Earum formarum, quæ in sic affectis fit, uisionem, nec certam esse nec ueram, sed fallacem & deprauatam. Quod uel ex eo constare abunde puto, quòd sequens eam functionem iudicium, corruptum sit, & uanum: id enim re ipsa inesse aëri medio, eorumq; obtutubus iudicant, quod nusquam est, culices, muscas, atomos, umbram, & id genus reliqua. Quamobrem quum sensorium aliquod in sua ipsius propria functione labi non contingat, uel Aristotelis testimonio, hîc autem falli oculum, facultatemq; sensus communem cernamus, statuendum omnino maxime fallacem esse, quæ hoc pacto fit, uisionem. Nam quæ recta est functio, & exacta, quum instrumentorum bonam temperiem, & habitudinem poscit (unde fit, ut per oculorum uehementes affectus, uel nihil omnino, uel deprauate cernamus) tum obiectæ rei, medijsq; circunfusi splendorem (propter quod in tenebris non uidemus) tum & distantiam inter sensile, sentiendiq; organum (cuius culpa supra oculum posita intueri non licet) tum demq; radiorum, & linearum uisiliũ rectam ad oculum transmißionem (quæ causa est cur obliquè, retro'ue posita à nobis conspici minime poßint) postremò quum ad rectam functionem animalium spirituum tum moderata & quantitas, & qualitas requiratur (ut sint Visorij

Dilutio

2. de Anima cap. 6. textu cõmen. 63. & 134. & ibi. et lib. de sensu & sen.

Videndi functio recta quæ poscat.

spiritus

spiritus substantia tenues, lucidi, & liberè permeantes) concludere oportet, quæ in sic affectis fit, uisionem illusoriam esse & deprauatam: quòd & oculorum uitia sequatur, & uisa corpuscula natiuo splendore careant, & nulla sit sensatæ rei ad sensorium, distantia, subsitq; spirituum uel penuria, uel crassities, & obtenebratio, imaginariam tantum, & fallacem talium rerum uisionem esse credere oportet: unde haud immerito paulò pòst Galenus hanc, hallucinationem uocat. Quæ autem de albuginei huius humoris in colore mutatione traduntur, notiora sunt quàm ut explicari indigeant. Nam hoc quidem perpetuò uerum est, talia apparere uisa, quale est per quod cernimus medium: inspicentibus enim nobis per uitrum uno aliquo colore infectum, eiusdem sanè coloris conspecta per id omnia apparebunt. Quum igitur sit is humor, ueluti internum uisionis medium, si colore mutetur, & mutari quoque quæ per ipsum cernuntur omnia erit necesse.

Talia apparent uisa, quale fuerit medium.

AD HOC genus symptomatum pertinent eorum, qui suffusione infestantur, uisa. Neque nõ illorum quibus sanguis è naribus fluxurus est, aut in quibus uomitus speratur, uisa, ab Hippocrate prodita. Præterea quibus adeo absoluta est cernendi facultas, ut ne minimum quidem uisibile eos latêre possit, si uapores à uentriculo sursum ferantur, præsertim ubi non prebè concoxerint, hos symptomata suffusioni similia infestabunt. Atque purissimus est ijs suapte natura tum

Visa quid secundũ Hippocratem. Absoluta cernendi facultas.

cryſtalloides, tum hic aquoſus humor, de quo in præſentia agimus. Symptomatis autem magnitudo, ex affectus magnitudine naſcitur, non in ijs duntaxat, de quibus nuper ſermonem abſoluimus, uerum etiam in omnibus, quæ ſuprà propoſuimus: id quod in ſimilaribus partibus facile patet. Quarum intemperies, ſi parua fuerit, paruam quoque functioni noxam inferet: Si maior, ad incrementi portionem augebitur & offenſa. Si uero plurimum à naturali habitu receſſerit, actionem funditus abolebit. Haud aliter accipienda ſunt ea, quæ de aquoſi humoris quantitate, ſubſtantia, & colore diximus. Nam ſi parum à naturali habitu fuerit aberratum, parua quoque inferetur actioni iniuria. Si plus receſſerint, pro quantitate declinationis increſcet actionis noxa: quòd ſi quàmplurimum deflectant, functio in totum peribit. Itidem intelligere oportet, de ijs quoque, quæ rhagoidis tunicæ ruptura, & de pupillæ quantitate dicta ſunt: ſiue minus, ſiue plus incommodent actioni: ſiue eam penitus euertant.

QVI *ſuffuſione tentantur, aut quibus ſanguis de naribus erupturus ſperatur, aut quibus uomitus ſpontaneè adfuturus creditur, falſis omnes imaginibus prehenduntur, uiſaq; illis ob oculos plurima temerè circunferuntur. Quæ cauſa eſt, quòd ſæpe in morborum iudicationibus oculi caligent, & ueluti tenebrico-*

sum cernant. Nam quum per morborum decretoria, uehementem naturæ impetu, in succis omnibus contingat fieri motum, eoq; turbari uniuersum corpus oporteat, fit, ut sursum bona pars agitati succi feratur, aut *3. prædicti. capi. 32. & 35. uersione Copi.* *saltem multus ab eo sursum tollatur uapor. Vnde caligines oculis, & uisa plurima oriantur, ita tradente Hippocrate, & Galeno. Quæ sequuntur, omnia patet.*

SIC spiritus quoque animalis, aut adamussim purus, & ueluti æthereus est, aut humidus, aut turbidus, ut nebula: atque, quod ad essentiæ quantitatem attinet, uel abundat, *Spiritus animalis.* uel exiguus est. Igitur cui multus fuerit, simul & æthereus, is res quæ porrò distant, & uidere, & exactæ discernere potest. Cui uerò paucus quidem fuerit, sed purus, is ut res propinquas planè discernit, ita distantes haud quaquam uidet. Quòd si forte fortuna & crassior simul fuerit, & multus, res distantes uidet quidem, sed non ad unguem discernit. Quemadmodum cui humidior simul fuerit, & exiguus, is neque exacte, neque porrò uidere potest. atque de his in præsentia tantum dixisse sufficiat.

Lib. 6. ca. 17. ANIMALEM *spiritum Galenus exhalationem, seu mauis tenuem halitum quendam esse probi, & elaborati sanguinis, in de Partium usu testatum reliquit.* *Spiritus Animalis multiplex elaboratio.* *Huius porrò primam elaborationem in corde esse, secundam in arterijs, & maximè ijs quæ sunt in retiformi plexu, postremam, & omnium exactißimam, in ipsius*

ipsius cerebri uentriculis (ubi primum animalis & dici & esse incipit) cum lib. septimo, tum nono de usu partium idem Galenus *quàmapertißimum fecit.* Vnde *consequens illud est, ut & purus, & exactè tenuis, elaborato naturæ opere euadat: quod nimirũ uisioni perficiundæ aptißimum futurum sit instrumentum.* Eo *fit, ut qui ab hac germana spiritus natura deflexerit, uidendi functioni maxime incommodet.* Non *tantum uero oportet purum, & æthereum animalem hunc esse spiritum, sed & copiosum pleneq́; oculum illustrantem, ut qui, quum plura sæpe eminus prospicere oporteat, ad id certe minime ualebit unquam, ni multo, & lucido spiritu abundet. Cui itaque & multus, & substantia peruius in oculo spiritus fuerit, huic eminus posita probe uidendi facultas datur.* Etenim *quà multo abundat, in longum protrahere spatium uisus aciem potest (multus nanque, simul & æthereus spiritus longißimo prospectui abundè sufficit) quà uerò substantia tenuis est, & purus, dilucidè acuteq́; cernere uisa potest. Cui modicus, sed idem & lucidus contigerit, is cominus posita probe quidẽ discernere, eminus posita, nõ sic certe ualebit: paucitas nanq; lõgo prospectui minimè seruit (quòd tali obtutu modicus spiritus facilè dissoluatur) puritas autem ad exactè coram posita discernendũ idonea ualde probatur.* Atsi *id eueniat, ut et multus cuipiã & essentia crassus subsit spiritus, is remota quidem, sed non acutè uidebit.* Multus *nanq; (qui subest spiritus) multoq; ac lucido aëre attenuatus longinquæ uisioni aptißimus censetur, illius tamen crasities acutæ uisioni minime seruit. Cui contrà & modicus, & crassus fuerit, is procul sita nec exactè uidere, nec*

Qui lõginquè posita uidere possit.

Qui propè admota uidere, longe posita non sic potest.

uidere omnino poterit: exactam uisionem craßitie, uisionem uerò, ſpirituum inopia prohibente.

Ceratoïdis affectus.

CERATOIDIS tunicæ ea pars, quæ pupillę obiecta eſt, ſi craſsior, denſior, & humidior fiat, uiſionem offendit. Sic etiam ſi color illius immutetur, ſi ulcere notatu digno infeſtetur, ſi eorum quæ extrinſecus ei adiacent, quippiam ita increuerit, ut eam tenebroſam reddat. Igitur craſsior, denſiorq́ue ceratoides tunica, aciem efficit hebetem. Si uero humidior, denſiorq́ue fuerit (ſiue ut ſimilaris pars, ſiue ut inſtrumentum ita afficiatur) non hebetem ſolum, obtuſumq́ue reddet uiſum, uerum etiam efficit, ut qui ſic affectus eſt, putet ſe per tenebras, aut nebulam, aut uaporem aliquem, aut per fumum, res ipſas intueri. Si uerò humores non multitudine, ſed colore peccauerint, ſecundum eiuſdem coloris naturam, parotaſis, id eſt hallucinatio, ſuborietur. Proinde qui ictero, id eſt regio morbo, laborant, quicquid uident, id pallere arbitrantur. Qui uerò ὑποσφάλματι, ἢ rubra putant omnia quæ aſpiciunt. Vlcus uerò notatu dignum, uiſioni incommodat, non ſolum ob id, quòd redundantē humorem coaceruat, ſed etiam quia efficit, ut cryſtalloides humor ex breui ſpatio cogatur cum circunfuſo ſplendore conuerſari. Procedens autem ad interiora ulcus uerſus pupillam, effundit aliquid aquoſi humoris foras: atq́ue hinc imminet

minet periculũ, ne sic affectus, ad extremam perueniat cæcitatem. Ob id, quibus ea ceratoidis pars, quę pupillæ obiecta est, uulneratur, si uulnus ad interiora descendit, ij magna ex parte obcæcantur. Equidem uidi incredibile quippiam, & quod antea nunquam uidere consueueram. Puer quum iuxta pupillam stylo pungeretur, effluente protinus aquoso humore, imminuta est pupilla, ac ceratoides tunica omnino corrugata uidebatur: qui mox curatus, uisum recuperauit, instaurato scilicet paulatim humore, qui antea effluxerat. Sed huiusmodi euentus raro uidentur. Nam huiusmodi uulnera magna ex parte cęcitatem inducunt, quemadmodum & prædictæ causæ omnes, ubi plurimũ fuerint auctæ. Siue enim ualde crassa, siue extremè densa, siue modicè humida fuerit ceratoides tunica, ita oculi caliginem inducet, ut qui sic affectus est nihil omnino cernere possit. Sed quid miramur singulas iam propositas causas, quum auctæ fuerint, uisum auferre posse, quum nonnunquam sola ceratoides tunica corrugata, similiter offendat? Solet autem huiusmodi pathema euenire ijs, qui extrema iam senectute premuntur. Atque hoc loco pupillæ magnitudo cõsideranda est. Si enim immutata est, aquosum quoque humorem imminutum scire licet, si uerò permanserit æqualis, tum pathema ad solam ceratoidem pertinebit. His ita definitis, nihil iam huic tra-

Historia de uulnere ceratoidis curato.

ctationi deesse uidetur. Porro ceratoidis tunicæ morbi, si fuerint magni, in totum uisionem impediunt, maxime si uel phlegmone, uel suppuratione, uel scirro, uel alio quopiam huiusmodi (quatenus instrumentum est) infestetur morbo. Atque hi fere sunt ceratoidis tunicæ morbi, qui uisioni officiunt.

Hyposphagma quid. *Lib.3.ca.22.* *Lib.7.ca.20.*

QVAE *hic de ceratoidis tunicæ pathematis dicuntur, ex antea dictis à nobis, patent: quare longiore cõmentatione opus non esse meritò censuimus. Id tantum explicabimus, quisnam is sit affectus quem* ὑπόσφαγμα *uocari dixit Galenus, quo cuncta quæ aspiciuntur, rubra, & quasi sanguine suffusa apparent. Est autem Paulo, & Aetio testibus, uenarum oculi ruptura ex ictu aut percußione facta: ob quam in oculi extima parte sanguis colligitur. Vnde quasi per puncta sanguinea quædam, tota inhærens membrana rubere uidetur, ac tandem spatio liuescere: tarfati Arabico nomine Auicenna uocat. In hoc porrò affectu rubicundiora uisuntur omnia, pro ratione scilicet interstantis humoris, qui colore talis est, uti in regio morbo pallidus.* *3.Fen.3.*

Inhærentis membranæ pathemata.

INHAERENS uerò membrana phlegmone laborans, ipsa quoque ex accidenti, uidendi functionem impedire potest. At uerò chemosis, aut chymosis (ut uocant) & pterygion, id est, unguis, iam non ex accidenti, sed primaria ratione pupillam obscurant. Haud aliter genarum quoque ingentes phlegmonæ, & tumores quidam præter naturam ipsis innati

nati, ubi adeo increuerint, ut pupillæ caliginem inducant, quicquid horum acciderit, aut uitiosam reddet uisionem, aut eam omnino auferet. Atque hactenus satis sit hæc dixisse de oculis. Etenim excēpli causa potius, quàm ut singula particulatim persequeremur, de ipsis sermonem instituimus. Quippe is nobis nunc animus est, ut methodum perquam generalem doceamus, cuius adminiculo quis inuenire queat symptomatum causas. Verum quia non satis est methodum nouisse, sed multifaria insuper exercitatione, in his quæ particulatim occurrunt, opus est, id quod non ita facilè quiuis præstare potest, ob id exercitationis modum, qualis esse debeat, in oculorum exemplo, haud grauatè ostendimus. Eodem pacto ad alias quoque sensiles facultates peruenies, si in singulis & primum instrumentum, & alias partes, quæ usum aliquem illi præstare possunt, consideraueris, & quemadmodũ nuper dicebamus, ita distinxeris, nempe quòd sunt morbi quidam, quum potentia ipsa afficitur, sunt alij, qui ad instrumenta pertinent, per quos actio subinde uitiatur.

Inhærẽs mẽbrana cur funda dicta, & qualis.

INHAERENTEM membranam Anatomici omnes, coniunctiuam peculiari nomine uocant. Alexander Benedictus Fundam, à fundæ figuræ similitudine uocari censet, uel quòd non in totum orbiculata sit, instar fundæ qua lapides iaciuntur, uel quòd uenis pluri-

mis constans, retis similitudinem præ se fert, quod etiam fundam dici Latinis autoribus est comprobatũ. Hæc porrò tunica extrinsecus quidem candida est, & callosa, carnosis angulis commissa, totumq; oculum capiti coniungit: sed non totum tamen ipsa tegit, medio scilicet relicto spatio, unde ceratois membrana incipiat. Huius tunicæ inflammationem Neoterici omnes uulgato nomine ophthalmian nuncupant, cõmuni scilicet Græcis nomine, qui & ipsi ὀφθαλμίαν uocant eam oculi inflammationem, secundum hanc coniunctiuam membranam, quæ permanentior sit, & absque manifesta extrinsecus occurrente causa facta. Sed hæc quidem inflammatio ex accidenti lædere uisionem iure dicitur, quòd non primò, & per se, sed per consensum, crystalloidi noxam inferat: hoc siquidem est ex accidenti lædere, uti III. lib. antea ex Galeno uisum.

Ophthalmia quid.

At χύμωσις, id est, fortis illa, et uehemens inflammatio, qua album oculi supra nigrum attollitur, & palpebræ ita inuertuntur, ut uix oculos operiãt, ea inquam, primò pupillam uitiat: sicuti & unguis, quod πτερύγιον, Græci uocant. Et ut in summa dicatur, quæcunq; nullius interuentu, sed per seipsa functionem uitiant, morbi rationem habent: quæcunque non per se, causarum. Vt uerò epilogo imbecillæ aut alioqui deprauatæ uisionis causas omneis teneas, in ordinem cogendæ hoc pacto tibi erunt. Nam imbecilla omnis uisio, uel malum instrumẽti structuram, uel spirituum animalium ametriam, uel membranarum uitium, uel tandem oculi humorũ sequitur. À structura quidem, ut si prominentior, uel profundior fuerit oculus: Si pupilla à sua sede dimota: Si iusto amplior, aut angustior fuerit. Prominens

Chymosis quid.

Vnguis oculi.

Causarũ imbecillæ uisionis epilogus.

minens nanque oculus, ut luci externæ expositior est, sic ab ea maxime offenditur. Quæ causa est, cur in lucido aëre minus, in obscuro exactius cernat, cur item cominus posita melius, eminus posita deterius. Profundo oculo contraria omnino accidunt. Pupillæ dimotio uel dupla, uel fenestrata facit uideri omnia, secundum uariam in quam incubuerit partem. Spirituum animalium à sua ipsorum natura abalienatio, idipsum operatur, si uel quantitate modici, substantia crassi, turbidi'ue fuerint, si item disgregati, uel nimium tenues fuerint. Rursus membranarum oculi peculiaria uitia, inflammationis tumores, ulcera, uisioni noxam inferre uel maximam possunt: Sicuti & humorum oculi à sua natura euersiones, siue in colore siue in substantia euersio fiat. Porrò quæ de oculis dicta iam sunt, omnem de symptomatum causis tractationem abunde complere uidentur: quòd in oculo, ceu familiari exemplo miro quodam diuisionis artificio symptomatum oculorum causæ omnes inuentæ sint: Vt per id, qua in singulis membris methodo idipsum quis perficere queat, nullo labore inuenire possit. Est autem methodus causarum symptomatum inueniendarum hæc, ut in singulis quibusque instrumentis præcipua in eo pars inueniatur, quæ actionis sit opifex: secundo, ut partes cæteræ omnes quæ functioni usum aliquem præstant, itidem & ipsæ perquirantur: postremò facultas à qua actio prodit. Inueniuntur autem hæc, si singularũ partium usus, facultates, naturamq; omnem tenueris, quòd dissectionis methodo in Anatomicis aggressionibus, itẽ & in de Partium usu tradita, assequi facilè poterimus. Vbi uerò hæc iam cognita nobis erunt, disquirere id oportebit,

Methodus symptomatũ causas inueniendi.

bit, qui, qualesq; in singulis horum morbi eueniant, tum ut similaribus, tum ut instrumentis: tot enim in ijs symptomata cadent, quot fuerint affectus qui noxam parti inferunt. Porrò *si eos morbos, qui principi parti eueniunt, ab ijs qui reliquis usum præstantibus partibus accidunt, eos item qui à facultate actionis effectrice, discernere noueris, ac cuique suas aßignaueris causas, absolutam te inuentionis causarum symptomatum methodum assequutum puta. At quoniam id methodo nouisse non satis est, nisi quis se in particularibus exerceat, necessarium quidem est, uno aliquo proposito exemplo inuentæ iam methodi periculum facere. Quod Galenus pulcherrimè in oculorum pathematis, eorumq; causis inueniendis perfecit: ut ad propositi ab se exempli imitationem, in cæteris idipsum facere cuiuis promptum sit.*

CAPVT III.

Auriū sym ptomata.

ATQVE grauis Auditio, Surditasq́ animanti euenire solent, aut ob auris partem aliquam, aut ob neruum à cerebro descendentem, aut ob cerebrum ipsum, si in ea parte unde neruus oritur, fuerit læsum. Igitur nerui, cerebriq́ offensa in his, haud aliter quàm in oculorum affectibus, accidit. Reliquarum uerò partium noxę, illis ad portionem respondent, uerum non omnino similis est læsio. Eandem enim habet rationem in auribus interna auditorij meatus extremitas, ubi dilatatum neruum attingit, quam habet humor crystalloides in oculis.

lis. Partes uerò omnes in meatus anfractu extrinsecus consistentes, itidem proportione huic respondent, ut nuper dictæ oculorum partes, humori crystalloidi. Proinde harum partiũ morbi, ab illis huc transferendi sunt: ut ij, qui ad similares pertinent, ex intemperie, & cõtinui solutione æstimentur. Qui uero ad instrumenta, ex obstructionibus, siue ipsarum partium tumor aliquis præter naturam meatum obstruxerit, ut puta abscessus, phlegmone, œdema, & scirrus, siue aduenticius, isq; omnino præter naturam tumor, in meatu ipso (ut plerunque fieri solet) suboriatur, ut quum uel callosum, uel carnosum innascitur tuberculum. Atque huc pertinent sordes illæ, quæ creberrimè in auribus gigni consueuerunt.

PROXIMVM *dignitate oculis sensorium, aures sunt, ab hauriendis uocibus dictæ, quòd uoces quasi hauriãt, aut quòd Græci dictionem αὐδὴν ab auditu dictam uelint, à qua & aures ipsæ, immutata literula, nomenclaturam sumpserunt. Instrumenta autem esse homini ad disciplinã adipiscendã, uel in primis necessaria* Aristoteles *prodidit. Sunt autẽ membra chartilagine constantia, tenuia, caua, flexuosa, ad latera capitis sita. Harum extima pars à dissectoribus, pina & lobus, interior, fimbria, et σκάφος dicitur. Intus uerò cauitatem habent aures (quà foramen duriori cranei parti subditur) membrana tenui, sed solida obductam, ab neruoq; auditorio ortam. Is autem à quinta neruorum*

Aures unde dictæ, & quid.

1. Metaph.

Pina seu lobus quid.

Neruus audi

torius unde oriatur.

rum à cerebro ortorum coniugatione nascitur, uel Galeni testimonio. Cauitas porrò ipsa internum continet aërem, qui uocum ad se delatas species suscipiat, susceptasq; auditorio neruo dilatato trasmittit: tumq; auditionem fieri tradunt, quum ad neruum illum peruētum est. Quod ad symptomata uerò eius partis attinet, quum eadem planè sint methodo perquirenda, qua in oculis paulò antea inuenta sunt, easdemq; in suo genere habeant causas, compendio quodam de ijs hoc capite egit Gal. quòd omnia proportione, ac similitudine quadam ijs, quæ de oculis dicta sunt, respondeant. Nam & quæ in auribus pathemata fiunt, ad aliorum normam, uel ex dilatati introrsum nerui offensa, quæ pars est auditorij meatus præcipua, uel ex cerebro ipso læso, unde sentiendi auribus facultas prodit, uel reliquarum partium noxa, quæ functioni usum aliquem præstant, prouenire creduntur, & quæcunque item affectum in oculis aliquem, eadem in suo genere, & in auribus similem creare possunt. Hic totius capitis sensus, hæc summa est.

Pars in auditu præcipua.

CAPVT IIII.

Vide Gal. 9. & 10. de usu partiũ, ubi linguæ usũ monstrauit.

IGITVR quemadmodum partium constitutio in his, symptomatum causas ostendebat, ita & in lingua, naribusq;, eas indicare poterit, idq; adeo, si in ipsis quoque & primam sentiendi particulam, & item alias, quæ ad totius instrumenti complementũ pertinent, nouerimus. Porrò iam demonstratum est linguam duplici facultate præditam: per alteram enim sentit, per

per alteram pro uoluntatis imperio mouetur. Itaque quum duplex ab ipsa prodeat actio, in præsentia eam, ut sensile duntaxat instrumentum, considerandum proponimus. Porrò instrumētum quo odores percipiuntur, ipsos cerebri uentres esse demonstrabimus. Igitur in gustandi sensu huiusmodi deprehenduntur symptomata, nam uel sapores haudquaquam sentit, uel uitiosè sentit. Quū uerò uitiosum (ut ostendimus) bifariam dicatur, uel enim debiliter sentit, uel (ut ita dixerim) deformiter, aut deprauate, alterum hebeti aciei in uisu, & graui auditioni in auditu, proportione respondet, alterum uerò, nempe deprauatus, aut deformis gustus, uisioni respondet, ubi quis aut circa colores, aut figuras, aut magnitudines, aut habitus fallitur: quod si in auditu euenerit, obaùditio uocabitur. Cæterum iam propositorum symptomatum causæ sunt morbi, qui gustandi tum functionem, tum facultatem impediunt, & in similari linguæ corpore, & in circundante ipsam tunica, & in mollibus neruis, atque eo maxime cerebri spatio, unde illi exoriuntur. Atqui omnium iam dictarum partium morbi, alij quidem satis manifesti sunt: deprauata uerò saporum sensio, quum lingua alieno quopiam humore fuerit imbuta, euenire consueuit, ut omnia quæ gustauerit quis, uel salsa, uel amara esse, uel alium quępiam saporem absurdum, siue is effabilis sit, siue

De odorandi instrumento.

8. de usu partium.

Vitiosum bifariam.

Linguę symptomata.

siue ineffabilis, habere uideantur. Quemadmodum enim per suffusiones, uidendi facultas, foris cernere uidetur ea, quæ in oculo apparẽt, ita & gustandi uis, internum linguæ affectũ, rebus sensibilibus inesse putat. Quippe per morbum regium, bilis amarorem, nõ linguæ, sed saporum quos degustat, pathos esse suspicatur. Atque per alias quasdam affectiones, cibos uel salsos, uel acidos esse putat. Adueniente enim extrinsecus re sensibili, mouenteq́ uitiatum humorem, qui hactenus quietus in lingua latebat, sentit quidem gustandi facultas non rem sensibilem extrinsecus aduenientem, sed abundantem in lingua humorem. Atque euenit nonnunquam, sed raro, citra ullius rei degustationem, ut humores linguam imbuentes sensu percipiantur, ubi adamussim absoluta fuerit gustandi facultas: haud absimile symptoma ei, quod in oculis usu uenire solet, quum ob uentriculi affectiones, suffusione se laborare quispiam putat: aut ubi sonum aures percipiunt, nulla re extrinsecus obstrepẽte, sed ipsa circa membranas motione, phantasma transmittente: aut etiam ubi nares, ob humores in ipsis contentos, odore quodam afficiuntur.

Partiũ constitutio symptomatum monstrat naturam.

HOC *quidem perpetuò uerum est, partium constitutionem, non modo in oculis & auribus, sed & in reliquis omnibus instrumentis, symptomatum naturam, causasq́ monstrare: quòd pro harum inuentione (ut paulo*

(ut paulò antea dictum) & præcipuā instrumēti partem, & cæteras quoque actioni usum præstantes scire oporteat: quod & ipsum nihil planè est aliud, quàm partium constitutionem nosse. Porrò uti in oculis, & auribus ex hac ipsa partium constitutione symptomatum causæ quæ illis accidere solent, inuentæ sunt, sic & in lingua, ac naribus, de quibus Galeno præsens est tractatio. Constat autem inter omnes, linguam gustus sensorium proprium esse, ut quæ saporum omnium exactè discernat species: atque ob id eius substantiam raram, fungosam, ac mollem creatam fuisse, ut à saporibus alterari facile posset, omnibus ex æquo est persuasum. Neruos habet à tertia neruorum à cerebro ortorum coniugatione orientes, quorum adminiculo suum ipsa munus perficit: qui uero motum illi suggerunt, à septima copula ex cerebro ortorum ad eam descendunt. Vt sensile autem instrumentum, triplici symptomatum genere, ut reliqua quoque membra, & ipsa quoque afficitur, imbecilla scilicet, deprauata, ablataq; functione, quum uel omnino non sentit, uel debiliter, uel deprauatè. Quorum sanè symptomatum causæ, ij sunt affectus, qui gustandi tum actionem, tum facultatem lædunt, uti intemperies præter naturam omnes si uehementes sint, & tumores item præter naturam, & soluta unitas, quæ cuncta, siue in ipsa similari linguæ parte, seu in ambiente eam tunica, seu in ea cerebri parte unde linguæ sensus suggeritur, eueniant, symptomata in gustandi functione creare erit necesse. Deprauatæ uero linguæ actionis causas, ita hic aperte tractat Galenus, ut explicatione ampliore egere mihi non sint uisa. De naribus

Lingua gustus sensorium.

Nerui linguæ.

Narium symptomata.

bus uerò, quòd eæ & odorandi, & respirandi instrumenta sint, octauo de Vsu partium est exactè monstratum. Huius sensorij symptomata, aliorum symptomatis proportione respondent, debilitata scilicet, abolita, aut deprauata eius functione. Causæ, odoratorij meatus obstructio, intemperies uarij generis, tumor, contusio, sectio, grauedines, & destillationes, eiusq; generis cætera multa.

SED QVVM de Naribus incidit sermo, ipsis quoque, sicuti & lingua, duplici facultati subseruientibus (nam & odorandi, & respirandi facultatum ueluti terminus quidam constitutæ sunt) satius fuerit de ijs quoque haud aliter quàm de superioribus disserere. Etenim si morbus aliquis ipsis acciderit, ita ut meatus impediatur, olfaciendi facultas, uel minus probe odores percipit, uel eos omnino non sentit. Nam si uehementer contritus sit nasus, aut si polypo, aut alio quopiam tumore præter naturam infestetur, meatum quo spiritus transire solet, obstruet. Atque huius formæ est phlegmone in membrana ipsius interna oborta, itidem eæ res, quæ circa ossa quæ à percolandi adminiculo, Ethmoidæ à Græcis uocantur, aliquid, ut uel membranas ibi constitutas, uel ipsa quoque ossium foramina, obstruere possunt: nam & ab his offenditur olfaciendi sensus: id uerò multo magis, si circa propagines quæ à cerebro exortæ in hasce par-

ſce particulas deriuantur, fiat obſtructio. Quippe & in deſtillatione, & grauedine, & omnino in his, quibus uel ambuſtio, uel refrigeratio, anteriores cerebri uentres humore oppleuit, non ſolum ſpatia ibidem obſtruuntur, ſed & ſpiritus ipſe, qui in uentriculis continetur, & ambiens ipſum cerebrum, intemperie quadam afficiuntur. Denique inſignes iam dictarum partium tum contuſiones, tum ſectiones, odorum ſenſionem uel difficilem reddunt, uel omnino prohibẽt. At uerò olfactio ueluti deformis, & deprauata, in his partibus fieri ſolet, ob indigenam quandam intemperiem, quæ fœdum odorem eructans, eos uapores qui à uicinis corporibus ad olfaciendi facultatem feruntur, interturbat. Nec abſimile uidetur, quod huic facultati accidit ſymptoma, ei quod regio morbo laborantibus, in guſtandi iudicio accidere dictum eſt.

NARIVM *ſymptomata, eadem planè methodo, qua & reliquorum membrorum colligere licet, nempe uel læſa odorandi facultate, uel ea præcipua parte, cui odorandi adſcribitur functio, uel tandem una quapiam ex ijs quæ actioni uſum aliquem præſtant.* Odorandi *facultas à cerebro eſt.* Prima *odorandi particula, cauæ narium atque intimæ partes, anterioribus cerebri uentriculis continuæ, & ad oſtium (quæ Græci* ἠθμοειδῆ *uocant) initium deſinentes: reliquæ naſi partes, ueluti adminiculatrices creatæ ſunt.* Ob id *Prima odorandi particula.*

Narium duplex munus. uero nares duobus præcipuè munijs seruiunt, nempe odoratui, & respirationi, quòd sine respiratione odorari homini non liceat, uel Aristotelis testimonio. *2. de anima, tex.com. 98.* Quamobrem merito oportuit, ut quod odoratus instrumentum esset, idem quoque & inspirando aëri subseruiret. Atque ob id qui accuratius nominum rationes scrutantur, nares, ac etiam nasum à nando deriuata existimant: quòd per ea innatet, atque enatet spiritus. *Nares & Nasus unde dicta.* Natare enim uidetur propter humorem in his existentem qui ueluti purgamentum quoddam è cerebro defluit: μύξαρ Græci, nos muccum dicimus. *Muccus.* Vnde optima ratione partem hanc totam amplam, & cauam, simulq; decliuem natura effinxisse uidetur, ut uia aliqua horum excrementorum effluxui idonea pateat, ne apoplexijs animal occupetur. *Nares.* Nares porrò, ea nasi foramina esse, quibus odorum nari fumus, docti plæriq; omnes existimant. unde sumptam nomenclaturam putant: uel à Græco per inuersionem literarum deduci, ut Latinis sæpe est consuetum, ῥῖνες nares, ut μορφὴ forma, & πέρην tener. Autor Festus Pompeius. *Nasus.* Nasum eam capitis partem esse censent, quæ è superciliorum confinio oriens, & quasi æquali porrecta iugo, utranque simul aciem & discernat, & muniat, chartilagineq; sit utrinque diducta: quam partem interseptum uocari Aristoteles prodidit. *1. de nat. animа. cap. 11.* Duo nasi spiramina, geminiq; hiatus, ob id à natura facti, ut et simul spiritum trahere, & odores sentire, & utroque cerebri purgamenta dimittere sine impedimento fas esset. Symptomatum in his causæ, abunde in litera explicantur omnes, ut sibiipse Galenus commentarij uice esse poßit.

CAPVT

CAPVT V.

ITAQVAE quum de ſenſione, quæ proprias habet in animante partes, ſatis iam diſputatum ſit, de ſenſu omnibus quomodolibet ſentientibus communi, iam dicamus. Atqui tactum hunc ipſum nominant. Accidunt uero & huic ſymptomata, quæ reliquorum ſenſuum ſymptomatis proportione reſpondeant: ac communi appellatione contenta ſunt, quia propriam non habent, quemadmodum nuper dictorum aliqua. Neque enim in guſtandi, neque olfaciendi facultate, eiuſmodi habemus nomina, cuiuſmodi ſunt in uiſu, amblyopia, id eſt uiſus hebes, cæcitas, hallucinatio, in auditu & barycoia, id eſt grauis auditio, & ſurditas, & obauditio. Nihil enim refert in præſentia quibus utaris nominibus. Atqui hæmodiæ tum nomen, tum ſymptoma ad tactricem facultatem inſigniter pertinere uidetur: ac in ore, & dentibus maxime accidere conſueuit, ob acidos acerboſq; cibos.

SENSVS *actio omnis peculiares in corpore ſedes habet, quod Philoſophis ac Medicis ex æquo omnibus eſt in confeſſo. Vnde in oculis uiſionem, in auribus auditum, in naribus olfactum, in lingua guſtum perfici, omnes tradunt: Tactum uero, omnem corporis partem, quacunque ſitam, quæ modo neruo participet, pro inſtrumento habere uolunt. Cur autem ſin-* *Tactum, omnem corporis partē pro inſtrumento habere.*

gulis reliquis sensuum functionibus sua sint peculiaria à natura instrumenta tributa, tactui soli peculiare nullum, sed communem, extimamq; per uniuersum corpus superficiem, in causa esse crediderim, quòd quæ tactum immutare possunt obiecta, nempe elementares qualitates, cæteræq; ab his prodeuntes, mollities, durities, lenitudo, asperitas, uniuerso corpori occurrere possunt, occursuq; suo offendere. Quorum iniuriam ne sentiat corpus, sensum hunc omnibus ex æquo partibus communem sagax natura prouidit, ut à se noxia pellere, iucunda sentire queant: eoq; fit; ut solo hoc sensu priuatum animans necesse sit perire, uel Aristotelis testimonio. Quæ igitur quibusq; de caussis in eo symptomata cadant, dicere nunc pergit Galenus, indicans, eadem & huic sensui symptomata accidere, quæ & reliquis in suo genere: sed hoc tantum diuersa, quòd propriam nomenclaturam non habent, uti quæ in reliquis sensibus oriuntur: quod in uisu, audituq; facit Galenus hîc manifestum. In gustu uero, pariter & tactu nomina desunt, quibus eorum symptomata exprimamus: ni solum hæmodiæ nomen, quod symptoma indicat, ad tactricem præcipuè facultatem pertinens, estq; pathema id quo dentes per acidos, acerbosq; cibos suo mandendi munere fungi non possunt: stuporem quendam dentium esse, ac deprauatam in ipsis tangendi functionem Galenus 11. de Locis affectis, asserit: congelationem Auicenna uocat. Fit item symptoma hoc, non ab acidis tantùm acerbisq; cibis, sed etiam à uentriculi similibus succis, cum sursum exhalant, & acore suo se dentibus immiscent. Tūm & ab acida pituita in dentibus immersa.

Problema de tactu.

Aristo 3. de anima, tex. cō. 63. & 67.

Hæmodia

Fen. 7. tertij cap. 23.

STVPOR

STVPOR uero in toto corpore, maximeq; membris, quæ Græci cola uocant, euenit, ex sentiendi, mouēdiq; difficultate compositus affectus: ac manifeste uidetur, tum à refrigeratione, tum à compressione neruosorum corporum, denique à torpedinis, marini animalis contactu prouenire. ubi uero citra aliquam huiusmodi causam ultro acciderit, tum uel uitæ ignauiam, uel ciborum multitudinem, crassitiem, lentitudinem, aut solitæ secretionis suppressionem antecessisse necesse est.

STVPOREM *Galenus insignem quandam refrigerationem esse testatur, qua membris sensus, & motus difficultas infertur. Ob id uero toti corpori merito accidere ait Galenus, quòd cum tactus symptoma sit, cuius & ipsius uniuersum corpus particeps est, fit, ut in toto corpore stupor accidere posit, debili scilicet facta tactus actione. Verùm ut id rarius, & magnam portendens noxam: sic certe frequentius, ut particulatim membris accidat, quæ in uniuersum Græci, communi nomine κῶλα dicunt: ijs uero potißimum, quæ & neruosa sunt, & localis motus sustinent actionem, qualia sunt pes, tibia, crura, manus. Stuporis in totum causæ, refrigeratio insignis, uel ab aëre, cibis, & potibus, uel ab medicamentorum refrigerantium usu: quòd hæc neruorum substantiam tum cogant, tum etiam animales spiritus craßiores, & suo ipsorum muneri obeundo minus aptos efficiant: unde ad sensum, & motū pigriora membra redduntur. Idipsum* 2. de locis aff. / Stuporis causæ.

præstat neruorum à duro quopiam compreßio, ut si uinculo membra arctentur, aut pondere quouis neruis apposito opprimantur, ut cum in alteram manum innixu dormitur, aut duriuscula sede infima premuntur, uel tandem cum à uicinæ partis abscessu, uel oßis fractura, aut luxatione nerui afficiuntur. Sed omnium maxime stuporem inferre creditur marini piscis contactus, quē ab affectu torpedinem dixêre omnes. Hūc

Torpedo piscis.

Aristoteles ea esse natura, uafroq; ingenio prodidit, ut pisces quos in escam appetit, afficiat ea ipsa, quam suo in corpore continet, facultate torpendi, atque ita stupore retardos capere & uesci. In quam rem se in

9. de nat. Animalium, cap. 37.

arena abdere solet, & limo, & adnatantes, qui obtorpuerint, corripere pisces. Fœtus hæc suos intra se & emittit, & recipit, ut inuenta sit olim prægrandis torpedo, quæ octoginta circiter intra se partus haberet, ita tradente Aristotele: hanc Veneti, Sgramtum (quasi torpescentis membri affectum dicas) appellant. Romani, Battipotam, uel Oculatellam, quòd in eius dorso quinque ocellos subnigros natura depinxerit. Color

6. de natu. Animalium, cap. 10.

illi prona parte subruffus, supina candidus. Hæc de torpedine Iouius: de qua multò plura Plinius lib. 9. & 32. naturalis historiæ. Sed ad externas hæc omnia causas sunt referenda: ad internas pertinent, uitæ ignauia, craßi, lenti, & multi alimenti immodicus usus, solitæ excretionis suppreßio, mensium scilicet, mariscarum, profluuij alui, aut uomitus. Nam sunt non paulò plurimi, quibus hæc statis temporibus etiam per sequundam ualetudinem recurrere soleant.

IGITVR continua causa, aut continens,

aut inhærens(licet enim pro cuiusque arbitratu eam nominare)affectus nerui talis est, ut facultatem illi à principe parte missam, impedire pośsit. Atqui impedietur, si neruus meatu aliquo præditus(ut manifeste in oculorum neruis uidere licet)uel obstructus est, uel compressus: si uero meatum non habet, idem illi eueniet, si uel constringitur, uel refrigeratur. Quum igitur meatū aliquem obtinet neruus, per quem, ueluti per uiam, animalis facultas è principe parte ad ipsum delabatur, ea si fuerit obstructa, facultatem impediri, nemo non perspicuè intelligit. Quod si neruus extrinsecus comprimatur, meatum fieri arctiorem, ne hoc quidem in obscuro est. Si uero nullus fuerit meatus, sed uti solis radij per aquam, aërem'ue transeunt, eodem modo facultas à principio per neruorum corpora permeauerit, ipsa in transitu impedietur, si ad immodicam crasśitudinem nerui permutentur. Sed neque hoc pluribus argumentis probare oportet, præsertim apud eos qui meminerunt eorum, quæ aëri, aquæ'ue accidere solent. Quippe nebula, fumus, aut nubes in aëre constituta, cœnum uero, aut limus in aqua, impediunt, prohibētq; quo minus solis splendor syncerus pertranseat. Haud aliter neruus, si immodice crassus, durusq; fuerit, delationem offendet facultatis: fit autem crasśior, si uiscidis, crassisq; succis nutricetur, aut ubi uiolento fri-

Facultas animalis ut in neruos feratur.

gore constringitur. Quod si ab aliquo corpore duro extrinsecus adueniente comprimatur; ne sic quidem præbebit expeditum facultati transitum. Huiusmodi redduntur nerui, ubi uel laqueo, uel manibus constringuntur, aut ubi extrinsecus à uicinæ partis phlegmone, uel scirro comprimuntur, aut ubi luxatis, fractis'ue ossibus fiunt arctiores.

EX HOC *loco constare uel euidentißime puto, cōtinentem, & continuam, quam uocant, causam in morbosis pathematis, Galeno aßignari. Quamobrem merito stuporis præcipuam esse causam censet eum nerui affectum, qui facultatem illi à cerebro missam quo minus ad ipsum perueniat impedire poßit. Quandiu nanque hic in neruo affectus constiterit, tandiu & stuporis sensum adesse necesse erit, destituto utique ea facultate membro, per quam tangendi functionem rite obibat: remoto uero eo affectu, extemplo quidem & stuporem auferri, restituta scilicet membro facultate, consequens certe erit. unde haud immerito huius pathematis coniuncta causa is nominatur affectus: quòd ea sit continentis causæ ratio, ut ea posita alterum ad eam consequens ponatur, remota, remoueatur. Quod genus causæ definiuisse est uisus 1. de* Locis affect. *Galenus, dum inquit axioma id esse, Quo tangente afficimur, & separato, cessat affectus, causam arbitrari oportere: uti suprà cap. 2. huius libri exacte monstrauimus. Cæterum hanc stuporis continuam causam ad nerui affectum referre oportet: est autem is, obstructio in neruis meatum habentibus, quales optici*

Causa continēs stuporis.

Continentis causæ ratio.

les optici sunt: nam ij propriè obstrui dicuntur, quòd eorum cauitas crasso quopiam, & lento succo, aut etiam multo impleri obturarí ue possit: ab hisce nanq; causis obstructionem fieri Galenus asseuerat. Qui uero nerui solidi sunt, ij obstrui propriè non possunt: quòd cauitatem impleri, aut claudi aptam non habeât: nam obstructio, obturationem quandam significat, quæ à Græco θύρα *(quod ipsi ianuam uocant) deducitur. Eò fit, ut quæ meatu carent, ea obturari nullo pacto possint. Proinde si solida substantia nerui constent, impedietur quidem animalis facultas ad eos transmitti: si crassiores, & compactiores fiant, si premantur, si adstringantur, & in uniuersum, si instar caliginosi aëris, turbidi, & fumosi, lucem solis non recipientis, ad proportionem & ipsi quoque nerui, cerebri uim non recipiant. ut enim aërem peruium esse oportet, lucidum, nullaq; caligine turbatum, ut solis splendorem suscipiat, sic & neruos neque compressos, neque adstrictos, neque crassiores esse oportet, si facultatem sibi à cerebro missam sunt liberè suscepturi. Nam ut aëris, & aquæ substantiam solis splendor radiorum ui permeat, sic & solidos neruos cerebri facultas, quæ cum incorporea sit, instar radiorum solis, uacuum non postulat locũ, ut sese inferat, quanquam loci, per quem transit, puritatem requirit. Quæ causa est quòd nebulam, aut nubibus obductum aërem, splendor solis sincerus permeare non queat, quòd crassum sit delationis medium, & lumini suscipiendo ineptum. Hoc autem inter Nubem ac Nebulam interesse docti plerique omnes uolunt, quòd Nubes, uapor sit humidus, in sublime egressus, quã & ipsã à Græco,* νέφος, *quòd*

9. Metho. Qui nerui obstrui possunt: qui minime.

Nubes.

Nebula.

quòd apud illos à priuatione lucis nomen accipit, deduci tradunt: Nebula uero uapor ſit è terra, atque aquis ſurgens, quæ, ſiue ſtatim euaneſcit, ſiue in altum ſublata, in nubem conuertitur. Ariſtoteles uero lib. de mundo ad Alexandrum, utrumque ita diſcriminat, ut ſit nubes craſſamentum exhalationum conuolutum, uim habens aquæ gignendæ: nebula uero, expiratio quædam ſit roſida, aquæ nequaquam genitrix, aëre quidem craßior, nube rarior. Nubes item quocunque tempore fieri poſſunt, nebulæ nec æſtate calida, nec nimio frigore. Quod ſexto huius tractationis libro pulchrè Galenus ijs uerbis innuit: Frigidißima (inquit) conſtitutio maximè ſpirante Borea, aërem ſereniorem reddit: ac calidißima per æſtatem conſtitutio, ambientem nos aërem purum efficit: mediæ uero conſtitutiones nebulas pariunt. Conſtat igitur ſtuporis cum nerui affectum cauſam eſſe, per quem animalis facultas deferri prohibetur: prohibetur autem, ſi conſtringantur nerui laqueo, innixu, manibus, uicinæ partis phlegmone, ſcirrho, oſſe fracto, uel luxato, item ſi craſſeſcant, ſi obſtruantur.

PRINCIPIO igitur ſtupidi fiunt, deinde omnino & ſenſum, & motum amittunt: nominaturq́ue huiuſmodi ipſorum uitium, Paralyſis, id eſt neruorum reſolutio. Hæc quãquam ſub eodem genere, quo ſtupor, continetur, differt tamen magnitudine. Quod ſi omnes neruos occupauerit, derepente uniuerſum corpus & ſenſu, & motu priuabitur, ſuccedetq́ue citisſima mors, quòd prohibita ſit ſpi-

fit spiratio. Si spinæ principium lædatur, solæ partes capitis, quoad uixerit animãs, & sentire, & moueri possunt. Quod si cerebro quoque noxa acciderit, qui sic afficiuntur, ij omnium partium & continẽtiam, & sensum ilico deperdunt. Atqui uiuere possunt utrique, tanto scilicet tempore, quanto uiuunt ij, qui præfocati strangulantur. Spina uero in inferiori loco affecta, nempe sub ea neruorum propagine, quibus thorax attollitur, idq; uel ob luxatam aliquam uertebram, uel alio quouis modo, si quidem ingens fuerit affectus, partes inferiores omnes subitò & sentiendi, & mouendi facultate priuantur. Si uero non ita uehemens fuerit affectus, stuporem inducet. Atque ij mortem effugiunt: quandoquidem spiratio in ipsis seruatur. At quibus quinta spinę uertebra affecta est, eorum manus omnino & sensum, & motum amittunt: quibus uero sexta, ijs nõ in totum sentiendi, mouendiq; facultas perit: quippe primæ brachij partes illæsæ seruantur: id uero multò magis, si septima spinæ uertebra fuerit affecta. Octauæ uertebrę affectus, perquam exiguam, hac uero inferiorum nullam penitus noxam manibus inducere possunt. At uero uox perit omnibus, quibus ea spinæ pars, quæ in ceruice est, fuerit affecta. uerum id nõ ab omnibus spinæ uertebris euenire solet. At quantum offensæ singulæ possint afferre, in tractatione de Voce iam definitum

definitum est. In præsentia uero plura, quàm opus erat, dixisse mihi uideor. Neque enim omnia particulatim in hoc opere symptomata persequi propositũ est: satis enim fuerit eorum causas generatim explicare.

IS NERVI *affectus qui stuporem parit, idẽ quoque si uehementior fuerit, resolutionem creabit: quæ etsi eiusdem cum stupore sit generis, magnitudine tamen & periculo uincit: quum sit ablata membri in sensu & motu functio. Quod symptomatis genus si omnibus pariter neruis ex æquo accidat, Apoplexiam uocare solet Galenus: ubi uero alteri laterum, dextro aut sinistro euenerit, affectum huiusmodi Resolutionem esse censet. Particulatim uero, si una quæpiam spinæ pars afficiatur, eam tum partem sensu, motioneq́; priuari continget, quæ ab ea functionis suæ facultatem suscipiebat: quod singulatim hic docet Galenus, indicans ad quas neruorum propagines læsas, in uoce, respiratione, manibus, brachijs, læsio obueniat. Quæ qui exactius scire uolet, primùm neruorum omnium exortus, & in quam quique se fundant partem, memoria teneat: deinde, qui cui membrorum actioni præpositi sunt: & id quoque protinusq́; manifestum fiet quæ membra ad singulorum neruorum læsiones noxam subeant: idq́; maxime, si Anatomicos Galeni libros, & eos item qui de Partium usu, tum & qui de Voce, & respiratione inscripti sunt, diligenter perlegerit. Nos uero omnem de neruorum affectibus rationem seorsim expressa Tabula sumus tradituri, qua simul & neruorum usus, & origines, & membrorum*

Resolutio quid.

3. de Loc. aff.

rum illis subditorum affectus constabunt.

IN VNIVERSVM igitur dicamus de cuiuslibet sensus offensa, quòd nerui qui sentiendi uim suppeditant, dum ualent, ijdem eam lædunt, si fuerint affecti. Si uerò cuiuslibet nerui facultatem scire cupis, eos qui ad respirationẽ conferunt, in libro de Respirationis causis, eos uerò qui ad uocem, in libello de Voce explicauimus. atque de his in alijs tractationibus accuratè scripsimus. De neruis uerò qui ceruici, capiti, uentri, manibus, & cruribus, facultatem suppeditant, & alij quidam superioris memoriæ non inutiliter scripserũt, & nos de ijs in libro de Corporum sectione tractauimus. At in præsentia de Sensuum symptomatis sermo nobis proponebatur. Quum itaque partes quæ ab impetu per neruum aliquem mouentur, ipsæ protinus per eundem neruum sentiendi quoque functionem obtineant, duplex necessario noxa sequitur illius nerui morbum: altera sensum, altera motũ impediet. Quomodo igitur quarundam partium mouẽdi quidem ab impetu functio resolui uidetur, illęsa sentiendi facultate: ac quomodo rursus alię mouentur quidẽ, sed nõ sentiũt, in lingua & oculis nihil habet ambiguitatis: quippe quæ duplici neruorũ genere participant: at in quibus membris duri duntaxat nerui inueniuntur, hac ratione quæstio explicabitur. Si ablata cut-

Cur pereunte motu seruetur in parte sensus.

cute subiectus musculus, qui nudus est, immobilis uideatur, sentiat uero tangentes, exiguam ei noxã accidisse putandũ est: nempe ꝙ tantam animalis facultatis partẽ susceperit, quanta ad sensus excitationem sufficiat, ad musculi motum non sufficiat. Quippe tactionis sensus pati aliquid potius, quàm agere deprehenditur: proinde ab exigua facultate functio eius perfici potest. Musculorum uerò motus in agendo, nõ in patiẽdo, actionis efficaciam habet: is enim totum corpus transferre potest: quapropter plurima indiget animali facultate: neque aliter unquam accidere deprӕhendes, ut moueatur quidem nudus musculus, sed non sentiat. Verũ nihil mirum uideri debet, si adiacens illi cutis sensum amittat, musculus uerò ipse moueatur: quemadmodum etiam usu uenit, ut duorum musculorum, alter quidem moueatur: alter uero immobilis sit, aut alter quidem sentiat, alter uerò sensum amiserit. Id uero ob hanc eis causam euenire solet, ꝙ neruus alterius læsus est, alterius uero mansit illæsus. Sic etiã fieri potest, ut neruus per cutem dispersus offendatur, qui uero per musculũ spargitur, noxa uacet. Sic econtrario fit, ut illæso cutis neruo, lędatur neruus musculi. Atq; de propositis symptomatis hæc dixisse satis sit.

Ex Aristote le. 2. de Anima. cap. 11. tex. cõ. 118.

PERPETVVM *hoc quidem est, & Galeno frequens, cuius causa sanitas fit, eiusdem uitio morbum fieri.*

fieri. Sic primo huius tractationis libro: In quocunque, inquit, genere sanitas consistit, in eodem, si à modo deflectat, morbus erit: quæ causa est, quòd ualentes nerui sentiendi functionem incolumem præstent, ijdem affecti eandem uitient. Sed cum sentiendi, mouendiq; functio eadem in parte; non semper ab eodem neruo fiat, ut alius sit qui motionem, alius qui sensum suggerat (uti in lingua, & oculis apertißime est uidere) contingit sæpenumero harum functionum alteram seruari, reliqua pereunte, prout in neruum unius, aut alterius actionis opificem affectus inciderit. Verum ubi eodem neruo functio utraq; membro præstatur, maiorem tum ambiguitatem res habet, cur inquam resoluta motus functione, illæsus in eadem parte sensus maneat, contraq; nonnunquam, ut seruato motu, pereat sensus. In promptu uerò ratio est, quòd ubi diuisus per musculum neruus affectus est, siquidem uehemens sit uitium, & sensum, & motum simul lædi: sin leuius fuerit malum, seruari quidem sensum, utpote qui non tantum roboris desideret, motum uero, eo quòd robustis egeat uiribus, perire: quæ dissectorum in huiusmodi quæstionibus explicandis ratio est. An uero seruato motu sensus in parte auferri poßit, ampliorem multò difficultatem habet: nec fieri posse putat Galenus: quòd qui motui sufficit neruus, idem certe & sensui multò plenius sufficiet. Sed tamen non raro euenire uidemus ut cutis neruo affecto, illæso uero qui ad musculum fertur, motus quidem seruetur, pereat autem sensus, quòd cutaneus affectus sit neruus, illæsus uero musculi. Verum de ijs Galenus amplius 1. 3. & 4. de Locis aff.

CAP.

CAPVT VI.

DELECTATIONE uero, ac dolore, omnes sensus affici possunt, sed dissimili efficacia: quippe uisus parum afficitur, tactio uero, & gustus, maxime: mox ab ijs olfactus, atque hunc sequitur auditus. Sed quæ est communis omnium causa, & quæ singulorum propria? Communis

Plato. quidem, quam Plato in Timeo his uerbis explicat: Pathos præter naturam uiolenter, & affatim incidens, dolorem excitat: quum uerò ad naturalem habitum redit, idque rursus affatim, delectationem inducit. At quod sensim, paulatimque fit, sensu non percipitur. atque hactenus Plato.

Hippocrates. Hippocrates uero Platone uetustior: Ab his, inquit, quæ naturam mutant, ac corrumpunt, dolores excitantur: Hac quidem uocula, Corrumpunt, & celeritatem, & uehementiam transmutationis indicans.

Dolor, & delectatio quid. *DOLOR tristis est sensus: delectatio blandus, & naturæ conueniens. Ob id autem sensibus ex æquo omnibus utraque accidere possunt, quòd sine sensu quicquam nec dolore affici, nec uoluptate poßit. Eoque fit, ut quæ partes sensum amisère, & ipsæ quoque dolore carere dicantur; etiam si dolorifica quæpiam in ijs subsit causa: hoc nanque uult xij. Metho. Galenus, cuius causa in promptu est, quòd in sensilis pars eo careat, quo dolorem est perceptura: nempe sensus. atque ob id*

ob id rectè sensuum peculiaria symptomata hæc esse traduntur. Visus autem, etsi pro reliquorum sensuum natura & dolore, & uoluptate affici potest (quòd à nimio splendore, & dissipantibus coloribus uehementer offendatur, à mediocri luce, & medijs coloribus uoluptatem sentiat) non æquè tamen atque cæteri sensus ab his lædi solet: quum uehementes illos repentinosq; motus, quibus & uoluptas & dolor infertur, ob exactam sui naturam minime sustineat. tactus uero & gustus (quòd solidior craßiorq; sit horum sensuum instrumentorum essentia) & delectationem, & dolorem multò amplius percipere possunt. Doloris porro in uniuersum, communis apud Platonem causa est, pathos, id est, motus præter naturam uiolenter, affatimq; incidens. Eius in Timeo hæc sunt uerba: Quod præterea (inquit) ad uoluptatem attinet, & dolorem, ita consideretur: Paßio uiolenter, præterq; naturam, abunde simulq; nobis illata, molesta fit, rursus quæ in naturam abunde, simulq; reuertitur, dulcis. Hæc Plato. Itaque dolorem excitant quæcunq; uehementer afficiunt, & è suo statu celerrimè corpora mouent: sicuti delectant, quæ ad naturalem habitum, regressum uelocem, citamq; conuersionem faciunt. Atque hæc secundum Platonem, & philosophicè magis. Secundum Hippocratem uerò, quæ naturam corrumpunt, dolorem ea excitant. Scitè quidem pro suo more Hippocrates, breuiterq; omnem doloris causam hac una uoce, corrumpunt, cumulatißimè est complexus. Etenim naturam nostram corrumpere nequeunt, quæ lento gradu sui sensum excitant: quæ & ipsa alterare quidem, & extra temperamentum ducere possunt: euertere, & corrumpere non

Visum iuuantia & lædentia.

Quæ naturã nostram corrũpere possunt.

sic certe possunt. At quæ derepente, uiolenterq; incidunt, ea certe naturam nostram corrumpere sunt maxime apta, eoq; dolorem inferre potentia. Exemplo *sunt deleteria uocata medicamenta, quæ quum sui natura uehementer, affatimq; nos immutent, eadem protinus & corrumpunt, & dolores maximos (potissimum quæ ex ijs calida sunt, & erosione enecant) inferunt: ut est* Galeni 4. *de* Simplicium *fa. sententia.*

An siccitas & humiditas per se, dolorũ sint causæ.

PORRÒ uehementes eueniunt in tactu à naturali habitu transmutationes, ob uiolentum calidi, frigidiq; occursum, atque ob eas res, quæ contundere, secare, extendere, aut erodere possunt. Nam siccitas, humorq; nisi calori, frigoriq; coniungantur, occursu suo uim inferre non consueuerunt. Id quod facile intelliges, si librum quem de simplicibus medicamentis conscripsimus, perlegeris: ubi iam demonstratum est, frigus aliter quàm calorem, delectationem inducere: ipsum tamẽ, eo quòd substantiam diuellit, dolorem etiam excitare. Quippe res quæ ita contundunt, aut intendunt, ut corporibus rupturæ periculum afferant, planè inter dolorum causas numerandæ sunt: similiter etiam quæ pungunt aut secant. Nam & sectio, & ruptio dolorem infert, non posteaquam facta est, sed omnia huiusmodi, dum fiunt, inter dolorum causas reputantur. Nisi ad huiusmodi pathemata dolor aliquando ex accidente sequatur, ubi acres humores ulcerata mordent

corpora,

corpora, interdum innata quoque phlegmone, ultro citroque partem intendendo, dolorem efficit: idem subinde facit immodicus calor, aut humorum acrimonia.

IN TACTU *uehementes oriri dolores, magnasque in eo à naturali habitu fieri euersiones, in causa esse uult Galenus, quòd quæ illi occurrunt uiolento quodam motu, ac impetu uim inferre consueuerunt, ac non specie modo corpore nuda, & (ut Philosophi uocant) immateriali, sed tota etiam corporea qualitate, sui sensum efficere solent: eoque & uehementius sentiuntur, & suo sensu molestiam inferunt.* Nam *cum crassior quodammodo cæteris sensibus tactus ipse sit, oportet non nudas tantum ab eo tangibilium species, sed & ipsas etiam corporeas qualitates plenè percipi, ut noxia uitare, iucunda apprehendere ualeamus. In quem usum hunc homini sensum datum esse, omnibus ex æquo, conuenit.* Q*uæ igitur calore, frigiditate'ue, affatim, ac uehementer alterant, dolorem certe plurimum excitare possunt: quòd qualitatum omnium, testibus Aristotele & Galeno, eæ sint longè efficacissimæ, & ad agendum maximè idoneæ.* De *siccitate uero, & humore maiorem ambiguitatem habet, an dolorem ipsa inferre possint.* Q*uanquam de siccitate non tam uehemens quàm de humiditate contentio: cum in confesso sit, siccitatem immodicam (per accidens saltem) nimia adstrictione, & continui solutione, & quandoque etiam diuisione, dolorem inferre posse.* Q*uod in ijs præsertim medicamentis, quæ summè exiccant, experiri licet: nam nullum tale est inuenire, quod &*

Tactus cæteris sensibus crassior.

Tactus cur nobis datus.

Aris. meteo. 4. cap. 1. Gal. lib. de cõsti. artis.

An siccitas & humiditas dolorum causæ.

Quinto de simpl.fa.cap. ultimo. idem non urat,uel teste Galeno,cuius generis æs ustũ, & eius squamma esse perhibentur. Verum id uno ore fatentur omnes,atque ipsemet Galenus ab huiusmodi qualitatibus,præsertim humiditate,dolorem non per

Fen. 2. prin. doctr.2.sum. 1.cap. 19. se inferri:quod & Arabs sensit Auicenna, & Neotericorum Euangelista Mesueus. Cuius rei hanc esse causam uolunt, quòd suæ actionis imbecillitate uim aut nullam,aut certè modicam faciant:sunt enim qualitatum elementarium omnium,eæ imbecillimæ,& ad patiendum quàm ad agẽdum appositæ magis. Quamobrem nudæ si sint, dolorificæ certe uix esse possunt:uerum si affluxu substantiæ cuiuspiam comitatæ membrum quodpiam obsederint,tum per accidens, dolorem inferre possunt,replendo,distendendo,inflammando. Verum id non humiditati,aut siccitati,per se, sed calori cũ ijs qualitatibus iuncto,aut humori ijsdem qualitatibus prædito potius adscribendum. Vnde me-

Drusiani lapsus. ritò damnandum in hoc,Drusianum censeo, qui arbitratus sit ab alteratione secundum quamlibet primarum qualitatum sentiri dolorem posse. Nam etsi uerum est,humiditatem, & siccitatem non omnino ab actione priuari,cum in seinuicem agant,& pro sui ratione uariè corpora immutent:non ea tamen alteratione mutare possunt,qua dolorem inferant:præsertim,quæ humida sunt. Etenim quæ dolorem mouent,uehementia esse, & actionum offensiua, oportet: quæ uerò humectant, secundo tantùm excessu, ut plurimum à temperamento, distant, ut quod tertio ordine humectet,& noxam inferat,uix ullum reperias. Talia uerò læsionem corpori uehementem cum inferre nequeant, uel teste Galeno, relinquitur ut nec dolorem inferre

possint.

poßint. Quòd si alicubi sensisse Galenus sit uisus, ab huiusmodi qualitatibus subitò simulq́; corpora alterari, ut secundo de Ratione uictus acutorum, commentario primo, ubi doloris ex professo naturam tractat, & in Arte medcicinali cap. LXXX. dicendum non id Galenum uoluisse, ita ab hisce qualitatibus corpora alterari, ut dolorem ab illis sentiant: sed id tantùm indicare uoluisse, à quibusnam in uniuersum alterationem subire corpora contingat, esseq́; id ab eo exempla riter dictum: constat autem exemplorum non omnimodam perpetuò ueritatem requiri. Verißimum igitur est humiditatē, siccitatemq́;, nisi calori frigori'ue coniuncta sint, quod ait Galenus, dolorem non creare. Calor nanque, & frigiditas, si modum superent, ex æquo mordacia fiunt, & illatiua doloris, calidum quidem alterando, & substantiæ continuitatem erodendo, frigidum diuellendo, & contrahendo. unde rectè ab Hippocrate, ulceribus frigidum mordax, & aquiloniæ constitutiones oculos mordere dicuntur. Porrò cum ait ex sectione, & ruptione dum fiunt, non posteaquam factæ sunt, dolorem fieri, apertè indicare Galenus uidetur, dolorem perpetuò inter symptomata eius generis, quæ in motu consistunt, reponi debere, non in affectus genere. Quare etsi quandoque cephalalgian, cardialgian, othalgian, morbos esse dicimus, abusiue id certe, & impropriè dicimus, pathematis nomen pro eo affectu usurpantes, unde in uarijs illis membris dolor prouenit: qui certè nunquam morbus esse potest: sed symptoma potius, eum sequens affectum, qui in membro constiterit. Quamobrem in actione læsa, nempè tactus corrupta actione, quàm in constitutione reponi debere æquius

[Margin notes: *Quinto de sim fa cap. ultimo.* — *Ex Gal. 4. de sim. fa. cap. 1.* — *5. Aphor. & 3.* — *Dolor semper in motu est.* — *An dolor morbus esse possit.*]

Conciliatoris lapsus.

Galeno uisum est. Nec placet quod Apponensis, Conciliator dictus, hoc loco inepte garrit, inquiens dolorem materialiter sumptum(sic enim ipse loquitur)morbum esse posse. Nam fieri nequit, ut dolor pro eo, quòd dolori subijcitur, & ueluti illius materia est, sumatur: perinde enim est ac si dicas, hominem pro suo ipsius corpore sumi, quo nihil ineptius, aut stupidius dici potest. Quod etiam si detur, nunquam tamen conuincet tristem illum sensum, qui uere dolor est, morbum esse. Nam etsi id, ex quo dolor nascitur, morbus est, molestus tamen ille sensus, cum perpetuò in motu, & alteratione consistat, morbus esse non poterit, uel ex morbi natura, qui autore Galeno id primùm postulat, ut sit in genere affectus, & permanentem habeat essentiam: quod dolori conuenire minime potest. Vnde ineptissima eiusdem Conciliatoris exemplaris deductio intelligi potest, qua per calorem hecticæ, aut ephemeræ consistentem, sublata effectrice causa, probare nititur, dolorem, constans aliquid & permanens quandoque esse posse: adempta etiam ea unde natus est, causa. Nam cum doloris essentia(ut hic uult Galenus) in ipso alterari, & moueri perpetuò consistat, fieri nullo pacto potest, ut semota sui productrice causa, à qua omnimodam essentiam habet, ipse permaneat: nisi enim sit quo tristem inferat sensum, dolor constare non poterit. Quare consequitur, ut in affectus genere reponi nullo pacto poßit. contra quàm habituales affectus, qui nulla etiam præsente causa permanere ipsi nihilominus possunt, & noxam inferre. At de his abunde.

Primo de locis & Metho. 2.

PORRO gustandi quoque instrumentum, quatenus

quatenus tactione participat, à iam dictis causis diuellitur: quatenus uerò ad gustum propriè pertinet, ab amaris, acidis, acerbis atque acribus: quandoquidem horum singula, ut demonstratũ est, continuum diuidere possunt. Iam à prędictis humoribus resoluti uapores, odorationem quoq; infestant: nam & ipsi continuum diuellunt. Auditionẽ uerò turbat uox, & aspera, & grauis, & maxima, & celerrima. Atq; quũ hæc omnia in terrifico tonitru coire uideantur, accidit, ut nõnulli audiendi facultate priuati, omnino surdi euaserint: quippe uiolentus strepitus, audiendi instrumentum diuellebat. Ac uisum quoq; illustrissimi splendores, & offendunt, & simul corrumpunt, eò quòd discriminandi, ac discutiendi uim plurimam obtineant. Atqui discriminantia, ad diuidentium quodammodo genus pertinent. In omnibus uerò sensibus unum commune deprehenditur, nempe pathos quod molestum est, in discretione, simul & diuisione continui, uniusque corporis, consistit, si modo affatim inciderit. Affatim uerò dico, si uehemens fuerit, simul & repentinus occursus. Hoc Plato quoque uolebat, quum diceret molestam sensionem, in corporibus sensu præditis, fieri, si compositum ipsis pathema ex uiolento, simul & conferto, acciderit: neque refert siue molestam, siue tristem, siue laboriosam, siue doloris participem uoces, neque etiam si ipsum quoq; Affatim quid.

 pathema

pathema molestiam, tristitiam, dolorem, laborem, dolētiam'ue appellaueris. Atqui perspicuum est, Platonem ipsum pro eadem re, dictis nominibus omnibus, promiscuè usum, & in Timeo, & in Philebo, præterea in aliјs libris, sicubi de ipsis sermo inciderit. Cæterum quòd Hippocrates in eadem sit sententia tum de nominibus, tum de rebus, & ex paulò antè dictis, & ex ӥs quæ in reliquis suis libris omnibus conscripta reliquit, manifestum est. Atque hoc modo in omnibus sensibus, molestum pathos oriri solet. At delectatio illi aduersa, à contrarӥs nascitur causis. Nam si ob diuellentia, quis periculum subierit, delectationem reuocabit, si affatim ad naturalem habitum redierit.

Delectationis causa.

LINGVAM, gustus esse instrumentum, superius dictum est. In id uerò præcipuè nobis datam, ut exuberanti suo sensu non calida modo, frigidaq́; humida, & sicca, sed etiam quæ familiaria nobis sunt, quæq́; contra, natiua sua discernendi potestate cognosceret, & Galeno item IIII. de simpl. facul. capite XIIII. dictum. At quoniam & ipsa tactu prædita est, uti & cæteræ reliquæ omnes sensibiles partes, eo fit, ut dolorem ab ijsdem causis sentire poßit, nempe soluta illius unitate, uel eius substantia intemperiem aliquam passa. Quæ causa est quòd à contundentibus, secantibus, puncturam inferētibus, dolor inferri illi uehemens poßit. Sed hæc illi, ut tactu præditæ parti, eueniunt: ut gustus autem organo, ab amaris, acidis, acerbis, & acribus

acribus noxam sentire, peculiare. Nam ut saporũ differentijs ipsa seruit, sic & ab ijs, si modo à temperamento recesserint, ualde afficitur. Quod ut apertius demonstremus, horum saporum nobis altius ex Galeno inuestiganda natura; ut quo pacto ab horum unoquoq; dolor inferatur, perspicuum fiat. Amara igitur omnia calida esse, quòd ab immodico nascantur caloris excessu, Galeni testimonio est receptum. Acerba, & acida temperie frigida esse, eidem Galeno exploratissimum item uidetur, uti & acria summum ferè caloris ordinem obtinere. Vnde fit, ut cum sapores ij omnes longißimo quodam à temperamẽto excessu discedant, oportere tanto uehementiorem ab ijs gustus organo noxam inferri, quanto amplior fuerit horum à temperamento lapsus. Vt enim quæ benè temperata sunt, naturæ familiaria, & maximè grata occurrunt, sic contrà, molesta, quæ symmetriæ normam sunt egressa. Quare minime mirum, si ab ijs, uti linguæ temperiem ualde euertentibus, & substantiæ eius continuitatem diuellentibus, ipsam affici dixerit Galenus. Nam amara, & acria, caliditate nimia secando, diuidendo, quasiq; erodendo continuum soluunt. Ii nanque calidi effectus esse Galeno prohibentur, uti frigidi, contrahere, & densare, quod facere acerba: & acida solent. quæ eò à seuincem distant, quòd acida perpetuò tenuis sunt substantiæ, craßioris acerba, hæc terrea magis, illa humidiora: acerba item extimam tantum membri superficiem tentant contrahendo, densando, & inæqualiter desiccando (hoc nanque exasperare, si Galeno creditur, esse censendum est, cum partis superficies inæqualiter exiccatur, quod acerbi proprium esse Plato in Timeo uoluit)

4. de simpl. fa. cap. 6. & 8. ubi supra.

Ex Galen. 1. de simpl. fa. cap. 20.

Acerbi & acidi differentia.

4. de simpl. fac. cap. 6.

uoluit) acida uerò, in altũ agere magis, & in ima etiam se fundere, tenuitate suæ ipsorum substantiæ possunt. Acidus item sapor à calore nasci solet, cõcoquere quidem incipiente, sed minime tamen perficiente: Acerbus à nimia frigiditate, calore scilicet natiuo nondũ quicquam, aut ferè nihil dum moliente. Quæ causa est, quòd omnes propè arborum fructus, ortus sui initio gustantibus acerbi deprehendantur. Atque eæ præcipuæ acerbi & acidi saporis differentiæ: Nam hic de acetoso nullus nobis sermo, ut qui longo interuallo ab acido distet, uel Galeni testimonio, quòd hic simplex sit, & impermistus, acetosus uerò ex acri, acidoq; permistus: atque ob id acrimoniæ particeps. Vnde Galenus: Diuersis (inquit) uiribus omphacis, acetiq; succus constant, quòd aceto accedat ex putrido calore acrimonia quædam. Proinde Aristoteles (subdit) rectè dixit, acetum proprio quidem uini calore frigidum esse, adscititio calidum. At omphacis succus calorem non habet. Hæc Galenus. Et rursus primo de simp. facul. capite XXIIII. Acetum, ait, ex contrarijs qualitatibus compositum est, perinde ut lac: quod item antea eiusdem libri capite XIX. expresserat. Vnde facile uidere est, quanto à se inuicem acidus, acetosusq; sapor differant. Amarus uerò, et acris eo dissident, quòd ille perpetuò in re calida, siccaq; consistat, acris non semper. Nam huius generis quædam, multa humiditate pollẽt, ut bulborum pleraque: item acriora tenuiora sunt, & ad agendum ualentiora: amara, ut crassiora, sic & inualidiora. At de saporibus satis. Ad institutum uerò redeuntes, id cum Galeno dicimus, uehementes omnes, de repenteq; incidentes motus, sensus omnes corrumpere,

Ex Galen. 4. de simpl. fac. cap. 14.

Ex Galen. 4. de simp. fac. cap. 11.

Acidi & acetosi differentia.

4. de simpl. fac. cap. 11.

Amari & acris differentia.

Ex Galen. 4. de simpl. fac. cap. 18.

Sensus omnes à quibus euerti soleant.

pere, & ualidè immutare solere, uti auditum tonitrua, & asperæ uoces: uisum, maximè illustres, & luce nimia splendentes colores; & quæcunque affatim uisus aciem perstringere possunt, ut solis contuitus, & huius generis alia multa. Quorum sanè omnium hanc esse causam, Philosophi, pariter & Medici omnes censent, quòd, quæ uehementi, simul & repentino motu occurrunt, quod est affatim incidere, ut hic uult Galenus, multo recessu à sensoriorum temperie distare oportet. unde per ualidum motum, continuum soluere; per intemperantiam autem, natiuam sensoriorum temperiem euertere possunt, excellens nanque sensibile omne, sensorium corrumpere solet, uel Aristotelis sententia. Quòd uerò commune id sensibus omnibus Galenus esse dixit, ut pathos molestiam inferens, in discretione, & continui diuisione consistat, non ita accipiendum, quasi doloris unicā tantùm censuerit esse causam, continui diuisionem, quod illi ex hoc loco, sed falsò tribuere apertissimè Arabs Auicenna est uisus, dum illum erroris arguere Fen. 11. primi nititur: sed hoc tantum uoluisse arbitrandum, uniuersa hæc quæ sensibus dolorem inferre dixit, eò inferre, quòd uiolento suo, ac repentino motu continuum soluant. Nam cùm sensus ratio in symmetria quadam consistat, ut 11. de Anima uult Aristoteles, & quæcunque fortiora sunt, & citato motu occurrunt, hanc temperamenti rationem corrumpere nata sint, ut idem met tradit, eo fit, ut ab excellentibus quibusq; qualitatibus euerti sensuum moderatio soleat. Quamobrem meritò & lucidi colores uisum, & auditum graues uoces, & gustum intemperati sapores euertere possunt. Idipsum enim Aristoteles sen=

[Affatim quid.] [2. de anima cap. 12.] [An solutio continui unica tantum doloris causa.] [Fen. 2. primi cano. doc. & summæ. 2. cap. 19.] [Cap. 12.] [2. de anima cap. 12.]

les sensibus omnibus, quod concentui seu harmoniæ euenire censet: nam ut concentus dissoluitur ratio, si plusculum intentis chordis uehementius pulsentur, sic ad hunc modum, sensus non sine dolore labefactari solent, cùm quippiam immoderantius in eos inciderit: contraria nanque est temperiei, immoderatio omnis: Atque ob id rectè, à quibusuis intemperatè, & subitò occurrentibus sensibus dolor infertur. Sed non protinus ex eo concludendum, continui solutionem unicam Galeno *statui doloris causam: cum in lib. de* Inæquali *intemp. idem ipse exactißimè docuerit, inæqualem intemperiem doloris esse causam, ijs penè uerbis:* Tan*quam autem (ait) ex densione febris accenditur, alterato uidelicet corporis temperamento, itidem nonnulli sæpe ex frigore refrigerati toto corpore uehementer sunt, aliqui uerò etiam perierunt.* Iam *quod ij omnes etiam doleant, ne id quidem latet.* Et *paucis interpositis:* Et *quisquam, subdit, quum tam luculenter uideat, intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet? &c. An non ex hoc loco euidentißimè intemperiem doloris esse causam monstrauit? Quod & rursus in arte medicinali, cap. 80. & hoc ipso capite sub initium lucidius explicauit: illic quidem, dicens* Dolorem, *quemcunque obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem monstrare: indicansq; à quibus subita inferri alteratio poßit, idipsum fieri à caliditate, frigiditate, humiditate & siccitate ostendit.* Hoc *ipso capite autem, in tactu uehementes fieri à naturali habitu euersiones tradit, ob uiolentum calidi, frigidiq; occursum. Quibus uerbis quid apertius dici potest, ad id probandum quod*

modo

modo assumpsimus? Quòd et fusius 11. *de* Locis *affec.* & 11. *de* Ratione *uictus acu. Cōmen. primo,* & XII. Methodi *med.* & *rursus* XIII. *ab eodem Galeno mon stratur:* & *item de* Locis *affect.* 4. *cap.* 8. *ubi inæquales intemperantias dolores sæpenumero excitare, apertissimè declarauit.* Nec *ualet ratiocinatio talis:* Dolor *in sensibus solum à continuitatem soluentibus excitatur, ut hîc* Galenus*, igitur omnis dolor ab huiusmodi tantum causis nascitur: quæ* Auicennæ *ratiocinatio esse manifestò apparet: est enim argumentum id ex particulari ad uniuersale: quod ineptissimum semper* Dialecticis *uisum est.* Quale *utique hoc esset:* Induratio, & *concretio luti à sole est, omnis igitur concretio à sole: quis hoc dicat?* Adde *quod nec in argumento assumptum perpetuò uerum est, sensus inquam, solum à continuitatem soluentibus dolere: nam* & *dolent etiam à ualido calidi, frigidiq; occursu, ut uult* Galenus, & *experiuntur, quicunque per algentia,* & *niuibus obsita loca obambulant, aut per ardentissimos soles itinera longa emetiuntur.* Desinat *igitur* Auicenna *(iniquus certè in hoc Galeni interpres) omnium nobis bonorum autorem* & *ducem* Galenum, *erroris arguere,* & *ueluti calumniando, frigidis rationibus circumuenire: si modo rationes censendæ sunt, ac non potius paralogismi, quæ falso nituntur fundamēto,* & *quæ nulla demon strationis fide, aut ueritatis robore constant.* *In Auicennam.*

PROINDE sicut ceruleus color iucundissimum est oculis spectaculum, ita splendor candicans (qualis in sole cernitur) maximum ipsis dolorem inferre potest. Post hos secundo loco,

do loco, molestus quidem est color albus, delectat uero fuscus: ille ipsius essentiam discriminat, dissoluitq́, hic eam cogit, idq́ citra uiolentiam. Neque satis erat, si cogeret duntaxat, ita enim color niger esset iucundus: id uerò haudquaquam uerum est: ipse enim uisionis essentiæ aduersatur, eò quòd ipsam cogit uiolentius, quàm ut eam ad naturalem habitum reducat. At uerò id quod nigrius est, splendissimo minus offendit: non quòd aduersa intemperies minus sit molesta, quàm ea quæ cognati generis est. (Nam quod ad hanc rationem pertinet, nigrum splendido esse molestius) sed quia uisionis instrumentum splendidum est, & omnis splendor tenui substantia constat, nigrum uerò semper crassum. Atqui natura comparatum est, ut tenuis quæque res, crassiore, in agendo, semper sit efficacior. Quum itaque in idem uicissim peruenerint, & tenue, & crassum, minus agit crassum in tenue: quippe quòd ad patiendum ab hoc magis sit idoneum. Sic igitur sol quoque uisioni officit: nam quum tenuior sit, protinus ipsam discriminat discutitq́. Atqui si essentiæ familiaritatem spectes, ipsum minus, quàm ea quæ contraria sunt, offendere conijcies: Si uerò robur, quo ad actiones efficacior, uiolentiorq́ est, consideres, ipsum perquam celeriter uisioni incommodare posse deprehendes. Vt enim breuissimo tempore splendor solis uisionem

afficere

afficere poteſt, ita ſi quis diu in uaſtis tenebris degat, ut nullum omnino ſplendorem intueatur, is luci reſtitutus, nihil penitus uidere poterit: quippe extinguitur quodammodo uiſio, & craſsior, obſcuriorq́ redditur. Igitur nõ ab re cæruleus color, ut uiſioni iucundiſsimus eſt, ita maximam præbet utilitatem, ſed non illi quæ à ſole diſcuſſa eſt: huic enim, utpote iam ægrotanti, contrarium adhibendum eſt remedium. Ei uerò quæ ſana eſt, ſed fatigata, color cæruleus, fuſcusq́, ſaluberrima ſunt ſpectacula. Neque enim diſcriminant, ut ſplendor, candorq́, neque atri coloris exemplo, ipſam cogunt, ac extingunt. Porrò fuſcus color ex albo, nigroq́ miſtis naſcitur: cæruleus uerò, ubi candor ſplendori iunctus, non ita parum in nigrum degenerat. Sic enim de utroque Plato nos docuit, nempe quòd ex contrarijs, extremisq́ inuicem miſtis, medij moderatiq́ colores naſcuntur: qui utroſque exceſſus, qui uiſioni incommodant, fugientes, moderatas ipſius fatigationes corrigunt: haud aliter quàm color niger morbos à diſcretione euenientes. Verum delectatio quam excitant, non perinde atque in cęteris ſenſibus, manifeſta eſt: quandoquidem neque dolor æqualis deprehenditur. Nam uiſio ob tenuitatem, neque dum diſcriminatur, uim patitur, idq́ ob eſſentiæ familiaritatem (quippe per ſe feſtinat, ut occupet id, ad quod ducitur)

tur) neque dum cogitur, ob transmutationis imbecillitatem: iam enim demonstratum est, tenue à crasso debiliter cogi. Atque ea quæ ad uidendi uel delectationem, uel molestiam pertinent, sic se habere uidentur.

HOC *toto contextu, singulos sensus iuuantia, & lædentia plana oratione monstrantur. Cumq; sit uisus, sensuum fermè in nobis omnium præstantißimus, & qui plurimum rerum differentias nobis ostendat, rerumq; optimarum cognitionem, ut in* Timeo Plato *docet, nobis afferat, eò factum est, ut ab eo dicendi initium sumpserit* Galenus, *indicans à quibus ipsum lædi, & à quibus iuuari contingat.* Iuuantur porrò *ab ijs in uniuersum sensus omnes, quæcunque eorum symmetriam seruare, & suæ ipsorum naturæ cum sensibus ipsis familiaritate, proportione quadam respondere solent: læduntur à contrarijs, & intemperatis.* Ea ob id *causa est, quòd uisum alij delectent colores, alij malè afficiant.* Huius ordinis *sunt dißipantes colores, & oculorum aciem nimio splendore perstringentia, ut à sole micantes radij, albus color, & buius generis multa. tum & ea quæ ui nimia cogunt, cogendoq; uisorios spiritus perdunt, aut functioni ineptos faciunt: eoq; fit, ut niger color, & ingentes tenebræ noxam ualde multam uisui inferant.* Prioris *uerò ordinis ea sunt, quæ iucundo quodam occursu, & bene temperata natura uisum mulcent: inter quæ, medij colores, uel* Platonis *&* Galeni *sententia, primas partes tenere creduntur:* Quamobrem *meritò cæruleum colorem oculis iucundißimum esse affirmat* Gal. *quòd is autore*

Plato in Timeo.

Galen. 10. de Vsu part.

autore Platone, ex contrarijs & extremis, probè inuicem temperatis nascatur. splendidum enim albo adiunctum, plurimaq; obfusum nigredine cæruleum efficit, Platone & Actuario testibus. Cæruleum porrò colorem, quasi cælulcum dicas, ab ipso cœli, sed sereni, colore nomen traxisse ipsa uox indicat. Quo & ipso ita gaudere rerum parentem naturam docti, plærique uolunt, ut deorum domicilium hac coloris specie conspicuum honestandum censuerint. Id quod animaduertens Ennius poëta, ita de eo cecinit: Et cœli, inquit, cærula templa. Ab hoc item & mare cæruleum nuncupatur: refert enim eundem quem ab ipso superne accipit cœli nitorem. Nec uero cæruleo modo colore uisum iuuari comperimus, sed & medijs alijs coloribus ab hoc haud longe distantibus, quales præcipuè uiridis, & fuscus esse traduntur. Quamobrem ut sereni cœli aspectus, & Saphiri lapidis, reliquorumq; omnium hoc coloris genere infectorum, uisum mirè iuuare creduntur, sic & uiridiorum omnium, quæ mira quadam suauitate oculos afficere solent, præsertim quum herbescens ipsa uiriditas pingui ac nitido surgens solo, suo robore constat. Hinc Smaragdo sua in oculo roborando à plerisque tributa dos. Vnde hæc de eo à Plinio lib. 37. natur. Histo. cap. 5. elogia recensentur. Nullius (inquit) coloris aspectus iucundior: nam herbas quoque uirentes, frondesq; auidè spectamus: Smaragdos uero tanto libentius; quoniam nihil omnino uiridius comparatum illis uiret. Præterea soli gemmarum contuitus oculos implet, nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectu Smaragdi recreatur acies: scalpentibusq; gemmas non alia gratior

In Timeo.

In Timeo.

Lib. 1. de dif. Vrinarum, cap. 8.

Mare cur cæruleum.

Vide Aristotelem in Problematis sectione. 31. probl. 20.

Smaragdi commendatio.

oculorum refectio est, ita uiridi lenitate lassitudinem mulcent. Hæc de Smaragdo Plinius: de quo & ipso eadem Serapio, Isidorus, & Marbodæus antiquissimus poëta, suis quisque monumentis prodidère. Nasci uero hunc colorem ex contrarijs, nempe altero extremorum colorum, & medio altero, quod ad suum extremum collatum uim contrarij obtinet, Plato in Timeo aperte monstrauit his uerbis: Fului (inquit) nigriq; temperie color uiridis nascitur. Quod & pictores, pulchre in hoc naturæ industriam imitantes, optime facere didicerunt, dum ex auri pigmento & atris coloribus certa quadam proportione commistis uiridem colorem conficiunt. Pari quoque ratione & fuscus color, quo & uiridis, uisum, sed splendore nimio defatigatum, roborare creditur. Nam & ipse ex medijs, ac bene temperatis coloribus unus est, nempe ex albi, & nigri (ut Plato uult) confusione genitus. Ea igitur causa est, cur nimia lectione, longisq; lucubrationibus delassatos oculos fusco, aut uiridi colore reficere satagimus. Quamobrem qui intentius musarum sacris operantur, obscuriora potius, quàm nimio splendore illustrata loca deligunt, ut uisus acies melius sic conseruetur. Nempe cum uisus naturam lucidam esse, ac lucis amicam liquidò constet, uel Platonis, & Galeni sententia, uolatilemq;, ac facile dissipabilem experiamur, iccirco dum se luci accommodat, interdum nimio eius excessu rapitur prorsus, & uehementi dilatatione dissoluitur. Quamobrem meritò remissiore lumine, quàm intensiore magis conseruabitur: hoc nanque, si quid aliud, uisum roborat, si ita lumine perfruatur, ut per ipsum amplificetur quidem, nec tamen interim dissipetur.

Serap. cap. 384. de sim. Isid. lib. 4. cap. 3. Marb ca. 54. libri de Lapidibus preciosis.

Plato in Timeo.

Plato ubi suprà. Gal. 10 de V su partium. Ex Aristotele sectione 31. proble. problem. 29.

dißipetur. Eoq; fit, ut in quocunque colore plus admodum sit splendoris, quàm nigredinis, & tenebrarum, noxia quadam uoluptate distractus uisus maximè debilitetur: uicißim uero, ubi plus nigredinis est, quàm lucis, non dilatatur; atque nec ideo delectatur radius uisus. Omniũ igitur colorum cæruleus, & uiridis, maximè scilicet nigrum cum candido temperantes, delectationem, moderata, quam obtinet, luce, & conseruationem, modica sua fuscedine, præstare possunt, uti contrà, album & nigrum uehementer offendere. Sed in hoc ipso offensionis genere neque par est ratio, nec idem lædendi modus. Nam quum horum alterum tenui substantia constet, atque ob id ad agendum maximè idonea (quod enim tenue est, suarum partium raritate facilius sese in ima agere potest uel Galeni sententia) alterum uero craßiore, nempe nigrum, eò fit ut albo, quàm nigro amplius in uisu lædamur: quòd à tenuiore uehementior semper, quàm à craßiore soleat oriri actio. Quæ causa est, quòd breuißimo tempore à solis splendore afficiamur: quòd ab eo protinus dißipari uisus aciem contingat: non sic autem à tenebris, in quibus diutius quemq; uersari oportet, antequam parem atque ab splendore solis referat noxam. Vnde Dionysium Siciliæ Tyrannum, nouum excæcandi modum inuenisse legimus, in multis ac densis tenebris asseruatos diutius homines, in lucidißimam protinus educentem domum, ut splendore affatim satiati, simul & uisum amitterent: uti pulchrè Galenus decimo de Vsu partium ex antiquorum monumentis refert. Verum quanquàm & à luce nimia, & tenebris, noxa non sanè minima uisui inferatur, tamen huius sensus

4. de Symp. facul.

pathemata, non æquè atque reliquorum percipi possunt. Nam siue doleant, siue uoluptatem à coloribus sentiant oculi, non tamen par illis, atque cæteris sensibus, motio excitatur: quòd uisio ipsa multo sit, quàm reliquorum sensuum functio, tenuior, & corporea minus. Ac proinde qui in hoc sensu oriuntur dolores, etsi magni quidem per se esse possunt, uti in oculorum phlegmone experimur, aliorum tamen sensuum collatione multò censentur remißiores, præsertim qui ab discriminantibus coloribus, seu etiam cogentibus fiūt. Nam ab illis uim non patitur ob essentiæ familiaritatem, ut hîc ait Galenus, quòd sponte sua in id feratur, quod illi noxam illaturum est, nempe ad lucidum, dißipantemq; colorem, naturæ scilicet germanitate quadam. Ita autem semper natura comparatum est, ut similia à sese mutuò nullam suscipiant mutationem. uel Galeni, & Aristotelis sententia. Quamobrem uisus à discriminantibus noxam effatu dignam non sentit, ob naturæ suæ cum eo quod discriminat similitudinem. A' cogentibus uero, etsi paulò maiorem, quàm à dißipantibus sentit dolorem, tamen quum sint cogentia omnia crassæ omnino substantiæ, ob suæ eorum transmutationis imbecillitatem dolorem inferre non multum possunt. tenue enim à crasso debiliter cogi potest. Atque hæc de uisu.

Simile, suum simile appetere ex Aristotelis sententia 8. eth. cap. 2. cõprobatur. 2. de simp. fa. cap. 24. 1. de gener. cap. 7.

IN AVDITV uero, ut iucundissima uox censetur ea, quæ & lenissima est, & tardissima, ita asperrima, citissimaq́; maximam solet inferre molestiam. uerum hæ ipsæ, sano adamussim sensui, uel molestæ uel iucundæ putantur.

putantur. Quum uero fatigatus est, præter lenem, ac tardam, exigua quoque amica est. At cum ægrotat, lenissima simul, & tardissima, atque perquàm exigua, atque ijs multò magis absolutum silẽtium. Quippe hoc proportione quodammodo respondet tenebris, dum uisioni comparantur. Vnde quæstio orta est: Num tenebræ sint lumini contrariæ, an sint priuatio lucis, quemadmodum silentium uocis, & quies motus. Porro in hoc sensu manifestior apparet delectatio, eò quòd crassiori constat essentia. Atque manifestior etiam, quàm in hoc, uoluptas percipitur à sensu olfactus: quòd ipsius quoque essentia crassior sit. Etenim ut aër crassitudine splẽdorem uincit, ita uapor aëre crassior est. At uerò splendor ad uidendi, aër ad audiendi, uapor ad odorandi sensum pertinet, quemadmodum ad gustum humida natura, ad tactionem uero solidum corpus. Quum uero odorãdi, gustandiq́ue sensus, cognati sint, uno duntaxat, nempe essentiæ tenuitate, differentes (quippe uapor est humor extenuatus) de ambobus simul dicemus, perspicuitatis gratia à gustu initium facientes. Igitur cum à naturali habitu non declinat, maximàm ei uoluptatem afferunt omnes succi dulces, pinguesq́ue: ostendimus enim omnes huiusmodi, esse corporis essentiæ perquam familiares. Si uero ab aliquo ipsum infestante, nuper uitium contraxerit, pingues (nam ij Vapor quid.

exaſperatas partes maxime lenire ſolent) ubi uero morbo afficitur, tum ſucci contrarij ijs, qui morbum excitarunt, delectare uidentur, ita ut craſsis opponantur tenues, tenuibus craſsi, lentis ij qui ſecandi uim habent, exaſperantibus læuigantes, frigidis calidi, calidis frigidi, ſiccis humentes, humentibus aridi. De quorum natura, libro quarto de ſimplicium medicamentorũ potentia, iam diſputauimus. Atq; liber ille haudquaquam oſcitanter legendus eſt, quippe qui non mediocrem confert uſum, tum ad dinotionem, tum ad curandi rationem. Etenim uentriculus & uiſceribus ſeruit, & uenis, huiuſmodi ſuccos appetens, quales illis ſunt neceſſarij. Hunc præcedit linguæ iudicium, ipſa enim ijs potisſimum delectatur ſuccis, quibus uentriculus indigere uidetur. Atqui conſenſus huiuſmodi potisſima cauſa eſt ueſtiens ipſam tunica, lingua uerò uarijs temporibus, aliàs alio delectatur extrinſecus ſibi occurrentium ſuccorum genere: interdum dulces ſucci in ipſa contenti ſenſu percipiuntur, uoluptatemq; inducunt: huiuſmodi uero dulces ſucci pituitæ ſpeciem referunt. Quoties enim lingua effuſi è uenis ſanguinis dulcedinem ſentit, perinde afficitur, ac ſi à re quapiam extrinſecus aduenięte imbuatur. Odorationis autem uis, quòd ad ea pertinet, quæ extrinſecus uel uoluptatem, uel moleſtiam afferunt, guſtandi facultati proportione reſpondet.

Librorũ de ſimplicibus utilitas.

ſpondet: At uapores, qui intrinſecus continentur, ſi moleſti fuerint, poſſunt, ut antea dictum eſt, ſenſu percipi: ſuaues uero, & omnino delectabiles, ſenſum latent: quemadmodum in uiſu quoque, & auditu. Ii enim ſenſus, quia tenui eſſentia conſtant, nullum in ſe tolerant uehementem affectum. tactus uero & guſtus, quanquam ne ipſi quidem in ſe uehementem affectum ſuſtinent, ſubeunt tamen interdum huiuſmodi quendam affectum, ſed exiguum, lingua quidem (ut dictũ eſt) à dulci pituita: quam & Praxagoras & Philotimus magis proprio uocabulo, dulcem ſuccum nominant.

HAVD *ſecus quæ ad auditum, olfactum, & guſtum pertinent, dolorem, uoluptatem'ue ſuo modo inferre ſuis ſenſorijs poſſunt. Sed hic maior ſentitur cum uoluptas, tum dolor, quòd craßior ſit horum inſtrumentorum, quàm oculorũ eſſentia, craßiusq; obiectum: nempe ut ſplendor uiſui, auditioni aër, olfactui uapor ſeruit, ſic eſt aër ſplendore, uapor aëre multo craßior. Quamobrem meritò maiorem hæc inferre noxam ſuis ſenſorijs poterunt, ſi moleſta accidant, uel delectationem, ſi iucunda, quàm quæ oculis negotium faciunt. Auditum porro motionem quandam eſſe ex uoce natam, atque ab ipſo cerebro incipientem, diuinus in* Timeo Plato *prodidit, ſicuti uocem, pulſationem quandam ab aëre per aures, cerebrumq;, & ſanguinem uſque ad animam perreptantem.* Ariſtoteles *uero percußionem ſeu ictum reſpirati ab anima aëris, ad*

In auditu, olfactu, & guſtu maiorem quàm in oculis uoluptatem doloremq; percipi.

Auditus quid.

Vox quid.

2. de Anima cap. 8.

uocatam asperam arteriam, uocem esse tradit, quod & Galenus ipse lib. de Voce. 7. de Vsu partium, & 2. de Placitis Hippocratis & Platonis plene confirmare uidetur. Cumq; sit uox omnium animæ actionum, si Galeno creditur, principalissimum, enuncians mentis intellectiones, & cogitatus, nil mirum si pro sui ratione uarie auditum afficiat. Cui certe ut iucundissima ea uox esse solet, quæ cum lenitate tarditatem habet, sic sane molestissima, quæ cum asperitate præcipitem nacta est uelocitatem: nam ut illa sensus symmetriam seruat, sic hæc potenter euertit. Sed quando de uoce nobis nunc sermo est, eius naturam, & præcipuas differentias ex Academicorum, & Peripateticorum sententia referre nō pigebit. Primas igitur, ac principes uocum & sonorum differentias, acumine, & grauitate Plato, Aristoteles, & Galenus constare uolunt: quæ sane appellationes, ab ijs quæ tanguntur tralata uocibus, & sonis, ut uult Aristoteles, accommodari solent. Vt enim acutum omne, & quod in mucronem fastigiatū est, momento penetrat, quod uero retusius, non ita, sed cum mora, & segniter: ad hunc quoque modum uibrata uox, & acuta, auditum peruellit, grauis obtundit, ueluti tru lendo. Euenire autem utrumque celeris, aut tardi ratione motus, Platoni & Aristoteli est persuasum. Itaque leuis uox, cum motionem habeat æqualem, ut Plato tradit, auditū minime offendet, sed æqualitate potius sua mulcebit: tarda uero, cum imbecillimam nacta sit motionem, tentare non poterit sensum. Quamobrem si eadem uox & lenis fuerit, & tarda, uehementer auditum delectabit: contrà afficiet asperrima, & confertissima, quòd, autore Platone, aspera

16. de Vsu part. cap. 3.

Auditū, quæ uox iucundissima & quæ molestissima.

Plato in Timeo.

Aristo. 2. de Anima ca. 8.

Gal. lib de uoce & 7. de Vsu part.

Vbi suprà.

Plato in Timeo.

aspera uox inæqualem habeat motionem, atque ob id sensum maxime lædat: ut cuius nimirum ratio tota in æqualitate sit posita, uel Aristotelis *testimonio.* 3. de Anima, cap. 2.
Igitur ut æqualis & blanda aëris ad guttur transmißi latio, uocem format lenem, sic inæqualis, & multo cum impetu facta, asperam creabit auditui inimicißimam, quæ non sensui modo rectè ualenti, sed & fatigato multò amplius noxia erit: sicuti eidem ualde iucunda est, præter lenē, aut tardam, exigua: quòd modicè scilicet sensum feriat, pauca nimirum, & imbecilli genita motione, ut Plato *tradit.* Fatigari *autem præcipuè auditus solet, à uehementibus sonis, & citatißimis uocibus altè sensum ferientibus, ut à tonitru, machinarum bellicarum sono; & tumultuoso clamore, quemadmodum uisus à fulgure, & solis splendore.* Vbi suprà.
Aegrotat *uerò cum quippiam præter naturam incidens molestiam illi per se intulerit, atque tum, ne minimam quidem uocem perferre potest: quamobrem absolutum silentium illi tum amicißimum esse omnes perhibent. unde meritò* Cælius Aurelianus *lib.* Tardarum *paßionum 2. cap. 3. auribus dolentibus quietem corporis, & inediam, sed præcipuè exactum silentium, præscribit.* Etenim, *inquit, officio suo accepta uoce, aures necessario commouentur, & propterea maiores efficiuntur dolores.* Hæc *ille.* Quin *& in uehementibus cerebri affectionibus, summum item silentium imperare sæpe solemus, ut in* Cephalalgia, & Emicrania *Gariopontus, et* Cælius *iubent.* Nec *uero mirum ægras aures silentio iuuari, quòd contrarij rationem subeat ad id quod eas lædit: est enim silentium uoci quodammodo contrarium æquè ac tenebræ luci, sed eo tantùm oppositionis* Cælius Aurelianus. Gario. lib. 1. cap. 2. Cæl. lib & cap. 1.

oppositionis genere, quod inter priuationem, & habitum constituitur. Est nempe silentium, omnimoda uocis priuatio, ut tenebræ lucis: de quo oppositionis genere latißime Aristoteles Prædicamentorum lib. cap. 12. & 5. Meta. cap. 10. unde ea manet explicata quæstio: An tenebræ luci sint contrariæ, an potius lucis priuatio. Constat enim ex Aristotele, contraria propriè non esse, ut idem latißime citato loco explicat, indicans quo distent quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, à uere contrarijs. Quare relinquitur ut tanquam priuatio, & habitus sibi mutuò respondeant. Sed hæc de auditu. De odoratu, & gustu cognatis sensibus, eadem quoque refert Galenus, indicans, à quibus iuuari, & à quibus lædi ipsi soleant. Alterum uero ab altero tenuitate essentiæ differre, apertius est, quàm ut probari oporteat: quum odoratus uapore constet, hoc est, ut uult Galenus, attenuato humore, gustus craßiore succo rei insito. Dulces itaque succi uoluptatem gustui omnes pariunt: quòd familiares sint probeq; temperati: ut 4. de simpl. Galenus: qui uero longius à iusto temperamenti modo recessère, uti acres, amari, salsi, acidi, acerbi, ij omnes lædunt, ac proinde ijs minime ali posse in confesso est. ubi uero ægrotare cœperit, iam pro uitij natura contrarios appetet succos, illisq; delectabitur. Quæ causa est, cur acidis nonnulli, alij acerbis, quidam acribus cupidè uescantur, ut in eo morbo, quem cittam uocant, mulieribus quidem uterum gerentibus familiari. In quo & ipso ob uentriculi tunicas prauo aliquo excremento refertas, fit huiusmodi gustus deprauatio. Porro de omni ea succorum natura, qui quoquomodo gustum afficere

Silentium quid.

An tenebræ luci cōtrariæ.

Quid uapor apud Arist. uideto. 1. Meteo. cap. 5. Cap. 8. & 9.

Citta morbus.

cere solent, exacte in de Simplicium facultatibus libris, uerè aureis, Galeno dictum est, præsertim eius tractationis quarto. Qui sanè libri ita sunt ediscendi, prorsusq; tenendi, ei qui methodo curare uelit, ut sine ijs nequicquam proficere poßit, ignorata scilicet methodi curatiuæ materia. Cætera quæ in contextu sequuntur, ex se sunt notißima: quamobrem non ea preßius explicare conabimur. *Librorum de simplicibus utilitas.*

TACTIO uero in seipsa motum sentit, quum ad naturalem redit habitum, ijs quæ ipsum intrinsecus exasperabant, uel concoctione, uel transpiratione, uel secretione, quā sensus notare possit, expulsis. Nam & lassitudine affecti, si posteaquam corpus, & frictionibus, & balneis fuerit emollitum, quieuerint, haud obscuram sentiunt uoluptatem. Atque etiam magis in ipsis iam dictis motionibus delectantur, fatigatis partibus ad naturalem habitum reductis. Nō solum autem balneum, & mollis ex plurimo oleo frictio, fatigatas partes uoluptate afficiunt, uerum etiam mollis, suauis, & leuis attrectatio, ingentes dolores, non mediocriter mitigare solet: sed hęc inter externa pręsidia numerantur. Atque de omnibus ijs deinceps dicēdum est. Neque enim de olfactu necessarium est nos aliquid dicere, quandoquidem gustum proportione imitatur. Atque ut simpliciter dicam, delectamur in huiusmodi sensus genere, ad naturalem habitum redeuntes: id uero

semper

ſemper ex contrarijs accidere ſolet, ſi quis utique idoneum contrarium acceperit. Idoneum autem eſt, quod in primis, & per ſe, nō per medium alterius rei interuentum, effectus cauſa fuerit. Atque in huiuſmodi omnibus, euidens, ſiue procatarctica uocata cauſa, ſpectanda eſt. Verum quod Hippocrates in alijs ſubinde locis inculcat, illius hîc quoque admonere uidetur, quum inquit: Eſt autem ubi in rigore neruorum ſine ulceratione, iuuene bene corpulento, æſtate media, aquæ multæ perfuſio, calorem reuocat, calor uero hæc ſoluit. Quod ſi quis parum accuratè huiuſmodi uerba perpendat, induci poterit, ut credat, à ſimilibus, affectus præter naturam curari poſſe, ueluti neruorum rigorem à frigida lauatione. Sed non ita ſe habet ueritas. Etenim omnis affectus præter naturam, ad naturalem habitū reducitur per contraria: quemadmodum rigor neruorum, per caloris reuocationem. Quòd ſi cōfertim hoc fiat, non ſine uoluptate perficietur curatio: Si uero paulatim, ſenſu non percipietur ad naturalem habitum reditus. Haud aliter tranſitus ex naturali ſtatu in eum qui præter naturam eſt, ſi affatim fiat, uiolentus eſt, & omnino dolorem excitabit: ſi uero paulatim, ſenſum latebit. Proinde quibus ſenſim in corpore increſcit non ſecundum naturam affectus, licet ille ſenſum effugiat, quum tamen ad naturalem redit habitū, idq; affatim, ſenſum,

Idoneū contrarium.

5. aph. textu 21.

sum,uoluptatemq́; inducit. Atq; hoc potissimum per ea, quæ maxime nobis sunt familiaria: qualia in gustu sunt dulcia, in olfactu uero quæ illis proportione respondeant, uocantur uero odorata. Porro genitales partes proprio quodam, & eximio sensu afficiuntur. Vnde & ualidissima prææditæ sunt facultate: expultrice quidem genitalis seminis in masculis, in fœminis uero, tum hac (in testiculis, & seminarijs uasis) tum attractrice, per totum uterum. Atque natura comparatum est, ut genitalis seminis, tum secretionem, tum comprehensionem, ingens comitetur uoluptas. Verum molestia quæ ex redundante, ac intus retento semine oritur, paulatim & longo temporis tractu increscit. Proinde licet mirum in modum cruciet, ut aliàs diximus, quod tamen ad uehementiam pertinet, à uoluptate, qua per uenerem afficimur, longe uincitur. At quia affatim excernitur, pro reditus ad naturalem habitum celeritate, uoluptatis quoque magnitudinem, ad portionem habebit.

TACTVS *item & ipse pro suo more, uti & cæteri sensus, eadem percipit, nempe uoluptatem, quum moderata occurrunt, dolorem, quum immoderata. Vnde fit, ut calida uehementer, acuta, erodentia, secantia, contundentia, dolores sæpe maximos in hoc sensu creare soleant. Itaque si ad naturalem habitum reuersio fiat, uoluptatem tum effatu dignam percipit. Reuerti*

autem

autem ad naturalem habitum solet, quum, quæ molestiam inferunt, uel concoctione, uel transpiratu, uel secretione tandem notabili à natura fuerint superata.

Cõcoqui quæ uere soleant. Concoqui porrò ea maximè, & uerè solent, quæ cruda sunt, quæ & ipsa in alimenti concoctione citra sanguinem substiterunt: quæ nos cruda, Hippocrates ὠμὰ, uocare solet. Eius nanq; hæc sunt uerba Aphor. 22. lib. 1. πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ: id est, concocta medicari, atque mouere non cruda. Hoc enim ipsa uocabuli ratio apertè indicare uidetur, id inquam quod concoctionem postulat, esse crudum, & exactam elaborationem minime adeptum,

Concoctionis proprium significatum & commune. Quod & ipsum proprium est concoctionis significatum, uti communius illud, & generale magis, quo excrementa concocta tum dicere solemus, quum à natura fuerint uicta. De quo significato abunde Galenus Com. 44. secundi de ratione uictus acutorum, cum inquit: Est autem uniuersalius coctionis significatum, cum natura causis fortior fuerit, permutaueritq; eas suo robore. Nam excrementa ipsa, & alieni iam facti humores, quando ita concoqui non possunt, ut in naturæ usus transeant, satis pro modo suo concocti erunt

Lib. 13. epist. me. epist. 1. (ut rectè Manardus doctißimus sentit) quando solidis membris quadantenus similes effecti, & à natura superati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadem natura per se, uel cum artis adminiculo expellantur. Et hoc est communius concoctionis significatum: iuxta quod & pus, & lotium, concocta Medici nuncupare solent. De qua re sic Galenus memorato loco. Recenset autem deinceps (de Hippocrate loquens) hæc omnia, sumpto initio à biliosis crudis. Nempe biliosa cruda ita appellauit,

lauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam mutata nutrire corpus non possint, ut bilis utraque, & qui Graece ἰχῶρες dicuntur. Veruntamen quoniam & talia euincit natura, cocta quidem uocare consueuit Hippocrates excrementa huiusmodi, quae à natura ipsa euicta sunt, cruda uero, quae non sunt euicta. Haec Galenus. Quae eò à me huc omnia deducta sunt, ut intelligamus de utroque concoctionis significato sermonem hîc Galeno fuisse. Nam si cruda sunt, quae dolorem inferunt, coctione sanatio perficietur, hoc est, eius quod crudum est, perfectione, & eius alteratione à calore natiuo in qualitatem animanti familiarem: uel si excrementosum sit, & nondum à natura superatum, tum concoctum esse iure dicetur, cum elaborationem talem à natura senserit, ut pelli per se uel Medici beneficio possit. Atque hic prior est dolorem sanandi modus. Alter, quum in halitum digeritur, quod molestiam inferebat: hoc nanque est transpiratu quicquam discuti. Tertius, quum excretione sensibili soluitur, quod dolorificum erat, nempe uomitu, secessu, suppuratione, sudore, sputo, & huius generis talibus. Coctionem primùm moliri oportet, calorificis, modice adstringentibus & calidum innatum roborantibus. Vt quiete, somno, boni succi cibis, molli frictione, temperato balneo: haec enim uel Galeni testimonio, quatenus calidum innatum roborant, concoctionem iuuare creduntur: concoquitur uero facile succus, qui non admodum à natura factus fuerit alienus. Quod si hac uia molestam sensationem auferre nequeamus, transpiratu, aut uacuatione id perficimus: hac quidem, quum humor multus est, ac crassus, lentorisq; particeps, illo,

Cocta & cruda excrementa quando Hippocrati dicantur.

Vide Gal. lib. de inaequali intem. indicantem quod digestio & concoctio in phlegmone. 7. metho. & in de sani tu. & pluries alibi & praecipue in lib. de consti. artis.

ubi

ubi tenuis, ac in halitum uerti facilis. Sed hic dolorum curationes non tractamus: ad Therapenticos hæc libros pertinent. Porro quæ in laßitudine sentitur molestia, ea quidem ad hoc tactionis item genus pertinet: Voluptatem uero tum in ea sentimus, quum defatigatum corpus quieti somnoq; dederimus. Hoc nanque ab Hippocrate dictum est, in omni corporis motu quum dolere quis cœperit, quietem præsidio esse: quòd collapsas motione nimia uires restituat: uti & somnus, cuius interuentu facultas animalis quiescere, naturalis uero intendi creditur, ita asserente Galeno. Ad hæc temperatum balneum, mollis pinguisq; frictio, lenis delassatarum partium attrectatio inter dolorum remedia, quum hic, tum in De sanitate tuenda libris, à Galeno statuuntur: quòd horum omnium præsidio ad naturalem habitum reditus fieri soleat. Cuius generis quæ sunt, uoluptatem sua sponte parare consueuerunt; quòd contraria sint ijs, quæ molestiam intulerunt, ut motioni quies, somno uigilia, plenitudini inanitio; atq; ea ob id ratione curant. Nam contrariorum contraria semper esse auxilia oportet, uel Hippocratis sententia. Sed contrarium idoneum esse conuenit: est autem idoneum id, quod ex diametro ei quod molestiam intulit, opponitur: quòd & ipsum primò, non alterius interuentu, effectus cuiuspiam causa est. Quamobrem etsi frigidæ perfusio in rigore neruorum, affectum curare creditur, caloris scilicet natiui reuocatione, ut Hippocrates affirmauit; non perinde tamen accipiendum, quasi frigidæ perfusio neruorum rigori sit contraria; quasiq; illi sit curatio tribuenda: quòd non per se idipsum faciat, sed natiui caloris interuentu, atque ob id contrarium

Quādo in lassitudine uolūptatem sentiamus.
2. Apho. textu 48.
4. de sympt. cau.

Lib. de flatibus.
Idoneum contrarium.

contrarium idoneum minime erit censenda. Quæ autem de genitalis membri uoluptate tractat, ex se sunt manifesta: quare hic finem facere uisum est.

CAPVT VII.

RELIQVVM est, ut ea quæ uentris osculū (quod cor nominant) symptomata infestant, persequamur. Nam & ipsa ad tactionis genus pertinere uidentur: nullaq; pars est, quæ uel adeò exactè sentiat, uel principum partium utranque pro suarum affectionum modo perinde afficiat, atque uentriculi osculum. Ac consueto nomine stomachus nominatur, nō uetustis dun taxat Philosophis, uerumetiam Medicis. Porro syncopes ea species, quam stomachicam uocant, inter huius partis symptomata numeratur, quemadmodum & cordis dolores (ut uocant) id uero secundum alteram ipsius appellationem. Itidem dyspnœa, id est, difficilis spiratio, & apnœa, id est spirationis abolitio, & strangulatio, & morbus comitialis, paracope, id est mentis abalienatio, delirium, insania (quam melancholiam uocant) huiusce partis occasione euenire solent. Atque hæc omnia per consensum accidunt.

QVAE *uentris osculum infestent symptomata, ipso orationis progressu narrare Galenus ingreditur: quòd ob nobilitatem sensus, magnos & difficiles ea pars soleat in corpore concitare* *Ex Gal. li. 4. & 9. de Vsu partium.*

motus, nempe animi deliquia syncopas, mentis alienationes, comitiales, spirationes difficiles, & insignes dolores. Nec iniuria quidem: *nam cum uehementi sensu ea pars sit prædita, ob par illud insigne neruorum ad eam descendentium, quos reuersiuos uocant, eiusq; cum cerebro ac corde multus sit consensus, nihil mirum uideri debet, si paria, atque cor ipsum affectum, symptomata creare posit. Vnde priscis cor esse nominatum crediderim. Ita uero eam partem dici, quam nos stomachum uocitamus: 5. de Loc. aff. 3. de crisibus: 6. de sani. tu. ac multis alijs in locis* Galeno *proditum est.* Tum *uero potissimum memorata hæc symptomata, eius partis uitio euenire uidemus, quum multus, & acris humor in eam confluxerit.* In *ijs enim (quod ipse plus milies uidi, quodq;* Galenus *ipse se uidisse testatur) & conuulsiones, & acres circa summum uentrem dolores, & deliria, & animi defectiones accidere consueuerunt: quæ cuncta, deiecta bili, uel uomitu educta, extemplo soluuntur, nec amplius torquent.* Ad *hanc quoque partem ea* Syncopes *species pertinet, quam stomachicam, ab ea ipsa, unde oritur, parte, nominant: nam multas esse eius symptomatis differentias omnibus ex æquo conueniunt.* Inter *quas duas* Galenus *præcipuas facit, alteram à cordis uitio ortam, quam cardiacam syncopam à corde ipso nominat: alteram ab stomacho, quam itidem à suæ originis nomenclatura stomachicam uocat.* Nam *etsi à cerebro uteroq; syncope nonnunquam oriri solent, & ab alijs etiam membris, magno quopiam affectu læsis, à corde tamen, & uentriculi ostio potissimum, ac uehementius hæc nasci consueuerunt: quod ob sensus eorum acrimoniam, functionemq;*

Vide Gal. 4. & 9. de Vsu part. & 5. de loc. affect.

12. metho.

5. de loc. affec. cap. 3.

Syncopes præcipuæ differentiæ.

ctionemq; principem, toti animanti uel in primis necessariam, affecta ipsa, totum uehementissime tentare corpus possint, uiresq; conuellere. Syncopen autem Galenus præcipitem uirium lapsum esse, 12. Metho. prodidit: huius causas esse dixit, uel multam ab inanientibus exolutionem, nempe immodica sanguinis excretione, alui fluore, longa inedia, & similibus, à quibus exolui calidi innati robur solet, uel calidi natiui ab humorum copia compressionem, uel denique inflammationis in uisceribus consistentis magnitudinem. Et ut compendio dicatur, quæcunque uel uires corporis adimere, uel caloris innati difflationem prohibere possunt, hæc, syncopes causæ erunt. De quibus fusissime Galenus, Aëtius, Paulus suis quisque monumentis tractauêre. Laborante itaque uentris ostiolo, & uitioso quopiam succo refecto, ob consensum cum principe parte, memorata mala omnia euenire possunt. *Syncope quid.*

ABOLITAM uero, & difficilem, & deprauatam appetentiam, ipsa per se sustinet. Voco autem abolitam appetentiam, quum quis nihil omnino appetit: difficilem, eam quæ imbecilla est. Deprauata autem appetentia, partim ad immoderatam cibi potionisq; exhibitionem uertitur, partim ad alienæ qualitatis desiderium. Itaque de omnibus his deinceps differamus, à familiaribus ipsi symptomatis auspicantes.

QVAE *ad hanc partem propriè symptomata pertinent, explicare Galenus aggreditur, ostensa in primis*

 illius

Oris ventriculi præcipua actio.

illius præcipua actione, quæ est cibi appetentia: quam & ipsam hæc pars edere per naturam est apta: eoq; iure optimo, quæ in hac uitia contingunt, huic parti sunt referenda. Quamobrem & ablatam in totum appetentiam, & difficilem, & deprauatam, huic ipsi merito adscribit Galenus, quòd uitiatæ functiones ad eam semper partem uitio affectam referri soleant, ad quam ipsæ secundum naturam se habentes. Nam, ut Galenus ait, fieri minime potest, ut partis cuiuspiam functiones lædantur, illæsa, quæ ipsas efficit, parte. Itaque abolita tum eius partis functio esse dicitur, quum in totum cibi appetentia deiecta est, ut ne tantillum quis appetat: imbecilla, quum difficulter quis cibum desiderat: Deprauata, quum quis immodica cupiditate urgetur, ut uix satiari cibo, potuq; possit: uel, quum quis insueta, & naturæ maxime aduersa appetit, carbones, lutum, acerba, acria, & id genus, ut qui pica morbo laborant: qui & ipsi ad hunc ordinem sunt referendi, sicuti ad priorem illum deprauatæ functionis, qui canina uocata fame tenentur. De quibus omnibus (ceu familiaribus huic parti symptomatis) mox est dilucide tractaturus Galenus.

Gal. 1. de locis affect.

Pica morbus.

Fames canina

ATQVI hæc naturales ipsius particulæ functiones sequuntur, ob quas à cerebro maximos neruos sortita est, quorum aduentu abundantiori præ cæteris partibus omnibus, sensu prædita est. Quum enim quodlibet animal in ambientem aërem per cutem dissipetur, principio partes cuti subditæ inanes redduntur. At natiua harum facultas est (quemadmodum

(quemadmodum in commentarijs de Poten tijs naturalibus demonstrauimus) ut cibum ex uicinis partibus ad sese alliciant, ut impleatur id quod erat inane, mox illæ rursus ex sibi uicinis, ac tertio loco eæ ex sibi proximis. Ita ex proxima quaque parte facto semper celeri tractu, perinde quasi in choro quopiam tandem uenæ ad uentriculũ productæ, inanes euadunt, quæ & consueuerunt, & possunt cibum ex uentriculo ad se conuellere, ueluti stirpium radices in terram demissæ. Quippe tota hæc actio, quum non sit animalis, sed naturalis, haud aliter in animalibus, quàm in plantis perficitur. Igitur terra uentriculi uice plantis tantisper promptũ, abundantemq; cibum ministrat, quoad anni tempora naturalem temperiem seruauerint: ueluti si aliquãdo ob squalloris excessum humor ipsius exaruerit, stirpes quoque ob alimenti penuriam exarescent. Animalibus uerò, utpote quæ terræ (præter pauca quædam) non adhærent, fabrefecit natura uentriculum, ueluti promptuarium quoddam cibi, quemadmodum stirpibus terram: addidit insuper facultatem, qua penuriam sentiret, ut animalia ad cibum, potionemq; excitata, eodem tempore implerẽtur: uocaturq; huiusmodi plenitudinis desiderium, appetentia. Hæc ortum habet à penuriæ sensu, quum uenæ ex ipso uentriculo trahunt, ueluti mulgentes, sugentesq;: uentriculus uero huius-

modi suctionem non ferens, sed tanquam diuulsus, huius molestiæ remedium, cibum exquirit. Sic enim uenæ ad exhibitum cibum conuersæ, iam ex ipso, non ex uentriculo trahunt alimentum. Accidit autem post exhibitionem, ut simul atque uenæ ad cibos se conuerterint, uentriculus quoque trahat ex ipsis ad sese, quantum antea uenæ ab ipso detrxerant. Igitur suctionis sensus est fames. Reliquorum uerò duorum symptomatum, alterum uenarum suctionem præuenit, obtinetq; homonymam cũ altero appellationem, nẽpe appetentiã, & ad naturalem pertinet actionem, non ad animalem: alterum uerò, puta inanitio, hanc ipsam appetentiam præcedit. Omnia itaque huiusmodi symptomata, ordine seinuicem comitantia, ad quinarium numerum reducuntur. Primum omnium est inanitio: alterum est inanitarum partium naturalis appetentia: hanc sequitur uentriculi suctio: deinde suctionis sensus: postrema ipsa animalis appetentia, omnium ultima.

Fames quid.

VENTRIS uitia, quæ circa appetentiam contingũt, enarraturo Galeno, omnino illi ab imis radicibus, ac ueluti totius de ea re tractationis solidis fundamentis, exordiendum necessario fuit, altius repetita appetendi functionis origine, & natura. Cùm enim abolitæ, deprauatæ, atque difficilis appetentiæ esset hoc capite causas explicaturus, id ritè facere se non

posi

posse sciebat, ni prius, quæ appetentiæ ipsius primæ causæ essent, planum fecisset. Appetitionis igitur, hanc esse necessitatem uolunt cum Philosophi, tum Medici penè omnes, quòd quum perpetuò à nobis melior, ac tenuior nostri pars effluat, inq; non uisibilem aërem dissipetur, cogente ad id innati in nobis calidi perpetua in humidum actione, imminui quidem nostri corporis substantiam, partium uerò inanitionem fieri, necessarium certe est. Ob quam sanè effluxionem, uitæ nostræ inimicissimam, nutriri indigent animalium corpora, ita plerisque in locis asserente Galeno. Nam si nihil efflueret, neque euacuaretur, ut idem tradit, sed semper maneret habitus animalium idem, nulla sanè esset nutrimenti utilitas, ac necessitas, nullus quoque senij uel mortis timor. Nunc uerò contra, quum & ea ipsa caloris natiui humidum depascentis actione, laboribus multis, uigilijs, animi pathematis, cura scilicet, solicitudine, metu, alijsq; multis, nos misere premi, dissoluiq; sentiamus, defectioni huic sagax, prouidaq; natura alimoniam, ceu præsens auxilium, dedit, ut quod dissolutum à nobis est, ne poperè deficiat animans, reparari alimentorum præsidio possit. Hinc illud Galeni, sine ciborum ope uiuere quenquam, nec in secunda, nec in aduersa ualetudine posse. Eoq;, ut idemmet tradit Galenus, omnibus animalis partibus inest desiderium quoddam, ac ueluti appetentia conuenientis qualitatis. Quæ causa est, cur alimēto destitutæ partes, ob insitam ipsis à natura facultatem, qua conueniens attrahere possint, à sese mutuò conueniens exigant nutrimentum, ut externæ à sibi uicinis, eæ rursus à propinquioribus, alimentum quæque ad se trahāt, ut quod

Appetitionis necessitas. Vide Gal lib. de dissolutione continua ad principium. & lib. de tabe. Gal. 1. Aph. cōment. 14. & 1. de sani. tu. Galen. 16 de Vsu par. tium, cap. ultimo.

Nutritionis indigentia.

Gal. 1. de alimen. facul. cap. 1.

3 de fac. nat.

inanitione defecerat, eo attractu reponatur. tandiuq; is perseuerat motus, quoad consecutione quadam uenæ ad uentriculum protensæ, inanitionem & ipsæ sentiant, suctione nimirum sublato à uicinioribus partibus, familiari, quod in eis suberat, alimento. Tandemq; his ipsis à uentriculo sugentibus, animans (ab ea ipsa facultate qua penuriam sentit stomachus) ad impletionem excitatur: cuius sanè impletionis cupiditas, appetentia dici consueuit. Quæ sanè functio ferè tota, ei est quamsimilima, qua terra, communis omnium altrix, plantis alimentum suppeditat, hoc tantum distans, quòd sensus eorum quæ desunt, quum famliari alimento plantæ priuantur, ab eis non sentitur, in animantibus uerò, summa cum molestia sentitur: quem & ipsum penuriæ sensum uocare omnes solent. Quamobrem meritò soli uentri, & maximè his uentris partibus, quæ ad os eius pertinent, sensum indigentiæ, & inanitionis natura instituit, excitantem, & pungentem animal afferre cibaria. In quod munus nerui duo maximi, & fortißimi ei parti dati sunt, sensum uehementißimum ei largientes, ut hanc noxam periculi plenam, animal horum neruorum adminiculo percipere posset: sic nanque quarto, sexto, & nono de usu partium Galenus. Esse autem hanc actionem maximè similem ei, qua terra insitis in ea plantis nutrimentum ministrat, illud præcipuè indicare uidetur, quòd ut plantæ alimentum quo foueantur, à terra poscunt, idq; naturali quadam potentia, sic inanitæ in nobis partes idipsum à uentriculo, quod terræ nascentia à terra, exigunt: quæ ut illis nutritionis promptuarium quoddam est, sic certè animalibus uentriculus. Vnde Hippocrates,

Appetentia quid.

Vide Gal. 4. de Vsu part. cap. 7.
Penuriæ sensus.

Nerui stomachi.

Collatio uentriculi ad terram.

crates: Quemadmodum (inquit) terra est arboribus, sic animalibus uenter. Et Aristoteles: *Omnia partem superam, inferamq; poßident. Quare & ipsæ plantæ uegetandi principium intra eas habebunt: nam partem qua cibus ingreditur, superam nuncupamus, ipsam spectantes, & non totum illud quod nos ambit: qua uacans materia primum egeritur, inferam. Cæterum illa in plantis, econtrario quàm in animalibus sita est.* Nam *ex animantibus, homini maximè pars superior, ad uniuersi supremum erecta est: cæteris media inter supremum, ac imum haberi solet.* At *plantis cum stabiles sint, cibumq; ex imo capiant, ea pars necessariò infra posita semper est: quam enim habet rationem in animalibus uocatum* Os, *eam subeunt in plantis radices: nam illa, ore cibum capiunt, hæ radicibus. Hæc ille.* Vnde *merito nonnulli hominem, arborem euersam esse dixère: nam ut arbori radix infernè posita, alimentum quo subsistat, suggerit, sic homini uentriculus.* Quinque *igitur in uniuersum motibus appetentiam constare, præter* Galenum, Aëtius *etiam sentit, inanitione primum ex substantiæ nostræ dissolutione oborta,* Euacuatarum *partium naturali appetentia, hoc est repositionis desiderio, quod in ipsis non animali sensu, sed naturali perficitur: eoq; à uicinis partibus insita quadam trahendi potentia, ad sese cibum alliciunt.* Hanc *sequitur uenarum à uentriculo suctio, tristis deinde in uentriculo suctionis sensus, postremò ipsa animalis appetentia: qua excitatum animal, ad cibum mouetur.* Hi *appetētiæ sibi inuicem coordinati motus animal ad impletionem mouent.*

Hippo. lib. de humoribus. Aristot. lib. de iuuentu, & senec. cap. 1.

Eadem rursus Arist. 2. de ani. ca 4. et 4. de part. ani. cap. 9.

Serm. 9. cap. 20.

Appetitionis coordinati motus.

ATQVE hanc functionem aboleri contingit, si uel suctionis sensus pereat, uel suctio nō fiat, uel corpus non inaniatur. Itidem exigua erit appetentia, si iam dictæ affectiones non pereant quidem, propius tamen ad abolitionem accedere uideantur. Deprauata uerò fit appetentia, si uehementiæ modum excedit: ac uocatur à nonnullis Canina, quum uel ob acidi humoris uitium, uentriculus mordicus infestatur, uel ubi totum corpus immodicè dissipatum, assidua indiget nutricatione. Quippe frigidi humoris uitium, rosionem, quæ suctioni proportione respondeat, inducit: ac appetentiam, haud aliter quàm naturale pathema, excitat: atque cibi magis quàm potionis desiderium affert, idq; propter refrigerationem. Si uerò salsi aut biliosi humoris uitio, mordicationem senserit uentriculus, potionem magis, quàm cibos, desiderabit. Etenim huiusmodi humores, præter hoc quòd uentriculum calfaciunt, & exiccant, unde sitis causa prodire solet, etiā succos, tū in ipsos, tū in uenis, fundere possunt. At symptoma, quo succi funduntur, partes continētes replet, haud aliter (opinor) quàm eas frigus inanit. Itaque ad famem excitandam frigus in uentriculo, non parum confert: nam & uacua reddit corpora, ac ipsorum tunicas cogens, constringensq;, famem suscitat. At inter potissimas, continentesq; causas quibus fames impeditur, calor numeratur: quippe

Canina appetentia.

Sitis causa.

Continens causa famis impeditæ.

qui solida corpora laxando dissoluit, atque ad attractionis functionem, reddit imbecilliora: humida uerò fundendo supra modum extendit. Igitur Caninæ appetentiæ causa, una est acidorum humorum uitium: altera uerò (ut dictum est) plurima per totum corpus inanitio: siue ipsa caloris uim, siue retentricis facultatis imbecillitatem sequatur. Accidit autem per primum quidem affectum, ut eorum quæ fuerunt ingesta, multa fiat deiectio, per secundum uero, ut ob exactam habitus inanitionem, cibus per corpus digeratur. Atque immodicæ tum appetentiæ, tum famis, huiusmodi sunt causæ.

QVAE *antea de appetentiæ natura, deq; motibus ipsam præcedentibus, dicta sunt, eò nobis hic ediscenda Galenus proposuit, ut sciamus, quibus de causis appetendi functionem uitiari contingat. uitiatur autem, uno aliquo ex præfatis motibus, aut pereunte in totum, aut certe uitiato: deficit autem prorsus appetentia, uel suctionis sensu pereunte, uel suctione non facta, uel corpore non inanito. Perit uero suctionis sensus, quum uentriculus nimio humore madens, crasso præsertim & lento, se inaniri minime percipit, uel tum etiam, quum per uehementes affectus sopita est fereq; postrata illius sensifica uis: ut in uehementissimis intemperaturis, & magnis fluxionibus accidere plerunque consueuit. Suctio uero ipsa fieri desinit, uel ob nimiam plenitudinem uasa occupantem, uel, quum minima fit partium dissolutio, partibus utique impleri minime*

Appetentia quibus modis uitietur.

Appetentiæ abolitæ causæ.

Suctionis sensus, & suctio ipsa, quando peccant.

minime egentibus. Corpus uerò minime inanitur, quum multum est quod ingeritur, modicum quod effluit. Quod ijs plurimum usuuenire solet, qui in ganeis, & delicijs uitam agentes, totos dies compotant, otiantur, gulæq; noua irritamenta quærunt, quibus uiscera rumpant: ijs nanque hominum portentis nunquam fames, inanitio nunquam nascitur: quòd inanitionem distensione, famem cibo, uarioq; potu præueniant: quos & ipsos uentri & abdomini natos iure optimo dicere posis. Atque hæc de abolitæ appetentiæ causis. Ipsius uero imbecillioris causæ sunt, illi ijdem motus non pereuntes quidem, sed segniter facti. Deprauatur uero appetentia, si ij motus uehementes sint, ualideq; insultantes, ita, ut ad esum perpetuò animal irritent, uti in canina uocata fame fieri consueuit: plures enim cibos ij (quod Aëtius ait) appetunt. Quam ingentem appetentiam quum cohibere nequeant, in ingerendis cibis modum excedunt: quorum multitudine grauati (quum tantum onus citra noxam ferre non posint) ad uomitum diuertunt: rursusq; se cibo explentes, quemadmodum canes, ad uomendi consuetudinem delabuntur: unde Caninam esse dictam, idem autor non improbè credit. Huius causam Galenus, quum hic, tum commento XXI. *sectionis secundæ Aphorismorum, atque Aëtius quo diximus loco, uentriculi intemperiem frigidam, aut acidos in eo congestos humores os ipsius irritantes esse uoluerunt. Nam acidi ij succi, siue pituita acida sit, seu melancholicus succus ex liene in uentriculum delapsus, molestum quendam uentriculo sensum excitant, qui suctioni respondeat: unde ingens illa fames nascitur: quam meri potio (ut uult Hippocrates) sanare solet.*

In uoluptuarios & uentri natos homines.

Aëtius sermone. 9. cap. 21.

Canina appetentia cur sic dicta, & de illius causis.

re solet. Vbi uerò irritantes uentriculum succi, calidi fuerint, salsi, acuti, mordentes, potionis magis quàm cibi desiderium creabunt. Nam ij immodice calfacientes, exiccantesq́; sitim meritò excitāt: quæ autore Galeno, uel humoris inopiam, uel caloris abundantiam sequi consueuit. Quamobrem, & qui sicciore sunt corporis habitu, ut bilosi, & atrabilarij, & qui ex longis morbis in tabem deciderunt, ob humoris inopiam siticulosi fiunt: sicuti qui uehementißimis, & ardentißimis febribus prehenduntur ob caloris copiam. Non solum uero Caninam appetentiam frigus parit, sed & naturalem (quam famem uocamus) potenter excitat: frigdioris nanque uentriculi efficax (si Galeno creditur) indicium est appetentiæ uigor. Ob id uero frigus famem excitat, quòd coactione quadam partium uentriculi, expreßioneq́; contenti in partibus alimenti, inanitionem moliatur, uacuum sic reddens uentriculum: unde fames congruè suscitatur. Quæ & ipsa, ut à frigore non parum iuuatur, sic à calore non minimum prosternitur: ut qui laxando fundendoq́; partes impleat, tractum ac suctionem ea impletione fieri prohibens: quibus certè cessantibus, haud parum deijci appetentiam cōsequens omnino est. Quæ causa est, cur per æstatem ualidam ad cibos simus deiectißimi, parumq́; appetentia ualeamus: quòd liquati nimio calore succi, partes impleant, modicaq́; tum suctio fiat, iuuante ad id nimio potu: quo per æstuosam temporis conditionem affatim implemur. Contrà uero per gelidam hyemem, ad cibos simus ualentißimi, ingensq́; in nobis oriatur appetentia: frigido nanque inanitæ partes ualentius trahunt, & suctionis sensus molestior

Aphor. 2. textu. 21.

1. de Simpl. fac. cap. 30.

Siticulosi qui.

Gale. in arte medicinali.

Cur per æstatem appetentia sit deiecta, per hyemem ualida.

stior uentriculo accidit, unde maior oritur fames. Altera modo superest caninæ appetentiæ explicandæ causa, plurima scilicet per totum corpus inanitio, ut in ijs qui tabe laborant frequentißime est uidere: qui plerunque ingenti fame corripi solent, ob immodicam partium inanitionem, quæ natiuo quodam impletionis desiderio ad cibum mouentur. Nec refert siue inanitio caloris abundantiam (uti in ardentißimis febribus) seu potius retentricis imbecillitatem sequatur, ut in leuitate intestinorum, & dysenterijs fieri consueuit: nam ad utrunq; canina appetentia subsequi solet. sed ubi inanitio uim caloris sequitur, ob exactam inanitionem cibus per corpus digeritur, ubi retentricis imbecillitatem, ualde deijcitur, retentrice utiq; facultate parum suo munere functa. Atque hæc de immodicæ appetentenetiæ causis.

PRAVAS autem qualitates appetunt ij, quibus, uentriculi tunicæ prauo aliquo excremento sunt imbutæ. Atq; consueuit huiusmodi affectus, mulieres uitiosis humoribus refertas, infestare, idq; quum uterũ gestant. Vocatur pathos ipsum Citta, id est, Pica, siue Malacia. Appetunt autem maximè per hunc affectum & acida, & acerba, nonnunquam acria quoq;, interdum uel cimoliam terram, uel testas, uel extinctos carbones, aut alios huiusmodi cibos absurdos. Atque complures earum huiusmodi uitio laborant, usq; ad secundum, ac tertium mensem. In quarto uero quiescunt, partim quòd uo-

Citta seu Pica morbus.

mitione

mitione uitiati humores expurgantur: partim, quòd concoquuntur, utpote exiguum cibi tum sumente muliere, ob fastidium: partim etiam quòd multitudo, uacuatione sit imminuta. Quippe primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit, eò quòd parum adhuc auctus sit, adeò, ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed cyema potius, id est conceptus. Vbi uerò iam increuit, tum plurimo indiget alimento, atque tum, non id quod optimum est, è uenis, ut antea dicebam, allicit, uerum etiam quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid uitiosi simul attrahit. Ita fit, ut uniuersum corpus & plethoricon, id est plenum, esse desinat, & minori humorum uitio crucietur. At fœtus ipse, excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas. Quo fit ut ipse quoque & maiori humorum uitio, & maiori intemperie infestetur, quandoquidem à uitioso sanguine alimentum sumit, nisi grauida mulier residuo, quo uterum gerit, tempore optimis utatur cibis. Sed hæc, ad id quod proposuimus haudquaquam pertinere uidentur. At quia de prauarum qualitatum appetentia sermo incidit, factum est, ut Malaciæ quoque meminerimus: quæ uiris etiam nonnunquam accidit, quando ipsis quoque uitiati humores ad uentriculi ostium defluunt. Huiusmodi symptomata circa alimenti appetentiam

Conceptus.

tentiam euenire solent.

NON *solum quum urgenti fame animal premitur, appetentiam corruptam esse deprehendimus, sed tum etiam, quum insueta cupiditate, ad prauæ qualitatis cibaria mouetur.* Quod *solo qualitatum nomine expressit* Galenus, *indicare uolens, in hoc corruptæ appetẽtiæ genere, qualitatibus extraneis, potius, quàm rebus ipsis capi, qui ita laborant: unde meritò prauas qualitates appetere eos dixit.* Nam *etsi testas, carbones, lutum, terram, huiusmodiq; talia cupidè appetunt, non tam certe hæc, quòd talia sint, appetunt, quàm quòd uitiosam quandam obtineant qualitatem, qua, pro humorum in uentriculo consistentium uitio, impensè delectentur.* Eorum nanque *quidam acidis, acerbis alij, pleriq; acribus, omnes extraneis qualitatibus unice capiuntur, ut in eo morbi genere, quem* Picam *Latini, Græci* κίττηρ, *uel* κίτταρ *nominant, euenire solet.* Nam *quæ eo tenentur mulieres (est enim peculiare mulierum uterum gestantium malum, dum per primos gestationis menses uitiosis succis abundant) pessimis quibusque & uitiosissimis per id tempus solent cibarijs uesci, quoad grandior factus fœtus, multam ad se alimenti portionem attraxerit, eoq; attractu, à uitiosis succis exonerato uentriculo, cessationis mali fit causa.* Hunc *uerò affectum, seu pathema potius, à* Pica *aue nomen traxisse* Paulus *ingenuè sentit, ob picturatam scilicet eius auis in plumis uarietatem, uel (ut idem* Paulus *etiam tradit) quòd istiusmodi malo sæpe ea tentari soleat.* Aëtius *uerò, non tam à* Pica, *garrulissima aue, quàm ab hederæ similitudine (quam* Græci

Vide Aristotelẽ 7. de natu. animaliũ, cap. 4. eadem referentem.

Paulus lib. & cap primis.

Aëtius lib. 16. cap. 10.

Græci κισσὸν, uel κίττον uocant) nominandam ratio=
ne certe optima censet. Nam sicut hedera diuersis
plantis, quæcunque occurrerint, uarie implicari solet,
ita mulieres Citta laborantes, diuersissima edulia ap= [Pica morbus
petunt, & illis se temere implet: quamobrem meritò, [unde dictus,
Cittam eum morbum esse dictum, idem autor arbitra= [& quādo in-
tur. Tū uerò maxime infestare utero gerentes is mor= [cipiat, aggra-
bus solet, quum ob mensium suppreßionem per primos [uet, & finia-
menses uentriculus uitiosis succis grauatur. Incipit [tur.]
autem (ut Aëtius tradit) circa quadragesimum à con= [Vbi supra.]
ceptu diem, finitur (ut hîc Galenus) quarto gestationis
mense: quòd tum & crebro uomitu uacuata iam sit
maior uitiosi succi portio (solent nanque à primo ad
quartum usque mensem utero gerentes dietim, spon=
teq; uomere, ad id mouente natura, quod superfluum
& uitiosum est, expellere satagēte) & quod reliquum
est, ui naturæ concoqui soleat, & ad fœtus alimoniam
seruari, ad eumq; mitti. Rectißime autem Galenus, [Vide Gal. lib.
quod prioribus mensibus aluo continetur, fœtum mini [de Semine 1.
me, sed conceptum potius appellandum censet: quod [hæc ex Hippo
pro Hippocratis uetustißimi sententia, in eo, qui de [crate referen
Fœtus natura inscribitur, libro, uarias quod in utero [tem.]
ex semine genitum continetur, appellationes sortia=
tur. Genituram tum uocante Hippocrate, quum futuri
fœtus ex semine informis in utero coactio fieri inci= [Genitura.]
pit. Cum uero sanguine genitura impletur, nondum
autem principes partes articulatæ fuerint, concretio=
nem tamen quandam obtineant, tum sane quod prius
genitura erat, conceptum esse, & uocari testatur Hip= [Conceptus.]
pocrates. Fœtum uerò, quum tria iam principia con=
formata discretaq; uidere licet. Infantis nuncupatio= [Fœtus. Infans.]

nem tum primum mereatur, quum iam artus uniuersi, ipsumq; animal totum, compagine sua constiterit, idq; quod utero geritur, calcitrare, & moueri iam late potest, absoluti animantis indicium. Atque hæc obiter ad Galeni de hac re explanationem tantum sint dicta. Id autem præcipuè (ut tandem hunc locum monitione hac finiam) prægnantibus, cum Galeno duco cauendum, ne corruptis, ne intemperatis, & noxam immedicabilem afferentibus cibis, ne extranea qualitate præditis, sese expleant, eaq; saucia uoluptate (dum palato placere student) se fœtumq; male perdant. Quod enim per imprudentiam commisit mater, ad innocentem, nec opem implorare potentem transfertur puerum: ipseq; errati sæpe atroces, nec sine matris periculo, dat pœnas. Moderatis potius cibis & stomacho gratis, non acribus, neq; flatuosis (ut Aëtius rectè monet) utantur: quo tenellum infantem ad bonum habitum omni cura & studio, sed bono præsertim nutricatu, pertrahant, ipsæq; ad enixum sese ualidiores præstent.

Monitio prægnantibus utilis.

Aëtius lib. 6. cap. 12.

CIRCA potionis uerò appetentiam, tum similia, tum numero æqualia eueniunt symptomata. Accidit enim quasi priuatio quædam appetentiæ, quum uel corpus omnino non eget potione, ob frigoris, humorisq; excessum, uel uentriculus suum pathos nõ sentit: Deficiens uerò appetentia, ubi hęc eadem fuerint imbecilliora. Porrò deprauata potionis appetentia, deprauatæ ciborum appetentiæ proportione respondet. Quippe immoderata

moderata appetitur potio, quando cotenti in uentriculi tunicis uitiati humores, aut salsi sunt, aut biliosi: interdum uero, quum ueluti feruet in eo natiua ipsius humiditas. Prauas uero potiones, quemadmodum & prauos cibos, appetunt aliqui, pro uitiati humoris, qui uincit in ipsis ratione. Huiusmodi symptomata ijs, qui diutius malo uictu utuntur, euenire consueuerunt. Sunt qui inexhausta siti cruciantur: de quorum numero mori uidimus, & eum qui uiperam deuorauerat (erat autē fortasse Dipsas) & messores, qui forte fortuna uinum biberant, in quo quædam fera fuerat extincta: & eum qui ex ueteri uino fuerat inebriatus: item eum qui sitim tolerare decreuerat: denique eos, qui in naui deficiente aqua, marinam aquam bibere ausi sunt, quòd siti immoderatiore quàm reliqui, cruciarentur. Etenim soluta aluo, ac torminibus uehementer cruciati, celerius quàm reliqui interierunt. Noui etiam quendam ardente febre laborantem, qui increscēte etiamdum morbo, aquam frigidam liberaliter bibens, satiari non potuit, donec moreretur. itaque circa uentriculi appetentiam huiuscemodi euenire possunt errata. Sitientium historiæ. Dipsas.

APERTISSIMA sunt quæ de potionis appetentia hîc à Galeno dicuntur: quæ, quum proportione quadam ijs quæ de ciborum appetentia dicta sunt, respondeant, superuacaneum fuerit ea commentarijs ex-

plicare uelle. Tantum hic adnotabimus, non omnino certam de Dipsade serpente, hoc loco à Galeno sententiam dici: quum dubitandi illa particula (fortasse) sermoni eius adiecta, fidem faciat, eum hac in re dubium ualde fuisse, quòd non satis sciret, an Dipsas è uiperarum genere esset, an distinctum ab ijs genus. Dubitasse autem ipsum ea de re uehementer, longa illa à se, uiperarum uenatoribus Romæ interrogatio facta, abunde monstrat. Nam (ut XI. de simplicium facultatibus idem scribit) quum à uiperarum uenatoribus accepisset, nullum esse uiperarum Dipsadum genus, tantum eas quæ in Lybia essent, ob regionis naturam carnem salsam habere, uix assentiri illis est ausus, nec omnino etiam repugnare: sed id confiteri ingenue fuit coactus, se probare non posse, nullum esse uiperarum Dipsadum genus: quum tamen hoc loco fateatur eum qui morsu uiperæ obierit, ingenti esse necatum siti: unde Dipsadē fuisse quæ momorderit, ipso mortis genere asseuerare, uel potius credere cogitur. Cuius ambiguitatis censuram (etsi grauioribus totam ipse relinquo) tamen ne quid ex ueterum monumentis de ea re non attigisse uideri possimus, dicam quid Dioscorides, Nicander, Paulus, & Aëtius, de Dipsade senserint. Dioscoridis hæc sunt uerba: Τοῖς δὲ δηχθεῖσιν ὑπὸ διψάδος, ἄστεγνος ὄγκος ἐγγίνεται. καὶ δίψος ἐπιτεταμένον ἰσχυρῶς, ὥστε ἀπλήρωτον, καὶ ἀδιάληπτον εἶναι, καὶ τὸ ποτὸν χανδὸν ἕλκειν, κἂν τῷ αὐτῷ καθίσαντι. περὶ δὲ μὴ τὴν ἀρχὴν εἰληφότι τὸ ποτὸν, παραπλήσιον ἢ ὅλως τοῦ συγκρίματος ἀκολουθεῖ. διὰ τὴν συνεχῆ τοῦ στόματος εἰσφθορὰν. ὅπου πρηστήρ τε καὶ καῦσος προσαγορεύεται

Galenus in Dipsade dubius.

Dioscorides lib. 6. cap. 19 dipsadis signa.

προσαγορεύεται ἡ διψάς. Quem sane locum quum difficillimum esse, uel ex ipsa uerborum serie constet, ob id uarie ab Hermolao, Marcello, & Ruellio interpretatum legimus, ita ut uix sibi mutuo constent, aut dictioni Græcæ respondeant: ut merito Marcellus hunc locum enarrans dixisse sit uisus: Nihil in Græcis exemplaribus toto hoc capite incertius esse, pluraq; in eo uitia, quam integras partes inueniri. Vtcunque sit, sequendum Hermolaum censeo: qui ita uertit: Dipsadis morsus comites sunt tumor quidam solutus, sitis contenta uehementer, nunquam explebilis, nunquam interquiescens. Proinde qui ita sunt affecti, potum hianti ore trahunt, semperq; in principio desiderij eius sunt, tanquam si nihil adhuc bibissent. Proinde similes toto illo habitu aguntur haustus, ob id ipsa Dipsas ab aliquibus Præster, ab alijs Causos uocata est. Atque hæc Dioscorides. Nicander in Theriacis carmine ita:

Difficilis apud Dioscoridem locus.

Præster. Causos. Nicander.

Exiguæ similis spectatur Dipsas echidnæ,
Sed festina magis mors ictos occupat ægros,
Parua, & lurida, cui circa ultima, cauda nigrescit.
Quem ferit, accenso miseras is corde querelas
Fundit, & arenti sitibundus fauce dehiscit.
Quæsitisq;, uelut taurus, superincubat undis.
Immensoq; replet, sed frustra, uiscera potu,
Dum crepet intensus rupto mox fumine uenter.

Quæ uniuersa, quum docto admodum & lepido carmine à Lucano recenseantur, haud pigebit ea hic intertexere, quod Nicandri uersibus maxime conueniant. Carmina hæc sunt:

Lucanus lib. 9.

Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulum,

Torta caput retro Dipsas calcata momordit.
Vix dolor, aut sensus dentis fuit: ipsaq; leti
Frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur.
Ecce subit uirus tacitum, carpitq; medullas
Ignis edax, calidaq; incendit uiscera tabe.
Ebibit humorem circum uitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Cœpit, defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum uena refugit.

Et paulo post:

– Totisq; furens exquireret agris
Quas poscebat aquas, sitiens in corde uenenum.
Ille uel in Tanain missus, Rhodanumq;, Padumq;
Arderet, Nilumq; bibens per rura uagantem.

Paulus lib. 5. cap. 16. Paulus eadem, quæ Dioscorides, & Nicander, recenset, cum intolerabili siti æstum ingentem irrumpere. unde ab ardendo καύσων, ab inexplebili siti quam infert, διψάδα appellari merito censet. Vnde mirari *Hermolaus.* haud iniuria subit, cur Hermolaus, uir alioqui nunquam satis laudatus, neque unquam sine honoris præfatione nominandus, tumorem solutũ comitari Dipsadis morsum, ex Dioscoride uerterit, quum tamen, & *Ruellius. Marcellus. Defensio ad Hermolaum.* Ruellius, & Marcellus non tumorem solutum, sed ardorem intolerabilem nasci dixerint: quod omniũ præcitatorum autorum sententiæ, atque adeo ueritati ipsi consentaneum magis uidetur. Quanquam quid Hermolaum damno, qui ad ueritatem Græcam intentus, fideliter uerbum uerbo reddiderit? Nam hæc duo uerba *Corruptus Dioscoridis de Dipsade locus.* (ἄστεγνος ὄγκος) in Græca phrasi posita, tumorem laxum, seu solutum significant. Corruptum potius ego Dioscoridis textum (ut recte Marcellus sentit) quàm uitiosam

uitiosam Hermolai uersionem censeo. Sed alij iudicent. Hæc tantum de hac contentione dixisse libuit, ne, non eam animaduertisse uideri possem. Et ut etiam Dipsadis naturam ex probatis autoribus indicarem. Quam & ipsam uiuis penè coloribus Aëtius ad hunc modum expreßit: Dipsas (inquit) à quibusdam Causus appellatur, estq́; uiperæ species, quæ in maritimis magis locis reperitur, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens. Notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras, caput uero angustius. Quam descriptionem, Nicolaus Leonicenus, primus melioris Medicinæ instaurator, imitatus fuisse uidetur, in suo de serpentibus libro, illam sic deliniās: Dipsas (ait) est serpens uipera nostra minor: Quidam tamen cubitalem esse tradunt, angustiore, quàm uiperæ capite, cauda extenuata, in partibus postremis lurida, reliquum corpus maculis ruffescentibus uariata. Hæc Leoniceni congrua Dipsadis descriptio. Atque in hac ego re tota, fusior esse de industria uolui, ut hunc locum non satis expositum apertiorem redderem.

Aëtius Sermone. 13. cap. 22. Dipsas, uiperæ species.

Nicolai Leoniceni laus, & eiusdē de Dipsade sententia.

EST præterea aliud symptoma, uentriculi ostium nonnunquam infestans, nempe Cardialgia, id est cordis dolor, quod & molestū est, & ad sentiēdi facultatem pertinet, à mordacibus ortum succis. Accedit ad hæc Bulimos, id est uehemens fames, ita enim uocant: estq́ huius particulæ symptoma, quum simul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione afficitur. Porro nihil mirum uideri debet, ad huiusce dolores, & animi se- qui

Bulimos.

Cur uehementissimi oris uē.

triculi affectus. qui defectionẽ, & uires prosterni, quum uideantur nonnulli, uel ob digiti offensam, animi deliquio laborare. Proinde non mirandum est, si idem affecto stomacho accidat, tum ob exactam sentiendi uim, tum ob situs uicinitatem, qua duas principes partes, ut sibi consentiant, adducere potest. Etenim maxima symptomata, à facili stomachi sensu prodire deprehenduntur: utpote qui cæteris causis, quæ molestiam inferre possunt, omnibus multò grauius infestet, adeò ut ad principes partes utrasque, noxam transmittere uideatur. Atqui ubi neruosum genus in quopiam, maiori fuerit uel sentiendi, uel patiendi facilitate præditũ, tum maximè principes partes, perquàm celeriter ad sympathian, id est, consensum, adduci cõtingit, præsertim si ob pathos aliquod, aut etiam suapte natura fuerint imbecillæ. Quod si omnia quatuor conueniant, maximum inde pathema oriri necesse est. Quatuor autem dico, si infestans stomachum affectus fuerit ualidus, si adamussim absoluto fuerit sensu, si neruorum aut arteriarum genus, aut cerebrũ, aut cor, fuerit imbecillum. Ita enim propter stomachum, & morbus comitialis euenire potest, & grauis sopor, & ueternus, & catalepsis, & delirium, & melancholia, consentiente principio, tum in cerebro, tum in neruis. Porro cardiacæ syncopæ (ut uocant) consentiente & in corde, & arterijs principio, euenire solent

Quæ mala propter stomachũ euenire possint.

lentita & pulsus abolitio & exiguus pulsus, & pulsus deprauatus. Anhelitus uero perit, quum principes partes ambæ uehementi laborant sympathia. Dyspnœa uero, id est difficilis spiratio, duplicem habet ortum; alia enim ob præcordiorũ fit constrictionem, alia quũ utrinque principiũ cõsentit. sed occasiones quæ animal ipsum ad hmõi pathemata perducunt, multæ sunt, ueluti frigus ualidũ, interim ipsum per se, interim cũ pituita supra modum frigidã: Cuiusmodi potissimũ uidetur ea, quæ eliquato uitro haud absimilis est, & in colore, & substantia. Quamobrem & Praxagoras, & Philotimus eam succum uitreum nominauêre. Item spiritus frigidus, qui inflare possit, aut potio, aut cibus, aut medicamẽtum uehementis frigoris, osculum ipsum uentriculi refrigerat. Atque una cum ipso, per neruos quidem cerebrum, per magnam uero arteriam, cor, frigoris iniuria afficietur: Cerebrũ quidem, quia per neruosum genus cum illo cõmunicat. Cor autem, quia uicinum illi positũ obtinuit. Quippe omnium arteriarũ maxima, posteaquam à corde exorta est, per spinam incedens, in primis iungitur stomacho, deinde osculo, ac deorsum procedens, ipsi quoque uentriculo secundum longitudinẽ subtenditur. Per hanc itaque arteriam, ut maximam, ita ex intimo corde productam, principum partium altera, uentriculi ostio consentit, per neruos uero altera,

Pituita uitrea.

Consensus uẽtriculi ad cor & cerebrum.

ro altera, nempe cerebrum. Proinde haudquaquam mirandũ est, si ob morbos ipsius, animalia maximis, ijsdemq; uehementissimis symptomatis crucientur. At quomodo singula fieri possint postea dicetur. Quippe occasiones ipsas dicere in præsentia, abunde satis fuerit. Sunt uero huiusmodi, fungorum quędam genera, buprestis, cerusa, gypsus, lac coagulatum, ab utero strangulationes, tum in uiduis, tum ijs, quarum purgationes sunt suppressæ, præterea uirorum affectus, qui illis proportione respondeant. Verum de abolita spiratione, aliàs seorsum disputabimus. Ac de sensuum instrumentis omnibus, itidem de ipsorum facultatibus, ad finem usq; sermonem perduxisse mihi uideor.

Cardialgia. Cō. apho. 17. & 65. & 2. de alimentis, cap. 24. uide Gal. ubi supra.

CARDIALGIAM, *oris uentriculi dolorem acutissimum esse, ab humorum acrium secundũ plurimum morsu ortum, Galenus quinto de locis affect. & 5. item de usu partium, atque 4. Aphoris. multisq; alijs locis prodidit, nec iniuria. Nam non solum ei uisceri, quod sua natura palpitat, Cor, nomen fuit apud antiquos, sed etiam huic ipsi parti, quam Os uentris dicimus. Quãobrem merito à partis nomenclatura, dolorem in ea excitatum, Cardialgiam appellare licebit: sic enim sæpenumero affectus ipsos, à læsa particula denominare audemus, ut Cephalalgiam, Pleuritin, Othalgian, Podagram à partibus quas occuparunt, quæ Galeni est sententia. Atque hic oris uentriculi dolor, non tam ob id quod proximè dictum est, quàm quòd etiam similia*

Gal. 2. meth. me.

cordi

cordi affecto creare symptomata posit, Cardialgiæ nomen meruit. Nam ut ad cordis affectus palpitatio, & saltus sequuntur, itemq; delirium, & uirium subita defectio, ac sæpenumero frigidi sudores, sic & ad hanc partem affectam, præsertim, quum acuto quopiam, seu malæ qualitatis succo fuerit referta. Quæ certe mala tandiu perstant, quo ad uel uomitu, uel deiectione uitiosus sublatus sit humor. Vomunt autem ut plurimum qui sic laborant, porraceum, acutum, ac uehementer amarum: ut Galenus in puero illo æruginem uomente, se uidisse testatur, & in muliere, ab hoc ipso affectu succo mali punici restituta. Ad hanc porrò etiam partem id symptoma pertinet, quod Græcis Βούλιμ☉, nobis, ingens fames dicitur. Nam particula Βȣ, significationem auget, tumq; in nobis oritur, quum os uentris, & penuria, ob cibi defectum, & imbecillitate, ob intemperiem uehemētem, & frigiditate laborat. Quod & ipsum Aëtius pulchrè cōfirmat inquiens: Bulimum ex stomachi frigiditate oriri, indigentia, ac uirium imbecillitate: huiusq; sæpenumero causam esse, longas per niues factas peregrinationes, totum corpus uentriculumq; insigniter refrigerantes. Auicenna uero rectè, post Galenum asserit, intemperiem ualidam, uim appetitricem uentriculi, & attractricem mortificantem (ut eius ipsius uerbis utar) huius symptomatis causam fore. Quod Galenus presſius sic monstrauit: Paſsio (inquit) Bulimos nominata, est casus potentiæ ex frigiditate exteriore, qui à fame quidem inchoauit, sed non habet eam amplius adiunctam. Vnde maxime miror, quid Alexandrum nostrum (quem Trallianum fuisse plærique existimant) mouerit, ut diceret, à nimio calore sto=

Vide Gal. 12 metho. & cō. 1. quinti Aphoris. & 2. de alimentis, cap. 24.

Bulimos quando fiat.

Aëtius sermone 9. cap. 16.

Auicēna fen. 13. 3. tract. 2. cap. 15.

Gal. 2. aphor. com. 21.

Contra Alexandrum lib. 2. cap. 23.

re stomachi pathemia hoc nasci, quum reliqui omnes, seu Græcos, seu Arabes quæras, à frigiditate oriri affirmarint, uti & res ipsa apertissime docet, quum plerunque ijs eueniat, qui à frigiditate exteriore uentriculum insigniter refrigerarunt, ut citatis locis, & Galenus, & Auicenna censent. Differt autem hæc, à Canina uocata fame, quòd in illa perpetuò fames urget, in hac minime: quanquam à fame inchoauit: sed prostrata tandem uentriculi facultate, perit: à frigiditate scilicet exteriore, deleta sentiẽdi potentia. Tum etiam, quòd illa ab acidis succis ortum ducit, hæc sine his consistere potest: quæ cuncta à Galeno 2. Aphoris. quo dixi nius loco legenda. Cur uero ad huius partis dolores, & uehementes affectus, animi deliquium, conuulsiones, deliria, syncopæq; sequantur, in promptu causa est, quòd ob sensus in ea uehementiam (est enim magnis ualidisq; neruis stipata) tum ob consensum cum corde et cerebro (principibus partibus) magnam in toto possit ciere noxam, præsertim si ualidus sit affectus, si nõ supino sensu stomachus præditus, si principes partes imbecillæ fuerint. Quæ si cuncta simul adsint, nihil uetat, ab stomacho comitiales oriri sopores. id est somnos graues, Lethargos, catalepses. i. occupationes (quem affectum Neoterici Cõgelationem nominant, ut in quo ceu occupati, & congelati, palpebris apertis, & incontinentibus ægri manent) deliria, & melancholicam affectionem, consentiente nimirum per neruos cerebro: sicut cardiacæ syncopæ eueniunt, si cor ipsum uentriculi noxam, arteriarum adminiculo sentiat. Nam cerebro per neruos, cordi per arteriam magnam uentriculus coniungitur, ut hic, & in de Vsu partium libris exacte

Bulimus, quibus eueniat. Differentia buli mi, & caninæ appetentiæ.

Oris uentriculi affectus, cur, & quando sint uehementes.

De catalepsi uide Gale. 4. de locis affec. cap. 2.

exacte à Galeno monstratur. Quin & spiratio, ad huius partis uitia, deprauari & ipsa maxime potest. ut ab fungorum esu (eorum præsertim qui uenenosarum plantarum commercio letales fiunt) item à cerussæ, gypsiq; potu, & coacti in uentriculo lactis. Omnia nanque hæc spirationem præfocando tollere, aut certe, euertere non parum possunt: uti bupresiis esus, & ab utero præfocationes à quauis causa fiunt. Sed hic finis esto.

CAPVT. VIII.

CONSEQVENS est ut ad ipsorum principium, quod ueluti fons quidam istas illis facultates mittit, conuertatur oratio. Id uero est primum sentiendi promptuarium: singuli enim sensus in singulis particulatim instrumentis, à sensibilibus alterati perficiuntur. Hanc uero alterationem pars alterata sentit, eo quod à cerebro suscipit facultatem, quæ ad ipsam per neruum deriuatur. Quippe cerebrum, non ut sit sentiendi instrumentum, sed ut sensuum instrumentis uim sentiendi præstet, à natura institutum est. Quod uero singulis animalis partibus sentiēdi facultatē per neruos transmittat, dilucide patet, ubi neruus quispiam resectus est: quippe ea pars, in quam neruus ille distributus est, protinus sensum amittit. Præterea neminem latet, sensus per somnos, aut otiosos omnino esse, aut debiliter agere. Consentaneum itaq; est, exiguam quandam

à principe

à principe parte facultatem, in reliquas particulatim partes tum defluere. Quòd enim quis uel profunde, uel minus profunde dormit, ex eo est (ut quotidie dicere solemus) quòd aut plus, aut minus affluit. Quippe tanto minus affluere par est, quanto grauior fuerit somnus.

SYMPTOMATVM *omnium, quæ in instrumentis externorum sensuum accidere possunt, exactè enarratis causis, ad ea tandem progreditur quæ principi parti, hoc est cerebro (unde illis facultas ceu è promptuario emanat) eueniut. Etenim quum sensiones eæ omnes quæ in externis sensorijs fiunt, singulæ quidem in singulis perficiantur (nempe in oculis uisio, in auribus auditio, olfactus in summis narium partibus, in lingua gustus) facultas tamen, qua propria sensata discernunt, non illis per se, sed à cerebro per neruos influit. Cuius sanè rei id uel maximum indicium est, quòd ad ualidas cerebri oblæsiones, ictum, uulnus, obstructionem, intemperiem, & id genus sensoria in suis functionibus lædi uidemus, nullo etiamnum in ijs pathemate existente, nulla ue morbifica causa, ut per comitialem, lethargum, apoplexian, capitis ictus, experiri cuique licet. In ijs nanque pathematis, sensuum instrumenta, etsi alioqui rectè ad functionem ualentia, ob unius tamen facultatis penuriam, quæ illis læso cerebro transmitti non potest, suo sentiendi munere destituuntur. Per neruos uero, ceu riuos quosdam à fonte ipso cerebro prodeuntes, hanc mitti facultatem: cum suprà capite 5. huius libri, tum 1. 8. & 9. de partium usu, & 6. de*

Facultas sensibus unde.

Sensuum instrumẽta quãdo læduntur, nullo in ijs per proprietatem pathemate existente.

6. de Placitis Hippocratis & Plat. à Galeno ostensum est. Quod & ea cæcitatis species monstrat, quæ nihil passis oculis, sola neruorum ad oculos uenientium obstructione nascitur, item & neruorum resectiones sensum, & motum ijs partibus adimentes, ad quas horum gratiâ perficiendorum à cerebro mittebantur. Resectis enim neruis in crus, manum ue distributis, sensus illis, aut motus perit, ut suprà iam exposuimus. Quin & hoc ipso signo idem monstratur, quòd per somnos, sensuum instrumenta, aut omnino nihil, aut certe debiliter agunt cerebro nimirum facultatem illis non tribuente. Quòd si profundus sit somnus, nihil omnino mittitur, si remissius, nonnihil. Qūum enim uehemēter per somnum occupati sensus sunt, tum altum dormire animans rectè dicimus: quum quippiam uero facultatis influit, & sensus aliquantum soluti sunt, tum tenuem somnum appellamus. Altum dormiunt, qui humore nimio abundant, & calore plurimo pollent, tum, & qui multis, grauibusq; laboribus exercentur, quò resoluta nimio labore uirtus, somno refici possit, ut paulò pòst Galenus. Tenui somno, leniterq; dormire dicuntur, quibus siccior fuerit cerebri temperies, aut quibus peruigiles curæ negotium faciunt. Sed quid sit causæ, cur nonnulli altum dormientes, uigilantium opera exerceant, non sic facilis explicatio est. Nempe si profunde dormientibus (quod Galenus ait) facultatis sensificæ nihil omnino, aut exiguū mittitur, qui fieri potest, ut ualido occupati somno, & loquantur, & loco cedant, & arma capiant, & progrediantur? Quod etsi minime fieri posse Galenus quandoque est opinatus, tamen quum illi semel per totam noctem longum esset emetiendum iter,

Resectiones neruorū quid faciant.

Altum dormire quando dicamur.

Tenuis somnus.

Cur nonnulli altum dormiētes opera uigilantiū exerceant.

Galen. lib. de motu musculorum 2.

iter, somnoq; oppressus stadium ferme integrum se dormiendo confecisse agnouisset, experientia uerum esse, quod fieri non posse existimauerat, credere est coactus: sic ipse de se lib. 2. de motu musculorum. Quanquam uero dubitationis huius causam reddere non leuis negotij sit, nos tamen ex Galeno promptam afferemus dilutionem, id primum cum eo præfati, temerariam esse eorum sententiam, qui animam dormientium omnino ab operatione cessare asseuerant; non enim omnifariam cessare dicitur, sed intermissionem tantum intenti uigoris habere. Nam qui dormiunt, & sese in uarios positus iactant, & crura, brachiaq; mouent, & tangentes quandoque sentiunt, præsertim si non profundus sit somnus. Ex quibus monstratur, etiam per somnos, facultatem animalem nonnihil operari, quantumuis remissè: facultatis nempe animalis hæc sunt, membrorum motus, loquela, tangentes sentire, respirare, uti pulchre citato loco Galenus. Nec obstat quo minus istæc animalis facultatis opera sint, quod sine mente, & prouidentia à dormientibus fieri dicantur. Nam sæpenumero per uigilias idipsum nobis euenit, ut ijs, quæ facimus mentem non adhibeamus. Nempe cogitabundi sæpius imprudenter iter peregimus, quod nos peregisse minime existimauimus, & sæpe etiam locum præteriuimus, ad quem à principio intēdebamus, quum sint tamen hæc Animæ opera, & ex præuia etiam deliberatione suscepta. Quare quam causam in uigilantibus adferemus, cur sæpe uoluntarios motus, & actiones non sentiant, quum præsentes sint, quòd scilicet illis dum fiunt, intenti non sint (Nam fortibus attenti imaginationibus, ut uult Aristoteles, delata sub oculos

Animā dormientium nō omnino ab operatione cessare.

Animalis facultas nō nihil per somnum operatur.

Cur sæpe uoluntarias actiones non percipiamus.

Arist. de anima.

non uident) eandem in dormientibus adferre licebit, quòd per sensuum à somno oppreßionem, actiones eas minime ab se edi sentiant, eoq; mirari non oportere, cur illa eadem citra delectum, uoluntariè tamen fiant in ipsis. Nam eorum operum quæ motu uoluntario fiunt, quum sint alia prorsus libera, hoc est quæ absque impedimento perpetuò à nobis fiunt, alia uero affectibus corporis seruientia, hæc non semper, neque cum uolumus, sed in tempore quodam, & certa mensura edere possumus. Alloqui enim quempiam, progredi, membra iactare, uario positu decumbere, absolute libera sunt, & à nobis fieri ex his quædam seu uigilantibus, seu dormientibus possunt. Egerere uero, & mingere non semper pro uoluntatis arbitrio possumus, etiam si quadantenus ad uoluntarium pertineant motum, quòd musculorum ani, & uesicæ adminiculo fiant: sed non sic ut priora omnino libera sunt: quæ Galeni citato loco est sententia. Eò igitur fit, ut priora opera (nempe ut uult Galenus prorsus libera) etiam per somnum edere ualeamus, reliqua non sic sæpe, dempta tamen ab hoc albo respiratione, qua perpetuò uti necessarium quidem est. His igitur ita ut præmittitur, ex Galeno ad quæsiti dilutionem necessario adductis, sic problema hoc enodemus, causamq; hanc ex doctißimorum quorunque sententia aßignemus, potentiæ scilicet in nobis supremæ (quam Cogitatiuam appellant Medici) in somnis actionem. Quum enim per somnum facultates cæteræ omnes quiescant, nec sua munia obeant (de animalibus loquor) sola cogitatiua uocata semper operari, & in actu esse optimis quibusq; dicitur, quòd quàmminimum corporis instrumẽtis utatur:

Vide Gale. 2. de motu musc. Voluntariorum motuum duo genera.

Attende lector me de cogitatiua facultate secundum Galenum loqui, qui supremam eam in nobis facit, & ratioci

natricem appellat 3. de sym. diffe Nã scio secundũ Aristotelẽ nõ hanc, sed intellectum supremã esse in nobis potentiam.

quæ ferè omnia per somnum occupata sunt. Vnde fit, ut quum facultas ea quæ externis sensibus à cerebro demandatur, tota per somnum occupata sit, peneq; uincta (ut quæ nimirum à primo cerebri uentre, uel omnium Medicorum testimonio, perfluat) fit inquam, ut sensus externi omnes tum quiescant, quòd facultas illis à principe parte non suggeratur, somno utique impediente, qui eius partis, unde hæc facultas oritur, peculiare est pathema, uti Aristoteli & Galeno uisum est. Quum quis igitur per somnum, uigilantium, & uoluntarij motus munia exercet, supremæ illi potentiæ, illiusq; in nobis imperio iure adscribendũ est: quæ tantum ualet, ut uniuersum corpus, motricemq; in eo potentiam, ceu mancipia quædam, in actum uehementi quodam impulsu ciere possit. Quod quum fit, spiritus ipsi animales motui seruientes, ad sua ipsorum organa eius facultatis imperio ire coguntur, sic, ut incessum præstare, si ad crura, & loquelam, si ad linguam moueantur, uel nullo negotio possunt. Excitantur autem per somnos præfatæ in nobis motiones, ex rerum ad id cogentium intrò seruatis speciebus, quas quum ipsa facultas in actum reuocat, uehementi nos oportet impulsu moueri, atque sic uigilantium opera exercere: quum interea tamen nullo sensuum externorum munere fungamur, quòd sensifica tum in nobis facultas, animalisq; spiritus, ad instrumenta sensuum non ferantur, impediente, quæ in anteriore cerebro est, obstructione, à qua parte sensibus facultas influit. Quæ inquam pars, quum somni tempore multo, humidoq; uapore distenta sit, sensuum instrumentis facultatem sensificam mittere nequicquam potest, tametsi tum etiam moueantur, qui sic

Aristot. lib. de somno.

Vnde uigilantium in somnis motiones excitentur.

Cur quũ per somnum mouemur, tamen minimè sentiamus.

qui sic sunt affecti. Atque ea ob id causa est, cur nec uocati respondeant, nec prope clamantem audiant, nec pulsati, contactiq; sentiant: quum interea tamen, & loquantur, & arma sumant, & progrediantur. Nam etsi maior ad motum, quàm ad sensum requiratur facultas, mouentur tamen ij, nec sentiunt, quòd tota Cogitatiuæ uis ad Motricem, non etiamnum ad Sensitiuam sit uersa. Et item, quòd præsens obstructionis impedimentum, secundum anterius cerebrum consistens (unde sensus omnes emanant) facultatem sensificam in suum munus exire prohibeat. Quòd si ad eam uirtus illa superior se conuertat, ualideq; agitet, eximitur obstructio, soluuntur sensus, facultasq; illis tum mittitur: atq; sic suis munijs fungi sensus incipiunt, & excitantur, qui alto prius premebantur somno. *Quando à somno excitemur.*

ITAQVE toto hoc tẽpore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis uerò ualidius agere uidetur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum quòd ipsa (si quando laborauerit) post somnum robustior euadit (id uerò maxime, quum à modico cibo somnum admittimus) tum etiam quòd per somnum, cibus optime concoquitur, non solum in uentriculo, uerum etiam per uniuersi corporis habitum. Est etiam rationi consentaneum, illud animalis membrũ, in quo anima rationalis, ueluti in arce, habitat, aliquando quiescere. Cor enim exiguam admodum uidetur habere quietem: ut pote quòd non magnopere indiget, ut diutius quiescat. Sed

nõ ita se habet cerebrũ: per uigilias.n.nunq̃ non fungitur officio, per somnũ uerò quiescit. Quamobrem profundius dormire uidentur ij, qui multa fuerunt exercitatione fatigati, ut pote quibus inter exercitandum plurimum facultatis à principe parte defluebat. Igitur cerebrum, & requie, & uirium instauratione indiget, tum ob facultatis, quam transmisit inanitionem, tum ob labores, quibus per multas functiones iam defatigatum est. Quemadmodũ enim exercitati, & proniores sunt ad somnũ, & grauius dormiunt, ita illi quoque qui cibum ingesserunt, ac eò grauiori detinẽtur somno, quò cibus suapte natura fuerit humidior, itidem & ij, qui plurimo se uino ingurgitauerunt, aut balneis multis calidisq̃ liberaliter circa caput usi sunt. Quippe huiuscemodi omnia cerebrum uidentur implere humiditate: quæ alioqui non erat inutilis ei, quem multa exercitatio, & lassum, & aridum reddidit.

Somnus quid.

VERISSIMVM *certe illud est, per somnum facultatem animalem quiescere, naturalem uegetiorem reddi. Nam quum somnus regressus sit spirituum animalium ab instrumentis sensus, & motus ad suum principiũ, eo quidem regressu facultatem animalem à suis munijs quiescere necessario oportet, unde meritò definitionũ autor, siue is Galenus, siue quiuis aliùs fuerit, somnũ esse dixit natiuã quãdã animæ ab extrarijs uersus principatum suum inclinationem. Naturalis uerò uo-*

rò uocata, quæ tota circa alimentum uersatur, robustior per somnum redditur: quòd intrò collectus calor, nec in externa sensoria dißipatus, suam ipse functionem perfectius edat. Vnde & cibi concoctio melior, & eiusdem in sanguinem conuersio facilior tum fit, ualente nimirum id temporis innato calore, cuius uirtute hæc promptè efficitur actio, uti Galenus in de facultatibus naturalibus III. asserit: omnium nanq; naturæ operum potißima causa, natiuus hic in nobis est calor, eodem tradente Galeno. Meliorem autem per somnum cibi concoctionem esse factam, auctum à somno uirium robur indicat, quòd experrecti, si probè confecimus, ualentiores, & ad quiduis agendum aptiores nos esse sentiamus, familiari utique nobis apposito alimento, præsertim si à modico ingesto cibo, somnum admiserimus. Exiguus nanque cibus à facultate uinci perfecte, & facile potest: deterius nempe quod copiosum est, autore Galeno, in uentre & uenis conficitur. Vnde qui noctu multum ingerunt, uentriculumq; nimio cibo onerant, nec probe dormire, nec recte concoquere possunt, quòd nimia copia facultas degrauetur, ceu nimio pondere pressa, subindeq; superare ingestum cibum minime poßit. Est enim tanquam ignis scintillula magno lignorum aceruo subdita, quæ, ut à lignorum strue nimia prorsus extinguitur, sic & à multo cibo, quæ in ipsum operatur facultas. Ab hac igitur malè peracta functione, cruditates, mali habitus, intestinorum leuitates, cæteraq; mala cuncta oriri consueuerunt. Morborum nanq; fermè omnium, cruditas causa esse solet, testibus Galeno, & Auicenna. Quamobrem ijs qui ualetudinis rationem in pri-

Cōcoctio per somnum melior.

Gal. 1. aphor. comment. 15.

Indiciū melioris concoctionis.

Gal. 4. de sanit. tu.

Vide Gale. 1. apho. cō. 14.

Galen. in de constit. artis.

Auicen. 13. fen. 3. tract. 2 cap. 4.

mis habendam censent, maximè consulo ut cœna temperent, ne bis in die saturi fiant (quod se pro miraculo in Sicilia uidisse Plato suis olim retulit) ne se nimio cibo ingurgitent: alioqui sciant se neglecti consilij, contemptæq; artis magno suo malo pœnas daturos. Tametsi satis scio Galenum VII. *Methodi, ualentiora uesperè cibaria sumi iussisse, item & Celsum, bis in die cumq; plurimum assumendum cibum præcepisse ijs, quos sanos agere uelit. Verum hæc ijs sunt præscripta tantum, qui & ualida uirtute essent, & corpus laboribus multis interdiu, ualidis'ue exercitijs defatigassent: quod athletæ facere solebant, qui & ipsi interdiu à multo cibo de industria abstinebant, ne hisce laboribus crudus in uiscera raperetur cibus, uel corruptelam in uentriculo subiret: uespre autem, quòd & multum tempus cibi administrationem exciperet, & somnus accederet (qui bonæ concoctionis causa est) ualentiora tum recte cibaria ab illis assumebantur. Sed longe diuersa nostra & eorum est ratio: quum nos gulæ, & genio uiuamus, excrementisq; plurimis redundemus, nullo non ciborum genere uiscera distendamus, unde nobis & podagræ, & coli, calculiq; dolores (præclara certe crapulæ, & gulæ præmia) oriuntur. Operæpretium igitur fecerint, qui utam feliciter transigere, & sine noxa curant, si cibi nocturni quamminimum sumpserint: quod hic pro loci huius Galeni explicatione tantisper liberè admonuisse commodum uisum est. Cætera contextus facilima esse arbitror, nec commentationis egentia.*

Celsus lib. & cap. primis.

Quibus plus cibi uespere quàm mane exhibendū.

CAETERVM quòd capitis repletio somnum

num conciliet, iam Aristoteles satis demonstrauit, adeò ut nihil sit opus hanc nos rationem persequi. Si enim illius librum, quem de Somno & uigilia conscripsit, perlegeris, & hoc ipsum haud obscure disces, nempe quòd oppleto capite, animalia somno corripiuntur, & præterea quantum in hoc argumento claudicauerit, deprehēdes. Quamuis enim apprimè doctus, atq; idoneus fuerit, & ad rem tractandam, & ad persuadendum, in quancunque partem uellet rationem adducere, nullam tamen potuit probabilem inuenire rationem, qua ostenderet, quamobrem oppleto cerebro, prima sentiendi uis quiescat, quum ipsa (ut ille putat) in corde resideat. Quanquam multo probabilius erat, à pulmonis humore, somnos euenire: hunc enim natura cordi adhibuit, nullius alterius rei gratia, quàm ut illi seruiret. Quis autem Medicorum diuersa sentientium, uel nuda inductus experiētia, in graui sopore, lethargo, ueterno, & reliquis somniferis pręter naturam pathematis, non capiti succurrit, fomenta, & cataplasmata adhibens, atque radens, cucurbitulasq; admouens, præterea omnia alia perinde instituens, quasi in hac parte sit morbi radix? Sic etiam delirium, phrenitin ac omnem uigiliam præter naturā, sanare aggressus, capiti præsidia adhibet. Sed de his aliàs amplius disputauimus: in præsentia utiliter considerabimus, cerebrum, quum à mul-

Li. de som. cap. 3.

Galenus in Aristotelē.

à multa functione quiescere uoluerit, somnum animali naturalem inducere, præsertim ubi altrix in ipso facultas, humiditate fuerit

Veterni & lethargi causæ.

instaurata. Si uerò à frigida, multaq; humiditate grauetur, ueternosum, lethargicumq; somnum, atq; alios huiusmodi morbos inducit: quorũ omniũ summa, in frigiditate & humiditate cõsistit, siue quælibet separatim, siue ambæ simul coeuntes ipsum infestent. Atque ad hoc genus pertinent omnia medicamenta, quæ uere somnifera sunt, ac alia quoq;, quæ licet somnifera appellentur, non tamen somnum, sed ueternum, ac in uniuerso corpore

Humectãtia tantũ, somnifera dici.

stuporem inducunt. Igitur ea quæ duntaxat humectant, non ab re somnifera nominantur, quæ uerò refrigerant, ea neque somnum conciliare, neque indolentiam inducere, rectè dicentur, sed pro somno, ueternum, grauemq; soporem, pro indolentia autem, uel abolitionem, uel difficultatem sensionis efficient, idq; ob refrigerationis excessum.

ARISTOTELES *in eo qui de Somno scribitur lib. atque item eo qui de partibus animalium scribitur, cerebri oppletionem, illatiuam somni causam esse, doctè quidem, ut cætera omnia, prodidit.* Eius *enim lib. de* Somno *hæc sunt uerba:* Maxime, *inquit, fiunt,*

Arist. lib. de som. cap. 3.

somni à nutrimento: nam repente tunc multa humiditas, & corpulenta, sursum fertur. Constans igitur grauat, & facit dormitare: cum uerò deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tum fit somnus, &

animal

animal dormit. Expreßius uerò, de Part. anim. 11. ad hunc modum: Somnus etiam à cerebro proficiscitur ijs, quæ eam obtinent partẽ animalibus, quæ autem carent eo, proportionale suppetit. Quum enim sanguinis alentis effluentia refrigeretur à cerebro, aut etiam ob alias causas similes, caput aggrauatur, & quidẽ somno sopiti ea corporis parte solent tentari, atq; efficitur ut calor ad ima cum sanguine subterfugiat. Collectaq; copia caloris in loco inferiori somnum facit, & facultatem erigẽdi corporis aufert ab ijs animalibus, quæ erecta incedere natura uoluit. Hæc ille. Vnde liquido cõstat cerebrũ, non Galeno tantũ, sed & ipsi etiã Aristoteli, illatiuam esse somni causam: quòd refrigeratione sursum lati alimenti causa sit, refrigeratio uerò, contractionis caloris, contractus uerò calor, somni. Sic nanq; somnũ idem Arist. definit: Esse inquam, quendam caloris ad intima refugientis conuentum, & naturalem antiperistasin, seu reciprocationem, ob eam, quæ modo dicta est, causam. Nec obstat quòd somnum Aristoteles præcitato in de Partibus animalium loco, à cerebro proficisci dicat, quum tamen lib. de Somno eius principium à corde esse affirmet, ut cuius nimirum partis somnus peculiaris sit affectio, ut idem tradit: nulla nanque ob id in eius dictis pugnantia inuenitur. Nam utrunque uerum est, si modò Aristotelis de principatu cordis sententiam sequimur: proficiscitur nanque à cerebro somnus, non tanquam præcipua, & effectrice somni causa, sed tanquam instrumentaria, & ea sine qua somnum fieri minime contingit, à corde uero, ceu sensus, & motus principe parte. Nam id somni principium Aristoteli dicitur, quod est in animalibus principium

Aristo. 2. de part. anima. cap. 7.

Aristo. e. de somno opiniq.

Cerebrum illatiua somni causa

Arist. lib. de som. ca. 3.

Somni definitio.

Aristo. lib. de som. cap. 2. ad finem.

Arist. lib. de som. cap. 3.

Galeni de somno opinio, atque illius adversus Aristotelem rationes.

cipium motus: id autem, eodem autore, cor est in sanguinem habentibus. Galeno uero, oppositum omnino ueritati consentaneum magis uisum est, nempe, à cerebro, in totum proficisci somnum, nec cor ipsum ad id quicquam conferre. Quod hac ipse ratione in primis asserere nititur, ex somni ratione desumpta, hoc pacto: Somnus facultatis animalis quies est, ut supra habitum, & Aristoteles ipse confirmat, at cerebrum, huius quietis facultatis animalis, & eiusdē cessationis proxima causa est, igitur & somni quoque. Esse autem cerebrum huius quietis causam, non cor ipsum, eò constat, quòd occupato per uaporum delationem cerebro, facultas sensifica membris tum mitti desinit, & dormire statim animal cogitur, uel ipsiusmet Aristotelis testimonio. Quare sequi omnino uidetur, ut cerebrum somni præcipua causa sit, non cor ipsum, ut cui si somnus adscribendus esset, sequeretur, ad uaporosam illius plenitudinem somnum conciliari: quod apertißime falsum esse res ipsa indicat. Nā spirituosa omnia, & quæ uaporem ex se multum fundere possunt, ut uinum, lac, & quæcunq; humectantia, aut insigniter refrigerantia, non eò quòd cor impleant, conciliare somnum dicuntur, sed, quòd cerebrum uapore nimio tentent. Quamobrem merito idem Aristot. pueros, & angustas uenas habentes somniculosos esse dixit: quòd plurima cerebri oppletione occupentur. Vnde nō profundi tantùm somni, sed & comitiales, & sopores, oriri in ipsis facile solent: eoq; illis uino iure interdixit, ne mollis eorum natura, uini potentia labefactetur. Vt uero compendio dicam, hoc Syllogismo Gal. sententiam suam concludit: Oppleto cerebro, non corde, facul=

Aristote. ubi suprà.

Vaporosa quæ sunt.

Aristot. lib. de somno. cap. 3.

Pueri uino abstineant.

de, facultas animalis quiescit, huius autem quies somnus, igitur à cerebro non à corde somnus proficiscitur. Quod & ipsum quis ex Aristot. etiam dogmate confirmare sic posit: Somni causa refrigeratio est, eaq; & proxima, & præcipua (quod soporifera uocata medicamenta maximè monstrant, quæ ob id somnum conciliant, quòd frigida sint, teste etiam Aristot. ipso) refrigerationis uerò causa, cerebrum ipsum est. ab hoc igitur somnus. Hæc de somno aduersus Arist. pro Gal. Quanquam scio Peripateticis sua nō deesse tela, quibus & hostem feriant, & hostis etiam præsidia infirment. Nam negant cerebrum, quietis facultatis animalis causam esse (quòd in priore ratione assumptum est) sed cor potius, ad se uim caloris omnē retrahens: quo contractu cessa e facultas euidenter apparet. Nō enim prius dormire animal dicitur, quàm se ad imū unà cum sanguine calor pepulerit, ut Arist. citatis locis apertissimè probat. Oppletionem uero cerebri, dispositiuam tantum somni causam, non præcipuam esse uolunt, quum oppleto cerebro non statim somnus sequatur, sed tum, quum se ad ima calor detruserit, eam quæ à cerebro fit refrigerationem fugiens. Hæc nempe caloris contractio, efficiens, ac præcipua somni causa Arist. est: si modo refrigerationem, quæ à cerebro fit circa alimentum, sequatur. nam quæ ad metum, & alia animi pathemata contractiones caloris sequuntur, somnos non faciunt. Quamobrem nec illud etiam admittunt: Refrigerationem potissimam esse somni causam, sed eam quam modo diximus, caloris contractionem, quæ à corde non à cerebro proficiscitur. Atque ijs se telis aduersus Galenum aduersarij

Somni causa.

Aristote. ubi supra.

Aristotelis ad Galenum responsa.

Oppletio cerebri dispositiua somni causa.

ſarij muniunt. Ad *eam uerò* Galeni *rationem hic adductam, de medicamentorum ad caput admotione in cerebri pathematis, fatentur ultro, ei eſſe parti admouenda medicamenta, ut quæ morbo teneatur, atque, inde morbi eſſe radicem: negant tamen ex eo ſequi, cerebrum facultatis animalis principium eſſe*. Nam *etſi ſentiendi munus ad eam partem pertineat, ei quidem non tanquam principi parti, ſed tanquam uicariæ conuenit, ut cui à corde hoc fuerit delegatum munus, à quo obeundo ſi defecerit, oportere omnino illi præſidia admouere, non cordi, quod nullo uitio laborat*. Cu*ius etiam culpa ſi quandoque hanc functionem perire, aut uitiari contingat, huic utique parti, non cerebro remedia adhibebimus, ut per ſyncopas, & animi deliquia facere ſæpe ſolemus*. Sed *hic iam uereor ne me reum* Medici *faciant, & deſertoris pœna multandum ſeuerè iudicent, qui relicto duce in aliena commigrauerim caſtra, aduerſusq; principem pro hoſte ſteterim*. S*ed animaduertant uelim non eum deſertorem dici debere, qui tanquam explorator ſeſe in hoſtis caſtra receperit, ſed eum potius, qui uelut transfuga*. Ne*que eo tantum mihi aſſumo, ut medius inter tales, tantosq; uiros ſtare præſumam, aut etiam poßim*.

Digreſsio qua docetur Galeni & Ariſt. conciliandi modus.

Nam *ubi de re quapiam inter* Galenum, & Ariſtot. *contentio ceciderit, non facile uerum inueniri poſſe, rectiſsimè à noſtris dictum eſt*. Quis *enim tantarum ſit uirium, aut ita ſe iudicij, ingenij, doctrinæq; gloria excellere putet, ut potentisſimos duos rei literariæ principes, aut duo potius naturæ lumina inuicem commiſſa, uel tanquam ſeuerus iudex, pro uno aduerſus alterum ſtans, dirimere, uel tanquam arbiter æquus*

Damaſcenus Aphor. 9. Raſis 6. Aphor. textu 5.

certa

certa aliqua conditione ad pacem componere poßit? Neminem ego certè qui id uel ausit, uel si audeat, præstare poßit, esse prorsus arbitror. Atque ea in re, id sumendum consilium non temere iudico (quod & ab Arabe Auicenna haud inepte obseruatum legimus) ut utrunque ita probe laudatum dimittas, ut quisque uictoriam ea laudatione sibi partam existimet, & nesciat in utram tu magis inclinaueris partem, quum in suam quisque te diuertisse arbitretur. Sic de principatu membrorum loquens Auicenna inquit: Et quum Philosophi quidem sermo (de Aristotele loquens, quem magnum merito cognominat) subtiliter certificatur, est ueracior, sed Medicorum sermo in primis, cum attenditur, est magis manifestus. Hæc ille, magnum quidem Galenum magno Aristoteli componens, sed ita, ut utrumque uictorem faciat, utrique deferat, utrunque ueracem prædicet. Quod & mihi, & omnibus quoque in huiusmodi argumenti genere operam nauantibus faciendum arbitror, modò ne quis tamen à suæ sectæ placitis temere decedat. Ego tamen in hac parte medicus, medicorum ducem ac principem Galenum uolens, sciensq́; sponte sequar, Aristotelis tamen maiestate non neglecta. Hæc igitur abunde de somno, eiusq́; causis sint dicta. Quæ uero de Soporis, lathargiq́; causis sequuntur, ex se apertißima esse puto, nempe à multa humiditate frigori iuncta prouenire, uti & illud somnifera medicamenta non eò dici, quòd somnum secundum naturam concilient, sed quòd frigoris excessu soporem, stuporemq́;, & indolentiam inferant.

Auicēna sen. 1. primi can. doc. 5. cap. 1.

Soporifera medicamenta cur dicta.

ATQVI iam antea dictum est, stuporem esse

Stupor, & de eius causis

esse pathema, quo neruosæ partes difficulter & sentiant, & moueantur. Oritur uerò cum alias ob causas, tum ob intemperiem, & ob frigida medicamenta. Atq; hoc pacto fiunt & ueterni, & sopores, ac stupores. Rursus siccitas immoderatior, ac calor, ueluti in phrenitide, ob succum quempiam & mordacem, & calidū irritatum, uigilias infert, quas neque mœstitia, neque sollicitudo peperit.

Vigiliarum causa.

Vt uerò huiusmodi symptomata toti corpori communia sunt, propter affectum principum, ita alia quoque circa omnes quæ ab impetu prodeunt functiones, affecta principe parte euenire consueuerunt: nam & apoplexia, & morbus comitialis affecto cerebro fiunt. Verum ut profundus somnus sentiendi functiones, ita apoplexia eas actiones quę pendent à uoluntatis imperio offendit. Rursus qualis est insomnia sentiendi functionibus, talis est conuulsio per morbum comitialem functionibus uoluntarijs. Quippe deprauatus in utrisq; cerebri motus deprehenditur, atque ob id particulatim reliquorum quoq; membrorum omnium: ueluti ediuerso in duobus prioribus actionum ipsius & occupatio, & quies. Porrò conuulsio quę per totum corpus fit, citra delirium, aut soporem, à spinalis medullæ, quæ in ceruice continetur, morbo dependet. Si uerò uel manus, uel crus, uel musculus ui quapiam distenditur, aut cōuellitur, ad illum semper neruum, qui

Apoplexia. Comitialis.

Conuulsio.

qui partem mouet, referenda est noxa. At quæ sit absoluta causa morbi, à quo partes conuelluntur, dictu difficile est; ueluti etiam tremoris, palpitationis, rigoris, & conuulsionis. Voco autem rigorem non illum quidem uehemētis frigoris sensum, sed inæqualem uniuersi corporis concussionem quassationemq́. Omnia enim huiusmodi, musculosum genus, aut solum, aut reliquis partibus magis infestare uidentur. Verum ut accuratius ea intelligamus, in primis ipsorum notiones explicandæ sunt: nam in præsentia quatuor proposuimus nomenclaturas, conuulsionem, tremorem, palpitationem, & rigorem. Verum cuiusmodi sint singula quæ per ipsas significantur symptomata, neminem maiorum nostrorum inueni satis diligenter definiuisse. Nam alij protinus ad morborum substantiam, quos symptomata comitantur, properant, alij ipsa distinguere aggressi, in falsam interpretationem lapsi sunt: id quod facile intelliges, si postea quam nostris præceptis fueris instructus, illorum libros perlegeris: quòd facile sit, intellecta ueritate, errorem deprehendere. Sed de his omnibus libro sequenti differemus.

Rigor.

Facile est intellecta ueritate errorē deprehendere.

CVM *paulò antea dixisset uehementer refrigerantia stuporem creare, ueternososq́; somnos, qualia sint huiusmodi, exactius explicare tota hac narratione conatur, indicans, quarum hæc partium sint symptomata.*

ta. Stu-

ta. Stuporem igitur neruosi generis pathema esse, quo neruosæ partes difficulter & sentiant, & moueantur, tum supra cap. 5. huius, tum 11. de Locis affectis, dictum abunde est. Oriri uerò à frigiditate neruis inducta, siue ea intemperies sit succorum uitio orta, siue ab extrinseco eueniens, nempe refrigrantium medicamentorum usu, torpedinis contactu, per niues, & algentia loca incessu, & id quoq; aliàs dictum. In summa uero, & sopores, & ueternos, hoc est, ex lethargo euenientes somnos (sic enim ueternum interpretari lubet) & stupores, ab immodica refrigeratione euenire compertum est. Contrà autem uigilias, uel siccitatis excessum, uel succum calidum, mordacemq; sequi (si modo ab interna prodeant causa) necessarium certe est. Nam quæ ab mœstitia, solicitudineq; uigiliæ nascuntur, deteriores causas, nec ita facile placabiles sunt sortitæ, ut quæ nullis soleant medicamentis parere, non operosa medentium manu leuari, sed sola rei mœstitiam solicitudinemq; inferentis alleuatione. Quippe quanto grauiores sunt animi quàm corporis morbi, tanto molestiora esse oportet quæ ab illo proficiscuntur. Vnde meritò corporis nostri essentiam alterare, atque à naturali statu euertere, dixit Galenus. Verum quæ dicta sunt omnia, ad sensus potissimũ sunt referenda, uti quæ mox dicentur, ad uoluntarios motus: quanquam eo ambo conueniunt, quòd ad læsum principium (nempe cerebrum ipsum) sequi consueuerunt. Nam ut affecto cerebro ueterni accidunt, & stupores, sic eodem laborante apoplexia, & comitialis: sed illa sensuum functiones, hæc uoluntarij motus actionem impedit. Nam apoplexiam esse definiunt,

Veternus.

Vigiliæ à mœstitia & solicitudine orte, pessimæ.

Gal. cap. 75. artis medicinalis.

Apoplexia

riunt, omnimodam & sensus, & motus uoluntarij priuationem, ab uentriculorum cerebri obstructione natam: uti comitialem, proximum huic affectum, cum idem locus in utroque patiatur, & idem humor in causa sit. Verum apoplexia ob omnimodam carentiam animalis potentiæ, comitialis autem, propter uitiosum neruorum motum generatur: est namque conuulsio uniuersi corporis, ad læsionem cerebri sequens. Ea nempe alterius generis, quæ læsa spinali medulla prouenit, citra delirium nascitur, nec ita uehemens est, neque totum occupat corpus, sed eam tantum partem, quæ ad nerui affectum in ipsam implantati compatitur. At horum causas reddere non sic cuique planum, sicuti neque tremoris, palpitationis, rigoris, & conuulsionis. Rigorem autem hic *Galenus uocat inæqualem corporis, laborantibus musculis concussionem, non eum uehementis frigoris sensum, quo, qui per niuosa, & frigidiora loca incedunt, molestari solent.* Nam *& ij rigere dicuntur, sed uoce per aspirationem prolata, & à græcis mutata: sic enim scribunt,* ῥῖγος. Rigent uerò qui *tetanum patiuntur, ut & qui ab acribus, & mordentibus succis quasi conuelli solent, & toto corpore quassari, quod in exquisitis tertianis fieri maxime consueuit. At de his omnibus quid sint, unde fiant, sequenti libro commodior dabitur disserendi occasio. Atque hic huius libri finis esto.*

definitio. *Ex Galen. 2. apho. cō. 45.* *Conuulsionis duo genera.* *Rigor.* *Rigere qui dicantur.*

FINIS QVARTI LIBRI.

CLAVDII GALENI
DE SYMPTOMATVM CAVSIS, LIBER QVINTVS;
CVM FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI COMMENTARIIS:

CAPVT PRIMVM.

IGITVR conuulsio, tremor, palpitatio, rigor, horror, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pandiculatio, oscitatio, stridor, cõmuni omnia genere continentur, nempe deprauato motu. Differunt autem inter sese, hoc uno potissimum, quòd alia quidem naturæ, sed ui coactæ, sunt opera (mouetur autem à causa quapiam morbifera) alia morbidos sequuntur affectus, nihil ad ipsorum generationem conferente natura: alia fiunt, ubi ad opus efficiendũ simul coëunt & morbus, & natura.

CVM DE *Symptomatis quæ ad cerebrum pertinent, sensuum utique principem partem, superiore libro extrema illius parte exactè disseruisset, in eorum symptomatum mentionem obiter incidit, quæ ad corruptam motus uoluntarij functionem pertinebant, qualia conuulsio, tremor, palpitatio, rigor, & huiusmodi esse deprehenduntur.* De *quibus omnibus,*

quum

quum se abunde tractaturum, hoc ipso libro pollicitus esset, omnia ueluti in cumulum aceruata, spectanda mox in ipsius libri initio, quasi obstrictæ fidei memor, non temere proposuit. Quæ nos, ceu futuræ tractationis omnis argumentum, compendio explicabimus, proprijs cuiusque recensitis definitionibus, ut sciatur quid sit de quo futura nobis incumbit tractatio: quo ignorato, perire omnem de ea re disputationem consequens quidem est. Conuulsio itaque, autore Galeno, *musculorum præter uoluntatem motus est, uersus suam originem, contractis utique ad propria capita musculis.* Tremor, *compositus quispiam motus, quo membrum contrarijs uicißim motibus sibijnuicem succedentibus mouetur; nunc in sublime facultate attollente, nunc deorsum grauitate membri ferente.* Quod Galenus *lib. de rigore, tremore, & palpitatione testatum facit, & commento illius* Hippocratis *Aphorismi, sectionis ultimæ, in ueterno tremor malum. Qui etsi in noua uersione minime habetur, Græcè tamē sic legitur:* ἐπὶ ληθάργῳ τρόμος κακόν. Palpitatio, *quam iectigationem* Neoterici *nuncupant, est præter naturam dilatatio quædam, atque constrictio membri à flatuoso ut plurimum spiritu agitati.* Galenus *lib. de* Tremore, *& infrà sequenti capite.* Rigor *definitur, inæqualis uniuersi corporis concußio, ut postremo capite præcedentis libri uisum.* Est *& quandoque uehemens ille frigoris sensus, qui in refrigeratis maxime percipitur.* In *quem sensum rigoris nomine usum fuisse Galenum constat, in de* Inæquali *intemperie libro, cùm ait:* Dolent, *qui ex rigore ingenti uehementer refrigerati, celeriter sese excalfacere properarunt. Sed & secundum prius*

Conuulsio. Gal. 3. de loc. affec. & 6. aphor. cō. 39.

Tremor.

Aphorismus 21. sectionis. 7.

Palpitatio.

Rigor.

illud significatum eandem quoque uocem Galeno usurpatam esse, locus ille indicat, quo, febrem ex flaua bile natam, quæ per sensiles corporis partes defertur, cum rigore inuadere affirmat: sic enim 2. de Febrium differentijs, cap. 3. Huius porro concußiui motus causam, Galenus, biliosorum excrementorum per sentientia corpora delationem esse, arbitratur: ut quo nimirum agitatu, feriantur ac quasi conuellantur membra: unde rigoris sensus nascitur.

Gal. 2. de cri si. cap. 3.

Horror. Horror autē, eiusdem fermè generis est motus, sed lenior, nec ita molestus, tanto'ue cum impetu factus: ut qui uel à benigniore succo, uel à modico, nec confertim agitato, pendeat: uti 2. de Diff. feb. & 3. de Sanitate tuenda colligere licet.

Singultus. Singultus, uentriculi est conuulsio, cibos cum saltu, concußiuoq; motu continentis. 3. de sym. diff. cap. 4. & 5. aphor. com. 4. quod enim musculis est conuulsio, idipsum uentriculo singultus. 7. aphor. comm. 3. tentat enim eo motu uentriculus, ea quæ sunt in ipsius ore penitiora, expellere, subindeq; ualide agitatur, ut eo succussu quod nocuum est, uacuetur. 6. aphor. com. 39.

Tussis. Tußis, uehementißima est efflatio, qua plurimus spiritus foras erumpens, impetu suo extrahit, exploditq; excrementa meatum ipsius obstruentia: infrà hoc ipso lib. cap. sequenti.

Ructus. Ructus, flatus est spirituosus ore reiectus. lib. 6. de symptomatum causis. Hunc duplicem esse uolunt, fumosum, qui à calida causa, acidum, qui à frigida oriatur. 1. de Locis affe. & 6. apho. cōmen. 1.

Sternutamentum. Sternutamentum, naturæ est uehemens uiolentusq; motus, quo flatuosum ex capite spiritum propellere nititur, præsertim ubi mordax, & calidum eōdem constiterit excrementum. 7. aphor. com. 52.

Pandiculatio. Pandiculatio, &

tio, & Oscitatio, depravati sunt musculorum motus, & extensiones, quibus natura flatuosam in musculis contentam humiditatem, spiritumq; vaporosum excernere nititur. 7. aphor. com. 57. Verum hoc differunt, quòd pandiculatio, ad totius corporis musculos, sed præsertim extremarum partium, pertinet (Nam pandiculari id dicimus, quum brachia, curaq; violento motu distendimus) oscitatio vero proprie ad oris partes, quum sursum latum vaporem natura diductis maxillis excernere curat. & Oscitatio. Pandiculari.

Stridor autem, dentium peculiare pathema est, quum ita invicem convulsivo quodam motu colliduntur, ut quassari, atteriq; videantur. Fit porro is in dentibus motus, quum temporum musculi, & maxillarum, convulsionis modo commouentur. primo Prædictionum com. cap. 7. novæ versionis. Ob soliditatem vero collisorum membrorum, id est dentium, fremententem illum sonum (quem stridorem vocant) fieri volunt. Hæc autem (ut Galenus tradit) omnia vitiosi quidam sunt motus, sed quorum alij, naturæ quidem vi coactæ opera fiant, uti sternutamentum, oscitatio, tussis, pandiculatio, singultus: alij non quidem naturæ opera, sed morbi prorsus vitio fiunt, ut palpitatio, & convulsio. Reliqui vero depravati motus, naturæ & morbi coitu enascuntur, ut rigor, horror, tremor, & huiusmodi. Nam in rigore, horroreq;, vis ipsa expultrix, excrementi biliosi in musculis contenti noxam sentiens, hos efficit motus, suo quidem annixu quod lædit expellere contendens. Quo illi iure motus ij tribuuntur, sicuti parte ex altera, morbo ipsi, quòd vitiosi in musculis contineantur succi, facultatem ad expulsionem provitantes. Vnde & rigor & horror oriri solent, sicuti Stridor.

 tremor,

tremor, quum facultas sursum membrum erigit, & attollit, grauitas morbifica, quæ membro inest, deorsum trudit: ijs nanque motibus tremorem constare, paulò nobis antea dictum est.

Natura quid.

ATQVI per naturæ uocabulũ in hoc sermone intelligas uelim, omnem qua regitur animal facultatem, siue illa à uoluntatis nostræ imperio pẽdeat, siue secus. Distinguimus enim in pręsentia totum hoc potentiarum genus, quo seruatur animal, ab omni causa præter naturam, quæ ipsum uel lædere, uel corrumpere posit. Huius itaque facultatis opera sunt, sternutamentum, tusis, oscitatio, pandiculatio, singultus. Solius morbi, palpitatio, conuulsio, amborum simul coẽuntiũ, omnes motus torpidi, ac alij quoque, quibus ij qui resoluuntur, sed nondum resoluti sunt, mouentur: præterea tremor. Hæ sunt propositi nobis in præsentia symptomatum generis primæ differentię. Atqui deinceps singulorum propr æ quædam sunt, de quibus nunc disseremus, à motibus auspicantes, qui ab innata quadam facultate prodire uidentur, si prius quo pacto ipsi cum ĳs qui adamusim secundum naturam sunt, communicent, ostenderimus: ita enim dilucide patebit ipsorum gneratio. Iam quatuor sunt facultates, omnia quæ aluntur corpora gubernantes: una id quod utile est ad se trahit, altera illud retinet, tertia alterat, quarta excrementa secernit.

Facultates corporis.

ſecernit. itaque quum naturæ legibus animal gubernatur, nullus ipſarum motus ſymptoma eſſe cenſetur. Quòd ſi quippiam in corpore præter naturam conſiſtit, inſurgatq; ad ipſum deijciendum expultricum facultatum aliqua, fit interim ut ipſarum motus ſenſu haudquaquam percipiantur, interim ut non lateant ſenſum. Atque de motibus, qui ſenſum fallunt, poſtea dicemus: de his uero qui ſenſu percipiuntur, quoniam cum illis, qui uoluntarij nominantur, communicant, communis quoque ſit tractatio.

NAVTRAE *uocabulum, per ſe quidem & auguſtiſsimum eſt, & latiſsimè patet, & admirationis omnis, laudisq; pleniſsimum, per Philoſophorum omnium ora uagatur. nec iniuria: quum omnem & Deorum, & Hominum uim, omnem cœlorum, ſyderum, primorumq; corporum (quæ elementa uocamus) omnem denique eius quod eſt, eſſentiam, potentiam, uiresq; complectatur. unde tam multa Ariſtoteli Philoſophorum ſummo data eſt dicēdi materia, tam latus dicendi campus, ut illuſtraſſe ipſe naturæ opera potius quàm tractaſſe uideri poſſit. Naturam porrò aliter Medici, Philoſophi aliter definiunt: ij quidem multò uberius, & ut ſe in omnem uim, facultatemq; alicuius effectricem ipſa deducit: illi arctius, & ut ad unum tantùm animans, & ea quæ illius gratia contemplantur, accommodari Naturæ uocabulum poteſt. Sed neque rurſus rerum naturæ periti unicè eam definiunt. Diuinus nanque Plato, & qui Academicorum partes ſequuntur,* Naturæ uocabulum auguſtiſsimum. Plato in Timeo.

 Naturam,

Naturam, uim quandam esse censent participem rationis, atque ordinis, tanquam uia progredientem, declarantemq́;, quid cuiusq́; rei causa efficiat, quid sequatur, cuius solertiam (ut Cicero tradit) nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi posit imitando. Aristoteles, & Peripatetici omnes, uim quandam cientem motus in corporibus necessarios. unde 2. de Physico auditu: Naturam principium quoddam esse, præcipuamq́; causam eius in quo sit motum, siue ij naturales, seu omnino animales sint, Aristoteles ipse prodidit: cuius eo loco hæc sunt uerba naturam definientis, ὡς οὔσης τῆς φύσεως ἀρχῆς τινὸς, καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως, καθ' αὑτὸ, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. *id est, tanquam natura sit principium quoddam, & causa mouendi & quiescendi, ei in quo est primum, per se, & non secundum accidens. Medici uero Naturæ uocabulo id intelligi uolunt, cuius ductu regimur, & ualemus. Quam & ipsam diuinus Hippporates commoderationem esse quandam elementorum in nobis, plena fide astruxit. Galenus uero potentiarum illud in nobis coaceruatum genus, quibus uiuimus, & recte ualemus, naturam esse credidit. Nec immerito: nam cum diuinum opus hominem solerti quapiam cura, ac prouidentia, quoad eius fieri maxime potest, incolumem seruari oporteat, necessarium quidem fuit, uitæ, & ualetudinis, & omnis denique, quæ in nobis fit, motionis, siue ea uoluntatis impetum sequatur, seu contrà, internam quandam, & nobis cognatam inesse potentiam, latentem quidem illam, hoc est substantia sua non satis cognitam, sed quæ tamen actionum harum omnium sit princeps causa.*

Cicero 2. de natura deorum

Aristo. 2. de physico auditu. cap. 1.

Hippo. lib. de natu. hu. 2. aphoris. textu 24. & 3. aphor. textu 2. ex Galeni interpretatione.

Gal. hoc ipso loco.

Ex Gale. lib. de facu. nat. 1. substantia.

Eam autem, quæcunque tandem ea sit, Naturæ uocabulo insigniri, congruentissimum Medicis omnibus uisum est. in quem sensum, hunc natura fortem, imbecillum alterum, hunc bene temperatum, illum malè, dicimus, prout natiua cuiusq; facultas, quæ regendo corpori præficitur, aliud atque aliud fuerit nacta domicilium: Sed hæc de naturæ uocabulo ad præsens tantisper dicta sint. Illud uero adijciendum, huic uni facultati corpus nostrum moderanti (quam naturæ uocabulo insigniri ad Medicorum sensa uoluimus) cuiusuis generis functiones deberi, ut à qua & functionum earundem integritas, & corporis robur, & à nocentibus tuitio proueniat. Omnium nanque salubrium operum natura opifex est, & uitiatorum ipsa refectrix, si modo Galeno fides habenda. Ea igitur probe animal gubernante, nullus symptomatis, nullus morbosis causis locus erit. Regit autem ipsa perpetuò optime quod tutandum susceperit corpus, ut potè quæ iustas illi, & faciles imperauerit leges. Sunt autem iustissimæ hæ, & prouidentissimæ naturæ leges (quas ueluti incōcussa fide seruandas, mox ipso in limine uitæ proposuit) ut primum omnium, nosipsos noscamus, quando hoc esse præcipuum ad uitæ & ualetudinis tutelam, stabilimentum, à summo Apolline Deò didicerat. noscemus autem nos ipsos præcipue (liceat enim modo mihi rudiora tractanti, admiranda illa summi Platonis, diuinaq; sensa, ad hæc minora traducere, et crassiore etiam nostra Minerua licentius interpretari) Noscemus inquam nos, si id in nobis contemplabimur, ex cuius intuitu nosipsos, ceu in speculo, uidere poterimus: id uero est, naturæ nostræ principia, infirmam nostri corporis stru-

Natura medicis quid.

Naturæ omnes functiones deberi.

Gale. in arte medicinali.

Naturæ leges iustissimæ quænam sint.

Nosse seipsū, magnū ad uitam & ualetudinem seruandam fundamentum esse.

ris structuram, penitius mentis oculis cernere & spectare. Quam si quis diligentius fuerit perscrutatus, & secum ipse animo reputarit, quàm fragilis & caduca sit hæc nostra corporea moles, quámq; ex infirmis initijs propagata, semine genitali, & menstruo sanguine, id certe omniũ maxime curabit, ut procuratione quadam, principia hæc uitæ in nobis, augere, uel fouere saltem (quoad eius fieri maxime poterit) contendat, & ex his conflatam temperiem conseruare. Atque hæc naturæ prima lex esto, Γνῶθι σεαυτὸν, unde continentiæ, & moderationis, uitæq; incolumiter transigendæ scopus petendus. Altera huic proxima, ut ne quid nimis, Græci sic, μηδὲν ἄγαν: quod ad Biantem autorem Aristoteles refert, Laërtius Pythagoræ tribuit, nostri uero, hoc est Medici, diuino adscribunt Hippocrati. Quod ille quasi periphrasi explicans, ita contexuit: Labor (inquit) cibus, somnus, potus, Venus, omnia mediocria sunto. Nam (ut Galenus inquit) immoderatum omne præter naturam est: moderatum, secundum naturam. Si hanc igitur naturæ legem impleueris, hoc est, si hisce omnibus ad moderationem usus fueris, teipsum à morbi iniuria incolumem planè seruaueris. Hoc certe est, labore temperato ad excrementorum discußionem, sopiti caloris suscitationem uti: hoc, cibo, ad uirium robur, & inanitionis remedium: hoc, potu ad sitim, siccitatemq; pellendam: hoc, somno ad quietem: & uirium animalium, tum & naturalium refectionem: hoc denique, Venere, ad prolis susceptionem, & sui generis interitum uindicandum. Hisce finibus si istæc omnia metiaris, te naturæ legibus gubernari putato, te nullis premi morbosis symptomatis posse arbitror.

Naturæ nostræ initia.

Γνῶθι σεαυτὸν.

Ne quid nimis.

Arist. 3. rhetoricorum lib.

Hippocrates 6. epidimiorum.

Gale. in arte medicinali, et 1 de morb. diff.

Quod

Quod hoc loco bellißime nos Galenus docet, id certe indicans, preciosißima illa nos sanitate frui (quam Plutarchus diuinum bonum, & blandißimum huius uitæ condimentum uocat) si naturæ obtemperauerimus, & illius salutaribus legibus animum adhibuerimus obsequentem. Nam ea una satis est (uel Galeni testimonio) ad conuenientes cuique, & proprias excitandas appetitiones, quibus sanitatem, salutemq́; tueatur. Verum quum late egreßis moderationis omnis finibus, spretisq́; legibus, nos in perniciem de industria, uolentesq́; dedamus, ac somno, desidiaq́; torpentes, uentri, & genio indulgeamus, ut cui explendo ne operosæ quidem istæ cupediæ, & ingeniosa gulæ condimenta satis sufficiant, uixq́; elementa ipsa, nihil profecto mirum, si ex ingurgitatione, luxuq́;, morborum centuriæ oriantur, quæ miserè corpus discrucient, & in interitũ dedant. At huius sortis hominibus, si quod omnino est illis pectus, præstiterit centies malle mori, quàm sic contortos infelicem agere uitam. Sic de his Galenus. Vt autem unde digreßi sumus, in tempore redeamus, quatuor nos præcipuis facultatibus regi, quarum imperio corporis munia omnia incolumia constent, multis locis Galeno dictum est. Hæ porrò sunt, Attractrix, Retentrix, Alteratrix, Epultrix: harum ductu rectè animans gubernatur: etsi forte (ut facile fit) in morbosum quodpiã symptoma inciderit, expultricis tum facultatis opera, quod læsurum erat, disiicitur. Tentat enim semper natura suis utens uiribus, quod alienum est, excernere, quod utile, seruare. Sed hoc non uno tantum modo præstat: cum pro ipsius uel robore, uel imbecillitate, pro excrementorum natura, pro ipso denique lædentis humoris

Plutarchus.

Gal. 1. de sanit. tuenda.

Morborũ omnium origo unde.

Gal. 5. de sanit. tuenda.

Gale. 1. & 3. de fac. natu. & 1 aphoris. cõm. 22. & 3. de temperamentis pluries q; alibi.

Galen. 2 de diff. fe. ca. 5.

moris

moris motu, uario functionis modo utatur, ut nonnunquam illius functio sensum lateat, interdum minime. Latet quidem, quum & fortis ipsa est, & tenue est excrementum. Tum enim excretio sensum effugit, quòd ualida uirtus superfluum ualde attenuet, sicq; in difflationem sensu imperceptibilem conuertat. Contrà autem imbecilla, idipsum dum operatur sensum eius functio latêre minime potest. Atque tum, uel in partem aliquam infirmiorem excremẽtum reijcit, uel, per excretionem quampiam manifestam, nempe sudorem, uomitum, urinam, deiectionem, superfluum excernit. De ijs autem qui sensum fallunt motibus postea, de ijs uero qui sensu percipiuntur, futura nunc Galeno est plena bonæ frugis tractatio.

Ex Galeno 1. aphoris. cõmen. 15

CAPVT II.

IGITVR functionis à uoluntatis imperio prodeuntis noxa est, neruorum resolutio, conuulsio, tremor, stupor. Sed horum singula particulatim, pro instrumentorum uarietate, diuersa deprehenduntur, non solum symptomatum specie, uerumetiam nomenclaturis. Quippe si instrumentorum, quibus respiratio perficitur, nerui fuerint resoluti, Apnœa, id est, abolita spiratio: si uero uocales nerui, Aphonia, id est uocis priuatio, nominatur. At linguę paralypsis (quanuis ipsa quoque sermonem, nõ contemnendum uoluntatis opus penitus auferat) nullum nomen obtinuit. Rursus ischuria, id est urinæ suppresio, haud absimile quiddam,

quiddam, & apnœæ, & aphoniæ, significare uidetur: licet per ipsam functio à natura, non à uoluntatis imperio pendens, pereat. Sed si inuitus quis meiere cogatur, uoluntariæ functionis offensa est. Haud aliter alui excrementa, si supprimantur, ad naturalem, si deijciantur, idq; ab inuito, ad uoluntariam functionem noxa referri debet. Porrò de huiusmodi omnibus copiose diximus in libro de Musculorum motu. Atque hoc pacto, resolutionis neruorum species inter se differre uidentur.

DEPRAVATORVM *motuum causas explicaturus Galenus, rectißime ab ijs dicendi initium fecisse est uisus, qui ad uoluntarium motum pertinent: cuius sanè generis resolutio, conuulsio, tremor, stuporq; esse creduntur. De conuulsione, & tremore abunde iam nobis quid sint, præcedente capite dictum: de resolutione & stupore dicendum. Resolutionem Galenus tum maxime dici uult, quum deperditus est motus: sic enim ipse 3. de Locis aff. cap. 10. Nam si aliquando per totum corpus, neruorum actio uitiosa redditur, omnesq; pariter nerui, tum sentiendi, tum mouendi, uim amiserint, Apoplexian huiusmodi affectionem uocare solent Galenus & Medici omnes. Si uero alteri laterum, aut dextro, aut sinistro id acciderit, resolutionem nominant eius scilicet partis, in qua consliterit affectus. Priorem illum affectum Græci: ἀποπληξίαν, posteriorem, παράλυσιν nuncupant, rectè nos resolutionem, quòd id propriè resolutum dicere soleamus, quod nullo est usui, nec quicquam*

Deprauati motus.

Resolutio.

Apoplexia.

Neruos cur resolutos dicamus.

quam efficere potest: quod neruis sic affectis maxime conuenit: qui, quum membra quibus seruiunt, mouere (ut antea) non possint, merito resoluti dicuntur. Atque hæc de resolutione. De stupore illa, esse inquam Galeno insignem refrigerationem, unde & sensus, & motus difficultas enascatur: est enim ueluti imperfecta quædam neruorum resolutio, ut hoc ipso capite testatur Galenus. Qui nanque sic afficiuntur, membra quidem ipsa difficulter attollunt, & debiliter ijdem quoque sentiunt. Sunt igitur uniuersa hæc neruosi generis pathemata, sed non tam re, & specie, quàm nomenclaturis diuersa, pro instrumentorum scilicet uarietate quibus noxam intulerint. Neruorum enim respirationi seruientium resolutio, (ij uero sunt, qui thoracis musculos mouent, & ex ea spinæ parte quæ in ceruice est, ortum trahunt, nempe ab duodecim illis spinæ dorsi uertebris quæ metaphreno obtenduntur, & duodecim in nobis costas excipiunt) horum inquam neruorum resolutio ἄπνοια, id est, Abolita spiratio, dicitur, uti uocalium, ἀφωνία, id est, uocis priuatio. Sunt autem ex uocalibus neruis ij quidem præcipui, autore Galeno, qui recurrentes uocantur, & à sexta coniugatione eorum qui à cerebro oriuntur, propagationis suæ initia ducunt: idipsum & in his neruis accidit, qui linguam mouent: quorum resolutio, sermonem (nobilissimã hominis functionem) adimit. Vrinæ autem suppressio quam ἰσχουρίαν Galenus uocat, priuationi uocis, & spirationis quadantenus respondet, quòd in ea, uti in illis, omnimoda fiat functionis priuatio: sed eò differt, quòd quæ per eam functio perit, à natura, non à uoluntatis imperio pendet. Perit autem

Gale. de loc. aff. cap. 2. Stupor.

Nerui respirationis unde nascantur.

Resolutio.

Vocales nerui. Gale. 1. de locis affe. & 4. item cap. 7.

Vrinæ suppressio.

urinæ

urinæ excretio, quæ nulla musculorum actione, sed solo uesicæ naturali motu perficitur, eoq; naturalis functio dicta. Quanquam huiusmodi excretionis duplicia Galenus aßignet instrumenta, quorum quædam ad animam, quædam ad naturam pertineant. Alui tamen, & intestinorum opera naturalia esse, atq; ex consequenti uesicæ, affirmat lib. 2. de Motu musculorum. Nam etsi eius functio, musculi in ceruice positi adminiculo fieri uideatur, ut qui totus per urinæ excretionem pateat, nihil tamen certe is musculus ad excretionem operatur, ut bellißime 2. de Musculorum motu Galenus probat: cuius nimirum officium est, non excernere superflua, sed potius retinere: quæ propria est eius musculi, uesicæ ceruicem ambientis actio. Tum enim operatur, quum urinæ exitum prohibet: tum minime, quando egredi finit, ex eiusdem Galeni citato loco sententia. Quamobrem merito naturalis actio in suppreßione urinæ amitti dicetur, sicuti & in excrementorum alui omnimoda contentione: utrobique enim, ut uult Galenus, par est ratio. Verum si ab inuito tum lotium, tum alui retrimenta excernantur, læsam esse animalem functionem, necessario concludere oportet, nempe musculi illius, cuius ope hæc secundum naturam continebantur. Vnde si inuoluntario quis mingat, aut egerat, musculos ani, aut uesicæ affectos esse censendum omnino est. Quod si quis obijciat, tam in suppreßione urinæ præter uoluntatem, quàm etiam in eiusdem inuoluntaria excretione, unam tantum, & eandem functionem uitiari, nempe urinæ emißionem, quæ in suppreßione in totum aufertur, in inuoluntario exitu, deprauate emittitur, eoq; sequi, ut si in suppreßione,

Vrinæ excretio naturalis.

Quando musculos ani aut uesicæ affectos esse censendum sit.

Obiectio.

preßione, uitiata actio fit à natura, ut uult Galenus, itidem in inuoluntaria excretione erit, quum utrobiq; una tantum, ut diximus, functio uitietur, ad id sane dicemus, non omnifariam eandem utrobique, ut assumptum est, functione uitiari. Nam quæ in suppreßione uitiatur, est ipsa quidem urinæ emißio, primo, ac per se, ut nostrorum more loquar: uerùm in mictu præter uoluntatem, ea quidem per se non læditur, sed potius musculi actio, cuius erat officium urinam occlusione ceruicis uesicæ continere. Quæ sanè functio, quum ob musculi affectum (resolutionem scilicet, à qua inuoluntarius mictus prouenit) utitiata sit, illam omnino esse quæ primo læditur, statuere oportet. Quæ cum sit animalis, ut satis constat, ueram efficiet Galeni in hac parte sententiam, nempe, in coacta mictione, & præter uoluntatem facta, actionem ad animam pertinentem uitiari, in suppreßione uero, ad naturam pertinentem: nanque in hac, excretio urinæ læditur, opus scilicet ad excretoriam uesicæ facultatem pertinens, quæ naturalis est: in illa uero, non excretio, sed retentio potius uitiatur, quòd deprauatè retineatur, eoq; inuoluntariò fluat. Quæ sanè functio tota ad musculum ambientem pertinet, & animalis est. Non igitur eadem utrobique functio læditur, ut in argumento assumebatur. Nec obstat quo minus hæc à naturali facultate prodire dicatur, quòd nullo interdum facultatis naturalis uitio, hanc ipsam reddendi lotij functionem perire contingat, uti in ea suppreßione, quæ ab obstructione meatus fit, & in ea item quæ ad musculi conuulsionem uesicæ ceruicem ambientis: quum in huiusmodi pathematis, nullo facultatis naturalis uitio,

Dilutio.

sed

sed musculi potius conuulsi supprimatur urina. Nam etsi uitiatæ huiusmodi functionis morbifica causa ad musculum referri debeat, actio tamen ipsa illi adscribi non debet, sed facultati potius, à qua secundum naturam perfici solet. Nam actiones facultatum suarum effectus sunt, uti facultates, actionum causæ. 1. de Facul. natu. Quamobrem quum urinæ redditio ad excretoriam uesicæ facultatem pertineat, ut cuius nimirum sit peculiarie munus eam excernere, fit, ut ea suppressa, culpari ipsa facultas debeat, etiam si non semper facultas ipsa uitiatæ actionis causa sit: cuius simile euenit in affectibus, qui per consensum fiunt. Nam sæpe ea pars laborare dicitur, quæ minime morbosa erit: uti in ea cæcitatis specie, quæ ob solam uisoriorum neruorum obstructionem fit, accidere uidemus. Nam hic oculos læsos esse dicimus, & sua functione priuari, quum tamē nullus subsit in eis affectus, quominus suo fungi munere poßint: sed quia illis uidēdi actio tribuitur, ob id eiusdem deprauationem, aut ablationem illis adscribimus, etiam si minime sint in causa. Itaque semper facultati adscribendum erit, si quando à solita actione fuerit cessatum, etiam si sæpe culpæ eam arguere non ualeamus. Perinde atque si prætor urbis (ut craßiore exemplo deducam) ius dicere ob id non queat, quòd morbo teneatur, illi quidem à iure dicendo cessatio adscribetur, quanquam per eum non stet, quo minus suo ipse munere fungatur. Atque in hac re paulò fortasse quàm decet, & quàm etiam studiosis gratum futurum putem, fusior esse uolui: sed Galeni nō satis expositus locus, huic digreßioni ansam præbuit. Vnde facile mihi apud eos ueniæ locum esse

Actiones facultatum esse ctus sunt.

Vesicæ munus.

Actionis uitium semper facultati adscribi debere.

ſpero, quòd id explicandi Galeni, & ueritatis indagandæ cauſa, nō oſtētationis ſecerim. At de his ſatis.

CONVVLSIONIS uerò aliæ ſunt differentię, quippe ſi inuitus aliquis, dentium ſtridore uexatur, maxillares muſculi conuulſione laborant. Per inuerſiones uerò, & ſtrabiſmos, conuelluntur oculorum muſculi. Iam gonorrhœa aliam conſtituit conuulſionis differētiā: ſi enim rigido pene ſemen effluat, ueluti conuulſio quædam eſt, ſi non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Sunt qui ſingultum quoque conuulſionis ſpeciem eſſe arbitrentur. Atque duplex inſpirantium reuocatio, nonnunquam ob muſculorum inſpirationi ſeruientium cōuulſionem, fieri ſolet. Eſt etiam quędam inſpirationis ſpecies ad conuulſionem pertinens, ac ipſa quoque conuulſis muſculis inſpirationem efficientibus eueniens. Hanc Hippocrates ſpiritum uocat offendentem, dum ad externa erumpit. Iam Apoplexian eſſe neruorum per uniuerſum corpus reſolutionem, ac morbum comitialem eſſe conuulſionem, antea dictum eſt. Itidē ſtuporem diximus imperfectam quandam eſſe neruorum reſolutionem. Verum maior, minor'ue ſtupidarum partium offenſa, complures parit differentias: quippe miſtum ferè ſymptoma eſt, coëuntibus in unum & morbo, & facultate. Nam ſi morbus omnino facultatem

Strabiſmus.

Gonorrhœa

Spiritus offendēs apud Hippocratē 4. apho. textu 68.

Stupor.

tem uicerit, ipsa membrum haudquaquam poterit transferre, si uerò superior manserit facultas, nihil eã impediet. At si pugna quædam inter ipsa fuerit, mouebitur quidẽ membrum, sed non sine difficultate. Si enim præceperis cuipiam, ut membrum extendat, & extentum seruet, obtemperare non poterit: natiua enim grauitas membrum deprimens, facit ut decidat, idq; ob ferentis ipsum facultatis imbecillitatem. Nam facultas & attollit & sustinet: corpus uero tum manus, tũ cruris inferiora petit. Huius rei causam iam antea diximus, quum de sensuum functione sermonem faceremus: quippe demonstrauimus, neruum, aut stupore, aut resolutione infestari, si uel frigus illum cõstringat, aut crassi, lentiq; humores obstruant, aut aliqua causa externa ipsum suo pondere premat. Stuporis & resolutionis causa.

QVAE *hoc loco narrantur symptomata, nempe stridor, strabismus, gonorrhœa ad conuulsionem pertinent, quòd per hæc, affectæ partes uiolento, præterq; naturam motu, ad sua ipsorum principia regredi cernãtur. Strabismum uerò, inuersum quendam, seu obliquum intuitum esse perhibent, ab oculos mouentium musculorum conuulsione natum. Sic Paulus lib.* III. *Gonorrhœan Galenus, inuitam genitalis seminis excretionem esse tradit: quæ si tenso pudendo, & præter naturam erecto, accidat, conuulsionem genitalium partium quandam indicat (nam hæc, tensionis colis causa est) si uerò id citra tensionem fiat, retentricis facul-* Gal. 6. de loc. affect.

 tatis

tatis imbecillitatem arguit à causa morbifica quapiam lacessitæ, tumq; ad resolutionem potius, quàm conuulsionem pathema referre oportet. Singultum uerò, etsi

Gale. 3. de locis affe. & 6. aphor. cõ. 39.

quidam conuulsionis speciem esse (ut Galenus asserit) crediderunt, minime tamen propriè idipsum esse, ipsa conuulsionis ratio monstrat, quæ priuatim musculis competit: definitur nanque, Musculorum præter uoluntatem motus, contractis utique in sua capita musculis. Quod singultui conuenire non potest, quanquam qui per eum fit motus, conuulsioni quasi similis habeatur:

Gal. 7. aphor. comment. 3.

siquidem (uel teste Galeno) quod musculis est conuulsio, idipsum uentriculo singultus. Quamobrem non immerito, uentriculi quasi conuulsio quædam esse dicetur, ut III. de Sympt. differ. & V. Aphor. comment. IIII.

Respirationũ quæ ad cõuulsionem pertineant.

Quod ad respirationis uerò munus pertinet, eam quidem inspirationem ad conuulsionem pertinere dicemus, in qua quis duplici quodam, & interfecto aëris attractu inter spirandum utitur: qualis fere plorantium esse solet, & eorum qui thoracis musculos ob unam aliquam causam non satis attollere possunt: quã

Hipp. 4. aphoris. textu 68.

utique spirationis speciem, Hippocrates, spiritum offendentem uocare solet: ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὸ πνεῦμα προσκόπτον, κακὸν, σπασμὸν γὰρ σημαίνει. Quod est, In febribus spiritus offendens, malum: conuulsionem enim significat.

Celsus lib. 2. cap. 7.

Celsus ita hunc locum interpretatur. Quorum, inquit, faucibus in febre eliditur spiritus, malum: nec iniuria, nam id neruorum inspirationi seruientium imbecillitatem, & dispositionem præ siccitate conuulsioni proximam indicat, ingens plane in febribus malum. De apoplexia uerò, comitiali, & stupore, quæ hîc dicantur, antea quidem

omnia

omnia dicta sunt, nempe cap. v. & ulti. quarti huius tractationis libri: fusius uerò III. de loc. aff.

CONVVLSIO neruos musculosq; ad eundem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quũ naturalem habitũ seruarent, ducebantur. ut igitur uoluntarius motus, interim intentis uersus principiũ musculis, interim ab irruente spiritu impletis, perficitur, ita conuulsio quoq; eodẽ modo accidere solet. Nã & spiritus inflare potẽs in ipsis generatur, & cõplures etiam affectus, qui illos intendere queant, quemadmodum phlegmone. Atque omnes ij (Hippocrate autore) in duo capita reducuntur, plenitudinem & inanitionem: Phlegmonæ plenitudinem pariunt: ardentissimæ, & aridissimę febres, inanitionem. Sed neruosa corpora omnia tendi posse, siue oppleta sint, siue inanita, declarant musica instrumenta. Etenim rumpuntur chordæ, siue in humidum uaporibusq; scatens, siue in aridum, squalensq; cubiculum, intẽtis etiamdum chordis, instrumenta collocaueris. Proinde huius rei haud ignari artifices, eas priusquam reponant, laxare solent. Hanc ob rem antea quoque dictum est, conuulsionis motum à solo morbo perfici. In animalibus uerò & motus, & immobilitas, secundum naturam sic se habent, quum manum extendere, & extẽtam immobilem seruare ualemus: animalis facultatis hæc functio est. Si autem

Hippocr. 6. aphor. 39.

Neruorũ ad musica instrumenta collatio.

ſuper rem quampiam ſolidam, bene ualentem manum deponens, omnes muſculorum actiones laxaueris, hāc manus quietem, neq; ad morbū, neq; ad facultatē, ſed ad innatam animalibus grauitatē referre oportet. Ex tribus itaq; quietis generibus, id quod per neruorum fit reſolutionem, ad ſo lū morbum refertur, eo tempore (ut ita dicam) ligata facultate: alterum, quum membrum intentum habemus, à facultate pendet: tertium quod nuper dicebamus, neque ad morbum pertinet, neque ad facultatem. Sed meminiſſe oportet eorum, quæ dicta ſunt in libro de Muſculorum motibus, nempe extentam manum, in genere tum functionum, tum motionum reuera contineri: diximus etiam hūc motum nobis tonicen, id eſt, robuſtum, aut firmum, nominari. Atque hic ſtatus, interim motus, interim immobilitas dici poteſt. Reliquę uerò duæ conſtitutiones, ut nullo reſpectu ad motum aptari pòſſunt, ita & reliqui duo motus, nempe conuulſio, & is qui uoluntatis imperium ſequitur, nullo pacto ad immobilitatem ſunt referendi.

Tonica motio quæ ſit.

CONVVLSIO *ad eundem finem neruos, muſculosq; ducit, ad quem animalis facultas eisdem recte ualentibus ducebat. Nam quum motus omnis qui à uoluntate procedit, attractis in eas, quibus innaſcuntur, partes, muſculis, fieri uel Hippocratis & Galeni teſtimonio, credatur, neq; attractus is fieri unquam poſſit, niſi*

Motus uoluntarius quomodo fiat.
Lib de muſculorum motu.

ſit,niſi ad ſuam originem muſculi retrahantur:conſtat
& conuulſionem quoque ipſam, motui uoluntario ſe=
cundum naturam facto,in hoc ſimilem, muſculos iti=
dem uerſus ſuam ipſorum originem retrahere,atque
hac ſolum ratione à motu naturali differre,quòd præ=
ter uoluntatem fiat. Nam(ut inquit Galenus)*quemad=* *3 de loc.affe. cap.5.*
modum in eo qui ſecundum naturam habet,uoluntas
in cerebro iuxta neruorum originem ordinata,motio=
nis principium primis dat neruis,ac per ipſos muſcu=
lis;ita ſi ſine huiuſmodi principio,inuenerimus, quæ
ipſos cauſa uerſus eorum initia ducere poßit, modum
quo conuulſio fiat,nos iam ſcire,non temerè profite=
bimur. Itaque *conuulſiui motus omnes,autore* Hippoc.
in duo præcipua genera diducuntur,nēpe plenitudinis,
& inanitionis. Inquit enim: Σπασμὸς γίνεται ἢ *Hippocra. 6. apho.cap.39.*
ἀπὸ πληρώσιος, ἢ κενώσιος, οὕτω δὲ καὶ λυγμός.
Id *eſt,conuulſio fit,uel ex repletione, uel inanitione,*
ita uerò & ſingultus. Plenitudine *nerui tentantur per*
ingentes phlegmonas,& uarij generis fluxiones,quæ
in ipſos decumbunt. Inanitionem *pariunt ardentiſsimæ*
febres, ſolidas corporis partes immodicè exiccantes,
& quæcunque natiuam partium humiditatem abſu=
mere ſolent,ut labor nimius,ingens fames, immodi=
ca uenus,& urgentes animi curæ. Hanc *uerò duplicem*
neruorum affectionem,qua modo plenitudine nimia, *Neruorū ad lyræ chordas collatio.*
modo inanitione laborant, aptiſsima ad lyræ chordas
ſimilitudine probare contendit. Nam *ut hæ humore*
madentes,diſtendi nimium, ac rumpi ſolent, item &
nimium arefactæ: ſic & nerui ipſi quoque à plenita
te nimia, uel ſiccitate lædi ſolent: uti rurſus de hac
tota analogia 111.*de Loc.affec.plurieſq; alibi.* Con= *Conuulſio &*

 uulſio

resolutio, deprauati motus.

uulsio igitur ipsa merito à solo morbo prouenire dicitur, intemperie nimirum cum substantiæ alicuius influxu, uel siccitate, & deprauati motus germen est, sicuti ablati, resolutio. Atque hi quidem omnes uitiati sunt motus ui morbi prodeuntes. uerum extentam manum immobilem aliquandiu seruare, id sanè facultatis membrum sustentantis est opus: non enim extentum diu membrum ni facultatis præsidio esse potest. Cum uerò ad solidum aliquid, membrum demittentes, quiescere permiserimus, quietem hanc, neque ad morbum, neque ad facultatem pertinere dicemus; sed ad innatam potius membri grauitatem referemus. Quiescunt igitur à uoluntario motu instrumenta tum per resolutionem, tum per intẽtionem nimiam ipsorũ tum deniq; per innixum ad aliquid unum: nam hoc loco quies, à motu uoluntario cessatio intelligenda est. Quum enim quæ uoluntatis ductu membra mouentur, à sua functione desistunt, quiescere tum iure dicuntur: sed quietis huiusmodi uariæ, non unum est tantum genus, nec unica itidem causa. Nam quietis in resolutione contingentis morbus in causa est, deficiente per morbum id temporis facultate. Cum uerò intentum pro uoluntatis arbitrio membrum tenemus, quiescere item ipsum quod intenditur affirmamus, sed facultatis membrum sustentantis opera fieri id dicimus. Eius uerò membri quietem, quæ ad ipsius supra solidum aliquid repositionem contingit, neque ad facultatem neque ad morbum meritò referamus, sed ad id, cuius substratu mẽbrum fulcitur. Hæc nanque fermè omnia lib. de Muscul. motu tum primo, tum secundo dicta sunt, sed id præcipuè, extentam manum habere, in genere motionum

Quies. *Extentá ma*

rium contineri: nam functionis idipsum uoluntariæ genus quoddam est, ut eodem loco Galen. Quam & ipsam, quoniam ualida musculorum actione contrarioq; nixu perficitur, tonicam, id est, robustam, et firmam iure censuit appellandam, ut mox sub initium secundi de Muscul. motu affirmat. Sed iam ad reliqua transire est opus. *num habere functionis esse genus.* *Tonica motio.*

CAETERVM sicuti extentam manũ duobus æque ualentibus diximus regi motibus, sursum quidem ferente facultate, trahente uerò deorsum insita grauitate, ita tremor quoque duobus perficitur motibus: uno, cum cogitur membrum ob grauitatem ad inferiora repere: altero, dum sursum fertur à facultate. Quum enim robusta fuerit manus, ne paululum quidem uincitur à grauitate facultas, quinimo præstantior quum sit, inclinationi, qua membrum ad inferiora repit, resistit, ac tantum ipsum in sublime attollit, quantum trahitur ad inferiora. Per tremorem uero inuita facultate membrum ad inferiora delabitur, adeo, ut manifeste liceat uidere pugnam inter ipsas, non permittente facultate deorsum ferri membrum, ut in resolutione neruorum fieri solet: neque grauitate concedente, ut facultas ipsum sublime feruet, ita ut consueuerat, dum ualebat. Itaque uicissim facultas, nunc uincit nunc uincitur. Ac contrariorum semper inter se motuum successione, tremor fieri uidetur, quum sit motus Tremor. Tremor cõ

positus motus.

motus quidam compositus; quemadmodũ arteriarum pulsatio. Verumin his quies sensu percepta, diastolen, id est distinctionem, separat à systole, id est, contractione: nisi fortasse densissimus aliquando fuerit pulsus, ut in formicantibus uidere est: in quibus nulla inuenitur inter contrarios motus quies sensibilis. Quippe non est in illis mutua motionum uicissitudo, quę ab una perficiatur natura, sed pugnant inter se, & facultas, & corporis grauitas. Quòd si quis hunc maxime motum, alteri qui fiat in corpore, uoluerit cõparare, formicanti pulsationi ipsum persimilem deprehendet. Vt enim in hac arteriæ motus per breuissimum defertur spatium, ita in tremoribus, animantis particula, utpote quæ ab imbecilla facultate mouetur. Itaque incerta uidetur huius symptomatis generatio: quoniam & ab impetu omnino motus excitatur, & ob facultatis imbecillitatẽ perit.

Formicans pulsus.

Cõment. ill' ut Aphoris. in lethargo tremor malu r.

TREMOREM *duobus in totum motibus constare, cum lib. de ea re inscripto, tum* Aphor. VII. *dictum abunde est, sed eadem hic rursus mira quadam facilitate explicantur, nẽpe pathema hoc pugnantibus motibus fieri, eo scilicet qui à facultate nascatur, quo & ipso membrum sustollitur, & deorsum ferri prohibeatur, & eo rursus qui ab innata membri grauitate pendeat, & deorsum trudat: id enim grauis proprium est, uel* Aristot. *testimonio, deorsum ferri.* Itaque *pugnam sequi necessarium omnino est, dum facultas erigere,*

4. de Cælo. cap. v.

deprimere,

deprimere, membri grauitas uititur. Ita fit, ut facultatis motu præualente uincat facultas: præualente altero, uincatur. Compositum igitur motum tremorem ob id esse constat, quòd contrariorum inter se motuum successione fiat. At inter cõtrarios motus omnes quietem intercedere mediam Aristotelis est sententia comprobatum. Erit igitur & in tremore quies quædam media, quæ facultatis motum ab eo qui membri est, diducat, sicut in arteriarum motibus esse consueuit. Sed hoc interest quòd in tremore, uix ea percipitur quies ob mox dicendam causam, in arteriarum pulsu, notabilis, ut quæ distinctionem ipsarum à contractione, hoc est, diastolen à systole, discriminet. Pulsant uerò in id potißimũ arteriæ, ut seruetur quod in nobis est calidũ, eiusq; difflationi seruiant, & animalem spiritum nutriant, ut lib. de Vsu respirationis, primo de Vsu part. & IIII. item exacte habetur. Refrigerant quidem calidum, & ab incensione prohibent, per dilatationes, attrahendo frigidum aërem, expurgant fumosum nidorem, per contractiones, ut IIII. de partium Vsu Gal. Itaque in tremore quies ob id minime percipitur, quòd densißimus, hoc est, frequentißimus sit in eo motus, ita ut præ frequentia internosci quies media non poßit. Quod in formicante pulsu, cui apposite tremorem Gale. cõparat, usu uenire uidemus: ut in quo quum per breuißimum spatium arteriam deferri contingat, uirtute scilicet in longum spatium ferri non permittente, quietem sentiri nullam contingit. Quippe hunc pulsum Galenus mirè paruum, languidißimumq;, ac creberrimum esset censet, nomenq; à similitudine quæ sibi cum animante est formica, ut quidam uolunt, paruitatis,

5. de Physico auditu, capi. 4. & 5.

Arteriarum pulsus utilitas.

Formicans pulsus.

Gal. 1. de dif. pulsuũ, & 2. de pulsuum dinotione.

tatis,ut alij,speciei motus,sumpsisse tradit. Fit autem tum huiusmodi pulsus, cum ob uirium imbecillitatem quies in eo media, motionumq́; cōtrariarum uicißitudo non percipitur, pugnante tum cū morbi grauitate natura, uel potius iam superata: quod cum euenit, in præcipiti rem esse, omniū monumētis est comprobatū.

PORRO inuenti sunt nonnulli negantes mouendi impetum à tremore separari non posse, quum uideant interdum totum caput tremere, concutiq́, nulla accedente ad mouendum uoluntate. Sed ignorare uidentur iĳ, quòd ad seruandam partem aliquam erectā, uoluntatis imperium requiratur: quippe musculi in hac, haud aliter quàm in aliĳs functionibus, tenduntur. Id uerò iam in libro de musculorum motibus ostendimus. Per tremores autem, & pro uoluntatis imperio fieri actionem, & facultatem, ob imbecillitatem non posse partem seruare inconcussam, hac non leui coniectura assequeris. Quippe si tremulum istud caput, supinum super rem quampiam mollem inclinaueris, protinus liberaberis à tremore. similiter si scribens aliquis, aut secans, aut aliud quippiam agens, tremore afficiatur, ne hic quidem tremere uidebitur, si retractis ab opere manibus quiescat. Quemadmodum ubi crura cuiuspiam, inter ambulandum tremunt, si desinat ambulare, desinet quoque tremere. Atque uidere est ualidissimos subinde iuuenes, prægrauia onera

onera humeris gestantes, si progrediantur, tremula habere crura, deinde quum abiecto onere quieuerint, illico solui tremorem. Quum enim & graue, & leue dicantur ad aliquid, poterit pondus ad tantam attolli magnitudinem, ut ualidissimo cuique graue uideatur. Igitur maximum onus ualidam uincit facultatem: inualidam uero non solum hoc, sed parua quoque sarcina prosternit. Quod si ad multam peruenerit imbecillitatem, sub proprio etiã corpore perinde quasi sub onere grauabitur. Proinde senes ferè omnes, quum uehementius munere quopiã funguntur, protinus tremore afficiuntur partes functioni destinatæ. Ita & per prærupta ingredientibus crura tremunt, deijciente uires tremore, itidem qui incurrentem in se feram uidens fugit, is quoque tremulus euadit. Neque non toto corpore tremit, cui coram terribili aliquo Magistratu negotiũ est: quippe loqui iussus, ne uocem quidem citra tremorem reddere poterit. Igitur ut animale pathos motricem facultatem imbecilliorem reddens, functiones efficit tremulas, ita corporis morbi uiribus incommodantes, tremoris inducunt symptomata. In primis itaque & maxime omniũ officit facultati, quicquid ex intemperie cõstat. At senectus quoque intemperies quædam est, ad frigus, & siccitatem procliuior. Quamobrem senes facilè uexantur tremore. Ex iuuenibus uero

Graue & leue ad aliquid.

Tremor quibus accidat.

Coram magistratu agere tremorẽ parit.

corripiuntur

corripiuntur ij, qui uehementer fuerint refrigerati,& qui se multo meraco uino ingurgitauerunt, aut multas subinde cruditates congesserunt, aut qui diu multis cibis ingestis, nulla usi sunt exercitatione, sed ignaui omnino uixerunt in otio, aut qui intempestiue frigidam aquam biberunt. Huiusmodi omnia frigidã intẽperiem efficiunt, interim in uniuerso corpore, interim in origine neruorum, ac interdum in alijs quoque partibus, quæ reliquis suapte natura sint imbecilliores, & ad noxam subeundam magis opportunæ. Præterea lenti, crassiq; succi, facultatis meatus obstruentes, ita ut exigua facultas affluat, tremorem efficere possunt: idq; maximè, ubi exacte obstruunt, resoluuntq; aliquorum neruorum partes quasdam: sic enim reliquæ fibræ non satis ualide musculum possunt intendere. Etenim ubi humores obstruentes facultatis per neruos meatum, non in totum fuerint infixi, adeo ut per uiolentas uirium incursiones, posśint adhuc & concuti, & commoueri, huiusmodi fiunt motus, quales antea, incipiente neruorum resolutione, accidere diximus: attollitur enim aliquando membrum, sed ilico concidit. Nam per facultatis inuasiones, quum ipsa se uehemẽtius & excitat, & cogit, excutiuntur succi, qui neruos obstruunt, ac membrum mouetur. Rursus refluentibus humoribus, quos excusserat, in priorem locum, concidit, & ia-

cet im-

cet immotum; donec facultas rursum confertim irruens, dissipauerit humores, qui ipsius meatus occupauerant. Sed de his hactenus dixisse satis sit.

LONGISSIMA, eademq; doctißima enarratione, tremoris cuiusuis causas omneis Gal. persequitur, eos interim arguens, qui tremorem sine uoluntatis impetu fieri posse negabant: quasi uero tremor à uoluntatis imperio, ac non potius à facultatis imbecillitate, membriq; grauitate pendeat. Nam etsi musculi quadã tenus, ut suo munere fungantur, in tremore operari uidentur, tamen, facultatis imbecillitate membrum erectum seruari non posse, illud maxime indicat, quòd ubi membrum aliena ope nititur, fulcimentoq; uno aliquo sustentatur (ut cum tremulum exempli gratia caput, molli puluino reclinaueris) tum primum tremore membrum liberari uidemus, nimirum externo præsidio facultate adiuta. Ad eundem quoque modum, si manum, crus'ue idem pathema apprehenderit, protinus quicquid est mali discutietur, si ab opere cessaueris, & adiumento aliquo infirmum membrum roborare stategeris. Quæ causa est quòd grauia gestantibus onera tremor enatus extemplò dissoluitur, si quod premit onus abiecerint: exonerata nimirum facultate, quæ immodico pondere, ceu graui sarcina, premebatur. Cur uero alij alio pondere plus, minus'ue afficiantur, ea certe causa est, quòd graue, & leue ad aliquid dicuntur, uel Aristotelis testimonio. Quare pro uirium diuersa in plerisque ratione, id uni dicetur graue, quod alteri leue. In summa uero, ingentia pondera ne facultatem

Tremor unde.

4. de Cælo. cap. 4. & 5. & 7. physicorum.

cultatem, quidem tantum mediocrem, sed & maximam quoque labefactare solent. Quod si in id imbecillitatis uentum sit, ut planè iam concidere facultas uideatur, tum certe non imposita onera tantum, quantumuis leuia, sed & ipsum quod gestant corpus grauissimi ponderis rationem sic affectis habere uidetur. Nam infirmæ uires à quibusuis offendi solent, sicuti ualentes, omnia contemnere. x) Metho. proditum. Quo pathemate senes maxime, effœta nimirum in ætate iam constituti uiriumq; inopes, adhæc qui è grauibus resurgunt morbis, uel adhuc ipso in uigore consistunt, tentari solent. Sed hæc omnia ad corporis affectus sunt referenda. Ad animum pertinent impendens metus, tristis nuncius, contentio grauis, & omnium maximè arduum gerendum coram Magistratu negotium, uti ijs qui de rebus maximis apud potentissimos principes acturi, orationes longas habent, accidisse sæpe legimus.

Grauia gestu ri negotia tremore tentantur.

Hoc Demostheni oratorum summo, hoc Theophrasto, hoc demum eloquentiæ parenti, ac principi Marco Tullio euenisse certò scimus, ut dicere incipientes trepidarent, & quasi præsentis cœtus celebritate attoniti, uel rei magnitudine cōsternati, deterrerentur, ita ut dicendi initio, & toto corpore contremiscere, & subtimidiores fi rei uiderentur, ut alicubi de se idem Cicero affirmat. Sic etiam potens, fumosumq; uinum temerè ingestum hoc quoque pathema creare potest, nimirum uapore nimio, ac satis calido caput, neruosaq; omnia tentans: unde infirmiorem reddi facultatem est planè necesse. Ad quod etiam genus cruditates, otia multa, frigidiorum usus, & id genus innumera referri possunt. Sed de his hactenus.

Cicero in Oratione pro Milone.

PALPLTATIO

PALPITATIO est diastole, id est, distinctio, præter naturam. Ea in omni parte, quæ distinctionem suapte natura admittit, fieri potest. Neque enim ossa, neque cartilagines, unquam palpitant: quandoquidem distingui non possunt. Atque hanc cuti subinde accidere uidemus, nonnunquam subiectis quoq; ipsi musculis, præterea non ita raro, uentriculo, uesicæ, utero, intestinis, iocineri, lieni, septo transuerso, atq; (ut summatim dicam) omnibus quæ distingui possunt, ita ut arterijs, atque adeo ipsi cordi uideatur accidere, alio in ipsis præter pulsum deprehenso motu. Verum hoc pathos neque ad uoluntariam facultatem, neque ad ipsius instrumenta propriè pertinet, ueluti tremor, conuulsioq;: sed ut nuper dictum est omnia quæ distingui possunt corpora, infestare consueuit. Hæc uero suapte natura mollia sunt, ut & distendi, & residere posint. Causam symptomatis ab ijs quæ maxime perspicua sunt, uenari oportet: idq; ubi genæ, aut tempora, aut frons, aut maxillæ palpitãt. uidetur enim in ijs cutis, & attolli, & difflari, haud aliter quàm arteriæ distinguuntur. Quod igitur de ijs quærebatur, num à seipsis distinctæ, conuellant ad sese ob distinctionem id quod eas replet, quemadmodum fabrorum folles impleti, ad utris instar distinguuntur, hoc est quod de palpitãtibus partibus definire oportet. Vidētur autem huiusmodi partes, quod

ad inquisitionis genus pertinet, simile quippiam habere cum arterijs: uerum in eo quod ad inuectionis promptitudinem spectat, haud parum distant. Quippe arterias, ut pote semper, & secundum naturam pulsantes, probabile est ab insita quadam facultate moueri. Id uero de palpitantibus partibus dici debet minime: quippe oporteret id semper ipsis adesse, precipuè per bonam ualetudinem. Igitur cum neque semper, neque per integram sanitatem, id eis eueniat, perspicuum est, neque illas à seipsis distingui. Quum itaq; non à seipsis distinguantur, omnino eas distingui oportet ab essentia quapiam intrinsecus ipsis influente. Ac coniectare licet hanc esse uel succum, uel aëream aliquam naturam. Atqui succum esse negat palpitationis celeritas, & dum exoritur, & dum soluitur. Nam & de repente fit, & subito conquiescit. At nullus succus tam celeriter uel accedit, uel recedit, maxime in nuper dictis faciei partibus, ubi nudis ferè ossibus super tenditur cutis. Itaque necesse est causam quæ palpitationem efficit, esse aëream quandam essentiam. Verum si ipsa pauca fuerit, & tenuis, ilico à corpore defluet. Proinde uidetur esse uapor crassus, ac multus, idq; pro captu spatij, in quo continetur: distinguit igitur & attollit, & inflat partem, donec uiolenter explosus, in cognatum sibi aërem expiret. Ac simile quippiam accidit, ut in bullis, quæ in

decoctis succis oriuntur, nisi quòd bulla rumpitur, corpus uero palpitans, ut pote ualidũ, non rumpitur, ac tantisper manet elatum, quoad explosus ab ipso spiritus exierit, tum rursus in eam, quam à principio obtinebat concidit sedem: quandoquidem uacuatum est, exiuitq́ quicquid molestum erat. Porro consentaneum uidetur, ut refrigeratis quomodolibet partibus, palpitationes eueniant: id enim quod per naturalem habitum ab intimo animaliũ calore & extenuatum, & exacte elaboratum defluebat: id nunc ob ipsius imbecillitatem à frigore contractam, & uaporis naturam induit, & crassius euadit. Proinde non itidem, ut antea, transpirat, sed ob meatus constipationem, sub cute detinetur, tardeq́ egreditur. Quod si cutis quoque densior fuerit, duplum apparebit symptoma, accedente ad fluctis causæ crassitudinem, meatuum cõstipatione. Sic igitur per palpitationes attollitur, distinguiturq́ cutis, sic musculi quoque, quum in ipsis huiusmodi excrementum colligitur adeo, ut interdum totum membrum unà attollatur.

PALPITATIONEM *uitiati motus genus esse quoddam suprà abunde nobis dictum est. Quibus uero membris ea accidere posit, longo hoc contextu monstratur. Euenit autem membris ijs omnibus, quæ suapte natura distendi, attolliq́; possunt, qualia sunt musculi, uentriculus, uesica, uterus, intestina, cor, lien, iecur, &* *Palpitatio quibus membris eueniat.*

quæ mollitie sua tum cedere impellenti, tum locum repetere suum, & in altum ferri possunt. Porro motus hi omnes ad sensum deprehenduntur: eius nempe qui in musculis fit, facilis est explicatio: Eius uero quæ in uentriculo, & reliquis uisceribus, non sic perinde facilis. Nam quum pulsatio secundum naturam ad cordis, & arteriarum munus omnino pertineat, ut 4. de pulsuum diff. & 6. de Hippo. & Plato. decretis, rursusq; 1. Prædictionum com. 32. nouæ uersionis fit, ut solæ arteriæ hoc motu agitari posse uideantur, non item reliqua membra. At uidemus & uentriculum, & cor, & reliqua interdum naturalia membra hoc pulsationis motu, arteriarum instar attolli, & deprimi, hocq; fieri posse, Galenus nos pluribus locis edocuit. Quare inuenienda nobis erit causa, qua id, non in arterijs modo, sed et in reliquis quoq; membris accidere posse deprændamus. Nempe palpitationis eius quæ non raro uentriculo per deprauatam cibi attractionem accidere solet, non adhuc uidentur satis causa, sedesq; à maioribus explicatæ. De corde autem planior est explicatio, quòd arteriarum omnium sit fons, & origo, quodq; attolli ipsius summas partes (quæ Anatomicis aures dicuntur) pro spiritus, calidiq; innati custodia semper oporteat. At longe dispar est in uentriculo ratio, quum fixum suapte natura, immobileq; membrum sit. Quæ causa est igitur cur & ipse palpitationis interdum motu agitetur, instarq; arteriarum et resideat, & attollatur? Principio etsi arterijs proprium pulsationis motum omnes tribuunt, ut quibus natura distingui, & deprimi ad difflationem, & calidi innati conseruationem datum sit, nō ita tamen illis eum motum

5. de loc. affe. & supra lib. 3. huius cap. 4. & hic rursus.

Aures cordis.

Problema de uentriculi palpitatione.

tum peculiarem esse affirmandum, quin & alijs (non quidem secundum naturam, ut arterijs) sed pathemate quopiam affectis, non etiam accidere posit. Itaque in eo affectu quem saltum uocant, quiq; in Cardioginis uocatis non raro accidere solet, eam quæ in epigastrio percipitur è regione uentriculi pulsationem, ab ipsomet uentriculo, non etiamdum ab arteria subtensa, dorsoq; adligata nasci maxime crediderim. Cuius rei id indicium est uel maximum, quòd secundum eam partem apposita manu subsultio sentiatur: quæ sentiri minime posset, si ad arteriam subditam, non ad uentriculum motus is spectaret. tum etiam, eo id maxime argumento quis probare posit, quòd congruis ad uentriculũ admotis auxilijs, discussoq; calorificis flatuoso intus contento spiritu, protinus cessare subsultionem, membrumq; pristinæ restitui sanitati uidemus. Nec huic meæ rationi repugnat citatus ex Galeno locus: nam etsi pulsare, de magna propriè & uehementi arteriarum motione dici Galenus eodem loco asseuerat, non tamen ex eo fit, non & eundem motum alijs conuenire posse. Est enim pulsatio ita arterijs propria, ut omnibus quidem, sed non solis ipsis conueniat: quod proprij genus, secundi modi Porphirius uocat. Possunt enim uel ob flatuosum spiritum, uel ob inflãmationem aliquam ingentẽ, & cætera omnia mẽbra, quæ mollitie sua distingui, & deprimi possunt, eodem pulsationis motu agitari, ut ibidem Galenus. Itaq; palpitationis in uentriculo causa erit, uel impactus in eius tunicis crassus, & discussu difficilis spiritus, aditum sibi eo motu quærens, uel inflammatio ingens pulsationis motum (ut semper solet) inferens. Quanquam uero palpitationis

Saltus.

Gal. 1. præsagioru. co. 31.

Porphirius lib. p. ædicabi. cap. 5.

Palpitationis in uentriculo causa.

motus cũ eo qui arteriarum est(quem pulsum uocant) nonnihil simile habere uideatur, ut pote in quo membra attolli, & deprimi(arteriarum instar) conspiciantur, longissime tamen inuicem dissident. Nam arteriæ, præter id quòd ab insita quadam facultate mouentur, hoc est, illis in uirtute cordis à natura data (sic enim 6. de Hippoc. & Platonis decretis) id etiam habent, quòd non propterea pulsant & distenduntur, quòd spiritu repleantur, sed contrà, ideo spiritu implentur, quòd distendantur. Cui simile quiddam in manu factis instrumentis ad spiritum attrahẽdum planè cernimus. fabrorum nanque folles non ob id certe distinguuntur, quòd spiritu pleni sint: sed contrà potius, quia distenduntur, eò spiritu & ipsi implentur. Hæc uero eruditorum est hominum, & de ea re bene sentientium opinio, ut eodẽ loco adfert Galenus. In palpitatione uero nec mẽbra ab insita quadam facultate mouentur(oporteret enim ea perpetuò sic moueri) nec ob id implentur, quod distinguantur, sed contra eò distinguuntur, quòd spiritu flatuoso plena sint. unde liquidò constat hos à se motus(palpitationis inquam, & arteriarum) longo interuallo distare. unde qui eum motum, non pulsum, sed subsultionem potius uocandum censuêre, omnium optime ad rei naturam mihi accessisse uidentur, ut etiam Galenus sentit. Sed hic scrupus ex ipsamet Galeni serie oriri uidetur, qui non paulo plurimũ æquum lectorem remoretur, & ad Galeni sensa dubium reddat. is porrò est, quòd ab insita quadam facultate arterias moueri, quòd semper, & secundum naturam pulsent, Galenus hic astruat, quum tamen 6. de Hippo. & Plat. decretis, aduersus Praxagoram, & Philotimum

Palpitationis et pulsus differentia.

Folliũ fabrorum ad arterias comparatio.

Gal. 6 de placi. Hippoc. & Plat.

Gal. 1. præsagiorũ, cõ. 31.

Dubiũ, An arteriæ à se-

mum ualidißimis rationibus contrarium statuat, nempe, non à seipsis sed à corde moueri. Verũ si quis non oscitanter Galeni seriem totam & hic, & ibi perlegerit, controuersiam ipse per se totam finire, & ab contradictionis crimine Galenum uindicare poterit, si ita de tota re iudicet, Galenum id omnino sensisse, arteriarum motum non à seipsis sed à corde esse. Nam ob id præsecta arteria, uel arctiori uinculo interclusa, moueri desinit, quòd facultatem à corde excipere iam tum amplius nequeat: moueretur autem, etiam præsecta, & uinculo districta, si insitam functionis eius facultatem haberet, uti citato loco Galenus. uerum hic, probabile tantum uideri dixit eas insita facultate moueri, quòd semper moueantur, non autem id pro costanti, & asserto haberi uoluit. Quin nec omnino uerum est perpetuò ipsas pulsare, sed tum tantum, quum facultatem à corde exceperint. Nempe in syncopa, alijsq; cordis pathematis siue per consensum, seu proprietatem factis, cessare eas à suo ipsarum motu uidemus. Quamobrem uerißimum erit eam pulsandi uim à corde, non à seipsis habere, manetq; explicatus ambiguus Galeni locus. Vt autem ad institutum redeamus, constat palpitationis causam esse aëream quandam, & flatuosam substantiam, mollioribus membris immersam, tandiuq; agitantem, quoad patefacto aditu inde explodatur. Quod cũ facile fiat, et facile etiam affectus is oriatur, indicio est, succũ quempiam eius symptomatis causam ullo pacto esse non posse. Sed de his satis, nam reliqua patent.

ipsis an ab alio moueatur.

Arteriarũ motum nõ à seipsis sed à corde esse.

Arterias in uehementibus cordis pathematis non pulsare.

VERVM motus ille, à conuulsione planè differt, eò quòd per ipsum neque exactè in-

Palpitationis à conuulsione, tremore, rigoréque differentia.

tenditur membrum, neque incuruatur. Non quòd membrum in palpitatióne extenditur, uel curuatur, haud magni momenti est. Concutitur uero tantisper in utramque partem, quoad musculus desinat palpitare, adeò ut non aliter quàm tremor, hic motus perfici uideatur. sed hoc interest, quòd hic maiora, tremor uero minora habet interualla. Quippe palpitans musculus, si notabilis ei fuerit quantitas, inter distinguendum, subinde unà secum totum attollit membrum: quum uero contrahitur, sinit ipsum ferri deorsum, perinde quasi inanimatum. Quo fit ut uniuersus hic motus sit præter naturam, non mistus, compositusq́, ut in tremore. Porrò ut in membrorum palpitatione fit motus paucus, tardus, & rarus, ita in rigore fit multus, citus, & densus. Atqui multum uoco ex ipso motionũ numero, citũ ex motionis impetu, densum breui tẽpore quietis. Sed motus hic nõ est totus præter naturã ueluti in palpitatione conuulsioneq́, alium habẽs à tremore motum: quanquã ipse quoq́ mistus est, ex causa præter naturam, & animãtis facultate: sed plus uirium in ipso, q̃ in tremore requiritur: quin, si uerũ dicere oporteat, totus motus ad natiuam facultatem referẽdus est. Hanc nos usitato uocabulo, expultricem, aut deiectricem nominamus. At causa facultatem irritans, cogensq́ ut uiolenter moueat, præter naturam esse censetur.

Motus multus, citus, & densus.

PALPITA=

PALPITATIONIS omnis causa abunde iam nobis exposita est: id nobis nunc explicandum, quomodo à cæteris depravatis motionibus differat. A conuulsione itaque differt, quòd haud ita uehementer palpitans membrum extendi soleat, aut curuari, tum quòd molle sit, & facile cedens, tum quòd morbifica in ea causa multo sit quàm in conuulsione tenuior, nec ita dissolui contumax, nempe flatuosus spiritus. Qui ut est perflabilis, & aëreæ substantiæ, sic sanè facile discutitur, quum interea crassus, lentusq; succus conuulsionis genus quoddam efficiens, item & immodica siccitas neruos obdurans, nō ita leuiter dißipari, uel suapte natura poßint, quòd plenioris cuiusdam sint naturæ, & solidioris essentiæ membra occupent, nempe neruos. A tremore uerò hoc distat, quòd in totū præter naturam sit, tremor autem mistus ex facultatis & morbi impetu, motus illius sustentatis, & erigentis, huius aggrauantis & deprimentis. A rigore item, nam in eo multus fit, uelox, creberq; motus, uehementer utique à uitioso, calidoq; excremento irritata expultrice facultate, cui uni tribui hunc motum oportere Galenus censet: in palpitatione uero paucus fiat, tardus, & rarus: tum quòd modicè facultas irritetur: tum quòd pathematis huius causa, multo quàm rigoris mitior sit: quæ sanè omnia ex pulsuum causis (ni meus me fallit animus) sunt huc haud inepte translata. Nempe quemadmodum ubi plus negotij facultati infertur, tum uelocitate, & crebritate pulsuum, quum magnitudine non poßit, succurrere natura tentat, ubi uero minus negotij est, raritate, & tarditate satisfit, sic pariter in huiusmodi pathematis accidere solet. Nam in rigore ob uehe-

Recurre, si uis, ad lib. de causis pulsuum Gal.

ob uehementer laceßitam expultricem facultatem, multitudine quidem motionum, quùm ualidior est uirtus, dein uelocitate, crebritateq́; excrementum pellere nititur nostri corporis rectrix facultas. In palpitatione uerò, oppositis motibus omnia constant, nempe paucitate, tarditate, & raritate, quòd morbifica causa non æquè facultatem, ut in rigore, extimulet, eoq́; fortium motionum minor sit omnino neceßitas. Multum itaque motum Galenus ipso motionum numero dimetitur, Citum, motionis robore seu impetu, Densum, breui quietis tempore, quum parum scilicet quietis inter utrosque motus intereſt.

Multus motus quo dimetiatur, itẽ citus, tum & densus.

CAPVT III.

IGITVR quisquis huius facultatis, dum inculpata degit animal sanitate, functiones satis intelligit, si modo prudentia præditus fuerit, huic non opus est longiori sermone. Qui uero eas ignorauerit, hebetioriq́; fuerit ingenio, huic equidem consulo, nisi ardentißimus fuerit ueritatis amator, ut ab hoc commentario recedat. Quòd si ueritatem & studiosè inquirit, & habet in precio, ad eos commentarios quibus Naturales facultates tractauimus, prius se conuertat, in quibus ubi satis fuerit exercitatus, tum demum ad hunc librum redeat: quod nisi fecerit, neque quas dicturi sumus, assequetur demonstrationes, neque ea quæ antea demonstratione dicta sunt, intelliget. Nos autem in hoc opere, nullam sectarum

reprehendere

reprehendere instituimus. Quod si quartum & uigesimum Athenæi librum legere non grauueris, uetustiores illos, tum Medicos, tum Philosophos, absurda admodum de rigoris causis dixisse deprehendes: quippe Athenęus eas omnes coarguit. Atqui si illius opinionem examinaueris, quãuis prioribus sit probabilior, inuenies eam nõnihil à ueritate deflectere. Equidem haud dubiè scio eum qui ueritatis studio tenetur, præter illum quem iam narrauimus modum, nullum alium amplexaturum. Athenæus.

Excretoriae facultatis hoc est peculiare munus, ut quæ in nobis excrementa redundãt, naturæ quidem uel nullo usui, uel potius, si diu maneant, incommodo futura, per congrua loca excernat. Sic sanè uentris, uesicæq; onera, sic & reliquorum membrorum superflua, huius facultatis opera propelluntur. Quin & huius ductu fit, ut quàmlongissime à principibus membris ad minus momentanea excrementorum auersio quandoque fiat: quod quum fit, non satis tum eam suo muneri parem iudicare oportet. Nam ubi prorsus ualet, extra corpus omnino, non ad ignobiles partes superflua regerit, uti 3. da Crisibus Galenus. Per morbos uero hoc illi attribuunt, ut eius adminiculo quæ in decretorijs solutiones fiunt, ei uni acceptæ referãtur. Vnde sanguinis è naribus eruptiones, uẽtris profluuia, uomitus, sudores, mariscarũ mensiũq; motus, per morborũ decretorias solutiones manare solent. Has itaq; functiones qui probè pernouerit, *Excretoriæ facultatis munus.* *Excretoria facultas quando suo muneri impar.*

symptomatum

ſymptomatum eorũ,de quibus hoc capite eſt tractaturus Galenus, *rationẽ,naturam,cauſasq́; oẽs intelliget.* Quòd *ſi quis uel uitæ ignauia:uel ingenij hebetudine, ueritatis inquirendæ parum diligens ſcrutator fuerit, eoq́; facultatis huius operá noſcere nequeat,huic certe præſtiterit magis,ne hanc quidem de ſymptomatum cauſis commentationem attigiſſe , ut quæ tantum ueri ſtudioſis , & ſeriam operam nauantibus tota ſcripta ſit.* Proinde *quicunque fructum ſe ex his aliquem reportaturum ſperat,in commentarijs de* Pontentijs *naturalibus exerceri prius oportet,ut facultatum omnium uires,munia,operandi modum dignoſcere queat: atque tum ita inſtructus,ad horum commentariorum lectionem accedat .* Nam *eorum quæ hîc enarrantur ſymptomatum,ratio tota illinc,ceu è fonte manat.* Facultatum *enim naturalium munia niſi probè didiceris, ſymptomatum , quæ ab harum uitijs prodeunt,cauſas comprehendere minimè poteris.*

EGO uero diſputabo perinde,ac ſi mihi cũ illo res ſit,qui commentarios noſtros de facultatibus naturalibus perlegerit , ſi prius pauca quædam , quæ in ipſis demonſtrata ſunt,ad memoriam reuocauero , nempe de utero,uẽtre,inteſtinis,& ueſica.Quippe uterus non alio pacto(ut ibi demonſtratum eſt) inſurgit ad fœtus editionem,quàm expultricis facultatis officio . Quum enim nouem menſibus ſuſtineat tum fœtus grauitatem, tum ſuam ipſius extenſionem,atq; toto hoc tempore oſculum ipſius àdeò adamusſim claudatur,

Vide hoc 3. de facul.natur. exactè tractatum.

claudatur, ut ne specilli quidem aculeum admittat, absoluto fœtu, ad ipsius secretionem accedit, diuersa omnino constitutione affectus. Nam fauces ipsius antea clausæ, adeò patent, ut facile per ipsas fœtus exeat. Tunicæ uerò antea plurimum extentæ, & contrahuntur undique, & fœtum explodunt, ut quamceleriter ab uteri ceruice decidat. Hæc itaque facultas, quæ adeò de fœtu sollicita est; ut quamuis grauata, sustineat nouem mensibus, ubi perfectus est fœtus, accurate prospicit, quonam pacto tutò ipsum excernat. Corruptum uero fœtum eijcit, aut tertio, aut quartò, aut alio quolibet mense, aut aliter quàm instante pariendi tempore fauces aperiens. Vterus enim non habet præfinitum têporis circuitū quo claudatur, aut aperiatur, sed ad usus occasionē spectare cōsueuit. Abortus.

QVVM adeo multa & admiranda naturæ, uel potius summi Dei opera, sese nobis quoquouersum mentis aciem intendentibus offerant: quæ admirari, & suspicere, assequi, & intelligere præ naturæ imbecillitate nostræ, ingenijq; modico captu uix possimus: ex omnibus tamen quæ diuina hîc prouidentia fieri, arcanoq; consilio cernimus, nihil quicquam ipsa fœtus in utero conformatione, eiusdemq; absoluti, & animantis iam facti editione admirabilius spectari posse censeo. Vnde tantum abesse, ut diuinum hoc opus insignemq; naturæ structuram, apto satis, & apposito sermone narrare me posse confidam, ut ne cogitatione quidem

satis

satis complecti posse existimem. Quamobrem doctissime Galenus, tantum (inquit) deficit noster sermo à sapientia eius qui nos creauit, ut neq; narrare possimus quæ ab illo facile facta sunt; Quis enim id possit? Nos tamen illius lumine adiuti qui intellectũ dat paruulis, & talentum suo numine plenum, de pleno etiam suæ largitatis fonte excolendum, amplificandumq; dedit, plusculа hic ex Galeno & Aristotele scitu quidem & iucundissima, & maxime necessaria adferemus. Illud imprimis, optime in nobis id prouidisse Naturam, ut quod suapte sponte interiturum, & corruptioni obnoxium erat factum, quando per se ipsum ab interitu uindicari non poterat (si quidem uel Galeni sententia, immortale fieri quod genitum est, nihil quicquam potest) genitali quadam & mirifica, quam in se continet, propagandi sui potentia, sese perpetuum generis successione efficeret: ut quod in indiuiduo seruari non poterat, in specie seruaretur. Eoq; sagax prouidensq; natura, quod unicum excogitari potuit auxilium ipsi creaturæ ad immortalitatem, id mira solertia machinata est, instar boni cuiusdam ciuitatis conditoris, in ipso statim principio non cohabitationem solam curantis, sed qua ratione, uel in æternum, uel ad plurimum annorum ciuitas eius seruetur, prouidentis. Itaque conceptionis organa animalibus ex æquo omnibus natura dedit, ipsisq; peculiarem quandam delectationis ad generandum uim copulauit, atq; adeò ipsi animæ ea usuræ, mirabilem quendam & ineffabilem appetitum utendi. À quo usu, seu cupiditate potius excitata animalia: etsi stulta, etsi stupida, etsi irrationalia omnino fuerint, prouident tamen permanentiæ generis, ac si

Galen. 15. de usu partium.

Gal. 1. de Sani. tu. & 14. de partium usu.

Vide Galen. 14. de usu partium.

essent

essent omnino prudentia. Hoc igitur *sui tuendi appetitu generant masculi animantes; concipiunt femellæ in suo genere quæque: tumq́; miro quodam, & indicibili artificio formatur, absoluiturq́; animans.* Quod *ubi ad absolutionem, temporis spatio ductum est, tum in lucem facultatis expultricis opera prodit, ediq́; infantem dicimus: cuius editio haud certe minus quàm ipsius in utero mora; & conformatio admiranda est.* Nam *quum totis nouem mensibus aluus ita adstricta sit, & contenta, ut per uniuersum id tempus ne unam quidem* πύρινα *(ut* Galenus *uocat) hoc est cuspidem, ac graphij extremitatem intra eius osculum immittere possis, quòd suapte natura semen auidè contineat, & pro futuri animantis constructione genituram interno calore foueri, & ab alui partibus circundari necessariò oporteat, quæ patente uteri ostio perfici non possent, partus tamen tempore ita dissidet, ut integrum animal per patentissimum factum iam ostium exeat.* Fœtus *itaque gestatio ad retentricem, editio, ad expultricem propriè pertinet.* Foras *autem tum pelli animans cogitur, quando iam alimenti inopia, locíq́; angustijs opprimi cœperit: tumq́; calcitratione disruptis membranis, patenteq́; utero emittitur.* Prospicit *uero tum maxime facultas, ut ne quid incommodi tanto operi per partum enascatur.* Nam *quum in semet conglobatus in utero homo gestetur, ut* Aristoteles *tradit, eoq́; positu degat, ut nasum inter genua, oculos super genua, aures extra genua habeat, naturæ industria fit, ut exitum appetens, caput deorsum inclinet, manusq́; ad costas exporrigat. Sic enim facilius prodit, & secundum naturam partus huiusmodi uocatur: quemadmodum*

Editio infantis.

Galen. 15. de usu part. & 6. de loc. aff. & 3. de facul. natu.

Gal. 5. aphor. com. 37.

Arist. 7. de natura animalium. cap. 8.

modum contra naturam, quum in pedes, aut inflexo, circumactoq; corpore nascitur: quæ docta Aristotelis, & Galeni est sententia. Vnde merito summus in historia mundi Plinius, in pedes procedere nascentem, contra naturam esse affirmauit. Ex quo nascendi genere Agrippas (quasi ægrè partos) nuncupatos esse idē asseruit, sicuti etiam, Neronem, toto principatu suo generis humani hostem, pedibus genitum (uel Agrippinæ parentis testimonio) refert. Ob id uerò ita nasci quenquam ominosum idem autor censet, quòd pedibus efferri, ritu uerò naturæ capite hominem gigni, mos sit. Atque his multo infeliciores partus esse putantur, qui enecta parente fiunt: quo modo editum Scipionem Aphricanum, & Manlium, et primum ipsum Cæsarem à cæso matris utero dictum, legimus. Secundum naturā igitur perpetuis nouem mensibus gestatio feliciter procedit, pòst uerò grandiore effecto puero, alimoniaq; destituto, ad exitum, et ampliorem locum capessendum nititur: ut in libro de natura fœtus testatur Hippocrates. Atque tum parturire mulieres incipiunt, & doloribus, multas quidem in partes incumbentibus, torqueri. Sed plurimis (ut uult Aristoteles) ad alterutrum femur. Quibus uerò aluum tormina uehementer exercent, ocyßime pariunt: quæ lumbos dolent, uix: quæ imum uentrem, expeditius. Difficulter quoque parere solent pinguiusculæ & sellulariæ mulieres, facilius tenues, laboriosæ, & quibus spiritus retinendi facultas maior, & firmiora latera fuerint: quæ sanè cuncta (adiecto etiam peritæ obstetricis officio) non parum fœtus editionem promouent, & felicem reddunt. Verum eadem ipsa facultas quæ gestatum in utero fœtum,

Aristo. 7. de natu. animal. cap 8. & 10. Galen. 15. de usu partium. Plin. li. 7 naturalis histo-riæ, cap. 8.

Plin. ubi supra, cap. 9.

Infelices partus qui.

Aristo. 7. de nat. anim. cap. 9.

Quæ fœtus editionem promouant.

tum, in tempore reddit, eadem quoque, temporius immaturum eundem eijcit: ut potè, quæ nullis sit temporis finibus adligata, sed tum suo munere ualidè fungitur, quum ab una aliqua causa, quæ fœtum corrumpere posśit, fuerit excitata. Excitare uerò possunt, atq; etiam inchoatum opus corrumpere, uel Galeni testimonio, quæcunque ualidam matri, uel conceptui noxam inferre queunt: qualia sunt ex manifesta quidem occasione prodeuntia, casus, saltus, cursus, ira, clamor fortis, fletus, mœror, parcior uictus: ex internis, febris uehemens, dolor, citata aluus, sanguinis undecunque eruptiones, tinesmi, tusses, inflammationes, & id genus cætera multa. Quod si arbortire utero gerentem, alioqui bene habitam, citra ullam earum quas modo recensuimus, occasionum contingat, uteri acetabula mucoris plena esse, nec fœtum ex pondere continere posse, secundum Hippocratis uetustisśimi sensa conijcere oportebit. At de expultricis in editione infantis munijs, tantisper hæc dicta sint.

Gal. 5. apho. commen. 45.

Abortus causæ.

Hippocra. 5. aphor. tex. 45.

HAVD aliter uentriculus quoque ingestis cibis (ut ostendimus) claudit inferius suum ipsius osculum, ac nihil egredi sinit, priusquã absolute fuerit cõcoctum, si modo nihil aliud functionem intercidere cogat, quemadmodum in utero, fœtus corruptela. Fit enim in uẽtriculo pathos quoddam, quod huic proportione respondeat, corruptis in ipso cibis, aut mehercle simul atque sumuntur, ita deprauatis, aut etiam adeo multis, ut ipsos ferre nequeat. ita fit, ut natantes in ipso, euomat,

ad inferiora uerò declinantes, per inferiora quoque deijciat. Quin sine cibis, insurgit sæpenumero uentriculi facultas ad uomitum; idq́ ob prauam, uel bilem, uel pituitam, aut alium quempiam huiusmodi succum, aut saniem. Singulis enim animalis partibus, insita uis est, expellens id quod in ipsis præter naturam consistit: quemadmodum in proprijs super hac re libris demonstratum est. Quippe satis uidentur in præsentia, perspicuitatis gratia, huiusmodi facultatis opera ad memoriam reuocasse, tum ea quę de utero, tum ea quæ de uentriculo dicta sunt.

Vētriculi ad uterum collatio.

APTISSIMA *certe collatione uentriculum utero Galenus confert, quum eadem sit uentriculi in continendo, pellendoq́; cibo, quæ uteri in fœtu actio.* Nam *utrobique una instrumenti pars (quæ in uentriculo portonarium, in utero ceruix seu interius osculum dicitur) claudi adamußim uidetur, quo tempore familiaria sibi onera gestant. Absoluto uerò opere, utraque ostia reserantur, ut quod intrò elaboratum est pellatur. Quin & præcocem cibum, necdum congrua mora excoctum uentriculus non raro, uti fœtum matrix sæpe solet, eijcit, quum scilicet quis se multis intempestiue cibis expleuerit, aut uitio aliquo corruptis, ita, ut hos ferre uētriculi uis nō poßit: tumq́; excretoria suo munere functa illos aut uomitu, aut secessu expellit: ut proportione quadā sibi hæc mutuo munia respōdeant.*

ETENIM qualis est per uomitiones in

uentriculo expultricis facultatis actio, eiusmodi etiam per tusses, & in pectore est, & in pulmonibus: neque enim ullum animal didicit aut nauseare, aut uomere, aut tussire. Quin complura animalia, ac homo quoque, dum à generatione inculpata sanitate degunt, multo subinde tempore, neque uomitionis, neque tussis experientiam habuerunt. Quod si causa molestiam afferens, aut uentriculi ostium, aut respirationis meatum obsederit, protinus animal uel uomitione, uel tussi uexabitur: ut enim inter pariendum uterus, ita inter uomendũ uẽtriculus mouetur. In tussi uerò alia ratio est: non possunt enim pulmones tam uehementi concitari motu, ut explodant id quod molestum est. Proinde inuenit natura auxilium, ab eximia quadam sapientia profectũ. Inspiratio enim per asperas arterias externo aẽre, quum ipsæ sint cartilagineæ, ac duræ, neque contrahi possint circa id quod in ipsis continetur, faberrimè machinata est uehementem hanc spiritus ad exteriora motionem, quam tussim nominant. Atque huius generis est sternutamentum quoque, expellendo ea quæ in naribus retenta fuerunt, quæ & ipsæ, ut respirationis meatus essent, à natura inuentæ sunt. Nam spiritus uehementer admodum motus meatus ipsorum expurgat, tibicinum exemplo, tibias, fistulasq; purgantium. Igitur quæ sit mouendi ratio, ut hoc fiat, in sequentibus

Tussis. Sternutamentum.

dilucide indicabimus. Aggrediamur uerò id, quod usum aliquem, ad ea quæ nobis proposita sunt, conferre posſit; nempe quòd huiuſmodi motus, naturæ sunt opera: annumerantur tamē symptomatis præter naturā, ob cauſas naturam ad huiuſmodi motus cogentes. Porrò in inteſtinis, utero, ueſica (ſiue ſecundum naturam, ſiue præter naturam, quid expellatur) expultricis facultatis motus ſimiles eſſe uidentur: quamobrem ſymptota nō ita manifeſte diſtingui poſſunt. Atqui ea, quæ per tineſmos, dyſenterias, & leuitates inteſtinorum, itidem quæ per urinæ tum ſtillicidium, tum fluorem, excernuntur, ſymptomatis adnumeranda ſunt. Quibus, ſi diligenter rem examinaueris, addes & flatum ſtrepentem, & ſtridorem, & ructum, & murmurillum, atque alia huiuſmodi: de quibus poſtea dicemus.

POTENTIAM *quandam cuique animalium parti eſſe à natura datam, qua quod nocuum eſt pellant, quum hic appoſitis exemplis, tum in de* Facultatibus *naturalibus libris eſt abunde monſtratum.* Nam *uti uentriculo, uteroq́; inſita eſt uis qua ſuperflua pellant (qua inquam ratione ad uomitiones uentriculus, ad menſes purgandos uterus mouetur) ſic ſanè pulmonibus, & pectori perſimilis quædam eſt conceſſa facultas.* Eoq́; *quemadmodum uomitiones is in uentriculo motus, ſic in in pulmonibus, idem tuſſes excitat, ſed diſsimili tamen modo.* Nam *uentriculus, uterusq́; ad*

ſua

sua pellenda onera, ualido motu utuntur, ita, ut internæ eorum, & quæ ad imum attinent partes, planè inuertantur, & ad summa deflectant. Sic certe uterus fœtum, molamúe eiecturus, operari consueuit, ore nimirum ipsius ualde diducto, fundoq́; unà ad os descendente, suppetias etiam ferentibus partibus his, quæ laterales totius instrumenti dicuntur: ad quem etiam modum uentriculus per uomitiones mouetur. Pulmones uerò, quoniam uehementi motu explodere nequeunt quod molestat, subsidium quoddam ei rei quàm commodissimum natura machinata est, nempe uehementem quandam spiritus cum impetu eiecti foras pulsionem, quam tussim nominamus: quo sanè motu ceu fulcimento quodam adiuti pulmones, noxia pellunt. Atque his tantum motibus animans tum uti solet, quum causa quæpiam molestiam intulerit. Qua etiam ratione ad sternutamentum mouetur, quum scilicet quod in naribus impactum est (respirationis utique meatibus, quæ semper libera esse oportet) foras ab irruente spiritu pellitur, ualidè quidem agitante, meatumq́; expurgante. Hæc uerò omnia naturæ quidem opera iure dici debent, quòd facultatum naturalium adminiculo fiant: sed ob id pathematis præter naturam adnumerantur, quòd causam intus læsiuam functionum habeant, facultatem ad hos motus cogentem. Itaque quæ in tenesmo, id est, desidendi immodica cupiditate, & dysenteria, & leuitate intestinorum, et urinæ stillicidio (Græci στραγγουρίαν nominant) & quæ in urinæ fluore (quam & ipsam διαβήτην uocant) quæ inquam per hæc pathemata excernuntur, morbosa iure censentur, noxamq́; homini inferētia, uti etiam & quæ per strepentem flatum,

Vide Aristo. 7. de natu. animal. cap. 9. & Gale. 3. de facult. natu.

Tussis.

Strepens flatus.

tum, hoc est, spiritum infrà per sedem cum sono eiectum, & ructum, & murmurillum emittuntur. Sunt enim cuncta in genere eorum quæ præter naturam. Ructum porrò, spiritum supernè emissum, Murmurillum, spiritum intrò fluctuantem nec emissum, dici omnes uolunt. Sed de his seq. lib. latius.

Ructus. Murmurillū.

CAPVT IIII.

PORRO quòd ad uentriculum pertineat uomitus, manifestissimū est: quanquam nonnulli eum, non naturæ opus, sed symptoma esse dixerunt. Si uero tusses, sternutamentaq; spectes, manifestius erit hîc quoq; tussis negotium. Sed sternutamenta non similiter uidentur esse præter naturam, at reuera & hæc, & tusses, & uomitiones, & alui fluores, & quicquid huiusmodi fuerit, ad illud symptomatum genus referri debent, in quibus causa præter naturam, ad huiusmodi functiones subeundas, naturam irritat. Sed neque eadem in omnibus est huius motionis species, neque ab eadem prodit facultate. Nam quæ ab utero, uel intestinis, aut uentriculo, aut uesica excernuntur, ea à partibus circundantur, quæ quicquid in ipsis cōtinetur, explodunt, haud aliter quàm manus, quum exprimere quippiam conantur: facultas autem hunc motum efficiens, ex naturaliū numero una est. Quum uerò in asperis arterijs corpusculum aliquod continetur, ipsæ, ut potè duræ & cartilagineæ,

neæ, circa id quod infestat, cõtrahi non possunt. Proinde natura uehementer mouendo spiritum ad exteriora tussim mouet. Hanc eadem efficiunt instrumẽta, quibus uehementes perficiuntur respirationes, quas exufflationes nominamus. ut tussis nihil aliud sit, quàm uehementissima efflatio, qua plurimus spiritus celerrime foras erumpens, impetu suo extrahit, exploditq; excrementa, meatum ipsius obstruentia: adeò ut si prima expiratio non possit ea quæ molesta sunt, excutere, non grauetur, & iterum, & tertiò, in ipsa irruere: atque magna ex parte sortitur effectum, præsertim si & spiritus impetuose feratur, & ea quæ obstruunt, facile possint expelli. Sunt ad hoc idonea, quorum neque aquosa, neq; lenta sit essentia. Nam aquosa ob tenuitatem dissecatur potius à spiritu, quàm ultra feratur: lenta uero adeò inheret arteriæ, ut ab ea solui uix possit. Igitur spiritus, si quando cum huiusmodi pugnauerit humoribus, sæpenumero magna uiolentia in ipsos irruit. Atque uehementissimæ tusses, & quæ ualidissimis uiribus indigent, ab huiusmodi causis oriuntur, magisq; euellunt humores, qui in arterijs contenti difficulter soluuntur, eijciunturq;. Exufflatio.

HOC *capite symptomatum eorum omnium ratio redditur, quæ causam præter naturam habent, facultatem ad excretionem irritantem, ostensa cuiusuis horum*

natura, & quo perficiantur motu, & cuius facultatis adminiculo fiant, non neglecta interim singulorum à singulis differentia. Ea porrò *symptomata sunt, tußis, sternutamentum, uomitus, alui fluor, & eius generis cætera, de quibus hoc loco tractatur. Sunt nempe ex eo symptomatum genere uniuersa, in quibus morbifica causa expultricem potentiam ad excretionem prorritat.* Tußim *nanque uel lentus, crassusq; humor, uel tenuis & aquosus, uel siccitas multa, uel aliud quippiam pulmonibus negotium faciens irritat.* Sic *& sternutamenta, acre quodpiam excrementum, uel crassum & obstruens, mouere solet, naresq; ad excretionem ualido motu tentare: uomitum etiam, uel mordax bilis, uel pituita crassa, uel cibi multi, aut in uentriculo uitiati, aut quippiam tale, ciere consueuerunt, sicuti etiam uentris fluxum, quum ad ima huiusmodi descenderint.* Verum *in his omnibus nec eadem est motionis, qua utuntur species, nec ab eadem omnino facultate cuncta perficiuntur.* Siquidem *quæ ab utero, intestinis, uentriculo, uesicaq; expelluntur, longe dißimili ratione ab ijs quæ in pectore, pulmonibusq; continentur excerni uidemus, quòd ea à partibus membri ueluti comprehensa foras explodi contingat, hanc utique explosionem iuuantibus circunstantibus partibus, quæ instar manus, contentum excrementum quasi comprimunt, eoq; compressu foras pellunt: uti in dysenterijs, tinesmis, uomitibus uidere licet.* Exploditur *uero facultatis expultricis opera quæ ex naturalium numero una est.* In *pulmonibus uero, & pectore (si quid ex ijs educendum sit) longe dispar est ratio.* Quum *enim in asperis arterijs excrementum quodpiam constiterit, quod pelli foras oporteat,*

Tussis causæ.

Sternutamenti causæ.

Vomitus causæ.

oporteat, ipsæq; (utpote duræ, & ad colligendum sese ineptissimæ) minime contrahi possint, eò certe factum est, ut ualido quodam motu natura id perficere excogitarit: quem & ipsum tussim nuncupari uolunt. Quæ sanè nihil est aliud, quàm uehementissima quædam spiritus efflatio, qua uiolento ductu, seu potius tractu, plurimus celerrime foras erumpens secū impetu suo explodit excremēta respirationis meatū obstructia. Quæ & ipsa si uel nimium tenuia, uel crassa & uehementer impacta fuerint, uehemētissimos item excitant motus, à quibus ualidæ difficilesq; tusses oriuntur. Tenuem namque & fluxibilem humorem spiritus intercludens, prorsusq; diuidens, in pulmones elisum remeare facit: crassum uero, & lentum, utpote uehemēter impactum, attollere nequit. Quæ quum non nisi summa ui, ualidoq; impulsu perfici possint, eoq; à uoluntatis imperio procedente (musculis scilicet pectoris, & uentris hanc functionem haud parū iuuantibus) tusses difficiles tum maxime nasci oportet. Atque hinc liquidò constat facultatem hanc quæ motum hunc operetur, ad animam, non ad naturam pertinere, ut quæ musculorum adminiculo functionem suam obeat: qua ratione animalis dici secundum Galenum meretur. *Tussis.* *Difficilis tussis causa.* *Galen. lib. de Motu musculorum.*

IAM sternutamēta ualidiorem quàm tussis habent spiritus impetum, sed aliam habent generationis suæ causam, quippe non ob ea quæ asperis arterijs, sed naribus molesta sunt, spiritus uiolēter emittitur: cum quo ex prioribus quoque cerebri uentriculis, non nihil emitti solet. Proinde tussis capiti nihil conducit,

Sternutamenta capiti præsidiũ afferre.

conducit, sternutamenta uerò, nisi ob distillationem euenerint, haud mediocre præsidium afferunt capiti uaporibus oppleto. Neque mirum uideri debet, spiritum unico impetu, & ex pulmone, & ex capite mitti. Etenim in tractatu de Musculis indicauimus, cerebrum thoraci principiũ motionis transmittere: à thorace uerò distingui, contrahiq; pulmones. Quum igitur insurgit, ut ea quæ nares infestant expellat, utroque utitur expirationis meatu: altero quidẽ, quem ipsum per se fecit: altero uerò neruis, ueluti longis quibusdam manibus, in thoracem demissis. per hos enim illum contrahit: per ossa uero quæ à percolandi officio Ethmoidea uocantur, ipsum uaporantem emittit spiritum. Atque hæc sunt facultatis à uoluntatis imperio pendentis, symptomata. uomitus uerò, quanquam illis proportione quadam respõdeat, ad naturalem refertur facultatem: ut uomitum autem nausea, ita tussim screatio præcedit. Atque ut nonnulli nausea affecti, non uomuerunt, ita screantibus quibusdam, non sequuta est tussis, idq; ob causæ exiguitatem. Nam interdum ob pauxillam gutturis asperitatem, interdum ob tenuem quendam, ac omnino paucum humorem, screatio excitatur. Quicquid enim spiritum interceperit, id semper tussi reijcere oportet, siue id humor fuerit à capite defluẽs, ut in destillationibus, siue aliquid in asperis arterijs coaceruatum,

Ethmoidea ossa.

ut in

ut in peripneumonia, pleuritide, & in conuexarum iocinoris partium phlegmone, aut in gutturis ipsius asperitatibus. Praeterea destillationibus à capite deriuatis, proportione respondent, ea quae inter bibendum, aut edendum gutturi illabuntur. Est & aliud tussis genus quod ad instrumentorum respirationi seruientium intemperiem refertur. Id in primis cōsiderauerūt uiri ex Pneumatica secta probatissimi, è quorum numero, Athenaeus quoque censetur. Verum qua necessitate intemperies tussim excitet, aliqui eorum ne uno quidē uerbo dicere aggressi sunt, alij offendere seipsum aiunt spiritum, alij obscurioribus etiamnum uerbis garrientes, aliquid sese dixisse arbitrantur. ob id tamen haudquaquam reprehendendi sunt uiri huius rei causam ignorantes, quin potius laudandi uidentur, ut qui suo ipsorū studio dignam inuenerint quaestionem. Igitur id genus tussis fit refrigeratis respirationis instrumentis. Sed ita affecti, nihil inter tussiendum expuunt: neque uiolenta tussis, neq; coacta, sed adeò exigua est, ut & supprimi, & ne eueniat, prohiberi possit, idq; uel in totum, uel magna ex parte. Atqui uehemētem tussim, spiritus detentus non uincit. Iam quae res sit spiritus detentio, in alijs subinde libris indicauimus. Neque solum pro tempore, & de repente, spiritus retentus, tussim ab intemperie pendentem fieri prohibet, uerum etiam (nisi magna

Tussis ab intemperie.

gna

gna admodum fuerit)eam curare poteſt. Augetur enim in inſtrumĕtis reſpirationis calor, ob cohibitam reſpirationem: ſpirituſq; ſub thorace uiolĕter oppreſſus, in omnes arctos meatus penetrat. Atque hæc utraque, dum fiunt, leuigant omnia, & ad temperamenti æquabilitatem perducunt.

QVOD facit tuſſis pulmonibus, pectoriq́;, hoc ſternutamentum naribus, & cerebro. Nam ut tuſſi, illa uitio leuantur; ſic ſternutamentis nares cerebrumq́;. Sed aliam tamen ſternutamenta ſuæ generationis cauſam habent, nempe eam quæ naribus moleſtiam aliquam intulerit, uti tuſſis eam quæ pulmonibus negotium fecerit: ualidioreq́; facultas per ſternutationes, quàm tuſſes utitur motu, quòd anguſtior ſit meatus quo foras expelli excrementum debet. Vnde ob impetus uim, non ea tantum quæ naribus moleſta ſunt, ſed ea etiam quæ ſecundum primos cerebri uentres redundant, expelli ſolent, eoq́; ſternutamenta (quæ modo non à deſtillationibus proueniant) cerebrum, caputq́; mire iuuant, uapores utique diſcutiendo, obſtructionemq́; eximendo. Ac ne caput quidem ſolum iuuare, ſed & uterum multis hiſq́; prauis affectibus tentatum, leuare ſæpe ſolent, quum & ſecundas ex eo pellant, & ad demortuum excernendum fœtum maxime cogant, ſi modo Hippocrati fides habenda, atque Gal. Mirum uero nemini uideri debet, eodem ſpiritus tractu caput quidem per ſternutamĕta, per tuſſes pulmonĕ, pectuſq́; purgari. Nam quum cerebrum thoraci ſpiritum animalem neruorum adminiculo mittat, thorax uero motus

Cerebrŭ ſternutamĕtis iuuari.

Vterum ſternutamĕtis iuuari Hippo. & Gal. in. 5. Aphoriſ. textu. 49.

tus pulmones exagitet, eò fit, ut spiritu ualide agitante, & nares, & pulmones ipsi ab eo quod lædit expurgentur, uti lib. de Musculorum motu latius habetur, & hic rursus compendio explicat Galenus. Quæ autem tußim excitent, & quibus in morbis per tusses noxia pellantur, planum suo contextu Galenus hic facit. Tria *uerò esse tußis genera quæ hic enumerantur, illuc certe à nobis prætermittendum non est.* Vnum *quidem, quum ab internorum affectibus (eorum præsertim quæ respirationi seruiunt) spiritus intercipitur, cuius occasione tußis necessariò excitaur, uti in pleuritide, peripneumonia, iecoris inflammatione, quæ secundum illius gibbam consistit, euenire uidemus:* Alterum, *quũ destillatione nocẽs humor à capite in asperas arterias labitur: tum enim ad tußim proritari animal est necesse, quò quæ obstruunt eximantur:* Tertium, *quum ob intemperiem instrumentorum respirationi seruientium idem excitatur pathema: quod maxime fit refrigeratione ijs partibus accedente.* Nam *frigida (si quid* Hippocrati *credimus) pectori sunt inimica, tusses mouentia, & destillationes.* Verum *qui nuda qualitate afficiuntur, hoc est sola frigiditate, nullo comitante humore, ij & pauca excreant, & modicè tußiunt, quòd non multam lædens causa inferat noxam.* Ea *autem tußis ita curationi cedit, ut sola sæpe spiritus contentione sanari poßit, calfactis utiq; abunde spirationis instrumentis, abactáq; frigida intemperie, noxam, tußimq; inferente.*

Tussis tria genera.

Hippo. 5. Apho. tex. 24.

SED cur per inæquales intemperies tussis excitetur (id enim dicebam non satis à Pneu-

maticis Medicis explicatum) equidem explicare tentabo, à rei ipsius essentia sumpto exordio: ita enim decet eos, qui cum demõstratione quippiam dicturi sunt. Igitur intemperies interdum simplici qualitate constat, quum corpora uel calidiora, uel frigidiora, uel aridiora, uel humidiora fuerint, aut per coniugationem quandam ita afficiũtur. Interdum præter huiusmodi qualitates dispergitur in ipsis, ueluti ros, id quod intemperatum est. Quòd æqualis autem intẽperies nullo penitus dolore cruciet, & per hecticas febres declaratur, & per complures frigidos affectus, ubi æqualiter particulas quasdam occupant: quippe huiusmodi intemperies cuilibet ita affecto, fit ueluti acquisiticia quędam natura. At nullum corpus à sua ipsius natura infestatur. Nam (ut Hippocrates ait) ἣ quorum natura mutatur, corrumpiturq́ue, dolore afficiuntur, non quorum iam mutata, aut corrupta est. Tunc enim corpora dolent, quum & mutantur, & à sua natura recedunt, quemadmodum superiore quoque libro demonstratum est.

A rei essentia sumẽdũ exordium. Intẽperies simplex, & cum substãtiæ affluxu.

Quãdo corpora doleãt

Inæqualis intẽperies quid sit & æqualis.

INAEQVALIS *intemperies quid sit, libro ad id dicato exacte docuit Galenus. Est autem ea quæ non omnibus ex æquo intemperati corporis partibus inest. Nam quæ æqualiter totum corpus in suam ipsius naturam deduxit, ea iam æqualis dici meruit. Cur uero per inæquales has intemperaturas tussis excitetur, id*

cum

cum primis cognitu, & animaduersione dignißimum esse puto. Quod explicare ingressus Galenus, ab rei propositæ natura dicēdi initium sumit: quòd ita decere eos arbitratur, qui demonstratiua methodo rei cuiuspiā rationem, naturamq́; sunt explicaturi: & meritò quidem. Nam quum demonstratio omnis ex necessarijs constet, planeq́; ex ijs quæ rei quam demonstramus necessario insunt (ut summus Philosophorum Aristoteles censuit) à rei omnino essentia quippiam demonstrare uolentibus auspicari oportere consequens quidem est. si enim hominem animal esse demonstrare proposuero, ab animalis natura demonstrationis initium sumam: hoc pacto: Omne sensu præditum animal est, homo sensu præditus, igitur homo animal est: quod ad demonstrandum assumptum erat. Qua in ratiocinatione liquido constat, demonstrationis initium ab eo sumptum esse, quod rei demonstrandæ per se, & necessario inerat, nempe ab eo, quod est, sensu præditum esse, quæ animalis propria est essentia: quum definiatur animal esse substantia quædam sensu prædita. uerißimum igitur erit à rei essentia perpetuò inchoandum esse ijs, qui cum demonstratione quippiam sunt dicturi. Quòd & hic facit consultò Galenus, demonstrans inæquales intemperies ob id tußim excitare, quòd molestiæ sensum quibus inciderint corporibus inferant, ob idq́; mutare, alterare, & corrumpere etiam poßint: quæ propria, & uera est inæqualis intemperaturæ essentia, scilicet dolorem molestiamq́; inferre, uti ex Hippocrate lib. de Hominis natura, & Galeno in libro de inæquali intemperatura probari apertißime potest. inæqualis igitur intemperies, alia nuda, & simplici

À rei essentia inchoādū

Aristot. 1. poster. c. 5. 6. 7.

Demōstrationis initiū unde petēdum.

Inæqualis intemperaturæ ratio.

qualitate

qualitate constat(quam Neoterici immaterialem nuncupant)alia,præter qualitatem qua afficit,confluentem habet humorem,ob idq; materialem dici uoluerũt. Omnis uero talis,corpus afficit,& in suam ipsius naturam alterando immutat.proinde quum hæc nondum corpori familiaris facta sit,sed quà immutat contraria,fit omnino,ut & dolorem , & tusses excitet , idq; præsertim , si respirationis membra contingat . Nam contraria,& insueta qualitate affecta membra à sua ipsorum natura recedunt , inq; contrarium habitum dum mutantur,offensionem sentiunt:quum,iuxta Hippocratis sententiam, ij quorum natura mutatur , corrumpiturq;,id est,quorum pars in contrarium statum uersa est,pars adhuc manet,non quorum iam in totum mutatio facta est,ij inquam & dolent & afficiuntur.

Inæqualis intẽper.es quãdo tussim excitet.

Quæ causa est cur per hecticas febres dolor non sentitur,quòd æqualis iam sit in toto intemperies introducta,neque quicquam est à quo dolor inferri poßit, quũ ita iam toti corpori familiaris sit facta, ut altera quædam , & consuetudinaria penè natura reputari merito poßit,omnibus nimirum animantis partibus ad unam qualitatem conuersis . Nihil autem à sua ipsius natura pati posse,uel à seipso potius,cum ab Hippocrate, tum ab Aristotele ipso exactè monstratum est. Proinde quum alteratione,& affecti corporis immutatione inæqualis intemperies lædat,tantam esse eius noxam oportet,quanta fuerit eius in lædendo potestas: quæ & ipsa pro intemperaturæ magnitudine,alia atq; alia erit. Doloris autẽ essentiam,à propria natura uehementem quendam recessum esse superiore libro capite 6.monstratum.

Dolorem in hecticis febribus nõ sentiri.

Hippocrates lib.de humana natura. Aristoteles 9. metaphi.c.j.

CAPVT

CAPVT V.

IGITVR cum in corpore quopiam sentiendi ui prædito, inæqualis suboritur intemperies, quanta fuerit intemperantiæ magnitudo, tanta etiam erit molestia. Quo fit ut in acutissimis, ualidissimisq; febribus, solidæ animalis particulę doleant, dum à calore præter naturam transmutantur, alteranturq;. Quin incipientibus morbis, anteaquam febris appareat, plurimi popularium inæqualitatem quandam sentiunt nonnunquam per uniuersam corporis molem. sed qualis ea sit, enarrare nõ possunt. Ego uero pro miraculo ducam, si quis in his libris uersatus tantam possit iactare felicitatem, ut nunquam fuerit huiusmodi symptomate correptus. Nam in intima uniuersi corporis mole, rei cuiusdam à nostra natura alienæ, ac uelut inspersæ sensus oritur, ut putetur, id quod sparsum est, interim subcalidum quippiam esse, interim erodens citra calfactionem, interdum utroque modo affectum, aut præter hæc, omnes carnes uideantur sensim distendi: ac omnibus huiusmodi symptomatis laborantes, & inæqualitatem quandam sentire se aiunt, & pandiculantur, omnesq; partes distendunt, idq; à naturali quodam impetu, cuiusmodi nuper diximus omnibus animalis partibus à natura datum, quo seruarentur, permanerentq;. Distendun-

Inæqualitas.

tur uero maxime à somno experrecti, ut potè uaporantia excrementa in carnibus sentientes, tum ob congesti cibi concoctionem, tum ob huiusmodi motionum quietem. Atque hoc etiam minimi quoque puerorum habẽt, quamuis à nullo præceptore edocti, quippe natura ad huiusmodi motum excitat animalia, uaporantibus excrementis spiracula fabricans.

Cur per acutissimas febres dolcamus.

Lassitudo.
Labor.

Hipp. 2. aph. textu. 5

Inæqualitas.

QVVM *de inæquali intemperie proxime sit locutus* Galenus, *in eam, quæ de dolore est, tractationem, ipsa argumenti affinitate descendit, quum sit nimirum inæqualis ipsa intemperies, si uehemens sit, illatiua doloris. Quæ certe causa est, quòd per acutissimas febres, solidæ animalis partes ingenti crucientur dolore, dum scilicet à calore præter naturam insigniter aucto, multumq; à propria languentis natura dissimili facto, alterantur, euertunturq; ipsæ. uerum etsi uehemens hæc alteratio dolorem parit, inæqualis tamen quispiam in nobis per morborum initia sensus oritur, qui non dolorem quidem ipse, sed inexplicabilem quandam à naturali statu alterationem infert: quam nos inæqualitatem, lucidioris doctrinæ gratia, lassitudinẽ, & laborem* Hippocratico *more recte nuncupabimus.* De *quo & ipso labore, si spontinus sit, morbos prænuntiare, uerissime ab* Hippocrate *dictum est.* Κόποι αὐτόματοι, φράζουσι νούσους, *id est, spontaneæ lassitudines morbos prænunciãt. Inæqualitatem porrò hãc ita quis non inepte definire possit, ut esse dicat, molestæ cuiuspiam rei in nobis sensum, quo à nostra ipsorum*

rum natura auersos esse conijcere poßimus. Nam *tum quippiam in corpore sentimus à nobis prorsus alienum, quod tamen quale sit haudquaquam satis exprimere possumus. interdum nanque subcalidum quòd molestat, nonnunquam acre, & mordēs citra calfactionem, sæpe uero etiā caloris, & erosionis sensum percipimus.* Nec *mirum uideri debet rosionis sensum quandoque citra calfactionem sentiri: nam etsi quodcunque rodere potest, calidæ secundum plurimum naturæ statuatur, interdum tamen ab mordentibus quidem, sed non usque calidis succis huiusmodi rosionis sensus prouenit, uti ab atra bile, & quodam pituitæ genere, quàm* Praxagoras *uitream nuncupauit: à quibus sane ingens quidam rosionis sensus citra calfactionem infertur: uti in seipso* Galenus, *dum præ doloris magnitudine imum sibi uentrem quasi terebra perforari putaret, experimento didicit.* Quin *& huiusmodi rosionis sensus ijs itidem accidere solet, idq; citra calfactionem, qui per niuosa, & frigoribus obsita loca diu ambulauerunt.* Frigidum *nanque, uti & calidum mordax etiam esse solet, si modo* Hippocrati *atque* Galeno *fides habenda.* Hoc *uero omnes qui huiusmodi pathematis prehenduntur, confiteri solent, inæqualitatem se quandam sentire, ob idq; facultatis expultricis impetu, naturali quodam motu ad hæc expellenda, quæ corpori molestiam inferunt, insurgentis, & pandiculantur, & partes omnes distēdunt, præcipuè uero à somno: quòd contractus per somnos in uiscera calor, redundantia intus excrementa ad musculos regerat.* Vnde *multam in ijs talium excrementorum per id tempus copiam aceruari consequens quidem est, uapo-*

Gal. 2. de loc. affect.

Hipp. 5. aph. textu 20. & 3. aphor. textu 5. Galen. 4. de simpli. facul. cap. 1. & 2. de loc. affect.

roso utique ex residuo alimenti in eas partes translato. Quo fit, ut experrecti plenitudinem sentientes, eam à se excutere pandiculatione contendant: & quo maior hæc fuerit excrementorum in carnosis partibus congestio, eò ualidiorem excitari pandiculationem oportere, uero simillimum certe est. Cuius occasione fit, ut in pueris, qui & natiuo calore, & facultatum naturalium præstantia pollent, multa à somno contingat pandiculatio, quòd & excrementis abundent, & facultas in eis expultrix ualida sit. Non solum autem pandiculatio in recte ualentibus, sed & in lassitudinum aliquibus accidere consueuit, nimirum in tensiua & ulcerosa, quòd sic affecti excrementorum molem, euaporantemq́; spiritũ multum eo motu à se abigere tentent. Non sic omnino in phlegmonosa, quòd altius iam descenderit noxius humor, quodq́; crassior sit, quàm ut pandiculatione excerni possit.

Pãdiculationem à Somno excitari, & cur ita fiat.

PORRO huius molesti sensus altera species est in laboriosis affectionibus, siue is post labores, siue sponte eueniat. Triplex autem in lassitudine fit sensus: uidetur enim corpus uel fractum, uel contusum, uel ultro citroq́ distentum, aut cum mouetur, plurimis ueluti ulceribus consperſum. Igitur quũ tendi uidetur corporis moles, idq́ citra exercitationem, affectus huiusmodi nominatur lassitudo tentionis spontanea: euenit autem potissimũ ob multitudinem continentes partes distendentem, ut ab ipsis contineri non possit. Quum uero ulcerum sensus per corpus

pus transcurrere uidetur, id uero motis accidit magis, quàm quiescentibus, nisi admodum magna fuerit lassitudo: ac putant ita affecti se pungi perinde, ac si complures sint ipsis acus infixæ: nam à rodente humore hoc symptoma nascitur. Per tertium uero lassitudinis genus, quo aiunt ossium se fatigatione detineri, ne minimum quidem motum laborantes tolerare possunt, manifestusq; in ipsis est caloris sensus, neque non mordicationis, tentionisq;: quippe magna uitiatorum humorum copia per totum animalis corpus transmittitur, sed ita affectorum nullus pandiculari tentat: nam omnem motum formidant. Per reliquas duas lassitudines, quarum alteram Vlcerosam, alteram Intentricem uocare consueuerunt, huiusmodi quoque motus fieri uidetur, quum uel exiguæ omnino fuerint, aut ob excrementa, flatus, uaporisq; naturam seruantia, exortæ. Itaque ulcerosa lassitudo, quum maior fuerit, ipsa quoque quominus moueantur laborantes, prohibet. uerum perinde quasi ab ulcere corpus, & dolore afficietur, & horret, ac proxime accidit (si hoc symptoma increuerit) ad horroris affectum: quippe per hunc horrent laborantes, priusquam moueantur.

VNIVERSAM *de laßitudinum differentijs narrationem ingressus, ea quàm poteſt exactißime de integro retexit Galenus, quæ aliàs ab ipsomet tradita*

sunt, nempe libris de Sanit. tu. & Lib. de plenitudine, & 2. Aphoris. cōment. 5. pluriesq; alibi, omnium nunc lassitudinum enarrata natura, caussis, indicijs, ac curatione. Triplicem igitur in lassitudinibus fieri in nobis sensum deprehēdimus, nempe uel tentionis, uel confractionis, uel denique ulceris; ut citatis locis apertissime Galenus. Tentionis sensum tensiua facit, confractionis phlegmonosa, ulceris, ea quae ab ipso denominationem sumit: quae potissimae sunt lassitudinum differentiae. tensiua uero copiosam perpetuò humorum in corpore molem indicat: aliter enim nisi à multitudine, tendi membra non posse uidentur, praesertim recte adhuc ualente corpore. Nam si adhuc functionibus obeundis ualeat, & distentione prematur, humorum multitudinis certum haberi indicium debet. sic enim lib. de plenitudine Galenus: Plenitudinis, inquit, indicia sunt, uasorum distentio, tum rubor, totiusq; corporis grauitas, postremo mouendis atque extendendis membris pigritia. Hanc porrò efficiunt otiosa uitae prioris ratio, ex liberaliore cibo, potuq; tum & consuetarum excretionum retentione nata. Ea uero quae confractionis, fatigationisq; cuiusdam sensum facit, maius iam malum, praesensq; quoddam febricitationis periculum portendit: quòd non iusto copiosiores tantum, sed & calidiores iam facti sint succi; cuius occasione calfieri musculos, nedum attolli, in sic affectis uidemus: uti pulchre Galenus . de Sanit. tu. comprobat. Quamobrem quum & multi, & ualde calidi succi in uniuersum iam corporis habitum sint diffusi, nec effluxus prae humorum copia, & meatuum obstructione pateat, ingens à putredine subest metus. Vnde properè superflui redundantiam

Plenitudinis indicia.

dantiam in his uacuatione auferre oportet, ne in id quod maxime metuimus, incidant: id uero sanguinis missione perquàm commode facimus: quæ docta Galeni, Aëtij, Pauli in ea re est sententia. Vlcerosa, punctionem quasi quandam motis, non item quiescentibus adfert: estq; perpetuò uitiosi (ut ait Galenus) humoris soboles, acrium nimirum, & biliosorum succorum copiam indicans. Curatur uero biliosorum uacuatione medicamento facta, uti 4. de Sanit. tuen. à Galeno methodus traditur exacta. Gal. ubi supra. Aëtius li. 4. Paulus lib. cap. 10.

AC quemadmodũ quum ulcerosus fit sensus, horrent ubi mouẽtur, magisq; si ualidior fuerit motus, ita horroris affectus, ubi motus accesserit, rigorem inducit. Atqui hæc omnia à mordacibus oriuntur excrementis. Differunt uero inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu, tum etiam, quòd alia magis, alia minus erodunt: Præterea, quòd laborantium corporum, alia suapte natura nõ ita facile afficiuntur, alia sunt imbecilla, alia facile sentiunt, alia hebetiori sunt sensu. Corpus enim quod & facile sentit, & imbecillũ est, à causa perquam exigua molestiam percipit: robustum autem, & quod hebetiori præditum est, nisi magna fuerit causa, ab huiusmodi symptomate non infestatur. At fortasse non in ijs modo, uerumetiã in eo, quòd causa uel mouetur, uel non mouetur, aut ubi mouetur, in eo quòd uel citius, uel tardius mouetur, plurima deprehẽditur in sympto-

matis differentia. Ac mihi quidē ita uidetur. Præterea in eo quòd idem homo, dum quiescit, solam interdum inæqualitatem sentit: dum mouetur, horrorem: dum uero exercitatur, rigorem. Quamobrem sic affectis consulunt Medici, ipsa experientia docti, ut ab omni motu sese abstineant.

QVI ulcerosa laßitudine tenentur, horrent si moueantur, quòd paratam habeant horroris causam, nempe acrium humorum copiam. Sed horrent ipsi quidem, ubi exiguus, nec cum impetu, factus fuerit motus. Qui si uehementior fiat, plusculum utique agitatis calidis succis, eoq; motu acutioribus redditis, rigorem certe in sic affectis pariet. Rigoris nempe horrorisq; eadem quadantenus est causa, acrium nimirum excrementorum per membra concitatior motus, uti 2. de Crisib. & 2. item de diffe feb. plenè traditur. Sed eò ambo ij motus differunt, quòd horror rigore mitior sit: quæ horrorem parit causa, ea item & mitior, in rigore uehementiora omnia. Quin & ex uaria laborantium natura fit, ut alij aliàs magis his pathematis infestentur, quod bellißime suo contextu nos docet Galenus. Sed & huius dissimilitudinis aliam etiam docti afferunt rationem, nempe causam ipsam pro sui uario motu cito tardòue, uehementi, aut remisso, pro ipsius copia, aut paucitate, pro tenuitate demū, uel craßitie plurimam in præfatis symptomatis facere diuersitatem. Proinde quiescente sic affecto corpore, inæqualitas primum, cōmoto horror, exercitato autem rigor sentitur. Symptomatum porrò horum curatio, acrium est humorum

Rigoris & horroris causa, & quo differant.

uacuatio,

uacuatio, moderataq; quies. Nam his auxilijs excrementorũ acrium per sentientia membra impetus coërcetur, & acrimonia retunditur, & labor, defatigatioq; ijs symptomatis perpetuo comes, leuatur. *Vlcerosæ lassitudinis curatio.*

SIC etiam ex ijs, qui cruditatibus abundabant, nouimus quosdam, dum quiescerẽt, nihil perpeti: dum uero uel balneis, uel soli se exponerent, horrere: idq; multo magis, si exercitarentur. Nam & sol, & balneum, & exercitatio, ad motum excitant excrementa, alioqui quiescentia, quemadmodum & ex animi affectibus ira.

QVI *cruditatibus abundant, quiescẽtes nihil quidem patiuntur, quòd quiete crudi humores concoqui, non irritari soleant: quæ docta Galeni est sententia: uerum ijdem si moueantur, uel balneo, soli ue se exponãt, protinus horrore tentari solent: quòd hæc nẽpe exercitium, Sol, balneum, excrementa mouere, & irritare soleant: exercitium quidem agitando, balneum funden do, & incoctos succos in uiscera trahendo, Sol calfaciendo, subindeq; noxiam motionem in humoribus promouendo: unde sæpenumero distentiones, inflationes, murmurillaq; procreantur. Quod ne fiat, prudenter Celsus his qui crudis abundant, quietem, somnumq;, cruditatis præsidia optima consuluit. Quamobrem qui non concoxit ex toto, conquiescere, ac neque labori se, neque exercitationi, neque negotio credere debet, ne scilicet crudis agitatis succis, & in uiscera præpropere raptis, obstructiones, putredinesq; sequantur.* *Galen. 4. de sanit. tuẽ. & 7. metho.* *Quæ, excrementa irritent.* *Celsus lib. 1. cap. 2.*

PORRO

PORRO à seipsis ad motũ insurgunt excrementa, si uel calefiant, uel extenuentur, uel in spiritũ degenerent. Neq; mirum uideri debet, ea minus corpus infestare dum quiescunt, dum uero mouentur, & plurimum lædere, & concutiendo, horrorem, rigorem, & febrim inducere. Etenim dura corpuscula, quæ oculis extrinsecus incidunt, si clausis genis particula quieuerit, aut parum omnino, aut nihil molestiæ inferunt: si uero moueatur, intolerabili dolore cruciant. Verum citra exemplum ex ipsa rerum natura facile deprehẽditur, causam motam quiescente esse molestiorem, præsertim quum per sensibilia corpora defertur, ueluti nunc nobis propositum est. Quippe non de succis qui per uenas, aut arterias fluunt, sermo est, sed de his, qui & in carne, & in uniuerso corporis habitu continentur. Quum igitur quippiam per hæc transiens, uiolenter fertur ad cutem, in ipso per carnem cutemq; transitu, necesse est, ut & stimulet, & pungat, & diuidat, & uulneret eas partes omnes quibus obuium fuerit.

QVI *per balneum, solem, exercitationem, in humoribus excitantur motus, à præincipientibus, externisq; causis originem ducunt: qui uerò à semetipsis in se alteratis insurgunt, corporeis causis attribui iure debent. À seipsis autem alterantur, uel supramodum calfactis, quod per febres, & inflammationes usu ue-*

nire

nire solet: uel immodicè extenuatis, uti in tabe, phthysiq; & siccantibus omnino affectibus: uel denique in spiritum uersis, quod in hippocundriaca uocata melancholia, in tympanite, & palpitatione, cæterisq; à flatuoso spiritu prodeuntibus pathematis accidere consueuit. Ob id uero minorem quiescentia excrementa molestiam, mota, maiorem inferre solent, quòd motus agitationem, quies doloris carentiam, & leuamen pariat. Causa enim morbifica omnis, mota, quàm quiescēs est multò molestior. ratione efficaciter id demonstrante, experimentoq; confirmante. Est autem ratio hæc, quòd excrementum omne quiescens, cōsuetudine quadam familiare membro fieri nititur. Vnde assuefactū membrum nullam prorsus ab eo, aut certe quàm minimam molestiam percipit: à simili nanque (ut Aristoteles tradit) nihil patitur. Simile autem quadantenus membro, excrementum in eo quiescens per assuetudinem efficitur, quum sit consuetudo ueluti adsciticia quædam natura, uel Galeni testimonio: motum uero & agitatum, in partesq; sanas impetu latum, illas afficit, & pro sui ratione in contrarium quendam statum immutat: tumq; non sanas tantùm partes, sed & eas quibus per quietem familiare factum erat, fatigatione, & alteratione euertit. Vnde in illis etiam moto excremento dolor creatur, natiua scilicet mutata temperie, uel unitate soluta: quod plerunque uel ab excrementi copia, uel erosione, uel mala altera quapiam qualitate fieri consueuit: quæ paulò pòst omnia exemplis appositissimis confirmabit Galenus.

Causa morbifica mota quàm quiescens deterior.

Arist. 1. de generatione, cap. 7.

Galen. 2. de tempera.

QVOD omnis autem causa mordax, motaq;,

taq́;,siue frigidissima fuerit, siue calidissima, animanti & horrorem, & rigorem inducat, in primis ex huiusmodi argumentis colligere licet. Si sano corpori aquam feruentem de repente infundas, aut igneas scintillas incutias, protinus horridum euadet. Quin adhibito interdum adurente medicamento, quod ulcus excitare possit, aliqui in primis quidem horrore, deinde rigore, postremo febre afficiuntur. Etenim tertianæ febres, ut omnium maximè biliosæ calidæq́; sunt, ita præ cæteris maximè horrorem efficere possunt: & quò fuerint synceriores, eò uehementior fit in ipsis rigor. Nam & ardentem febrem, rigor superueniens soluit, autore Hippocrate, quòd bilis quæ interim in uenis continebatur, à natura per carnes ad cutem critice excutiatur. Igitur motionis ipsius, qua per sentientia corpora, bilis defertur, rigor, simul & symptoma est, & signum. Nam huiusmodi rigore affecti, postea sudant, ac à febre liberantur, eiecta ipsis bile. Interdum non ad cutem, sed ad internas partes impetum facie͂s, uel uomitione, uel alui solutione deijcitur: sæpenumero & intro, & foras, eadem die defertur, ut simul & sudore, & uomitione, & alui deiectione, bilis uacuetur. Porrò qui rigorem arbitrantur ardenti febri salubre͂ esse causam, utpote refrigerantem, eò quòd contrariorum contraria sunt remedia, ij tota errant uia. Principio si hoc uerum esset, liceba t

Hippoc. 4. aphorismorum, tex. 5.

Rigor quandoque signũ & symptoma.

eis rigorem excitare, si laborantem aqua frigida uel aspergerent, uel perfunderent, aut si nudum ad frigidum aërem educerent, aut si ipsum in aquæ frigidæ cisternam demergerent. Atqui si ardentem febrim rigor solueret ob hoc, quòd contrariam infert affectionem, oporteret post rigorem febrim quiescere. At nõ sic se habet ueritas. quippe tantum abest, ut protinus incidente rigore quiescat febris, ut post rigorem multò appareat uehementior. Quiescit autem, quum uel ęgrotans sudauerit copiosè, uel pallida bilẽ uomitione, aut alui solutione eiecerit. Etenim consentaneum est, dum maiore impetu mouetur bilis, uehementius febrim accendi. igitur non solum frigidas, uerũ etiam calidas causas posse rigorem parere, iam dictum est.

A CAVSA *calidißima, tũ & frigidißima horrorem, rigoremq; excitari posse, argumentis euidentißimis planum facere pergit* Galenus. *Nempe si ualenti alioqui corpori aqua feruens, aut igneæ scintillæ inijciantur, horrorem protinus excitari uidemus, interdum etiam rigorem, nonnunquam uero & febrim, pro uaria hominum natura, & temperamento.* Nam *quibus calidior fuerit natura, rariorq; habitus, sensusq; acrimonia maior, ijs non tantum horror, sed & rigor, & febris accidere consueuit. Quibus uero frigidius temperamentum, densiorq; habitus, & obtusior fuerit sensus, horror quidam eos, rigor uero aut febris non sic facile inuadere solet. Quæ causa est, cur per*

per tertianas febres, utpote omnium maxime biliosas, horror uehementior incidere solcat, & si exquisitæ fuerint, rigorem pariant, uti 2. de Crisibus, & 2. de Febrium diff. exacte probatur. Tertianæ uero nuncupantur à circuitu, & periodo, quemadmodum & quartanæ, & quotidianæ. Nam in tertianis, per tertium quemque diem, in quotidiana singulis quibusque, in quartana per quartum accessio recurrere solet: quanquam sat sciam non ab huiusmodi periodis in totum febres intermittentes esse denominandas, quum interdum biliosæ febres, non tertio quoque, sed singulis diebus recurrere soleant: & quartanæ item si duplices fuerint, non per quartum modò, sed per medios etiam dies affligere ægrum consueuere. Verum si exactæ sint, huiusmodi semper circuitum seruare solent, & ab illo denominationem sumere. Non tamen indicium febrium inde sumendum: nam qui febrem per paroxysmum indicat, ut Auicenna ait, errat in ea.

Tertianæ unde dictæ.

Tertiana igitur omnium calidißima, si exquisita sit, rigorem infert, quòd & leuis sit humor, & membra uellicans, & acrimonia pungens, & leuitate impetum faciens: à quibus sanè causis rigor oriri solet. At quæ cum rigore inuadunt febres, intermittentes secundum plurimum esse solent, dicente Hippocrate: Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέρην ῥίγεα γίνηται, καθ' ἡμέρην οἱ πυρετοὶ λύονται. Id est, Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. Verum ad continenentium genus pertinet, quæ Græcis καῦσος, nobis ardens febris dicitur: quæ autore Hippocrate, tum fit, cum uenulæ æstiuo tempore exiccatæ, acres, & biliosos ad se succos trahunt.

Cur in tertiana rigor uehementior.

Hipp. 4. aph. textu 63.

Hippo. 4. de ratione uict. acu. textu 1.

hunt. Eam autem *febrim ſuperueniente rigore ſolui,* Hippocrates *in hæc uerba teſtatus eſt* : Ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ ἐπιγενομένου ῥίγεος, λύσις . *id eſt,* A *cauſone habito, rigore ſuperueniente, ſolutio . nec immerito quidem , quòd è uenoſo genere in muſculoſum noxij excrementi permutatio fiat.* Ob *flauam nanque bilem (ut ait Galenus) per membra ſentientia ueloci motu delatam, rigorem naſci certum eſt: quem ut plurimum (ſi huiuſmodi febribus ſuperueniat) aut uomitus, aut alui fluor, aut copioſus ſudor ſequi conſueuit, atque ab his liberatio, & febris ſolutio.* Expurgata *utique per huiuſmodi excretiones quæ morbum pariebat, cauſa.* Sic *de tota re Galenus, quē imitatus* Auicenna, *rectè dixiſſe eſt uiſus , motus naturæ decretorios ſæpe rigore prænunciari : inquit enim :* Et quandoque *antecedit criſin rigor.* Fiunt *autem motus, & excretiones huiuſmodi, ui naturæ, reſeratis utique meatibus, ac tranſpirantibus ſuccis: quo ſe modo febres, acceſſionesq́; febrium finire (uel Galeni teſtimonio) ſolent.* Contingit *uerò nonnunquam ut & ſudore , & ſoluta aluo, & uomitu ſimul, bilis per decretorias pulſiones excernatur: quod tum fit, cum redundans humor multus fuerit, expultrixq́; potentia ualida. tum enim, qui ſumma corporis circumſtat humor , ſudore ſoluitur, qui uentriculum infeſtat uomitu , qui imum uentrem, deiectione.* Hæc *autem in ægris haud parum multis fieri uidemus, ijs præſertim, qui in ſalubri uictus ratione uitioſorum humorum copiam collegerint.* Vnde *per decretorios motus, non unam tantum bilem, ſed & cruda multa, & aquoſos humores, uarijs locis expelli cernimus, idq́; præeunte rigore, ſequente excretione, ac*

poſt

Hipp. 4. aph. textu 58.

Gal. lib. de rigore, & hoc ipſo loco.

Gal. 5. apho. comment. 58. Auicē. fen. 2. 4. ca. 3. & 7.

Gal. 9. meth.

post eam febris solutionē. Rigorem autem non per se quidem, sed ex accidenti febrem sanare apertißimis hic Galen. rationibus docet. Nam febri rigor contraria causa non est, à contrario autem sanatio semper: quum iuxta Hipp. sensa, contrariorum contraria perpetuò sint auxilia. Sed ob id ab Hippoc. ardentem sanare febrem dictus est, quòd ad ipsum excretio omnino aliqua quæ febrem leuet subsequi consueuerit.

Hippo. lib. de flatibus.

CAETERVM quamobrem causas inter sese maxime cōtrarias, idem symptoma sequatur, deinceps dicendum est, si rursus admonuerimus eorum, quæ facultati expultrici molesta esse demonstrauimus. Non enim ita excernit ea quæ in amplis instrumentorum spatijs continētur (ueluti iam ostensum est in uentriculo, utero, utrisque uesicis, intestinis, pulmone, & naribus) ut interim ea, quæ in ipsis corporibus nascuntur excrementa negligat, sed ab his quoque excernit id quod redundat, & citra molestiam, & transpiratione quæ sensum lateat: id uerò, si à naturali lege animal nō aberret. Quòd si erodens quippiam in ipsis constiterit, maxime si uehemēter moueatur, tum & tristantur, & ad expellendum festinant, quocunque maxime licet modo è mēbrorum ipsorum corpore quippiam expellere. Contrahunt itaque, ac constringunt sese partes, mox quælibet impellit eam quam continet excrementi portionem. Quòd si uniuersas partes simul moueri intelligas,

ligas, totum corpus concussione, quassatione& uexabitur, qualis apparere solet in ĳs, qui rigoribus correpti sunt. concussis itaque musculis omnibus, necesse est, opinor, cum ipsis & articulos unà concuti: atque ob huiusmodi concussionem, laborantes, inuiti & distenduntur, & incuruantur.

EXPLICATIONE *certe dignißimum id Galeno uisum est, cur ad contrarias causas, idem pathema sequatur, uti ad calidam, frigidāq; causam, rigor.* Nam *quum lege contrariorum fiat, ut contraria quæ sunt, contrarios item pariāt effectus, fieri uix posse uidetur, ut à contrarijs causis idem oriatur pathema.* Quem *scrupum etsi non exacte* Galenus *hic dirimat, diluet tamen paulò post, nonnullis prius ad eam rem facientibus, opportunè tractatis, recensitisq; his, quæ de expultrice potentia paulò antè capite* III. *&* IIII. *dicta sunt: nempe, aliter ea quæ in amplis instrumentorum spatijs continentur, expelli, aliter ea quæ in ipsa membrorum substantia hærent.* Nam *prioris ordinis excrementa, sensibili excretione per conuenientia loca uacuari expultricis facultatis beneficio solent, uomitu scilicet, deiectione, urina, mensibus, tußi, sternutamento: per quos sanè motus quæ in uentriculo, intestinis, uesica, utero, pulmonibus, naribusq; continentur, commodè expelluntur.* At *quæ in ipsa membri substantia manent, si sanum animal degat, & naturæ ductu regatur, transpiratu soluuntur: si uerò consistens excrementum erodens, & calidum fuerit, iam transpiratu solui non potest, sed naturam contristans, mole-*

ßiam parit,& ad expulsionem proritat:tumq; natiuo quodam impetu ad excretionem sese colligentes partes, id à se quælibet pellit, quod in ea noxij excrementi continebatur. Qui sanè motus si uniuersim ab omnibus corporis partibus fiat,concußionem oriri quandam necesse est,quæ totum corpus corripiat,quam & ipsam, Rigorem merito appellare solemus, quòd qui eo tenentur,distendi,& quasi conuelli uideantur, instar eorum qui frigore nimio occupati rigent.Curuari autem ob id sic affectos uidemus, quòd unà cum musculis concußis,concuti quoque & articulos uideamus:unde & contrahi,& curuari corpora est necesse, neruis utique, tendonibusq; concußis· quæ nimirum partes,ut sunt omnium maxime ad sentiendum appositæ,ita & omnium primæ pathematis huius uim sentiunt,eo scilicet argumento,quòd rigores omnes parte corporis posteriore,magis quàm anteriore (autore Hippocrate)incipiant.unde quum ea pars tota neruis quàm maximè abundet, atque ipsa primos rigoris insultus sentiat,nempe ad sentiendam frigiditatem,ut uult Galenus,idonea,fit,ut ad neruos bona huius symptomatis portio perueniat.

Rigor.

Rigore affecti cur incur uentur.

Hipp.5.aph. textu 69.

Gale.in cõm. illius aphorismi.

SED differunt huiusmodi motiones à conuulsione,palpitationeq;:in conuulsione quidem similis est motus,non tamen ab eadem perficitur facultate,in palpitatione nõ est similis;uerum,ut antea dictum est, attollitur membrum unà cum districto ab inflante spiritu musculo.In rigore uerò, ut nuper diximus,quælibet pars mouetur, musculo seipsum

ſum attollente. Per illarum autem motum, totus muſculus quaſſatus, concuſſusq́; articulos quibus inectitur, unà ſecum concutit: huiuſmodi motus, in thoracis quoque muſculis, per inęquales intemperies deprehenditur. Quò fit, ut tuſsis, & breuior, & excreationi non abſimilis ſequatur: concutiuntur enim muſculi, ea quæ carnibus ipſorum moleſta ſunt, per pulmonum arterias excernere cupientes. Per alias uerò tuſſes, ut indicauimus, ipſi uehementer pulmonibus incumbũt, ut multam eandemq́; confertam efflationem excitent. Ac maiore quoque cum impetu irruunt, affatim ſpiritum explodentes, cum quippiam in naribus contentum, fuerit expurgandum. Atque hoc intelligentes nonnulli, indigentes quidem ſputi per thoracem, ac pulmones reiectione, ſed quia imbecilli ſunt facultate, ſternutamenta ſibi cient, irritatis naribus, ut ob uiolentum motionis impetum expuant ea, quæ antea tusſiendo reijcere haudquaquam poterant. Sed de huiuſmodi tuſsis genere iam antea dictum eſt ſatis. Ea uerò tuſsis, quæ ob intemperiem inſtrumentorum reſpirationis accidit, ad rigoris, horrorisq́; genus pertinere uidetur: ſed hoc intereſt, quòd ipſa citius ſentitur, eò quòd reſpirationis inſtrumenta nunquam quieſcunt. Iam enim demonſtratum eſt, huiuſmodi affectus per totum corpus, ex motu maxime deprehendi. Igitur ſi ea quæ infe-

 ſtant,

ſtant, ſuapte natura humida fuerint, ob concusſionis, quaſſationiſq; uiolentiam, per tuſſim, ac rigorem ab expultrice facultate impulſa, ultro citroq; feruntur, donec ad conuenientem locum applicuerint, alia quidem in ſuperiorem, alia in inferiorem uẽtrem, alia denique ad cutem ad exteriora: ita enim ſenſum haudquaquam effugiet ipſorum uacuatio. Si uerò ſolus ſpiritus ſine humiditate, immodicè uel calidus, uel frigidus per corpus tranſeat, is tum horrorem excitat, atque nonnunquã rigorem quoq;, eandem ob cauſam. At ita affecti, neq; uomunt, neq; ſudant, neq; per aluum quicquã deijciunt, quod ſenſus notare queat, cp aërea ſint ea quæ expultricem facultatem irritant. Ita balnearum caldarium, præſertim de repente confertimq;, non præcedente calfactione ſubeuntes, ilico horreſcimus: neque non ubi affatim ad frigidum aërem eximus, aut licet non affatim, cogamur tamen in ipſo diutius immorari: id quod peregrè profectis nonnunquam euenire ſolet. Atqui huiuſmodi rigoris remediũ eſt calfactio, non ſudor, non uomitus, non alui deiectio. Quum itaque (ut dictum eſt) & frigida, & calida cauſa, rigorẽ excitare poſſit, calidæ quidem, ſi aërea fuerit, refrigeratio ſatis efficaciter auxiliatur: ſi uerò humoris ſpeciem referat, febris eam neceſſario ſequetur: curatur uerò uacuatione. Frigidæ uerò, ſi aërea eſt, remediũ eſt calfactio: ſi uerò ſit

rò sit humor,interdum sola concoctio suffi-cit,interdum uacuatio,nonnunquam ambæ conueniunt.

QVANAM *maxime ratione à conuulsione & palpitatione rigor differat, ex utrorunque natura bellè docet Gal. Conulsionem morbifica semper causa, rigorem naturalis potentia facit. In palpitatione uerò motus qui fit, illi qui in rigore efficitur multò est dissimilimus, quum hîc, seipsam pars moueat, nullo incluso spiritu, articulosq; secum eodem motu concutiat: in palpitatione uerò, nec agitata pars sine inflante spiritu mouetur, nec mota secum articulos attollit. Itaq; siue utriusque motum, siue effectricem causam contempleris, longo à se interuallo dissidere inuenies. Atque ex hoc itidem, quòd tussim nunquam palpitatio excitat, ut pote ab uaporosa semper substantia genita. Rigor uerò excitare quandoque potest. Intemperatis nanque per inæquales intemperies thoracis musculis, & rigorem oriri, & tussim excitari uidemus, concussis nimirum ab expultrice facultate musculis, ut quæ ipsis molesta sunt per pulmonum arterias excernant. sed ut non magna est intemperies hunc motum excitans, ita quoq; quæ ex ea nascitur tussis, modica est, ac screationi, ut ait Galenus, haud longè dissimilis. Quæ uerò ab intemperie humori coniuncta tusses creantur, ut difficiliorem uacuatu causam continent, sic & ualidiorem postulant motum, nempe multam, confertamq; efflationem, ipsum quod noceat excrementum unà cum spiritu explodentem, ut antea cap. IIII. dictum. Ob id uerò huiusmodi pathemata quæ*

Rigor excitare tussim quãdoque potest.

thoraci, pulmonibusq; nocent; celerius sentiuntur; quòd respirationis instrumenta perpetuò moueri oporteat, quò caloris in nobis symmetriam seruent. Vnde si à causa quapiam uel minima, impediantur, statim quod lædit explodere tentant; subindeq; tußim exci-tant. Quippe meatus animæ liberos semper esse oportet, ne si forte ab suo ipsorum munere impediti deficiant, mortem animanti concißcant. Sic Anacrontem poëtam acino uuæ passæ, Fabium Senatorem, uno pilo in lactis haustu strangulatos Plinius scribit. Ipse uero ad eundem quoque modum Plinius, craßiore caligine obducto spiritu, clausoq; stomacho, præfocatus obijt, dum ad Vesuuij montis portẽtosam illam igniferamq; nubem contemplandam (ut erat rerum naturæ acerrimus indagator) propius acceßisset, ut eleganti quadam, ac mire docta de eo conscripta epistola Plinius nepos testatur. Igitur si humoris speciem referant quæ molestiam inferunt, ea quidem excretione sensu perceptibili educentur, sudore nimirum; uomitu, seceßu; screatu. Sudore quidem; si extimas corporis occupent partes, & ad cutem ferantur: uomitu, si ad uentriculum: seceßu si ad imum uentrem: screatu; si ad pectus, pulmonesq; inclinent. At uero si aëreum sit noxium excrementum, sensum illius uacuatio effugiet, transpiratuq; dissoluetur, ipso utique in halitum uerso. Cur uero & in calidam properè descendentibus, & frigido aëri occurrẽtibus rigere contingat, exacte ab Aristotele redditur causa. Nam à calido horror ob id efficitur, quòd frigus externum uià sese colligens, introq; admissum, ob contrarij consistentiam, natiuum calidum deijciat, insuetoq; motu membris occurrens, horrorem pariat.

Respirationis instrumẽta perpetuo moueri oportere.

Plin. lib nat. hist. 7. cap. 7.

Plinij mors.

Plinius nepos lib. epist. 6. ad Tacitum.

Humores qui bus uijs expellantur.

Arist. 8. proble. particula, problem. 10.

pariat. A frigido uero nascitur, interno calore à frigidi occursu extincto. Nec obstat, quod absurdum sit, contrarias inter se causas idem efficere posse, ut idem Aristoteles tradit: id enim in causis per se uerum habet, in ijs uero quæ per accidens causæ sunt, non sic. A frigido autem horrorem per se quidem fieri, uel au tore Aristotele, uerum est: A calido, per accidēs, quòd ipsum horroris prima non sit causa, sed interueniens frigus in unum sese colligens, & ad profunda corporis permeans. Verum hæc, etsi uerißima sunt, & ex summi Philosophi officina deprompta, Medicis tamen non plenè satisfacere uidentur. Nam Galenus à calida causa maiorem quàm à frigida rigorem nasci affirmat, eoq; dixit in tertianis febribus, utpote omnium biliosißimis, si exquisitæ sint, ingentes excitari rigores: id certe minime dicturus, si causam calidam non per se talem ad rigoris generationem, sed secundum accidēs, uti Aristoteles, iudicasset. Nulla enim non primaria causa quicquam ualentius primaria efficere potest: quum sit illa ab eo quod fit remotior, hæc propior, illa imbecillior, hæc ualidior: quod in calculis à sese inuicem motis experiri quilibet potest. Nam si primus secundum, secundus tertium, atque hic quartum moueat, postremus quidem à mox præcedenti ualidius, ab altero imbecillius mouebitur. Itaque quum ualentiores à calida causa, quàm frigida secundum Galenum rigores fiant, nec tum externi frigoris intrò conclusi rationem adferre oporteat (quòd rigorem inferens causa interna sit, nec forinsecus admota, eoq; minime poßit ambientem nos aërem intro repellere, quod calida circunfusa secundum Aristotelem faciebat) inuenienda nobis

Arist. ubi supra. & 2. de Generati. & de Partibus anima. & 4. meteor.

Arist. & Gal. in causis rigoris assignandis uarij.

certe probabilis quæpiam causa erit, in quam euentum huiusmodi reijcere rectè possimus. Inueniemus autem, si ad Galeni sensa animum adhibentes uniuersam rigoris naturam fuerimus paulò penitius contemplati. Cumq; rigor concussiuus quidam, & inæqualis totius corporis motus Galeno statuatur, nō uehemens ille frigoris sensus qui in perfrigeratis sentitur; considerandum nobis in primis erit, utra ne causa, calida, an frigida concussionem hanc magis excitare possit: quo cognito extemplò palàm fiet, à quanam causarum rigores uehementiores fiant. Itaq; quum ad concussiuum hunc motum, humorum in primis acrimoniam adesse oporteat; tum & notabilem ipsorum copiam, denique eorundem per sensibilia membra motum quēdam cum impetu factum (quæ Galeni lib. de Rigore, *&* x. *Methodi, & hoc loco est sententia) sequi planè ex hoc uidetur, ut quanto fuerit acrior humor, eò maiore cum impetu per membra ferri oporteat. Nam impetum acrimonia auget; accedente expultrice potentia, quæ quanto amplius ab acutiori excremento fuerit irritata, tanto certè potentius ad id pellendum quod molestat, mouebitur. Igitur quum calida suapte natura causa, acrior & molestior sit, obq; acrimoniam, maiore cum impetu in membra feratur, consequens quidem est, ut ab ea quàm à frigida maiores nascantur rigores. Quæ ne temere dixisse uideri possim, doctis Galeni assertionibus roborare conandum. Is* x. *Methodi, de* Rigoris *generatione ad hunc loquitur modum:* Mordens *(inquit) halitus, & siccus, ubi per sensibilia corpora fertur, horrores, & inæquales totius corporis concussiones (ῥῖγος Græcè dicunt) facit in ijs, quibus*

Gal li de rig. et supra cap. ult. 4. libri.

Quæ ad rigorem faciendū concurrant.

Rigoris generatio.

cute

cute stipata, quæ prius transpirabant, iam retēta sunt. Ac concussio quidem ista (subdit) succedet propter eorum quæ feruntur excrementorum tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis uirium infirmitatem. Nam & multa paucis, & quæ qualitate sunt insigni, ijs quæ ita non sunt, rodunt magis: pari modo, & quæ cum celeritate feruntur, ijs quæ tarde. Hæc Galenus. Ex quo sane loco omnes rigoris causas aperte quis colligere posit. Sunt autem, humoris acrimonia, copia, impetus, uirium laborantis infirmitas, non absoluta quidem illa, qualis per Atrophian accidere solet, extincto utique inopia alimenti calido natiuo: tum enim, ut lib. de Rigore Galenus, rigor non fit, sed tunc solum, quum natiuus calor, excrementi copia, & acrimonia grauatus, superior uincendo sine magno conatu euadere nequit. Vnde ob pugnā huiusmodi natiui caloris excrementum pellere satagentis, & excrementi ipsius intrò natiuum calorem repellentis, concussiuus ille motus, tremorq; quidam oritur: fit enim rigor, autore Galeno, quum natiuus calor à nocente excremento repulsus, intrò se ueluti in arcem collegerit, indeq; fortior factus, & ad excrementum pellendum insurgens, rursus in extima fertur, ualideq; noxium succum agitans, fermè & ipse colliditur, liberè nimirum permeare non potens, ob excrementi molestiam: à quo sæpe calor repellitur, & ad profundum cogitur. Tandiu uerò inæqualis hic in corpore perstat motus, quandiu cum excremento calor pugnauerit: cuius pugnæ tum finis adest, cū natiuus tandem calor robore suo superare excrementum cœperit. Quæ (ut tradit Galenus) causa est, cur à uehementi rigore

Rigoris causæ.

Galen. lib. de Tremore.

Galen. lib. de Rigore.

rigore auctior præter naturam calor, demumq́; sudor sequatur: pugna enim calorem concitat, uictoria caloris natiui supra excrementum, sudorem. Quum enim facultatis nostrum corpus regẽtis opera, reserari meatus cœperint, & calidi sufficienter succi sint facti, transpirare, & in sudorem uerti consueuerunt. Ad quẽ *se modum continentes sæpenumero febres, & intermittentium accessiones finire solent, ita asserente* Galeno. A *calida igitur potißimum causa rigorem fieri*

Gal. 9. Meth. *cùm his Galeni sententijs constat, tum multis alijs ex* Hippocrate *sumptis.* Ab *ardente febre habito (*Hippocrates *inquit) rigore superueniente, solutio.* Et: Rigor *cum desipientia, malum.* Et: Q*uibus in febribus rigores sexto die fiunt, iudicium difficile sequitur.* Et: Si *rigor incidat, febre non deficiente, ægro iam debili, letale.* Et *denique:* Rigores *incipiunt ex lumbis magis.* Per *hos nanque sermones rigorem ab interna causa, eaq́; calida ut plurimum, prouenientem, rectè* Hippocrates *intellexit.* Q*uomodo enim per ardentißimas febres à frigida causa rigor fieri queat, non satis perspici potest.* Q*uanquam uerò & à frigida quandoque causa (nempe pituita uitrea, ut uult*

Galen. lib. de Rigore. Galenus*) rigor nasci poßit, erit is quidem longe altero, ut sentit* Galenus*, remißior, tametsi longior.* Vnde *maxime mirari subit tam incautè lapsum in*

Auicēna fen. 2. pri summa 1. doct. 3. cap. 14. *hac parte* Auicennam *fuisse: qui* Fen. 11. *primi* Cano. *rigorem à frigidis succis nasci, dicere non erubuerit.* Et Fen. *prima quarti, contra* Galeni *sensa & ueritatis, dixerit, humoris lentorem, & uisciditatem ingentis rigoris causam esse.* Sic *enim ille:* Et *de causis uehemen-*

Auicēnæ de rigore lapsus. *tis rigoris (inquit) est uehementia uirtutis expulsiuæ in*

lacertis

lacertis, & propter illud quanto est causa rigoris uiscosior, est rigor uehementior. An non hic totâ ipsum errasse uia Auicennam dicemus, qui rigorem uiscositati humoris falsò, & immerenter attribuat, quum contrà Galenus citato humoris motui, mordicationi, & multitudini iure optimo adscribat? Nam quum rigor sine uehementi impetu fieri minime poßit, ut paulò antè ex Galeno probauimus, impetum uero lentus uiscidusq; humor, utpote frigidus, facere non poßit, ad motum scilicet lentore suo ineptißimus, nec item acrimoniam habeat, qua facultatem ualide ad sui excretionē irritare poßit, eò certe fit, ut rigorem aut nullum, aut certè quàm minimum ea saltem ratione inferre queat: tantum abest, ut uehementis rigoris causa ullo pacto, ut Auicenna putat, esse poßit. In quem etiam scopulum Arabs Auerrous impegit III. sui Colliget lib. qui quoniam ijsdem machinis quibus Auicenna expugnari potest, ideo missum illum in præsentia facimus, & ad Galenū de integro sermonem instauramus, quod reliquum est absoluentes, nempe ad rigorem nōnunquam febrem sequi, ubi scilicet inferens rigorem humor, sufficienter calidus fuerit, & per sensu prædita membra delatus, nec foras ob cutis stipationem transpirare potens: tum enim intrans, consistens, ac uicinas partes calfaciens febrim accendit. Atque huius curatio, uacuatio est, ita hic asserente Galeno: nam uacuatio totam à corpore expellit substantiam. A frigida uero, eaq; aërea causa si nascatur rigor, sola calfactione curatur: si ab humorosa, interdum concoctione, nonnunquam uacuatione, sæpe utroque medemur: concoctione quidem, si leue sit peccatum, nec humor ualde abalienatus, quòd concoctio

Cur à frigido humore rigor fieri non posſit.

Auerrois. 3. colli. cap. 30.

Rigoris, omnis generis curatio.

ctio putredinem, si adsit, arceat, & humorem in naturæ usus transferat: uacuatione, quum coctione peccatum corrigi non potest: utroque, quum ualde à natura alienus, multus ue fuerit humor. Ex quo sanè loco sumi id potest, non perpetuò in humorum uitijs uacuatione utendum, quum hic Galenus sola interdū coctione citra uacuationem curare doceat, ubi scilicet humores non admodum à natura facti fuerint alieni. Quamobrem uulgatum ego quæstuarijs nostris Medicis morem non ualde improbare non possum (de indoctis, & nulla methodo præditis loquor) qui protinus ad omnē se adeuntium conquestionem, soluentia medicamenta, purgationesq; consulunt. Nam siue inæqualitatem ægri sentiant, seu leuem horrorem, seu minima digiti offensa capiantur, deiectorium mox pharmacum consulitur, ad potiones, & catapocia itur: quasi solis his deiectorijs, non etiamdum potius attenuante uictu, coctione, exercitio moderato, frictione, somno, quiete, inedia miseris languentibus aptius, & minore cum iactura tum ualetudinis, tum fortunarum consuli poßit: inquiente nimirum Galeno, Valde tantum indigentibus, & ex longis interuallis utilem esse quæ per deiectoria pharmaca fit, uacuationē, quum & corpora in malam quandam habitudinem trahant, & quæ nostrum corpus regit facultas infirmior inde reddatur: quòd (uel eiusdem testimonio) uires conuellant præsidia uacuantia euenta. Hac uero mea de hac re narratione à crebro tantum eorum usu deterrere, & ægros, & medicos uolui: congruum, & opportunum usum subtrahere nolui: ne quis me fortasse iniquus iudex in calumniam trahat. Sed de his obunde iam nimis: fecit nanque locus hic animaduersione

Nō perpetuo in humorum uitijs uacuandum.

In imperitos, & quæstuarios medicos.

Gal. 3. aphor. com. 15.

Gal. 9. Meth.

uersione dignus, ut eum totum ad Aristophanis lucernam (ut dici solet) paulo plenius explicarem. Quare in re tam seria aliquantum grauioris operæ, longiorisq; moræ collocasse, mihi à ueri amatoribus uitio non uertetur: sed contrà potius magnam mihi ab ijs referri, aut haberi gratiam oportere censeo, qui rem scitu dignissimam, & breuiore compendio à Galeno enarratam, ad hæc controuersam, mea qualicunque commentatione, uberiorem reddere, & clariorem curauerim.

AD RIGORES semper febrim sequi, ut uetus sermo est, ita uerus ex omni parte non est, ne si ipsum quidem, ut decet, definias: sic enim is qui antiquorum placita enarranda suscipit, ea amicè magis definire, quam morosè redarguere debet. At ne sic quidem uerus est sermo, uel si definientes dixerimus, rigores citra externam occasionem è corpore concitatos, febres necessario sequũtur. Quippe non solum nobis, sed compluribus quoque ante nos Medicis, uisus est rigor sine febre, non tamen adeò ualidus, ut is qui uel tertianam, uel quartanam præcedit, uel is quoq; qui & ardẽtes, & calidas febres finire potest. Solent huiusmodi rigores à praua uictus ratione originẽ ducere, dum per otiũ quispiã se impleuerit, & subinde à cibo lauerit. Quod si ciborum quoq; tẽperatura frigidior sit, ac pituitã suapte natura parere possit, tum promptissime rigor excitatur, adeo ut perquam difficile sit calorẽ reuocare. Non igitur

Antiquorũ placita amicè magis quàm seuere interpretanda.

igitur mirandum est superioris seculi Medicos, huiusmodi rigoris speciem nunquam uidisse, utpote minus aberrantibus tunc, quàm modo, à salubri uictus ratione hominibus, neque etiam tam crebro se lauantibus: uerum, ut nuper dicebamus, huiusmodi rigores, ad horrorem magis, quam ad concussionem pertinent. Quum enim praua excrementa fuerint congesta, in primis inæqualitatem sentimus, quæ si acria fuerint, erosionis quoque sensus accedit. Secundo loco exiguum horrorem percipimus, mox maiorem, tandem adeò magnum, ut iam rigoris particeps esse uideatur. Postremo rigorē ipsum solū sentimus, quo partes & quatiuntur, & concutiuntur. Huiusmodi rigor ob frigidos succos nunquam excitari uidetur. Principio enim ob crassitudinem uehementer moueri non possunt: quod si aliquando extenuentur, rigorem quidem excitabunt, sed non ita ualidum: quippe non tantam admittit subtilitatem extenuata pituita, quantam extenuata flaua bilis. Atque ut huiusmodi rigoris modus, parum fuit ueteribus cognitus: ita perniciosus in morbis rigor, ipsis non fuit ignotus, dicente in aphorismis Hippocrate: Si rigor per febrem non intermittentem acciderit imbecillo, letalis est. Etenim in huiusmodi rigoribus, insurgit quidem natura contra res noxias, quo eas expellat, sed uicta cadit, extinguiturq́ue, atque hanc ob rem

redditur

redditur symptoma perniciosum. Iam in quartanis febribus, succus ex calido, frigidoque mistus, rigorem excitat: quippe atra bilis suapte natura frigidus succus censetur, ubi uero adeo putris effecta est, ut febrim inducat, quanta fuerit putredo, tantus erit & calor. Atqui rigorem à calidis etiam causis excitari, iam ostendimus.

RIGOREM *febris etsi sæpe, perpetuò tamen sequi non solet, contrà quàm prisci illi existimauerunt: sic enim maluit Galenus ueterum scita benignius interpretari, quàm morose redarguere. Id autem boni moris, & officij plenum est, antiquorum placita accuratè enarranda suscipere, atque ita suscepta tractare, ut ad ueri semper legem, meliorisque interpretationis fidem potius, quā ad calumniam pertrahantur. Quod sane fiet, quum sicubi errasse nobis ij uisi sint, non protinus cum eis lege agamus, nec summo etiam iure ad tribunal uocemus, sed (ut æqui in componendis litibus, magis quàm seueri iudices facere solent, qui non tam pro actore, quàm reo stare, ac causam agere consueuerunt) & illos quoque in clientelam recipiamus. Quòd & hîc aperte facit Galenus, dum scitum hoc antiquorum, ad omnem rigorem febrim sequi, examinat: quo è munere ita sese explicat, ut & priscis summa cum præfatione honoris multum deferat, dum inquit: antiquorum decreta amicè magis quam seuerè esse interpretanda: & ueritati sine calumnia patrocinetur, dum posito pro ueritate metu, sermonem cum non omni ex parte uerum esse, affirmat: experimento quidem*

Antiquorum placita ad calumniam non pertrahenda.

to quidem indicans non ad rigorem perpetuo febrim sequi: & cur id ueteribus incognitum fuerit, latè explicans. Fiunt porrò rigores sæpe huiusmodi sine febre, cum quis praua uictus ratione usus crudorum copiam collegerit: quod ijs qui multo otio, lauationibusq; à cibo plurimis utuntur, euenire sæpenumero solet, ut scilicet, uel minimum commoti rigorem sentiant, hoc est, natiui intrò caloris cum horrore reuocationem, ut hic interpretatur Galenus. *Nam qui à frigidis succis motus nascuntur, horrorem quidem, uel* Galeni *hoc loco testimonio, rigorem non sic certè facere possunt. Ac proinde rectißime mihi dixisse est uisus, rigores, huiusmodi ad horrorem magis quàm ad concußionem pertinere. Nec mirum uideri debet rigoris huius speciem ueteribus fuisse prætermissam, quòd sanè illis incognita fuerit, minus tum ab exacta uictus ratione aberrantibus hominibus, nec ita crudorum mole refertis atque nunc, ubi gulæ, & genio uiuitur, & ad mortem irritamenta quæruntur.*

Rigor sine febre.

Rigorem *uero alterius generis probè eos nouisse, locus ille* Hippocratis *indicat: Si rigor per febrem non intermittentem imbecillo acciderit, letalis est. Ob id certe letalis, quòd pugnæ natura non sufficiat, noxia quidem excrementa exagitans, sed tamen superare non potens. unde extingui quidem natiuum corporis robur, in interitumq; uergere animans, consequens quidem est: eaq; ratione sic affectis eueniens rigor letalis iure* Hippocrati *dictus est. Huiusmodi uero rigorem nunquam à frigidis succis nasci (ut hic plene docet* Galenus) *ea in primis ratio monstrat, quòd frigidi natura succi impetu, ob craßitudinem, moueri non possunt,*

Hippo. 4. apho. tex. 46.

Cur frigidi succi rigorem facere nequeant.

possunt, sine quo rigorem fieri non contingit, ut suprà præcedente commentario ex Galeno monstratum. Quòd si tamen & calfieri, & extenuari huiusmodi succos contingat, rigorem quidem, sed leuißimum excitabunt. Etsi nonnunquam ex atra bile ingentes rigores oriri uideantur (uti sæpenumero in uehementibus quartanis experimur) dicendum tamen, non ab humoris frigiditate, sed ab calfactione, putredine, & attenuatione potius concußiuum hunc motum in quartanis prouenire. cuius rei id indicium est uel maximum, quòd per quartanarum initia uel nulli uel exigui fiant rigores (ut constans est omnium sententia) quòd scilicet nondum exactè attenuata sit atra bilis, nondum calfacta, nondum ad celerem cum impetu motum faciendum parata. Proinde rectißime hoc loco Galenus, in quartanis febribus ab humore ex calido, frigidoq; misto, non ab sincero rigorem nasci dixit. Nam atra bilis, nisi & putreat, putredineq; calescat, nunquam neque rigorem, neque febrim creabit, quòd frigidus sit suapte natura succus. Fit autem calidi in eo mistio quũ ad ipsum putredo accesserit, ac tum iure ex calido (scilicet putredinali) & frigido (qualitate natiua) mistus dicetur: sed ab eo sic affecto tantus nascetur rigor, quãtus fuerit præter naturam calor. Quod si quis contendat, sæpius id à Galeno dictum, nempe nõ in tertianis modo, sed & quartanis rigorem fieri, Respondebimus, latè quidem rigoris uocabulo tũ usum fuisse Galenum, non pro eo totius corporis concußiuo motu, qui à mordicante, & pungente fit succo (quem sanè motum ueri rigoris essentiam continere, tum lib. de Rigore, tum. 10. Methodi, tum hoc loco affirmauit)

Cur interdum in quartanis uehementes fiant rigores.

uit) sed pro eo potius qui ueluti à gelu perfrigeratis euenit. Quamobrem rigorum huiusmodi discrimen statuens ita de tota re sentẽtiam tulit, indicare scilicet uolens, quonam tertianæ rigor à quartanæ differat. In quartanis (inquit) talis est rigor, qualis his, qui uehementi gelu frigescunt, haudquaquam ei similis, qui à sole perustis, aut lassis, aut ex medicamentibus aliquando calidis, aut cum super ulcera ponuntur, mordentibus fieri consueuit. Hæc 2. de Febrium diff. cap. 5. Planius uero 2. de Crisib. cap. 3. ad hunc modum: *Tertiana febris (ait) quæ ex flaua bile mota ortum habet, rationabiliter statim ab initio rigorem affert non mediocrem, hoc ipso primum à quartanæ rigore differens, quoniam pungi uidetur, ac percuti corpus (talis enim est in tertianis febribus rigoris sensus) sicuti in quartana febre, similem frigefactionem habet, qualis per gelu tempore hyberno sentitur.* Et paulo pòst: *Quartana febris neque primo die statim cum rigore inuadit uehementi: nam progrediente ipsa atq; aucta, unà etiam rigor augetur, sensusq; ægrotantibus adest, non quasi pungantur, sed potius contunduntur cum quibusdam ueluti refrigerationibus usque ad ossa tendentibus.* Hæc ille. unde apertißime constat duo rigoris ab eo esse genera constituta, primum quo cum quassatione quadam pungi, & uellicari totum corpus uideatur (quem præcipuè motum uerè rigorem nuncupauit) alterum, quo perfrigerari, & cõntundi usq; ad ossa appareat. Atq; hic quartanis cõuenit. sed de his iã satis.

Rigoris tertianæ et quartanæ differentia.

Rigoris duo genera.

QVOD uero ad has rigor ita sequatur, ut & algidæ, & exangues appareãt partes, præcipue

cipue extremæ, ac uniuersa quoque cutis, & partes ad superficiem ei substratæ, & quam ob causam ita eueniat, id profecto deinceps considerandum est. Porrò motus quidam est omnium primus, atque (ut ita dicam) maxime princeps, quo calor natiuus, tum intrò, tum foras defertur, idq́ in compluribus animi pathematis. Ac unà cum ipso & sanguis, & spiritus, modo ad interna, nempe ad suam scaturiginem, fertur, retrahiturq́, modo tendit ad externa, atque diffunditur. Etenim Animæ essentiam, in alia quapiam tractatione definire, audax fortasse facinus putabitur. in hoc uero opere, præter audaciam, etiam superuacaneum uidetur. At quęcuuque tandem ipsa fuerit, è duobus alterum fateri oportet, aut quòd ad omnes functiones, ut primis instrumentis, utitur & spiritu, & sanguine, & uel alterius, uel utriusq́ calore, aut quod in his ipsis consistit.

PER *rigorem extrema quidem refrigerari, experimento constat: cur ita fiat, quærenda hìc Galeno causa uisa est. Eius porrò euentus rationem hanc reddit Galenus, quòd quum per rigorem intrò reuocari calorem oporteat, ut præter Galenum Aristoteles etiam confitetur, consequens quidem est, ut reuocationem hanc, extremarum partium refrigeratio sequatur. ut enim caloris natiui diffusione partes non internas modo, sed & externas calfieri contingit, sic eiusdem reuocatione, ipsis utique externis spirtu, & sanguine* *Aris.11.proble.par.proble.53.*

guine destitutis, refrigerari necessariò oportet. Quã- obrem certe iure optimo, motum hunc, quo calor unà cum spiritu, & sanguine sese modo ad ima corporis, & suam scaturiginem, colligit, modo extra diffundit, primum, & principem Galenus appellauit, quòd ab Anima, *principe in nobis parte, primò fiat, eoq́; pathe- mata in quibus motus hos fieri uidemus, ratione qui- dem optima animi & esse, & nominari censemus.* Nam *(ut paulò pòst sumus dicturi) ad animam pertinent metus, ira, uerecundia, gaudium: quibus sanè in pathe- matis, aut natiui intrò caloris repentinam fugam, aut eiusdem foras productionem fieri experimur.* Quorũ *utique animi pathematum eò de industria meminisse hic* Galenum *credimus, ut similitudine quadam osten- deret perinde in rigore refrigerari extrema, atque in metu, & timore, eandemq́; ob causam.* Quoniam *uero & motus ij omnes ad animam pertinent (ut cuius ua- ria in corpus actione, uarium itidem in natiuo ipso ca- lore contingat fieri motum) eam ob rem de animæ essentia, & natura, nonnulla adijcere* Galeno *commo- dißimum uisum est: ut cui incepta de rigore tractatio expleri de integro non poßit, ni illi motuum animæ ratio, adeoq́; ipsa* Animæ *natura, constet.* Verum *quo- niam quæ propria, ac iusta est cuiusque rei notio, ab ipsius definitione, totam utique rei naturam explican- te, proficisci debet, ut est omnium constans sententia, opportunum sanè ac maxime necessarium uidebatur, ut de animæ essentia tractaturus, uniuersæ tractatio- nis telam ab ipsa, de qua futura disputatio erat, ani- mæ definitione ordiretur.* Sed *quando non satis expo- sita* Galeno *ipsa* Animæ *natura erat, quærenda illi*

Animi motus.

omnino

omnino alia, quàm per definitionem inueniẽdi methodus fuit: quæsita quidem illa, non ab ijs quæ rei essentiam consequuntur (quum tota ipsa quidem Animæ natura illi sit prorsus ignota) sed ab ijs potius quæ probabili quadam ratione de ea dici, ex ijs, quos uidemus, effectibus, possunt. Quamobrem rectißime certe, & ut se dignum erat, Animæ naturam definitione uelle tractare, audacis, & confidentis hominis esse existimat. Quid enim quæso confidentius unquam excogitari, diciq; potest, quàm eius rei essentiam tradere conari, quæ non modo nullis se sensibus ipsa insinuet, sed quam ne cogitatione quidem, aut ulla quantumuis exacta mentis intentione complecti, aut assequi poßis, præsertim quum eius rei inquisitionem tot tantorumq; prodita uirorum de ea re pugnans controuersia dissensioq; multò difficilimam faciat, alijs aliud sentientibus? Quippe nec quid sit anima, aut ubi resideat, aut quomodo subsistat, satis inter omnes primæ etiam notæ Philosophos conuenit. Nonnullis cor ipsum anima esse uidetur, quòd corde maxime uigeamus, eiusq; unius beneficio uita fruamur. Democrito, Leucippo, Zenoniq; Stoico, ignem quendam esse, et calorem ex atomis sphæricis conflatum, uisum est. Aristoxenus Musicus, idem & Philosophus, corporis intentionem quandam, uelut in cantu, & fidibus (quæ harmonia dicitur) esse animam existimauit. Pythagoras & Xenocrates, numerum seipsum mouentem. Diogenes, aërem tenuißimum, & purißimum quendam. Heraclitus, uaporem calidum, halitumq; igneum incorporeum fermè, semperq; fluentem. Hippon, aquam, quòd aquoso semine constemus. Critias, sanguinem. Plato, in philosophia

Variæ philosophorum de anima opiniones.

& omni alia disciplina quæ ad hominem exornandum nobilitandumq; facit, summus idemq; primus, triplicem animam excogitauit, Vitalem, Sensuum effectricem, Rationis participem: quam & ipsam ex quinque præcipuis rerum generibus constitui uult, nempe essentia, eodem, altero, statu, & motu: tum etiam ex numeris, cõcentibus numerosis, figurarum initijs, & principijs motionum. His porro natura distantibus animabus, distantes quoque in corpore posuit sedes. Atque hæc arcana, & diuinitatis plena est Platonis de anima sententia: quam alioqui uastis reconditioris doctrinæ tenebris obuolutam, luce clariorem nobis sua in Timæum cõmẽtatione Marsilius Ficinus effecit. Aristoteles longè omnibus (excepto uno tamẽ Platone) præstans, & ingenio, & doctrina, & diligentia, quintam quandam separatam naturam censet esse, è qua sit anima. Quam & ipsam Naturam, Græco, nouoq; nomine ἐνδελεχέιαν, id est, ut Cicero interpretatur, continuatam quasi quandam, & perennem motionem, aut ut Agyropilus Bizantinus sentit, ἐντελεχέιαν, id est, perfectionem, & consummationem quampiam nominat. Hæ sunt ferè omnium (nisi quæ me forte fugiunt) de Anima Philosophorum sententiæ. Cum medicis uero, præsertim duce nostro Galeno, facilior de ea re tractatio, ut qui animam cognoscere, eiusq; essentiam scire, haud magnopere Medico utile esse existimet. Sic enim in de Facultatum naturalium substantia ille: Neque id quidem (ait) scire me profiteor, an nulla per se animæ existat essentia. Hoc sanè pro confesso apud omnes habetur, quòd ubi in corpora commigrauerit, eorum naturis quæ ex certa quadam elemento-

Animæ constitutio secundum Platonem.

Cicero 1. Tusculanarum.

Animæ cognitio parum medico utilis.

rum

rum,ut dixi,temperatura conditæ sunt,inseruiat. Atque huius rei gratia nihil reor incommodi arti medicæ accessurum,etiam si animationem,& transanimationem ignores. Proinde,subdit. Animæ essentiam cognoscere,nec ad morbum profligandum,nec ad sanitatem tuendam,necessarium esse puto. Eadem quoque libro de utilitate Respir.& eo: Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur,ab eodem Galeno recensentur:& rursus in De fœtuum formatione. Quinto uero de simplicium facultatibus lib. ita de tota re pronunciat: Innatum(inquit)calorem in quoque animantium spiritum nominamus:qui etsi non sit animæ essentia,saltem primum eius est instrumentum. Stoici autem spiritum,animæ essentiam,& substantiam esse arbitrantur. Nos autem(subdit) de animæ substantia non admodum pronunciare quippiam audemus. Stoicis uero spiritum animam esse, idem Galenus 3. de Placi. Hippo. & Pla. ex Chrysippi sententia demonstrat. Anima,inquit Chrysippus,est spiritus nobis innatus,per totum corpus,quoad uitæ in eo habilitas exstiterit,diffusus,ac permeans. Quam tamen definitionem non recipiens Galenus,eam septimo eiusdem inscriptionis lib. ad hunc modum confutat, poste aquàm de cerebri dissectione esset abunde locutus:Ex quibus (inquit)sensui apparentibus rebus suspicari posset fortasse aliquis alter ex duobus,uel si incorporea est anima,spiritum illum qui in cerebri uentriculis continetur,primum animæ quasi domicilium esse:uel si est corpus anima,eũdem illum spiritum esse animam. Sed quia uidemus collisis uentriculis, animal paulò pòst rursus sentire,& moueri,neutrum horum sentiendum

Calor innatus quid.

Animæ defi nitio secũdũ Chrysippũ,et eius confutatio.

mm iiij est.

est. Rectius uero erit si existimemus in ipso quidem cerebri corpore habitaculum animæ esse, qualiscunque substantia eius fuerit (nondum enim de hoc considerauimus) sed primũ ipsius instrumentum, ad sensus omnes, & item ad motus, qui ex appetitione fiunt, hunc esse spiritum, unde fiat, ut exinanitus, animal minime uita priuet: sed stupidũ sensu, motuq; erepto tantisper reddat, quo ad rursus collectus restituatur. At si spiritus animæ substãtia esset, fieri nullo modo posset, quin simul atq; ipse esset euacuatus, continuò quoq; animal interiret. Verisimilius igitur est spiritũ hunc in cerebri uentriculis oriri, atq; ipsum primũ esse, ut dixi, animæ instrumentum. His sanè uerbis Galenus Chrysippi de anima definitionem euertere est annixus, idq; (ut mea fert opinio) non minus acutè, quàm uerè. Nam si Anima spiritus esse quidam, pro Chrysippi assertione, statuatur, dilabi quidem ipsam uacuatis in nobis spiritibus necessario oporteret: cuius tamen, in uehementibus cerebri collisionibus, & animi deliquijs, oppositum experimur. Nam in his & spiritus uacuantur, & animal stupidum, mortuoq; quamsimilimum redditur, sed non tamen ob id anima fugit, & uiuere tum etiam animans dicitur. Non igitur animam spiritum esse dicere oportet, sed animæ primum, præcipuumq; instrumentum: quod & ipsum rursus 2. Artis curatiuæ ad Glauconem, ex summorum tum Philosophorum, tum Medicorum sententia confirmauit. Atque hæc de anima ex Galeno: qui quoniam demonstrationem ad id ullam se adferre non posse confitetur, ob id certe pro ueri Philosophi more, maluit pudore quodam & modestia animæ substantiam nescire se profiteri, quàm in re non

ſatis ſibi cognita uanas adferre demonſtrationes. An *non igitur uaniſsimum ſit, & impudentiæ plenum, quòd à nemine adhuc cognitum fuerit, quod doctiſsimorum quorunque ingenia diſcruciarit, quod neque ſenſu ullo, nec ſolida demonſtrationis fide perſpici poſsit, id uelle definitione complecti?* Conſultò *igitur ab hac ſe* Galenus *moleſtia liberans, contractis ingenij uelis, uolens, ſciensq́; ſubducit: audax, ſuperfluumq́; exiſtimãs, animæ eſſentiam medica methodo definire uelle: ſed prudenti disiunctione uſus, quæcunq; tandem ea ſit, id confiteri oportere, aut in ſanguine, ſpiritu, & calore ipſam conſiſtere, aut his ipſis, ceu primis, præcipuisq́; inſtrumentis, uti ad omnem, quæ horum adminiculo fit, functionem: quod & rurſus 2. ad* Glau. & *5. de* Simpli. *fa. ut antea dictum, recenſuit.* Ex *hac uero* Galeni *de anima, ſeu potius de eius ignoratione, uerecunda magis, & ſimplici quàm impudẽti & temeraria aſſertione, tantum abeſt ut commoueri quenquam qui paulum modo melioribus diſciplinis animum informarit exiſtimem, ut eò plus in admirationem tantæ rei pertrahi, & ad eius naturam penitius contemplandam niti ipſa rei magnitudine illectum credam.* Sed *hoc is efficiet, qui rerum naturæ contemplationi animum adhibebit, non qui unius tantum humani corporis exactè naturam noſcendam(quod* Medicus *facit) aſſumpſerit: eoq́; illi minime hac conſideratione opus fore, rectè* Galenus *prodidit, quòd ſatis ſit ad morbum profligandum, & ualetudinem ſeruandã corporis ipſius quod tutandum ſuſcipimus, non animæ, quæ noſtro non ſubijcitur muneri, nec noſtris auxilijs eget, naturam noſſe.* Quæ *etſi uerißima ſunt, multò tamen cer-*

Medicus quid dignoſcẽdum aſſumat.

tè id

tè id uerius, esse in nobis diuinam quandam, & ab omni corporea mole exutam substantiam, inuisibilem quidem illam, neque sensibus conspicuam, sed tamen non obscuris notis perspectam, aut potius intellectam, qua longissime à brutis distemus, & proxime ad superorum naturam accedamus. Hanc porrò meliorem nostri partem immortalē, impatibilem, nulli corruptioni obnoxiam, & meliore quandoque æuo fruituram, non sacra tantum nostra solidioris sapientiæ, euangelicæq; doctrinæ placita ostendunt, sed & omnis melioris notæ Philosophorum docet schola, omnisq; adeo Deum cognoscentium hominum concors assensio. Nam quid aliud quæso est, ad imaginem Dei factum esse Hominem, quàm Dei characterem, diuinæq; portionem auræ suscepisse, animam inquam mentemq; diuinitatis plenissimam? Quid rursus erectus ille in cœlum sublimi uultu hominis status? an non aperte diuinum, ac cœleste animal, Hominem esse testatur? eo uidelicet argumento, ut cum cæterarum quidem animantium naturam cōsideraverimus, quas pronis corporibus abiectas, in terramq; prostratas summi Dei prouidentia effecit, unum tamen hominem iussit erectos ad sydera tollere uultus, ut quasi contempta humilitate terræ in altum niteretur, originem suam quærens, & sentiens summum ipsum bonum in summo etiam sibi esse quærendum. Hoc item mira in nobis inueniendi solertia, celeritas cogitandi, percipiendi facilitas atque discendi, memoria præteritorum, & prouidentia futurorum, ipsa denique artium, & disciplinarum omnis generis inuentio, & scientia, ipsaq; in primis summi Dei, operumq; illius uni tantum homini concessa cognitio, abunde

Animæ dignitas & excellentia.

Quibus notis animæ excellentia deprehendatur.

abunde monstrant. Sed quum argumentum hoc omne plenissime ab Philosophorum omnium summo Platone, ab Romanæ linguæ parente, & principe Cicerone, & ex nostris, à Lactantio, Gregorio Nysseno, ac summis eius notæ uiris pertractatum, exacteq́; explicatum sciam, taq́; ipsa pertractatio ad Medicum non pertineat, manum subducere consultius uisum est; ad id quod reliquum est progredientes: si id modo tantum dixero, Galenum thematis huius scopum, dilucidamq́; ueritatem ob id minime assequi potuisse, quòd summum illud, uereq́; expetendum bonum ignorauerit, nec de futura meliore post mortem uita quicquam cogitarit unquam. Quæ si altiori mentis intentione, & inquisitione concepisset, & ueram de anima sententiam protulisset, & quod fecit Plato, ad mortem forliter contemnendam spe immortalitatis inuitasset. Sed illi uenia danda, qui unius tantum humani corporis structuram, symptomata, morbos, curandiq́; uiam edocendam, non animæ naturam monstrandam, pro medici officio assumpserit.

PORRO ipsius motiones facile deprehenduntur, tum ex multis aliis, tum maxime ex animalibus pathematis, cuiusmodi sunt timor, & ira. Per timorem, & spiritus, & sanguis intrò, & ad scatebram suam reducuntur, contrahunturq́; (quæ fit, ut algeant partes in superficie positæ) per iram uero & distenduntur, & effunduntur, & calescunt. Certamen uero (ut uocant) ex utrisq́; conflatum, inæquales habet motiones. Iam & cordis, & Animalia pathemata quæ sint.

arteriarum pulsationes, & minimæ, & perquàm debiles, in timentibus apparent: maximæ, & ualidissimæ in iratis. In certamine sunt inæquales. Per uerecundiam, animalis facultas in primis quidem ad interiora mouetur, sed rursus affatim redit ad exteriora: Quòd si non redierit, iam non uerecundia, sed timor censeri debet: Quippe uerecundia de repente fit, animata facultate nihil mali perpessa. Euenit autem (ut ita dixeris) ob mollitiem, natiuumque timorem, quum quis præstantioris conuersationem ferre non potens, fugam parat, & procul, si liceat, abesse percupit. unde fit, ut recedat duntaxat ad intima, uelut subterfugiens, idque citra refrigerationem, excitante, impellenteque ratione, patibilem animæ partem, nempe eam quæ & timet, & uerecundatur: mox redit, ferturque foras eo maxime motionis modo, quo calor reuocatur iis, qui in frigida se lauerunt. At in timore, neque incitante, neque impellente ratione patibilem animæ partem, magis, ac magis calor extinguitur, ut nõnulli rigore quoque infestentur. Vt in timore autem confertim, ita in mœstitia paulatim fit motus, magnitudine duntaxat, ac uehementia, non toto genere differentibus inter se pathematis. Atqui nonnulli ob timorem, subitaria morte perierunt, ubi debilis suapte natura animula, sub ualido pathemate oppressa confertim & extincta, & suffocata est. Etenim extinctio,

Verecũdiæ causa.

Patibilis animæ pars.

[illegible]

Timore & gaudio nõnullos periisse.

tinctio, pathematis naturam sequitur, ob refrigerationem eueniens: suffocatio uero, quũ uniuersus sanguis ad principiũ confluit, defertur〈que〉. At ex iratis nemo mortuus est, utpote quibus neque calor refrigeratur, neque robur dissoluitur. Præ gaudio autem, nonnulli supra modũ pusillanimes, mortui sunt, haud aliter quàm timentes. Sed non ita ualido motu, aut feruore, ad exteriora fertur animata facultas: quin econtrario, si quid antea fuit ei roboris, id nunc exoluitur, laxatur〈que〉: quum enim nimio gaudio laxata, petit exteriora, discutitur, atque disipatur.

ANIMI *motiones etsi ex multis quidem deprehendi possunt, nempe cogitatione, memoria, intellectione, prouidentia, insomnijs (quæ sanè diuiniore quadam animi actione perfici, summorum Philosophorum assertione est comprobatum) ex animalibus tamen pathematis, nempe ira, timore, gaudio, uerecundia, mœrore, facilius idipsum nosse, perspicereq; possumus.* Nam in *ijs omnibus insignes natiui caloris ab anima fieri motiones uidemus. Per timorem nanque pallescere corpora, extrema refrigerari, tremorem incidere, aluum solui, uocem interrumpi, & uires deniq; conuelli omnes, plena experimenti fide, & Aristotelis assertione constat. At hæc omnia natiui intrò caloris repẽtinam, celeremq; fugam sequi quis non uidet, quemadmodum contra in ira rubicunda fieri corpora concitatiora, calentiora, confidentia, & ad omne patrandum facinus prompta? Quæ certe uniuersa caloris concitatiorem* Aristot. 27. prob. particula per totum.

motum

motum, & in extimas partes cum impetu factam effusionem planè indicant: quum sit nimirum Ira *(testibus* Aristotele, & Galeno*) feruor caloris in corde: sicut contrà,* Timor, *caloris ob subitam reuocationem metu imminentis mali factam, extinctio quædam.* Quemadmodum *uero in horum altero refugit in altero se pandit calor, sic certè in uerecundia utrunque patitur: ita, ut modo ad interna confugiat, modo sese foras diffundat: unde inæquales excitari necessariò in eo motiones oportet: quòd certare secum calor uideatur, & secum ipse contrario motu collidi: quæ causa est, cur primum pallore, confestimq́; rubore suffundamur.* Euenit porrò *quibus molestum aliquod pathema ex pudore natum animo insederit, ut* Cicero *bellißimè, &* Plutarchus *lib. de* Vitiosa *uerecundia tradunt.* Nam *hic uerecundiam, dolorem statuit quendam esse, in nobis efficientem, ut uultum demittamus: quod tum facimus, cum nos in errore deprehensos cognoscimus, uel nostris diffisi uiribus, magnum quid aggredi attentamus: ut cũ apud magistratum quempiam de rebus serijs uerba facturus sumus, regem'ue aditurt, aut magnam aliquam pro republica causam suscepturi: in his enim arduis negotijs, & metu, & sollicitudine premimur.* Vnde *fit, ut hæc subituri plena laboris munia, modò palleamus, modò circunfuso calore erubescamus, ut plus, minus'ue nobis fidimus.* Nam *in huiusmodi, diffidentia metũ, palloremq́;, fidentia audaciam, & animum, subindeq́; uiuidum in ore colorem gignit.* Philosophis *nonnullis uirtus esse uerecundia uisa est:* Aristoteles *uirtutem esse negat, sed in adolescentibus præcipuè affectionem probam, bonæq́; spei indolem demonstrantem esse affirmat: unde*

illud

Arist. 2. probl. probl. 26. Gal. 2. de sa. tuen. & 1. de dif. fe. & 2. de morborum causis.

Cur in uerecundia primũ palleamus, dein erubescamus.

Cic. 4. Tusc.

illud Comici natum arbitror: Erubuit, salua res est. In hoc igitur pathemate primum sese intrò calor colligit, quòd, teste Aristotele, timor quidam uerecundia sit: demum affatim ad exteriora redit, quòd non omnifariam intrò consederit: sed antequàm conquiescat, rursum foras mouetur, cōtrà quàm in metu fiat: ut in quo nimirum ad intima celeri motu calor sese agat, ibiq; ueluti coactus consideat. Ac proinde rectißime hîc Galenus dixisse mihi est uisus, si foras, contractus intrò non redierit calor, pathema huiusmodi non iam uerecundiam, sed timorem potius esse censendum: rectißime quoque & illud, uerecundiæ causam, mollitiem animi quandam, natiuumq; timorem esse, quum quis scilicet præstantioris congressum uereatur, eiusq; consuetudinem citra animi motum ferre non potest. Ex hoc nanque animi in uarias partes raptu, sese modo fiducia quadam proferentis, modo timore subterfugientis, uerecundiam nasci necessariò oportet: Easdemq; etiam uerecundiæ esse causas præter Galenum Plutarchus doctißime confirmauit. Fiunt uerò potißimum motus ij uerecundiam cōstituentes, parte animæ rationali eiusdem patibilem partem excitante, & impellente, nempe eam quæ & timore affici, & uerecundia potest: quam & ipsam irascibilem, & affectionum omnium susceptricem Plato in Timeo uocat: qua sanè ratione à timore uerecundia differt, quòd in eo pathemate neque ratio patibililem animæ partem impellat, neque calor rursus, ubi primum se intrò collegerit, in externa feratur, contra quàm in uerecundia fieri consueuerit. Atque hæc horum inter se pathematum differentia: sicuti rursus timoris, & mœsticiæ hæc, quòd

Aristot. 11. proble. proble. 53.

Plutarchus lib. de uitiosa uerec.

in timore confertim, in mœsticia paulatim natiui intrò caloris reuocatio fiat, sola duntaxat magnitudine distantibus inter se pathematis, tanto sanè interuallo, quanto quod citatius est, & confertius, ab eo quod remißius, & lentius distare creditur. Quæ inquam causa est, cur ob timorem, repentina nõnulli morte sublati sint: quòd ualidum motum imbecilla animula ferre nequiuerit, unde uel nimia refrigeratione extingui, uel repentino sanguinis ad ima cõfluxu præfocari natiuũ calorem necessariò oportet. Non sic uerò in mœsticia, ut in qua nimirum lentior sit, & mitior motus: neque rursus in ira, ut per quam scilicet, neque refrigeratione extinguatur calor, plus æquo scilicet nimium accensus, neque animæ dissoluatur robur. Præ gaudio uerò expirasse multos uarijs autorum monumentis proditum est. Plinius certè, Chilonem Lacedæmonium illum insignibus sapientiæ titulis non intermoritura fama nobilitatum, ad hunc modum deceßisse scribit, dum uictorem in Olympia filium cõspexisset: ac præter hunc quidem, & Sophoclem, & Dionysium Siciliæ tyrannum (utroque accepto Tragicæ uictoriæ nuntio) gaudij exuperantia raptos: Pudore uerò, Diodorum quendam Dialecticæ sapientiæ professorem, quòd lusoriam quæstionem ab Stilbone propositam non protinus dissoluere potuisset. Constat igitur repentinis animi, & natiui caloris motionibus, sæpenumero uitam auferri, dissolutis utique, quæ in natiuo calore consistunt, animæ uiribus, ijsdem'ue nimia refrigeratione extinctis. Summa igitur ratione in Arte Medicinali à Galeno dictũ est, ab ipsis cauere oportere animi affectibus, quòd corpus alterent, & à naturali statu euertant. Cicero hos motus,

Cur ob timorem nonnulli repẽtina morte sublati.

Plin. lib. Natura. histo 7. ca. 32 & 53.

Qui gaudio nimio mortui.

Vide in hoc argumento latius Valeriũ Maximũ li. 9. tit. 12. de morte non uulgari. & Auliũ Gelliũ lib. 3. noctium atticarũ, cap. 15.

motûs, perturbationes quasdam; & auersas à recta ratione cōtrà naturam animi motiones esse iure optimo existimauit: quarum omnium naturam qui scire uolet, quartum Tusculanarum librum adeat.

IAM dolor ediuerso cogens animam moueri, haud leuiora, quàm maximus timor, affert symptomata. Quippe laborantes, decolores apparent, refrigerantur, concutiuntur rigore, tremunt, pulsus minores redduntur, & abolentur: tandem, ueluti syderati, attonitiq; moriuntur. Nam & in ijs fugit intimus calor ad principiū, ac anima soluitur simul, & extinguitur. Itaque quum mortem inferre posśint huiusmodi pathe, haud mirum uideri debet, si animi quoque deliquium inducant: ac præterea ea symptomata, quę ad animi deliquium sequi consueuerunt, tum alia, tum eas excrementorum secretiones, quæ uoluntatis imperium non expectant. Verum non est nostri instituti, nunc in his diutius immorari. Itaque ad id quod propositum erat redeamus. Quum igitur rigor à calidis, simul & rodentibus succis fiat, mirari haudquaquam oportet, si partes extremæ omnes refrigerantur; declinante animali facultate, una cum sanguine ad interna. Quippe frigus hoc tempore, non internarum, sed externarum partium sentitur: nonnulli enim tum uehemēti siti cruciantur, ut pote seruato ipsis intrinsecus calore. Iam ꝙ huiusmodi

 sympto-

ſymptomata non præter rationem eueniant rigore affectis, uel hac ratione colligere poteris. Si enim uehemens dolor unam partem occupans, animi deliquiū, refrigerationemq́ inducit, haud mirum fuerit eum, qui in uniuerſo corpore conſiſtit, ſi neque animi defectionem, neque mortem affert; ſaltem algorem inducere poſſe. Nam dolores qui in rigore fiunt, cum reliquis doloribus omnibus cognationem habere uidentur: relinquuntur uerò ab ijs qui rapere hominem ſolent, & magnitudine, & tempore: ſunt enim minores, breuioresq́. Sanè Colicus dolor ſæpenumero duobus diebus perpetuis cruciare ſolet: rigor uerò quò fuerit uehementior, eò quoque breuior erit. Ac animæ motus in ipſo, non ei qui timētibus euenit ſimilis eſt, ſed illi potius, qui uerecundia affectis, aut frigida ſeſe lauantibus, accidere ſolet. Itaque pugnat, certatq́ contra ea quæ moleſta ſunt, facultas, donec radicitus euellantur, concutianturq́. At quia uehementes facit incurſiones, & in intimo corpore coaceruata, magna ui caloris ipſa inuadit, febrim à rigore ſuccendit, auxiliarem habens in hoc certamine materiam, unde & febris euadit uehementior. Quòd ſi aliquando inter certandum fatigetur, antea quam res noxias dimouere poſsit (id uerò uel ob facultatis imbecillitatem, uel cauſæ magnitudinem euenire ſolet) neceſſario ſequetur mors, ut antea dictum.

SYMPTOMATA quæ infert dolor, si uel etiam mediocris sit (nam ingens insperatam sæpenumero mortem afferre solet) nec sane minora sunt, nec leuiora, quàm quæ metus inferre consueuit, eo uidelicet argumento, quòd uehementer dolentes, æque ac qui timent, & tremant, & palleant, & perfrigerentur, & uiribus sint deiectis, &, si urgere perstet dolor, ueluti fulmine icti, attonitiq; moriantur. Hos nanque antiquitas omnis syderatos iure ob id (arbitror) uocandos censuit, quòd quasi sydere afflati repente conciderent, nulla se corporea causa prodente, cui merito adscribi repentina, & inexpectata mors posset. unde merito etiam Syderationem id morbi genus esse uolũt, quo pars una aliqua corporis, sæpe etiam penè totum corpus percutiatur subito, atque exiccetur, ita, ut mors inopinata sequatur: quod quũ repente, impetuq; maximo fiat, ui syderis factum existimant, unde morbo nomen. Syderationem porrò & id dici scio, quod corpus stupore quodam attonito, subitò conficiat: qua certe ratione formidandum illum, prorsusq; insanabilem morbum, quo ablatis sensus, motusq; functionibus, ueluti mortuum iacet corpus, rectè ἀποπληξίαν, hoc est, subitam percußionem nominamus. Qui itaque extremè dolent, fugato conciatius in ima calore, tanquam attoniti, uitam cum dolore finire consueuerunt. Quòd si necem subitam inferre dolor poßit, quid ni etiam & animi defectiones, & decolorationes, & inanitas per aluum, sudoremq; excretiones (quæ in ualido timore fieri cuncta, paulò antè ex Aristotele monstrauimus) facere poterit? Atque hæc uniuersa de animi pathematis, deq; natiui caloris uario ab his agitatu, eò

Syderati qui.

Syderatio morbus.

Doloris symptomata.

 de in-

de industria huc à Galeno inducta sunt, ut intelligamus non sine euidenti causa per rigores extrema refrigerari, quòd intrò sese animalis facultas noxam sentiens colligat, unde frigus extrema ingredi sit necesse, abeunte, quod ipsas fouebat, calido innato. Intro *uerò tum calorem colligi, eueniens per rigoris uehementiam sitis indicat: quæ & ipsa semper uel caloris abundantiam, uel humoris inopiam sequi consueuit, uel Galeni testimonio. Itaque non immerito quis per sitim, auctum esse intus calorem, eoq; excessu uentriculi succos & calfieri, & exiccari est indicaturus, idq; etiam, easdem à succi rigorem inferentis malitia in toto fieri motiones, quæ ab animi pathematis accidere solent, unde & dolores tum percipi, minime cuiquam mirum uideri debet, quòd ab his quæ uehementer immutant, & alterant, uel* Hippocratis *testimonio, & Galeni, dolor soleat nasci. Fit uerò in rigore motio quædam persimilis ei, quam in uerecundia fieri diximus, pugnante utique cum morbifica causa, animali facultate. Quæ sanè causa est, ut post refrigerationem insignem toti incalescamus, quòd se in extima calor diffundat, & quod molestum est excernere magnis incursionibus tentet: unde & febris oritur, & tandem uicto humore sudor, ut paulò antè à nobis est demonstratum. Quòd si facultatis imbecillitate uinci humor non possit, mors necessario sequitur, ut ex* Hippocratis *sententia suprà ostensum.*

Sitis in rigore quid indicet.

Galen. 1. de simpli. facul. cap. 30.

Galen. suprà lib. 4.

Hippocra. 4. aphor. textu 46.

CAPVT VI.

POSTQVAM igitur hucusque sermonem perduximus, imponamus ei summam, breuibus quibusdam capitibus,

pitibus, omnia quæ prædicta sunt, comprehendentem: quibus si quid derelictum fuerit, id quoque addere nō grauabimur. Igitur tussis, sternutamentum, singultus, rigor, uiolenti, ualidiq́; , expultricis facultatis sunt motus. Pandiculationes, & oscitationes, ad eandem pertinent facultatem, & modum seruant: atque in horrore moderatior motus est. Sed longè moderatior etiam est is, qui per inæqualitatem infestat: ut ipsum ferè nō motum, sed sensionem duntaxat esse dixeris: qualis in ulcerosa lassitudine sensio est, ac multò magis etiam in pruritu. In hoc enim symptomate excrementorum duntaxat, quæ pruriginem excitare possint, sensus est. Neq; enim alio nomine explicari possunt, nisi quis ea aut nitrosa, aut salsa, aut amara, appellare uoluerit: quòd huiusmodi sit ipsorum natura, quam, ab externis rebus sumpto exemplo, discere licet, ut urtica, scilla, muria, aqua maris, & id genus reliquis: neque non ab his quæ ad corpus pertinent. Quippe solet pruritus uexare eos, qui aut balneum negligunt, aut strigmentis referti sunt, aut cruditatibus abundant, aut praui succi cibos ingerunt. Id uero longè magis in psora, & lepra: quòd in huiusmodi affectibus & plus sit succi, & succus ipse crassior, atque ob hunc magis, crebriusq́; pruriunt hi, quàm reliqui omnes sine huiusmodi affectibus prurientes: ac nihil iuuantur, uel si uehementissime scalpentes cu-

tem sibi detraxerint. Succus enim noxius manet infixus, atque (ut ita dicam) impactus in cute: neque enim exiguus est, neq; tenuis ueluti in iis qui balneum neglexerunt; aut sordibus scatent: sed & plurimus est, & crassus, & nonnunq; lentus quoq;. Atq; huiusmodi symptomata omnia à uitiosis succis originem trahunt, ac differunt inter sese, & qualitate & quantitate causæ. Præterea & quiete, & motu. Est enim exigua, tenuis, salsa, & immota in pruritu: item exigua, tenuis, erodens, & immota in lassitudine ulcerosa. At multa, crassa, salsa, & immota in lepra, psoraq;: pauca uerò, tenuis, & mordax, ac breuem quendam motum habens, in horrore. Si uerò aut uehementius mouetur, aut multum abundat, aut mordacior est, iam non horrorem, sed rigorem excitat: maximum quidem, si plurima, simul & mordacissima fuerit, uehementissimeq; moueatur: minimũ uerò, ubi aliquod ex iam dictis modicè auctum, efficit ut horror in rigorem transmutetur. Complures uerò inter hunc minimum, & illum maximum rigorem, medij sunt, tum magis, tum minus inter sese differentes: prout causa magis, minus'ue, aut mouetur, aut erodit, aut abundat. Præterea, prout causa rigorem excitans, in dictis, differentijs, uel omnibus, uel quibusdam, uel earum aliqua fuerit aucta. Atque hæc symptomata omnia, tum in cute, tum in subdita illi carne, congesta

causa

causa consistere solent.

DVOBVS *his capitibus quæ diffusius antè dicta sunt, compendio colligit, epilogo quodam prius recensita in memoriam reuocans, indicansq; qui, qualesq; sint facultatis expultricis motus, qui per tusses, sternutamenta, singultus, & rigores fiunt: sunt nempe uniuersa hæc, ualidæ quædam cum impetu motiones factæ, quibus quod noxium est, natura explodere, ac foras eijcere nititur.* V*alentiores porrò motus ij omnes censentur, quorum adminiculo, quæ in ima corporis penitus insederunt, commodè uacuantur: cuius generis tussis, sternutamentum, singultus, rigor esse posita sunt: imbecilliores, quibus nec ualidè corpus agitatur, nec ad motionem irritans excrementum, aut multum, aut acre nimis fuerit.* Q*uæ sanè causa est, cur in horrore, pandiculatione, & oscitatione exigui sint naturæ motus, multoq; etiam in ea inæqualitate quæ morbos anteit, moderatiores, quum sola ferme sine motione effatu digna sensio per eam fiat.* N*am tantùm extra naturæ nostræ, moderationisq; fines, egressos nos esse percipimus: magnam uerò aliquam in nobis fieri motionem non sentimus, multoq; minus in pruritu, ut in quo nimirum sola excrementorum pruritum inferentium sensio, non ualidus ullus motus percipiatur.* H*oc nanque pruritum dicimus salsorum scilicet, nitrosorum, aut mordacium secundum cutem consistentium succorum sensum: qui sanè tum fit, cum quæ secundum cutaneos meatus redundant excrementa, situ, & mora cutem inficere cœperunt: redundant uerò in his potissimum, qui uel sui corporis negligentia cutaneas*

Validi motus & imbecilli qui.

Inæqualitas quæ morbos præcedit qualis sit motus.

Pruritus.

Excrementa in quibus abũdant.

sordes detergere non curarunt, uel qui incauta uictus ratione, crudorum, tum & alterius generis excrementorum copiam collegerunt. Quod & ipsum (ut docet Paulus) ex ætate, temperatura, uictu, tempore, regione, atque reliquis hisce cognatis facile deprehendes. Hoc porrò uitium Græcis κνηθμὸς dicitur, eoq; à uocata nobis scabie (quam Lepram Galenus, & Græci omnes nominant) differt, quòd in hac & plus sit succi, & succus ipse craßior, & sæpe etiam lentior, tum etiam, quòd qui psoram, & lepram faciunt succi, hærentes non in cute tantum, sed & in carne ipsa sunt, uarijq; generis pustulas excitant; in pruritu ea non eueniat, quòd & mitior & tenuior sit succus, & summam tantum occupet cutim: quæ Auicennæ etiam est sententia. Ad cutis item uitium psora, & lepra pertinent. Sed hoc tibi maximè lector duco cauendum, ne lepram hic à Galeno uocatam, eandem morbi speciem cum ea quam simili nomine Arabes nominant, esse existimes, quum sint certè longe à se distantia. Arabum enim lepra peßimi generis morbus est, ex atra bile in uniuersum corporis habitum redundante: ut Auicenna, Rasis, Serapio, Haliabbas, cæteriq; eiusdem factionis omnes. Verum hunc ipsum morbum Galenus, non Lepram, sed Elephantiasin potius iure optimo nominandum censuit: quòd quæcunque de Lepra morbo, Arabibus dicta sint, ea Elephantiasi uniuersa, à Galeno, Paulo, Aëtio sint attributa. Vnde constat Arabum lepram, Græcorum elephantiasin & esse, & nominari, uti ex Galeno, Aëtio, Paulo, Celso, Plinioq; colligi quàm apertißime potest. Qui siue morbi naturam, siue morbificas causas, siue symptomata, curationem denique

Paulus lib 4. cap. eodem.

Auicenna Fen. 7. 4. tractatu 3. cap 6.

denique ipsam species; ea ab ijs de elephantiasi dicta inuenies, quæ de lepra ab Arabibus referuntur. Lepra uerò Græcorum, cutis tantum uitium est scabiei proximum, idemq; quàm simillimum: uti ex Hippocrate lib. de Morbis, ex Galeno lib. de Tumoribus præter naturam, & in introductorio, siue is Galeni fuit, siue cuiusuis alterius, ex Paulo item lib. IIII. cap. II. probari uel apertissime potest. Psora uerò à uocata lepra hoc differre traditur, quòd λέπρα cum manifestis squamis cutem profundius depascitur, ψώρα extimã tantum superficiem uarijs figuris lædit, & furfuracea quædam remittit: cui & ipsi propriè Latini Scabiei nomen accommodarunt. Conueniunt uerò, quòd in utrisque asperedo quædam cutis, cum prurit u, & corporis extenuatione subsit: uti latè doctissimus Manardus lib. Epist. Medi. VII. epist. 2. et Fuchsius in re medica, & bonis literis omnibus apprimè uersatus, lib. Paradox. II. cap. VI. demonstrant. Qui quum hæc omnia non minus accurate, quàm doctè pertractarint, idq; amplissimis illustrium in re medica autorum testimonijs, non est quod in his latius explicandis duriore labore contẽdam. Quæ uerò hic de Horroris, rigorisq; caussis dicta sunt, tam facilè patet, ut cõmentationis luce nõ egere existimẽ. Quamobrem ad reliqua propero.

Lepra Græcorum.

Psora & lepra.

Scabies.

QVOD uerò ad tussim, sternutamentum, & singultũ attinet, tussis quidem causa, tum in pulmone, tum gutture, tum etiam thorace consistit: sternutamenti in naribus, singultus uerò in uentriculo, & gula. Porrò in omnibus quæ dicta sunt, unum commune habetur,

betur, nempe expultricem facultatẽ, seipsam ad uehemẽtissimos motus excitare, quo excutiat ea quæ infestant, quemadmodum antea diximus; tum alia quædam de ipsorum generatione, tum etiam quòd sternutamentum ex accidente nonnunquam humorum in pulmone residentium, remedium est, licet eius rei gratia non fuerit excitatũ. Sic etiam uentrem & gulam, in quibus singultus consistit, sternutamenta purgant, idq́ per accidens. Atque hanc ob causam inter singultus remedia numerantur. Quippe uẽtriculum simul impellunt musculi, qui per uentrem & intenduntur, & contrahuntur, ut uiolẽta fiat in molestas causas, quas discutere oportet, incursio. Diximus iam ferè omnia, tum facultatum, tum functionum animalium symptota, ac causas quoque à quibus illa oriuntur. Atqui in primo uolumine nulla naturalis siue functionis, siue facultatis, symptomata tractauimus: in hoc uerò secundo, propter sermonis communitatem, nonnihil quoque de his dictum est. Sed proprium illis librum dicabimus, nempe tertium qui hunc sequitur.

CVIVS generis symptomata sint, tußis, sternutamentum, singultus, et quæ horũ causæ, tum etiam quibus in membris consistant, fusißime antea à nobis cap. scilicet III. *&* IIII. *huius libri dicta sunt, idq; etiã, expultricem in his facultatem ualido motu niti, ut noxia excrementa abijciat. Atque item & illud, sternu-*

tamentum

tamentum non raro excrementorum in pulmone degentium, opportunum auxilium esse, quòd ualidè tum expultrix mota, excrementa facile quatiat, subindeq́; foras pellat. Quin & hoc quoque, sternutamentum ea sæpe discutere, quæ uentrem, gulamq́; infestant, proindeq́; inter singultus remedia haud iniuria numerari. Atque hic finem capiti faciemus, ne repetita semel enarratorum lectio nauseam faciat. Crambe nanque (ut est in prouerbio) bis posita, mors est.

CAPVT VII.

VERVM ut in his duobus omnia animalis facultatis symptomata complectamur, de his quoque quæ principes functiones impediunt, differendum uidetur. Atque in ipsis tria symptomatum genera deprehenduntur: unum quum aboletur functio: alterũ quum læditur: tertium quum in alienam speciem degenerat. Aboletur quidem in stultitia (ut uocant) & obliuione. Sæpenumero autem morbi in abscessum declinantes, stultitiam, aut obliuionem induxerunt. Sanè uidi nõnullos & literarum & artium omnino oblitos, adeò ut ne nominum quidem suorum meminissent. Ita enim Thucydides scribit in pestilentia euenisse, ex qua nõnulli, quum seruati fuissent, neque seipsos, neque suos necessarios agnouerunt. Atque uisi sunt aliqui quibus extrema senectus, huiusmodi attulit symptomata. Vnde manifestum est, & stultitiam, & obliuionem à frigore nasci:

re nasci: quippe medicamentis, quæ huiusmodi symptomata facere possunt, refrigerandi facultas est. Hæc igitur symptomata, cerebri corpus refrigeratum esse declarant. Quemadmodum & apoplexia, & morbus comitialis, ob pituitæ in uentriculis ipsius aceruatæ multitudinem accidere uidentur. Proinde horum symptomatum, tum generatio, tum solutio, subitaria est: id quod per corporũ intemperiem fieri, haudquaquam potest. At modica offendicula, ac ueluti torpores, tum rationis, tum memoriæ, ob minorem eueniunt refrigerationem, aut ob frigidum aliquod medicamentum, uel corpori ingestum, uel capiti adhibitum, aut ob succum aliquem frigidum in cerebro congestum.

QVVM quatuor Galenus de Symptomatis in uniuersum libros ediderit, in primo illorum differentias tantum enumerauit, nulla naturalis uel functionis, uel facultatis mentione facta. In reliquis uerò subsequentibus libris, de ijs obiter nonnulla tractauit, sperans de huius ipsius facultatis pathematis disputandi libro ultimo plenam sibi copiã dari. Quò uerò omnem hoc libro de Animalis facultatis symptamatis tractationẽ absolueret, de ijs quoq; quæ principes animæ facultates lædere possunt, sermonem postremo hoc capite instituit. De quibus tamen nonnihil antea, cap. III. lib. tertij uisum. Earum uerò principium facultatum noxas intelligere quis minime poterit, ni & functionum quoq; prius meminerit. Sunt autem principis huius potentiæ functiones,

Principis fa-

functiones, ut uariæ, sic non satis expositæ, & ab ijs quæ ab Naturalibus uocatis facultatibus fiunt, longè aliæ. Itaque conceptas rerum sensatarum imagines tenere, meminisse, cogitare, eligere quicquam, & prosequi, aut cõtrà odisse, et fugere: ratiocinari, aliud ex alio concludere: quæ secum mutuo pugnent, quæ consentiant, intelligere: secretas item ab omni materiæ contagione, substantias concipere: uniuersalia nosse, harum facultatũ munia peritißimi quiq; tum Philosophi, tum Medici esse merito censuerunt. Læsam uero tum iure optimo unam quampiam ex principibus facultatibus dicimus, cum eius functio malè fit, hoc est, uel omnino perit, uel in alienam quandam naturam degenerat, uel tandem imbecilliter procedit. In obliuione igitur, & stulticia perit omnino principis facultatis actio: quum sit, uel eiusdem Galeni testimonio, stultitia, intellectus, & rationis amißio. unde constat per stultitiam, ratiocinandi, intelligendiq; munus auferri. Quamobrem quum supremæ in nobis potentiæ ea sint munia, qui sic afficiuntur ut raciocinari non poßint, amentes seu mauis dementes, merito poterunt appellari: quòd mente, & intellectu prorsus careant. Vnde nec delectu agere, nec utilia prosequi, aut noxia uitare possunt: uti suprà lib. 3. abunde nobis ex Galeno monstratum. Historia uero Thucydidis de amissa per Populares morbos memoria, eadem & ipsa quoque, eodem lib. recensita est. Nec ab pestilentibus tantum morbis memoriæ fieri ablationem, sed & per senectutẽ quoq; (unde matrem obliuionis esse dictã, prouerbio uulgatum est) testatũ hic facit Gale. sicuti & illud, refrigerationẽ hæc omnia cerebri indicare. De apoplexia, & comitiali iam antea uisum.

cultatis functiones.

Gal. 3. de locis, cap 4. & 5.

Amentes seu Dementes.

Suprà, lib. 4. & 3. & 4. de locis.

PORRO

PORRO omne delirium, deprauatus est principis facultatis motus, à prauis succis, aut cerebri intemperie ortũ habens. Ac phrenitis nominatur, si febris accesserit: mania uero, si citra febrim accidat. Hæc interim mordaces sequitur succos, qualis est præcipuè flaua bilis, interim uero à calidiori cerebri intemperatura nascitur. Sola autem melancholica (ut uocant) demẽtia, à frigidiori succo, ut causa, euenire solet. Nam phrenitis non simpliciter ob calidos succos accidit, sed quũ phlegmonem, uel in cerebro, uel in ipsius membranis pariunt. in alijs uero febribus deliria mouentur, huiusmodi succo in cerebro abundante. Atque ea quæ in acutissimarum febrium uigore oriuntur, mordacem, calidumq; uaporem habent, cerebrum occupantem. Melancholicæ autem demẽtiæ, uariæ sunt species, prout in ipsis particulatim, dolosę, suspectęq; imaginationes apparent. in omnibus autem unum commune habetur, quod Hippocrates quoque dixit: Si timor, & mœstitia diu perseuerant, atram bilem significant: Quippe omnes præter rationem mœsti sunt. Quòd si eos interrogaueris quamobrẽ tristentur, non habent quod respondeant. Ac non pauci ipsorum mortem, atq; alia quædam haudquaquam timenda, timere uidentur. Sunt qui uehemẽter cupiant mori. Quòd uero atra bilis, rationalis animæ arcem occupans, timorem, mœstitiam, & mortis expectationẽ inducat, nihil

Hippocrates. 6. apho. textu 23.

nihil mirandũ est, quũ uideamus, in rebus externis nihil magis quàm tenebras nos perterrefacere. Si igitur quippiam tenebris simile, rationali parti animæ circumfundatur, hominem semper timere necesse est, ut potè qui semper timoris causam in corpore circũferat. Quod enim nobis extrinsecus accidit, quum ambiẽs nos aẽr, uastissimis tenebris fuerit obscuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere uidetur, occupãte cerebrũ, uel ipsamet atra bile, uel uapore quopiã melancholico, ut in eo morbo, quẽ & inflantem, & hypochondriacum appellãt, eueuire uidemus.

DEPRAVATI *hi certẽ principis facultatis motus intelliguntur, qui aliorsum quàm pro naturæ modo fiunt. Est autem hic naturæ modus, ut dum animo ualemus, mentisq́; ac rationis compotes sumus, obiectarum quarunq; rerum notiones integras, delectumq́; habeamus, ut iudicio, & exacta mentis intentione singula quæque expendamus, noxia uitemus, utilia amplectamur, honesta, & præclara prosequamur, turpia & humilia detestemur. Qui uero delirant, præcipites ad omnia sine præmeditatione, consilioq́; feruntur, appræhensionem quidem habentes, delectum conceptarum rerum non habentes, quòd sæpe pro utilibus noxia, pro honestis turpia prosequantur.* Decori *autem cũ nullam rationẽ seruant, tum certè ad audax quodque facinus & impudens maximè prompti, proniq́; sunt: præsertim quibus mordax bilis cerebrum occupans, rationalem animæ partem teutauerit.* Proue-

Principis facultatis actionum secundũ naturam modus.

uiunt

niunt uerò motus ij omnes, ab acribus omnino excrementis: aut uaporibus calidis cerebrum intemperantibus. Atque in horum symptomatum albo, & Phrenitis, & Mania, & Melancholia iure certè optimo collocantur: quòd deprauatæ sint superioris in nobis potentiæ motiones. Phrenitis nanque, cum febre delirium est, à calidis ortũ succis, quum hi scilicet phlegmonem in cerebro, eius'ue membranis accersiuerint. Febris autem ob id perpetuò affectum hunc comitatur, quòd excrementorum acrimonia, unde is pendet affectus, febrim nullo labore accendere soleat: quòd etiam, inflammati cerebri noxam, cor per sympathiam facile sentiat. Manian uerò sine febre delirium esse, à calidis tamen, & mordentibus succis natum, Galenus statuit. À manibus uero dijs nomẽ traxisse docti plærique censent, aut ab Mania ipsa Laruarum matre, ac ipsis potius Manijs, quas Laruas nonnulli esse uolunt, & nutrices pueris, ut terreant, minitari solent: Nam qui sic afficiuntur, mortem, tenebras, laruas inaneis meditantur, eaq; tanquam obtutubus eorum præsentia sibi in animo fingunt, sed hæc omnia cum furore, & animi impotentia. Melancholia porrò morbus est, à sui generis humore, hoc est, melancholico, seu atrabilario succo nascens, atque principis facultatis functiones peruertens: hanc Galenus Dementiam melancholicam nominat. Porrò quæ per febrium incrementa, & uigores deliria fiunt, ad hoc quoque deprauatarum functionum genus sunt referenda. Proueniunt uerò ab acutorum uaporum sursum elatione, non etiamdum ab cerebri inflammatione: Paraphrosyne delirium huiusmodi dici solet. Commune id autem omnibus

Phrenitis.

Mania.

Mania unde dicta.

Laruæ.

Melancholia.

omnibus melancholiæ speciebus habetur, ut eas omnes timor, mœstitiaq;, ceu anteambulones, præcedant, innuente in Aphorismis Hippocrate : ἢν φόβος, καὶ δυσθυμίη πουλὺν χρόνον διατελέῃ, μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτον, id est, si timor, atq; mœstitia longo tẽpore habẽtes perseuerent, ex eo atra bilis significatur. bona certè id ratione : quòd mœroris ac mœstitiæ qui sic laborant, internam secum habeant causam, atram scilicet bilim cerebrum occupantem. Quæ quum & ipsa tenebrarum sit quàm simillima, nihil mirum si tenebras, mortes, inferorum umbras, & huiusmodi alia perpetuò meditantur. Quid enim non horrendũ metuere poßit anima, hoc cõtagio infecta? Sed quũ abunde de tota re Hippocrates lib. de insania, & Gale. 3. de Locis pertractarint, finẽ iam huic libro facere uisum est. *Hippocrates 6. aphoris. tex. 23.*

FINIS LIBRI QVINTI.

CLAVDII GALENI
DE SYMPTOMATVM CAVSIS, LIBER SEXTVS;
CVM FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI COMMENTARIIS:

CAPVT PRIMVM.

SYMTOMATA quæ in naturalibus, tum actionibus, tum potentijs eueniunt, eandem habent inquisitionis uiam, & rationem cum ijs, quæ animali potentiæ superuenire solent. Ac operæprecium fortasse fuerit, ut quemadmodũ

 in his

in his particulatim per species exercitati sumus, ita & in illorum speciebus exerceamur. Itaque caput huius rei fuerit, si omnes causas quæ potentiis noxam inferre possunt, noscere uoluerimus, ut quo pacto dum sanæ sunt, suas actiones perficiunt, noscamus. Etenim si terendo, uentriculus cibos cõcoquit, si, quo minus terat, impediatur, cruditatis efficit symptomata. Porrò, si nihil omnino terat, etiam nihil omnino cõcoquere: si uitiosè terat, uitiosè quoque concoquere dicetur. Eadem ratione si putrefaciendo concoquit, nisi putredinẽ induxerit, haudquaquã concoquet. Verum si cõcoctio ipsa, ut nos demonstrauimus, alteratio est secundũ qualitatem, quã nimirũ uentriculus facit, dum sibi cibos similes reddit, nemo negauerit alterationis errorem, symptoma fore cõcoctionis. Quòd si nulla penitus fuerit alteratio, uocabitur hoc symptoma cruditas, haud aliter quàm uel immobilitas, uel sensus priuatiò in animalis potentiæ actionibus, significans præcipuæ partis animæ actionum & abolitionem, & priuationem. si uero fiat quidem alteratio, sed non ut oportet, uocabitur & hæc cruditas, non priuationem, ut prius illud symptoma, sed uitium duntaxat significans. At uitium bifariam accidere solet, aut enim tarde alterantur cibi, ut uix propriam transmutationem suscipiant, aut corrumpuntur omnino, ut nullam concoctionem admittere possint:

Concoctionis symptomata.

Concoctio quid.

Cruditas quid.

illud

illud Bradypepsia, id est, tarda concoctio, nominatur: hoc, nullum proprium nomen optinet. Atque huiusmodi sunt cõcoctionis noxæ.

Bradypepsia, tarda cõcoctio.

Qva methodo animalis potentiæ, functionumque eius symptomata sunt inuenta, eorumque symptomatum causæ peruestigatæ, eadẽ sanè facultatis ad naturã spectantis symptomata inueniri posse pro cõfesso uult haberi Galenus. Qua in re præcipuum illud haberi debet, ut si morbificas causas quæ potentijs naturalibus noxam inferre possunt, noscere uoluerimus, omnium primum, actionum earum modum, quem secundum naturam seruare solent, noscamus. Nam ab eo modo aberratio, eius potentiæ iure symptoma dicetur: quod bellißime Galenus in uentriculi functione declarat. Equidem si uel terendo, uel putrefaciendo, cibum uentriculus conficiat, uitiari quidem eius actio dicetur, si uel non rectè cibos conterat, uel non rectè putrefaciat. Ita etiam si alterando, cibum concoquat uentriculus, ab huiusmodi alteratione aberratio, concoctionis certè symptoma erit. Concoctionem porrò, alterationem quandam esse, Galeno pluribus locis testatum est: quum sit nimirum nutrientis in propriam qualitatem eius quod nutritur mutatio: à qua sanè si uentriculus uitio quopiam defecerit, uitiari quidem functionem ipsam pro magnitudine affectus, nemo est negaturus unquam: uocabiturque pathema huiusmodi, Cruditas: ἀπεψίαν Græci uocant. Abolita uero tum iure concoctio dicetur, quum alterationis in cibum nihil prorsus à uentriculi facultate ceciderit: quæ exacta cruditas nuncupari solet: qualis

Methodus cognoscẽdi morbificas causas & symptomata.

Galen. 3. de Sym. dif. 2. de facul. natu. & cõmẽtario. 1. ad lib. epidi. Hippocratis & 8. de compo medi secundũ locos.

Cruditas exacta.

 utique

utique per intestinorum leuitates accidere consueuit: ut per quas quæ intrò esculenta, poculentaq́; assumpta sunt, ita deijciuntur; qualia fuerunt deuorata, eodem attestante Galeno. *Atque hæc concoctionis abolitio, similitudine quadam immobilitati, & sensuum priuationi respondet.* Nam *ut per huiusmodi symptomata animalis facultas ab sua ipsius functione cessare omnifariam dicitur, sic & in exacta cruditate uentriculus, naturalisq́; facultas. Porro si quadantenus, sed non ut oportet, alterari in uentriculo cibum contingat, cruditas & hæc censenda erit, at non abolitionem actionis (ut illa prior) significans, sed corruptelam, deprauationemq́; quandam, uel tardam immutationem: quam* βραδυπεψίαν *nominant: nam altera priuatim, nullum proprium nomen obtinet.*

Gal. 6. aphor. com. 1.

QVARVM causa cõmunis quidem est, alteratricis potentiæ à scopo aberratio, hæc tum per species, tum per genera diuiditur. Quippe duo prima sunt genera aberrationis, unum quum potentia ipsa affecta est, alterum ab externo quopiam errore nascitur. Atque utrunque rursus diuiditur. Nam potentia bifariam læditur, aut per suam ipsius essentiam: aut per aliquem instrumentorum morbum. Error uero extrinsecus adueniens, & ipse triplex est: unus à uẽtriculi excrementis, alter à cibis, tertius à dormiendi tempore oritur. Iam in propria essentia noxæ intemperies quædam agentium qualitatum sunt. Ab instrumentis uero pendent Erysipelata,

œdemata, phlegmõe, ſcirrhi, abſceſſus, & alij quidam huiuſmodi morbi. Atque horum alij ſimplices, alij compoſiti in uentriculo conſiſtunt: propter quos omnes uentriculus malè concoquit, ipſius potentia qua concoquit noxam ſuſtinente. per intemperies quidem, in ſua ipſius eſſentia, per alios uero morbos qui inſtrumentales ſunt, impedita duntaxat. Quod ſi cum intemperie inſtrumentorũ morbi componantur, utroque modo noxam patietur. Atque ob omnes iam expoſitas cauſas, uentriculus malè concoquere ſolet, uel nullo in cæteris incidente errore.

CRVDITATIS *omnis, ſiue abſolute cruditas ſit, ſiue tarda concoctio, cauſa in uniuerſum eſt, facultatis uentriculi alteratricis à proprio munere uel ceſſatio, uel certè aberratio: quam & ipſam non unice homini euenire contingit. Siue enim quis uel deprauatè, & in alienam quandam qualitatem cibos alterat, ſiue tardè conficit (quæ duo aberrationis ſunt genera) id totũ uel alteratrice affecta potẽtia, uel errore quopiã incidente euenire conſueuit. Potentiã autem ipſam multifariam affici peritiſſimi quiq; exiſtimant, ut interdũ intẽperie quapiã ex ijs quæ præter naturã ſunt infeſtante, noxã ipſa ſentiat. Nonnunquam ab inſtrumentario quopiam morbo, ut obſtructione, abſceſſu, ulcere, lædi eam contingit: et hæc quidem ꝗd potentiã ipſam ſpectant. Erratur autem in concoquendi functione, uel ciborum, uel excrementorum in uentriculo contentorum uitio. Nam ab ijs in ipſo degentibus, noxam uentriculus contrahit,* Cruditatis omnis cauſa. Erratã in concoctionis functione.

ita 7. Methodi asserente Galeno. Erratur item somni parcitate, intempestiuo'ue usu: cuius si congruus sit modus, ad cibi concoctionem non minimum momenti, & praesidij adfert, uti 4. de Sani. tuen. & 7. Methodi latè explicatur. Itaque per intemperies uentriculum lædentes (quas octo esse in medendi Methodo assertum est) coctionem uitiari constat, propria utique secundum sui essentiam facultate læsa. Quæ tam propriè per essentiam lædi dicitur, quum illius instrumentum primigenia quapiam affectione laborat, nempe intẽperie una quapiam ex ijs quæ præter naturam dici solent. Quòd si instrumentario quopiam morbo eadem pars teneatur, nempe erysipelate, œdemate, phlegmone, scirrho, abscessu, noxam quidem per sui essentiam non sentit facultas, uerum à suâ tamen actione impeditur, quominus rectè eam perficere queat: tumq; impedita esse iurè dicetur, læsa non item. Nam id tantum (uel ex hoc Galeni loco) lædi, noxamq; sustinere dicitur, quod secundum sui ipsius essentiam patitur: id impediri, quòd à suo munere prohibetur, nulla in sui essentia existente læsione. Quod tum euenit, cum non in præcipua, & similari functionis effectrice parte, sed in alijs instrumenti partibus uitium constiterit: tum enim, lædi facultas minime dicitur (parte utique functionis principe minime læsa) sed impediri tamen iure optimo dicetur. Cuius simile in organis sensuum suprà ostendimus. Nempe uidendi (exempli gratia) functionem propriè lædi dicimus, quum pars uisionis effectrix primò læditur ipsa. Quòd si alteri cuipiã parti uisioni usum aliquem præstanti, morbus acciderit, unde uisio ipsa minime fieri possit, crystalloide nihil perpessa, uti in pterygio,

Somni in concoquendo cibo utilitas.

Facultas alteratrix, per essentiam lædi quando dicatur.

Impediri quid.

Lædi quid.

pterygio,& similibus morbis euenire sæpenumero solet,tum quidem impediri crystalloiden,non etiam lædi dicemus. Cætera in contextu posita,patent.

E CONTRARIO uētriculo haudquaquam affecto animans non concoquit,aut propter ciborum , potionumq́; immodicam quantitatem , aut prauam qualitatem,aut quia intempestiue,aut non recto ordine ingeruntur, aut excrementum inutile, aut somnum breuem. Porrò ubi uitiosa ciborum qualitas infestat , aut excrementa in uentriculo redundant, malam concoctionem corruptio comitatur: quanquam & ordo præposterus, & cibus intēpestiue exhibitus, idem efficere possunt. Ordinem pręposterum appello,si quis, exempli causa , cotonea mala , aut punica in primis ingesserit,mox holera sumat ex oleo, & garo: intempestiuum uero cibum uoco, si quis in aurora; anteaquàm uel ipse modicè fuerit exercitatus,uel hesternus cibus descenderit,prandium sumat . At corruptela,si nidorem referat,à calidis , biliosisq́; cibis accidit : si acidus fuerit ructus , à frigidis natura, atque pituitosis. Similiter de excremētis dicendum est,quippe acidum ructum excitant, pituitosa,frigidaq́;,nidorem biliosa,& calida excrementa . Atque uentriculus quoque per morbos frigidiores , acidos ructus per calidos uero,biliososq́;,nidorem ructat. Bradypepsia, id est tarda concoctio, fit, quia diffi-

Ordo præposterus.

Intempestiuus cibus.

Nidorosa corruptela.

Acida corruptela.

Acidus ructus & nidorosus.

culter cibi corrumpuntur, uel, quòd potentia illos non superat, uel, quòd somnus breuior fuit, quàm ut eos uincere posset. ubi uerò citra corruptelam cibus omnino coctione priuatur, tum scire oportet uentriculum planè uictum esse, uel ab immodica multitudine, quam potentiæ imbecillitas ferre nō potuit, aut à uehementi frigore. Quippe uentriculus in huiusmodi constitutionibus, ita à coquendo cessat, ut ne aggrediatur quidem omnino concoctionem.

Vitiatæ coctionis causæ.

VITIATÆ *concoctionis causas latius persequitur hoc loco Galenus, indicans, nullo subsistente in uentriculo affectu, uitiari nonnunquam concoctionem solere, idq́ue, uel ob ciborum immodicam copiam, uel eorundem qualitatem noxiam, intempestiuum usum, aut præposterum ordinem, aut etiam excrementorum in eo degentium corruptelam, aut somni denique inopiam. Itaque si uel copiosior paulò, quàm par est, ciborum ingestio fiat, uel cibi ipsi unam aliquam qualitatē sint nacti à temperamento alieniorem, aut non in tempore cibus sumatur, aut præpostero ordine aut excrementum aliquod secundum ima uentriculi redundet, aut à cibo somnus non accedat, quodcunque horum euenerit, concoctionem interturbare, & quo minus rectè procedat, impedire potest. Nimia quantitas perpetuò: quòd natiuum calorem quasi præfocet, & obtundat: haud secus quàm solent uiridia foco circumposita ligna, si multa fuerint: quæ docta Galeni est sententia. Quod enim copiosius est, deterius in uentre & uenis conficitur. Sic*

nanque

nanque ille 4. de Sanit. tu. Qualitates porrò ciborum hæ maxime lædere consueuerunt, quæ uel longißime à temperamento recedunt (quum familiaria magis, eadem sint & utiliora: eoq; maxime, si Galeno creditur, exhibenda) uel occultiore quadam ui, ac tota substantiæ (ut aiunt) proprietate lædere uentriculum possunt. Prioris ordinis sunt, uehementer calidi, item & frigidi cibi, ad hæc glutinosi, craßi, acuti, nidorosi, insipidi, molles, lenti, & in uniuersum quicunque aduersa quapiam qualitate, naturæ negotium faciunt, et difficulter confici possunt: unde merito κακοςόμαχοι, id est, uentriculo mali, dicuntur. Posterioris sunt ordinis uenenosa cibaria cuncta, fungi, tubera, uitiati fructus, & quæcunque marcidam, putremq; substantiam habent. Intempestiue porrò is sumitur cibus, qui priore nondũ confecto, necdum in aluum demisso, ingeritur: quæ sanè ingestio cruditatis omnis certißima causa esse solet: qui item non præeunte corporis exercitio assumitur, intempestiue is etiam sumi iure dicetur. Quamobrem appositißime illud ab Hippocrate dictum uidetur: Labores cibum præcedant. Atque hîc quantum hodie à plerisque peccetur, ut sunt corruptißima uitæ hominum instituta, & omni intemperantiæ, libidiniq; prorsus exposita, paulò attentius uelim animaduertant, qui uentri, & gulæ seruiunt, quiq; curandi corporis (ut ipsi uocant) causa, ut ego, negligẽdi, et perdendi sese à summo manè ad uesperam, multo, uarioq; cibo ac potu implent. Qui & ipsi quàm longè à recta curandi corporis methodo, & seruande ualetudinis norma discedant, uel ex hoc uno Galeni loco perspicere plenè possunt, iubentis, non ante congruam corporis exercitationem

Gal. 1. aphor. com. 14.

Gal. 4. therapeu.

Hippoc. 6. epid.

cibum ullum cuiquam esse sumendum: quum tamen non paulo plurimi quasi se abdomini natos existimet, uix= dum excitatis à somno sensibus, cibo, potuq; se ad sum= mas usque fauces ingurgitant, cibumq; cibo excipien= tes, toti sunt in ientaculis, compotationibus, prandijs, merendis, cœnis, antecœnijs, & comessationibus. Ve= rum qui ita uiuunt, meminerint se neglectæ artis ma= gno suo malo pœnas aliquando daturos; dum scilicet crudis ex intemperantia accruatis succis podagras, le pras, carcinomata, putredines, febres, malos habitus nō sine uitæ discrimine excitabunt. Quòd si leuiora hæc fortasse putauerint, acerbam saltem diuini uatis Esaiæ, irarumq; plenam metuant cōminationem. Vt (inquit) qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & po= tandum usque ad uesperam, ut uino æstuetis. At non igitur præstat temperantia, & parcitate animum cor= pusq; uegetum, ac sanum seruare, quàm crapula, deli= cijs, & immoderatione infirmū, morbosum, Deoq; ipsi Optimo, Maximo odiosum reddere? Sanum autem ita seruabimus, si dictis Galeni audientes, nos illi regēdos permiserimus, ut scilicet, nec ante exercitationem ci= bum sumamus, nec prius etiā quàm probe inanita sint uasa, & superioris concoctionis uacuata sint excre= menta. Quæ sanè omnia ad tempestiuum sumendi cibi modum pertinent: Sicuti ad præposterum ordinem illa, si quæ prius sumi debent, posterius igerantur. Debent autem, secundum Galeni sententiam, ea præponi, quæ facilius, ac nullo fermè labore subsidunt: quæ tenacius hærent, & difficulter labuntur, ea postremo, ac modicè sumenda. Verum in huiusmodi ordine seruandum esse modum, habendamq; tum assumētis, tum uentriculi ra= tionem

Gal. 2. de ali. facul. cap. 11. & 19. & bic.

tionem maxime opportunum censeo. Nam si cuipiam natura sit uentriculus laxior, huic præstiterit styptica, & adstringentia magis, laxantibus præposuisse, quò ab illis roboratus uentriculus reliqua melius conficere possit: Quæ Auicennæ, est sententia Fen.3.primi. An uero crassus, solidiorq; natura cibus leuiorem, concoctuq; facilem præcedere, an subsequi debeat, id pro uaria hominum natura ita distenguendum erit, ut cui natura robustior, & calidior fuerit uentriculus, ualidaq; concoquendi uis (quod calidiore temperamento præditis peculiare esse solet) is tutò quidem ualentiora cibaria minus ualentibus præponere possit: quòd uehemens uentriculi uis, subtilia si præmittantur, quasi uorax ignis absumit, crassiore uero oblato, & qui non facile uincitur, obtusa ignea ui perfectior concoctio sequetur. Cōtra uerò cui imbecilla est concoquendi uis, ipseq; natiuus calor modicus, huic tenuia crassioribus præposuisse ex usu est: longiore enim mora crassiora conficere infirmus uentriculus solet. Quamobrem si tenuioribus præponantur, corruptam omnino subtilium concoctionem sequi oportebit. Haliabbas autem inter Arabes Medicos haud contemnendus bene degente corpore crassiora tenuioribus præponi debere censet. Quod mihi sic nude prolatum maxime non probatur, quum id sæpenumero fallat, si exiguus sit conficiens calor, & inualida concoquendi facultas, ut mox demonstratum. Idipsum etiam quod Haliabbas, Auicenna Fen. tertia, primi sensit. Verum non omnimodam ueritatem (ut dixi) continet: quum in his tantùm locum habeat, qui calidiore sunt secundum uentriculum temperamento, & multa pollent concoquendi uirtute. In alijs minime tutum

An crassus cibus leuiorē an contrà præcedere debeat.

Haliab.1. practi. cap.6.

tum existimo ualentiora imbecillioribus præposuisse: quæ docta Galeni lib. de Alimentis 11. fuit sententia. Vt autem ad Galenum reuertamur, id quoq; sciẽdum, Quod in concoctionis euersione possunt immodica cibi quantitas, qualitas, intempestiuus usus, & præposterus ordo, idipsum sanè excrementa in uentriculo redundantia, & somni à cibo penuriam posse. Nam ut accedens somnus concoctionem maxime iuuat, sic deficiens nocet. Dißipatus nempe ob uigiliam calor, cibum nequaquam conficere potest. Excrementa porrò si nidorosa sint, & acuta, cibum corrumpunt, item & frigida. Ab his uerò acidi ructus, ab illis nidorosi. Ex succis autem in uentriculo consistentibus, non minimam ipsi noxam inferri Galenus septimo Methodi abundè monstrauit.

Vide Gale. 1. aphor. cõmẽt. 15. & 7. metho.

Vide Gale. 6. aphor. cõmẽt. 1. et 8. metho.

HVIVSMODI exẽplis facile intelliges eas, quæ in uasis accidunt cruditates, nam ad eosdem modos reducũtur. Similiter & eas, quas tertia coctio parit, quas mox totius corporis nutricatio sequitur, eandem habẽte proportionem ad uenas cibo, qui à uentriculo ipsis transmittitur, atque ad carnes eo, qui à uenis in ipsas digeritur, quam habent cibi potionesq; ad uentriculum. Atque hæc omnia nobis indicauit præagnita concoctionis ratio. Quum enim temperiem huiusmodi, quæ ex quatuor constat elementis, & quę corporis uentriculi proprietatẽ constituit, sciuerimus esse causam alterationis ciborũ, quodq; ad hanc rem non mediocriter confert calidũ elementum,

elementum, facile nobis uia ostenderetur, qua cruditatis quoque causas inueniamus. Atqui non solum per cruditates, uerumetiam in reliquis omnibus, tria symptomatum genera deprehenduntur: unum ueluti abolitio, uel priuatio est, uel quomodolibet nominare uolueris: alterum defectus, uel imperfectio actionis: tertium cum praua, & erronea fit actio. Iam uentriculus (ut nuper dicebamus) actione priuatus dicitur, quum ne minimum quidem cibos alterat, imperfecte concoquit per bradypepsias, id est, tardas cōcoctiones. Deprauata uerò, & erronea actio uocatur, ubi cibos corrumpit.

QVEMADMODVM *quæ ad uentriculum referuntur, concoctionis euersiones, ex uaria uentriculi in cibos agentis affectione dignoscuntur, sic certè quæ in uasis cruditates fiunt, ex diuersa ipsorum in succos actione deprehenduntur. Sicut rursus quæ in tertia concoctione uitia contingunt, ex membrorum ad alimentum uaria habitudine. nempe ut se habent cibi, potionesq́; ad uentriculum, ita qui ab eodem ad uasa mittitur cibus, & rursus qui à uasis ad carnes, & mēbra cætera transmittitur. Quamobrem si uentriculus ob læsam in eo alteratricem potentiam, uel externum quempiam errorem à cibi copia, noxia qualitate, intempestiuo usu, præpostero ordine, aut tandem somni inopia prouenientem à suo ipsius munere defecerit, unde crudum relinqui cibum oporteat, consequēs quidem erit, ut, qui ad uasa crudus mittetur cibus, illaboratus*

Cruditatū in uasis dignotio.

ratus permaneat. Quòd si uasa succos non concoxerint, nec membra quidem ipsa conficere eosdem poterunt: quum ita natura comparatum sit, ut quæ sese excipiunt concoctiones, posterior priorem emendare minime ualeat. Quamobrem si prior à suo ipsius munere defecerit, & reliquas quoque quæ illam sequuntur, errare necesse erit. Sic enim de eare IIII. *de Sanitate tuenda Galenus: Ergo, inquit, siue panis non satis est coctus, siue caro, leguminue intra modum elixum, fieri nequit, ut hæc uenter probè concoquat. Eadem uerò ratione se habent, & quæ in uentre malè sunt confecta, ad secundam concoctionem, quæ agitur in uenis, qua malè præparati cibi, ad concoctionē, quæ est in uentre. Quin etiam quæ in uenis malè sunt concocta, sic se habent ad concoctionem, quæ agitur in carne, quemadmodum se habebant cibi, ad eam quæ est in uentre, & quæ ex hoc subeuntia, ad eam quæ est in uenis. Ergo nec uenter externa quæ sumpsit, exactè concoquit, nec uenæ hæc quæ à uentre excipiunt: sed nec carnes quæ ex uenis, ubi probè antè non sunt confecta. Ex quibus sanè uerbis testatißimum relinquitur, quod mox assumpseramus, nempe, priorum facultatum in coctione munia à posterioribus corrigi minime posse. Quam & ipsam sententiam rursus idem autor tacitè explicare uelle est uisus* II. *de Alimentorum facultatibus, dum de uuis loquens, bonum eas, & innoxium præbere corpori alimentum asseruit, modo exactè prius in uentriculo concoquantur: quasi id senserit, nihil prorsus bonum posse corpori alimentum præstare, ni prius exactè à uentriculo elaboretur, & concoquatur. Itaque quemadmodum uentriculus iusta tem-*

Concoctiones sese inuicem emendare nō posse, ex Galeno probatur.

peric

perie quadam cibos conficit, sic uasa quoque. Atque etiam si ab eo temperamenti modo recessus fiat, constat certè nec uentriculum ipsum, nec uasa probè suum munus exequi posse: unde cruditatem oriri consequens quidem erit. Quicquam uerò à suo munere deficere, trifariam contingit. Nam aut tollitur in totum, & perit actio, aut imbecilliter fit, aut deprauate. Priuari tum actione (exempli causa) uentriculus dicitur, quum ne minimum quidem cibos alterat (quod sanè uitium, exactam cruditatem nominare solemus) & magnam in ipso euersionem, aut per essentiam, aut per consensum factam esse indicat: quum nequicquam cibos uentriculus immutare poßit. Quod in leuitate maxime euenire uidemus, ut in qua, attestante Galeno, talia deijciuntur assumpta, qualia deuorata fuere. Deprauata tum eius in cibos fit actio, cum in alienam quandam qualitatem immutat: infirma, cum ægrè, & magno cum labore conficit: quod pathema tardam concoctionem uocamus. Eadem de Vasorum concoctione dici debent, quæ de uentriculo dicta sunt.

Exacta cruditas.

Gal. 6. aphor comment. 1.

Tarda concoctio.

PORRO in uenis actionis priuatio deprehenditur, ubi humores omnino crudi relinquuntur, Eiusdem uerò defectio, quum semiconcocti sunt: sed deprauata actio fit, ubi uitiosi euaserint. Haud aliter in uniuerso animantis habitu, uelut priuatio actionis dicetur, si ibidem crudi constiterint humores: Defectio, ubi semicocti: Prauitas, quum fuerint uitiati. Ex huiusmodi uitiatis succis generantur Erysipelata, cancri, gangrænæ, phagedænæ,

Vitiati succ. quid pariãt.

gedænæ, carbones, Herpetes, atque alĳ id genus morbi. Atque omnium horum symptomatum causæ non diuersi generis sunt à prioribus quas de uentriculo diximus. Etenim aliæ ad potentiæ imbecillitatem, aliæ ad errorem qui circa cibos committitur, aliæ ad studia, & ea quæ extrinsecus animanti accidunt, referuntur, idq; eadem qua in illis ratione. Nam potentiæ imbecillitas interim peculiarem similarium partium intemperiem, interim non hanc, sed instrumentorum morbos comitatur. Porrò cibi deprauatio, tum ad multitudinem, tum ad succorum qualitatem refertur, quemadmodum & studia & ea quæ extrinsecus occurrunt, ad ordinem præposterum, & intempestiuam (ut opinor) assumptionem pertinere uidentur. Atqui studia uoco equitationem, piscationē, uenerea, balneas, deambulationes, nauigationes, uenationes, atq;, ut simpliciter dicam, quicquid corporis seruitio gerimus.

Potētiæ alicuius imbecillitas, unde.

Studia.

SICVTI *uentriculus eorum quæ ingeruntur, facultatem alterantem habet, ita & uasa: quod hîc bellè Galenus docet: concoquunt enim succos uenæ, uti uentriculus cibos, 11. Præsagiorum, commento primo. De quarum concoctione sic loquitur 11. de Alimentis Galenus: Ergo quibus cucumeres (ait) benè concoquere datum est, dum in hoc fisi intrepidè, affatimq; his se explent, longi temporis tractu gelidum, & utcunque crassum humorem in uenis aceruari contingit: qui per*

eam,

eam,qua ueñæ funguntur, concoctionem haud facile in probum potest conuerti. Eius enim quæ in uenis fit coctionis, succorum in nobis uarietas perfectionem, imperfectam'ue actionem demonstrat. Quibus nempe æquales,& bene temperati fuerint succi, his bonam in uasis fieri coctionem confiteri oportet: quibus crudi,aut quàm par sit calidiores, ijs imperfectam, & uitiatam: cuius sanè affectionis uenarum, lotium ipsum indicium efficax esse solet,uel Galeni sententia: Itaque ubi humores illaborati,& omnino crudi in uasis constiterint,abolitam uenarum functionem demonstrant: si semicocti sint, imbecillam: si uitiati, corruptam. Vocantur autem semicocti humores,uel Galeni testimonio,quicunque à calore nostro alterationem perpeßi,non etiam perfectè ab eo fuerint superati. Ex crudis uerò succis mali habitus,anasarcæ,obstructiones,decolorationesq;: Ex uitiatis,herysipelata,cancri,gangrænæ,depascentia ulcera,carbones,herpetes, & id genus,fiunt: idq; optimo iure. Cum enim ob eorum prauitatem,naturæ usui esse non poßint,expultrix facultas his se exonerare cupiens, ad extimam superficiem,ceu inutilia,expellit,interiora nobilioraq; membra purgans. Horum porrò omnium causæ ad id referri debent, ad quod uitiata uentriculi functio, nempe,uel ad immutantis in toto potentiæ imbecillitatem,uel ad ciborum corruptelam,uel deniq; ad ea,quæ extrinsecus animanti occurrunt: unde transmutationi noxa sequitur. Sunt autem ea, uaria studia, uariæq; motiones,quibus sese plerique hominum exercent,idq; nonnulli à cibo. Atque huius generis motionum sunt equitatio,piscatio,congreßus,balneum, inambulatio,

De ea quæ in uenis fit coctione.

Galen.4.de sanit.tu.

Galen. 4. de simpl.fac.ca. 14.nouæ uer.

Studia.

uenus. Per hæc enim intempestiue assumpta, non minus quàm per uentriculi intemperies, & debilitatam eius potentiam, uitiari tum ciborum, tum succorum concoctionem contingit. Quin & longa, aut fortis à cibo meditatio, commentatio, lectio, scriptio, non minus ijs lædũt. Proinde literarum studiosos doctus pro-

Celsus lib. 1. cap. 2. *bè Cornelius monet, ut si lucubrandum sit, ne post cibum id, sed post concoctionem efficiant. Præfata uerò studia ob id concoctionem impedire dicuntur, quòd eis motionibus conficiens minuatur calor, alioq; euocetur, unde uel crudus in uentriculo manet succus, uel intempestiuus agitatus, & detrusus, illaboratus in uiscera fertur. Vnde obstructiones mali habitus, & quæ dicta sunt symptomata, fiunt.*

IAM non satis fuerit Medicum sola symptomata, ipsorumq́; generationem inuenire, uerum generationis quoque modum, ut uarium inter effectrices causas ordinem obtineant, scire necesse est. Neque enim solum id nosse conuenit, num uentriculus nihil omnino concoxerit, sed quamobrem ita euenerit, sciendum est, an ob uehementem coctricis potentiæ imbecillitatem, an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatem. Quippe si ciborũ causa symptoma acciderit, facilè corrigitur: si uerò ob extremum potentiæ casum, in lienteriam, id est, intestinorum leuitatem, aut in

Tympania. aquam intercutem, quam tympaniam uocant, permutabitur. Haud aliter de uenis

quoque dicendum est: non solum enim num sanguifica uis à scopo deciderit, inquirẽdum est, utrum ob sanguificæ potentiæ imbecillitatem (nec enim ineptè ita uocabitur) an ob multos, frigidos, eosdemq; crudos humores, quos uentriculus uenis reddidit: siquidẽ hoc facile sanari potest, illud in aquam intercutem transit. Similiter in corporis habitu inquirendum est. Quippe ob crudos humores afficiuntur, qui à morbis immodicè satiati, mox flatibus impleti per uniuersum corporis habitum, aqua intercute infestantur. Quibus uerò ob potentiæ imbecillitatem id euenerit, in eam speciem aquæ intercutis incidere solent, quam Anasarca uocant. Anasarca.

QVO ueram medendi methodum assequaris, cui intentus, curandi rationem omnem dirigas, non sat quidem est symptomata inuenisse, sed & generationis quoque modum nosse oportet, quem inquam effectrices inter se causæ ordinem obtineant. Vt si parum probè suo uentriculus munere fungatur, errare ipsum ab scopo, id quidem cognoscere non satis est Medico, ni & id quoque sciat, errare ipsum uel suo ipsius uitio, uel ciborum immodica copia, uel qualitate. Nam si suo uitio laboret, atque ob id minus concoquat; in leuitatem intestinorum animans decidere consueuit: quum ea nihil planè sit aliud, quàm carentia coctionis. Si ciborum culpa id euenit, soluta aluo, aut uomitu corrigi solet. Sic de Venarũ functione: ut quarum ab scopo aberratio, aquam intercutem ut pluri- Vide Gale. 6. Aphor. cõ. 1.

nium creare consueuit, crudis nimirum in toto redundantibus succis. Vnde fit, ut facultas eos probè conficere non potens, à suo munere plurimum deficiat. Atque hæc ipsa à suo munere cessatio eam aquæ intercutis speciem facit, quam Anasarcam, seu λευκοφλεγματίαν uocant. At de his sub finem huius libri plura dicemus.

Omnis uehemens intemperies uires deiicit.

CAETERVM, omnis intemperies si uehemens fuerit, uires deijcit: quod si frigus uicerit, frigidos affectus efficiet: contrà, si calor: itidem in reliquarum duarum qualitatũm oppositione considerare oportet. Porrò omnia quæ iam dicta sunt, una in re cõmunicant, nempe quòd maxime ab eo quod secundum naturam est, aberrant. Nam si uẽtriculus in cibos, quos cõnsueuerit quis accipere, & qui modum non excedant, omnino nihil agere uideatur, maxima ipsum intemperie affici coniiciendum est: quæ si immodico calore grassetur, illico cibi corrumpentur, ac communiter quidem corruptela nidorem refert: priuatim uero quilibet cibus id nidoris genus refert, quod naturæ suę proprium est. Sunt enim cibi qui posteaquã corrupti sunt, uirulentiam, aut cœni fœtorem reddunt. Nonnulli piscium crudorum, aut alterius absurdæ, explicatuq; difficilis putredinis nidorem referunt. Nullus enim cibus, si immodice fuerit calfactus, sine putredine permanere potest. Qui sic affecti sunt,

ſiti cruciantur, atque interdum paruis, tenuibus, ac hecticis febribus corripiuntur. Si ob frigoris uehementem intemperiem, cibus omnino crudus permanſerit, ita affecti, neq; ſitiunt, neque febricitant, atque ciborum ipſorum qualitatem exacte percipiunt, ſiue ad ructum, ſiue ad uomitionem prouocentur. Quòd ſi leue aliquod coctionis ueſtigium cibis imprimatur, fueritq; ciborum natura, aut modicè temperata, aut frigidior, acidi ructus excitabuntur: ſi uero calidiori fuerint intemperie, aut ſuapte natura flatum excitare posſint, uapore ſpirituq; uentriculum implent. Atque in huiuſmodi intemperies facile labitur uentriculus. Verum ad tantam uel ſiccitatis, uel humiditatis intemperiem, ut actio eius aboleatur, uentriculus, niſi in multo tempore, peruenire non poteſt. Quippe oportet, ut aqua intercus, humiditatem, ſenectus uero, aut tabes, ſiccitatem præcedat. Sed huiuſmodi differentiarum explicatio alterius fuerit negotij.

VEHEMENS *omnis intemperies, ob id meritò uires conuellere dicitur, quòd in temperamento quodam, & ſymmetria eæ conſiſtere ſoleant. Nam uirium ſubſtantia tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ſolidis ipſis completur, ut rectè* XI. *Metho. Galenus ſentit. Quamobrem ſi ſuam hæc ſymmetriam ſeruent, prorſus conſtare uires neceſſarium erit: ſi uero à iuſto temperamenti modo recedant, tanto maiorem* *Vires corporis in quo præcipue ſitæ.*

 fieri

fieri uirium deiectionem oportebit, quanto ipsa uehementior intemperies fuerit. Vnde non immeritò à Galeno dictum est, omnem immodicam intemperiem, operationem, nedum uirtutem exoluere. Nam si uires deijciat, uti hîc docet Galenus, multo certè fortius operationem, quæ à uiribus, tanquam à causa prouenit: functionis nanque omnis facultas ipsa causa est, si Galeno creditur. Itaque quum quicquid longißimè naturæ modum superat, à symmetria sit alienißimum, eò certè fit, ut uehemens intemperies omnis uires maximè tentet, & deijciat. Secundum quem modum dolor, maximè uires deijcere Galeno dicitur, quum sit subita quædam, & uehemens à naturali symmetria euersio, ut suprà lib. IIII. ostensum. Constat autem deprauationes has omnes, in eo maximè communicare, quòd ab scopo aberrationem sequantur. Hæc uerò aberratio, intemperiem, ut plurimum sequi solet. Cætera, quæ in contextu, patere ex se arbitror.

Gal. 2. aphor. com. 20.

Galen. 1. de facul. natu.

Galen. 1. prædicti. cōm 38.

Dolor quid.

CAPVT II.

Retentricis potentiæ symptomata.

IAM AD retētricem potentiam ueniendum est. Nam & in hac triplex occurrit, prima symptomatum differentia, si omnino non comprehendat, si debiliter, si deprauatè. Nam si nihil penitus, aut debiliter retineat, uel flatum, uel fluctuationem in causa esse putandum est: flatum quidem, ubi alimenta suapte natura ut flatum pariant, sunt idonea, ac uentriculus non ita multo frigore affectus est. fluctuationes uerò, quum nihil in ipso continetur, ex quo

flatus

flatus excitari possit, aut ipse nimo frigore laborat: nam huiusmodi affectus nullum uaporem suscitare solet. Porrò manifestum est fluctuationem non sine potione in uentriculo prouenire. Vltimę uerò imbecillitatis eius causa, morbus est: atque alius quidem ueluti similaris partis uentriculi morbus, alius, uelu- ti instrumenti.

CONCOCTRICI *facultati, de qua mox dictum à nobis est, duæ præterea et muneri seruientes* Attra- ctrix, & Retentrix *famulantur. Nisi enim congruè quod ingeritur, & in ima uentris trahatur, & ibi tā- to tempore degat, quoad in qualitatem animanti fa- miliarem conuertatur, confici rectè cibus non poterit. Huius ergo retentricis potentiæ symptomata ex pro- fesso nunc tractat Galenus, indicans quot, qualiáque in ea symptomata cadant, eorúmq; symptomatum causas aßignans. Pro functionis autem huius imbecil- litate, uel deprauatione, aut denique ablatione, uaria contingit in uentriculo pathemata oriri. Si enim aut nihil omnino, aut imbecilliter contineat, flatum, aut fluctuationem in causa esse censendum est. Flatus enim, aut fluctuatio, spatium quoddam medium in uentre parit, cuius occasione fit, ut uenter cibum minime cō- plecti poßit. Nam tum debiliter complecti cibos uen- triculum dicimus, cum non omnifariàm comprehendit: nempe retentrice in eo probè ualente, ita cibos uen- triculus complectitur, ut nullum prorsus relinquatur inter ipsum, & cibos spatium uacuum, ita afferente Galeno. Atque hic maxime id animadsiuerone dignum* Galen. suprà.

 censeo.

lib. 3. cap. 4. censeo statuere Galenum, flatum, fluctuationemq; debilis complexus esse causam, quum tamen lib. III. ca. IIII. senserit ad debilem complexum, flatum, fluctuationemq; sequi, quòd scilicet non probè complexus cibus, atque in spatium uacuum se attollens, flatum, fluctuationemq; pariat. Quam ego controuersiam (si modo controuersia est dicenda) ita componendam censeo, ut dicatur debilem complexum flatus, & fluctuationis causam esse, ut suprà lib. III. atque etiam rursus haec ambo interdum debilis complexus esse causam, quòd hîc ait Galenus, nec id ullo pacto aduersum esse ei quod citato loco dictum est. Fieri nanque potest ut unum alterius reciproca sit causa, uti in conuersiuis causis usu uenire solet. Nam quemadmodum halitus, & uapores sursum lati imbrium sunt causae, & rursus decidens imber uaporum, itidem sicuti humoris ad uentriculum è cerebro fluxio uitiatae concoctionis causa est, & uitiata concoctio defluxionis, sic sanè & debilis complexus, fluctuationis causa erit, & haec illius: uocanturq; recurrentes huiusmodi causae, & conuersiuae, quum altera alteri, ut sit, occasionem praestat. Itaque flatus, debilis comprehensionis est causa quum ingestus cibus suapte natura fuerit flatulentus. Cuius generis legumina penè omnia, & ex cerealibus plurima, crudi praecocesq; fructus omnes & olera censentur. Nam tum cibus in flatum conuersus, se à uentriculo complecti non sinit. Distentis enim, atque ab se diductis uentriculi partibus, flatu medio distinguente, fieri nequit, ut uentriculi partes ingesto cibo arctè sese applicent, quod, ut rectà fiat comprehensio, fieri oportere censent. Quòd si ingestus in uentrē cibus,

Pugnãtia ex Galeno loca conciliantur.

Reciprocae & conuersiue causae.

Flatosi natura cibi.

cibus, in flatum uerti idoneus non sit, aut multo frigore uentriculus sit affectus, fluctuatio inferetur, hoc est inordinatus, & uagus cibi in uentriculo motus, instar fluctuum in uasto mari excitatorum. Nam quum cibum sustinere uentriculus nequeat (utpote quem non satis comprehendere possit) expellere à se nititur, ac proinde uago quodam, & inordinato motu exagitans fluctuationem parit: flatum autem minime, quòd prae frigore nimio excitari flatus non possit, ut paulò pòst hoc ipso capite explicabit Galenus. Inter fluctuationis uero causas, ea ex praeincipientibus, uel praecipua, ponitur, quae ad immodicam potionem refertur: Nam sine ea fluctuatio minime consistere potest. Sed haec quidem imbecillitatem quandam uentriculi planè indicant, nō extremam autem infirmitatem. Equidem extremè imbecillum tum membrum quodpiam iure dicimus, cum per uehementem quempiam affectum sui muneris functioni non satis ualet: tumq; eius membri abolitam esse prorsus functionem oportet. quòd prae intemperaturae laedentis magnitudine suis uiribus destituta facultas, in opus suum exire non possit: quòd immodica omnis intemperies operationem, iuxta Galeni sensa, exoluat. Eum uerò extremum uirtutis casum, ultimaeq; imbecillitatis causam, Galenus hic morbum esse uult similaris cuiuspiam in membro partis, hoc est, intemperiem ualidam praeter naturam, aut ex instrumentarijs unum quempiam, nimirum obstructionem, Phlegmonem, Erysipelata, ad quae omnino (si ingentia fuerint) extrema facultatis infirmitas (hoc est à suo munere omnimoda cessatio) sequi consueuit. Deprauati uerò uentriculi motus, ij esse dicuntur, qui aliorsum, quàm pro naturae modo

Fluctuatio.

Extremè imbecillum membrum quando dicatur.

Gal. 2. aphor. cō. 20. & infra hoc eod. lib.

modo fiunt, uti dum in continendo cibo uel tremit, uel palpitat, uel cõcutitur, uel tandẽ conuellitur, uti in singultu. De *quibus sanè omnibus tum lib.* III. *tum* V. *dictum abunde est, diceturq́ in posterum nonnulla.* Nunc *tantũ id nosse sufficiat, flatum, fluctuationemq́, debilis cõprehensionis reciprocam esse causam, ualidosq́ morbos ultimas facultatum infirmitates creare solere.*

Validi morbi quid faciant.

DE MOTIBVS autem in ipso deprauatis, utpote quũ uel tremit, uel palpitat, uel quodammodo concutitur, uel conuellitur; in libro de Symptomatum differẽtia iam dictum est. Porrò cuiusmodi sit unaquæq; dictarum motionum, quæ'ue sit uniuscuiusq; ipsarum causa, proximo libro ostensum est. Atqui in præsentia hoc adĳciendum uidetur, nempe quòd miscẽtur & morbi, & symptomata, tum retentricis, tum expultricis facultatis, ut in ea uentriculi commotione, quæ ueluti conuulsio eius est, ac illi per singultum accidit. Neq; enim absoluta conuulsio est, hæc enim solis musculis inesse solet: atqui neque uentriculus ipsa, neq; ipsius ostiolum musculus esse censebitur. Porrò utrisque potentĳs cõmune quoddam symptoma, ueluti conuulsio quędam, attribuitur: retentrici quidem, quòd uentriculus per singultum prauè, & non secundum naturam, cibos amplectitur: expultrici uero, quòd præcipuè ad eam pertinet deprauatus ille motus, dum ea quæ molesta sunt, expellere conatur.

NON recta cibi comprehensio, deprauatus iure censetur uentriculi motus. Tum uerò nō rectè appræhendere dicetur, cum in complectendo cibo tremit, uel palpitat, uel inæquali quodam motu agitatur, uel tandem conuellitur: quorum sanè nihil prorsus, probè continente uentriculo, fieri solet. At quum horum omnium causæ iam superiore libro dictæ sint, non longius est in ijs immorandum. Illud adijciendum, misceri quandoque posse tum retentricis, tum expultricis facultatis symptomata, ut in eo deprauato uentriculi motu ostēditur, quo, quasi in se totus conuellitur: singultum uocant. Singultus.
Nam etsi propriè is conuulsio non est, quòd ea musculorum tantùm sit propria, ita asserente Galeno, Gal. 7. aphor. cōm. 3. & hoc loco.
est tamen illi consimilis fermè motus: in quo sanè & ipso, tum retentricis, tum expultricis noxam facile est uidere: illius, dum per huiusmodi motus cibum complecti uentriculus non nisi summo labore potest, eoq; in continendo tremit, instar eorum qui sub uasto onere pressi, uiribus destituuntur, tremendoq; onus gestant: huius, dum quæ molesta sunt, expultrix facultas expellere nititur. Per singultum igitur ambas simul facultates lædi hinc testatissimum esse puto, quòd scilicet utriusque functio hac una deprauata motione uitietur. Nam per singultum neque retentrix probè suo munere fungitur, inimicum contractiuo quodam motu cibum continens, neque expultrix item, ut quæ non in tempore cibum pellat, neque per conuenientia loca, quum bona ex parte uomitus singultum sequi soleat, præsertim si & uehemens, & à magna quapiam causa fuerit excitatus. sed de his satis.

IAM uero & uomentibus, & ijs qui singultu uexantur, ut non idem est motus, ita nec affectus idem. Nam per uomitiones, ea quæ in spatio continentur, eijciuntur, per singultum uero, ea quæ uentriculi corpus imbuerunt, haud dissimili tum affectu tum motu, qualem fieri ostendimus ijs, qui ob intemperiem tussi molestantur, cum omnes uentriculi partes, id quod cruciat exprimere tentant. Hanc ob causam quibus uentriculus obriguit, ij huiusmodi symptoma experiuntur. itidem qui piper affatim deuorant, aut calidum aliquod pharmacum, deinde calidam potionem superbibunt: atque eo magis mouebit singultum piper, quo fuerit in tenuiores partes contritum: ita enim facilius uentriculi corpus subingredietur. Sic de reliquis quoque omnibus intelligendum est: quippe siue calida sint, siue frigida, si in uentriculi corpus penetrant, singultum excitabunt: qui primum quidē expultricis potentię motus quidam est, deinde retentricis quoq;, quam Amplexatricem etiā uocare licebit. Similiter nausea quoque expultricis facultatis deprauatus motus est, quo per gulā celerrime uacuetur id quod uentriculo noxium est. Atq; in hoc symptomatum genere haud absurde numeratur lienteria, id est intestinorum leuitas, ubi uentriculus à re quapiam mordaci uel grauante, sic irritatur, ut eam expellere cupiat. Etenim quum duo sint uentriculo ostiola,

unum

unum ad gulam superius, alterum inferius ad pylωron, id est, ianitorem, ad quodlibet horum deriuetur id quod infestat, illo ad expulsionem utetur. Quod si utrisque eiusmodi affectus superuenerit, utrumque simul ostium, ad hunc usum accommodabit, ut in eo affectu quem choleram uocant, uidere est.

Vomitus & singultus differentia.

VOMITVS *quidem, & singultus, etsi expultricis facultatis motus quidam esse credantur, sunt tamen uarij, affectuq́;, atque motu uario, longißime à se dißidentes. Si quidem uomitu, quæ in imo uētriculi redundant, protinus expelluntur: singultu, quæ impacta uentriculi partibus hæserunt, diuersißimo quodam motu eijciuntur, hoc est, planè simili ei, per quem tußi laborantes, ipso uentriculi cōpressu quod molestat exprimere tentant.* Atque *ea causa, cur nimium perfrigerati secundum uentrem singultum patiantur.* Nam *coacto in se ipsum frigoris excessu uentriculo, exprimi inde oportet quæ penitius corpori eius inhæserant.* In *uomitu etiam, eius quod lædit pulsio semper foras sequitur, in singultu non item: quanquam ad hunc nonnunquam si ualidus sit, uomitus consequatur.* Vomitum *rursus nausea, ac auersio, inappetentiaq́; fermè semper præcedere solent, singultum minime.* Per *uomitum item mitior, per singultum uehementior agitatio sequi consueuit.* Sola *rursus uehemens qualitas uentriculo noxia singultum sæpenumero, uomitum, nón qualitas sola creare solet.* Quamobrem *meritò nec affectus in utrisque, nec motus certe ijdem erunt.* In *singultu nanque conuulsiuus: in uomitu, quasi grauatiuus, & contenti effusiuus*

Cur refrigerati secundū uentrem singultum patiantur.

fluus apparet motus. Vomitum item perpetuò uitiosus aliquis succus, cibus'ue corruptus comitari solet: singultum, nuda interdum qualitas creat. ut in ijs qui piper affatim ingesserunt, monstrari perfacile potest: qui & ipsi non ob aliud certè singultiunt, quàm quòd caliditate nimia secundum uentrem affecti, quà se piper immiserit, noxā sentiunt, subindeq; expultrix facultas mordaci qualitate irritata, conuulsiuo quodam motu uētriculum agitans, singultum parit. Porrò nausea, & intestinorum leuitas ad hoc quoque symptomatum genus sunt referenda: sunt enim deprauati quidam uentriculi motus. At in altero eorum, nempe nausea, irritus apparet expultricis facultatis motus: in altero minime uanus, sed planè efficax. Nam conatum eum quo per leuitatem intestinorū expultrix potentia uentrem exonerare contendit, mox excretio sequitur. in nausea uerò, etsi maxime impactum excrementum eijcere facultas conetur, frustratur tamen suo fine, nec id perficit quod erat aggressa, ea uidelicet ratione, quòd hærens humor expultrici potentiæ non facile pareat. Illud uero imprimis attendendum, eam esse præcipuam naturæ in uacuandis excrementis cautionem, ut in quam se illa partem inclinent, eò uires suas omneis traducat, & eam per partem eijcere noxia excrementa conetur. Quæ causa est, cur superno uentriculi ostiolo in ijs pellendis sæpe facultas utatur, uti in uomitu, quòd eò se excrementa noxia proripiant: interdum inferno (quod πυλωρὸν Græci uocant) quum ad illud, quæ molestant, deriuantur: non raro utroque, ut in cholera morbo, in quo scilicet per utrumq; meatum noxia depelluntur. Ex hoc uero Galeni loco (præ-

Cur qui piper affatim ingesserunt singultu tententur.

Nausea.

Quid in expellendis excrementis natura maxime curet.

Quibus se modis uentriculus exoneret.

ter alios multos) id apertißime cõstare puto, pylωrum uentriculi, non intestini esse partem; ut Neotericorum nonnullis uisum est. Quam rem quum amplißime, & doctißime Fuchsius, uir in re medica, & bonis disciplinis omnibus absolutus, exactiq; iudicij lib. Paradoxorum tertio pertractarit, non est quod in ijs longius immoremur. *Vide Fuchsiũ lib. 3. Parado. cap. 1.*

SVPEREST quartum potentiæ genus, quam attractricem uocant: quæ etiam triplici symptomatum genere corripi potest: quippe uel omnino nequit trahere cibos, uocaturq; huiusmodi symptoma, gulæ paralysis, id est resolutio: uel difficulter trahit, quum uidelicet iam incipit quidem resolui gula; sed nondum resoluta est: tertium ab his genus est, quum deprauata sit attractio. Verum de motione deprauata, iam sępe diximus, quemadmodum & de affectibus, à quibus oritur. Porrò solet nonnunquam superuenire carneum tuberculum, quale in externis quoque partibus uidere est, quod ita gulam occupat; ut interim totam ciborum uiam, interim partem aliquam eius obstruat: uocanturq; huiusmodi affectus, morbi instrumentorum, de quibus in libro de Morborum differentia iam diximus. Quum enim secundum naturam se habuerit uentriculus, è supernis partibus ad sese trahit, atque per inferiores deijcit: quum uero præter naturam affectus est, etiam ab infernis aliquid assumit.

mit. Quippe nonnullis clysteres adeò ascenderunt, ut uomitione reijcerentur, quemadmodum & stercus per letales uoluulos. Atqui satius fuerit per huiusmodi affectus, ut dicamus uentriculum non trahere, sed suscipere duntaxat ea, quæ ob intestinorum compressionem uiolenter sursum feruntur.

Attractricis potentiæ munus.

ATTRACTRICIS *potentiæ munus est, quod animanti est usui futurum, quasi comprehensum manibus, attrahere, atque eò trudere, ubi alterationem quod immittitur est suscepturum: sic sanè cibus in uentrem, in reliquum omne corpus sanguis attrahitur.* Huius *ergo uentriculi facultatis eadem sunt penè quæ reliquarum symptomata, ut cuius functio uitiatè, debiliter, & omnino aboleri in totum penitus possit.* Vitiatè *procedit actio in singultu & eius notæ corruptis uentriculi motionibus.* Debiliter, *quum quæ hãc actionem efficiunt partes, resolui incipiunt: omnino autem non fit, quum integrè sunt resolutæ: uocaturq; huiusmodi affectus,* Gulæ *resolutio.* Quæ *illi tum maximè conting t, quum qui ad eam ueniunt nerui, quos & ipsos* Recurrentes, *&* Vocales *nominare dissectores consueuerunt, affectum aliquem notatu dignum sustinent.* De *instrumentarijs autem morbis functionem hanc impedire potentibus, qui, qualesq; sint, apertius est, quàm ut dici oporteat.* Is *porro attractus, qui secundum naturam è supernis fit, musculorum, seu uillorum in longitudinem protensorum adminiculo fieri creditur, ut* Galeno, *&* Medicis *omnibus est comprobatum.* At *ijs præter naturam affectis, cõtrarium omnino*

Gulæ resolutio.

Vocales nerui seu recurrentes.

nino fieri cernimus, ut ex imis partibus sursum uentriculus trahat, atque per supernas partes deijciat, ut in letalibus accidisse uoluulis sæpe est uisum. in quibus & assumpti in auxilium clysteres uomitione redditi sunt, & quæ infernè deijci alui recrementa oportebat, sursum ferri, & uacuari sunt uisa. Nam per *huiusmodi affectus quum noxam haud parum multam attractorij musculi, seu uilli, sustineant, fit, ut suo probè munere fungi non poßint, eoq́; oporteat naturæ in attrahẽdo ordinem omnem peruerti, ut quod deorsum trudi debebat, sursum feratur.* Eo certè *uitio factum,* Antonius Beniuenius *uir in re medica summus, maximusq́; morborum obseruator, quandoque testatur, ut menses mulieri cuidam statis temporibus uomitione reijcerentur: sic & alterum quendam uirum tenuioris intestini morbo affectum recenset, cui aluus nihil prorsus reddebat, etiam si acribus tentaretur excretio medicamentis: uomitu uerò, & cibi, & excrementa unà redderentur.* Quæ *sanè omnia ab eodem autore sunt lib. de abditis morborum causis repetẽda.* Propius *uero huc pertinet, quod ab* Ioanne Matthæo *à* Gradi, *in uastis illis suis ad* Almansorem *commentarijs cap. de uomitu pro monstroso adducitur,* Vidisse *se puellam quandam, atque sanasse, cui ex tenuioris intestini affectu, & clysteres omnes, & alui recrementa sursum uomitu educerentur.* Quæ *cum omnia iam penè ad deplorationem urgerent, & curandæ iuuenculæ uel nulla omnino, uel exigua esset relicta spes, nihil non præsidiorum in eam rem non expertum, atque tentatum. cumq́; in morbi leuationem glandes & acutæ ualdè, & benè magnæ ano subderentur (quò scilicet uis*

Clysteres uomitione reiecti.

Hoc ipsum refert Raby mo ses sectione 24. aphor. de muliere menses uomitu reijciente.

Cap. 32. & 41.

Historia animaduersione dignißima.

illa uentriculi attractrix retunderetur, & acri balani ui deorsum excrementa ferrentur) mox impetu facto sursum & ferebantur, & uomitu pellebantur. Quæ cum Medici maximè mirarentur, filis etiam fortißimis præfatas glandes fœmori ægrotantis nectentes, fore putabant, ut sic melius continerentur. Sed post paululum temporis abruptis filis, uiq; maxima facta, sursum perlatæ sunt. Tumq; longißimam glandem parari iubentes, manu fortißima, & benè ualida contineri imperarunt: erat autem quæ glandem continebat, puellæ mater: quæ cũ & ipsa à Medicis percuntaretur, ecquid ipsa fieri in filia sensisset, respondit, tantum, tamq; ualidum fieri glandis attractum, ut manu etiam qua glandem continebat, uim inferri maximam persentisceret, talem certè, ut nisi glandem properè sommouisset, etiam ad uentriculum reliquarum more repsisset. Hunc uero monstrosum, rarumq; euentu affectum pinguibus, & iurulentis curasse se idem autor testatur, quòd hisce rebus soleat attractoria facultas obtundi, prorsusq; infirmari, quo maximè in præfato affectu curando opus erat. Qui uero harum rerum lectione, & obseruatione delectatur, Rasim legat, & Mosen in suis aphorismis: ij enim latißimum præbent in eo argumento cuiuis obseruandi campum, afferentes scilicet non tam quæ monstrosa, & mirabilia in morbis ipsi adnotarunt, sed etiam qua methodo in plerisque fuerint usi recensent. Hæc quisquis diligenter obseruauerit, & causas reddere, cõgruamq; curationem adhibere pernouerit, is certè nè minimum operæpretium in re medica fecerit.

Monstrosi affectus curatio.

NAM quòd inteſtina(etenim aliquid de his dicere operæpretium fuerit)conſtringuntur, id ipſis ſecūdum naturam conuenit(id quod in aliȷs libris iam diximus)atque conſtrictionis auxilio adiuta,cibum ad infernas partes deiȷciunt. Verum per affectus quoſdam, quum conſtringi incœperint,ea quæ in ipſis continentur, ab infernis ad ſuperiora feruntur.Ita ſolet euenire nonnullis, quibus non licet uentris onera deponere,quia uerſantur uel in foro,uel in alio loco,uel negotio, ut humor quiſpiam acris ad ſedem uſque deſcendat,ibiq; uiolenter retentus,rurſus ad ſupernas partes referatur, atque tum & uentriculum rodat,& caput uaporibus impleat. incipit enim motum à podice, animalis potentiæ inſtrumento, deinde quodlibet inteſtinorum ipſum à ſe expellit ad proximum, quod loco ſuperiori conſtitutum ſit, haud aliter quàm antea,quum deorſum trudebatur.Atque ad hunc modum flatus interdum retentus recurrit. Itaque non mirum uideri debet,ſi per tam uiolentas inteſtinorum cōſtrictiones,aliquando tum clyſter, tum ſtercus,ad uentriculum præter naturam referatur,atque ſic uomitionis impetum excitet. Porrò aliȷ ipſorum motus ſub genere eorū, quæ ſecundum naturam ſunt, continentur: qui ſi uel debiles,uel deprauati fuerint,inter ſymptomata numerari debent, atque proportione ad eos motus quos de uentriculo

diximus,referendi ſunt. Ita etiam ubi inteſtina motu priuantur, non mediocre ſymptoma fuerit. Atque hanc ob cauſam fit nõnunquam uoluulus: itidem & tumores præter naturam obſtant aliquando, ut uel nihil omnino excrementorum deorſum ferri queat, uel non ſatis copioſè deijciantur. Eſt ubi induratum ſtercus in quorũdam inteſtinorum reuolutionibus infixum, prohibet quominus ſuperiora excrementa deorſum labantur Cæterum hoc loco obſeruandum eſt, ut omnia ſymptomata inteſtinorum, ad ea quæ de uentriculo dicta ſunt, proportione referantur, ſiue per intemperiem, ſiue ob timorem aliquem præter naturam, ſiue per ea quę continentur in ipſis excrementa, eueniant.

COGI *in ſe inteſtina, quo coactionis huius adminiculo cibum deorſum trudant, id illis maxime ſecundum naturam ineſt: iuuanturq́; non minimum à circumpoſitis muſculis, id ſcilicet officij præſtantibus, ut eorum præſidio tum cibum attrahant, tum et contineant, tum etiam illius excrementa deorſum pellant:* Prius *illud munus* Longitudinalium *ope, ſecundum* Obliquorum, *tertium* Latitudinalium *munere perficitur. Atque ad hunc modum inteſtina ſecundum naturam uentris onera deponere conſueuerunt.* Verùm *ſi, quod foras pelli excrementum debet, intrò ui cogatur (quod nobis ſæpe in honorato quopiam loco uerſantibus uſu uenire ſolet) ad ſuperna id quidem ferri neceſſarium certe erit, ac tum pro ſui natura, uel caput uaporibus implere,*

implere, uel uentrem rodere oportebit. rosionem efficiet, si acre, & mordax fuerit excrementum: impletionem, si copia abundet. At uero uti intestinorum in pellendis excrementis motio, animanti summè est necessaria, ac salutaris (quòd ad tutandam ualetudinem, corpusq; integrum seruandum, instrumenta hæc, quibus excrementa pellimus, libera, & ab omni penitus obstructione uacua esse oporteat) sic certè eorum à suis munijs cessatio ingentem corpori noxam præstare solet. Quid non enim mali speres, intrò detentis, quæ omni ope uacuari postulabant? Nam congestis in uiscera recrementis, & obstructionem ualidam sequi, & intestinorum coangustationem, & in reliquo corporis plenitatem necessariò oportebit. Vnde non mirum si & uoluulus eam ob causam interdũ nascatur, quòd uel Galeni testimonio, interclusa in tenuibus intestinis exitus uia, gigni is sæpißime soleat. Vnde si uel inflammatio ingens, uel durus quispiam tumor, uel tandem siccum stercus, ea intestina obsideat, ut nullus sit uacuationi locus, uoluulum certè creari necessario oportebit. Quin & continua ciborũ corruptio (eorum præsertim quibus non assueuimus) & affatim ingesta sudante corpore frigidæ potio, inflictaq; eo loci uulnera, aut deniq; deleteriorum medicamentorum quorundam exitialis uis, huic morbo occasionem non raro præbere solent, si modo Aëtio fides habenda. Vide Gale. 1. de Sani. tu. Gal. 6. aphor. co. 44. & 3. de fac. natu. Aëtius Sermo. 8. ca. 29.

IAM ne temporis iacturam faciamus, satius fuerit, ut uitata prolixitate, ad aliud symptomatum genus nostra conuertatur oratio. Igitur alimenti per corpus digestio (Græci ana-

ci anadosin uocant) inter naturalia opera nu meratur, quum ex uentriculo in iecur, atque ex hoc in uniuersum corpus, alimentum digeritur: atque iam ostendimus eam perfici, quum quælibet partium, peculiarem sibi cibum allicit. Porrò huic actioni tria symptomatum genera accidere solent: nam uel imbecilla, uel deprauata est, uel omnino cessat. Ac causarum quoque, quemadmodum supradiximus, triplex distinctio est: nempè aut trahentium partium intemperies, aut instrumentorum morbi, aut digerendi alimenti prauitas. Per intemperies facultas redditur imbecilla: instrumentorum uero morbi, ciborũ meatus adstringunt: Prauitas autem dicetur, si uel crassior est cibus, uel uiscosus. Verum quibus notis hæc dignoscantur, ostendere in præsentia fortasse fuerit intempestiuum.

CIBI *in corpus uniuersum distributio, ex naturæ operibus unum est, ut animanti maxime necessarium, sic certè mira naturæ prouidentia constitutum. Distributionem porrò hanc, Græci* ἀνάδοσιν, *Latini omnes congruè Digestionem nuncupant: etsi Philobarbari Medici, ut nullam neque nominum, neque rerum rationem habentes, digestionis nomen concoctioni accommodare contendant, eiq́; magis quàm ciborum distributioni conuenire asseuerent: cum si rem ipsi recta reputent uia, longo inuenient hæc duo inuicem dissidere interuallo. Quippe in ea quæ uentriculi, uenarum'ue adminiculo fit concoctione, quod conficitur, in* aliam

Digestionis nomen concoctioni non conuenire.

Digestionis & concoctionis discrimẽ.

aliam quandam mutatur qualitatem, scilicet animanti familiarem, in distributione uerò, nulla prorsus in eius quod distribuitur substantia mutatio fieri cernitur, sed sola ipsius per corporis partes deductio. Rursus quòd conficitur, fixum stabileq; manet: quod digeritur, loco cedere, moueri, ex alio subinde in alium locum mutari, ex uentriculo in hepar, ex hoc in uenas, è uenis in habitum corporis transferri oportet. Concoctionem etiam nutritio longiore interuallo, digestionem ea ipsa propriore sequitur. Vt enim facultatis, instrumentorumq; naturalium beneficio cibus per corpus distribuitur, sic ubi distributus est, non magno negotio in membri substantiam transit. Apertissime igitur ex his constare puto, digestionem à concoctione rem esse longe diuersissimam: quum sit concoctio, Cibi in qualitatem animanti familiarem mutatio, ut suprà lib. 3. uisum: Concoctio quid. Galen. supra lib. 3. cap 4. *Digestio, Cibi peculiaris in quamque partem, quæ nutriri debet, distributio. Idipsumq; rursus ex quarto de Sani. tu. corroborari firmius potest, quum à cibo Galenus ea quæ digerant, & cibum distribuant, dari prohibet. In quam item significationem digestionis nomen Celsus aptißime usurpasse est uisus. Digestionis itaque munus ad facultatem attractricem propriè pertinet, ut cuius unius opera partium quælibet familiarem sibi cibum alliciat: quod sine cibi distributione contingere nullo pacto potest. Quam certè functionem, triplex symptomatum genus, ut cæteras omnes comitari solet. Nam uel omnino cessat, uel deprauatè, uel tandem imbecilliter fit. Sed omnem hanc aberrationem corporis marcor sequitur: quòd scilicet alimenti penuria corpus ali desinat: quam affectionem Græci ἀτρο-*

Digestio quid.

Celsus lib. 2. & 3. cap. 13. & 32.

ci *ἀτροφίαν uocare solent*.

IGITVR de excrementorum expulsione sermonem aggrediamur. Atque in hac tripli ces etiam inueniuntur causæ. una, quum par tes quæ excrementa expurgant, sunt imbe cillæ: altera uiarum angustia: postrema est excrementi malitia. Imbecillitatem intempe ries, angustiam uerò parit uel obturatio, uel aliquis instrumentorum tumor. Atqui tumo rum causa est humorum fluxio, quum in ip sa instrumentorũ corpora effunduntur. Ob turationem facit, humorum uel crassitudo, uel uiscositas, uel innatum aliquod tuber culum. Excrementorum malitia oritur tum à multitudine, tum à crassitudine, tum etiam à uiscositate.

EXCREMENTORVM *depulsio quo minus re cte procedat, in causa esse solet uel earum partium quæ huic muneri inseruiunt, intemperies aliqua, uirtutem, quo minus suo fungi munere poßit, impediens: uel ea rundem partium coangustatio, & alioqui ab instrumen tarijs morbis impedimentum: uel denique excremen torum ad exitum ineptitudo. Porrò intemperies ut si milaribus, obstructio, tumoresq́; cuiusuis generis om nes, ut instrumentis accidunt. Tumoris autem causam Galenus cum hic, tum in lib. de tumoribus præter na turam, & 14. Metho. humorum fluxionem esse uult, quæ pro sui natura calidos, frigidos, molles, duros, la xos, preßos, altos, exedentes, acuminatos (ut uarius*

fuerit

fuerit qui fluxionem parit humor) creare solet. Fit au- *tem fluxio omnis, quum à fortioribus partibus in imbecillas noxius humor procubuerit: distentis nempè maiusculis uasis, nec iam fluxioni sufficientibus, in minora fluentis humoris deductio fit.* À *quibus rursus in alia, atque alia transfusus humor, in ea tandem spatia foras exudat, quæ ad membra, carnemq; finiuntur, sicq; tumorem excitat.* Obturationem *creant, humorum copia, craßities, lentor, ut in arte medicinali, et 9.* Metho. *asserit* Galenus: *ea uerò efficitur, ut neque sanguis, nec reliqui quoque humores liberè in membra permeent. uti suprà à nobis lib. 1. est dictum.* Excrementa *porrò, uel acrimonia, uel lentore, uel multitudine deteriora fiunt, & naturæ molestiam inferunt.*

De causis, fluxionis uide Gal. 2. de dif. feb. cap. 11. et item in de inæquali intēp. 10 & 14. metho. & 2. ad Glauc.

CAETERVM per concoctionem in uenis factam tria quoque redundant excrementorum genera: unum quidem bilis amara, alterum atra bilis, tertium ueluti serum. amaram bilem uesica iocinori adiacens expurgat, atrā bilem lien ad se allicit, serum renes trahunt. Porrò quicquid uitiosè expurgatur, id uel ob instrumēti proprij imbecillitatem, uel ob uiarum angustiam, sic expurgari putandum est. Quum uiarum autem duo sint genera: unum per quod trahitur excrementum: alterum per quod expellitur, utriuslibet angustia excretionem lædere potest. Quinetiam ipsis haudquaquam læsis, si fuerint excrementa multa, fuerintq; immoderata omnia, ita ut excerni non posint, ipsa per uniuersum corpus

pus unà cum sanguine feruntur. Ipsius uerò immoderationis duplex affertur causa, nempe alteratrix potentia malè affecta, & alimentorum prauitas. Potentia læditur ob partium intemperiem, ueluti iam sæpe diximus. Quæ uerò ex alimentis oritur prauitas, in quolibet excrementorum proprium obtinet modum. Quippè alia suapte natura ad atram bilem magis declinant, alia ad aquositates, alia ad bilem amaram, quemadmodum in libris quos de ipsis edidimus, iam dictum est. Igitur intemperies, quæ alteratricis facultatis imbecillitatem peperit; calidior quidē quàm oportet, interdum biliosum, interdum melancholicum excrementum efficit (atqui cuiusmodi sunt hæc excremēta, in alijs libris ostensum est) frigidior uerò pituitam, & aquosum excrementum parit.

Succorū corporis ad uinū recēs expressum collatio.

SIMILE *quiddam in nostri corporis succis, quod in uino recens ab uuis expresso euenire, Galenus in de Facultatibus naturalibus prodidit. Vti enim eo alterationem ab natiuo calore subeunte, uaria secernuntur excrementorum genera; ut sit alterum scilicet leue, tenue, & aëreum magis: alterum graue, densum, & terrestre: sic certè per eam quæ uenarum adminiculo fit coctionem, tria quidem non tam nomine, quàm substantia uaria excrementa gignuntur: amaram bilem, atram, ac serosam quandam humiditatem huiusmodi nominant. Horum porrò singulis peculiaria esse à natura dicata membra, quorum ui, & officio hæc ipsa*

nullo

nullo naturæ usui futura excrementa à reliquo omni laudabili succo separentur, Galenus in de Vsu partium libris quàm appositissimè demonstrauit. Nam flauam bilim uesica iocinori adiacens, eo scilicet meatu, quo se illi secundum cauam ipsius partem insinuat, ad se trahit: altero ad intestina producto, eandem pellit, intestinaq; ad excretionem excitat. Melancholicum porrò succum lien exugit, eius uasis adminiculo quo hepati secundum cauam ipsius partem coniungitur. Renes serum ad se emulgentium ope pertrahunt. Itaq; si nō satis probè actio hæc à dicatis illi membris perficiatur, consequens quidem est, ut horum excrementorum contagione uitiatus sanguis, atque in uniuersum corpus delatus Regium morbum, Lepram, Vitiliginem, Alphos, Elephantiasin, Splenes, Decolorationesq; procreet, prout uèl atra, uel flaua bilis, serum'ue multum sanguini fuerit immistum. Quod quum fit, tum certè aut instrumenta, quorum est superflua hæc à sanguine secernere, ob intemperiem unam aliquam, instrumentarium'ue morbum, imbecilla esse conijcere oportet, aut excrementorum copiam suspicari: quæ sanè & ipsa perpetuò uel facultatis concoctricis uitium, uel alimentorum prauitatem sequi consueuit. Tanto enim plura gigni in corpore excrementa oportet, quanto in suo munere obeundo infirmior fuerit alteratrix facultas: uti econtra, probè ipsa munus suum exercente, bonam multamq; eius quod conficitur partem immutari, exiguam, in excrementa transire, necessarium prorsus erit. Cætera contextus, ipsa per se patent.

Excrementis sanguini mistis qui affectus sequantur.

NEQVE ullum est excrementum, quod nō

nõ sequatur propria symptomatum species. Pallida bilis, si per uniuersum corporis habitum redundat, Regium morbum (Græci ἴκτερον uocant) si uerò in una duntaxat parte, erysipelata, & herpetes excitat. Atram bilem, si in uniuerso fuerit corpore: elephas, si in una aliqua parte, cancer sequitur. Pituitam, si per uniuersum corpus increuerit; ea species aquæ intercutis quam Leucophlegmatian uocant, comitatur, in una uerò parte, œdema: ita enim appellant tumorem laxum, ac doloris expertem. Serosa excrementa si redundant, aquam intercutem (quam Asciten nominant) generare solent: quæ si in unam aliquam partem incubuerint, in ea phlyctænas, id est, pustulas, excitant. Ita accidere uidemus, ubi singula excrementa syncera redundauerint. Vbi uerò uel inter sese, uel cum sanguine fuerint permista, multas tum symptomatum, tum morborum species inducunt. De quibus non opus est hîc longiorem producere sermonem.

HOC *quidem multis locis Galeno dictum est, Omne scilicet excrementum sui generis morbum creare, ipsumq́; pro sui natura, uaria solere sequi symptomatum genera.* Regium *nanque morbum bilis pallida in uniuersum corpus transmissa creare solet: quod tum maxime fit, cum uel nimio iocinoris calore, bilis nimia progignitur: uel cũ obstructio quæpiam secundum felleos meatus constiterit, ea potissimum parte, qua folli-*

Regius morbus.

culus

culus hepati coniungitur: uel tandem, cum corruptus ab extranea aliqua occasione sanguis biliosus efficitur: quod à feris mordentibus, & id noxe in sanguinem inferentibus, factum aliquando fuisse Galenus v. de Locis affe. cap. VII. monstrauit. Sed pathema huiusmodi, bilis in toto redundantiam apertissime monstrat, quemadmodum in una quapiam parte, herpes, & erysipelas: germina enim hæc sunt bilis secundũ unam aliquam partem consistentis, uti II. *ad* Glauco. *& lib. de tumo. præter naturam: Atra bilis uniuersè diffusa elephantem creat: in parte quapiam consistens, cancrum.* Ex *quo sanè loco illud apertissime uideri potest,* Græcorum *elephantiasin,* Arabum *lepram esse, quod quæ hîc de* Elephante Galenus, *eadem de Lepra* Auicenna *prodiderit.* Et Melancholia *(inquit) quandoque expellitur ad membrum unum, & facit accidere duritiem, aut sephiros, aut cancrum.* Et *quandoque spargitur in corpore toto: etsi conculcetur, & non putrefiat, eueniet lepra. An non idem hîc* Auicenna *de Lepra, quod de* Elephantiasi Galenus *recensuit? Sed de hoc aliàs plura: illud nunc tantùm consequentiæ sermonis causa adnotasse sit satis.* Ad *excrementa redeo, nempe pituitam ipsam, cuius nimirum in toto redundantia,* Anasarcam, *uel* λευκοφλεγματίαν *parit, aquæ intercutis speciem: si in una quapiam parte obfirmetur, tumorem laxum et doloris expertem,* οἴδημα *uocant, sic serosum excrementum ascitem, si in toto abundet, uel ulcuscula, si in parte, creare solet.* Has Græci φλυκταίνας *dicunt.* Pro *excrementorum autem inter sese uaria mistione, uaria item symptomata creabuntur.*

Auicenna fen.3 quarti. trati.3. ca.1.

SED

SED reuertamur ad ea quæ suprà proposuimus. Nutricatio, ut naturalium actionum prima est, ita ferè perquàm necessaria est, quippe quę alteratricis facultatis species censetur. Si quidem & concoctio quæ in uentriculo fit, alteratio est, itidem ea quæ in uenis, & quæ in qualibet parte. Quibus quarta alterationis species annumeratur, quæ assimilatio uocatur. Quæ licet nomen diuersum à nutricatione sortita sit, idem tamē est utriusque opus. Porrò nutricatio aberrat à scopo, si uel omnino nihil agit, uel à perfecta actione deficit, idq; ob altricem facultatem, quæ sub alterationis genere continetur, uel ob materiæ tum defectum, tum prauitatem. Defectus quidem cibi est in eo affectu, quo corpus assumpto cibo non pascitur (Græci atrophian uocant) siue exiguus cibus, siue omnino nullus ingeratur. Deprauatus uerò cibus facit elephantem, leucas, id est, uitiligines atque alios huiusmodi morbos. Nam ubi carni cibus assimilatur, si pituita refertus sit sanguis, accidit ut caro quoque magis pituitosa efficiatur; neq; enim idem est carnem esse, & carnem phlegmaticam esse. Neque etiam idem est carnem esse, & melancholicam carnem esse, neque hercle uel biliosam, uel temperatam in primis (quas uocant) qualitatibus, uel humidiorem, uel ficciorem, uel calidiorem, uel frigidiorem. Facile uerò credes ea quæ diximus, si animalium carnem consideraueris,

ſideraueris, tum eorum quæ ſanguine prædita ſunt, tum eorum quæ illo carent, præterea ſerpentum, qui uere gigni conſpiciuntur, eorum maxime, qui uiridium herbarum imitantur colorem. Atqui horum caro herbis eſt ſimilis: reliqui albam habent carnem, & ſanguinis expertem, ueluti ſcarabeus, & polypus: atq; aliorum aliter caro affecta eſt: ſed horum differentias, ob infinitam multitudinem, nominare nemo poteſt. Quum igitur (ut dicebamus) pituitoſo, uiſcoſoq; ſanguine diutius alitur, caro quidem manet, ſed mutatur eius differentia, & in aliam ſpeciẽ conuertitur, & media caro fit, inter eam quæ ſanguine prædita eſt, & eam quæ ſanguine caret. Atque quum ſic fuerit affecta, accidit ut ne tentet quidem poſtea affluens ſibi alimentum in rubentis carnis ſpeciem tranſmutare, haud aliter quàm polypis, ſcarabeisq; accidit. Hac occaſione quàm celerrime ipſa tota, & alba, & pituitoſa euadit, quando & ipſa cibum in ruborẽ poſthac tranſmutare non poteſt, & id quod ei influit, pituitoſum eſt. Qualis enim protinus ab initio & ſcarabeorum, & teſtaceorum ferè omnium caro eſt, talem ex tranſmutatione acquirunt ij, qui leuce, id eſt, uitiligine, infeſtantur: ita enim huiuſmodi affectum in carne appellare ſolent, à colore nomen inſtituentes. At ubi caro nigra, & pallida fuerit, Elephas nominatur, ab animali elephanto mutuato nomine. Nec aliter hic affe-

ctus

ctus generari folet, quàm leuce, quum longo tempore cibus melancholicus ad carnem fluxerit. Iam alphi haud diuersum à prædictis habent generationis modum: uerum per hos non tota caro afficitur, sed corporis duntaxat superficies, ueluti squammis quibusdam inspergitur. Atq; albi quidem ex pituita, nigri uero ex melãcholico humore prodeunt.

Nutritio quid.

NVTRITIO *Galeno, ea naturæ actio definitur, qua solidis animalis particulis sine ampliatione, appositio accedit. Atque hoc quidem* I. *de Facul. nat.* III. *autem de Temper. assimilationem quandam perfectam esse ait.* IIII. *uerò de Simpl. fac. inaniti repletionem familiarem: quam & ipsam hic Galenus naturalium actionum omnium primam, & maximè necessariam facit. Dicuntur eæ uerò naturales operationes, quas nostri corporis rectrix facultas (quam Galenus naturæ nomine honestandam censuit) in corporis tutelam, & diuturniorem permansionem facit. In quarum sanè albo præcipuæ sunt Generatio, Auctio, Nutritio. Harum uerò, natura, & tempore, Generatio prima censetur: augeri nanque, nutririq;, nihil non genitum potest. Dignitate autem, perfectioneq;, nutritionem cæteris anteſtare uult Galenus, quòd eius unius adminiculo animal diutius seruetur, & eius partibus (alioqui breui perituris) perfecta quædam accessio fiat: quòd item, quæ ex utrium, humidiq; natiui dissolutione noxa contingit, ea ceu salutari, præsentiq; auxilio sarciatur. Quæ quum nobis cuncta à nutricatione eueniant, meritò omnium primam, & dignitate, & perfectione,* atque

Naturales functiones. Galen. 5. de symptomatum causis.

Nutritionis dignitas.

atque utilitate existimare oportet. Alteratricis uerò cuiusdam potentiæ, nutritoriam speciem esse, cibi, qui per eam transmutatur, alteratio planè indicat. Nam dum in membri similitudinem, & substantiam transit, alterari omnino ipsum necesse est: quæ sanè actio, Assimulatio hîc Gal. uocatur. Tum enim certè nutrire alimentum dicitur, cum iam membro quod nutriturum est, simile fuerit factũ, in eiusq; substantiam transsumptum. Huius porrò functionis symptomata, uti & reliquarum omnium, triplici differentia distinguuntur. Nam aut omnino non fit, aut à perfecta actione deficit facultas: ad utraque hæc tabes consequi solet, nõnunquam etiam interitus. Interdũ uerò deprauatè ea editur functio. Fiunt uerò euersiones huiusmodi, uel ob altricis facultatis imbecillitatem, uel ob ciborum penuriam, uel denique prauitatem. Quam ferè perpetuò Vitiligines, Elephantes, Psoræ, Lepræ, eiusq; generis morbi sequi consueuerunt: quòd necesse sit ex deprauata nutritione, uitiosos gigni humores, qui cutaneis morbis ansam præbeant, idq; certè ratione optima: nam carnem succo ex quo gignitur, hoc est, sanguini, similem quadantenus esse oportet. Quæ causa est, cur ex pituitoso sanguine pituitosior caro reddatur, uti maximè in Anasarca, & malo habitu uidere licet, ut in quibus flaccidior, mollior, & alba magis instar pituitæ appereat caro: sic rursus in elephantiasi nigra, maculosa, liuens, & scabra, prorsusq; melancholicum succum referens, uidetur. Quæ sanè carnis ad succos similitudo, non uni tantum homini est peculiaris, sed ipsi quoque cum multis alijs communis. Nam genus quoddam serpentum ob id uiride conspicitur,

Nutritoriam facultatem, alteratricis esse speciem.

Assimilatio.

citur, quod herbosi generis ex quo alitur, imitetur colorem. Scarabeus, & Polypus albam pari certè ratione carnem obtinent, quòd pituitoso uiuant alimento. quanquam Arist. Scarabeis, & insectis omnibus, carnem inesse minime uelit, sed quippiã uice carnis, quod nec testam imitetur, neque quod in testaceis genus carnis habetur, sed mediam quandam inter hæc referat naturam. Illud igitur fide indubia constans manet, carnem pro ratione alimenti, succiq́; unde gignitur, talem prorsus euadere. Quæ sanè causa est, cur in uitiligine immutata appareat caro, atque ob id λευκὴρ à colore albo, quem caro imitatur, id uitij dici uelint, sicuti elephantem, quum in nigrum colorem caro cum scabritie, & inæqualitate uergit, ab animante elephanto utique mutuato nomine. Solet uerò hic tum affectus maxime nasci, cum quis longiore tempore melancholici succi cibarijs fuerit usus. Sic quoq; alphi in corpore generantur, ubi uitiosus succus in carnem confluxerit: qui & ipse si pituitosus fuerit, albos, si melancholicus, nigros creare solet. Vna uerò omnium communis hæc est ratio, quòd uitiosum alimentum, deprauatamq́; altricis potentiæ actionem sequuntur. Hoc uero à sese inuicem distant, quòd ἄλφος uocatur, uel Celsi testimonio, ubi color albus est, ferè subasper, & non continuus, ut quædam quasi guttæ dispersæ esse uideantur: μέλας, quòd umbram referat, & nigro sit colore: λευκὴ, quòd magis albida sit, & altius descendat, in eaq́; albi pili sint, lanugini prorsus similes. At de his satis.

Arist. 4. de natu. animal. cap. 7.

Elephas morbus ab animante.

Celsus lib. 5. cap. ultimo.

CAETERVM quanta sit alimentorum uis, & quàm

& quàm uehementer carnem permutare posſint, Ariſtoteli quoque dictum eſt, ubi meminit terrarum,ad quas deducta pecora, immutari conſpiciuntur,tum in colore,tum in alijs quibuſdam, quæ ne ſenſum quidem fugiunt,differentijs. Qui uero negant alitum ab alimento mutari poſſe, quòd uincentis, non uicti,alimentum ſit nomen,ij neque de animantium,neque de plantarum transmutatione quicquam ſanum dicere poſſunt,hallucinariq́ circa literas, nemini non manifeſtiſsime apparent. Etenim quæ de Perſica planta in Aegyptum translata narrantur, nemo ignorat. Similiter(ut opinor)& de uitibus quæ apud nos natæ ſunt, ſi in alienam deferantur terram, uinum longe diuerſum reddunt: itidem de reliquis quoque plantis ruſticæ rei ſcriptores oſtenderunt,quemadmodum & de herbis, ij qui herbariam poſteris tradiderunt: quippe quum ex ſuis terris in alienas deferuntur,etiam minori quàm duorum ſtadiorum interuallo, non paucis alterationis differentijs immutantur. Proinde non ſatis erat quod ſcirent, ac dicerent alimentum nomen eſſe rei quæ uincitur,alteratur, mutatur: ſed diſtinguere debuerunt, quo pacto uitiligo,id eſt, Leuce generetur. Etenim huiuſmodi affectus cauſa eſt,uel caro quæ alitur, uel alimenti ipſius prauitas: quòd ſi(ut ipſi uolunt)alimentum non eſt,neceſſariò dicendum erit, quòd ſit caro. Quid

igitur obſtat quominus ipſa ſibi alimentum omnino aſſimilet: ita enim quod natura huius affectionis cauſa ſit, dicere oporteret. Igitur longe melius fuerit, ut dicamus alimentum eſſe cauſam. At licet eius quod alitur, munus ſit, alimentum ſibi reddere ſimile, alimenti uero pathos, ut immutetur, alitoq; ſimile efficiatur: non dixeris tamen, id quod afficitur, agenti uel minimam quandam talionem non poſſe referre: Hoc enim quàm longe à ueritate recedat, iam diximus, quum huiuſmodi argumentum tractaremus. Neq; nos ſolum ita ſentimus, uerum etiam Philoſophorum qui naturæ, tum functiones, tum affectus enarrauerunt grauiſſimi. Vnde conſtat rem omnem (etiam ſi fuerit multò potentior) affici ab illa, cum qua uerſatur, idq; ſenſu haud obſcure percipiente. Quod etſi ad primam applicationem latet, temporis tamẽ progreſſu facile apparebit. Ita gladius, licet ad ſecandum ſit efficaciſſimus, ubi carnes uel molliſſimas ſecat, obtuſior redditur: ac duriſſimum lapidem, aquæ gutta, ſi diutius in eum diſtillauerit, excauare poteſt.

Ariſt. lib. 3. de hiſto. animal. PERMAGNAM *eſſe in alterandis corporibus alimentorum uim, tum ex Ariſt. ſententia, tum in dubia experimenti fide conſtat. Equidem ut ea familiari quadam nobiſcum natura in noſtri corporis ſubſtantiam conuerti ſolent, ſic certa qualitate quadam ſua, dum nobis adhuc ſimilia effecta non ſunt, alterare, &*

re, & immutare haud parum possunt: quod in ijs facit animantibus Arist. manifestum, in quibus à sua eorum natura immutationem esse non minimam factam pabuli uarietate confirmat. Sic idem ipse Arist. pabuli esse genus quoddam testatur, quod copiam lactis, præcipuè ruminantibus extinguat, aliud quod augeat: extinguit Medica herba, auget Cytisus, & Eruum. Sic rursus animalium plurimam pro loci, in quo degunt, uarietate, differentiam esse, longißimo idem contextu alibi apertißime monstrat. Facit enim certè regio, atq; adeò ipsa cœli facies, et soli uaria natura, ut pro alio, atq; alio sui positu, & temperie, longe dißimilima ferat cum animantium, tum plantarum, & arborum, fructuumq; genera. Nam ut probè Poëta canit:

Arist. lib. 3. de histo. animal. cap. 21.

Lib. 8. histo. ani. cap. 28.

– Leges, æternaq; fœdera certis
Imposuit natura locis.

Virgilius 1. Georgicon.

Hinc fit, ut alijs alia locis & nascantur felicius, & proueniant temporius, & seruentur, ac perennent diutius. Sunt animalia, quæ non nisi locis calidioribus proueniant, ut elephanti, leones, serpentes: alia, quæ locis tantum frigidioribus, ut bisontes, uri, Alces, *tragelaphi: multa, quæ locis omnibus generentur, ut boues, equi, asini, sues.* Hinc illud Aristotelis natum, *locis nonnullis gigni omnino aliqua non posse, alijs quidem posse, sed pauciora, & uita breuiore, nec prospera.* Amnis est in Cephalenia *(ut idem tradit)* insula, *in cuius altero latere cicadæ multæ, in altero nullæ gignantur.* In Boëtia, *agro* Orchomenio *talpæ multæ habentur, at in* Lebadico *illi uicino nullæ: neque si aliunde eò transferantur, degere possunt.* Quæ *sanè omnia cibi uarietate, cœli, ac terræ situs conditione prouenire,*

Aristot. lib. 8. histo. animal. cap. 28.

idem autor testatur. Quod & ipsum in plantis, nedum animantibus, euenire (non inquam omnia in omnibus locis nasci, nec translata uiuere) certò experimur: hocq; aliàs fastidio, aliàs contumacia, sæpius imbecillitate eorum quæ tranferuntur euenit, aliàs cœlo inuidente, aliàs solo repugnante: ut de balsamo, Palma, Cimnami frutice, amomo, nardo, myrto & lauro Plinius exactißime docet: ut uerißimũ illud Maronis existimẽ,

Plini lib. 16. natu. histo. cap 32.

Vergilius 1. Georgicon.

Hic segetes, illic ueniunt felicius uuæ,
Arborei fœtus alibi, atque iniussa uirescunt
Gramina. non'ne uides croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, uirosaq; Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epeiros equarum?

Nec certè mirum: nam sua cuique regioni attributa est dos, sua soli natura, peculiarisq; cœli facies, & clementia. Eam ob causam euenisse puto, ut Persica planta in natali solo letalis, in Aegyptum translata edendo fuerit facta. Sic enim de ea Dioscorides, Galenus, Theophrastus, Pliniusq; affirmant. Ita certè natura comparatum est, ut uel à terreno, uel à pastione, uel ab ipso demum cœlo, ut mox dictum, non ipsa animalia tantum, sed & fruges, & fructus, meliores, deteriores'ue alij alijs locis proueniant. Quamobrem meritò probare ficus è Liguria Itali solent; Etrusca Persica; Vesuuinas uuas; à Clodia fossa, Padiq; ostijs melopepones; Appulas amygdalas; Campana punica mala; Picentes oliuas; è Romano agro apia poma; è Sabino mustea pira; Tarentinas iuglandes; castaneas è Clauonia: Ex animantibus autem, boues Insubres; iuuencas Romanas; Tuscos apros; uitulas Surrẽtinas; hœdos Vmbros,

Diosco. lib. 1. cap. 198. uersione Hermolai.
Gal. 2. de Alimen. cap 36.
Theophr. 4. de historia plant. cap. 2.
Plin. lib. Natu. histo. 13. cap. 9.

Vmbros; arietes Pistorienses; gallinas Patauinas; & columbas Interamnenses. Non ipso uerò tantum cœlo, & pabuli uarietate, immutari animantia contingit, sed & ipso quoque in rem unam quampiam intentiore contuitu, præsertim si conceptus tempore uehemens is fiat. Quo sanè pacto legimus in Biblijs ad uersicolorum uirgarum conspectum Iacob Israëlitici armenta maculosos, & uarios peperisse fœtus, pro conspectorũ scilicet colorum uarietate. Quid miri igitur ab alimentis magnam in nobis fieri mutationem, si à sola oculorum in rem quampiam intentione fiat? Nam etsi alimenti proprium est à natiuo nostro calore uinci, ut III. de temperamentis, tamen ipsum dum patitur, agere nonnihil certè potest: quòd illud, Agens omne in agendo, ab eo quod actionem suscipit, nonnihil & ipsum pati, non Medicorum tantum, & sed & summorum semper Philosophorum censura uerissimum sit habitum, quum id quod patitur, suarum qualitatum, uiriumq; portionem, agenti communicet. Quippe res omnis ab ea cum qua uersatur (etiam si multò sit potentior) contagionem suscipit. Sic saxum, quantumuis durum, ac solidum, à molli unda diutius profluente cauitatem concipit: de quo appositè id dictum est: Mollior assiduis saxũ cauat ictibus unda. Sic gladius, alioqui ad secandum appositissimus, à mollis cuiuspiam sectione, si id crebrius fiat, obtusior reddetur: & uniuersè quæcunq; actionis cuiuspiam editionem moliuntur, ipsa quadantenus pati est necesse.

Animantium ex contuitu uarietas.

Gen. cap. 30.

Alimẽti proprium.

Agens omne in agendo pati.

IAM quid de his, quæ inter sese miscentur dicendum sit, nemo nescit. Quippe si in aquæ

feruentis amphoram, gelidæ aquæ heminam effuderis, id quod ex utrisque mistum est, non solum heminam uictam esse declarat, sed uincentis quoque affectum, quem gelidæ hemina, in feruentis aquæ amphoram retrusit. Rursus si in frigidæ amphoram, feruentis aquæ heminam effundas, succumbet quidem hemina: at afficietur interea, licet non ita multum, amphora. Verum ut antea diximus, non est instituti nostri in hoc opere neque contendere, neque sermonem protrahere, sed quoad eius fieri potest, quàm celerrime docere. Igitur Leuce, id est, uitiligo, maximus alteratricis facultatis est error. Sunt alij quoque multi, paruiq; errores, cum uel per humiditatem, uel siccitatem, uel calorē uel frigus, caro immutatur. Sed non solum ob facultatis alteratricis imbecillitatem, pars aliqua priuatur alimento, uerum etiam ubi attrahendi uis fuerit imbecillior, aut expultrix immodicè mouerit. Atqui tum immodice mouet expellendi uis (ut & antea diximus) cum retentrix potentia grauatur, aut ob excrementorum uel multitudinem, uel acrimoniam, aut ob propriam imbecillitatem. Tunc enim necesse est, ut cum eo quod redundat, simul etiam quod utile est, excernatur: ut in lienteria, dysenteria, choleraq; fieri solet. Quòd si expellendi facultas fuerit imbecilla, necesse est carnem tum humidiorē fieri, tum pluribus excrementis impleri. Atqui

qui multorum excrementorum redundantia, ob alteratricis facultatis imbecillitatem accidit. Itaque simul utramq; potentiam à sua functione aberrare contingerit, ut attrahendi uis multum alliciat succum, non posſit autem alteratrix quicquid attractum eſt, conficere: tum multa redundare excrementa, ac expultricem uim hoc tempore minus probè, imbecilliusq; suo munere fungi, & hanc ob rem complura in carne excrementa consistere necesse eſt. Ita fit, ut pro excrementorum tum ſpecie, tum quantitate, aliàs aliter caro immutetur, ut interim œdematis, id eſt mollis tumoris, interim inflationis, nonnunquam aquæ intercutis, referat ſpeciem. Atq; hoc genere continetur illa aquæ intercutis ſpecies, quam anaſarca nominant. Verum non eſt nobis immorandũ (ut opinor) in ĳs, quippè qui non omnia particulatim explicare decreuimus: ſatis enim uidetur, ea quæ ad ſtudioſorum exercitationem conducere poſſunt, propoſuiſſe.

QVOD *propoſuerat, exemplis in id appoſitiſsimis confirmare & demonſtrare Galenus contendit, hoc inquam: Agens omne, nõnihil & ipſum agendo pati: idq; præſertim ex his, quæ in varijs contrariarum qualitatum miſturis apparent, ut in quibus, uincentis nonnunquam qualitatis facultas uicta apparet. Quippe (quod bellè Galenus docet) ſi in feruentis aquæ amphoram, egelidæ heminam effuderimus, nõ tam feruentis aquæ uictoriã,*

uictoriã, quàm eiusdem ab gelidæ hemina retusionem ad tactũ experiemur: sicq; econtra, si ad satis magnam frigidæ mensurã, feruentis aquæ nõnihil inijcias, inuenies frigidam quidẽ in tota mistura superare, sed tamẽ ab ipsius feruentis aquæ calore tantillũ remissam, & à summo suo gradu deiectã. Quæ sanè res indicio est uel maximo, quod agit, si modo eandem cũ eo quod patitur materiã sit nactũ, prorsus in agendo aliquid pati. Quæ docta summi Philosophorum Aristotelis est sententia. Nam quæ eandem materiã non habẽt, ea quidem citra passionem (ut idem tradit) agere consueuerunt, ceu medendi ars: quæ & ipsa etsi sanitatem efficit, ab eo tamen quod sanum efficitur, patitur prorsus nihil, quòd scilicet in materia non communicent. At cibus dum agit, & corpus alimonia auget, pati quoque nonnihil solet, utique dum calefit, & in minimas distribuitur partes, & attenuatur. Atque hæc satis quidem esse uidentur, ut id assertum, & firmatum maneat, quod initio propositum fuerat Galeno, ut demonstraret. Quòd uerò amphoræ, & heminæ meminit, proposito exemplo ut inseruiret factum fuisse existimandum est: ut inquam indicaret, si uerum id est, in tam disparibus misturis, quod multo interuallo superat, ab eo quod multis numeris superatur, nonnihil pati, longè quidem in ijs actionibus id uerius esse, in quibus non tam longo interstitio agens, ab eo quod patitur, superatur. Sed quando in amphoræ, & heminæ mentionem ipso orationis transcursu incidimus, quid utraque sint maioris explicationis gratia, ex probatorum sententijs adferre non intempestiuum fortasse uidebitur. Amphoram igitur peritissimi quique, Italicam mensuram esse uolunt

Arist. 5. de generа cap. 7. textu. cõ. 53. et cap. ultimo eiusdem lib.

Amphora quid.

pedis

pedis quadrati, octo & quadraginta sextariorum capacem: hanc eandem Quadrantal antiqui uocabant. Amphoræ dimidium, urna est: quæ, ut tradit Columella, quatuor & uiginti sextarios continet. unde constat amphoram, urnas duas in totum complecti. Heminam autem ex Græco ἥμισυ, quod est dimidium, ductam, Festus Pompeius scribit, quòd sit sextarij dimidia pars. liquidorum esse mensuras tum amphoram, tum heminam uarijs Columellæ, Horatij, & Ciceronis locis apertissime demonstratur: quæ qui scire uolet (quoniam ad rem nostram minime facere uidentur) Georgium Agricolam lib. de Ponderibus, & Mensuris 1. & Portium adeat. Nobis autem hæc de hisce rebus tantum dixisse ad pleniorem Galeni intelligentiam satis uisum est. ut autem cò redeat, unde digressa est, oratio, id memoria tenendum, quæcunque in cute uitia fiunt, alteratricis potētiæ imbecillitatem sequi, hoc est, nutritoriæ, quum ea alteratrix etiam facultas quædam, & immutatrix tum sit, tum habeatur. Ea igitur ipsa facultas, quum deprauatè suo munere fungitur, uitiatum præstat corpori alimentum: unde uitiligines, psoræ, lepræ, & eius generis mala nascuntur, uitiosi utique alimenti germina: tumq; pars ipsa congruo priuari alimento recte dicitur: uti etiam quum attractoria eius partis facultas allicere ad se præ imbecillitate alimentum non potest: uel quum expultrix nimium promouerit, non inutilia modo excrementa, sed & ipsum quoque salubrem succum, & mox futurum alimentum uacuans. Irritatur uero excernendi uis excrementorum uel nimia copia, uel acrimonia cōmota, & ad expellendum concitata: quod & 2. de febrium diff. & millies in mille locis Galeno dictum

Colu. lib. 12. cap. 20.

Hemina quid.

Georgius Agricola. Portius.

Cutis uitia unde.

Atrophiæ causæ.

Excretoria facultas unde irritetur.

dictum est. Quamobrem in leuitate intestinorum, & difficultate, Choleraq; uocato morbo euenire uidemus, ut & utile cum inutili excernatur, & tabescant alimenti penuria partes. Atque hæc quidem ualente expultrice potentia fiunt: qua imbecilliori reddita, & humidiorem reddi partium substantiam, & excrementis impleri, utique minime uacuatis, consequens quidem est. sed de his, quum iam à nobis lib. 3. cap. 6. abunde sit dictum, hæc sufficere uidebuntur.

IGITVR haud importunũ fuerit ad aliud symptomatum genus transire, quod non longe abest ab ijs, quæ in actionis noxa consistunt. Hoc genus in excrementorum, tum quantitate, tum qualitate cõspicitur, siue potentiæ noxa adueniat, siue intempestiue irritetur, siue ad prauum motum, excitetur: Aut instrumentum aliquod hianti ore pateat, aut rumpatur, aut erodatur: id quod in sanguinis excretione uidere est. Satius enim fortasse fuerit, ab hac initium sumere, quippe quæ ferè semper ex genere uidetur esse præter naturam. Nam excepto eo sanguinis fluore, qui mulieribus ab utero defluit, reliquę omnes sanguinis expulsiones, toto genere præter naturam esse censentur. Atqui uteri profluuia, tunc solum præter naturam sunt, quũ modum in quantitate excesserint. igitur uasa rumpuntur, aut ob plagam extrinsecus illatam; aut aliquo calcitrante, aut percutiente, aut aliàs hominem uehementer feriẽte: rumpuntur

puntur & salientibus, & ab alto cadentibus: praeterea ijs, qui acuta, magnaq; uoce clamauerint: quippe per huiusmodi clamorem, uocalium instrumentorum partes non mediocriter tenduntur, atque eandem ob rem disrumpuntur eorum uasa, quos saltationes laeserunt. Sed illorum qui ab alto ceciderunt noxa, ad plagarum genus referēda est. Nihil enim refert, siue ob cadentem super te lapidem, siue quia uehementi impetu in terram delapsus es, pars quaepiam affligatur. Ob has ferè causas uasa rumpuntur, quae adeò sunt euidentes, ut neminem latère possint. Sunt alia fluxionum genera, quae à corporis affectibus scaturiunt: ut si quis ultrò è naribus sanguinem mittat, aut ipsum uomat, aut tussiendo, aut screando reijciat, aut à sede deijciendo, aut meiendo cum urina sanguinem expellat: omnes huiusmodi fluxiones toto genere praeter naturā sunt. At muliebre profluuium, ut iam diximus, non toto genere, sed tunc solum praeter naturam est, quum quantitatis modum excesserit.

QVAE *in excrementis symptomata eueniunt, ad actionis noxam pertinere censent omnes. Siquidem si uel iusto copiosiora, uel acutiora, excedentiáue magis, aut crassiora reddantur, expultricis omnino facultatis uitiatam actionem demonstrant.* Deprauari autem *illius actio tum uel maxime potest, cum uel intempestiua ab excrementis irritatione, uel instrumētorum excretioni*

cretioni seruientium hiatu, ruptione, erosione, & id genus alijs ad expulsionem inmodice concitatur. instrumentorum porrò ora patentiora fieri ipsa humoris copia, & plenitate, fermè semper contingit. Rumpi uero, quum plenitudini extranea quæpiam qualitas coniuncta est: quanquàm sola interdum plenitas rupturam facere posßit. Erosionẽ, acris mordaxq́; humor exedendo sæpenumero facit, ut plerunq; in sanguinem à pulmone reiectantibus est uidere; in quibus & calidus, & acutus sanguis, bilisq́; speciem referens, ore reijcitur. omnis autem sanguinis excretio, præter muliebre profluuium, toto est genere contra naturam: quòd qui per illam excernitur humor, secundum naturã consistere, in uasisq́; contineri debet, ut sup. lib. 3. capite 6. ab eodem Galeno proditum. Muliebrem tamẽ excretionem, quæ illis statis, certisq́; diebus recurrit, secundum naturam esse (quòd superfluum tantum, ac inutile excrementum expellatur, idq́; naturæ opera) Galenus ingenuè confitetur. Et merito quidem, quòd id omne dici secundum naturam debeat, quod & in tempore, & naturæ opera, & multo commodo expellitur: qualem esse menstruum fluxum si modũ seruet, omnes scimus: quem tamen si modum excesserit, iam omnino præter naturam esse nemo dubitat. Rupturæ autem uenarum, excretionisq́; sanguinis causas omnes externas ita adamußim Galenus explicat, ut sibi metipse commentarij uice sit. Quare in his sermonem proferre non admodum utile putauimus: cõuenire autem magis, ut ad explicandas reiectionum sanguinis omnium internas causas stylum uertamus: quod sanè sumus sequenti cõmẽtario effecturi. in quo eruptionis sanguinis per nares,

Menses muliebres secundum naturam esse.

Secundũ naturam esse quid.

res, os, podicem, & colem causæ corporeæ adducentur omnes: quòd scilicet ad medendi methodum non minimi sit omnino momenti, fluxionũ harum internas causas nouisse: sine quarũ animaduersione mancam reddi totam curandi methodum omnibus est in confesso.

HORVM omnium causa trifariam distinguitur: quippè uel facultas ora uasorũ aperit, ut in sanguinis fluore è naribus uidere est: uel sanguis ipse malè affectus est: aut uasorũ aliquod malè affectum. Sanguinem malè affectum dico, uel quum adeò uitiosus est (Græci cacochymon uocant) ut uasa, quibus cõtinetur, erodat: uel adeò est auctus, ut à uasis contineri non possit: atque hic ut uas ipsum rumpere non potest, ita uasorum ora aperire potest. At uasa malè affecta dicuntur, si uel molliora, uel duriora, uel tenuiora fuerint: id quod nonnullis à natura contingit, quorum figmentum statim in utero uitiatur: quanquam etiam molliora à redundante humiditate, duriora ab ariditate, tenuiora ab inedia, nonnunquam proueniunt. Quod immodicè molle est, facile rumpitur ob imbecillitatem: At ualde durum, quia haud facile multum extenditur, tenue ob uenarum utrasque huiusmodi affectiones, non solum ab internis causis, uerum etiam ab externis rumpi facilè potest. uerum non omnia uasa similiter erodi possunt. Nam durũ, crassumq́; erodi contumax. ita de hiatu quoque dicendum est.

Nam

Nam uaſa imbecilla, mollia, & tenuia, prona ſunt, ut ora ipſorum pateant: Robuſta uero & craſſa, & dura, ſunt ad hiatum inepta. Accidit autem hiatus, ab his, quæ uaſorum ora irritant, & à plenitudine grauante, nonnunquam à natura, quum excernit ea quæ ſibi moleſta ſunt. Sunt qui iam dictis quartum genus addant, ipſumq; pedeſin, id eſt, ſaltum ſanguinis, uocant. ſed non ita res ſe habet: quippe haudquaquam quartum genus eſt. ſed uel ob exiguarum uenarum hiatum fit, uel ad genus cruentę excretionis reduci non debet. Quippe ſeri ſpeciem refert, quale per iocinoris, renumq; imbecillitatem ſubinde euenire ſolet, ut uel cum urina, uel cum alui excrementis, ſerum cruentum eijciatur. Sed de ijs poſtea dicemus.

EXCRETIONI *ſanguinis quacunque eruperit, triplicem eſſe cauſam Galenus affirmat, nempe, uel facultatis robur, uel ſanguinis uitium, uel uaſorum denique ſanguinem continétium noxam. Facultatis autem opera tum ſanguis aut in ſecunda, aut in aduerſa ualetudine excernitur, cum redundantiam, qua uaſa premuntur, expultrix potentia minuere reſeratis uaſorum oſculis nititur, ut in bene habitis corporibus per* Hippocrat. 3. apher. textu 20. *ueris initia accidere magnus ubique Hippocrates confirmauit. In morborum autem decretorijs eadem ipſa facultas ſæpenumero hanc ſanguinis expulſionem molitur, ut pulſo noxio humore, ab ægritudine corpus uindicet. Et hæc quidem à facultate. A' ſanguine uero,* *cum*

cum uel acrimonia, & caliditate sua, expultricē ad sui excretionem proritat, uel alioqui tenuitate nimia, & serosa substantia ad fluxum est paratior. Vasa autem male tum affici iure dicentur, cum uel laxiora uel duriora omnino, aut alio quopiam uitio affecta fuerint, quamobrem sanguinem pro naturæ modo, continere non poßint. Horum quodcunque in corpore fiat, sanguinis fluxum necessariò sequi oportet.

IN præsentia de his quæ uomitione reijciuntur, dicendum est. Fiunt autem huiusmodi excretiones, interim grauato ob multitudinem uentriculo, ut quum plurimum cibi ingestum est: interim ob rem mordacem ueluti mœsto, quemadmodum ubi per cruditates cibus ingestus, uel acidum ructum uel nidorem, uel amarorem, uel acrimoniam refert. Eodem genere continentur & biliosa, & pituitosa, & serosa excrementa, tum inibi nata, tum ex uniuerso animantis habitu in ipsum deriuata. Est præterea tertium causarum genus, quibus uentriculus ad uomendi impetum concitatur, nulla uel graui, uel mordaci re ipsum irritante, sed ob id duntaxat, quòd præter naturam quippiam in eo continetur. Est autem communis omnium quæ præter naturam sunt, definitio, si, postea quàm concocta sunt, alere non possunt. Hac ratione (ut opinor) non solum acida pituita, aut salsa, uerum dulcis quoque nonnunquam in uentriculo cōsistens, ipsum ad uomitum prouocat. Vomitus.

ff Haud

Haud aliter sanguis, ubi in uentriculum effusus est, ipsum ad uomitionem impellit.

VOMITIONEM, *motum quendam uẽtriculi esse omnes statuunt, quo supernè per gulam, quod molestat, expellere nititur.* Hanc *concitant quæcunque uel grauiore mole uentriculum onerãt, uel acrimonia, lentore, craßitie, acore aut alia quauis noxia qualitate infestant.* Promptum *enim, expeditumq; huic membro motum natura ad superflua depellenda excogitauit. Nam cum iniurijs bene multis obnoxium esset huiusmodi membrum, sagax, prouidaq; natura probè consulens, uomitu, ceu præsenti quodam auxilio, à tot, & tantis iniurijs alleuationem est meditata. Quæ enim grauitas à nimio ingesto cibo, uel acrimonia ab acribus, uel euersio à crasso, & lento sentitur, prorsus uomitu tolli experimur.* Proinde *& cruditatis omnis, & contracti ab humoribus uitij, non aliud certè uomitu efficacius auxilium inuenias: præsertim si et calidi, lenesq; sint natura, succi, & in uentriculo ipso innatent, nec fixi hæreant.* Huiusmodi *nanque succos facilius uomitu expelli post* Hippocratem *Galenus pluribus in locis prodidit.* Quamobrem *appositißimè mihi certè diuinus idem* Hippocrates, *uomitum tantopere laudasse, quibus præcipua seruandæ ualetudinis cura, & ratio haberetur, est uisus.* Vt *qui plenitudinis morbos auferat, leuiora corpora sensusq; omnes reddat, uasa confirmet, uentriculi inappetentiam adimat, à morborum denique, qui à plenitate eueniunt omnium iniurijs, corpus tutum faciat. Quibus ego rationibus adductum.* Hippocratem *facile crediderim, ut biduo continuo,*

Vomitus cõmoda.

Vide Hippo. & Galen. 4. aphorismo.

Vomitus quid conferat corpori.

Hippo lib. de uictus ratione.

continuo, singulis quibusque mensibus concitandum, plenitatis inaniendæ causa, uomitum cõsuluerit. id uero in uniuersum de uomitu statuendum, motum esse præter naturam ad ea reijcienda quæ uentriculum infestant, siue ea grauitate sua, & pondere premant, siue acrimonia irritent, siue tandem aliunde ad ipsum deriuentur. Quinetiam ubi præter naturam quippiam in ipso consliterit, & ipsum quoque ad uomendum cõcitare iure optimo potest. Ea porrò præter naturam dici debent, quæ etsi maxime elaborentur & uentriculi uim sentiant, tamen aut contumacia, aut substãtiæ ineptitudine suæ, alere non possint. Qua certe ratione pituita uel salsa, uel acida, uomitum concitare quandoque potest: quòd alendo non sint, quæcunq; minime familiarem cũ corpore nostro substantiam habent: eoq; concoctionem uerã non admittunt, quantũuis ab stomacho elaborentur. Quamobrem meritò in uentre consistentia uomitum ciere poterunt. Cum uero quæ præter naturam sunt, ita distinxit Galenus, ut posteaquam concocta sunt, alere minime poßint, concoctionis nomen pro qualicunq; uentriculi in succos elaboratione, non pro transmutatione illa, qua in qualitatem animanti familiarem conuersio fit, accipere te oportet: ni certè errati Galenum arguere non pudeat: falsum enim est, quæ uerè concocta sunt, alere non posse. Sed quum sint quædam eiusmodi, quæ, etiam si maxime à uentriculo elaborentur, in alimoniam tamen transire non possunt: hæc certe, meritò præter naturam esse Galeno dicta sunt, uti sanguis, acida, uel salsa pituita secundum uentrem consistentes. Sed confluentis in uentrem sanguinis longè alia, quàm pitui-

Quæ præter naturã in uẽtriculo esse dicantur.

Concoctionis nomen.

te, & aliorum excrementorum confluentium, est ratio. Nam ut uomitu sanguis reijciatur, reserari quoquo modo uasorum oscula oportet, quod interdum nimia copia, interdum acrimonia fit sanguinis: ut reliqua uero excrementa ducantur, nihil tale fieri est necesse: eoq; sanguinis uomitus cæteris perniciosior.

Apertionis uasorum cau.

Excrementorũ per inferiora deiectio.

SOLET uentriculus etiam ad inferiores partes excrementa transmittere, idq; aliquãdo celerius aliquãdo tardius, aut minus, aut plus, aut sæpenumero, aut raro, uel utile alimentũ, uel corruptũ, aut à supernis in ipsum deriuatum, aut in ipso genitum. At excretio solitum tẽpus præuenit, uel quia uentriculus ob multum cibum assumptum grauatur, uel pungitur, uellicaturq; à re mordente, quam ut alienam, ac extraneam expellere nititur. Cæterum meminisse debemus, quum multùm quid dicimus, id trifariam fieri posse, aut quia potentiam, ut potè imbecilliorem uincit, aut assumptum alimentum immodicum est, aut ob utranque causam. Præter iam dictas causas alimenta quoque tum humidiora, tũ uiscosiora ingesta, uelocem deiectionem efficiunt: quæ tum celerius delabuntur, quum leuiter post eorum assumptionem ambulaueris, ut concutiantur quidem, sed non ante tempus per corpus digerantur, id quod per concussiones interdum accidere uidetur. At quoniam complures sunt intestinorum circumuolutiones, necesse est, ut

Multum.

Cita deiectio.

alimenta

alimenta per singulas, ex superioribus ad inferiores deferantur. Deinde quod grauitatis præsidio fieri non potest, nempe ut propellantur ea, quæ per intestinorum circumuolutiones fixa continentur, id potentiæ haud difficile est: quippe habent intestina insitam uim, qua expellant ea quæ sibi molesta sunt. Atqui humida, uiscosaq; alimenta facile permeant, siue id ab ipsorum grauitate, corporisq; quassatione contingat, siue à facultatis efficacia protrudantur. Atque de citæ deiectionis caussis, hæc dixisse satis fuerit.

NON *superne tantum, sed & per infernas partes solet uentriculus, quæ molesta sunt, reddere. Quod & ipsum prærogatiua penè singulari, est uētriculo à natura tributum, ut cui uidelicet duo insint ad ea munia obeunda ingenita ostia: supernum alterum, quo uomitu superflua redduntur, infernum alterum, pyloron Græcis uocatum, quo intestina delabuntur: quæ infernè eijci oportet. Celerius uero quàm pro naturæ modo uentriculus infernè deijcit, uel ob nimiam plenitatem, qua ueluti onere grauatus ad excernendum cogitur, uel ob mordicationem à re acri, cuius sanè uellicationem sentiens uentriculus, excretione, ab ea tanquam re molestißimam se liberare contendit. Multum porrò quippiam non unicè dici debet. Nam quodcunque facultatem ipsam superat, id rectè multum dicitur: tum & id quoque, quod nimia sua copia grauat: ad hæc, quod & mole, & uiribus simul facultati negotium facit. Distinguuntur uero hæc inter se hoc pacto,*

Ventriculi ostia.

ff iij

cto, ut non id omne quod facultatem uincit, absolutè & simpliciter multum dici debeat, sed facultatis tantum respectu, ut quæ nimirum imbecillior reddita, à modico etiam cibo superari perfacile poßit. At *quod mole sua, & copia, negotiũ facit, multoq; magis quod utraque ratione grauat, id rectè multum dici debet.* Citæ *quoque deiectionis sunt & pleræque aliæ causæ, nempè uel humida cibi natura, uel deiectoria facultas cibo indita, uel uentriculi contentiua potentia imbecillior facta, uel expultrix ualidior reddita, uel intempestiuus à cibo motus, uel potus exuberans.* Vni*uersa inquam hæc, celerem deiectionem, sicuti contraria tardiorem, efficere solent.* De *cuius causis proximo commentario nonnulla sumus dicturi.*

TARDIVS quàm pro consuetudine, excernit uenter, aut ob intestinorum uel imbecillitatem, uel obtusum sensum, aut ob alimẽtorum tum paucitatem, tum qualitatem. Quippè quæ imbecilla sunt, protrudere non possunt: quibus uero sensus obtusus est, non facile percipiunt ea quæ ipsis molesta sunt. Atqui hanc molestiam expulsio sanare solet. Iam alimẽta pauciora quidem quàm oportet, pauca continent excrementa, proinde non adeo grauant: crassa uero & acerba, nõ ut humida, uiscosaq; facile labuntur, sed contrà lento mouentur per meatus incessu. Neque solum intestinorum, sed musculorum quoque uentris imbecillitas deiectiones retardat, præsertim ubi duriora fuerint excrementa.

crementa. tum enim non solùm musculorum uentris, uerum eorum quoque qui per thoracem tenduntur, efficaci auxilio opus est. Atqui pauciora quàm pro portione multitudinis ciborum, redduntur excrementa, ubi plus ex ipsis transit in anadosin, id est, digestionem per corpus. E contrario plura quàm pro portione ingestorum, deijciuntur interdum ob defectum digestionis per corpus, interdum ob excrementa quædam è supernis ad uentris spatium defluxa. Porrò assiduæ excretiones, uel ob imbecillitatem uel rosionem eueniunt. Imbecillitatem instrumentorum uentriculi (ut subinde dictum est) intemperies efficit: at erodunt ea quæ in ipsis continentur. Mordicationis quatuor inueniuntur causæ: una est uis pharmaci, uel cibis coniuncti, uel seorsum assumpti: altera est alimentorum corruptela: insuper excrementa mordacia, quæ ex corpore ad uentriculi partes defluunt: postremo eiusmodi excrementa in ipso genita, quemadmodum fit in dysenteria pendēte ab ulcere maligno. Potest & quinta huiusmodi symptomatū causa superaddi, nempè uehemens corporum sensus, siue is à natura, siue ab ulcere procedat. Est alius assiduæ deiectionis modus, ob causæ genus ab omnibus iam dictis discretus, quum musculi extremæ parti, per quam effluunt excrementa, adiacentes, resoluūtur. Quippe huiusmodi deiectiones, à uoluntatis

imperio pendent minime: proinde & intempestiuæ, & inordinatæ, & asſiduæ ſunt. Sed ſatis de excrementis iam dictum.

SI QVIS celeris deiectionis cauſas præcedenti commentario explicatas, probe tenuerit, nullo fermè labore tardioris excretionis cauſas eſt cogniturus: quòd contraria cum ſint, contrarias quoque cauſas habere oporteat. Quæ ſanè omnia, quum mira facilitate hîc à Galeno pertractentur, non eſt quod commentatione omnino ulla ea amplius explicare conemur. Id tantum de aſsiduæ deiectionis cauſis, & natura dicemus, eam quidem aſsiduam Galeno deiectionem dici, quæ ſæpe & multum urgeat, ægrumq; perpetuò ad deſidendum cogat: quòd uel nimia inteſtinorum laxitate, uel humorum acrimonia prouenire uno omnes ore affirmant. Sed hæc à Galeno melius.

Aſsidua deiectio.

RELIQVVM eſt ut de uaporante ſpiritu, quem flatum quoque nominant, deinceps dicamus. Nam & is in uentriculi ſpatijs oriri ſolet, quum uel humores pituitoſi, ibi contenti, uel cibi, ab imbecilli calore in uapores reſoluuntur. Etenim abſolutum frigus ut uaporem haudquaquam excitat (neque enim extenuare, neque conficere, neque diſſoluere cibum poteſt) ita uehemens calor, magna ex parte uincens ea quæ comprehendit, pluſquam pro uaporis generatione, cibum extenuat, niſi is ſuapte natura facilè in flatum tranſeat. Verum ſpiritus ita genitus,

tus,& turbidus erit,&(ut ita dixerim) nebulosus,quinetiam paucus,& parum duraturus,ut ad unum aut alterum ructum statim euanescat.Calor autem in cibos agens, si parum ualidus fuerit,ut eos quodammodo dissoluit,ita non omnino conficit:deinde sic flatus siue spiritus exoritur.

SPIRITVS *nomen uariè à Medicis accipi, & ualde multa eius significatu designari, omnibus est in confesso.* Hippocrati *sæpe flatus quispiam esse uidetur,unde ægritudinum multarum in nobis origo sit. Qui enim spiritus extra corpora est, aër (ut idem* Hippocrates *ait)qui in nobis inclusus, flatus meritò appellatur.* Interdum *eidem quoque autori pro* Respi*ratione assumitur:quod planum locus ille* Hippocratis *facit:* In *febribus spiritus offendens,malum.* Et *item:Spiritus crebrior significat dolorem.* Respira*tionem hìc quidem spiritum significare docta* Galeni *ad ea loca commentaria declarant.* Galenum *item uariè eo nomine usum certò constat.* Nonnunquam *enim tenuiorem in nobis, calidioremq; sanguinis partem esse uult,& omnium quæ in corpore sunt,leuissimum, & tenuissimum,ut* III.*de* Naturalibus *facul.& lib. de* Inæquali *intemperie.* Innati *interdum caloris substantiam eo nobis significari,tum* Aphorismorum *primo commento* XIIII.*tum* V.*de* Simplicium *facul. apertè monstratur.* Esse *autem hunc ipsum spiritum, animæ præcipuum ad functiones omnes obeundas instrumentum,tum lib.huius tractationis* V.*tum eiusdem numeri de* Simplicium *facultatibus lib.à* Galeno *proditum*

Marginal notes: *Hippocr. lib. de flatibus.* — *Flatus.* — *Hippocr. 4. aphor. textu 69.& 1. prædicti. textu 27.* — *Spiritus.*

ditum est. Huius autem spiritus substantiam, roburq́; conseruare quanti sit ad uitam momenti, quibus etiam præsidijs id fieri oporteat, cum XI. tum XII. Methodi medendi edocetur. Rursus uerò aliud quippiam spiritum esse, nimirum strepentem, aut uaporantem flatum, tum præsens Galeni locus, tum tertius, & uigesimus secundi Prædictionum Hippocratis apertè indicant. In qua significatione persistentes, Galeni de eo ad hunc modum sententiam explicabimus, ab ipsa

Flatus quid. rei natura exorsi. Est itaque flatus uaporosa quædam, aëreaq́; substantia, in eam naturam à debili calore degenerans. Cui sanè uapori materiam suggerunt, quæcunque lentore, humiditateq́; circunfusa debilem sunt nacta calorem: hæc enim ut in flatum transeant, sanè quàm appositißima ab omnibus esse creduntur. unde fit ut pituitosi in uentriculo succi, eius'ue generis cibi in flatum facile degenerent. Quamobrem pisculenta, & cerealia fermè omnia, ad hæc oleracea, & quæcunque horarijs fructibus uocatis adnumerantur, ut spiritum hunc gignant, maximè & sunt idonea, & habentur. Extenuari autem quæ in hanc naturam transeunt, omnia opportere, nubes uentiq́; indicant: qui,

Aristo. 1. meteo. cap. 4. et 3. lib. cap. 4. & 5. uel Aristotelis testimonio, ex uaporibus, Solis, astrorumq́; ui attenuatis sursumq́; latis fieri creduntur. Cumq́; attenuatio caloris peculiare quoddam sit munus, fit, ut quæ frigidiuscula sunt, uaporem excitare non poßint. Sic neque nimius calor idipsum facere potest: plus enim quàm pro uaporationis modo attenuat, dißipando, ac in halitum, insensilemq́; transpiratum difflando. Qui uerò inter hos medius est, ut exactè imbecilli sit paulò ualidior, forti inferior, hic sanè calor

nè calor ad flatum procreandum est longè aptißimus. Nam ut cibos quodammodo dissoluit, ita non omni ex parte superat, nec ex integro conficit. Vnde uaporantem gigni spiritum, superfluo utiq; humido dissoluto, necdum satis confecto, necessarium quidem est: quod Galenus exẽplis ab externis rebus oppido quàm certißimis, planum nobis facere contendit.

ATQVE, ut uno uerbo absoluam, quemadmodum in externis rebus uidemus, ut frigidissima constitutio, maxime spirante borea, aërem sereniorem reddit, ac calidissima per æstatem cõstitutio, ambientẽ nos aërem purum efficit, mediæ uerò cõstitutiones nebulas pariunt, ita in animantibus accidit. Neque enim calor per extremam imbecillitatem, neque cum uehementes sunt ei uires, sed cum medium inter has affectiones obtinet, flatum gignere potest. Hic si per os reijcitur, ructum facit: si uerò per inferiorem, extremamq; partem demittitur, flatum reddit, interim strepẽtem, interim sine strepitu. Quum uerò per neutram partium defertur, flatum, seu inflationem (ut uocant) efficit, symptoma nimirũ uentriculi, ob imbecillitatem non potentis spiritum, tum redundantem, tum nebulosum expellere. Atque intestinorum alias aliæ partes, quum huiusmodi spiritus in ipsis continetur, & mouetur, uarios excitant strepitus. Qui licet non omnes sortiti sint nomina, possunt tamen sic declarari, ut nemo, uel

medio cris

mediocris ingenij, non intelligat, & quale, & quantum sit excrementum, & in qua potissimum parte circumuoluatur. Quippè si acutum, tenuemq́ sonũ reddiderit spiritus, per tenue, & omnino angustum defertur intestinum, ipseq́ & purior, & magis aëreus esse deprehenditur. Quòd si spiritus inflandi uim habeat, exiguum similiter strepitum excitabit, dum per tenuia intestina reuoluitur, sed non adeò exacte acutum tenuemq́. Atq; omnes huiusmodi strepitus, in ieiuni intestini spatijs consistere solent: eoq́ minus resonant, quò magis ad reliqua, inferioraq́ intestina descenderint. Porrò sunt alij bombosi (ut ita dicam) bombis latissimarum tibiarum non absimiles, quales habere solent ij, qui tymbaulæ, id est, Siticines, nominantur: quæ ob materiam ex qua constãt, purum sonum reddere non possunt: & uiæ qua spiritus transit, latitudo, sonum efficit grauiorem. Atqui huiusmodi flatus in crassis intestinis consistunt, ubi uacua fuerint ab excrementis. Quòd si humiditas aliqua in ipsis contineatur, ab hac quoque prodibit quædam bombi species, quam Murmurillum uocant, futuram nuncians humidi excrementi deiectionem. Etenim eiusmodi strepitus species, utrunq; significat: deiectionem quidem, quia à mouente natura fit, humidum uerò excremẽtum, quia murmurationem habuit comitẽ. Porrò strepitus flatum foras missum sequens, si mur-

murilli

murilli ſpeciem refert, deiectiones ab ipſo fore ſignificat: ſi uerò purus, & ut ita dixerim, reſonans, clarusq́ fuerit, alterum duorum, aut inteſtinũ eſſe inane, aut in ſuperiori eius parte excrementa admodum dura contineri, ſignificat. Eſt & alius inter hos medius ſtrepitus (ut ita dicam) bõboſus, ab affectione inter iam dictas media ortum habens. Qui uerò ueluti ſtridorem refert (Græci τρυσμὸν, καὶ τρισμὸν dicunt: quippè utroq; uocabulo utuntur, alij per υ, alij per ι, priorẽ ſyllabam ſcribentes) is ab inſtrumentorum anguſtia, & inflante ſpiritu, atq; pauca humiditate procedit. Sed de his, quantum præſenti inſtituto opus eſt, ſatis iam dictum eſt.

EXTREMAE *anni conſtitutiones, ut quæ frigidiſsimæ, item & calidiſsimæ, gignendis flatibus omniũ cenſentur ineptiſsimæ: quòd illæ cogendo denſandoq;, uaporem unde flatus gignitur, attolli prohibeant: hæ diſcutiendo ac diſsipando, omnem funditus materiam auferant.* Ita *fit, ut nec hyeme media per nimium frigus, nec æſtate per immodicum æſtum, caliginoſum aërem, ſed purum, ſerenumq; conſpiciamus: autumno, & uere, nubibus obductum aërem, pleniorem q; quandam cœli naturam contueamur: quòd & uapor multus ſurſum feratur, & elatus diſcuti, ac diſsipari ob imbecillitatem caloris nequeat.* V*nde fit, ut per id temporis & flatus plurimi, & nubes quàm plurimæ excitentur.* Ita *ſanè & in animantis corpore accidere uideas.* N*am qui caloris natiui robore cõſtant, uti pueri, iuuenes, &*

nes, & quicunque felicem sunt nacti temperaturam, ij nullis omnino flatibus premi solet, ut quos ne gignant quidem: quibus uerò modicus est natiui calidi uigor, ijs inquam flatuum copia subest. Ructus uerò tum certè appellari solet, cum intrò contentus flatus ore reijcitur: Strepens flatus, quum deorsum per sedem: Inflatio, quum neutram per partem eductus intrò fluctuat, & distensionem facit. Atque pathema hoc ut imbecillitatem uentriculi maiorem indicat, spiritum reddere non potentis, ita sanè molestiam solet inferre maiorem, ac nonnunquam interim sæuos dolores omnē medici curam, sollicitudinemq; ad se uocantes. Varios autem fieri flatuum in emißione modos, ut acuti alij, tenuesq;, sonori & graues nonnulli, obscuri plurimi reddantur, ipsa in emißione uarietas docet. Eius porrò tam uarij discriminis causam Galenus ad excrementi ipsius quantitatem, qualitatem, & locum referre uidentur, uti ex ipsa contextus serie monstrari apertißime potest. Quem locum totum (ne immensum, & spissum reddatur opus) commentari exactius desinemus, si hoc modo tantum adiecero, ualentes in flatuum emißione strepitus, aut intestinorum uacuitatem, aut excrementorum soliditatem monstrare: quòd per inane ductus spiritus à nulloq; refractus, ualentem edat sonum, ut qui per amplas tibias prodeunti sit non longè dißimilis. Hinc per ediā nobis dum fame urgemur, eiusmodi plurimi flatus, murmurillaq; oriuntur. quod Parasitus ille apud Plautum bellè sic adnotauit: Mihi (ait) præ inanitate intestina obmurmurant. Durior autem in summa intestini parte contenta materia, ob id sonorum flatum edit, quòd infra spiritum detrudens impetum

Ructus.

Strepens flatus.

Inflatio.

Varii flatuum in emißione modi unde.

Plautus.

tum adijciat, uniuersa nimirum spiritus ui eodem collecta. Qui uerò stridentes, & quasi præfocati emittuntur, tum meatuum angustiam, tum exiguum inflantem spiritũ, humiditatemq; modicam arguunt. Porrò quòd Siticinum tibias, ob materiam ex qua constant, purum sonum reddere non posse Galenus affirmet, non id modo ad ueteres illas tibias, quibus Siticines apud sitos, hoc est, uita functos & sepultos, canere solebant, unde Siticines dicti sunt, sed & ad hæc nostra Musica instrumenta, quæ uulgo à Græco ducto nomine Tymbala etiam uocare solemus, referendum existimo. Constant autem æreis tabulis concauatis, atque in paruorũ tympanorum redactis, membranaq; ex asini tergore sumpta contectis: quæ ligneis uirgis percussa obscurum quidem, sed ualidum edunt sonum. Quo certe concentu ad tibias paruas coniuncto plebei apud Monspessulum choreas, & saltationes ducere solent. At de his satis. Siticines.

PROINDE ad ea transeamus, quę à supernis in uentriculum confluunt: diximus enim has ob causas, tum humidiora, tum plura congeri excremẽta. Porrò fluxio à supernis partibus in uentriculum fit subinde, ubi præualida facultas expellit excrementa: interdum quũ adeò imbecilla facultas est, ut ne id quidem quod utile est, ferre possit. Itaq; excernitur id quod redundat, tum in crisibus, tum nonnunquam per bonam ualetudinẽ, quemadmodum in mulieribus singulis mensibus fieri uidemus. Itidem per cruentas dysenterias Hippocrates accidere dixit ijs, quibus

membrorum

membrorum aliquod mutilatum est. Atqui uidemus id non solum illis, sed aliis quibusdam, per definitos circuitus euenire. Quotquot autẽ ita inanitos uidimus, omnes prioris uitæ exercitationem, cũ ignauo otio permutauerant: atq; huiusmodi excrementum, sola quãtitate abalienatum est. Alterũ qualitate peccat, & magna ex parte in acutis morbis critice expellitur, nonnunquã in his quoque quorum habitus liquescit. Porrò inter hoc quod omnino inutile, prauũq; excremẽtum est, & illud utile, de quo diximus, aliud tertium, excrementorum genus mediũ inuenitur, ut in uentriculo cibus semicoctus.

À SVPERNIS *partibus, atque adeò toto corpore, in uentriculum fluxiones decidere, non hoc ipso capite modo, sed & VII. Methodi exactißimè Galeno dictum est. Vnde fit, ut quò maior hæc in uentrem fluxio descẽderit, eò humidiora in ipso, & plura congeri oporteat excrementa. Quem sanè defluxum tum uel maxime gigni contingit, quum reliquorum facultates membrorum ualentiores, uentriculi uero infirmior fuerit: quæ communis fluxionum omnium causa, si Galeno credimus, esse censetur. Sed & nonnunquam iusto ampliora in ipsomet uentriculo excremẽta redundant, quòd concoctrix facultas præ imbecillitate, quod ingeritur conficere nequeat: unde ne ipsum quidem quod utile futurum erat, ferre potest. Quamobrem crudo sensim accrescente succo, uitiosum reddi est necesse. Porrò quod molestat, per crises interdum expelli, nouum* certè

Galen. 2. de Diff. feb ca. ultimo.

certè non est. Sunt autem eæ, ueloces quædam ac subitæ, eorum quæ infestant, alterationes, quibus uel in mortem, uel in salutem (quod frequentius est) morbus finitur. Nam quum acutorum, & à plenitudine prodeuntium morboru, eæ propriæ sint (quanquam et alijs nonnunquam conueniant: sed quæ uerius solutiones, quàm decretoria dici debeant) fit ut quod redundat, commodè per crises pellatur, morbum superante natura. Facultatis *item beneficio, corporis superflua expurgantis, mulieribus menses fluere, & nonnullis alijs per integram ualetudinem diuersi generis excrementa pelli, dicuntur.* Quæ *uero per cruētas dysenterias expelluntur, non tam facultatis opera, quàm humoris uitio ad exitum concitantur.* Quemadmodum *sola quantitate in ijs excretiones fiunt, qui statis circuitibus, uel de mariscis, uel de naribus sanguinem fundere consueuerunt, uel ex alijs quibusdam locis certos quosdam humores.* Quibus *uerò membrum aliquod mutilatum est, ijs sanè statæ excretiones certis interuallis recurrere consueuerunt, uti bellè de his* Hippocrates *dixit, hanc (ut puto) adferens causam, quòd quæ adempti membri ratione superfluunt, quum naturam grauare nimia copia soleant, natiuo quodam impetu extra feruntur: in quibus uero citra particulæ cuiuspiam oblæsionem, hæ excretiones recurrunt, aut uitæ ignauiam, aut ualidum naturæ motum, multamq; plenitudinem conijcere, certò oportet.* Quod *uerò per hos motus excernitur excrementum, sola copia molestiam parit: quod autem per morborum decretoria, non tam quantitate, quàm qualitate ipsa alienū factum est.* Medium *obtinet locum, cibus semicoctus, qui partim inutilis*

Gal. 2. apho. com. 13. & 3. crisibus, cap. 2.

est, quà non exactè elaboratus, partim usui futurus, qua concoctionis à calore nonnihil obtinuit. Hunc enim semicoctum succum, uel cibum Galenus nominare solet, qui à uentriculi calore alterationem passus, ab eo perfectè superatus non est.

Galen. 4. de simpli. facul. cap. 14.

Hepatici.

HOC per hepaticas maximè affectiones excernitur. Nominantur autē Hepataci, quos ob iocinoris imbecillitatem morbus infestat, etiā si nulla affuerit phlegmone. Similis enim affectus tum euenit huic uisceri, qualis imbecilli uentriculo accidere solet, quum appetit quidem cibos, sed quos concupiuit, incoctos relinquens, & grauatur, & eos semicoctos intestinis transmittit. Ac uentriculus ipse ad uomitum insurgere potest, iecur uero habet affectum uomitioni proportione respondentem: siquidem alimentum quod per ora uasorum mesaraicorum ad sese cōuellebat, rursus semicoctum per ea respuit. Est uerò huiusmodi excrementi species, uti maioribus nostris placuit, similis aquæ, in qua ablutæ fuerunt carnes. At satius fortasse fuerat non ita simpliciter pronuntiare, sed ut absolutior euaderet imago, & cruentæ, & nuper mactatæ, sermoni superaddere. Quod si quis hoc excrementum, aquosum sanguinem appellauerit, is quoque boni interpretis munere functus mihi uidebitur.

Hepaticæ af

HEPATICAE *affectiones eæ maximè sunt, non quæcunque*

quæcunque hepatis uitio, sed quæ ob unam tantum eius uisceris in suo munere obeundo imbecillitatem proueniunt. Cuius sanè partis quum peculiare sit munus sanguinem ex succo in uētre elaborato gignere, ob eo munere si deficiat, iam imbecillum esse meritò censebitur, uti & uentriculus, si concoquere cibum nō ualeat, & cerebrum, si uoluntarium motum sensumq; membris impartiri non poßit: ut enim functionis perfectio instrumentariæ partis robur, sic eiusdem uitium infirmitatem demonstrat. Hepaticæ igitur affectiones tum maxime apparent, cum semicrudi gignuntur humores, sanguisq; ipse loturæ recens mactatæ carnis similis eijcitur. Quo pathemate qui laborant, iure Hepatici, uti qui male cibos conficiunt, Stomachici nuncupari solent. Nam utrosque ob imbecillitatem morbus infestat: estq; is iocinoris affectus ei proportione respondens, qui per Bradypepsian, id est, cruditatem, uentriculum afficit. Nam ut in hoc incoctus cibus ad intestina transmittitur, sic iecur sanguinem semicoctum relinquens, in ea regerit unde susceperat ora uasorum: ab ijsq; rursus in intestina detrusus expellitur: loturæ nuper iugulatæ carnis speciem prorsus referens: uocanturq; huiusmodi à nostris hepatica excrementa.

fectiones quæ.

Vide Galen. in arte medicinali.

Hepatici.

Stomachici.

Hepatica excrementa.

ATQVE hoc symptoma, semicoctorum ciborum uomitioni proportione respōdet: alterum uero humidis uentriculi excrementis absolutam quidem concoctionē assequutis, sed quominus per corpus digerantur impeditis, assimilatur. Vt enim sub his grauatus uētriculus ad expellendū excitatur, haud

aliter iecur, ubi ex tradito sibi cibo, satis delectationis, fructusq; perceperit, id quod residuum est, diutius tolerare nequit. Itaq; alimẽtum, quum ulterius progredi ob causam aliquam non possit, ut ad uentriculũ redeat necesse est. Atq; apparet sanguis tum excretus, & nigrior, & splendidior, eo qui à natura sua non deflexit, ut uideatur ex sanguine, & atra bile commistus. Sanguis enim solus per se ob refrigerationem nigricans, tantum abest, ut splendorem ullum acquirat, ut etiam eum quẽ ab initio habuit, amittat. Sed atra bilis, uel sanguine ipso splendidior est, quemadmodum & mortui maris bitumen, quod Iudaicum uocant. Neque enim grumi exẽplo, ex refrigerato, sed ex immodicẽ assato sanguine fit atra bilis. Vnde & lucidum splendorem obtinet, & feruet ueluti quidam cinis: ac frigida quidẽ est, quia terrestris, sed caloris nõ expers, quemadmodum & cinis, & acetum. Porrò succus ex uẽtriculo in iecur delatus, hoc modo afficitur, ubi diu in ipso manens, digeri per corpus non potest. Ac sunt nonnulli qui hanc excretionis speciem dysenteriam nominent: quippe ita affecti uellicari solent, non aliter quàm dysenterici, ob flauæ, ni fallor, bilis acrimoniã, quam dum sanguis assaretur, acquisiuit. Sed utatur quisque quo libuerit nomine.

DVO *præcipuè sunt, quæ hepar infestare solent symptomata:*

symptomata: alterum, quum per imbecillitatem confi- cere transmissum ad se succum non ualet (tumq; eius generis excrementa redduntur quæ loturæ recens ma- ctatæ carnis similitudinem referant) Alterum quidem, probè ualente concoctrice in eo facultate, excreto- ria tamen læsa, qua transmutatum succum in uniuer- sum corpus trãsmittere solet. Quod cum euenit (eue- nit autem sæpe uel obstructione, uel phlegmone, scir- ro'ue, aut nimia succorum copia, aut huiusmodi ali- quo transitum, distributionemq; prohibente) tum sanè quod superest ueluti respuens hepar, in uentriculum regerit, prodeuntq; hepatica item quodammodo per eum affectum excrementa, sed ab ijs, quæ per iocino- ris imbecillitatem fiunt, multò dißimilima. Nã in hoc pathemate excretus sanguis, & nigrior est, & splẽ- didior, quasiq; ex sanguine, & atra bile constans: in illo; loturæ carnis similimus, prorsusq; aquosus, & in- tegram coctionem minimè adeptus. Vt autem amborũ sunt excremẽta diuersa, sic & affectus ipsi unde pro- deunt, longe alij. Iocinoris certè imbecillitas, insignem ipsius refrigerationẽ sequi perpetuò consueuit, cũ fun ctionis eius integritas, robúrq;, calore potißimũ perfi- ciatur. At facultatis excretoriæ eius uitiũ, sæpenume- ro auctam in eo caliditatẽ sequitur: quòd fit quum uel phlegmone, scirrho'ue, aut humorum nimia copia, & obstructione, hepar plus nimio incalescit, minime sci- licet transpirantibus succis, & coarctatione suã im- modicum calorem cõcipientibus. Cuius sanè rei indi- cium est splendor nigredini per huiusmodi excremen- ta commistus: refrigeratus nempe sanguis (quod hic ait Gal.) tantum abest ut corusco splendore niteat, ut

Hepaticorum excrementorum uariæ differentiæ.

Splẽdor nigredini mistus in excrementis quid indicet.

quem per naturam habet, uniuersum refrigeratione amittat, tenuibus nimirum per coactionem crassescentibus partibus, unde fulgor omnis amittitur: sic cœnum lutumq́; , sic pleraque eiusdem generis frigore concreta natiuum splendorem non habent. Atque is *affectus ei planè simillimus creditur, quo uentriculus concoctum cibum, per corpus diffundere nequit, impediente obstructione, aut quopiam simili distributionem impediente: quamobrem ab hoc ueluti degrauatus, ad inferna deijcit: Sic sanè hepar redundantem in se sanguinem, ob prohibitam anadosin, per meserei uenas in intestina regerit: unde sanguis ater, splendore tamen interno illustratus emittitur, quòd refrigerationem minimè sustinuerit, sed contrà potius, ex nimia in hepate mora, & prohibita sui in reliquum omne corpus digestione, calorem.* Verum *quum nobis hic de atræ bilis natura, & substantiæ modo paulò prolixior sit habendus sermo, ut quam* Gal. *sanguine ipso splendidiorem faciat, altius nobis hæc repetenda materia erit, hinc sumpto uniuersæ tractationis initio, uocatum scilicet* Melancholicum *succũ, ab atra bile secundum* Galeni *sensa, plurimũ differre.* Ille *nanq; crassior est & feculentior puri sanguinis pars, instar fecis à sanguine separata.* Nam *quòd in uino fex, & in oleo amurca, hoc in sanguine melancholicus succus, si quid* Gal. *credimus.* Hæc, *alienus est quidã à natura succus lõgè malignior, ut qui in sanis minime inueniatur: sed in ijs tantũ qui contra naturæ modũ sunt affecti.* Tum *etiam hic ustione quadam humorum, ac sanguinis efficitur, ille naturali actione.* Hunc *uerò atram nuncupare bilim* Medici *solent: nonnunquam uero* Raden*tem,*

Gal. 2. de fa. natu. & lib. de atra bile.

Vbi suprà.

tem, & Acidum succum: quoniam scilicet acris in morem aceti sit, & corpus, locumq; ubi constiterit, radat: Quin & terram ipsam, si supereffundatur, erodere uidetur, quandamq; cum bullis ueluti fermentationem, ebullitionemq; excitare: ea scilicet, ut docti plerique omnes existimant ratione, quòd, quæ tenues in hoc humore ex assatione, & igneæ adhuc constiterunt partes, sese in terræ meatus fundentes, aëreas quasdam, tenuioresq; illius partes propellant, & in terræ extimam superficiem ducant: quò cum uenerint, & crassiores humoris atrabilarij partes exitum prohibentes offenderint, ipsæq; aëreæ partes natiuo quodam impetu sese in sublime tollant, fit, ut & bullæ, & fermentatio quasi quædam excitentur, tenuioribus utique partibus à crassis circunclusis, ac uelut refractis: sic enim, uel teste Galeno, ampullæ generari solent. Hunc itaque succum Galenus ex superassatione sanguinis, et humorū enasci testatur. De quo præsens nobis hic tractatio erit, illud in primis de eo cum Galeno explicabimus, cur sanguine ipso splendidior reddatur. Cuius hanc esse causam existimo, uel quòd uehemens nigredo densitati substantiæ iuncta, lucis reflexionem secundum extimam partem inferens, splendorem pariat: uel, quòd per assationem, ignearum, tenuiumq; partium aliquanta in eo quod assatur, portio subsit, eis non omnifariam resolutis; quæ cum à crassa, densaq; substantia occupentur, ut effluere nequeant, fit, ut sua cum crassis mistione perspicuitatem quandam, splendoremq; reddant. Sic in Bitumine Iudaico, quod Græci ἄσφαλτον uocant, in pice, resina pisasphalto, & reliquis eius generis, splendorem cernere

Cur atra bilis terram radat & bullas excitet.

Gal. 2. apho. com. 43

Gal. 4. apho. comm. 21. & 23. & lib. de atra bile, & hic.

Cur atra bilis sanguine splendidior.

Vide Nicolā Flo. serm. 5. cap. 16.

nere licet, eámq; ob causam, nempe, ignitarum partium in densa materia consistentium. Quæ etiam causa est, cur quæ insignem nigredinem cum densiore substantia sunt nacta, splẽdore niteant, quod nigrorum equorum tergora, canumue abunde monstrant. Nam quum nigredo omnis igneam, & uelut assantem uim caloris demonstret, fit, ut ualentis, & ignei caloris uestigia ex ipso splendore appareant: præsertim si paulò craßior subsit materia, quæ igneas partes diutius continere, & ne effluant, probibere poßit. Quamobrem mirum uideri minime debet, nigerrima quæ sunt, eadem etiam plerunque splendidißima esse. Ad hunc itaque modum splendor atrabilario succo accidit: qui, quum & nigerrimus secundum naturam sit, & crassam habeat substantiam, ut splendorem comitem habeat, ex assatione nimirum genitum, necessarium quidem est. His *autem notis Galenus atrã bilim à* Nigris *uocatis* De*iectionibus discerni statuit, quòd nigra deiectio, seu mauis melancholicus succus, neque radentem uim habet, & actione naturæ constat, & fulgorem non habet.* Atra *uero bilis & fusa est, tum fulgentem habet nigredinem, & præterea mordax ueluti acetum, terramq; radens, atque fermentans.* Quorum *nihil melancholico succo adest: qui & ipse denigrato sanguini quàm similimus est, hoc tantum differens, quòd concretus non fit; qualis sanguis niger esse solet, propiusq; fecis sanguinis speciem, quàm atræ bilis repræsentans.* Quem *sanè humorem,* Nigram *deiectionem uocare interdum* Hippocrates *solet: quod in* Aphorismis *facit, inquiens:* Deiectiones *nigræ, qualis est sanguis niger, sponte uenientes, & cum febre, &*

Cur insigniter nigra splendeant.

Nigredo quid indicet.

Gal. 4. apho. com. 25.

Nigra deiectio. Hippocr. 4. aphor. textu 21.

sine

sine febre pessimæ: Quarum naturam omnem scitè Galenus in eius Aphorismi commentario explicat. Atræ uero bilis temperamentum frigidum est, & siccum; quòd ueluti cinis, ac terrea pars sit eius, qui assatur, humoris: quanquam non ipsa adeo est frigida, quin caloris sit particeps: cuiusmodi sunt cum acetũ, tum cinis. Quæ & ipsa calore, & acrimonia retusam habent frigiditatem, quòd ex contrarijs natura qualitatibus constent, uti primo de simpl. facul. à Galeno monstratur. Itaque qui ex uentriculo in hepar delabitur succus, si diu in ipso constiterit, & per reliquum corpus meare non possit, in atram bilim degenerare solet: tumq; impetu quodam à natura expellitur, uocantq; excretionem huiusmodi dysenteriam: quòd ita affecti haud secus uellicari soleant, quàm qui à flauæ bilis acrimonia in intestinis patiuntur. Constitueram hic de melancholico temperamento ex professo tractare, et ostendere qui nam Galeno uerè melancholici dicantur, sed quando rem hanc totam, grauem sanè, ac difficilem, nec satis adhuc expositam, in meis De Re medica enarrationibus plena tractatione explicare ex Galeni sensis proposui, ab huiusmodi proposito temperare in præsens consultius uisum fuit: quòd & longiuscula ob id nostra commentatio esset futura, & res ipsa non satis ad hunc locum pertinere uideretur. sed iam ad reliqua.

Liber enarrationum medicinaliũ, Frãcisci Valleriolæ.

IAM cruentorum excrementorum, quatuor sunt omnino differentiæ. una est, ubi sanguis per circuitus quosdam emanat, uel ob mutilatum membrum, uel ob exercitationem

tionem derelictam. Altera quum ob imbecillitatem aquosus sanguis deijcitur, haud absimilis ablutarum carnium lauacro. Tertia quã nuper diximus ex melancholico, splendenteq; sanguine cõstat. Atqui per has tres, quas diximus, differentias, & multum est excrementum, & affatim excernitur. per quartam uero paulatim, & breuibus interuallis deiectio fieri solet, nonnunquam synceri sanguinis, nonnunquam grumosi, cum quo interdum puris quoque nonnihil excerni conspicitur, itidem & ramenta (Græci Ephelcidas dicunt) & partes quædam intestinorum mẽbranis similes: sæpenumero densum quoque stercus exercenitur, cruentis guttis respersum. Igitur ob quos affectus tres differentiæ priores eueniant, iam dictum est. Quartæ uero (cuius modo meminimus) affectus est ulcus intestinorum: atque hanc solam dysenteriæ uocabulo dignantur. Hoc ideo diximus, q͏̃ multi sunt, qui neglectis rebus, nimis anxiè circa uoculas uersantur: atqui prætereunda cẽsemus nomina. Sed præter iam dicta, est aliud dysenteriæ genus, tenasmum uocant, ob recti intestini ulcus eueniens, ac cętera quidem symptomata dysenteriæ similia habet: tentionis uero uehementia, dysenteriam longè superat.

Cruenta excrementa & illorum differentiæ.

CRVENTA *excrementa ea dici constat, quæ uel sanguine puro, uel illius cum cæteris humoribus mistura con-*

ra constant. Porrò in quibus plurimus, & confertim educitur sanguis, in ijs, aut uitæ ignauiam, aut mutilatum aliquod membrum, aut denique iocinoris imbecillitatem arguere oportet. Si ab imbecillitate uisceris id eueniat, crudus, neque exactè elaboratus educetur sanguis: si ob priores causas, per circuitus quosdam purior emanare solet: quæ duæ sunt cruentorum excrementorum differentiæ. Altera, quum splendens, ac melancholicus deijcitur sanguis, de qua proximè factus est Galeno sermo. Atque hæc quidem excretio non per concoctricis in iocinore facultatis imbecillitatem, sed per nimiam succi ipsius in uiscere moram, prohibitamq́; per reliquum omne corpus distributionem prouenit. In hoc uero eæ omnes conueniunt differentiæ, quòd multus, ac de repente per eas excernitur sanguis. Per quartam uero neque multus, nec affatim, sed modicus, & ex breuibus interuallis deijci sanguis solet, interdum quidem grumosus, quum scilicet nimia mora, & caliditate cogi cœperit: nonnunquam & syncerus, uel etiam sæpe purulentus, quum ulcus iam altius in intestinis constiterit, uti per cruentas, & difficiles dysenterias quotidie experimur. Cur uero & modicus, & ex breuibus interuallis, per hos intestinorum affectus sanguis excernatur, & ramentosus interdum appareat, in promptu causa est, quòd exanguia sint ea, ex quibus educitur, membra: quodq́; acutus, mordaxq́; humor ad sui excretionem crebrò intestina uellicando proritet: unde frequentes fieri deiectiones necesse est. Ramentosas certè ob id, quòd tenuis intestinorum membrana ab erodente succo facilè dissoluatur. Horum uero nihil adest, quum per iocinoris

Sanguis grumosus, & purulentus.

Ramentosæ excretiones.

cinoris imbecillitatem cruenta prodeunt excrementa. Qui uero tenesmus dicitur, & ipse quoque inter dysenteriæ genera reputatur, uti bellè Galenus, quum ulcus sit intestini recti: in hoc uero ut multa est ad desidendum cupiditas, sic certè excretio modica: ob idq; qui ita laborant, ad excretionem uehementißimè incitantur: quòd titillans humor expultricem extimulet, & ad suum inuitet munus: modica autem prodit excretio, quòd tenax, ut plurimum, impactusq; humor nõ facilè cedat. Nam affectum hunc à salsa pituita, batrachioq; humore, aut bili crassa, cui plurimum sit lentæ pituitæ admistum, euenire docti omnes statuunt. sed hæc latius qui scire uolet, Galenum 6. de Locis affe. & in Aphorismis, adeat.

Gal. 7. apho. cõ. 27. & 6. de locis affe.

Tenesmi causæ.

VRINAE tum suppresſiones, tum deprauatæ expulſiones, excrementis, quæ uel in uentre retinentur, uel præter naturam deijciuntur, proportione reſpondere uidentur. ſupprimitur quidem, uel ob ueſicæ imbecillitatem, excernere nõ potentis, uel ob oſtioli ipſius anguſtiam. Ac huiuſmodi ambo ueſicæ morbi unum commune habent ſymptoma, iſchuriam, id eſt urinæ ſuppresſionẽ, ſi quidẽ urina in ipſa detinetur. Eſt & aliud ſymptoma, quum nihil penitus urinæ in ueſicam delabitur, abolita nimirum renum actione. Hoc multi medicorũ itidem Iſchuriam appellauere, cum reuera non ſit iſchuria. Sed permittamus eis huiuſmodi uti appellatione, quum non habeant aliud propriũ, peculiareq;

peculiareq́ uocabulum, uerum affectuum differentiam interim ignorare non oportet. Alius enim affectus censendus est, quum opleta, alius quum uacua, nihilq́ omnino in se continente uesica, non redditur urina. Nã in ea affectione qua uesica plena est, aut os ipsius angustum est, aut hoc se habente secundum naturam, ipsa ob imbecilitatem neque contrahi, neq́ foras pellere urinam potest. Os itaq́ fit angustum, uel quia obturatur, uel quia clauditur.

VESICAE *symptomata, ad ea quæ uentriculi conferens hoc loco Galenus, ostendit quæ, & qualia sint quæ uesicam torquere solent symptomata, quorumq́; causa fiant: eandem in his quæ in uentriculi excrementis rationem esse indicans, in eo quòd præter naturam uel deijciantur, uel retineantur, sibiq́; mutuò proportione quadam respondere. Vrinæ itaque suppreßio, uel excernentis potentiæ imbecillitatem, uel ostij in ceruice positi coangustationem sequitur: imbecillitas intemperiem, coangustatio, obstructionem, aut unius alicuius generis abscessum sequi consueuit. Hanc ischuriam uocari Galenus asserit. Quin & uacua interdum uesica, nihilq́; ex renibus suscipiẽte, hoc idem symptoma non raro accidere solet: quum uel renes serum sanguinis non attrahunt, uel attractum excernere præ imbecillitate non possunt. À quibus autem causis uesica plena non reddi urinam contingat, ipse in contexu abunde Galenus explicat. De qua item re, exactam ab eodem autore tractationem tum 1. & 6.* *Vrinæ suppreßio.* *Ischuria.*

de locis

de locis affectis, tum suprà lib. 3. uidere per te potes.

OBTVRATVR aût uel à grumo, uel crasso pure, uel lapide, uel callo, uel tuberculo quod in meatu ipso natum est, cuiusmodi in externis partibus omnibus accidere uidemus, ut auribus, naribus, pudendis, & sede. clauditur uero, aut ob tumorem præter naturam, aut ob multam siccitatē. Tumor prodit à phlegmone, scirrhis, reliquisque tumoribus qui uesicæ ceruicem attollere possunt, adeò ut in externum quoque meatum moles porrigatur. Siccitas ab ardentissimis, maximumque squalorem inducētibus febribus prouenit, in quibus subinde uidemus laborantes sic affici, ut ne loqui quidem possint, nisi irrigato prius ore. Cæterum haudquaquam opus est, ut inquiramus, quas ob causas uesica imbecillior reddatur, quippe quas sæpenumero, quum de multis alijs partibus disputaremus, iam diximus, siue illis, ut similaribus, siue ut instrumentis accidant. At uesicam nonnunquam immodicè impleri (id enim est ei præ cæteris peculiare) & ipsi uidimus, & ab alijs audiuimus. Etenim deprehensi sunt quidam uesicam oppletam habentes, qui ueriti surgere à cœna ut meierent, ita meiendi functione priuati fuerunt, ut lotium excernere nequirent, quamuis id maxime conarentur. Atque uidetur eiusmodi quispiam affectus, etiam uentri accidere, quem tamē perpauci

pauci aduertunt. Quippè ij quibus uentriculus ipse ita fuerit affectus, præfocatione occupantur. At ubi in uniuersis intestinis excrementa aceruatim cumulantur, Medici comitantibus symptomatis seducti, ad alia mentem deflectunt. Solet huiusmodi affectus euenire, ubi ab exhibito purgatorio pharmaco, excremẽta defluunt quidem ad intestina, sed ibi permanent. Igitur iam dicti affectus facultatem qua lotium excernitur, sua functione quodammodo priuant. Qui uero ab ijs magnitudine relinquuntur, quanuis in eodem continentur genere, actiones efficiunt ueluti obtusas, torpidasq́;.

INTER *suppressæ urinæ causas, ostioli uesicæ coangustatio, una uel præcipua Galeno ponebatur. At quum coangustari ipsum uel obstructione, uel stipatione, & partium ad partes adhæsu, necesse sit, quomodo utrunque contingat, nos hac serie docet, inquiens, obturari quidem uesicæ os posse, uel à grumo uel crasso pure, lapide, tuberculo, callo: claudi uero ob timorem quempiam præter naturam, siccitatem'ue immodicam. In quibus illud obiter aduertendum, duo hæc, obturari, et claudi, ceu longè dissimilima ac in sui natura distantißima, à Galeno hic sumpta esse.* Nam *obturari (opinor) eæ partes rectè dicentur, quæ externo quopiam affluente complebuntur, uel interdũ à quopiam in propria eius quod obturatur substantia genito, nempe callo, uel tuberculo, uti Galenus pulchrè ipse explicare uidetur. Claudi ea propriè, quorum ingenito uitio ora* *Quæ obturari et quæ claudi dicantur.*

tio ora coangustantur. uti quum tumoribus, & inflammationibus scirrhis'ue, aut siccitate nimia uesicæ os cõprimitur. tum enim non tam obstrui, quàm potius claudi, iure uesicæ ostiolum dicetur: quanquàm nihil prohibet alterum pro altero sumi; si quis licentius hisce uocibus uti uelit. Verum hæc de nomine est contentio, eáq; celeriter componere in his pacem, ut sæpe monet Galenus, oportet. Illud maiore cura dignum, cur intenta uesica, et lotio referta, urinam probè excernere nequeamus. Cuius quæsiti hanc omnes certam esse causam uolunt, quòd præ copia contenti intro, lotij, sese colligere uesicæ corpus, neq; secundum ceruicem quidem poßit, unde supprimi urinam necessarium quidem est. Quam & ipsam haud alio ullo pacto excerni posse, constanter omnes scimus, quàm si ad lotium sese uesica ipsa secundum ceruicem potißimum applicet. à quo sane circunflexu quum per nimiam oppletionem prohibeatur, partibus à se nimio interuallo diductis, cõtineri intro urinam omnino oportet, sicq; ischuriam fieri. cætera quidem per se patent.

Cur lotio referta uesica urinã excernere nequeamus.

Vrina quomodo excernatur.

RELIQVOS affectus, tertium genus symptomatum quod in deprauatis motibus consistit, sequi consueuit, quod per multas species distrahitur. Primã strangúriam uocant, quæ ob uesicę imbecillitatem, uel ob acre lotium fieri uidetur. Altera uentris fluxionibus haud absimilis est: eam hoc loco copiosius prosequi non fuerit absurdum. Fit autem quædam ueluti refusio, uel eliquatio, siue resolutio, siue dissolutio (aut quomodo-

cunque

cunque quis nominare decreuerit) interim uniuersi corporis, interim eorum duntaxat succorũ, quos uenæ continẽt. Deinde quod ita liquatum est, modo in uẽtrem, modo cũ urina defluit, nonnunquã in sudorem transmutatur. Itaque uenarum succis in serosam saniem resolutis, renes ad sese excrementum huiusmodi trahunt, præsertim, ubi integra ualetudine cõstant: tum enim serum à uenis expurgant, & continenter uesicæ transmittunt fluxionem. Quum uero renes inualidi fuerint, ut trahere nequeant, tum uenæ eius modi serum aut in uentrem demittunt, aut uniuerso corpori ipsum tradentes, de repente habitum ad aquam intercutem transmutant. Si uero crassius fuerit id, quod eliquatum est, nequeant uero renes ipsum trahere, ut in uentrem confluat necesse est. At ubi caro sic liquefacta est, tum uel uenter suscipit fluxionem, si crassum fuerit quod eliquatũ est: uel sudores profluent, si in uapores resoluatur. Atque de eliquatione tum carnis, tum sanguinis hæc dixisse in præsentia satis fuerit. Reliquorum lotij symptomatum, alia quidem uesicæ, aut renum affectus quosdam ostendunt, de quibus in Aphorismis Hippocrates scripsit: alia quantum uel cruditatis, uel cõcoctionis, sanguini accesserit declarãt. Atq; de his in Prognosticis traditum est.

QVAE ad *ablatam uesicæ functionem pertinere uu sympto=*

symptomata uidebantur, superiore commentario latè explicauit Galenus. Quæ in deprauatis motionibus cõsistunt, nunc tractare ingreditur. Ad deprauatã igitur motionem pertinent dysuria, hoc est (ut Galenus interpretatur) urinæ difficultas, et stranguria, hoc est urinæ stillicidium. utrobique enim deprauatè uesica suo munere fungitur, quum neq; pro naturæ modo urinam continere (quod peculiare est ipsius uesicæ munus) neque item reddere (quod priuatim ad ceruicem ipsius pertinet) satis potest. Vrinæ porrò stillicidium, hoc est urinæ guttatim emissæ fluorẽ, Galenus aut ob uesicæ imbecillitatem, lotium non satis continere potẽtis, aut ob lotij acrimoniã ad excretionem excitantẽ fieri contẽdit: imbecillitas autẽ uesicæ, unam aliquam contra naturam intemperiem, aut inflammationes, & apostemata in ipsa perpetuò sequi solet: Acre uero lotium reddi, quum humor aliquis acutus, calidus, mordax, aut salsa pituita, arenosa'ue excrementa, aut pus denique ipsum sero sanguinis fuerit intermistum: hæc enim omnia mordentem, & acutam urinam reddere solent. Quod quum euenit, stranguriam fieri omnino oportet, ipsa nimirum uesica ad excernẽdi munus sæpiuscule inuitata, nec ob dolorem, qui in emißione concitatur, uniuersam lotij copiã uno impetu excernere potente: quòd quasi perterrita facultas (quæ in ceruice eius, animalis & sensu prædita est) à suo munere abhorreat. Quæ causa est, cur & crebrò, et guttatim, stillicidij instar, in hoc symptomate profluat urina: uti ex sexto locorum affectorum cap. 4. colligi rectè ex Galeno potest. Altera uero est symptomatum huius generis species, per quam urina & multa, & tenuis, sæpe etiam

Dysuria.
Stranguria.

Vesicę & ceruicis eius munus.

Acrimoniæ lotij causæ.

pe etiam crassa cōtinuò emittitur: quam hic Galenus eliquationem nominat, seu dissolutionem, & refusionem, eamq; uentris fluxioni similem facit, ei scilicet quam leuitatem omnes nominant. Nam quemadmodū summa uentriculi in continendo imbecillitas, symptoma hoc creare solet, sic certè eadem in renibus, & uesica eliquationem, seu aquam ad matellam uocatam creabit: hanc porrò alibi Galenus urinæ profluuium, diabeten, & dipsacon appellari contendit. Fit autem symptoma huiusmodi, uenarum succis ob concoctricis earum imbecillitatem in serosam substātiam mutatis, atque renum ui attractis, & in uesicam demissis. Nam ipsis quidem renibus, probè ualentibus, serosum quicquid est, ad eos trahi omnino oportet, indeq; expultricis facultatis officio, in uesicam transmitti. Quòd si forte renes suō satis munere fungi nō poßint, tum certè uenæ serosum id trahent, & in uniuersum corpus demittentes, aquam intercutem creabunt. De reliquis uero symptomatis, quæ ex urina dignosci possunt, si quis exactam desiderat doctrinam, Hippocratis legat quartæ sectionis Aphorismos, & secūdum prædictionum eiusdem librum.

Eliquatio, & refusio.

Vide Galenum 6. de Loc. affec. cap. 3.

Vrinæ profluuij causæ.

OPORTVNVM itaque uidetur, ut ad sudores teanseamus, de quibus iam quodam modo dictum est, quòd resoluto interdum habitu eueniant: ac nominatur hic affectus Syncope. Cuius rei contrarium per criticos sudores accidit: quippe qui robustas uires annunciant, tantum abest ut dissolutam portendant naturā. Huiusmodi enim sudores cor-

pus purgant, atque his haud absimiles sunt sudores, quos & modica exercitatio, & balneum, & æstiuus calor euocauit. Atqui per immodicas exercitationes utilis quoque humoris nonnihil excernitur. Odorem etiam, & calorem expurgati excrementi referunt. Multus uero sudor effluit aut ob corporis raritatem, aut ob excremēti tenuitatem, aut eius abundantiam. E`diuerso à contrariis causis detinetur, si paucum, si uiscidum, si crassum fuerit excrementum, aut si cōstipantur meatus. id uero ipsis accidit, uel quia obturantur, uel quia clauduntur: obturantur à succis tum crassis, tum uiscosis: claduntur uerò, uel ob mediam, uel mollitiem. Atque ut reliquorū excrementorum, ita sudoris quoque tum suppresio, tum excretio ob uiriū in carne imbecillitatem euenire solet. Porrò tum uesica, tum uenter tolerant nonnunquam contenta in ipsis excrementa adeò facilè, ut grauatè ad expulsionem insurgere uideantur. Nonnunquam contrà, ne pauxillo quidem tempore sustinent, sed & molestè ferunt, & nihil non reijciunt.

Sudoris causæ QVID *sit sudor, iam à nobis suprà lib. 3. cap. 6. est dictum: sudoris uero quæ causæ, etsi quadantenus eodem est loco à nobis explicatum, latius tamen hic recenseri oportere operæpretium duximus. Itaq; qui resoluto nonnunquam habitu sudores proueniunt, Cardiaci propriè nuncupantur, syncopesq; accersere solent, &*

lent,& à uirium imbecillitate proueniunt. Eum nempe affectum,cardialgiam Celsus nominat, quo immodicis sudoribus languente stomacho totum corpus digeritur. Qui uero per morborum decretoria fluere consuerunt,ij non iam uirium imbecillitatem,sed potentiam,roburq; potius indicant. Qui enim fieri potest, ut noxius humor naturæ opera pulsus,& morbum finiat,& alleuationem ægro pariat, ni calida probè sit uirtus? Cõcoquere nanque,secernere,foras pellere,ualentis facultatis,non deiectæ sunt opera. Quæ quum omnia per morborum exacta indicia fiãt,robustas esse uires,non dissolutas,conijcere uerè oportet. Sudorem porrò concitant,moderata exercitatio,balneum, æstiuus calor,quòd istæc cutis meatus referent,succos attenuent,& excalfaciant,quæ proximæ sudoris causæ ab omnibus esse censentur. Quin & fortis, uehemensq; spiritus contentio,calidarum potionum creber usus,suffultarum pellibus uestium circumpositio, incessus concitatior,ira,cursus,lucta,pugna,& eius generis alia multa sudorem omnia creare consueuerunt. Hoc autem omnibus commune esse sudoribus Galenus apertè significat,quòd per eos corporis superflua expurgentur. nõnunquam uero etiam qui utiles sunt,& naturæ usibus apti humores: uti quũ per immodicam exercitationem(quòd hîc ait Galenus) uel per uirium dissolutionem,resolutumq; habitum sudores emanant. Multi uero sudoris cum hîc,tum Aphorismorũ quarto,causam Galenus uel corporis raritatem, uel excrementorum copiam, uel denique succorum tenuitatem statuit:modici uero,cõtrarias omnino:de quibus exactè,& dilucidè in litera. Sed quum sudorem elicien-

Celsus lib. 3. cap. 19.

Sudores decretorij.

Sudorem concitantia.

Copiosi sudoris causæ.

Gal. 4. apho. com. 41.

Problema de

Sudore scitu dignissimum.

Frigidi effectus.

Problematis solutio.

Arist. 2 proble. part. textu 37. & multis aliis.

tia omnia è calfacientium & reserantium genere esse dixerimus, quid esse causæ dicemus, cur à frigida statim potione per æstatem, nō item à calida sudor oriatur? quum frigidi præsertim sit densare, contrahere, stipare, quæ sudori impedimento esse, nemo non apertissime nouit. Nisi sit, quòd frigida potio in apertos tū, patentesq́; meatus breui permeans, eum, qui in externis corporis subsistit, uaporem cogens, densansq́;, in aquam conuertat: Aut refugiente potius ad externa calore, qui ante frigidæ potionem, intrò collectus subsederat, multum secum uaporem eo motu transferens, ad externos ducat meatus, qui sanè uapor mox à frigidi uirtute coactus, in sudorem uertitur. Quas ego eius problematis (cuius & antea nonnulla à me facta mentio est, lib. inquam 3. cap. 6.) causas esse certissimas indubiè crediderim. A calida autem id non fieri potione mirum non est, quòd ea potius uaporem fundat, atque discutiat, quàm sudoris materiam in aquam cogat. Quæ causa item est, cur per exercitia (quòd ait Aristoteles) *in sole non sudemus, in umbra degentibus mox sudor promoueatur: quòd solis scilicet calor dissipet, & transpiratū faciat, umbra cogat, & in aquam uaporē ipsum conuertat. At de his alias. Cætera patēt.*

CAPVT III.

CAETERVM cum hic sermo ad omnes partes communiter pertineat, ipsum ad finem usq; seruare, & simul persequi uoluimus. Etenim mirum, incredibileq́; uidetur, corpore aliquo noxam perpesso, uires ipsius omnes non ex æquo

lædi,

lædi, sed alias magis, alias minus, alias haud quaquam. Nemo enim ignorat, nullius partis functionem, ipsius essentia manente illęsa, posse impediri. At sæpenumero qualibet parte actionem aggrediente, aliàs alia functionum læditur: Neque enim simili apparatu opus est ad alterationem, atque ad eas actiones, quæ à uoluntatis imperio prodeũt. Quippe ad alterationem satis est, ut omnia sibijnuicem proximè accedant, neque opus est, ut locum loco mutent, neque ab ullo suscipiantur, neque teneant quippiam, neque fulciantur. Per actiones uerò ab electione prodeuntes, siue trahendum, siue detrahendum, siue implendũ aliquid fuerit, fieri non potest, ut sine motu secundũ locũ fiat actio.

Quib⁹ in actionibus motus secundũ locũ requiratur.

AD OMNES *certè partes ex æquo pertinet, quædam ita in se continere, atque adeò sufferre excrementa, ut grauatè à se expellant, cum ea nec quantitate multa, nec qualitate noxia ad sui expulsionem membra excitet. Tum enim solum ad suum ipsius munus uis excretoria (ita tradente Galeno) excitatur, cum aut superfluitatum copia grauatur, aut mordaci qualitate ad excernendum cogitur.* Proinde *quum ita in singulis nostri corporis partibus usu ueniat, id perpetuò memoria tenendum, ne, quod uesicæ, uentriculoq; accidere demonstratum est, id nõ & alijs quoque partibus euenire posse addubitemus.* Ex *æquo igitur, quod in fine præcedentis capitis dictum est, ad omnes partes pertinet. Sed non illud ex æquo uiribus*

Galen. 2. de diff. feb cap. ulti. & 2. de ratione uict. acut. comment. 31.

Non omnes corporis uires ex æquo lædi.

omnibus commune, ut corpore noxam aliquam subeunte, omnes pariter ipsius uires ex æquo tententur. Quod quanquam mirum uideri debeat, tamen in plerisque affectionibus ita usu uenire uidemus, ut non omnes partier uires, sed aliæ magis, aliæ minus, aliæ nihil prorsus lædantur: id quod per inæquales uocatas intemperaturas experiri facilimum erit. Nam si cui *ob iocinoris, uentriculi, cordis, alteriusue membri intemperiem noxa contingat, lædetur quidem corpus ipsum, si effatu digna fuerit intemperatura, uires tamen corporis omnes minime ex æquo lædentur, quum interea & sensifica, & motrix facultas, sua probè munia obibunt: uti etiam cōtrà accidere solet, ut* Ani*malis potentia læsa, non pariter* Naturalis *lædatur.*

Cur in corporis affectibus nō ex æquo omnes corporis uires lædantur.

Cuius ego rei hāc esse potissimùm causam crediderim, quòd non eodem prorsus temperamento, iisdemue instrumentis facultatum, ac partium quælibet munus suum obeat, ut ex Arte Medicinali Galeni, *& de* Vsu *partium libris probari quàm apertissimè potest.* Vnde *fit, ut uitiata unius uel facultatis, uel membri natura, aliarum lædi non sit necesse: ut proposito mox exemplo monstratum.* Tum *uero omnes ex æquo corporis facultates uitiari continget, uel cum magna quæpiam, & insignis in toto mutatio facta fuerit animante, uel cum æqualis totum corpus intēperies occuparit.* Hoc *ipsum porrò, non omnem in nobis corpore læso facultatem lædi, ex eo probare* Galenus *nititur, quòd nullius partis functio lædi ullo pacto possit, illæsa, quæ ipsam efficit, partis essentia.* At *cum non simili apparatu ad omnem obeundam functionem sit opus (ut hic bellè deducit* Galenus*) fit, lædi ut aliqua interdum possit, al-*

tera

tera illæsa manente. Eandem prorsus idem autor sententiam primo de Locis affect. protulit: sese enim duo hæc necessariò consequuntur, functionis læsio, & partis functionem edentis in sua ipsius essentia uitium: uti contrà, partis bonam habitudinem, functionis omnino integritas sequitur. Nam si naturalis partium constitutio (quam & ipsam sanitatem esse lib. 1. definiuimus) actionis causa est, uti est, earundem præter naturam constitutio, ex opposito, uitiatæ actionis causa erit. Vnde illud continuò sequitur: Nullius partis functionem impediri posse, illæsa manente, quæ ipsam efficit, parte. Quòd si argutulus quispiã hic, eam quæ à præincipiẽtibus causis euenit noxam, eam item quæ instrumentalium morborum uitio fit, opponat, quòd in his functiones quidem partium lædantur, non læsa tamen ipsarũ essentia, uti in prohibito à uinculis manuum motu, item in suffusione, uel pterygio, quam unguem nominat, quum in ijs manum quidem functio ab externa causa, crystalloidis autem, ab instrumenti uitio lædatur, ipsarum tamen essentia minime læsa. Quamobrem non id uerum esse perpetuò uideatur, nullius partis actionem impediri unquam, illæsa, quæ ipsam efficit, parte. Cui sane scrupo ita occurrendũ arbitror, ut dicatur Galeni quidem mentem, & sententiã perpetuò constare, atq; ita esse explicandam, ut ad cuiusuis functionis oblæsionẽ, lædi itidẽ eius partis, quæ actionẽ edit, essentiã opporteat, aut per proprietatẽ, aut per consensum. Nam in instrumẽtarijs morbis, nempe tumore, inflãmatione, & eius generis, si oculis eueniant, uisoria quidem facultas, et si in sui essentia læsa non est, per consensum tamen ad eam oculi partem,

Scrupi dilutio. Galeni sentẽtia 1. de locis affec. explicatur.

quæ

quæ læditur, nonnihil & ipsa contagij suscipit: sic uentriculus impedita duntaxat ipsius potentia, non etiãdum noxam sustinente, malè concoquere interdum solet, uti sexti huius libri, capite primo est uisum. Functionem itaq; læsam perpetuò uel nocumẽtum in essentia, uel impedimentum sequitur, uel Galeni præcitato à nobis loco, testimonio, atque hoc ipso, quem explicandum modo suscepimus. In ijs uerò functionum deprauationibus, quæ ab externa quapiam causa nascuntur, partis quidem essentia propriè lædi minimè dicetur, quum nulla præter externam subsit causa, quæ ipsam afficere posit, ab externa tamen impediri iure dicetur. Quæ ego ad propositum diluendum scrupum, Galeniq; sententiam confirmandam abundè sufficere puto. Quam uariæ autem sint ipsæ inter se nostri corporis actiones, & quo inuicem distent, exactè contextus ipse indicat.

ITAQVE si corpus adeò fuerit molle, ut & humidum, et fluidum, atque infirmum sit, ipsum neque similiter trahere, neque continere, neque excernere potest. Nam in omnibus huiusmodi functionibus, necesse est eos, qui agunt, & firmos esse, & intentos. Humiditas autem nõ prohibet, quominus ea, quæ inter se iuncta sunt, alterentur, præsertim si cum humiditate calor quoque conueniat. Neque ulla qualitatum agentium res uicinas perinde alterare uidetur, atque calor. Hinc manifestum est, quòd corpus uehemẽti tum calore, tum humore præditum, quàm

celerrime

celerrime alterabit, id est, & concoquet simul proprium alimentum, & sibi assimilabit. Durum uerò, sed ita durum, ut sicuti non facile flectitur, ita tutò firmatur, id & trahere uehementer quidlibet, & impellere uiolenter, & detinere fortiter poterit: neq; enim labascit, cum, tenditur, ut ea quæ sunt ualde mollia, neque ullum subest periculum ne frãgatur immodicè intentum: Denique quicquid semel complectendo apprehẽdit, id retinere potest: quum sic agere haudquaquam possint ea, quæ uel ob siccitatem uix flectentur, uel ob humorem nimis sunt mollia. Vt enim illa ad amplexus sunt inepta, ita hæc debili ansa innixa, facilè elabi sinunt ea, quæ comprehenderunt.

QVANTVM *inuicem distent, quæ alterationem efficiunt actiones, ab ijs quæ à uoluntatis imperio pẽdent, proxime explicare satègit Galenus.* Nunc *illud explicat, quale esse id debeat corpus, quod hisce functionibus obeundis aptum sit, & natura factum, inquiens:* Mollia *corpora & humore nimio flaccida, & infirma, actionibus ijs, quæ ab electione proueniunt, perficiendis parum idonea esse, siue trahendum quippiam, siue continendum, siue pellendum sit: quòd robore, & firmitate prædita esse omnino oporteat; quæ has functiones corpora edunt.* Nam *quum functiones eæ omnes, ut quadam, & impetu fiant (quæ ambo nisi à ualente, & bene firmo corpore perfici nullo pacto possunt) solidum, & intentum id prorsus esse oportet,* *quod*

Quæ corpora actionibus à uolũtatis imperio procedentibus parũ idonea.

Humiditas qualitatū imbecillima.

quod huic rei sit accommodum. Hinc fit ut humiditas ipsa per se, horum nequicquam efficere potis sit: quod qualitatum omnium sit imbecillima. Verùm si cum ea calor iungatur, nihil prohibet quo minus quæ coniuncta inter se erunt, ab ea alterari quadantenus possint. Tametsi ea omnis actio calori potius, quàm humiditati adscribi meritò poßit: quòd uel Aristotelis, & Galeni testimonio, qualitatum omnium, ad agendum sit efficacißima, & maxime apta: quòd celeriter in quæ agit, permeet: quòd uim, & impetum sua acrimonia faciat: quòd naturam suam ijs, in quæ operatur, breui impertiat: quòd diducat, fundat, attenuet: quæ alteri qualitatum nulli sunt à natura tributa. Proinde non ulla qualitatum alia res uicinas magis aut celerius, uehementiusq; alterare, quàm ipsa caliditas potest. Quamobrem qui calido sunt temperamento, si accedat humiditas, ad concoquendum cibum, et sibi aßimilandum præ cæteris omnibus (si uere temperatum demas corpus) erũt aptißimi: quòd calor ad id muneris inter qualitates omnium præstantißima hebeatur. Humiditas uerò promptè caloris actionem excipiat, quæ alienarum & ipsa impreßionum est maxime susceptiua, uti propriarum parum tenax. Itaque ob contrarias causas fieri credendum, cur frigida, & sicca corpora, & peßime conficiant, & omnium difficilimè ex nutrimento fructum sentiant, eumq; perexiguum: omnia enim hæc caloris inopia fiunt. Hinc senes, naturæ opera, nempè concoctionem, appositionem, adhæsionem, aßimilationemq; malè, pueri uerò istæc omnia optime perficiunt: uti II. de Temperamentis, & I. Aphoris. commento XIIII. à Galeno docetur.

Arist. 4. meteo. Galen in de cõstitu. artis.

Caliditas cur ad agendum efficacissima.

Qui ad concoquendum aptissimi.

IGITVR

IGITVR optimè nutriuntur calida, & humida corpora, alterant enim quàm celeriter, & alliciunt ad sese alimẽtum, mox in intimis partibus reponunt, deinde assimilant: pessimè omnium frigida, & sicca. Neq; enim alterare possunt, neque suscipere, neque apponere, neque assimilare. Iam calorem celeriter alterare posse, antea dictum est, atque in hac re consistit concoquendi ratio. Quòd uerò humidissimũ, idemq; mollissimum corpus, facilè in sese recipiat id quod alteratum est, admonitione potius, quàm probatione indiget. Similiter quòd durum, & siccum, nihil permittat ad se ingredi, priusquam & frangatur, ac ueluti exulceretur: Itidem quòd corpora humidiora tum facilius, tum celerius & adhæreant, & coalescant, duriorum uerò alia haudquaquam, alia non facilè sic afficiantur, neminem latere puto. Atque ut æs, ferrum, aurum, & lapides silentio prætereamus, de plumbo loquamur. Quippe manifeste constat plumbum cum plumbo haudquaquam coalescere, nisi prius calfacta fundantur.

Quæ corpora optimè, quæ pessimè nutriãtur.

EIVS *quod proxime dictum est, causas hoc commẽtario reddit Galenus, explicans cur nam calida, & humida corpora optime, frigida, & sicca, pessimè nutriantur. Prioris illius causa est, calidorum, & humidorum corporum ad ea omnia quæ nutritioni necessaria sunt, munia obeunda aptitudo: quum & celerrime alimentum*

alimentum caloris copia ad se trahant, & tractum reponant, & repositum immutent, atque prorsus assimilent: quæ sane sunt, si Galeno creditur, nutritionis præcurrētes, et ueluti ministræ actiones, ut sine quibus facultas ipsa, quæ Nutrix appellatur, fine suo potiri minime possit. Quamobrem qui istæc obire munia felicius poterunt, atque celerius, uti præfata corpora possunt, hæc sane optime nutrientur, atque ex alimento fructum quàm uberrimum sentient: quum in hoc tota & concoquendi, et immutandi cibi ratio sita sit: ut quod immutat corpus, natiui caloris copia abūdet, & natiuum etiam humorem, ueluti calori obsequentē habeat non parum multum. Siquidem, ut alicubi ait Galenus, natiuus calor omnium naturalium functionum causa uel præcipua est. Ob contrarias uerò omnino causas, contrarium quoque in frigidis, & siccis corporibus euenit, ipsam porrò humiditatem, hisce naturæ actionibus ad nutritionem necessarijs, ueluti adminiculum quoddam esse: quod & facilius quæ humida sunt, & mollia, adhærescant, & coitionem admittant, ex ipsa experimenti indubia fide assertum relinquit Galenus familiari adducto in metallis exēplo. Siquidem quum plumbum cætera metalla omnia & mollitie, & humore superet, fit, ut facilimè cum quouis adhæreat, & coalescat, sed non prius, quàm caloris ui liquatum sese fuderit: ut uidelicet per hæc nobis id aperiat Galenus, humiditatē ipsam per se nequicquam ad has actiones conferre, nisi adiuncta sit caliditas superans, conficiens, & probè omnia miscens. Quod sequenti commentario nobis latius idem explicabit Galenus.

Gal. 1. de facul. natur.

Gal. 1. aphor. comment. 15. Natiuus calor actionum omnium causa.

Plūbi natura.

ITAQVE

ITAQVE pueri,aliiq; , quorum corporis temperamentũ & calidius est, & humidius, in iis,quæ ad cõcoctionem, appositionem, adhæsionem atque nutricationem pertinẽt, optimè degunt.Etenim & concoctio,& nutricatio alterationes esse censentur. Appositio fit, quum cibus in roris speciẽ redactus ab alito suscipitur. Adhæsio autem est alimenti cum alito conglutinatio quædam,dũ in unum coalescunt.In iis omnibus nõ mediocrem præbet usum ad assimilationem, ipsius alẽdi corporis humiditas:quippe quæ constitutionem alimento habeat similem. Digestionis autem pèr corpus in pueris instrumenta,licet ad obeundas functiones parum sint ualida,sunt tamen satis idonea , nihilq; ipsis deesse uidetur. Nam uenæ moderatam ferè soliditatem,& robur obtinent. At retentrix in ipsis facultas imbecillior deprehenditur,quamobrem celeriter excernunt, siue grauet eos aliquid,siue aliam quamlibet perpetiantur molestiam . Porrò expellendi facultas pueris,itidem ut hæc, modicè imbecilla est . Quanquam retentrix facultas non solum in pueris,uerum etiã in reliquis omnibus,expultrice uidetur imbecillior, etiam si fuerint æquales,idq; , ob temporis , quo actio perficitur,prolixitatem Lõgiori enim tempore indiget retentrix potentia quò suo munere fungatur : expultrix uero breuiori tempore actionem suam; perficit : quippe quæ

quæ unico impetu id, quod molestũ uidetur impellere, abijcereq́ potest. Quemadmodũ cum in externis rebus uidemus hominem, ut proijciat à se onus aliquod, satis fortem, eundem tamen non posse ipsum tota die portare, ita internis quoque instrumẽtis usu uenit, ut facilius à se propellãt id, quod molestum est, quàm multo tempore retineant.

Exẽplũ Galeni aptissimũ.

SI QVAE natiuo calore plurimo abundant corpora, & humiditatem habent actioni caloris obsequẽtem, in ijs quæ ad nutricationem pertinent, optimè habent, consequens certe est, ut pueri in hoc sese feliciter gerant: quorum quum sint uentres natura calidissimi, & succulentus totius corporis habitus (ut qui à natalibus suis haud ita procul abscesserint) optimè omnino alimentum à se confici, & in aliti substantiam immutari oportet. Quamobrẽ meritò plurimùm illis offerendum alimentum Hippocrates *iussit, quòd & ad augmentum multa alimonia egeant, & ad nutricationis munus sint ualentissimi.* At uero *quum ad nutritionem pluribus sit alterationibus opus, in earũ singulis uult* Gal. *pueros præ cæteris primas tenere. Harum porrò prima est appositio, quæ tum fieri dicitur, quum immutatus iam in roris speciem cibus, atq; per mẽbra disseminatus, partibus adiungitur. Adhæsio fit, quum tam similior factus, & naturæ assumentis familiarior cibus, non tantum apponitur, sed appositus, cum eo quod nutriri debet, agglutinatur, quòd crassior, & adhærentior fit factus: tumq́; familiaritate quadam coalescunt in unum, & ueluti solidantur,* qui

Hippo. 1. Apho. textu 14. et 15.

Pueris plurimũ alimenti offerẽdum.

Ad nutritionem necessaria.

Appositio.

Adhæsio.

qui nutriturus est cibus, & quod ali debet corpus. Appositionis uitio atrophiam fieri, sicuti adhæsionis, Leucophlegmatian, omnibus est in cõfesso. Adhæsio uero recte huiusmodi functio à Galeno appellatur, quòd adhærere ea propriè dicantur, quæ inuicem familiari quodam glutino iuncta coaluerunt. Actiones igitur eæ ad nutritionis munus pertinentes, pares quidem in pueris reperiuntur. At quæ à ministrantibus prodeunt facultatibus, Retentrice, & Expultrice, minimè certe æquales esse in ipsis deprehenduntur: celerius nanque, si quid foras pellendum est, excernunt, quàm cõtinendum retineant: idq; ea causa, quòd retentrix potentia sicco, expultrix humido potius operetur. Quo quum maximè abundent pueri, fit, ut facultatis huius munia celerius, atque felicius obeant. Quæ cuncta quum familiari, et probè apparato ex externis rebus exemplo Galenus affirmet, & nota faciat, intacta relinquemus. *Adhærere quæ dicãtur.*

IGITVR pueri (nam de his nobis sermo est) ut alteratricis facultatis robore iuuenes superant, ita in attrahendi facultate sunt ipsis longè inferiores: quamuis ne in hac quidem deficiat eos quicquam, quòd ad eius muneris functionem desiderari possit. In duabus reliquis facultatibus à iuuenibus uincuntur: quanquam non deprehẽditur expultricis imbecillitas, idq; ob temporis breuitatem, quo suo fungitur munere Quippe crebrius & uomunt, & deijciunt quàm iuuenes, non ob expultricis potentiæ robur, sed ob retentricis imbecillitatem. Atq; in concoctionibus quæ

ad uentriculum pertinēt, si humida, mollia'qꝫ sumpserint, ea perinde ut iuuenes concoquere possunt, dura uero deterius cōficiunt. Etenim puerorum calor, ad uaporis naturam, iuuenum uero, ad siccitatem magis accedit. Atqui humidiora corpora, humidioribus indigent alimentis: sicciora, siccioribus.

INTER *cætera omnia quæ axiomatum loco haberi Medici omnes, præcipueq́; Gal. uolunt, illud unum in primis est: Natiuum calorem actionum naturalium omnium præcipuam, post facultatē, esse causam: quod millies in mille locis explicare nobis Galenus est uisus. Ex quo sane enunciato, & illud statim sequitur: Eos qui hoc calore plurimum polleant, ijs actionibus obeundis maxime esse aptos: qui minus, minime adhæc pares. Quamobrem meritò (quod hic ait Gal.) pueri iuuenes alteratricis facultatis robore superabunt: quòd plurimus ijs insit natiuus calor, inquiente Hippocrate: Qui crescunt, natiui caloris plurimum habere: hoc est, aëreæ substantiæ, & halituosæ, ex qua constant pueri, eaq́; plurima abundant. Nam tametsi iuuenum calor puerorum calori æqualis à Galeno statuatur, non id certè ad natiui caloris substantiam, cuius pueros maximè locupletes esse constat, referendum, sed ad ipsum intellectus iudicium, quo in gradu penè æquales esse deprehenduntur. Sed quum puerorum calor mitis sit, plurimus, & halituosus, fit, ut ij iuuenibus felicius concoquant: quòd soleat alteratrix potentia calido, humidoq́; perfici, & augeri, sicco frangi, & debilitari, ita statuentibus Galeno, & Auicen. At ut iuuenes in hac*

Gal. 1. aphor. com. 15. et 2. de facul. nat. & 5. de Sympto. cau.

Hippocr. 1. Aphor. textu 14. Expositio Aphorismi Hippo.

Puerorum et iuuenum calor quomodo æquales.

Gal. hoc loco Auic. Fen. 1. primi doctrina. 6. cap. 3.

hac facultate pueri superant, sic in attrahendi potentia longißime à iuuenibus ijdem superantur: quòd attractus plurimo, & uehementi egeat motu, qui secundum locum dicitur: quum oporteat, quod trahitur, eò deduci, quò apponi, & sisti debet: ut in alimenti ex uenis ad singulas corporis particulas deductione bellè explicat alicubi Galen. *Atque hìc sanè qui in attractione fit motus, quum uillorum ministerio, sæpe etiam musculorũ perficiatur in animantibus, hos autem præ humore nimio, & mollitie, maximè imbecilles pueri habeant, fortes uerò iuuenes, consequens est, ut functio hæc à iuuenibus quàm pueris felicius perficiatur.* At *uerò in retinendi, & expellendi actionibus multò maxime pueris iuuenes præstant: quòd acrior sit, & ut uult* Gale. *siccior eorum calor, hoc est, in sicca magis, & minus aërea substantia situs, eoq́; melius continere omnia possunt: siquidem retentrix facultas sicco iuuari potißimum solet.* Expellunt *uero quod grauat, iuuenes ualentius, quòd ad excernendum caloris acrimonia uehementius excitentur.* Nam *tametsi crebrius pueri, atque etiam promptius, tum uomant, tum deijciant, quàm facere iuuenes soleant, id non tam expultricis robori in ipsis, quàm retentricis infirmitati adscribendum.* Quæ *in eis cum sit imbecillima, fit, ut celeriter quod grauat, expellant, non expultricis ui, sed contentricis infirmitate.* Quemadmodũ *enim qui graue humeris gestant onus, facilius id deponunt, quàm diutius contineant, idq́; non expultricis robore, ut quæ tantum à se ponere molem nequeat, sed contentiuæ imbecillitate, quæ nimio pondere superata, ipsum ferre amplius nequeat, sic sanè pueri quod grauat promptè*

Galen. 2. de Fac. natu ad principium.

Vide exemplum hoc paulo supra, ex Galeno hoc ipso capite.

 quidem,

quidem, retentricis imbecillitate, non expultricis robore à se pellunt. Quod uerò mox subdit Gal. mollia, humidaq; pueros iuuenibus facilius, dura non sic concoquere posse, ei non repugnat, quod paulò antea à se est dictum, in hac quidem concoquendi facultate pueros iuuenibus præstare. Nam etsi dura difficilius concoquant, non facultatis uitio, sed similitudinis naturæ, & affinitatis culpa omnino id illis euenit: quòd dura quæ sunt, puerorum naturæ dißimilia sint magis, & alieniora, quàm ut in eorum naturam facile deduci possint: ut doctè hic explicare Gal. est uisus, & plene etiã Auicenna confirmat: idq; ratione certè optima. Nam puerorum calor halituosus est, & naturæ aëreæ magis, iuuenum siccior & acrior, ut pluribus locis Galen. Quamobrem meritò humidiora, & molliora, durioribus, & siccioribus erunt pueris familiariora, eorumq; naturæ proxima, eoq; facilius uinci ab ipsis & alterari poterunt: quum, iuxta Hippocr. & Galenum, humidiora corpora humidioribus egeant alimentis, sicciora siccioribus: quod crebris Galeni locis perspectum nobis factũ est, prorsusq; demonstratum. Nam & in arte Medicinali, & 1. de San. tu. Quinto quoque, ac sexto eiusdem tractationis libris. Et 1. Aphor. com. XVI. eadem sententia inculcatur. Lapsa uero à temperamento corpora ob id simili ego alimento egere arbitror, si talia modo seruare, non etiam dum in melius reducere uolumus, quòd quum nutritio omnis similitudine quadam, & familiaritate eius quod nutrit, cum eo quod ali debet, fiat, sint autem familiaria magis, quæ & similia (nullum enim contrarium, familiare aut dici, aut esse potest) sequitur nutritionem feliciorem omnino

Iuuenes dura facilius côcoquere pueris.

Auic. Fen 1. primi Doct. 6. cap. 3. ad finem.

Hippo. 1. Aphor. tex 16. & Galen. in com. & in arte medicinali.

Lapsa corpora cur simili egeant alimento.

Vide Gal. 6. de Sanit. tu.

omnino à similibus, quàm contrarijs procedere. Quãobrem quum cuiuslibet corporis tutela, et in suo ipsius statu conseruatio, nutritione congrua fiat, sit autẽ congrua magis, quæ naturæ assumẽtis similibus cibis constat, consequens certè est, ut calidiora corpora calidioribus, frigidiora frigidioribus, sicq́; reliqua suis similibus regamus. Nec obstat quòd sexto de Sanit. tuen. ca- *lidiora, & frigidiora corpora contrarijs, potius quam similibus seruanda idem* Galenus *statuit: &* 1. de Alimen. facul. *Atque eiusdem tractationis* III. *idipsum quoque consuluisse est usus, intemperatis corporibus contraria potius quàm similia offerens. Quod & rursus in* Arte medicinali *cautum uoluit, his uerbis:* A' *similibus (inquit) suæ temperaturæ causis facilè offenduntur, iuuantur autem à modico contrariorum usu.* Et in Aphorismis *sectione tertia, eiusdemq́; numeri commentario, contraria uictus genera, his qui à iusto temperamenti modo recessere, ceu salubriora similibus consuluit.* Hæc *enim omnia etsi pugnantia uidentur, minimeq́; his quæ hoc loco dicuntur consentanea, penitius tamen expensa, cohærentia potius quàm contraria uidebuntur.* Nam *quum similibus intemperata corpora regenda censuit* Galenus, *id quidem de non multum distantibus, & ut multum salubribus dictum iure uoluit. Quæ enim benè temperata sunt, & quæ item modicè à tẽperamento recedunt, ea quidem similibus seruare expedit: de quibus id in* Arte Medicinali *dictũ est: Calidiora corpora calidioris uictus rationem exposcunt, frigidiora frigidioris, &c.* Verũ *si permagnus sit à temperamento lapsus, tum certè, ut nunc salubria corpora quum sint, infirmam habent constitu-*

Scrupi dilutio.

Exponitur locus Galen. in arte medicinali.

Calidiora corpora, &c.

tionem, & facilè in morbos suæ eorum naturæ similes delabuntur: in quos ne decidant, tutius quidem contrarijs, quàm similibus seruabuntur: quum talia corpora (ut uult Galenus) permutatione potius, quàm conseruatione indigeant. At de ijs in Arte Medicinali plura. Nunc hæc satis.

Gal. 6. de Sanit. tuen. & in arte medicinali.

IGITVR si concoctio est alteratio alimenti ad propriam aliti qualitatem, consequens est, humidiores, molliorescꝫ cibos pueris esse magis peculiares, iuuenibus uero aridiores. Senes ad omnes ferè functiones, corpus male affectũ habent, quippe qui iuuenibus sunt aridiores: præterea frigidi sunt. Igitur neque probè cõcoquunt, ob caloris penuriam, neque nutriuntur, partim ob siccitatem, partim ob alteratricis facultatis imbecillitatem. Iam digestio per corpus ipsis & tarda, & imbecilla est, nimirum instrumentis torpentibus ob frigiditatem. Deiectiones uero quæ quidem breuibus interuallis proueniunt, potentiæ imbecillitatem non arguunt: quæ uero longiori spatio, male perficiuntur. Cæterum ad functiones practicas, durum, & calidum instrumentum magis idoneum est, frigidum uero, & humidum maximè imbecillum. Reliquæ duæ coniugationes, inter has medium locum obtinent. Atqꝫ si ætates spectes, frigidum, simul & humidũ corpus haudquaquam deprehẽdes: iam enim dictum est, senũ corpora esse frigida, & sicca. Porrò inter

ter prauas temperaturas, aliæ secundum naturam propriam alicui conueniunt: aliæ ex acquisitis prodeunt affectibus: ut, exēpli causa, phrenitis morbus est calidus, & siccus, atque ob hoc ad practicas functiones ualentissimus, contrà lethargus imbecillus, quippè qui abundanti, frigidoq; humore partes irrigat. Atq; huiusmodi est quædam aquæ intercutis species, maxime ea, quę tum leucophlegmatia, tum Anasarcą nominatur. Deniq; frigidum ubiq; debilius est, & torpidum, siue siccitas, siue humiditas frigori iungatur.

PARS *hæc tota quum ex superiori commentario pendeat, & ipsa per se alioqui explicatissima sit, & maxime exposita, lōgiori interpretatione minime indigere mihi est uisa: quum ipse sibi Galenus commentarij uice sit. Illud tantum explicabimus, cur functionibus practicis, ut uocat Galenus, calidum, durumq; instrumentū, hoc est, dissolutu contumax, efficacius sit, & idoneum magis. Quod ut intelligatur, id prius sciendum, actiones eas Philosophis omnibus practicas dici solere, quæ in agendo, & aliquid efficiendo, totæ sint,* *Actiones practicæ.* *quarumq; finis actio, seu effectio ipsa sit, non tantum rei de qua quis cogitat contemplatio: hanc enim Græci* Θεωρίαν καὶ θεώρησιν *uocant: illam,* πρᾶξιν, *uti actuosum,* πρακτικόν. *Itaq; quum ad agendum, item & efficiendum, & organo corporeo sit opus, & uiribus ualentibus, calidum omnino corpus esse oportet, quòd ijs actionibus accommodatum sit, probeq; congruens. Proinde quos calido temperamento, & bene*

composito corpore esse uidemus, hos, in actionibus, & reipublicæ munijs administrandis celeres, promptos, & expeditos cernimus: contrà frigidos, ineptos, tardos, minime actuosos: ut de his omnibus in problematis sensisse Aristoteles est uisus. Cætera patent.

Arist. 30. proble par. textu 1.

HAVD aliter inter naturales potentias, retentrix robustior quidem uidetur in aridioribus, calidioribusq; instrumẽtis: imbecillior uero in humidioribus, frigidioribusq;, siue statim à generatione ita fuerint affecta, siue succedente tempore huiusmodi affectiones acquisiuerint. Porrò animaduertere in singulis partibus oportet, quantum recedant à modo, ut exempli gratia, nerui, tendones, musculi, syndesmi, id est, ligamenta, quanto sicciores, tãto robustiores esse necesse est: nisi adeò modum excesserint, ut & uix flecti possint ob duritiem, & ueluti friabiles uideantur ob siccitatem. Atqui ubi sic affecti sunt, conuulsione corripiuntur. Contrà, naturalia instrumẽta, quò sunt humidiora, eò sunt ad nutricationem magis idonea, etiam si ad extremam humiditatem ipsorum temperamẽtum perueniat: ad concoctionẽ uero nõ sunt aptiora, neq; seipsis, neq; aridioribus, quibus similis fuerit calor: Nisi siccum aliquando cibũ exhibeas instrumẽto sicco, & squallido, non liberaliter ei miscẽs humiditatem. Cæterũ & ad digestionẽ per corpus, & ad excretiones, corpora admodũ dura sunt inepta, ꝙ haud

facile

facile uel dilatantur, uel contrahũtur: quorum alterũ attractionẽ, alterum excretionem promouet. Sed rem omnem in paucos scopos contrahẽtes, summatim perstringamus. Calor auctus, ad omnem alterationem efficacissimus est, nisi ad tantam uehementiam increscat, ut eliquandi uim assequatur: nam tum primum redditur omnino inutilis. Frigiditas nulli functioni utilis est. Siccitas ad robur, & firmitudinem confert, nisi adeò fuerit aucta, ut corpora rigida, immobilia, ac friabilia efficiat. Humiditas ad nutricationẽ quidem mirifice facit, cæteris uero functionibus omnibus aduersatur, ea excepta, qua corpus augmentũ recipit: huic enim efficacius quàm nutricationi auxiliatur. Qui enim probè augmentum consequi uoluerit, ut extendatur facile, & infictur opus est.

NATVRALIVM *facultatum quælibet, una aliqua elementari qualitate perficitur, & ad functionem suam exercendam accommodatior reddi solet. proinde ut quæq; facultas proprium, idoneumq; erit nacta instrumentũ, eo quo uirtuti opus est temperamento præditum, sic certè felicius operabitur.* Ea ob id causa est, *cur retentrix in siccioribus, calidioribusq; instrumentis, robustior, in humidioribus, frigidioribusq; imbecillior euadat: contrà expultrix humidum poscat instrumentum, sicco debilitetur. Cuius occasione fieri uidemus, ut qui graciles sunt, & sicco corporis habitu, ad excretiones sint ineptißimi, qui carnosiores, & succulenti*

Vide Galen. lic. et Auicẽnã fen. 1. primi. Doct. 6. cap. 3.

Qui ad excretiones ineptißimi & contrà.

lenti magis, aluos citas habeant. Non solum autem ad excretionem humiditas, sed & ad nutricationem quoque praesidij plurimum adfert: quòd ad eam digestione per corpus & multiplici alteratione sit opus, quibus sanè pernecessarijs ad nutritionem functionibus humiditas famulatum praestare solet. Nam quod siccitate emarcuit, neque probè digeri, nec confici rectè potest. Quod Galenus insinuare uolens, rectè subiecit, ad digestionem per corpus, & ad excretiones, corpora admodum dura inepta esse. Id uero in primis sciendum, ad omnem, quae naturae opera fit, alteratione, natiuum calorem maximè efficacem, & necessarium esse, ut quo peculiariter, ceu instrumento praecipuo, natura ad munia omnia uti soleat. Cōstat enim operum naturae omnium, natiuum in nobis calorem, ut uult in Aphorismis Galenus, causam esse: quòd scilicet facultatum nostri corporis omnium sit uehiculum. Quamobrem quum calidum ipsum ad omnia efficax iure optimo constituatur, consequens est, ut frigiditas illi contraria nulli functioni utilis esse putetur: contrariorum enim contrariae perpetuò sunt rationes: praesertim si naturae actiones circa nutrimentum spectes. Non enim attractioni idonea est frigiditas, quum motum prohibeat, qui in attractione tamen (ut Medici omnes uolunt) pernecessarius est, non concoctioni, ut quae maximè calido perficiatur, proindeq; calidos natura uentres ad concoquendum idoneos, frigidos contra, Galenus asseruit. Excretioni uero multò etiam minus eadem conuenit: quum ualentißimo motu effici omnis excretio soleat, contrahere uero & motum sistere ipsa per se frigiditas poßit. Retinendi porrò functionem, non est quòd quis

Gal. 1. apho. com. 15.

Calor natiuus facultatum omnium uehiculum.

Frigiditas nulli est usui.

Gal. in arte medicinali.

quis illi iure tribuat. Nam etsi ad continendum ipsa quadantenus iuuare uidetur, non id tamen per se, sed ex accidenti facit, nimirum uel calidi extinctu, uel motus priuatione. Ipsa enim, uel Auicennæ testimonio (ut eius ipsius uerba referam) & mortificat, & paralyticum facit. Nec ita tamen nude, ac iniune hæc accipi uelim, ut id senserit Galenus, frigiditatem nulli prorsus usui esse: quum exploratum sit Animantium, & mistorum omnium corpora calido, frigido, humido, siccoq; constare: item multa frigido in natura constitui, nempe adipem frigido cogi, niuem, & glaciem eiusdem opera concrescere, uarij generis metalla creari. Quæ etsi maximè uera, & ex Aristotelis penu desumpta confiteri oporteat, multò tamen id uerius, Animantium naturam calido propriè, frigido minimè uti, in ijs præsertim functionibus, quæ ad corporis tutelam, & integritatem spectant. Nam siue uitæ munus spectes, siue nutricationis, siue generationis opus attendas, seu etiam animale, hoc est, sensus, & motus, calido omnia perfici, & uigere: frigido dilabi, & corrumpi inuenies: ut quod uel Hippocratis sententia, liuores, conuulsiones, rigores, distensionesq; creare soleat, primisq;, ac princibus membris maxime sit aduersum. plura qui uolet de frigiditatis usu, Apponensem Conciliatorem adeat, Differentia 61.

Auicenna fen. 1. prim. Doct. 6. cap. 3.

Hippocr. 5. aphor.

SED nõ abs re fortasse fuerit hoc loco finem huic operi imponere. Neque enim (ut iam antea dictũ est) omnia particulatim persequi, sed ad studiosorum exercitationem, multis exemplis, ad complures symptoma-

tum tum ſpecies, tum genera, ſermonem inducere propoſuimus. uerũ quia non ad tantam creuit liber magnitudinem, quin plura capere poſsit, dicamus ea quoque, quæ hactenus fuerũt omiſſa. Siue è naribus, ſiue auribus, ſiue palato, ſiue oculis, ſiue faucibus, ſiue utero, aut ex reliquarum partium quacunque aliquid profluit, eius tum quantitatem, tum qualitatem conſiderare, atque excretionis modum in cauſas iam dictas reducere oportet. Sic enim inuenientur ſymptomata, quæ à ſimilarium intemperie ortum habent, itidem inſtrumentorum morbi, inſuper qualis, quantaq; fuerit materia.

Exemplaris exercitationis uſus & efficacia.

INSTITVTAM *exemplari exercitatione rationem ad quiduis diſcendum aptiſsimam eſſe, non Galenus ipſe modo, ſed Philoſophorum ſcientiſsimi quiq; recte affirmare ſunt uiſi. Nam quæ exemplis fit inſtructio, ita diſcentis animum ad ea quæ ſcire parat, quæq; antea reconditiſsima uidebantur, recolligit, ac ueluti poſita ob oculos luce in ignota molliter ducit, ut quæ exacto uix demonſtrationis robore ab ſtudioſo percipi poſſunt, craſſa exemplorum minerua ſæpe manu teneri poſſe, & certa haberi uideantur. Quamobrẽ quum* *Gal. 8. meth.* *& natura prudentem & exercitatũ oporteat eſſe Medicum, in his præſtat quemq; exerceri, unde in arte inſtructior, & conſummatior reddi poſsit. Quod intuens Galenus, quod reliquum eſt libri, propoſitis exemplis abſoluere parat. Supereſſe id autem uidetur, defluxionum ut omnium cauſas ad unguem explicet omnes.*

Quod

Quod hac methodo facit, ut eorum quæ excernuntur omnium, non quantitatem modo, sed & qualitatem, & excretionis modum spectari à nobis debere ostendat, quo symptomatum causæ omnes arte exprimi poßint. *Quid in defluxionibus spectandum.*

Equidem etsi in Aphorismis Hippocrates, deiectiones non multitudine æstimandas, sed deiectionis modo, & ægri tolerantia censet, quantitatis tamen modũ nouisse eò expedit, ut uirium ægrotantis robur, quousq; inquã deiectionis, aut excretionis cuiusuis impetũ ferre possit, deprehendere poßimus. Ad multam nempè excretionem ferè semper corporis uirium resolutio sequitur, uti à modica, agitatio, & aggrauatio. Proinde rectè in Aphorismis dixit Galenus: Siue à natura, siue à nobis euacuatio fiat, omnino quantum sit uacuandum metiri oportere. Cum autem à multitudine Hippocrates iudicium non esse sumendum asseruit, nõ id ita accipiendum, ut nullam prorsus quantitatis euacuationis rationem habendam censuerit, sed id potius, è qualitatis, & excretionis modo maius omnino, exactiusq; iudicium, quàm ab excrementorum copia, de euacuationis utilitate, sumi. Nam non ob id quòd multa uacuata sint excrementa, utilem fuisse uacuationem colligimus, sed tum maximè, cum quæ educta sunt, ægrum seipso leuiorem reddunt. quo sanè indicio abundè multam, & congruentem fuisse uacuationem conijcimus, si inquam & bene æger toleret, & alleuatio inde sequatur: quod ipsum ex humorum eiecta copia absolute discernere minime poßumus. Nam quæ in uno magna, & immodica excretio iure dicetur, in alio mediocris uix censebitur, ut sunt uarij hominum habitus, atq; naturæ. Eam igitur ob rem, nõ tam multitudinẽ, et copiam

Hipp. 1. aph. textu. 23.

Gal. 1. apho. com. 23.

Expositio apho. citati.

copiam in euacuationibus, quàm excretionis qualitatem, ac modum, si inquam conferat, & toleret æger, an secus, expendendum, rectè Hippocrates pronunciauit.

VELVTI (explicausa) tum destillationis, tum grauedinis (hæc coryʃa, illa catarrhus Græcis nominatur) causa est cerebrum, ut pars quidem similaris, uel à frigore, uel à solis ardore, ad intemperiem reductum, ut instrumentum uero, quatenus à plenitudine infestatur. Igitur quemadmodum profluuiũ in uentre per cruditatem fieri solet, ita dictorum affectuum uterque in cerebro. Nominamus autem destillationẽ, ubi ad os excrementum defluxerit: grauedinem uero, si nares infestet. Raucitas (Græci branchum uocant) ob destillationem imbutis faucibus fieri solet. Si ad gurgulionem fluxio deriuetur, aut uuam (ut uocant) parit, aut alias in tumorem ipsum attollit. Si in adenas quæ in fine oris utrinque sibi inuicem apponuntur, antiadas facit. Si in partes illis adiacentes, paristhmia. Atque defertur fluxio à capite, nonnunquam in uentrem, nonnunquam in asperam arteriam, utrilibet mirificè nocens. Verum de huiusmodi fluxionum noxis, maiores nostri accuratius scripserunt, & nos in medẽdi Methodo de ipsis amplius dicemus. Porrò de his, qui uel è pulmone, uel thorace expuunt, iam antea in libro de Crisibus diximus.

CVM

CVM in omni fluxione, quantitatem, qualitatemq; & excretionis modum considerandum antea dixisset, eaq; omnia in causas iam præcedentibus capitibus enarratas, reijcienda fore, nempe, in humoris copiam, lentorem, craßitiem, tenuitatemq;, in facultatis ipsius expellentis robur, aut imbecillitatem, in corporis habitum, & meatuum uel stipationem, uel contrà nimiam apertionem (in has enim causas excretionis, uel retentionis immodicæ symptomata reijcere proximè Gal. est uisus) nunc eadem exemplis propositis confirmat: indicans fluxionis omnis, quæ ad subditas partes fiat, quæ in uniuersum sint causæ. Cōmunis porrò fluxionū in subiectas partes fermè omnium, cerebrum intemperie affectum, uel plenitudine nimia graue, causa esse solet, quòd suapte natura crudis, & pituiosis gignendis excrementis frigiditate sua, & humiditate maxime sit aptum. Quum enim (ut uult Galenus) uentris fluxiones à cruditate secundum plurimum nasci soleant, multò maxime destillationem, & grauedinem, à crudis, pariter ex cerebro manantibus excrementis prouenire censendum erit. quòd exangue, frigidum, & in concoquendo infirmum cerebrum soleat esse, ad hæc in expellendo remissum & lentum. Itaque ad intemperiem cerebrum frigore nimio, aut calore duci solet: quòd frigus cogendo, & quasi partes humore imbutas exprimendo, calor, fundendo, & eliquando defluxionem pariat. Sic per uehemētem Boreæ flatum, & solis ardores fluxiones huiusmodi excitari sæpe uidemus. Nec repugnat idem à contrarijs quandoque fieri, quòd non ex æquo, nec per se ab utrisque fluxio enascatur, sed à calido propriùs, à frigido ex accidenti,

Excretionis, uel retentionis immodicæ causæ.

Cerebrū defluxionis omnis causa cur statuatur.

Calor & frigus quomodo defluxionem pariant.

Idem à contrarijs quandoque fieri.

denti, à quadam partium à frigido coactione. unde contentum exprimi succum, necessarium quidem sit: ipsam uero fluxionem uariè, secundum naturam partium, in quas ruit, nuncupari, omnium medicinæ autorum consensu, in primisq; Galeni in hac parte constat: ut dicatur quæ ad nares fertur, Græcis κορυζα, Latinis Grauedo: quæ ad os, destillationem uocemus, κατάῤῥουν Græci dicunt: quæ ad fauces, nos raucitatem, Græci βράγχον appellant: sic & in oris adenas, & adiacentes partes procumbentes suo quanque nomine, ut exponit Glenus, apposite designemus, & alias ἀντιάδας, alias παρίσθμια Græcè, Latinè tonsillas nominemus. Sed hæc de nominibus est ratio, in qua ne diutius implicemur, sæpe nos Galenus docuit. De thoracis porrò, et pulmonis fluxionibus tũ 2. de Crisibus libro, tum 5. Methodi medẽdi. sicuti de reliquis omnibus in eiusdem tractationis libris dictum est, præcipuè uero lib. 7. Methodi, ubi ex professo de uentriculi fluxionibus agitur.

CAETERVM neque mensium suppressionem, neq; prauas expulsiones, omnium quæ ex utero profluere solent, difficile fuerit inuenire, si similes tibi scopos proposueris. Etenim nonnunquam uteri ipsius corpus, si solidum fuerit, aut durum, causa est, cur mẽses supprimantur. Duratur autem uel ilico ab origine, adeò ut nihil unquam expurgare queat, nisi uel medicamentorum, uel temporis beneficio, ad meliorem transferatur constitutionem, aut tractu temporis post generationem,

nerationem, idq́ pro illius affectus ratione, quo crebrius uterum infestari contigerit. Atque uitiosa etiam uenarum angustia protinus in utero contrahitur, conformante eā muliere. Cui proportione respōdet ea, quàm adiacentia corpora faciunt, constipatio, quanquam hæc accidit interdum, ubi citra culpam crassius euaserit corpus: intemperies autem uteri & à natura oritur, & affectus quosdam comitatur, quemadmodum & dēsitas. At detinentur etiam nonnunquam mēses ob materiam ipsam, quum uel crassum fuerit excrementum, uel uiscosum. Supprimuntur etiam nonnunquam, licet utile fuerit excrementum, ob huiusmodi humores, uasis quæ ad uterum descendunt. Præterea uniuersi corporis occasione, mulier interdum nihil expurgat, interdum plus iusto, interdū minus, nōnunquam etiam deprauatum. Nihil omnino excernit, ob multas excercitationes, & uictum tenuem, & quum ad alias partes repunt humores. Minus excernit, easdem ob causas, sed remissiores quàm pro naturali consuetudine. Plus autem, ob diuturnum otium, & uictum opiparum.

EADEM *methodo, qua reliquorum membrorum omnium symptomata inuestigauit, & nunc quoque uteri inquirenda esse, hoc de uteri symptomatis commentario planum facit* Galenus, *suppressorum scilicet aut redundantium mensiū, ad hæc deprauatorum cau-*

sas in uniuersum adferens omnes, easq; aut in uteri uitium, aut totius corporis, aut tandem menstrui sanguinis, aut denique in prauam uictus rationem reijciens.

Cur mẽstrua purgatio mulieribus data.

Porrò menstruam hanc purgationem commodè mulieribus à natura datam omnes existimant, quòd quum & uitæ ignauia, & sexus natura, & concoctionis humorum imbecillitate, serosi excrementi, & crudi sanguinis copiam colligant, fit, ut horum multitudine grauata facultas excretoria, per ora uasorum quæ ad uterum finiuntur, inutilia hæc expellat. Quæ sanè excretio quum menstruo spatio recurrere soleat, uel quòd lunæ cursum, ut Astronomi uolunt, sequitur, uel quòd statum sit illud à natura tempus, quo mulierum superflua expurgari oporteat (ne longiore mora nimio humore noxam contrahant) factum est, ut menses dicti sint, qui tum propelluntur humores.

Menses unde dicti.

Supprimi autem præter naturam solent, uteri corpore solidiore, durioreq; facto, idq; ab ipso protinus ortu, uel uitio aliquo post cõtracto, item & uitiosa uasorum angustia, compreßione, constipatione, sanguinis menstrui craßitie, lentore, nimia copia, obstructis scilicet uteri uasis, item & sanguinis paucitate ob exercitationem multam, & uictum tenuem. Suppressorum mensium eæ omnino solent esse causæ: sicuti diminutorum, & deficientium illæ eædem, sed remißiores. Minus quoque fluunt menses, quum sanguis in alias partes ui naturæ, aut morbi reuellitur, uel quum uterus morbosum aliquid patitur: sicuti contrà immoderatius prodeunt, uel ob uitæ segnitiem, & uictum pleniorem, & expultricis in expellendo potentiam, aut ob uteri morbos aliquos excretionem huiusmodi excitantes.

CAETERVM deprauatæ per uterum fluxiones(nominatur uero quicquid huiusmodi est fluxus muliebris)fiunt,expurgato per hanc partem uniuerso corpore.Atque talem semper refert speciem id quod excernitur, quale est id quod in animante redundat. Quippè rubrum excrementum sanguinis saniem declarat,album pituitam,pallidum bilem amaram.Præter iam dicta, est aliud ex utero deprauatum profluuium,ob affectum aliquem ipsum infestantem,eueniens.Insuper menses interdum supprimuntur,non ob sanguinis penuriam,quam uel multa exercitatio(ut dictum est)uel tenuis uictus induxit, neque ob affectum in utero consistentem, sed propter robustas uires,sanguine ad alias partes irruente.uerum (ut nuper dicebam) haud difficile fuerit,quemlibet(ni fallor)in his commẽtarijs uersatum,& iam circa multa excercitatum, huiusmodi per seipsum inuenire. Etenim neminem latet quòd nonnunquam aut maior mensium copia fluit quàm antea, aut minor, aut omnino nihil fluit, aut prauum est quod effluit, ob proprios uteri morbos,siue ipsius cornua, siue ceruix,siue totum spatium afficiatur : atque sub hac diuisione steriles quoque comprehendi possunt.

SVPPRESSORVM *mensium, & immodicè fluentium causis iam enarratis, superest, ut deprauatarum*

IAM priapismus est, cū masculinum pudendū intumescit,& inflatur inuito,habetq; causam hoc symptoma spiritum inflantem. Gonorrhœa autem (id est seminis profluuium) si pudendo non intento euenerit, retentricis facultatis in seminarijs uasis imbecillitatem sequitur. Si uero intento pudendo acciderit,conuulsioni quodammodo similis erit affectus. Atque de his non oportet diutius differere.

Priapismus. PRIAPISMVM, *colis esse inuitam tensionem, ab inflante spiritu, nullo excitante ad uenerem desiderio, iam 6. de* Locis *affe. dictum est, & illud item:* Gonorrhœam *seminis esse inuitam excretionem, uasorumq; seminarium, non item pudendi, propriam esse affectionem.* His *uero hæc modo adijciuntur, gonorrhœam & intento pudendo quandoque & eodem laxato euenire posse. si remisso pudendo acciderit, retentricis seminarium uasorum facultatis imbecillitatem arguere oportet: si intento, earum partium conuulsionem quasi quandam indicari.* Facultas *porrò ab aliqua intemperie partes illas infestante, aut multo concubitu fatigari, & deijci sæpenumerò solet, unde semen laxatis uasis effluere necesse est.* Continentes *etiā uiros (quos & abstemios uocant) affectus hic non rarò tentare solet: quū ob immodicam uasorum plenitatem à seminis copia, earum partium contentiua facultas debilitetur.* V*nde* *multo semen excerni plurimū oportet: à quo sic efflu ente, & decolores, & imbecilli, qui sic laborant, redduntur.* Externæ *etiam causæ his par-* *Gonorrhœa.*

yy iij tibus

tibus noxam aliquam inferẽtes, uti casus, ictus, offensio, & eius generis multa, symptoma hoc creare solẽt.

CAPVT VLTIMVM.

TRANSEAMVS itaque ad reliquum symptomatum genus, quod ne ipsum quidem multo sermone indiget, ob ea quæ iam de consequentibus se inuicem symptomatis, prædicta sunt. atque sic finem huic operi imponamus.

AD DEA *quæ sese mutuo consequuntur symptomata ordine progreditur, omnĩ iã reliquorum absoluto sermone, rem quidem ipsam compendio docens, quòd de his iam antea nonnihil, lib. uidelicet* III. *cap.* IIII. *& lib.* V. *eiusdem numeri capite: quo loco de animæ pathemtis agebatur: & rursus lib.* VI. *cap.* II. *quum de retentricis uentriculi potentiæ symptomatis tractabatur, dictum est.* In *his enim ipso ueluti sermonis progressu de sese consequentibus symptomatis aliquid obiter dictum est, ut pote de fluctuatione, flatuq́; quorum utrunq; ad debilem complexum, uti debilis complexus ad illa sequitur.* Ergo *illa sese mutuò sequi symptomata iure dicentur, quæ natura ita coniuncta sunt, ut alterum sine altero esse non poßit, uel quæ in se collata, causarum inuicem rationem habent.*

COLORVM uicissitudinem (ut summatim dicam) faciunt succi à naturali sua specie aberrantes, aut in profundum subeuntes, aut

cutem

cutem ueluti illuentes. Particulatim uerò, causæ, ob quas succos ad huiusmodi tum motus, tū affectus, peruenire oportet, sunt animi affectiones, aëris nos ambientis, uel ad calorem, uel ad frigus permutatio, corporis etiam affectus uel calidiores, uel frigidiores: item sanguis uel paucus, uel plurimus, tum foras elatus, tum intrò reuulsus. Huc accedit etiam quodlibet humorum uitium (Græci cachochymian uocant) ad suam ipsius speciem uniuersi corporis colorem permutare potens, ut in morbo Regio, aqua intercute, elephante, item lienis, & iocinoris imbecillitate, quibus decoloratæ quælibet partes proportione respondent. Porrò à naturali figura deflectunt partes, immodicè uel repletæ, uel inanitæ, uel à proprijs sedibus remotæ, aut reuulsæ. Causæ uerò singularū affectionum plures sunt, quàm ut in præsentia debeant explicari, quanquam eas haud difficulter inueniet is, qui non oscitanter, ea quæ hactenus præscripsimus, perlegerit. Neque nō facilè deprehēdet causas, ob quas corporum alia grauiter olent, alia remollescūt, alia durantur, alia aliter proportione illorum afficiuntur. Verum non opus est in ijs diutius immorari: diximus enim de ipsis, in ultima parte libri, cui titulus est, de Symptomatum differentijs.

SIMPTOMATA *hæc, quæ in colorum uicißitu-*

 dine

dine posita sunt, ad uisum propriè spectant; quòd sit color peculiare eius sensus obiectum, ut Philosophorum uerbo utar: de quibus suprà lib. III. cap. V abunde est dictum. Tum autem colorum in corpore esse uicißitudinem dicimus, quum color alter ex altero subinde nascitur, ut modò rubens, modò pallescens, statim albus, mox niger, & liuens appareat. Quod cũ fit, uarium in humoribus motum, aut ad interna, aut externa, pro uaria pathematum animi, aut corporis ratione demonstrat. Color uerò in uniuersum succorum corporis naturam, qualitatemq; arguit: quum sit eorum (uel Galeni testimonio) certißima nota. Motionis autem, & affectionis succorum quæ sint causæ, ita exactè, & apertè Galenus explicat, ut maiori non sit explicatione opus. Symptomatum uerò quæ ad figuram, conformationemq; pertinent, quum omnis antea explicata sit ratio, lib. uidelicet II. capite VII. (ubi ex professo uitiatæ figuræ causæ recensebantur omnes) pauca hîc supersunt dicenda. Nam quæ illo loco plenius, & explicatius, hîc obiter, & compendio enarrantur, ut prædictorum nobis memoriam refricet, & longo iam operi, hac ueluti coronide adiecta, extremam manum imponat. De symptomatis uerò quæ ad odoratum, tactumq; pertinent, uti sunt grauęolentia, durities, mollities, et eius generis cætera multa, lib. de Symptomatum differentia, eiusq; libri cap. V tradita est methodus. Ad quam nos partem Galenus relegans, finem huic toti de morbis, & symptomatis tractationi parat, ea tantum addita methodo, qua symptomata sese mutuò consequentia, à non consequentibus discernere ualeamus.

Colorum in corpore uicißitudo.

Galen. 4. de sani tu. & 5. de loc. aff. & 1. apho. cõ 2.

ATQVE

ATQVE libri de symptomatum causis, hoc loco finis esto, si unum duntaxat addiderimus, cuius demonstrationem in libro de Symptomatum differentia, in hunc locum distulimus, nempe quæ symptomata seinuicem necessario sequantur, & quæ nō necessario. Quanquam ne id quidem uidetur mihi longo egere sermone: quippe satis fuerit, unico exemplo huius rei methodum ostendere, multitudinem eorum quæ particulatim dici possent abijciendo. Itaque animaduerte, utrum ab una causa perficiatur effectus, an à pluribus. Si ab una, ut causam efficientem sequatur necesse est: si à pluribus, non est necesse: atque hæc methodus in omni re communis est. Haud aliter de symptomatis quoq; tibi considerandum est. Quippè quod ab uno dependet, necessariò consequitur: ubi uerò aliæ quædam causæ ad secundi symptomatis generationem accedūt, ipsum non necessariò consequitur ad primum. Neque enim cruditatem (Græci ἀπεψίαν uocant) necessario sequitur inflatio, uel mordicatio, uel humida, aut multa deiectio, uel nausea, uel fastidium, uel immodica appetentia, uel ad functiones ignauia, uel languida mens, uel capitis grauitas, uel uigilia, uel cordis dolor. Neque etiam morbus comitialis, neque delirium, neque stupor, neque ueternus. Similiter neq; mœstitia, neq; aliud aliquod tristitiæ genus, ac multò minus melancholia.

lancholia. Neque etiam colica, neque renum, aut lienis, aut iocineris, aut thoracis, aut articulorum dolor: itidem neque inæqualitas, neque horror, neque rigor, neque febris. Quanquam tum horum, tum reliquorum symptomatum ferè omnium, nullum est, quod non aliquando cruditates sequi uideatur.

QVAE sit symptomatum sese consequentium ratio, qua'ue methodo inuenienda ea sint, hoc extremo sui operis commentario bellè explicare Galenus ingreditur, hanc esse in ijs methodum indicans, ut in symptomatis. Perinde atque in affectibus ipsis, quorum sunt, eandem esse inuestigandi rationem putemus. Cuius ipsius caput hoc est, ut affectus cuiusque maxime propriam causam inquiramus: quæ ubi unica tantum inuenta fuerit, in hanc solam, ceu effectricem, & principem, affectum regerere oportet: sin plures in disquisitione causæ inuentæ sunt, non in unam necessario affectum referre oportebit, quum à pluribus oriri idem poßit affectus. Eandem sanè in symptomatis legem seruare oportet: ut quorum unica tantum inuenta fuerit causa, in hanc symptoma reijciamus. tumque symptomata sese mutuò consequentia iure dicentur, quum unum alterius fuerit causa, ita, ut in nullam aliā reijci symptoma poßit. In quo genere prohibitam cibi per corpus digestionem iure optimo Galenus posuit, ut ad quam quod mox est dicturus Galenus, atrophia necessario sequitur. Quamobrē meritò hæc sese symptomata consequentur, prohibita cibi per corpus digestio, & atrophia, hoc est, cibi penuria. Sic flatus, &

Methodus inueniendi symptomata sese necessario cō sequentia.

fluctuatio

fluctuatio sese mutuò consequuntur, quum fluctuatio, flatus excitati sit causa, ut lib. III. atque hoc ipso lib. cap. II. à nobis est dictum. Sed quoniam plures sunt causæ, hæc sese minime consequentur, ut in cruditate hic nos docet Galenus. Nam ad eam etsi quandoque inflatio, morsus, humida, multaq; deiectio, nausea, inappetentia, grauitas, segnities, mentis torpor, & huius generis mille alia consequantur, non tamen hæc cruditatem sequi necessario oportet: quum citra cruditatem sæpenumero constare possint, aliasq; multas à cruditate habeant causas, ut i præcedentibus libris exactè monstratum. Cruditatis uerò quanta sit noxa, hinc uel maxime colligi uelim, quòd nullum fermè sit symptomatum genus, quod non ad eam sequi posse Galenus affirmet. Non ab re igitur in lib. de Constitutione Artis, omnium ferè morborum cruditas causa esse ponitur, quòd naturæ functiones omnes maxime interturbare, & uires corporis, frequenter admissa (si quid aliud) tentare soleat, unde uarij generis morbos nasci sit necesse. Quod si uerum est, rectißimè illud à Galeno dictum erit: Nullum esse symptomatum genus, quod non ad cruditatem sequatur.

Cruditatis noxa quãta sit, hinc spectato.

VERVM & cruditatis magnitudo, & differentia, tum hominis natura, tum sensus uel acutus, uel obtusus, item singularum corporis partium & robur, & imbecillitas, faciunt, ut aliàs aliud symptoma cruditati superueniat. Quippe magna cruditas, tum maiora, tum plura inducit symptomata: minor uerò, pauciora, minoraq;. Similiter & cruditatum

differentiæ,

differentiæ, si frigidæ fuerint, & ad pituitæ naturam declinauerint, alia possunt inducere symptomata. Si uero ad nidorem, & calorē, alia: item si sint mordaces, aut non mordaces, præterea si uel resoluantur in spiritum inflare potentē, uel nō resoluantur. Atque hominis natura (ut diximus) uel confert, uel restrictatur symptomatum generationi, ut exēpli causa: si obtuso sensu fuerit uenter, neque rosione admodum cruciabitur, neque dolebit, neque multa deijciet excrementa. Atque qui ita fuerint affecti, neque cordis dolorem, neque capitis iniuriam facile subeunt. Qui uero acuto sensu præditum uentriculum habent, ij ad omnes iniurias subeundas sunt parati, principe parte è supernis mittente symptomata. Sed quid uerbis opus est? quæcunque pars cruditatem fecerit, illa noxam sentiet, quæ fuerit maxime imbecilla. Proinde nullū symptoma necessario sequi cruditatē dici potest. Vbi uero alimentū per corpus non digeritur siue priuatio, siue imbecillitas fuerit actionis, atrophian necessario inducet. Quemadmodum in singulis partibus alteratricis potentiæ noxa. Præterea expultricis facultatis circa excrementa, aut sanguificæ potentiæ aberratio (nam & ipsa expultricis functionis symptoma est) necessario praui caloris inducit symptomata, uocaturque alterum ipsorum icterus, id est morbus regius, alterum quód melancholico excremento

constat,

constat, nomine caret. Ad hunc modum in omni symptomatum genere inuenies, quæ semper, & quæ non semper, seinuicem sequuntur. Sed ne prolixior sim, huius operis finis hic esto.

Cur ad cruditatem nõ semper eadẽ symptomata sequantur.

QVAE *causa sit, cur ad cruditatem, alia atque alia, nec semper eadem symptomata sequantur, planum hic facit Galenus, ex cruditatis magnitudine, aut paruitate, uaria ad acidum, nidorosum'ue natura (siquidem cruditatis has duas species esse, multis locis, præcipuè uerò* VII. *Methodi, est à Galeno proditũ) hominis qualitate, partium corporis robore, aut infirmitate, id prouenire docens.* Eò *fit, ut non paria in omnibus symptomata cruditatem sequantur: cuius & ipsius eæ præcipuè partes noxam sentiunt, quæ in quoquam maximè fuerint imbecillæ. Quæ causa est cur per cruditates nonnullis renum dolor, quibusdam uentriculi, alijs lienis, iocineris, thoracis, reliquorumq; membrorum pathemata oriantur, prout in alijs alia pars imbecillior, aut acutiore sensu prædita, aut alioqui naturæ ratione, aut situs, noxam suscipere apta. In summa uero, pro constanti id uult haberi Galenus, quæ ipsa cruditatem fecerit pars, noxam sentire: nobis illud ut indicet, cruditatem non solum uentriculi, sed & reliquarum quoque partium omnium (quum à suo munere alterandi alimenti defecerint) pathema esse. Siquidem & in uenis, & iocinore ipso cruditatem subesse rectè dicimus: quum præ imbecillitate, corporis succos, & sanguinem conficere non ualent. Quod quũ accidit (ueluti in malo habitu, & aqua intercute fieri uide-*

Cruditas quarum partium sit pathema.

ri uidemus)has partes nempe hepar & uenas,noxam sustinere non iniuria arbitramur. Itaque etsi ad cruditatem omnia ferè symptomatum genera sequi sunt parata, nullum tamen ad ipsam necessariò sequitur, quòd ipsorum plures, ac uariæ sint causæ. Verum atrophiæ, & decolorationis,quum in utroque horum non nisi unica tantum inueniatur effectrix causa,nẽpe in illa alimenti per corpus prohibita digestio, in hac expultricis facultatis circa excrementa aberratio, diuersam omnino rationem esse oportebit: ipsaq; sese consequẽtia iure censebimus,quòd unicam habeant suæ generationis causam. Qua methodo si usi fuerimus, in omni symptomatũ genere,quæ se perpetuò,& quæ non semper consequantur, momento inueniemus.

LIBRI SEXTI, ET VLTIMI FINIS.

LECTORI.

LECTORI.

OMNES hactenus rationes locupletandæ, & explicandæ in his commentarijs Galeni doctrinæ studiosè collegimus. In quibus, lector, si te diligenter exercueris, & grauitatem, & dignitatem, magnitudinémque dogmatum Galeni, & Methodum summam in disquirendis morbis, morborum causis, & symptomatis (unde omnis pendet curandi ratio) habere poteris, ut & medica plenè teneas, & præscriptorum Galeni copia instructus, methodum illam eiusdem autoris absolutissimam, facilè nancisci, & in usum ducere possis. Qua in ratione cōmentandi, mihi planè metipsi consulendum, prorsúsque instandum, nedum studiosis omnibus, rectè putaui (res enim communis agitur) ut dum hæc in studiosorum gratiam meditor, artis ipse rationem studio, & exercitatione consequi hoc meo priuato labore possem. Quod quum alij multi difficulter tribus de causis maximè faciant, aut si peritiores cum quibus exerceantur non habent, aut si sibi diffidunt, aut si nesciant quam uiam sequantur, eæ quum à nobis abessent difficultates omnes, aliquid in explicando Galenò certa fiducia audendum prorsus existimauimus. Nam & simul libenter cum nostræ sortis hominibus, si quos doctrinæ excellentia, & uaria rerum cognitione cæteris præstare cognouimus, exerceri perpetuò placuit, & nobis omnino non diffidimus: propterea quòd etsi non multum, aliquantulum tamen in hoc exercitationis genere processimus, & alia maiora in animo uersamus, quæ, si has nostras lucubrationes placere intellexerimus, maiore certè fructu, nec minori alacritate sumus daturi: ut etiam si modo non peruenerimus quò uolumus, aliquando tamen assiduo labore, & opera eò simus peruenturi. Et uiam denique quam sequamur habemus: propterea quòd in his meis commentarijs, nihil præteritum est medicæ, quantum ad rem præsentem attinet, præceptionis. Demonstratum est enim quomodo morbos omnes inueniri oporteat: Dictum est, quo pacto eos in suas differentias disponere, & locare cōueniat: Traditum est, qua ratione inuestigandæ causæ sint: Præceptum est, qua uia symptomata agnoscas, & quibus item modis symptomatū causæ omnes

sæ omnes comparentur. Quæ si sequemur, acutè, & citò morborum numerum, & causarum reperiemus: distinctè, et exactè in suas species diducemus: doctè, & explicatè symptomata cognoscemus. Quæ cuncta si fermè, & perpetuò tenuerimus, de tota re medica, déque ea, quæ totius artis caput est, Medendi methodo, uerè, & seriò, non nugatoriè eloqui, & censere poterimus. Ergo in medendi ratione, quum nihil sit amplius, hæc omnia adipiscemur, si rationes præceptionum, & commentationum Galeni diligentia consequemur, & exercitatione. Tu uero, lector, fruere, & Vale.

ΤΈΛΟΣ.

ORATIO DE RE MEDICA, AVENIONE PVBLICE DICTA, EODEM

Francisco Valleriola autore.

ET SI *audax, prorsusq; impudentiæ plenum esse scio uiri, ac partes ornatißimi, eum qui nec ingenij uiribus, nec dicendi peritia, aut exercitatione, linguæq; ornatu ualeat, in tanta summorum uirorum frequentia de rebus maximis audere dicere, cùm adsit ferè nemo, quin excellentia naturæ quadam, & ingenij, & multa multarum rerum cognitione cum tractandæ rei amplitudini, tum consessus huius uestri grauißimi dignitati omnibus ornamentis, atque luminibus plena, & expolita oratione dicendo satisfacere poßit, mearum tamen ego partium fore putaui in hoc meo Medicarum lectionum initio pro ueteri more nonnihil præfari: ut ostendam non tam ratione optima à maioribus nostris esse factum, & constitutum, ut qui publicè docendi prouinciam suscepissent, ijdem quoque eius disciplinæ quam edocendam assumpserunt, dignitatem, excellentiam, magnitudinemq; demonstrarent: sed etiam ut si id constitutum minime esset, doceam tamen nullo meliore lenocinio posse audientium animos ad id quod ediscendum proposuerunt impelli, prorsusq; retineri, quàm si plena oratione doceatur, artem eam cuius se quis professorem, & interpretem uult haberi, unam omnium in primis nobilem, necessariam, utilem ac maxime hono-*

ratam esse, eoq; uel maxima cura, & diligentia à reipublicæ rectoribus summis dignitatum, & honorum autoramentis, & præmijs in ciuitate esse retinendam, ornandam, amplificandam: quod sum ego, si potero, ex hoc loco si non aptè, ornateq́;, pro mei tamen ingenij, & uirium modo, non inutiliter effecturus. Dicam igitur quoniam constitui, petamq́; à uobis, ut si minus in hoc argumenti genere, quasiq́; latißimo dicendi campo purgatißimis auribus uestris satisfecero, id nõ tam exiguis meis uiribus, quàm magnitudini, splendoriq́; rei tribuendum putetis. Nam de hisce rebus maximis omnibus dicam non ut quidam magister, atque artifex, ut apud Ciceronem ille, sed quasi unus è Togatorum numero, atque ex Medicorum albo homo mediocris, neque omnino rudis. Adestote itaque omnes animis, mentes atque aures uestras erigite, meq́; de hisce rebus dicentem attendite.

EAM *igitur unam omnium maxime, inter disciplinas omneis laudandam & cæteris cunctis anteponendam iure existimant, quæ & uetustatis, originisq́; splendore, & constituentium claritudine, & professorum excellentia, uariaq́;, ac multiplici rerum archanarum omnium cognitione, & operum supra alias admirabilium longeq́; nobiliorum effectione, & ipsa denique artis præstantia, & difficultate cæteris omnibus antecellat. Quam esse medendi disciplinam unam, uel solam, nemini non longè testatißimum esse puto: ut cuius nimirum ea sit tam nota apud omnes gloria, ea ipsius dignitas, & in omnium oculis exposita magnitudo, ut inter egregias illius laudes ea uel in primis præcipua sit habenda, quòd nullis omnino laudibus, nullius com-*

mendatione indiget, ipsa sibi suo splendore, & gratia abunde magnam pariente laudem. Etenim quænam quæso alia natales suos, & originis primordia in Deũ optimum, maximum, referre, quàm sola medicina potest? Iactent legiferam suam Cererem, suumq; Draconem Iurisperiti: Rhetores Mercurio, aut Empedocli, ut uult Aristoteles, primas deferant: Orpheum, Homerumq; poëtæ decantent: Pythagoram omnis Philosophorum admiretur schola, ut qui se primus omnium Philosophum dictitarit: Dialectici quantum uelint, Zenoni suo tribuant: Musici Amphionem, Geometræ Thaletem, Arithmetici Abrahamum, Astronomi Libyum Athlantem miris in cœlum laudibus efferant, & suæ quemq; principem artis, & autorem efficiant: Apollinem modo suum, & uerum autorem Medicina agnoscat: non umbratilem quidem illum, & poetarum mendacijs Deum factum, sed immortalem, melioremq; Deum nullo unquam satis digno nomine, nullaq; humana uoce apposite explicandum. De quo illud diuino furore percitum Nasonem dixisse putandum est:

Inuentum medicina meum est: opiferq; per orbem
Dicor: & herbarum subiecta potentia nobis.

Esse uero tantæ artis principem, & institutorem summum ipsum Deum opt. max. illud in primis argumento est, quòd Christus uerus, & unicus Dei filius seipse Medicum ingenuè est professus, unusq; maxime hac se uoluit arte prodere mundo, & in hominũ animos nondum planè illi addictos insinuare. Nam uulneribus oleum, ac uinum infundere (quod scriptura testatur) sputo terræ misto cæco uisum restituere, febres imperio tollere, paralysin sanare, lepram depellere (quæ fa-

cta à Christo singula esse sacra euangelij lectione docemur) non'ne Christum Medicum in terris egisse apertißime monstrant? Qualem igitur eam esse posse disciplinam putemus, quæ Christo autore nitatur, eundemq; summum operum eius habeat effectorem, artificem, atque parentem? certe optimam, sanctißimam, Deoq; dignam, ut quam non aliàs suis ipse operibus nobilitasset, ni se dignam autore, & magistro iudicasset. Originem tenetis, progressus accipite. Quos & ipsos uobis nunc paulò plenius explicare contenderem, si tantulo tempore tantam rem pro sui dignitate tractari posse confiderem. Quod cum fieri commodè minimè poßit, moderabor ipse me, & id tantum dicam, nullius alterius quàm medicinæ feliciores unquàm aut ampliores fuisse progressus, ut quæ à summo Deo nata, à summis semper, & diuinis fuerit uiris nobilitata, illustriorq; effecta. Nam cui non illud apertißimum est, primos illos Aesculapios, Peones, Podalyrios, & ipsa funeris reuocatione nobilitatum Asclepiadem omnium primos secundum Deum, per partes, aut in uniuersum salutaris huius disciplinæ autores, atque ob id in Deorum numerum relatos, suis quemq; monumētis, & operum magnitudine ualde plurimū medendi scientiam illustrem, celebremq; reddidisse? ut uerißimum id ego GALENI *nostri, si quid aliud, existimem, huius inuentionem, cultum, ac propagationem Dijs primùm, Deorumq; filijs, & si qui sint illis quàm similimi, esse in totum adscribendam. Omitto posterioris seculi famæ, & excellentiæ nomine uulgatos Medicos, Pythagoram, Democritum, Chrysippum, Apollonium, Menandrum, Empedoclem, Platonem, Aristotelem, Diuinum*

num unum tantùm, nec sine multa honoris præfatione, nominandum HIPPOCRATEM *recensebo, summumq; illius, ac fidelem interpretem magnum* GALENVM: *quorum alter diuino numine plenus in terras medicinæ semina fecit, alter iacta ita excoluit, ut quasi in optimum fundum, lætumq; solum demissa plenis doctrinæ suæ fluminibus, purisq; fontibus irrigarit.* Hic *certe ipsam illam absolutæ medicinæ speciem quam uix inueniri posse* Hippocrates *affirmauit, & in nullo se unquam uidisse testatur, medicorum omnium unus expreßit.* Q*uamobrem & cum uiueret, regnare in medicina dictus est, & post mortem ad hodiernum diem sic apud omnes gentes illius nomen uiget, sic in dies augescit, ut nulla id unquam obliuio obscuratura, nulla eius laudibus adlatura finem æternitas uideatur, ut cuius nimirum scriptis, & monumentis, ne cogitari quidem maiora, ornatiora, plenioraq; poßint.* Q*uæ quum ita sint, in hanc se curam, & cogitationem digniſsimam suæ uirtutis dare medicinæ studiosos oportet, ut in toto medicinæ cursu hunc sibi ducem, ac principem quem sequantur, certo iudicio deligant, cui se formandos dent, & in cuius unius lectione bonæ frugis pleniſsima neruos animi, & ingenij omnes intendant: quum is se plurimum in re medica profecisse sciat (quod de* Cicerone *in oratorijs dictum est) cui* Galenus *ualde placuerit.* Eos *uero qui ceu milites quidam, duces hos, & antesignanos sunt secuti, si dicere pergam, & me dies deficiet, nec mille ad id suffecerint actiones.* Hoc *abunde magnum sit artis testimonium, hæc summa laus,* Deo *esse genitam,* Dijs *cultam, ornatam, amplificatam.* Iam *uero si eam*

cæteris præstare omnibus disciplinam creditum est, quæ una cæteras omneis uaria rerum cognitione, & experientia uincit, cuinam alteri, quàm præstantißimæ huic medendi disciplinæ palmam hanc tribuemus? ut quæ nimirum tota in abditißimarum quarumque rerum inquisitione, inuentione, & usu sit posita? Prima rerum elementa, quibus omnia constant, ipsa exactè inquirit, mistorum ex his naturam contemplatur, effectiones cognoscit, uirtutes, & potentias meditatur, terræ nascentium omnium species, formas, discrimina, qualitates, naturam, uim omnem acutè expendit: per prata segetes, areas, campos, uineas, hortos, ceu omniū domina, liberè, summaq; cum uoluptate multo certe mortalium fructu diues opum incedit: montium iuga, collium flexus, planitiem omnem lustrat, opaca, lucos ipsa etiam terræ, marisq; uiscera omnia. Auri, argentiq;, cæterorumq; metallorum fodinas humano præsidia generi quæsitura ingreditur. Maris diuitias una probè cognoscit, & continet omnes: Piscium omnium naturam, uires, alimoniam, medicam potestatem. Nec eo contenta, ac ueluti altius caput attollens, aëra peruadit, & quæ in eo accidunt constitutiones, aliæq; ex alijs mutationes, recondita quadam ratione perscrutatur. si quidem nubium, nimborum, niuis, grandinis, fulgurum, tonitruumq;, & cometarum rationem omnem, & quid in homine efficiant, pulchrè nouit. Rursus uentorum quacunque spirantium & uires, & naturam quàm exactißimè tenet: quid rigidus Boreas, quid grauis Auster, quid mitis Zephyrus, quid imbrifer Cæsias commodi, aut mali secum afferant. Magna certe sunt hæc, uiri præstantißimi, maiora audietis. una ipsa uel

ſola cœlorum, aſtrorum, ſyderum motus omnes, concurſus, poteſtates, deſectiones quàm dici poteſt pleniſsime contemplatur, & quaſi naturæ illi ſummæ à conſilijs ſtetiſſet, harum rerum cognitione diuinum opus hominem mira quadam prouidentia regit, ac moderatur: ut cuius unius plenam diuini numinis ſtructuram ita nouit (quod & ipſum nouiſſe abunde magnam, & admirabilem illi commendationem adferret) ut prorſus in pangendo, & conſtituendo homine partes ſuas egiſſe medicina uideatur. Quis non igitur eam, quæ tanta rerum notione conſtet, ſummis in cœlum laudibus efferat, eam prædicet, ac ueneretur, & pro meritis cæterarum omnium reginam ſtatuat? Quid? an non & earum artium, atque diſciplinarum omnium, quæ ut ſunt, ita liberales uocantur, abſolutum orbem una uel ſola continet medicina? Grammaticen, ut artis dogmata intelligere, &, cum poſtularit uſus, eloqui poßit: Rhetoricen, ut ægris ſalutaria perſuadere, à noxijs dehortari, & in ſuam ſæpenumero repugnantem ægri ſententiam pertrahere nullo negotio queat: Geometriam, Arithmeticen, Muſicen, ut corporis dimenſus, pulſuum muſicos pedes (quod Herophilus omnium primus feciſſe traditur) ut dierum denique iudicialium, morborum initia, progreſſus, ſtatus, inclinationes, & ratione metiri, & arte dinumerare ſciat? Naturalis inſuper contemplationis quid non ſacra hæc continet diſciplina? ut à qua, docente Galeno, & bonus incipiat medicus, & ſine ea bonus haberi nullo pacto poßit. Sed quid uno tandem medico in diſputando acutius, neruoſius, cautius? nihil certe: ut qui, uel Galeni teſtimonio, Dialectices omnis methodum,

rationemq; teneat. Astronomia postremo ornari ob id maxime medicinam oportet, ut certis syderum cursibus adnotatis, & aeris uarias, quæ ab his fiunt, constitutiones distinguere, & tempestatum impetus uitare, & morborum naturam prædicere, atque in tempore salutaria possit præbere medicamenta alioqui noxia futura. Quis nudam igitur ac non potius longa sororum serie comitatam, & ornatã medendi disciplinam dicere audeat? Artis dignitatem, & excellentiam uidimus, usum & necessitatem paulò intentius contemplemur. Etenim, si corporum nostrorum, & tranquillitatis uitæ (quæ sine secunda ualetudine, ut diuinus ait HIPPOCRATES, *contingere nemini cuiquam potest) rationem habere uolumus, fatebimur sanè* Me*dendi scientiam unam omnium principem mortalibus uel in primis necessariam esse, ut cuius unius beneficio humanum genus mille uitiatæ, & in perniciem sui abeuntis naturæ morborum generibus, ceu agminibus quibusdam, oppressum, expositum, circunseptum, morti denique ipsi durissimæ subditum, salubre, firmumq; seruari, & quoad homini maxime licet, uitæ prorogatione felix, ac beatum constare possit. Quisquis igitur hæc præstare poterit, an hominem esse, an tutelarem potius quendam* Deum, *præsensq; numẽ quoddam censebimus? Quippe si dare uitam proprium* Dei *munus est, certe datam tueri, salubrem constituere, à morborum iniurijs uindicare, quàm longissime proferre, ac iam abeuntem sistere (quæ omnia sua arte præstat & efficit medicus)* Deo *proximum, ac quippiam maius quàm præstari homini ab homine possit, cõfiteri oportebit. Quamobrem si ex uero rem proprius, non ex*

uulgi

uulgi opinione æstimare liceat, medicos ego uiros qui seruandæ hominum ualetudini, propulsandisq; morbis, quibus uel ab ineunte ætate obnoxij sumus, animi neruos intendunt, studiumq; omne collocant suum, iure optimo rerum publicarum seruatores, patriæ patres, salutis humanæ, secundum Deum, autores, morborum uindices nuncupandos habendosq; censeo. Quod ne fide carere sua existimari poßit, muneris eorum magnitudinem usumq; expendenti exploratius fiet. Nempè consules, senatores, milites, rerumq; publicarum rectores haud alio sanè nomine prodesse censemus, quàm quòd bona cuiq; sua seruent, quòd iniuriam, & uim nemini inferri sinant, quòd hostes procul arceāt (præclara quidem & summorum uirorum munia) sed quæ nisi salubritate corporis, & robore ualeas, obire rectè non poßis. Valere autem nemo potest, ni medicorum arte, opera, consilioq; salutari iuuetur. Itaque si his debemus, qui rem nostram, uxores, cognatos, familiam, opes, diuitias uel accurate custodiunt, uel adempta restitui curant, quantum Medico debeamus, cuius saluberrima opera & uita, & ualetudo seruetur, propter quam scilicet uel constituendam, uel proferendam, superiora illa munia omnia inuenta sunt, & excogitata, iam planè uidetis. Iure igitur suo excellentißimus Poëtarum Homerus Medicum uirum, unum alijs multis dignitate, officijq; præstantia præferendum existimauit: ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, *hoc est, Medicus uir multis præstat alijs. et merito quidem. Nam si ducem exercitus eum unum omnium maxime laudandum probatißimi quique iudicant, qui prouidentia, & consilio, & summa militaris disciplinæ cognitione,*

tione, & usu, exercitum omnem ab hostium incursionibus, à fame, & ferro, ab itinerum angustijs, à proditorum dolis, à morte denique ipsa, incolumem domum uictor reduxerit, an non uitæ ducem, & ualetudinis nostræ Medicum, summis in cœlum laudibus efferemus, unum admirabimur, & extollemus? ut qui unus pro multis; ac pro omnibus potius in tanto hostium agmine positis certet, laboret, aduersusq; tot morborũ confertissima manu irruentium centurias, myriadasq; unus stet, & castra faciat, innumeris ad id excogitatis præsidijs, & quo castra munire, & hosti se opponere, & uictoriam parere summa cum laude ac gloria posit? Nam ætatum omnium rationem omnem si paulò pressius expendamus, inueniemus certe ab ipso primo uitæ ingressu, primisq; uagitibus ad extrema usq; limina uitæ morbis nos ut multissimis sic sane perniciosissimis, & exitialibus tentari, opprimi, misereq; torqueri. Si quidem paruis, & uixdum natis (quod diuinus noster testatur Hippocrates *) aphthæ, uomitus, uigiliæ, tusses, pauores, umbilici inflammationes, aurium putredines euenire solent: dentire incipientibus gingiuarum prurigines, febres, conuulsiones, alui profluuia: progredientibus, tonsillæ, asthmata, calculi, strumæ, tubercula multa: Grandioribus autem sanguinis eruptiones, satyriases, lumbrici, febres: Adolescentibus tabes, comitiales, acutæ febres: Viris iam factis laterales morbi, peripneumoniæ, lethargi, insaniæ, ardores, choleræ, difficultates intestinorum, & leuitates, demum marisca: Senibus, & ad mortẽ properantibus, destillationes, stranguriæ, articulorum dolores, renum & uiscerum obstructiones, uertigines, apoplexiæ, mali*

habitus,

habitus, sensuum & uirium omnium defectiones: At ijs omnibus immanissimis feris, truculentissimis hostibus arte, labore, consilio, opera, ac nonnunquam sui quoque capitis periculo certis, paratisq; auxilijs succurrit Medicus, manum exhibens salutarem: fortiterq; dimicans, hostes de statione mouet, ipsum sibi tandem hominem restituens, à morteq; uindicans. Quæ cum omnia præstet, & efficiat medicus, nihil ego ex omnibus humanis rebus ad Deorum propius potestatem accedere arbitror, quàm medica uirtute excellere, artisq; præstantia unum inter omnes inueniri, qui & aduentantibus morbis prospicere, & præsentes depellere, & labanti iam naturæ præsenti manu succurrere, & morienti adesse, & abeuntem iam spiritum sistere, & naturæ repugnantia in consensionem quasi quãdam adducere, & consentientia confirmare artis præsidio possit. Hæc ea nimirum sunt quæ non fieri humana ui, sed diuinum esse quiddam homines arbitrentur. Decretos uero medicis honores, & præmia si recensere cœpero, non uideo id me ulla uel longissima oratione explicare commode posse. Quæ quanquam uobis exploratissima esse puto, ex multis tamen pauca attingam: idq; tantùm dicam, nulli alteri disciplinæ, nullis alteris professoribus quibuscunque, ne senatoribus quidem Romanis, ut Plinius tradit, tam magnos quàm medicis decretos olim honores, tam ingentia in laudem & merita artis fuisse præmia constituta. Siquidem Hippocrati Abderas curandi Democriti causa proficiscenti, uniuersa ciuitas, populus cunctus, pueri, senes, innuptæq; puellæ obuiam processerunt, illumq; summis, & honoratissimis titulis prosequentes, Iouem,

Seruatorem,

Seruatorem, patriæ patrem appellabant: cui & ipsi is ab Athenienſium ſenatu honos habitus, ut ob ſeruatam à truculentiſsima peſte Græciam omnem ſenatuſconſulto decreti ludi, myſteria, ſacraq; fuerint, inq; accepti beneficij memoriam aurea corona regium plane inſigne, dono miſſa. Quid Eraſiſtratum Ariſtotelis filia genitum, cui ob Antiochum regem ſanatum, centum fuiſſe aurea numerata talenta, hoc eſt, noſtrorum nummûm aureorum millia ſexaginta legimus? Galenus certe ob unam Boëtij Seuerini uiri conſularis uxorem morbo regio liberatam quadringentos ſe aureos nummos mercedis loco accepiſſe teſtatur. Sed quid tam lõginqua proſequor? Q. Stertinius ſummus in re medica Romæ olim habitus, duodena millia & quingentos aureos nummos à Cæſaribus accepit, cum priuato quæſtu dena quina millia in annos ſingulos indicatis etiam domibus cogere ſoleret. Carpentanos, Aruntios, Albutios, mediocres tum habitos, ſex millibus quenque ducentis & quinquaginta donatos fuiſſe ſcribit Plinius. Omitto domeſtica, & noſtri ſeculi clariſsimis monumentis confirmata exempla: quæ quoniam & uobis perſpectiſsima ſunt, atque explorata, & longiorem moram deſiderant, ſilentio præteribo. Quum igitur & origine, & progreſſu, diuinam eſſe noſtram hanc medendi diſciplinam ipſo orationis circuitu mouſtrauerimus, eademq; rerum omnium cognitione admirabilem, operum uarietate ac magnitudine excellentem, uſu neceſſariam, hominibus ſalutarem, honoribus, & præmijs illuſtrem: Si denique Medicum uitæ, & ualetudinis noſtræ ducem, & moderatorem, quidni huic uni præ cæteris ſuus eſſe in ciuitate debeat

beat locus, eiq; quàm cumulatißimus honos haberi? Sit igitur sanctum apud uos, & uenerandum hoc Medici nomen, quod nulla unquam barbaria uiolauit, & omnis semper hominum natio, quà patet orbis, omnis gens honestauit, semperq; plurimi fecit. Illis uos, uestramq; uitam, & ualetudinem concredite, eorũ consilijs aures, animosq; obsequentes præbete: præscripta ab ipsis, tanquam Deorũ *manus (sic enim uocanda suo sanè merito, suaq; dignitate omnis antiquitas censuit) & ueluti præsentia quædam uitæ, & ualetudinis uestræ præsidia, fidenti animo sumite, medicinæ leges tenete, & eas ne negligite.* Nam *miserum certe est morbis tam multis, tam grauibus premi: miserius incuria, & suæ salutis neglectu.* Acerbum *est à malis circumueniri: acerbius cum poßis uitare, nolle.* Calamitosum *est uitæ, & ualetudinis (rei utique iucundißimæ) fructu priuari: calamitosius, consulenti, rectaq; monenti non credere.* Funestum *est cum minime putes, in ipso ætatis flore rapi: funestius artis contemptu.* Itaque *uiri præstantißimi, uosq; in primis reipublicæ moderatores, ac* Consules *uigilantißimi, in hoc uos incumbere totos maximè uolo, & hortor, ut quos in uestra hac ciuitate florentißima* Medicos, *ut multos, sic & bene doctos habetis, eosdem & propositis præmijs ad uestram hanc ciuitatem ornandam excitetis, & honoribus quàm cumulatißimè augeatis: sic enim & uobis uestri officij ratio constabit, &* Medicis *sua erit per uos dignitas restituta.* Habetis *(quod uobis gratulari maxime omnes poßint) & cœli clementia, & soli fœcunditate beatam modis omnibus* Ciuitatem, *murorum & turrium magnitudine, atq; ornatu insignem;* Ponte &

te & flumine admirandam; Rupe, & arce munitißima ualidam; Domibus, & ædificijs conspicuam; Opibus, & rerum affluentia diuitem; Ciuibus, & multis, & honoratißimis claram; Insigni gymnasio celebrem; Multorum, & præstantium in omni uirtutum, & disciplinarum genere uirorum copia felicem, probeq́; instructã: Quid superesse aliud uidetur, quàm ut pro uestri, ut antea dixi, officij, atque muneris ratione hos omnes, urbemq́; uestram quàm florentißimam, & maxime ornatam esse uelitis, ut bonorum ingeniorum prouentu, quàm portorijs uestris, & facultatibus ditiores, & ornatiores haberi in primis honestum ducatis? Hæc habui patres de re proposita quæ ex hoc loco, spectantibus, & audientibus uobis, dicenda proposueram; quæ si à me pro rei ipsius magnitudine, pro uestrum omnium dignitate dicta sunt, dixi ut uolui, sin minus, ut potui. Atque hoc interim pro gratia, quam me uobis hodie uel cumulatißimam debere confiteor, habetote, me nulla uobis oratione satis magnas gratias agere posse, qui uix minimas habere queam, ipsa nimirum beneficij magnitudine à uobis hodie superatus: nisi tum forte abunde magnam uobis à me gratiã relatam putetis, quum rem medicã oẽm, illiusq́; studiosos, officio, opera mea, atq; in primis publico docendi munere adiuuabo. Dixi.

FINIS.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS EORVM, QVAE IN TOTO

opere notatu digniora habentur.

A

Auerrois

 peries

Copiosi

Dolor

Exactam

Hepaticorum

Intempestiuus

Obstrui

Phlegmone

Principis

Πυράκτωσις

Quies

Siccitas

Tertianæ

V.

Vinum

INDICIS FINIS.

ERRATA.

A paginarum numero 126. usque ad 177. numerum, in apicibus, ubi legitur,

DE MORB. DIFFER. legatur,

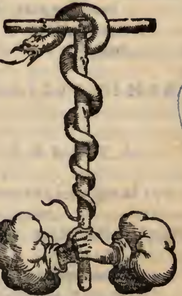
DE MORB. CAVSIS

In quaternione, o, 108. substituatur 209.

In yy ij, uersa pagina, 780. 708.

Quæ si irrepserunt errata, aliaq; nonnulla: Lector optime, multo plura sublata esse, scias.

[illegible] 2.12.
[illegible]
[illegible]

.230.
.6.6.
100
100

70 6.

25

30 777

10

12 1 7

12

.7. 8

2

14

9.8.7

28